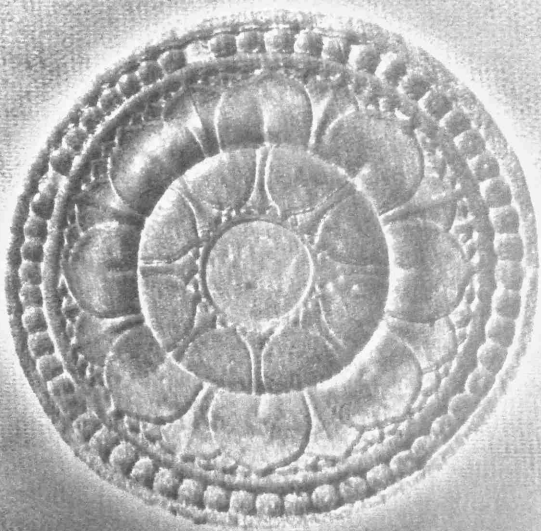

ත්‍රිපිටකය

මෙතන Click(ක්ලික්) කර පටුනට පිවිසෙන්න

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව - I

ධර්මවිනය උගත් පණ්ඩිත මහාසට්ඨරියන් වහන්සේලාගේ ආධාර ඇතුළුව

ආචාර්ය

ඒ. ජී. ද සොයිසා

විසිතුම් කොටුවේ පරිවර්තනය කරන ලදී

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව

1

ධම්මිකය උගත් පණ්ඩිත
මහාස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ
ආධාර ඇතුළු

ආචාර්ය අධිනීතිඥ
ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා
විසින්

සිංහලට පරිවර්තනය කරන ලදී.

අනුශාසක මණ්ඩලය

පැලියගොඩ විද්‍යාලංකාර පරිවෙණාධිපති ගරු කිරිවත්තුඩුවේ
පඤ්ඤාසාර නායක මාහිමියන්වහන්සේ

මාලිගාකන්දේ විද්‍යාදය පිරිවෙනේ B.A., PH.D. උපාධිධාරී පණ්ඩිත
ගරු දෙහිගස්සේ පඤ්ඤාසාර නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

කළුතර පුලිනතලාරාමාධිපති ගරු බේරුවල ශ්‍රීසුමංගල
ත්‍රිතිවාසාහිධාන මහානායක මාහිමියන්වහන්සේ

අම්බලම්ගොඩ සුනන්දාරාම මහා විහාරස්ථ විද්‍යාලොක
විද්‍යාලයාධිපති ශ්‍රී සද්ධර්ම භාරතිශ්වර ධර්මකීර්ති ශ්‍රී පණ්ඩිතාවාර්ය
විලේගොඩ ශ්‍රී ධර්මානන්ද අමරපුර නිකායේ අධිකරණ නායක
මහාස්ථවිරපාදයන් වහන්සේ

බදන්ගොඩ ශ්‍රී ධර්මානන්ද පරිවෙණාධිපති ගරු ආනන්ද මෙමත්‍රෙය
ස්ථවිරයන්වහන්සේ

බෙල්ලන ධර්මපාල පරිවෙණාධිපති පණ්ඩිත බෙල්ලන ඤාණවිමල
ස්ථවිරයන්වහන්සේ

රත්දොංඹේ මහාවේනිය පරිවෙණාධිපති ගරු වලගෙදර පණ්ඩිත
සොමාලොක නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ

වැලිතර අඹගහපිටියේ සුගත ශාසනොදය පරිවෙණාධිපති අනුංගල්ලේ
පණ්ඩිත විමලකිත්ති නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

අම්බලන්ගොඩ අග්ගාරාමාධිපති අග්ග මහා පණ්ඩිත ගරු
පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත මහා ස්ථවිරයන්වහන්සේ

ගාල්ලේ හල්වඩුගොඩ විද්‍යාරාජ පරිවෙණාධිපති පණ්ඩිත සුමංගල
නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ

බම්බලපිටියේ චජ්ජාරාමවාසී ගරු නාරද මහා ස්ථවිරයන්වහන්සේ
මාදම්පේ සුනන්දොදය පරිවෙණාධිපති ගල්පොත්තාවෙල ශ්‍රී

පඤ්ඤානන්ද ප්‍රධාන නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ
මරදානේ ශ්‍රීලංකා විද්‍යාලයාධිපති ගරු බද්දේගම පණ්ඩිත විමලවංශ

ස්ථවිරයන්වහන්සේ
පණ්ඩිත එච්. තන්දසාර මහතා

ආචාර්ය ආයතීරත්න රේරුකාන මහතා
ආචාර්ය ඇල්. එච්. ජයසේන මහතා

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව

1

ධම්මිකය උගත් පණ්ඩිත
මහාස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ
ආධාර ඇතුළු

ආචාර්ය අධිනීතිඥ
ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා
විසින්
සිංහලට පරිවර්තනය කරන ලදී.

සීමාසහිත
ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම

ප්‍රථම මුද්‍රණය - 1962

දෙවැනි මුද්‍රණය - 2015

ත්‍රිපිටකය

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 1

© කුමාර් ජයවර්ධන

ISBN 978-955-30-3651-3

පිටුවැසුම සැකසුම :

පාලිත සේනානායක

අක්ෂර සංයෝජනය:

නෙල්කා අබේවික්‍රම

ප්‍රකාශනය:

සී/ස ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම
661,665,675, පී. ද ඇස්. කුලරත්න මාවත, කොළඹ 10.

මුද්‍රණය:

චතුර මුද්‍රණාලය

69, කුමාරදාස පෙදෙස, වැල්ලම්පිටිය.

14874/2264/500

ත්‍රිපිටක සිංහල පරිවර්තනය

බුදුරජාණන් වහන්සේ දෙසූ ධර්මය මූලිකව සඳහන් වූයේ මාගධී භාෂාවෙන් හෙවත් පසුකලක 'පාළි' නමින් හැඳින්වුණ භාෂාවෙනි. ප්‍රථම ද්විතීය හා තෘතීය ධර්ම සංගායනාවලින් සංගෘහිත වූයේත් ශ්‍රී ලංකාවේදී ග්‍රන්ථාරූඪ වූයේත් මෙම පාළි ත්‍රිපිටකයමය. පසුකාලවලදී එම ත්‍රිපිටකයට අට්ඨකථා හා ටිකා ඉතා වැඩි කොටසක් ලියවුණේ එම පාළි භාෂාවෙන් මය, ශ්‍රී ලංකාවේ දී මය. සිංහල හික්ෂුන් වහන්සේලාගේ ප්‍රමුඛත්වයෙනි. මේ නිසා මූලික ලෙස බුදුදහම හදාළ හැකිව පැවැතුණේ පාළි භාෂාවෙන් මය. සන්න සහ පිටපොත් වශයෙන් සමහර පාළි පොත්වල කොටස් සිංහල භාෂාවට නගා ලියා තිබුණ නමුත් සම්පූර්ණ පරිවර්තනයක් සිදුවී නොතිබිණ. ජාතකට්ඨ කථාව හා විනය පොත්වල කොටස් බොහෝ දුරට සිංහල භාෂාවට පරිවර්තිතව පැවැතිණ. ශ්‍රී ලංකාවේ මුද්‍රණ ශිල්පය පටන්ගැනුනේ මේ තත්ත්වය මතය. වටිනා ඥාණ සම්භාරයක් ඇතුළත්වන සිංහල ජාතිය සන්නකයැයි කිව හැකි බෞද්ධ සාහිත්‍යය සිංහල පාඨකයන්ට කියවා තේරුම් ගත හැකි තත්ත්වයේ වැඩ පිළිවෙළක අවශ්‍යතාව බෙහෙවින් දැනෙන්නට විය.

මේ අවස්ථාවේ නොයෙක් විෂයයන් කෙරෙහි මනස යොමු කළ පඬිවරයෙක් මෙදෙසට යොමු විය. එනම් ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා මහතාය. නීතිය, දර්ශනය, විවිධ භාෂා ආදිය ප්‍රගුණ කොට දේශපාලනයට පිවිසි ඒ මහතා දකුණු කොළඹ ආසනයෙන් රාජ්‍ය මන්ත්‍රණ සභාවට තේරුණේය. එක්වරකින්ම එම මග අත්හල එතුමා යොමුවූයේ ධර්ම ශාස්ත්‍රීය කටයුතු වෙතටය. එහි ඵලයක් වූයේ පාළි බෞද්ධ සාහිත්‍යය සිංහල භාෂාවට පරිවර්තනය කිරීමය.

සිංහලයන් සතුව පැවැතුණද ඉතා සුළු පිරිසකට තේරුම් ගත හැකිව තුබූ පාළි ත්‍රිපිටකය හා ඒ සඳහා ලියැවුණ අට්ඨකථා ද ඒවා සඳහා ලියැවුණ ටිකා ග්‍රන්ථද ගත් කල විශාල පොත් සමූහයකි. එම පොත් සමූහය තනිවම සිංහල භාෂාවට නැගීමට කෙනෙකු සිහිම පවා ආශ්චර්යයකි. එම අසිරිමත් කාර්යයට සිතත් අතත් යොමු

කළ විරයා වූයේ ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා ශ්‍රීමතය. එවකට ශ්‍රී ලංකාවේ ටික දෙනෙකුට ලැබිය හැකිව තුබූ එංගලන්තයට ගොස් පශ්චාත් උපාධියක් ලැබීමට වරම් ලත් එතුමා ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණ පිය තැබූ නීති වෘත්තීය මෙන්ම දෙවන වරට යොමු වූ දේශපාලනය ද සිත් නොගත් නිසාදෝ ඒවා වෙනුවට ග්‍රන්ථ රචනයට බැස්සේ තමාගේම තෝරාගැනීමක් ලෙසය.

විසිවන සියවසේ මැද භාගය වනවිට එංගලන්තයේ පාළි පොත් සමාගම පාළි ත්‍රිපිටකයෙන් බොහෝ කොටසක් ඉංග්‍රීසි භාෂාවට පෙරළා මුද්‍රණය කර තිබිණ. ඉංග්‍රීසි භාෂාව පිළිබඳ ප්‍රවීණ බවක් ලබා සිටි ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා බොද්ධ සාහිත්‍ය ග්‍රන්ථ සිංහලට නැගීමේදී ඉංග්‍රීසි පරිවර්තන උපයෝගී කරගත්තේද ආත. ඒ සමග එවකට ශ්‍රී ලංකාවේ සිටි ධර්මවිනයධර මහතෙරවරුන්ගේ උපදෙස් ද ලබා ගත් බව එතුමාම පවසා ඇත. මුද්‍රණ පහසුකම් අඩුවෙන් පැවැති එම කාලයේ නිරවුල්ව ස්වකීය ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශනය කිරීමට සිතූ එතුමා ධර්මසමය නමින් මුද්‍රණාලයක් ද පටන්ගත්තේය. පාළි ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථවල සිංහල පරිවර්තනයේ සමහර තැන් වියතුන්ගේ විවේචනයටද භාජනද විය.

පාළි භාෂාවෙන් සඳහන් වී ඇති කරුණු පැහැදිලි කිරීමේදී අවධානයට පවා මතභේද සහිත තැන් දක්නට ඇත. මේ සෑම ආගමකම දක්නා දෙයකි. බුදුසසුනද වෙන වෙන නිකායවලට බෙදුනේ බුද්ධ දේශනාවන් විවිධව තේරුම් කිරීම නිසාය. විශේෂයෙන් සූත්‍ර පිටකයේ ඇතුළත් වෙන ගැඹුරු අදහස් වෙනත් භාෂාවකින් පැවැසීම සුළුපටු කාර්යයක් නොවේ. ඒ ගැන සලකන විට ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා මහතාට ලොකු සම්මානයක් හිමිය. අධිසියවසකින් පැරැණි වූ එම ග්‍රන්ථ මේ වන විට වෙළඳපොළේ දක්නට නැති බව සලකා ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා සූරින් පළ කළ සිංහල ත්‍රිපිටකය නැවත මුද්‍රණය කිරීමෙන් එම අඩුව පිරවීමට සිරිසුමන ගොඩගේ සිරිමනාණන් ගත් පියවර ප්‍රශංසනීයය. ඇතැම් පොත් සොයා ගැනීමත් දුෂ්කරය. අපහසුකම් නොසලකා ගත් මෙම පියවර නොපමාව නිම කිරීමට එතුමාට හැකිවේවායි මම ප්‍රාර්ථනා කරමි.

බෙල්ලන ඤාණවිමල මහානායක ස්ථවිර

බෞද්ධ ග්‍රන්ථ අතර මුද්‍රන්මල්කඩ ත්‍රිපිටකයයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ ධර්මය මුළුමනින්ම ග්‍රන්ථාරූඪ කර ඇති ත්‍රිපිටකය පළ වී ඇත්තේ පාළි භාෂාවෙනි. එනිසාම වැඩ්දෙනෙකුට ත්‍රිපිටකය කියවා අවබෝධ කර ගැනීම බලවත් ගැටලුවක් විය. 2500 බුද්ධ ජයන්තිය වෙනුවෙන් සංස්කරණය කරන ලද ත්‍රිපිටකය බොහෝවිට උගතුන්ට පමණක් සීමා විය. පසුකාලයේ බොහෝ වියතුන් ත්‍රිපිටකය සිංහලට නැගුවද එම පරිවර්තන ද එතරම් ලිහිල් බසින් පළ නොවිනි.

මෙරට විසූ ප්‍රකට බුද්ධිමතකු මෙන්ම සිංහල, පාළි හා ඉංග්‍රීසි භාෂාත්‍රයෙහි මනා ප්‍රවීණත්වයක් ලද විද්වතකු ද වූ ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා එවක මෙරට විසූ ධර්ම විනය උගත් පණ්ඩිත මහස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ ආධාර ඇතිව ත්‍රිපිටකය සරල බසින් සිංහලට නැගුවේ එබැවිනි. ත්‍රිපිටකයේ දැනට පළ වී ඇති සිංහල පරිවර්තන අතුරෙන් කියවා පහසුවෙන් අවබෝධ කරගත හැකි, කාටත් වැටහෙන බසින් ලියැවුණ පොත් පෙළ ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ මෙම පොත් පෙළ බව අපගේ වැටහීමයි. ත්‍රිපිටකය මෙතරම් සරල සිංහලෙන් ලියැවුණ වෙනත් ග්‍රන්ථ මාලාවක් බිහිවී නැත. එබැවින් බොහෝ දෙනා අපෙන් කළ ඉල්ලීම් ද සලකා බලා ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලාව නැවත මුද්‍රණය කර ප්‍රකාශයට පත් කිරීමට අප අදහස් කළේ බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ ධර්මය සරල සිංහලෙන් කියවා අවබෝධ කරගනු රිසි පාඨකයන් වෙනුවෙනි.

මෙම බැරෑරුම් කටයුත්තේදී අප මුහුණ දුන් බලවත් ගැටලුව වූයේ පතන දශකයේ මුල් භාගයේ කාණ්ඩ 48 කින් පළවූ එම සම්පූර්ණ ග්‍රන්ථ මාලාව සොයා ගන්නේ කෙසේද යන්නයි. ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා එම පොත් පෙළ සංස්කරණය කරන සමයෙහි එම කාර්යය සඳහා ඒ මහතාට මඟ පෙන්වූ

මහතෙරුන් වහන්සේලා අතුරෙන් අද ජීවතුන් අතර වැඩසිටින එකම හික්මුන් වහන්සේ වන කොල්ලුපිටියේ වාලුකාරාමාධිපති අතිපූජ්‍ය බෙල්ලන ඥාණවිමල මහනායක ස්වාමීපාදයාණන් වහන්සේගේ මඟ පෙන්වීම මෙහිදී අපට විශාල ශක්තියක් විය.

ආචාර්ය අධිනිතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ ත්‍රිපිටකය සරල සිංහල පොත් පෙළ අප වෙත ලබාදීමට කටයුතු කළ විද්‍යාර්ථය පරිවේණාධිපති බලන්ගොඩ සෝහිත නාහිමිපාණන් වහන්සේටත්, දොඩන්දූව පූජ්‍ය පණ්ඩිත ගංතලාවේ ගුණානන්ද නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේටත්, පූජ්‍ය විද්‍යානිධි අම්බලන්ගොඩ සුමේධානන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේටත්, අරිසෙන් අනුබුදු මහත්මියටත්, ශ්‍රීනාත් ගනේවත්ත මහතාටත්, ජනාධිපති ජ්‍යෙෂ්ඨ උපදේශක මිලින්ද මොරගොඩ මහතාට සහ එස්. අයි. ගමගේ මහතාටත් අපගේ කෘතගුණපූර්වක ස්තූතිය හිමිවේ.

මෙම ග්‍රන්ථ මාලාව යළි මුද්‍රණය කිරීමට අනුමැතිය පළ කළ ආචාර්ය අධිනිතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතාගේ දියණිය වන ආචාර්ය කුමාරි ජයවර්ධන මහත්මියටත්, පරිගණක අක්ෂර සංයෝජනය කළ නෙල්කා අබේවික්‍රම මහත්මියටත්, මුද්‍රණ සම්බන්ධීකරණයෙන් දායක වුණු පාලිත සේනානායක මහතාටත්, සෝදුපත් කියැවූ මිල්ටන් මද්දුමගේ මහතාටත් අපගේ ස්තූතිය හිමිවිය යුතුය.

සිරිසුමන ගොඩගේ

2015 මැයි

සංඥාපනය

සුමංගල විලාසිතිය නම් දීඝනිකාය අටුවාවෙන් පසුව මජ්ඣිම නිකාය අටුවා පරිවර්තනය පටන් ගනිමු.

පපඤ්ච සූදනී නම් මජ්ඣිම නිකායටය කථා බුද්ධඝෝෂ ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් 'හෙළවුවා' නොහොත් මහාවිහාර අටුවාව මාගධ භාෂාවට පරිවර්තනය කරන ලදී. සිංහලෙන්ම ලියන ලද අටුවා පොත් පහක් හයක් තිබුන බව පෙනේ. ඒ අටුවාවලින් ප්‍රධාන පොත 'මහාපච්චරියටය කථාවයි.'

පැරණි පිරිවෙන් මගින් පාලිභාෂාවෙන් ලියා තිබෙන අටුවා පොත් සිංහල භාෂාවට පෙරලා ලිවීම සිරිතක්ව තිබුන බව පෙනේ. ඒ පැරණි අටුවාවක් වූ පපඤ්ච සූදනිය ධර්ම කීර්ති ශ්‍රී ධර්මාරාමාභිධාන නායක ස්වාමීන් වහන්සේ සංශෝධනය කර සිංහලෙන් ලියා තිබේ. මේ පොතම සංකිච්චාභිධාන ඵල්ලාවල නායක මාහිමියන් වහන්සේ විසින්ද සුද්ධකර ප්‍රසිද්ධ කර තිබේ. මේ පොත පරිවර්තනය කිරීමේ වැඩට පණ්ඩිත ඇල්. එච්. ජයසේන මහතා ආධාර වූ බව ස්තූතිවන්තව මතක් කරමු.

මේ පොත් ලිවීමට නොයෙක් උපදෙස් සහිත ලියුම් එවා තිබෙන. උගත් හික්ෂුන් වහන්සේලාටත් බෞද්ධ උපාසක පින්වතුන්ටත් සාමාජිකයින් වශයෙන් පොත් ගැනීමෙන් ආධාර කරන පින්වතුන්ටත් අපේ ස්තූතිය පිරිනමමු.

මීට,

ඒ. පී. ද සොයිසා

නමස්කාරය සහ ප්‍රාරම්භය	1
1. මූලපරියාය වර්ණනා සූත්‍රය	3
2. සබ්බාසව වර්ණනා සූත්‍රය	79
3. ධම්මාදාස වර්ණනා සූත්‍රය	117
4. භයහෙරව වර්ණනා සූත්‍රය	147
5. අනංගණ වර්ණනා සූත්‍රය	186
6. ආකංඛෙය්‍ය වර්ණනා සූත්‍රය	210
7. චන්ථ වර්ණනා සූත්‍රය	226
8. සල්ලෙඛ වර්ණනා සූත්‍රය	246
9. සම්මාදිට්ඨි වර්ණනා සූත්‍රය	266
10. සතිපට්ඨාන වර්ණනා සූත්‍රය	305

මෙහි පටුන PDF පිටු අංක 11 හි ඇති බව මතකතබා ගන්න.

මාතෘකා හෝ පිටු අංක Click(ක්ලික්) කිරීමෙන් ක්ෂණිකව අදාළ තැනට යොමු වේ.

(ඇතම් දුරකථන වලින් මෙය සියවීමේදී මෙහි සැම පිටුවකම ඇති 'පටුන' යන වචන [Click](#) කර පටුනට පිවිසිය නොහැක)

ඔබ,අප සැමට තෙරුවන් සරණයි!.

“පපඤ්චසූදනී”

නම් වූ

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව

නමොත්තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස.

කරුණාවෙන් සිහිල් වූ ළය ඇති, ප්‍රඥා ප්‍රදීපයෙන්, මොහ අන්ධකාරය නසන ලද, දෙවිමිනිසුන් සහිත ලොකයාහට ආවායඪීවූ, නිරයාදි පඤ්චගතියෙන් මිදුනාවූ, සුගත නම්වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදිමි.

‘බුදුරජාණන් වහන්සේ යම් ධර්මයක් උපදවාද නො හොත් වඩාද, ප්‍රත්‍යක්ෂ කොටද, සමයක් සම්බෝධියට පැමිණි සේක්ද, පහවූ රාගාදි කෙලෙස්මල ඇති ලොකොත්තරවූ, ඒ සද්ධර්මය වදිමි.

සර්වඥයන් වහන්සේගේ නිත්‍යසිය පුත්‍රවූ, මරසෙනග වෙළපන්නාවූ, අට ආකාර පුද්ගලයන්ගේ සමූහයවූ, ආයඪී සංඝයා සිරසින් වදිමි.

මෙසේ ප්‍රසන්න බුද්ධි ඇති, මාගේ රත්නත්‍රයට නමස්කාර කිරීමෙන් උපන් යම් පිණක් වේද, ඒ පිණේ බලයෙන් නස්න ලද්ද උපද්‍රව ඇතිව-

මෙහි මධ්‍යම ප්‍රමාණ සූත්‍රයන්ගෙන් යුක්තවූ, අග්‍රශ්‍රාවකාදී ආයඪීයන් විසින් සමයක් සම්බුද්ධයන් විසින් හා ශ්‍රාවකයන් විසින්ද වර්ණනා කරනලද, පරවාදයෙන් විලෝපනය කරන්නාවූ, මධ්‍යම නිකායේ.

අර්ථ ප්‍රකාශ කරනු සඳහා යම් අර්ථකථාවක් පන්සියයක් මහරහතුන් විසින් ආදියෙහිවූ ප්‍රථම සංගීතියෙහි සංග්‍රහ කොට වදාරණ ලද්දීද, පසුව අනුසංගායනාත් කරන ලද්දීද-

පසුව වසිවූ මහාමනින්ද ස්ථවිරයන් විසින් සිංහල ද්වීපයට ගෙන එන ලද්දී වනාහි. ලංකාද්වීප වාසීන්ගේ ප්‍රයෝජනය පිණිස, සිහල බසින්, (ලියා) තබන ලද්දීද-

මම, ඒ අර්ථ කථාවෙන්, සිංහල භාෂාව පහකොට, පහවූ දෝෂ ඇති, පාලි ධර්මනායානුකූලවූ, සිත් ප්‍රිය කරන මාගධි භාෂාවට, නඟන්නෙමි-

ආවායසී (ස්ථවිර) පරම්පරාවට ප්‍රදීපයන් බඳවූ, ඉතා සියුම් වූ ධර්ම නිර්ණය ඇති, මහා විහාරවාසීවූ තෙරුන්ගේ ලබ්ධියට විරුද්ධ නොවෙමිත්-

සත්පුරුෂයන්ගේ සතුට පිණිසද, සද්ධර්මයාගේ, බොහෝ කල් පැවැත්ම පිණිසද, නැවත නැවත කියන ලද, අර්ථය, හැර, මධ්‍යම නිකායාර්ථ කථාව, ප්‍රකාශ කරන්නෙමි.

ශීලයාගේ කථාවද, ධුතාංග ධර්මයෝද, නිරවශෙෂ කර්මස්ථානයෝද, වය්‍යාපිධානය සහිතවූ ධ්‍යාන සමාපත්තින් ගේ විස්තරයද-

ලෝකික ලෝකෝත්තර හෙද සියලු අභිඥාවෝ, එකවිධාදි හෙද හින්න ප්‍රඥාවන් සඳිකලනය කොට කරන ලද නිණියද, ස්කන්ධයෝද ධාතුය ආයතනය ඉන්ද්‍රියය යන මොහුද චතුරාය්‍යසත්‍යයෝද, අතිපරිශුද්ධ සියුම් නය ඇති, ප්‍රත්‍යයාකාර දේශනාවද, නොහරන ලද දේශනා මාර්ග ඇති, විදර්ශනා භාවනාවද-

මෙසේ සියල්ල, යම් හෙයකින් මා විසින්, ඉතා පිරිසිදු කොට, විශුද්ධි මාර්ගයෙහි කියන ලද්දේද, එසේ හෙයින් ඒ මේ මධ්‍යම නිකායාර්ථ කථාවෙන් ලා, නැවත විමසීම නොකරන්නෙමි.

යම් හෙයකින්, මේ විශුද්ධි මාර්ගය නිකාය චතුෂ්කයාගේම අර්ථ කථාව, බුද්ධදේශිතවූ අදහස නොඉක්ම, ඒ නිකාය චතුෂ්කයාගේ මධ්‍යයෙහි සිට ප්‍රකාශ කරන්නේද-

මෙසේ සාධාරණ බැවිහිම සිට කරන ලද්දේද, එසේ හෙයින් ඒ විශුද්ධි මාර්ගයද, මේ අර්ථ කථාව සමග ගෙන මධ්‍යම නිකාය පිළිබඳවූ, අර්ථ කථාව දැනගනිවි.

මධ්‍යම නිකායාර්ථ ප්‍රකාශ කිරීමෙහි ලා "මධ්‍යම සංගීති" නම් පණ්ණාසා වශයෙන් මූල පණ්ණාසකය මධ්‍යම පණ්ණාසකය උපරිපණ්ණාසකය යි පණ්ණාස තුනකින් සංග්‍රහ වන්නිය, වර්ග වශයෙන් එකෙකි පණ්ණාසායෙහි පසක් පසක්

වර්ගයන් කොට පසළොස් වගකින් යුක්ත වන්නීය. සූත්‍ර වගයෙන් යෙල සියයක් සූත්‍රාන්තද සූත්‍රාන්ත දෙකක් ද වෙති, පද විසින් තෙවිස්සක් වැඩිවූ පන්සියයක් අධිකකොට ඇති අසූදෙදහසක් වෙති, එයින් පැරණි ඇදුරෝ කීහු.

අකුරු විසින් අකුරු සත්සිය සතළිස් දහසක් ද පණස් තුනක් ද වෙති, බණවර විසින් අසූබණවරක් ද විසිතුන් පදයක් අධික කොට ඇති අධ්‍යාණවරක් ද වේ, අනුසන්ධි වගයෙන් පාච්ඡානුසන්ධි අධ්‍යාණයානුසන්ධි යථානුසන්ධි වගයෙන් සංක්ෂේපයෙන් ත්‍රිවිධවූ සන්ධි අනුයෙකි, විස්තාර වගයෙන් වනාහි මෙහි අනුසන්ධිහු තුන්දහසක් ද නව සියයක් ද වෙති, එයින් පොරණැදුරෝ කීහු.

එහි පණණාසකයන් අතුරෙහි මූලපණණාසකය වර්ගයන් අතුරෙහි මූලපරියාය වර්ගය, සූත්‍රයන් අතුරෙහි මූල පරියාය සූත්‍රය ආදී වෙයි. ඒ සූත්‍රයාගේ ද එවම්මෙසුතං යනාදිවූ ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ විසින් ප්‍රථම මහා සංගීතිකාලයෙහි වදාරණ ලද නිදානය ආදී වෙයි.

හෝ මෝ ප්‍රථම මහා සංගීති වනාහි "සුමංගල විලාසිනී" දීර්ඝනිකායාර්ථ කථාවෙහි ආදියෙහි විස්තර කරන ලද්දී. එහෙයින් හෝ එහි විස්තර කළ නයින් ම දත යුතුයි.

1. මූලපරියාය සූත්‍ර වර්ණනා.

යම් මේ එවම්මෙසුතං යනාදි නිදානයක් වේද, එහි 'එවං' යනු නිපාත පදයයි. 'මේ' යනාදිහු නාම පදයයි, උක්කඨායං විහරති යන මෙහි 'වි' යනු උපසර්ග පදය, හරති යනු ආධ්‍යාත පදය, යන මෙම නයින් පදවිභාගය දහයුත්තේය.

අර්ථ වගයෙන් වනාහි 'එවං' ශබ්දය උපමා, උපදෙශ සම්ප්‍රහර්ෂණ, ගර්භණ වචන සම්ප්‍රති ග්‍රහණ, ආකාර, නිදර්ශන අවධාරණාදී නොඑක් අර්ථ ප්‍රභෙද ඇත්තේ වෙයි. ඒ එසේමය-මේ 'එවං' ශබ්ද එවං ජාතෙන මව්චේන කත්තබ්බං කුසලං බහුං' යන මේ ආදී තැන්හි උපමායෙහි ආයේය, 'එවං තෙ අභික්කමිතබ්බං එවං පටික්කමිතබ්බං' යනාදීන්හි උපදෙශ

යෙහිය. 'එවමෙනං භගවා! එවමෙනං සුගත' යනාදීන්හි සම්ප්‍රහර්ෂණ යෙහිය, 'එමෙවම්පනායං වසථි යස්මිං වා තස්මිං වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණ්ණං භාසති' යනාදීන්හි ගර්භා යෙහිය. 'එවම්භන්තෙති ඛො තෙ හික්ඛු භගවතො පච්චස්සොසං' යනාදීන්හි වචනසම්ප්‍රති ග්‍රහණයෙහිය, 'එවං ව්‍යාඛො අහං භන්තෙ භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි' යනාදීන්හි ආකාරයෙහිය, 'එහි ත්වං මාණවකං යෙන සමණො ආනන්දො තෙනුපසංකම, උපසංකම්ත්වා මම වචනෙන සමණං ආනන්දං අප්පාඛාධං අප්පාතංකංලහුට්ඨානං බලං ඵාසුචිභාරං පුච්ඡ සුභො මාණවො තොදෙය්‍යපුත්තො භවන්තං ආනන්දං අප්පාඛාධං -පෙ- ඵාසු විභාරං පුච්ඡතිති, එවඤ්ච වදෙති, සාධු කීර් භවං ආනන්දො යෙන සුභස්ස මාණවස්ස තොදෙය්‍යපුත්තස්ස නිවෙසනං තෙනුපසන්කමතු අනුකම්පං උපාදාය යනාදීන්හි නිදර්ශනයෙහිය, 'තංකිම්මඤ්ඤං? කාලාමා ඉමෙ ධම්මා කුසලා වා අකුසලා වාති? අකුසලාභන්තෙ සාවජ්ජා වා අනවජ්ජා වාති? සවජ්ජා භන්තෙ විඤ්ඤගර්භිතා වා වින්තප්පසත්ථා වාති? වින්තගර්භිතා භන්තෙ, සමත්තා සමාදින්නා අභිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ත නො වා කථං වා එත්ථ භොතිති? සමත්තා භන්තෙ, සමාදින්නා අභිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති, එවං නො එත්ථ භොති' යනාදීන්හි අවධාරණයෙහිය, හෙ මේ (එවං ශබ්ද) මෙහි ආකාර නිදර්ශනාව ධාරණාර්ථයන්හි දත යුත්තේය. ඔවුනතුරෙහි ආකාරාර්ථ 'එවං' ශබ්දයෙන් මේ අර්ථය දක්වයි, විවිධ නය නිපුණවූ අනෙකාධ්‍යාය සමුත්පන්නවූ අර්ථව්‍යඤ්ජන සම්පූර්ණවූ විවිධ ප්‍රාතිභායී යුක්තවූ ධර්මාර්ථ දෙශනා ප්‍රතිවේධ වශයෙන් ගැඹුරුවූ සියලු සත්වයන්ගේ ස්වභාවානුරූප වශයෙන් ශ්‍රෝතපථයට පැමිණෙන්නාවූ ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ වචනය සර්වප්‍රකාරයෙන් දැනගන්ට කවරෙක් සමර්ථ වන්නේද, සියලු ශක්තියෙන්ම අසනු කැමති බව උපවොද 'එවම්මෙසුඤ්ඤං' මා විසින්ද එක් ආකාරයකින් අසන ලදැයි, නිදර්ශනාර්ථ (එවං ශබ්ද) යෙන්- මම ස්වයම්භූ නොවෙමි මා විසින් මේ පසක් නොකරනලදැයි තමන්වහන්සේ මුදනසේක්, එවම්මෙසුඤ්ඤං-

මා විසින්ද මෙසේ අසන ලදැයි දැන් කියයුතු සියලු සූත්‍රය දක්වයි. අවධාරණාර්ථයෙන්- "මහණෙනි, මාගේ ශ්‍රාවකවූ බහුශ්‍රැත භික්ෂූන් අතුරෙන් යම් හේ ආනන්දයෙක් වේද, ස්මෘතිමත් භික්ෂූන් අතුරෙන් ප්‍රඥා ගති ඇති භික්ෂූන් අතුරෙන්, ධාතීමත් භික්ෂූන් අතුරෙන්, උපස්ථායක භික්ෂූන් අතුරෙන් යම් මේ ආනන්දයෙක් වේද මේ තෙම අග්‍රය" යි මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්ද- "ආයුෂ්මත් ආනන්ද අර්ථයෙහි දක්ෂයහ, ධර්මයෙහි දක්ෂයහ, අක්ෂර පදයන්හි දක්ෂයහ, නිරුත්තියෙහි දක්ෂයහ, පූර්වාපර සන්ධියෙහි දක්ෂයහ" යි මෙසේ දම් සෙනෙවියන් විසින් ද පසස්තා ලද බවට යෝග්‍යවූ තමන් වහන්සේගේ ධාරණ ශක්තිය දක්වන සේක් සන්වයන්ට අසනු කැමති බව උපදවන සේක, එවම්මෙ සුතං- මෙය වනාහි අර්ථ විසින් හෝ බ්‍යඤ්ජන විසින් හෝ නො අඩු නොවැඩි වූයේය. මෙසේමය, අන්පරිද්දෙකින් නොදන යුතුයි.

'මේ' ශබ්දය අර්ථත්‍රයෙකින් දක්නා ලැබෙයි, ඒ එසේමැයි මේ "ගාථානිගීතං මෙ අභොජනොයං" යනාදීන්හි මා විසින් යන අර්ථයි. 'සාධු මෙ භන්නෙ භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතු' යනාදීන්හි මට යන අර්ථයි, "ධම්මදායාදා මේ භික්ඛවෙ භවට" යනාදීන්හි මාගේ යන අර්ථයි. මෙහි වනාහි 'මා විසින් අසන ලදැයි' ද 'මාගේ ඇසීමය' යිද අර්ථ දෙකක් යෙදෙයි.

'සුතං' යන මේ ශබ්දය උපසර්ග සහිතවද උපසර්ග රහිතවද ගමනය, විග්‍රහය, ක්ලින්නය, උපචිතය, අනුයෝගය, ශ්‍රෝත විඥෙය්‍යය, ශ්‍රෝතද්වාරානුසාර විඥානයය, යනාදි නොඑක් අර්ථ ඇත්තේය. ඒ එසේමය- මේ 'සුත' ශබ්දයාගේ 'සෙනාය පසුතො' යනාදීන්හි 'යන්නේ' යන අර්ථයි; 'සුතධම්මස්ස සස්සතො' යනාදීන්හි 'විග්‍රහ' ධර්මයාගේ යන අර්ථයි; 'අවස්සුතානවස්සුතස්ස' යනාදීන්හි තෙත්වූ තෙත් නොවූවහු ගේ යන අර්ථයි. 'තුම්හෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පකං' යනාදීන්හි 'රැස්කරන ලද්දේය' යන අර්ථයි. යෙ කධානපසුතාධීරා' යනාදීන්හි 'ධ්‍යානයෙහි යෙදුනාහු' යන අර්ථයි. 'දිට්ඨා සුතං මුතං' යනාදීන්හි ශ්‍රෝත විඥෙය්‍ය යන අර්ථයි. 'සුතධරො සුත සන්නිවයෝ' යනාදීන්හි 'ශ්‍රෝතද්වාරානුසාරයෙන් දැනගන්නා

ලද්ද ධරන්නේ' යන අර්ථයි. මෙහි වනාහි 'ශ්‍රෝතද්වාරානුසාරයෙන් ධාරීමය' යි යන මේ පාදයාගේ අර්ථය වන්නේය. 'මෙ' ශබ්දයාගේ විසින් යන අර්ථය ඇති කල්හි මෙසේ මා විසින් අසන ලද ශ්‍රෝතද්වාරානුසාරයෙන් ධරන ලද්දේය. යනු යෙදේ, මාගේ යන අර්ථය ඇති කල්හි 'මෙසේ මාගේ ඇසීමය' ශ්‍රෝතද්වාරානුසාරයෙන් ධාරීමය යනු යෙදේ.

මෙසේ මේ පද තුනෙහි එවං යනු ශ්‍රෝතවිඥානාදි දැන ගැනීමේ දැක්වීමයි. 'මෙ' යනු කියන ලද විඥානයෙන් යුත් පුද්ගලයා දැක්වීමයි. 'සුතං' යනු අශ්‍රවණභාව ප්‍රතික්ෂේපයෙන් නොඅඩු නොවැඩි අවිපරිතව ඉගෙන ගත් බව දැක්වීමයි. එසේම 'එවං' යනු ඒ ශ්‍රෝතද්වාරානුසාරයෙන් පැවති විඥානවිචිත්‍රයේ නානාප්‍රකාරයෙන් අරමුණෙහි පවත්නා බව ප්‍රකාශ කිරීමයි. 'මෙ' යනු තමන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කිරීමයි. සුතං යනු ධර්මය ප්‍රකාශ කිරීමයි. මේ වනාහි මෙහි සංක්ෂේප යයි- නොයෙක් ආකාරයෙන් අරමුණෙහි පැවති විඥානවිචීය කරණකොට ගෙන මා විසින් අනෙකක් නොකරන ලද මෙයම කරන ලද්දේය. මේ ධර්මය අසන ලද්දේය, යනුයි. 'එවං' යනු දැක්විය යුත්ත ප්‍රකාශ කිරීමයි; මෙ යනු පුද්ගලයා ප්‍රකාශ කිරීමයි; 'සුතං' යනු පුද්ගලයාගේ කෘත්‍යය ප්‍රකාශ කිරීමයි; මේ කියන ලද වෙයි යම සූත්‍රයක් දක්වන්නෙමිද ඒ මා විසින් මෙසේ අසන ලදැයි එසේම 'එවං' යනු යම් චිත්ත සන්තානයක්හුගේ නානාප්‍රකාරයෙන් පැවැත්ම හේතුකොට ගෙන නොයෙක් අර්ථ ව්‍යඤ්ජනයන්ගේ ගැනීම වේද ඒ චිත්ත සන්තානයාගේ අනෙකාකාරය දැක්වීමයි. 'එවං' යන මේ පදය ආකාර ප්‍රඥප්ති නම්. 'මෙ' යනු කර්තෘ නිර්දේශයි; 'සුතං' යනු විෂය නිර්දේශයි. මෙතෙකින් නොයෙක් ආකාරයෙන් පැවති චිත්තසන්තානයෙන් එයින් සමන්විතවූ කර්තෘ විෂයෙහි ගැනීම සනිටුහන් කරන ලද වෙයි, නොහොත් 'එවං' යනු පුද්ගල කෘත්‍ය නිර්දේශයි, 'සුතං' යනු විඥාන කෘත්‍යය නිර්දේශයි; 'මෙ' යනු උභයකෘත්‍ය යුක්තවූ පුද්ගල නිර්දේශයි. මේ වනාහි මෙහි සංක්ෂේපයයි. ශ්‍රවණ කෘත්‍යය සමන්විත පුද්ගලයාවූ මා විසින් විඥාන වශයෙන් ලත් ශ්‍රවණ කෘත්‍ය ව්‍යවහාරයෙන් අසන ලද, යනුයි.

එහි 'එවං' යනුද 'මෙ' යනුද භූතාර්ථ- උත්තමාර්ථ වශයෙන් අවිද්‍යාමාන ප්‍රඥප්තියයි. කිම මෙහි 'එවං' යි හෝ 'මෙ' යි හෝ යම් නිර්දේශයක් ලබන්නේද එය පරමාර්ථ වශයෙන් ඇත්ද? (නැත්මය) 'සුතං' යනු විද්‍යාමාන ප්‍රඥප්තියයි. යමක් මෙහි කනිත් ලබන ලද්ද එය පරමාර්ථ වශයෙන් පැහැදිලි වෙයි. එසේම 'එවං' යනුද 'මෙ' යනුද ඒ ඒ ග්‍රහණයකොට කියයුතු හෙයින් උපාදාය ප්‍රඥප්ති නම්, 'සුතං' යනු දිට්ඨසුතාදීන් සම්පස්ථකොට කියයුතු හෙයින් උපනිධාය ප්‍රඥප්ති නම්. මෙහි 'එවං' යන වචනයෙන් නොමුළා බව දක්වයි. සම්මුඛ වූයේ නොයෙක් ආකාර ප්‍රතිවේදයෙහි සමර්ථ නොවේමැයි. 'සුතං' යන වචනයෙන් ශ්‍රැතයාගේ අවිනාශය ප්‍රකාශ කෙරෙයි ඒ එසේමය, යමෙකුගේ ඇසීම නැසුනේවේද හෙතෙම කාලාන්තරයෙහි මා විසින් අසන ලදැයි පිළින නොකෙරෙයි. මෙසේ ඒ ඇසීමේ නොමුළා බැවින් ප්‍රඥාසිද්ධිය වෙයි නොනැසීමෙන් ස්මෘති සිද්ධිය වෙයි, එහි ප්‍රඥා පූර්වස්මෘතියෙන් අක්ෂර පද වටහා ගැනීමේ ධාරණයෙහි සමර්ථ බව වෙයි; ස්මෘති පූර්ව ප්‍රඥාවෙන් අර්ථයෙහි සමර්ථ බව වෙයි. තද්වයයාගේ සමර්ථතා යොගයෙන් අර්ථ පදයෙන් පරිපූර්ණවූ ධර්ම භාණ්ඩාගාරය පාලනයෙහි සමර්ථ බැවින් ධර්ම භාණ්ඩාගාරික භාවයාගේ සිද්ධිය වෙයි.

අනිත් ක්‍රමයෙක් නම්- එවං යන වචනයෙන් නුවණින්, මෙනෙහි කිරීම ප්‍රකාශ කෙරෙයි; නුනුවණින් මෙනෙහි කරන්නහුට නානාප්‍රකාරයෙන් වහා වටහාගැනීම නොවන හෙයිනි. සුතං යන වචනයෙන් නොවිසුරුනු බව දක්වයි. විසුරුනු සිත් ඇත්තහුට ශ්‍රවණයක් නොවන හෙයිනි. ඒ එසේමය- විසුරුනු සිත් ඇති පුද්ගල තෙම (අර්ථ ව්‍යඤ්ජනාදි) සියලු සම්පත්තියෙන් කියනු ලබන්නේත්, "මා විසින් නො අසන ලද යළි වදාළ මැනවැයි" කියයි. තවද මෙහි නුවණින් මෙනෙහිකිරීම ආත්ම සමයක් ප්‍රණීධියද පූර්වකෘත පුණ්‍යත්වයද සිද්ධකෙරෙයි. මොනවට නොපිහිටවූ සිත් ඇත්තහුට හෝ පෙර නොකළ පින් ඇත්තහුට හෝ ඒ නුවණින් මෙනෙහි කිරීම නැති හෙයිනි. නොවිසුරුනු සිතින් සද්ධර්ම ශ්‍රවණයද සත්පුරුෂාශ්‍රයද සිද්ධකෙරෙයි. විසුරුනු සිත් ඇතිවූයේ ශ්‍රවණය

කරන්නට නොම හැකිවෙයි. සත්පුරුෂයන් නො ඇසුරු කරන්නට ශ්‍රවණයක් නොඇත්තේයයි.

වෙන න්‍යාය ක්‍රමයෙක් වේ- යම් හෙයකින් 'එවං' යනු යම් චිත්ත සන්තානයක් හිමිවීම නොයෙක් ආකාරයෙන් පැවැත්ම හේතුකොට ගෙන නොයෙක් අර්ථ පද ගැනීම වේද, ඒ චිත්තසන්තානයාගේ නොයෙක් ආකාර නිර්දේශයයි කියන ලද්දේය, හේ සුන්දරවූ ආකාරයද මනාකොට නොපිහිටි සිත් ඇත්තාහට හෝ පෙර නොකළ පින් ඇත්තාහට හෝ වේ ද, එහෙයින් 'එවං' යන මේ සොදුරු ආකාරයෙන් තමන් වහන්සේගේ පශ්චිම චක්‍රද්වය සම්පන්නිය දක්වනසේක; 'සුතං' යන ශ්‍රවණ යෝගයෙන් පූර්ව චක්‍රද්වය සම්පන්නිය (දක්වන සේක) ප්‍රතිරූප දෙශයෙනි නො වසන්නට හෝ සත්පුරුෂොපාශ්‍රය විරහිතයහට හෝ ශ්‍රවණයක් නොම ඇත්ද, එහෙයින් ඔහුගේ පසු චක්‍රද්වය සිද්ධියෙන් ආශය ශුඬිය සිද්ධවූවා වෙයි. පූර්ව චක්‍රද්වයාගේ සිද්ධියෙන් ප්‍රයෝග ශුද්ධිය (සිද්ධවූවා වෙයි.) ඒ ආශය ශුද්ධියෙන්ද අධිගමව්‍යක්ති සිද්ධිය වෙයි. ප්‍රයෝග ශුද්ධියෙන් ආගමව්‍යක්ති සිද්ධිය වෙයි. මෙසේ ප්‍රයෝගාශය ශුද්ධවූ ආගමාධිගම සම්පන්නියාගේ වචනය සුයෙභ්‍යාදයට අරුණොද්ගමය මෙන්ද කුශල කර්මයට නුවණින් මෙනෙහි කිරීම මෙන්ද භගවත්හුගේ වචනයට පූර්වංගමවන්ට සුදුසුයයි යුක්ත ස්ථානයෙනි නිදානය තබන සේක 'එවම්මෙසුතං' යනාදිය කීහ.

අනිත් න්‍යාය ක්‍රමයෙක්- 'එවං' යන මේ නොයෙක් ආකාර වටහා ගැනීමට ඉඩ ඇතිවූ වචනයෙන් තමන් වහන්සේගේ අර්ථ ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසම්පිදා සම්පන්නි සද්භාවය දක්වන සේක. 'සුතං' යන වචනයෙන් ධර්ම නිරුත්ති ප්‍රතිසම්පිදා සම්පන්නි සද්භාවය දක්වන සේක. 'එවං' යන මේ නුවණින් මෙනෙහි කිරීමාදි වචනය වදාරණ සේක 'මා විසින් මේ ධර්මයෝ සිතින් සලකා බලන ලද්දාහුය. දෘෂ්ටියෙන් මනාකොට වටහා ගැනීම කරන ලද්දාහුයයි' දක්වන සේක. 'සුතං' යන මේ ශ්‍රවණයොදිපක වචනය වදාරන සේක 'මා විසින් බොහෝ ධර්මයෝ අසන ලද්දාහුය සිත්හි ධරන ලද්දාහුය. වචනයෙන්

ප්‍රගුණ කරන ලද්දාහුයි' දක්වන සේක. ඒ වචනද්වයෙන්ම අර්ථ පදයන්ගේ පරිපූර්ණත්වය දක්වන සේක් ඇසීමෙහි ආදරය උපදවන සේක. යම් හෙයකින් අර්ථ පද පරිපූර්ණ වූ ධර්මය ආදරයෙන් නොඅසන්නේ මහත්වූ හිතයෙන් පරිබාහිර වේද එහෙයින් ආදරය උපදවා සකස්කොට ධර්මය ඇසිය යුත්තේය.

'එවම්මේසුතං' යන මේ සියලු වචනයෙන්ම ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිරයෝ තථාගත ප්‍රවේදිතවූ ධර්මය තමාගේ වශයෙන් නොපිහිටුවන සේක් අසත්පුරුෂ භූමිය ඉක්මවන සේක, ශ්‍රාවක බව හඳුන්වන සේක් සත් පුරුෂ භූමියට බසින සේක: එසේම අසද්ධර්මයෙන් සිත නැගිටුවන සේක, සද්ධර්මයෙහි සිත පිහිටුවන සේක, හුදෙක් මේ ධර්මය මා විසින් අසන ලදමය. ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේම වචනයයි දක්වන සේක් තමන් වහන්සේ (දෙශක බැවින්) මුදන සේක, ශාස්තෘන් වහන්සේ මුල්කොට දක්වන සේක, බුද්ධ වචනය විශේෂයෙන් දක්වන සේක, ධර්ම තෙත්තිය පිහිටුවන සේක.

තවද 'එවම්මේසුතං' යි තමන් වහන්සේ විසින් ඉපදවූ බව පිළින නොකර පෙර ඇසූබව ප්‍රකට කර මේ ධර්මය මා විසින් චතුරේවශාද්‍ය විශාරදවූ දශබලධාරීවූ උත්තම ස්ථානයෙහි පිහිටියාවූ ශ්‍රේෂ්ඨතාදය නාදකරන්නාවූ සර්වසත්වොත්තම වූ ධර්මෙශ්වරවූ ධර්ම රාජන්වූ ධර්මාධිපතිවූ ධර්ම ප්‍රදීපවූ ධර්ම ශරණවූ සද්ධර්මවර චක්‍රවර්තීවූ සමයක් සබුද්ධවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සම්මුඛයෙන් පිළිගන්නා ලද්දේය. එහි අර්ථයෙහි හෝ ධර්මයෙහි හෝ පදයෙහි හෝ පද්‍යජනයෙහි හෝ සැකයක් හෝ විමතියක් හෝ නොකටයුත්තියයි මේ ධර්මයෙහි සියලු දෙව් මිනිසුන්ගේ ආශ්‍රද්ධාව නසන සේක. ශ්‍රද්ධා සම්පත්තිය උපදවන සේක. එහෙයින් මේ කියනු ලැබේ

ගෞතම ශ්‍රාවකවූ (ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ) එවම්මේසුතංයි මෙසේ (මේ පදනුය) කියන්නාහු සසුන්හි අශ්‍රද්ධාව නස්වන සේක. ශ්‍රද්ධාව වඩවයි.

'එකං යනු සංඛ්‍යා පරිච්ඡේද නිර්දේශයි, 'සමයං' යනු පරිච්ඡින්න නිර්දේශයි, එකං සමයං යනු අනියමින් දැක්වීමයි. එහි සමය ශබ්දය 'එක්වීමෙහිද, ක්ෂණයෙහිද, කාලයෙහිද,

සමූහයෙහිද, හේතුදෘෂ්ටි යන දෙකින්ද, ප්‍රතිලාභයෙහිද ප්‍රභාණයෙහිද, ප්‍රතිවේධයෙහිද, දක්නා ලැබේ.

ඒ එසේමය. 'සමය' ශබ්දයාගේ 'අප්පෙචනාම ස්වෙපි උපසංකමෙය්‍යාම කාලඤ්ච උපාදාය' යනා ආදීන්හි එක්වීම අර්ථයි 'ඒකොව ඛො භික්ඛවෙ, ඛණොව සමයොව බ්‍රහ්මවරිය වාසාය' යනාදීන්හි ක්ෂණයයි, 'උණ්භ සමයො පරිලාභසමයො' යනාදීන්හි කාලයයි. 'මහාසමයො පචනස්මිං, යනාදීන්හි සමූහාර්ථයි. 'සමයෝපි ඛො තෙ භද්දාලි, අප්පට්ඨිද්ධො අහොසි භගවා ඛො සාවත්ථියං විහරති භගවාපි මං ජාතිස්සති භද්දාලිනාම භික්ඛු සත්ථු සාසනෙ සික්ඛාය න පරිපූරිකාරිති අයම්පි ඛො තෙ භද්දාලි, සමයො අප්පට්ඨිද්ධො අහොසි' යනාදීන්හි තෙත්වර්ථයි. 'තෙත ඛො පන සමයෙන උග්ගාහමානො පරිබ්බාජකො සමණමණ්ඩිකා පුත්තො සමයප්පවාදකෙ තින්ද්‍රකාවිරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ පට්ඨසති' යනාදීන්හි දෘෂ්ට්වර්ථයි.

'මේ ආත්මයෙහිම, යම් අර්ථයෙක්වේද, සම්පරායිකවූ යම් අර්ථයකුත් වේද, හිතාර්ථ ප්‍රතිලාභය හේතුකොට ගෙන, ධීරයයි ද, පණ්ඩිතයයිද, කියනු ලැබේ' යන ආදී තන්හි ප්‍රතිලාභාර්ථයි 'සම්මා මානාභිසමයා අත්තමකාසි දුක්ඛස්ස' යනාදීන්හි ප්‍රභාණාර්ථයි 'දුක්ඛස්ස පිළනට්ඨො සංඛතට්ඨො සත්තා පට්ඨො විපරිණාමට්ඨො අභිසමයට්ඨො' යනාදීන්හි ප්‍රතිවේධාර්ථයි. මෙහි මේ 'සමය' ශබ්දයාගේ කාලය (යනු) අර්ථයි. එහෙයින් සංවත්සර සෘතු මාසාර්ථ මාස දිවාරාත්‍රි පූර්වාහ්ණ මධ්‍යාහ්ණ සායාහ්ණ ප්‍රථම මධ්‍යම පශ්චිමයාම මුහුර්තාදිවූ කාල ප්‍රභේද භූත සමයයන් අතුරෙන් එක් සමයක යයි දක්වන සේක. එහි කිසිසේත් මේ සංවත්සරාදි සමයයන් අතුරෙහි යම් යම් සූත්‍රයක් යම් යම් අවුරුද්දක හෝ සෘතුවක හෝ මාසයක හෝ පක්ෂයක හෝ රාත්‍රි භාගයෙහි හෝ දිවා භාගයෙහි හෝ වදාරණ ලද්ද ඒ සියල්ල තෙරුන් විසින් මනාසේ දන්නා ලද්දේය, ප්‍රඥාවෙන් ව්‍යස්ථා කරන ලද්දේය, යම් හෙයකින් අසවල් අවුරුද්දෙහි අසවල් සෘතුවෙහි අසවල් මාසයෙහි අසවල් පක්ෂයෙහි අසවල් රාත්‍රිභාගයෙහි අසවල් දිවස භාගයෙහි හෝ මා විසින් මෙසේ

අසන ලදැයි මෙසේ කී කල සුවසේ ධරන්ට හෝ උදෙසන්ට හෝ උදෙසවන්ට හෝ නොහැකිද, බොහෝ කිය යුතුත්වේද, එහෙයින් එකම පදයකින් ඒ අර්ථය පිටුකොට 'එකං සමයං' යි වදාළහ.

ගර්භා චක්‍රාන්ති සමය ජාති සමයසංවේග සමය අභිනිෂ්ක්‍රමණ සමය දුෂ්කරක්‍රියා සමය මාරවිජය සමය අභිසම්බෝධි සමය දෘෂ්ට ධර්ම සුඛවිහාර සමය දෙශනා සමය පරිනිර්වාණ සමය යන මේ ආදීවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ දෙව් මිනිසුන් අතර අතීශයින් ප්‍රකාශවූ නොඑක් කාල ප්‍රභේදවූම යම් මේ සමය කෙනෙක් වෙත්ද ඒ සමයයන් අතුරෙන් දෙශනා සමය නම්වූ එක් සමයක යයි ද දක්වයි. ඥාන කරුණාකෘත්‍ය සමයයන් අතුරෙන් යම් මේ කරුණාකෘත්‍ය සමයක් හෝ වේද, ආත්ම හිත පරහිත ප්‍රතිපත්ති සමයයන් අතුරෙන් පරහිත ප්‍රතිපත්ති සමයක් හෝ වේද, රැස්වූවන්ගේ කෘත්‍යද්වය සමයයන් අතුරෙන් ධර්ම කථා සමයක් හෝ වේද, දෙශනා ප්‍රතිපත්ති සමයයන් අතුරෙන් දෙශනා සමයක් හෝ වේද ඒ සමයයන් අතුරෙහිද එක්තරා සමයක් සඳහා 'එකං සමයං' යි වදාළහ.

තවද කුමක් හෙයින් මෙහි යම්සේ අභිධර්මයෙහි 'යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං' යිද මෙයින් අන්‍ය සූත්‍ර පදයන්හි 'යස්මිං සමයෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු විවිච්චේව කාමෙහි' යිද සප්තම විභක්තීන් නිර්දේශ කරන ලදද, විනයෙහින් 'තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා' යි කරණ විභක්තීන් එසේ නොකොට 'එකං සමයං' යි කර්ම විභක්තීන් දක්වන ලදද යත්, එහි එසේද මෙහි අන් පරිද්දෙකින්ද අර්ථය ලැබෙන හෙයින් යම්හෙයකින් ඒ අභිධර්මයෙහින් මෙයින් අන්‍ය සූත්‍ර පදයන්හින් ආධාරාර්ථයද භාවසංඛ්‍යාත ක්‍රියාවෙන් ක්‍රියා ලක්ෂණාර්ථයක් ලැබේද, ආධාරය වනාහි කාලාර්ථවූද සමුහාර්ථවූද සමයයි. එහි කියන ලද ස්පර්ශාදි ධර්මයන්ගේද ක්ෂණසම්චාය හේතු නම්වූ සමයයාගේ ද භාවයෙන් ඒ එස්සාදීන්ගේ භාවය ලකුණු කරනු ලැබේද, එහෙයින් ඒ අර්ථය ප්‍රකාශ කරනු පිණිස එහි ආධාර විභක්ති නිර්දේශය කරන ලද්දේය. විනයෙහිද හෙත්වර්ථයද කරණාර්ථයද ලැබෙයි. යම් හෙයකින් යම් ඒ ශික්ෂාපද ප්‍රඥප්ති සමයක් ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිරාදීන් විසින්ද දුට්ඨෙය වූයේද හේතුවූද

කරණවූද එසමයෙහි ශික්ෂාපද පනවමින් ශික්ෂාපද ප්‍රඥප්ති හේතුවූද අපේක්ෂා කරන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ ඒ තැන්හි විසුසේකද, එහෙයින් ඒ අර්ථය ප්‍රකාශ කරනු පිණිස එහි කරණ වචනයෙන් නිර්දේශ කරන ලදී. මෙහි වනාහි අන්‍යවූත් මෙබඳු තැන්හි අන්‍යන්ත සංයෝගාර්ථය ලැබෙයි. යම්හෙයකින් යම් සමයක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ සූත්‍රය හෝ අන් සූත්‍රයක් හෝ දෙසූ සේකද, අන්‍යන්තයෙන්ම එසමය කරුණා විහාරයෙන් විසූ සේකද, එහෙයින් ඒ අන්‍යන්ත සංයෝගාර්ථය දැක්වීම පිණිස මෙහි කර්මවචන නිර්දේශය කරන ලද්දේයයි. එහෙයින් මේ කියනු ලැබෙයි.

“ඒ ඒ අර්ථය පරීක්ෂා කොට, මෙයින් පිටත් අභිධර්ම විනය දෙකේහි ආධාරයෙන්ද, කරුණයෙන්ද, සමය ශබ්දය කියන ලද්දේය, මෙහි ඒ සමය ශබ්දය කර්මයෙන් කියන ලද්දේය.”

පුරාණයෝ වනාහි (මෙසේ) වර්ණනා කෙරෙත්- ‘තස්මිං සමයෙ’ කියා හෝ ‘තෙන සමයෙන’ කියා හෝ ‘එකං සමයං’ කියා හෝ වචන මාත්‍රයෙන්වූ විශේෂයකි, මේ සෑමතැන්හි ආධාරාර්ථ මැයි, එහෙයින් ‘එකං සමයං යි’ කිවද ‘එකස්මිං සමයෙ’ (එක් සමයෙකිනි) යන අර්ථය දනවුන්තේ” යයි.

‘භගවා’ යනු ගරු යන අර්ථයි, යම් හෙයකින් ලෙව්හි ගරුකළ යුත්තාහට ‘භගවත්’ යි කියනද, මේ (සමයක් සම්බුද්ධ) ද සර්වගුණ විශිෂ්ඨ හෙයින් සියලු සත්වයන්ට ගරු වේද, එහෙයින් භගවත් යයි දත යුත්තේය. පොරණැදුරන් විසින්ද කියන ලදී-’

‘භගවා’ යනු ශ්‍රේෂ්ඨවාචකවූ වචනයෙකි, ‘භගවා’ යනු උත්තම වාචක වචනයෙකි, ගරුභාවයට යොග්‍යවූ ඒ (සමයක් සම්බුද්ධ තෙම) සර්වගුණ හෙයින් ගරු වේද, එහෙයින් භගවත් යයි, කියනු ලැබේ.

තවද-

‘පිතූති හෙයින්ද කෙලෙසුන් නැසූ හෙයින්ද භගධර්මයෙන් යුක්ත හෙයින්ද සර්වධර්මයන් බෙදා ප්‍රකාශ කළ හෙයින්ද උතුරු මිනිස්දම් සෙවූ හෙයින්ද භවයෙහි වමනය කළ ගමන් ඇති හෙයින්ද භගවත් නම් වෙයි.’

'භගවා' යන මේ පදයාගේ විස්තරයෙන් අර්ථය දතයුත්තේය, විශුද්ධි මාර්ගයෙහි බුද්ධානුස්මෘති නිර්දේශයෙහි කියන ලද්දේමය.

මෙතෙකින් මෙහි 'එවම්මෙ සුතං' යන වචනයෙන් ඇසූ පරිදි ධර්මය දෙශනා කරන සේක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ධර්ම ශරීරය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. එහෙයින් 'මේ ප්‍රචචනය ඉක්මවූ ශාස්තෘන් වහන්සේ ඇත්තේ නොවේ, මේ නොපගේ ශාස්තෘ' යයි ශාස්තෘන් වහන්සේ නොදැක්මෙන් උකටිලිවූ ජනයා අස්වසන සේක. 'එකං සමයං භගවා' යන වචනයෙන් එසමයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අවිද්‍යමානබව දක්වන සේක් රූපකාය පරිනිර්වාණය සිහිකරවන සේක. එයින් මෙබඳු වූත් ආයඪී ධර්මය දෙශනා කළාවූ දශබ්‍රහ්මාරිවූ විදුරු සමූහයක් සමාන රූපකාය ඇති ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේද පිරිනිවි සේක. අන් කවරෙකු විසින් ජීවිතයෙහි ආශා ඉපදවිය යුත්තිදැයි ජීවිතමදයෙන් මත්වූ ජනයා සංවේග කරවන සේක. සද්ධර්මයෙහිද ඔහුගේ උත්සාහය උපදවති.

'උක්කඨායං විරහති' මෙහි උක්කා යනු ගිනිහුල යනාර්ථයි, ඒ නගරයද මංගල දිනයෙහි යහපත් ක්ෂණය ශුභ නකත්යොග නොඉක්මේවයි කියා රාත්‍රියෙහි දඬුවැට පහන් ධරමින් සිටි කල්හි නිර්මාණය කළ හෙයින් 'උක්කට්ඨා' යයි කියනු ලැබේ. දඬුවැට පහන් දල්වා ධරන කල්හි මවනලද බැවින්දැයි කියනලද වෙයි. ඒ 'උක්කට්ඨා නගරයෙහි සමීපාර්ථයෙහි ආධාර වචනයි.

'විහරති' යනු අවිශේෂයෙන් මෙය ඊයඹාපථ දිව්‍යබ්‍රහ්ම ආයඪී විහරණයන් අතුරෙන් එක්තරා විහරණයකින් යුක්ත බව දැක්වීමයි. මෙහි වූකලී ස්ථාන ගමන ආසන ශයන ප්‍රභේදවූ ඉරියව් අතුරෙන් එක්තරා ඉරියව්වකින් යුක්තබව දැක්වීමයි, එහෙයින් සිටියේද යන්නේද හුන්නේද හෝනේද හඟවත් තෙමේ වාසය කෙරෙයි කියාම දතයුතුයි යම් හෙයකින් ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එක් ඉරියව් පිඩාවක් අතින් ඉරියව්වකින් සිදු ආත්මභාවය වැටිය නොදී පරිහරණය කරන සේකද, පවත්වනසේකද, එහෙයින් විහරතියයි කියනු ලැබේ.

සුභගවනෙ- මෙහි ප්‍රිය බැවින් 'සුභග' නම්. සොඳුරු සිරි ඇති බැවින්ද සුන්දර බැවින් දැයි කියනලද වෙයි, ඒ වනයාගේ ශ්‍රී සම්පන්නියෙන් මනුෂ්‍යයෝ ආහාර පානාදිය ගෙන රැ දාවල් එහිම සැණකෙළි උත්සවයන් කරමින් භෝගසුව අනුභව කෙරෙත්. 'මෙහිදී පුතෙක් ලබමු, දුවක් ලබමු' යයි සුන්දර සුන්දර කාමයන්ද ප්‍රාර්ථනා කෙරෙත්. ඔවුන්ගේ ඒ ප්‍රාර්ථනාව එසේම වෙයි, මෙසේ ඒ වනය සොඳුරු සිරි ඇති බැවින්ද සොඳුරු කාමයන් ඇති බැවින්ද 'සුභග' නම් වේ. තවද බොහෝ දෙනාට කැමති බැවින්ද "සුභග" නම් වේ. සෙවනය කෙරේනුයි 'වන' නම් වේ. ආත්ම සම්පන්නිය පිණිස සත්වයන්ගේ හක්තිය කෙරෙයි, තමා කෙරෙහි ස්නේහය උපදවයි. යාඥා කෙරේනුයි හෝ 'වන' නම් වේ. නොයෙක් අකාරවූ මල් සුවදින් සතුටුව මත්වූ කොකිලාදි පක්ෂීන්ගේ නාදයෙන්ද මදුවනින් සැලෙන රුකසා වෙළෙඳ පලපතින්ද 'එනුමැන මා පරිභෝග කරවුයයි' සියලු සත්වයන් යාඥාකරන්නාක් මෙනි. සුභග වූයේත් වන වූයේත් එයම හෙයින් සුභග වන නම්වේ. වනය නම් රොපිමය ස්වයංඤ්ජාන යයි දෙ ආකාර වේ. ඒ දෙවිධියෙන් වෙළුවන ජේතවනාදිහු රොපණය කරන ලද්දාහු වෙති. අන්ධවන මහාවන අඤ්ජනවනාදිහු ස්වයංඤ්ජානයෝයි, මෙයද ස්වයංඤ්ජානයයි.

සාලරාජමූලෙ- මෙහි ශාලවෘක්ෂයද 'සාල' යි කියනු ලැබේ. 'සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ, ගාමස්සවා නිගමස්සවා අවිදුරෙ මහන්තං සාල වනං තඤ්ච'ස්ස ඵලණ්ඩෙහි සඤ්ජන්තං' යි ද 'අන්තරෙන යමක සාලානං' යිද වනස්පතීවූ දෙටුරුකද 'සාල' යයි කියනු ලැබේ.

"දෙවයිනි, ඔබගේම රටෙහි ඔබගේම උයන් බිම්හි සෘජුව කඳ ඇති මහත්වූ වනදෙටු වෘක්ෂයෝ නිල වර්ෂයෙන් බබලන්නාවූ සිත්කලු වූවාහුය.

යම්කිසි රුකකද 'සාල' යයි කියනු ලැබේ 'අථ බො තං භික්ඛවෙ මාලුවාබ්ථං අඤ්ඤතරස්මිං සාලමූලෙ නිපතෙය්‍ය' යි මෙහි වනස්පතීවූ ජ්‍යෙෂ්ඨ වෘක්ෂය අදහස් කරන ලද්දේය. 'රාජ' ශබ්දය ඒ වෘක්ෂයාගේ ඒ දෙටුබවම සිද්ධ කෙරෙයි. අන් තැන්හිද මෙසේ කියන ලදී- 'සුප්පතිවිධිතස්ස වො බ්‍රාහ්මණ

ධම්මික නිග්‍රොධරාජස්ස' යි එහි දෙපරිද්දෙකින් සමාසය වේ. 'සාලයන්ගේ රජ' යිද 'සාලරාජ' නම් වේ සාල වූයේත් දෙටු අටින් රාජ වූයේත් 'සාලරාජ' නම්වේ.

මූල- සමීපයයි, මේ මූල ගබ්ඳය 'මූලානි උද්ධරෙය්‍ය අන්තමසො උසිර නාළමත්තානිපි' යනාදීන්හි මූල මූලයෙහි දක්නා ලැබේ. 'ලොභො අකුසලමූලං' යනාදී තැන්හි අසාධාරණ හෙතුවෙහි දක්නා ලැබේ. 'යාව මජ්ඣන්තිකෙ කාලෙ ඡායා ඵරති නිවාතෙ පණ්ණානි පතන්ති එත්තාවතා රුක්ඛ මූලං' යනාදීන්හි සමීපයෙහි දක්නා ලැබේ. මෙහි සමීපයෙහි යයි අදහස් කරන ලදී. එහෙයින් වනදෙටු වෘක්ෂයාගේ සමීපයෙහි යයි මෙහි අර්ථය දත යුතුයි. ඒ වචනයෙහි ලා කිසිවෙකුට මෙබඳු විතර්කයක් වන්නේය, වෘක්ෂාමානාකාරයෙන් වොදනා හෝ කරන්නේය. ඉදින් භාග්‍යවත් තෙමේ උක්කාට්ඨානුවර වෙසේ නම් 'සුභගවනෙ සාලරාජමූලෙ' යි නොකිය යුතුය, නැතහොත් ඒ සුභගවනයෙහිවූ සාලරාජමූලයෙහි වෙසේ නම් උක්කට්ඨායං' යි නොකිය යුතුය, යම්හෙයකින් දෙනැන්හිම එක්සමයෙකහි වාසය කරන්ට නොහැකිද (එහෙයිනි.) මේ වචනය මෙසේ නොදත යුත්තේය, සමීපාර්ථයෙහි ආධාර වචනයයි නොකිවමෝද? එහෙයින් ගංගා යමුනාදීන් සමීපයෙහි හැසිරෙන ගවසමූහයෝ 'ගංගාය වරන්ති යමුනාය වරන්ති' යි යම්සේ කියනු ලැබෙත්ද, එපරිද්දෙන් මෙහිද උක්කට්ඨානුවර සමීපයෙහි යම් මේ සුභගවනයක් සාල රාජයාගේ මූලයක් වේද එහි වාසය කරන්නේ 'උක්කට්ඨායං විහරති සුභගවනෙ සාලරාජමූලෙ' යි කියනු ලැබේ.

උක්කට්ඨා (යන) වචනය ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ගොවරග්‍රාමය දැක්වීම පිණිස මැයි, ශෛෂ වචනය ප්‍රවුජ්ජනානු රූප නිවාසස්ථානය දැක්වීම පිණිසයි. එහි උක්කට්ඨා කීර්තනයෙන් ආයුෂ්මත් ආනන්දස්ථවිරයන්වහන්සේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ගිහියන්ට අනුග්‍රහ කිරීම දක්වන සේක (දක්වන සේක) එසේම පූර්ව වචනයෙන් සිව්පසය ගැනීමෙන් ආත්මක්ලම්ථානුයෝගය දුරුකිරීමයි, පශ්චිම වචනයෙන් වස්තුකාමය පහකිරීමෙන් කාමසුඛල්ලිකානු යෝගය

දුරුකිරීමෙහි උපාය දැක්වීමයි, නැවත පූර්ව වචනයෙන් ධර්මදෙශනාහිසොගයයි. පශ්චිම වචනයෙන් විවේකාධ්‍යායයි, පූර්ව වචනයෙන් කරුණාවෙන් එළඹීමයි. පශ්චිම වචනයෙන් ප්‍රඥාවෙන් පහව යාමයි. පූර්ව වචනයෙන් සත්වයන්ට හිතසුව නිපදවීමෙහි අධ්‍යාය ඇති බවයි. පශ්චිම වචනයෙන් පරතට හිතසුව කිරීමෙහි තෘෂ්ණා වශයෙන් නො ඇලුණු බවයි. පූර්ව වචනයෙන් ධාර්මික සැපය නො හැරීම නිමිතිකොට ඇති එාසුවිහරණයයි. පශ්චිම වචනයෙන් උතුරු මිනිස් දහමිති යෙදීමෙහි නිමිත්තයි. පූර්ව වචනයෙන් මිනිසුන්ට උපකාර බහුලබවය. පශ්චිම වචනයෙන් දෙවියන්ට (උපකාර බහුල බවයි.) පූර්ව වචනයෙන් ලෙවිහි උපන්නනු ලෙවිහි වැඩුණු බවයි. පූර්ව වචනයෙන් ලෝකයා හා නොඇලුණු බවයි. පූර්ව වචනයෙන් 'එකපුග්ගලො භික්ඛවෙ ලෝකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති බහුජන භිත්තාය බහුජන සුඛාය ලෝකානුකම්පකාය අත්ථාය භිත්තාය සුඛාය දෙව මනුස්සානං කතමො එකපුග්ගලො තථාගතො අරහං සම්මා සම්බුද්ධො' යි වදාළ බැවින් යම් අර්ථයක් සඳහා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උපන්සේක්ද ඒ ලෝකාර්ථ නම් බුද්ධ කෘත්‍යය නිෂ්පාදනයයි. පශ්චිම වචනයෙන් යම් තැනක උපන්සේක්ද ඊට අනුරූපවූ විහරණයයි. සැබව භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පළමු කොට ලුම්බිනී වනයෙහිය. දෙවන වර බෝධි මණ්ඩපයෙහිය යි ලෝකික ලෝකෝත්තර උත්පත්තියෙන් වනයෙහිම උපන්සේක, එහෙයින් උත්වහන්සේගේ වනයෙහිම විසීම දක්වන සේක, යන මේ ආදී නයින් මෙහි අරුත් යෙදීම දතයුත්තිය.

තනු යනු දෙශය හා කාලය ප්‍රකාශ කිරීමයි, එසේමය. යම් කලෙක වාසය කෙරේද ඒ සාලරාජ මූලයෙහියයිද යම් සාලරාජ මූලයෙකිනි වාසය කෙරේද ඒ සාලරාජ මූලයෙහියයිද දක්වන සේක' කියයුතු වූ දෙශ කාලයන් හෝ දක්වනසේක් සැබව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අයොග්‍යවූ දෙශයෙහි හෝ දහම් නො දෙසන සේක. අකාලො බො තාව බාහිය යනාදියද මෙහි සාධකයි. බො-යනු පදපුරණ මාත්‍රයෙහි අවධාරණයෙහි ආදී කාලාර්ථයයි හෝ නිපාතයි.

හඟවා යනු ලොක ගුරුහු දැක්වීමයි.

හික්බූ කථා ශ්‍රවණයෙහි යොග්‍ය පුද්ගලයන් දක්වන වචනයයි.

නැවත මෙහි 'හික්ෂණය කෙරේනුයි හික්ෂු නම් වේ, හික්ෂා වාරයෙහි එළඹියේනුයි හික්ෂු නම් වෙයි.' යනාදී නයින් වචනාර්ථය දත යුත්තේය.

ආමන්තේසි- ආමන්ත්‍රණය කෙළේය, කථා කෙළේය, සම්බෝධනය කෙළේය යනු මේ මෙහි අර්ථයි. පිටත් තැනහි වනාහි දැන්වීමෙහිද වෙයි. 'ආමන්තයාමී වො හික්ඛවෙ පටිවෙදයාමී වො හික්ඛවෙ' යි කැඳවීමෙහිද වේ, කියේමැයි- 'එහි ත්වං හික්බූ මම වචනෙන සාරිපුත්තං ආමන්තෙහි' යි.

හික්ඛවො- ආමන්ත්‍රණය කරන අයුරු දැක්වීමයි, එයද හික්ෂණ ශීලත්වාදී ගුණ යොගයෙන් සිද්ධ හෙයින් කියන ලද්දේය. හික්ෂණ ශීලතා ගුණයෙන් යුක්ත වූයේත් හික්ෂු නම් වෙයි. හික්ෂණ ධර්මතා ගුණයෙන් යුක්ත වූයේත් හික්ෂණයෙහි සකස්කොට කිරීමෙන් යුක්ත වූයේත්යයි ශබ්ද ශාස්ත්‍රඥයෝ දනිත්, ඔවුන්ගේ හික්ෂණ ශීලත්වාදී ගුණයොගයෙන් සිද්ධවූ ඒ වචනයෙන්ද හිතාධික ජනයන් විසින් සෙවුනා ලද වෘත්තිය ප්‍රකාශ කරන සේක් උඩගු දිනභාවයන්ට නිග්‍රහ කරන සේක. හික්ඛවො යන මේ කුඵණින් පහළ සොමි සිත්තෙන් හෙලීම පෙරදැරි කොට ඇති වචනයෙන්ද ඔවුන් තමන් වහන්සේගේ මුහුණට අභිමුඛ වුවත් කරන සේක් කයනු කැමති බව දක්වන ඒ වචනයෙන්ම ඔවුන්ගේ අසනු කැමති බව උපදවන සේක, නැවත සම්බෝධනාර්ථවූ ඒ වචනයෙන්ම සකස් කොට ඇසීමෙහි හා මෙනෙහි කිරීමෙහිද ඔවුන් යොදවන සේක, ඒ එසේමය, ශාසන සම්පත්ති මනාකොට ඇසීම මෙනෙහි කිරීම අයත් කොට ඇත්තිය.

දෙශනා කාලයෙහි හික්ෂුන් ඇමතීම.

අන්‍යවූත් දිව්‍යමනුෂ්‍යයන් විද්‍යමාන කල්හි කුමක් හෙයින් හික්ෂුන්ම ඇමතු සේක්ද? ජ්‍යෙෂ්ඨ ශ්‍රේෂ්ඨාසන්න සදාසන්නිහිත භාවයෙහි, ඒ එසේමය, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ධර්ම දෙශනා සියලු (සිව්) පිරිසට සාධාරණ වන්නිය, එතතුළ වුවත් පිරිස්

අතුරෙන් හික්ෂුහු ජ්‍යෙෂ්ඨ වෙති. පළමු උපන් බැවිනි, අනගාරිය බව ආදී කොට ශාස්තෘන් වහන්සේ ගේ චරිතයට අනුකූල ක්‍රියා ඇති බැවින්ද සියලු ශාසනය පිළිගත් බැවින්ද ශ්‍රේෂ්ඨ වෙති. එහි හුන්නවුන් අතුරෙන් ශාස්තෘන් වහන්සේට සමීප බැවින් ආසන්න වූවාහු වෙති. ශාස්තෘන් වහන්සේගේ සමීපයෙහි හැසිරෙන බැවින් සදා සන්නිහිත වෙතියයි, තවද ඔවුහු ධර්ම දෙශනාවට භාජන වෙති- අනුශාසනා පරිදි නොඉක්ම පිළිපැදීම සිද්ධවන හෙයින් විශෙෂයෙන් හික්ෂුන් සදහාම මෝ දෙශනා විනුසිද ඔවුන් ඇමතුවෙස්කැයි කිසිවෙක් කියත්. එහි (මෝ වොදනා) වන්තිය කුමක් හෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දම් දෙසනසේක් පළමු කොට හික්ෂුන් ඇමතුවෙස්කැ දහම්ම නොදෙසූ සේක්දැ? යි සිහි උපදවනු පිණිසයි, සැබව හික්ෂුහු අනිකක් සිතමින්ද වික්ෂිප්ත සිත් ඇත්තාහුද ධර්මය ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කරමින්ද කමටහන් මෙනෙහි කරමින්ද හුන්නාහු වෙත්, ඔවුන් නො අමතා දහම් දෙසනු ලබන කල්හි මෝ දෙශනා කුමක් කරුණු කොට ඇත්තීද කුමක් ප්‍රත්‍යය කොට ඇත්තීද කවර අර්ථොත්පත්තියෙකිහි දෙශනා කරන ලද්දීදැ? යි සලකන්ට නොහැකිවන්නාහු වරදවා හෝ ගන්නාහුය, නොගන්නාහු හෝ වෙති, එහෙයින් ඔවුන්ට සිහි උපදවනු පිණිස භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පළමු කොට අමතා පසුව ධර්මය දෙශනා කරන සේක

භදන්තෙ- මේ ගෞරව වචනයෙකි, ශාස්තෘන්වහන්සේට පිළිවදන් දීම හෝ වෙයි. නැවත මෙහි 'හික්ඛවො' යි වදාරන්නාවූ භාග්‍යවත් තෙමේ ඒ හික්ෂුන් ආමන්ත්‍රණය කෙරෙයි. 'භදන්තෙ' යි කියන්නාවූ ඒ හික්ෂුහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පිළිවදන් දෙති. එසේම 'හික්ඛවො' යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පළමුකොට වදාරන සේක. 'භදන්තෙ' යි ඔවුහු පිළිවදන් කියත්, 'හික්ඛවො' යි පිළිවදන් දෙවන සේක, 'භදන්තෙ' යි පිළිවදන් දෙති.

තෙ හික්ඛු- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් හික්ෂුකෙනෙකුන් ඇමතුවෙස්කැ,

භගවතො පච්චිසේසොසු- භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ආමන්ත්‍රණයට පිළිවදන් ඇස්වූහ, අභිමුඛව ඇසූහ, සතුට වූහ, පිළිගත්හ යන අර්ථයි.

භගවා එතදවොච- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ දැන් කියයුතු සියලු සූත්‍රය වදාළයේක.

මෙතෙකින් ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ විසින් කමලු පලුදලවිමල් මිහිරි රස සිලිල් ඇති පොකුරුණිය කට සුවසේ බසිනු පිණිස නිමල ගලතල රචනා විලස් යුතු පියගැට පෙළැති විසුළු මුතුලැල් සදිස වැලියෙන් ගැවසුනු පඬෙර බිම්පෙදෙසැති තොටක් වැනිවූ මනාකොට බෙදන ලද බිතින් විසිතුරුවූ පිලකඩින් පිරිකෙව් කළ අහස පහරනු රිසින් මෙන් වෙසෙසින් පැලඹෙන තුඟුපහවරයකට සුවසේ නැගෙනු පිණිස දළමුවා මටසිලිටු මුදුපුවරියෙන් හා කසුන් ලියෙහි අවුණන ලද මිණිගණරස් රැසිනුදල දල හිණිපෙතෙක් වැනිවූ රන්වළලු නුරුවලා ආදී ගැටෙන නදින් මුසු කියන සෙන මිහිරිසර ඇති ගෙ(හිමි) දනහැසිරුම් ඇති විපුල ඉසුරු සැපතින් හොබන මහගෙයකට සුවසේ පිවිසෙනු පිණිස රන් රිදී මිණි මුතු පබළු ආදී රැසින් බබලන සුපිහිටි විසල් දොරබා ඇති මහදොරක් වැනිවූ අර්ථ ව්‍යාඤ්ජනයෙන් සම්පූර්ණවූ බුදු රජාණන් වහන්සේගේ දෙශනා ඥානයෙහි ගම්හිර භාවය මොනොවට හඟවන්නාවූ මේ 'මූලපරියාය' සූත්‍රයට සුවසේ බැසගැනීම පිණිස කාල දෙශ දෙශක පර්ෂත් යන කාරණයන්ගෙන් ප්‍රතිමණ්ඩිතවූ යම් නිදානයෙක් වදාරන ලද්දේද, ඒ නිදානයාගේ අර්ථ වර්ණනා සමාපත් වූය.

(නිදාන වර්ණනා නිමි.)

සබ්බධම්ම මූලපරියායං යනාදී නයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් නික්මින්නාවූ සූත්‍රයාගේ වර්ණනාවට දැන් අවකාශ පැමිණියේය, හෝ මේ සූත්‍රවර්ණනා වනාහි යම්හෙයකින් සූත්‍රනික්ෂෙපය විචාරා කියනු ලබන්නී ප්‍රකට වන්නිද එහෙයින් පළමු කොට සූත්‍රනික්ෂෙපය විමසන්නෙමු, සූත්‍ර නික්ෂෙප සතරක් වෙති, (i) ආත්මාධ්‍යායය, (ii) පරාධ්‍යායයය, (iii) පෘච්ඡාවශිකය, (iv) අර්ථොත්පත්තිකයයි කියායි.

(i) ඔවුන් අතුරෙහි යම් සූත්‍ර කෙනෙක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අන්‍යයන් විසින් අධ්‍යයනය නොකරන ලද්දාහු හුදු

තමන් වහන්සේගේ අදහසින්ම වදාළසේක්ද, ඔහු කවරහුද යත්? ආකංඛෙය්‍ය සූත්‍රය, චන්ථ සූත්‍රය, මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රය, මහාසළායතන විභංග සූත්‍රය, අරියවංස සූත්‍රය, සම්මප්පධාන සූත්‍රාන්ත භාරකය ඉද්ධිපාද ඉන්ද්‍රියබල බොජ්ඣංගමග්ගංග සූත්‍රාන්තභාරකය යන මේ ආදීහුයි.

(ii) ඔවුන්ගේ ආත්මාධ්‍යාශය නික්මෙපයයි, යම් සූත්‍ර කෙනෙක් වනාහි 'පරිපක්කා බො රාහුලස්ස විමුත්තිපරිපාවනියා ධම්මා යන්තූනාහං රාහුලං උත්තරිං ආසාවානං ඛයෙ විනෙය්‍යං' යි මෙතෙ අන්‍යයන්ගේ අදහසද කැමැත්තද සිතද ප්‍රාර්ථනාවද අවබෝධ කරන බවද දැන පරාද්ධ්‍යාශය වශයෙන් වදාරන ලද්දාහුද, ඔහු කවරහුද? චූල රාහුලොවාද සූත්‍රය මහා රාහුලොවාද සූත්‍රය, ධර්මචක්‍ර ප්‍රතිවර්තනය ධාතුච්භංග සූත්‍රය යන මේ ආදීහුයි.

(iii) ඔවුන්ගේ පරාධ්‍යාශය නික්මෙපයයි, භාග්‍යචතුත් වහන්සේ සම්පයට එළඹ සිටිපිරිසය, චතුර්වර්ණයෝය, නාගයෝය, ගරුඬයෝය, ගන්ධර්වයෝය, අසුරයෝය, යක්ෂයෝය, සතරවරම් මහ රජදරුවෝය තාවකිංසාදි දෙවියෝය, මහා බ්‍රහ්මය යන මේ ආදීහු 'බොජ්ඣංගා බොජ්ඣංගාහි භන්තෙ චුච්චන්ති' 'නිවරණා නිවරණා හි භන්තෙ චුච්චන්ති' "ඉමේ නුබො භන්තෙ පඤ්චපාදානක්ඛන්ධා" 'කිංසුධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨං' යනාදි නයින් ප්‍රශ්න විචාරති, මෙසේ විචාරන ලද භාග්‍යචතුත් වහන්සේ විසින් වදාළ යම් බොධ්‍යඞ්ග සංයුක්තාදීහු වෙත්ද, අන්‍යවූත් දෙවතා සංයුක්ත, මාර සංයුක්ත, බ්‍රහ්ම සංයුක්ත, සක්කපඤ්ඤා, චූළවෙදල්ල මහා වෙදල්ල, සාමඤ්ඤාඵල, ආළවක, සුචිලොම සූත්‍රාදි යම් සූත්‍ර කෙනෙක් හෝ වෙත්ද,

(iv) ඔවුන්ගේ පාවිඡාවශික නික්මෙපයයි, යම් සූත්‍ර කෙනෙක් වනාහි උපන් කාරණය සඳහා වදාරණ ලද්දාහුද, ඔහු කවරහුද? ධම්මදායාදය, චූලසිහනාදය, චන්ද්‍රපමය, පුත්තමංසුපමය, දාරුක්ඛන්ධුපමය, අග්ගික්ඛන්ද්‍රපමය ඵෙණ පිණ්ඩුපමය, පාරිච්ඡත්තකුපමය, යන මේ ආදීහුයි. ඔවුන්ගේ අර්ථොත්පත්තික නික්මෙපයයි. ඒ එසේමයි.

අර්ථොක්ෂතිය, - මේ සූත්‍රය භාග්‍යවත්තු විසින් අර්ථොක්ෂතියෙකිනි වදාරණලද කවර අර්ථොක්ෂතියෙකිනිද යත්? පයථිප්තිය නිසා උපන් මානසෙහිය, පන්සියයක් බ්‍රාහ්මණයෝ ත්‍රිවේදයාගේ පරතෙර ගියාහු පසු කලෙක භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ධර්මදෙශනාව අසා පස්කම්හි ආදීනව හා නෛෂ්ක්‍රමයෙහි අනුසස්ද දක්වමින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සම්පයෙහි පැවිදිව නොබෝකලකින්ම සියලු බුදුවදන් ඉගෙන පයථිප්තිය නිසා මානස ඉපද වූහ. යමක් යමක් භාග්‍යවත් තෙමේ කියාද ඒ ඒ දෙය අපි වහාම දනිමු, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වූකලි ත්‍රිලිංගයන් වතුර්විධ පදයන් සප්තවිහක්කින් මුක්ත කොට කිසිවක් නොවදාරති, මෙසේ වදාළ කල්හිද අපට ග්‍රන්ථිපදයක් නම් නැතැයි ඒ කරුණකොටගෙන භාග්‍යවතුන් කෙරෙහි අගෞරව ඇතිව එතැන් පටන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට උපස්ථානයටද ධර්මශ්‍රවණයටද නිතර නොයති. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔවුන්ගේ ඒ සිත්හසර දැන මොවුහු මේ මාන හුල් නොඋගුලුවා මාර්ගයක් හෝ ඵලයක් හෝ පසක් කරන්ට අභ්‍යාසයෝය යි. ඔවුන්ගේ ශ්‍රැතපයථිප්තිය නිසා උපන් මානස අර්ථොක්ෂතී කොට දෙශනා කුශලවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මන් බිදිනු පිණිස 'සබ්බධම්මමුලපරියාසං' යි දෙශනාවට පටන් ගත් සේක.

එහි 'සබ්බධම්මමුලපරියාසං'- සියලු ධර්මයන්ට මුල්වූ අසාධාරණ හෙතුව යනාර්ථයි.

සබ්බෙසං- සියලු යනු අනවශෙෂවූ යනාර්ථයි, මේ 'සබ්බ' ශබ්දය අනවශෙෂවාචකමයි. තේ යම් යම් පදයක් හා සම්බන්ධයට පැමිණේද, ඒ ඒ පදයාගේ අනවශෙෂත්වය ප්‍රකාශ කෙරෙයි, මෙසේයි, 'සබ්බං රූපං අනිච්චං සබ්බා වේදනා අනිච්චා' 'සබ්බ සක්කාය පරියාපන්තෙසු ධම්මේසු' යි.

"මේ ධම්ම ශබ්දය චිත්තානි පයථිප්තිය, සත්‍යය, සමාධිය, ප්‍රඥාවය, ප්‍රකෘතිය, ස්වභාවය, ගුණාත්මය, පුණ්‍යය, ආපත්තිය, ඥානයය යනාදී අර්ථයන්හි දක්නා ලැබේ. ඒ එසේමය. 'ඉධ හික්ඛු ධම්මං පරියාපුණාති සුත්තංගෙයං' යනාදී තැන්හි 'ධම්ම' ශබ්දය පයථිප්තියෙහි වැටේ, 'දිට්ඨම්මෝ විදිත ධම්මෝ'

යනාදීන්හි සත්‍යයෙහිය, 'එවං ධම්මො තෙ භගවත්තො' යනාදීන්හි සමාධියෙහිය,

"වානරෙන්ද්‍රය යම්කිසි පුද්ගලයෙකුට ඔබට යම්සේද වාක් සත්‍යය විචාරණ ප්‍රඥාවය නොසුන් වියහිය, ආත්ම පරිත්‍යාගය යන මේ සතර ගුණයෝ වෙන්ද, හෙතෙම පසම්තුරා ඉක්මවා සිටියි"

යන ආදී තැන්හි ප්‍රඥායෙහිය, 'ජාතිධම්මා ජරාධම්මො' යනාදීන්හි ප්‍රකෘතියෙහිය, 'කුසලාධම්මා' යනාදීන්හි ස්වභාවයෙහිය, 'තස්මිං ඛො පන සමයෙ ධම්මා හොන්ති' යනාදීන්හි ශුන්‍යතායෙහිය ධම්මො සුවිණ්ණො සුඛමාවහාති' යනාදීන්හි පුණ්‍යයෙහිය, 'ද්වෙ අනියතා ධම්මා යනාදීන්හි ආපත්තියෙහිය, 'සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරොත බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාථං ආගච්ඡන්ති' යනාදීන්හි ඥාණයෙහිය, මෙහි හේ ස්වභාවයෙහි වැටෙයි, එහි මේ වචනාර්ථයි, ස්වකීය ලක්ෂණය ධරත්තුයි ධර්ම නම් වෙන්, 'මූල' ශබ්දය විස්තර කරන ලද්දේමය, මෙහි මේ 'මූල' ශබ්දය අසාධාරණ හෙතුවෙයි දත යුතුයි.

'පරියාය' ශබ්දය 'මධුපිණ්ඩිකපරියා යොති නං ධාරෙති' යනාදීන්හි දෙශනාවෙහි වැටෙයි, 'අත්ථිබ්බවස බ්‍රාහ්මණ පරියායො යෙන මං පරියායෙන සම්මා වදමානො වදෙය්‍ය අකිරියවාදො සමණො ගොතමො' කාරණයෙහි වැටෙයි, කස්ස නු ඛො ආනන්ද! අජ්ජ පරියායො භික්ඛුතියො ඔවදිතුං' වාරයෙහි වැටේ, මෙහි චූකථි කාරණයෙහිද දෙශනාවෙහිද වැටෙයි, එහෙයින් 'සබ්බෙධම්මමූලපරියායං' - මෙහි සියලු ධර්මයන්ට අසාධාරණ හෙතු නම්වූ කාරණය කියා හෝ සියලු ධර්මයන්ට කාරණවූ දෙශනාවය කියා හෝ මෙසේ අර්ථය දතයුතුයි, මේ සූත්‍රය පමුණුවා කියයුතු අර්ථ ඇති බැවින්ද වාතුර්භූමකවූම ස්වභාව ධර්මයෝ සර්වධර්මයෝයයි නොදත යුතුයි, ස්වකීය පයඝාපන්නවූ ත්‍රේභූමක ධර්මයෝම අනවශේෂ හෙයින් දත යුත්තාහුය, මේ මෙහි අදහසයි.

'වො' - මේ 'වො' ශබ්දය තෙම ප්‍රථමා, කර්ම, කරණ, සම්ප්‍රදාන, 'ස්වාමි වචනයන්හි හා පදපූරණ යන මෙහි දක්නා

ලැබේ. ක්වච් පන වො අනුරුද්ධා! සමග්ගා සම්මොදමානා යනාදී තැන්හි වනාහි ප්‍රථමායෙහි දක්නා ලැබේ. 'ගච්ඡට්ඨිකංචො! පණාමෙමි වො' යනාදීන්හි කර්මයෙහිය, 'න වො මම සන්තිකෙ වත්ථබ්බං' යනාදීන්හි කර්මයෙහිය, 'වන පත්ථවරියායං වො භික්ඛවො! දෙසෙස්සාමි' යනාදීන්හි සම්ප්‍රදානයෙහිය, 'සබ්බෙසං වො සාරිපුත්තා සුභාසිතං' යනාදීන්හි ස්වාමි වචනයෙහිය, 'යෙහි වො අරියා පරිසුද්ධකාය කම්මන්තා' යනාදීන්හි පදපූරණ මාත්‍රයෙහි දක්නා ලැබේ. මේ මෙහි සම්ප්‍රදානයෙහි දත යුතුයි.

භික්ඛවො- ප්‍රතිඥාවෙන් අභිමුඛවුවන්ට නැවත ඇමතීමයි.

දෙසෙස්සාමි- දෙශනාව ප්‍රතිඥා කිරීමයි, මේ කියනලද වෙයි. "මහණෙනි, අනවශෙෂ ධර්මයන්ට මුළු අසාධාරණ හෙතුව තොපට දෙශනා කරන්නෙමි" යි දෙවෙනි ක්‍රමයෙන් 'කාරණ දෙශනාව තොපට දෙශනාකරන්නෙමි' යි

තං සුණාථ- මා විසින් කියනු ලබන්නාවූ ඒ අර්ථය ඒ කාරණය ඒ දෙශනාව ශ්‍රවණය කරවූ.

සාධුකං මනසි කරොථ- මෙහි වනාහි 'සාධුකං සාධු' යන මේ ඵකාර්ථය, මේ සාධු ශබ්දද ආයාචන සම්ප්‍රතිච්ඡන්ත සම්ප්‍රහර්ෂණ සුන්දර දෘඩකර්ම ආදී අර්ථයන්හි දක්නා ලැබේ, "සාධු මෙ හත්තෙ භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතු" යනාදී තැන්හි වනාහි ආයාචනයෙහි දක්නා ලැබේ "සාධු හත්තෙති ඛො තෙ භික්ඛු භගවතො භාසිතං අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා" යනාදීන්හි සම්ප්‍රතිච්ඡන්තයෙහිය. "සාධු සාධු සාරිපුත්ත" යනාදීන්හි සම්ප්‍රහර්ෂණයෙහිය.

'ධර්මය රුචිකරන්නාවූ රජතෙමේ සුන්දර වෙයි, ප්‍රඥාවත් මනුෂ්‍යතෙම සුන්දර වෙයි. මිත්‍රයන්ට ද්‍රෝහ නොකරන්නාවූ හෙතෙම සුන්දර වෙයි. පාපය නොකිරීම සැප වෙයි."

ආදී තැන්හි සුන්දරයෙහිය. 'තෙන හි බ්‍රාහ්මණ, සාධුකං සුණාහි' යනාදීන්හි 'සාධුක' ශබ්දයම දෘඩ කර්මයෙහි වේ. ආණත්තියෙහි යයිද කියනු ලැබේ. මෙහිද මේ ශබ්දය මෙම දෘඩ කර්මයෙහිද ආණත්තියෙහිද අර්ථය දත යුතුයි. සුන්දරාර්ථයෙහිද වර්.

එසේමය- දළ්භිකරණාර්ථයෙන් මේ ධර්මය දැඩි කොට අසවු මනාකොට ගන්නෝ ආණත්තාර්ථයෙන් මාගේ ආඥාවෙන් අසවු. සුන්දරාර්ථයෙන් සුන්දරවූ හදවූ මේ ධර්මය අසවූ යයි මෙසේ දක්වන ලද වෙයි.

මනසි කරොථ- ආචර්ජනා කරවු, රැස්කොට ගනිවු යන අර්ථයි. අවික්ෂිප්තවූ සිත් ඇතිව අසවු, සිත්හි කරවු යනු අදහසයි.

දැන් මෙහි 'තං සුණාථ' යන මෙය ශ්‍රෝතෙන්ද්‍රියයාගේ වික්ෂෙප නිවාරණයයි.

සාධුකං මනසි කරොථ- මෙනෙහි කිරීමෙහි දැඩි කිරීමෙහි යෙදීමෙන් මනෙන්ද්‍රියයාගේ වික්ෂෙපය වැළකීමයි. නැවත මෙහි පූර්ව පදය ව්‍යාඤ්ජනයන්ගේ විපයභාස ග්‍රහණය වැළකීමයි. පසු පදය අර්ථ විපයභාස ග්‍රහණය වැළකීමයි. නැවත පූර්ව වචනයෙන් ධර්ම ශ්‍රවණයෙහි යොදවයි. පසු වචනයෙන් ඇසූ ධර්මයන්ගේ දැරීම් නැවත පරීක්ෂා කිරීම් ආදියෙහි යොදවයි. තවද පළමු වචනයෙන් මේ ධර්ම සව්‍යාඤ්ජනය එහෙයින් ඇසිය යුතු යයි දක්වයි. පසුව කී වචනයෙන් අර්ථ සහිතද එහෙයින් මෙනෙහි කළයුතුයි. සාධුක යන පදය හෝ පදද්වය සමග යොදා යම් හෙයකින් මේ ධර්මය ධර්ම හෙයින් ගැඹුරුත් දෙශනාර්ථ හෙයින් ගැඹුරුත් වේද එහෙයින් මනාකොට අසවු. යම් හෙයකින් අර්ථ හෙයින් ගැඹුරුත් ප්‍රතිවේධ හෙයින් ගැඹුරුත් වේද එහෙයින් මනාකොට මෙනෙහි කරවු' යයි මෙසේ යෙදීම දතයුත්තිය.

භාසිස්සාමි-දෙශනා කරන්නෙමි.

තං සුණාථ- මෙහි ප්‍රතිඥා කරන ලද දෙශනාව කෙටියෙන්ම නොදෙසන්නෙමි. නැවත වනාහි විස්තාරණයෙන්ම එය කියන්නෙමියයි කියන ලද වෙයි. මේ පදයෝ කෙටි විස්තාර වාචකමයි. කියේමය. වංශීස ස්ථවිර තෙමේ-

"කෙටියෙන්ද, දෙශනා කෙරෙයි. විස්තාර ක්‍රමයෙන්ද කියයි. සාරිකා පක්ෂියාගේ මිනිරි අවියක් හඬමෙන් වැටහීම පහළ කෙරෙයි."

මෙසේ වදාළ කල්හි හටගත් උත්සාහ ඇතිව 'එසේය වහන්සැයි' කියා ඒ භික්ෂූහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ප්‍රතිචචන

දුන්න, ශාස්තෘ වචනයට සතුටු වූහ, පිළිගත්ත' යි කියන ලද වෙයි. ඉක්බිති ඒ භික්ෂූන්ට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ වදාළ සේක. දැන් කිය යුතුවූ 'ඉධ භික්ඛවෙ' යනාදී මේ සියලු සූත්‍රය වදාළසේක ඒ සූත්‍රයෙහි 'ඉධ'- දෙශය දැක්වීමෙහි නිපාතයි. හේ මේ කිසි තැනෙක ලෝකය ගෙන කියනු ලැබේ. කියේමනු'- 'ඉධ තථාගතො ලෝකෙ උප්පජ්ජති' යි, කිසි තැනක 'ශාසනය' කියේමය- 'ඉධෙව භික්ඛවෙ, සමණො ඉධ දුතියො සමණො' යි, කිසි තැනෙක 'අවකාශය' කියේමය.

"නිදුකාණෙනි, මේ අවකාශයෙහිම සිටින්නාවූ, දිව්‍යවූ මාගේ නැවත ජීවිතයද, මා විසින් ලබන ලද්දේය, මෙසේ දැනගනු මැන."

කිසි තැනෙක පදපූරණ මාත්‍රම වෙයි, කියේමයි. 'ඉධාහං භික්ඛවෙ, භුත්තාවි අස්සං පචාරිතො' යි මෙහි වූකලි ලෝකය ගෙන වදාරණ ලදැයි දතයුතු.

"භික්ඛවෙ"- ප්‍රතිඥා කළ පරිදි දෙශනාව දෙශනා කරනු පිණිස නැවත භික්ෂූන් ඇමතූසේක. ශබ්දද්වයෙන්ම 'මහණෙනි මේ ලෝකයෙහි' යන අර්ථය කියන ලද වෙයි. 'අස්සුතවා පුද්ගලිකො'- මෙහි වනාහි ආගමාධිගම රහිත හෙයින් ඥෙය්‍ය පුද්ගල තෙමේ අශ්‍රැතවත්ය, ඒ එසේමයි. යමෙකුට ස්කන්ධ ධාතු ආයතනප්‍රත්‍යයාකාර සතිපට්ඨානාදියෙහි උද්ග්‍රහ පරිපෘච්ඡා විනිශ්චය රහිත බැවින් මඤ්ඤනා ප්‍රතිෂේධකවූ ආගම නො මැත්තේද, පිළිවෙතින් පැමිණිය යුතුවූ අධිගමය නොකළ බැවින් අධිගමය නොමැත්තේද ආගමාධිගම රහිත බැවින් ඒ ඥෙය්‍ය පුද්ගල තෙමේ අශ්‍රැතවත්යයි (දත යුතුයි.) හේ මේ අශ්‍රැතවත් තෙම-

"බොහෝ කෙලෙසුන්ගේ ඉපදවීමාදිය හෙතෙකොට ගෙන පෘථජ්ජන නම් වේ, බොහෝවූ අනායෑ ජනයන්ට ඇතුළත් බැවින්ද යථෝක්ත මේ ජනතෙමේ ආයෑයන් ගෙන් වෙන් වූයේමයයි,"

සැබව හෙතෙම බොහෝවූ නානාප්‍රකාරවූ කෙලෙසුන්ගේ ඉපදවීමාදී කරුණෙන්ද පෘථජ්ජන නම් වේ, කියේමය, "බොහෝවූ කෙලෙසුන් උපදවන්නුයි පෘථජ්ජන නම් වෙති,

බොහෝවූ නොනසන ලද සත්කායදාෂ්ටිය ඇත්තාහු නුයි පෘථජ්ජන නම් වෙති, බොහෝ ශාස්තෘවරයන්ගේ මුහුණු බලන්නුයි පෘථජ්ජන නම් වෙති, බහුලවූ සියලු ගතිවලින් නොනැගිටින ලද්දාහු නුයි පෘථජ්ජන නම් වෙති, බොහෝවූ නොයෙක් සංස්කාරයන් රැස්කෙරෙන්නුයි පෘථජ්ජන නම් වෙති, බොහෝවූ නොයෙක් ඔසයන්ගෙන් උල්පවත්නුයි සන්තෘපයන් ගෙන් තැවෙත් නුයි පෘථජ්ජන නම් වෙති, බොහෝ වූ නානාවිධ පරිදාහයන් විසින් දවනු ලැබෙන්නුයි පෘථජ්ජන නම් වෙති, බොහෝවූ පඤ්චකාම ගුණයන්හි ඇලුනාහු ගිජු වූවාහු ගෙතුනාහු මුසපත් වූවාහු බැසගත්තාහු ලැගුනාහු නැවත නැවත ලැගුනාහු උපදාහ වූවාහු නුයි පෘථජ්ජන නම් වෙති, බොහෝවූ පඤ්චනිවරණයන් විසින් ආවරණය කරන ලද්දාහු නිවරණය කරන ලද්දාහු වැළඳ ගන්නා ලද්දාහු වසන ලද්දාහු ඡාදනය කරන ලද්දාහු යටිමුව වූවාහු නුයි පෘථජ්ජන නම් වෙත්" යයි. බොහෝවූ සංඛ්‍යා පටාතික්‍රාන්තවූ ආයථී ධර්මයන්ට පරාමිමුඛවූ නිවධර්මයෙහි හැසිරෙන ජනයන්ට ඇතුළත් වූවාහු නුයි හෝ පෘථජ්ජන නම් වෙති, බොහෝවූ මේ ශීලශූරාදි ගුණයුක්ත ආයථීයන් කෙරෙන් වෙන්වම සංඛ්‍යාවට ගියා වූ විගත සංසර්ග ඇති ජන තෙමේ නුයි හෝ පෘථජ්ජන නම් වේ, මෙසේ මේ "අස්සුතවා පුට්ඨජ්ජනො" යන පද දෙකින් ඒ යමෙක්තුමු-

"ආදිත්‍ය ඛන්ධුවූ, බුදුහු විසින් පෘථජ්ජනයෝ දෙදෙනෙක් වදාරන ලද්දාහුය, එකෙක් අන්ධ පෘථජ්ජ නම් වේ. එකෙක් කල්‍යාණ පෘථජ්ජන නම් වේ."

පෘථජ්ජනයෝ දෙදෙනෙක් කියන ලද්දාහුද, ඔවුනතුරෙන් අන්ධ පෘථජ්ජන තෙමේ කියන ලද්දේයයි දන යුත්තේය.

'අරියානං අදස්සාමි' - යනාදි තැන්හි කෙලෙසුන් කෙරෙන් දුරුවූ හෙයින්ද අනර්ථයෙහි නොපවත්නා හෙයින්ද අර්ථයෙහි පවත්නා හෙයින්ද දෙවියන් සහිත ලෝකයා විසින් අරණය කළයුතු හෙයින්ද බුදුවරයෝද පසේබුදුවරයෝද බුද්ධශ්‍රාවකයෝද ආයථීයෝයයි කියනු ලැබෙත්. බුදුවරයෝම හෝ මෙහි ආයථීයයි කියනු ලැබෙත්, වදාළේම "සදෙවකෙ භික්ඛවෙ, ලොකෙ -පෙ-තථාගතො අරියොති වුවිවති" යි.

'සප්පුරිසා' - යන මෙහි වනාහි පසේබුදුහුද කථාගත ශ්‍රාවකයෝද සත්පුරුෂයෝයයි දතයුත්තාහුය, ඔහු වනාහි ලෝකෝත්තර ගුණ යෝගයෙන් ශොභනවූ පුරුෂයෝනුයි සත්පුරුෂ නම් වෙති, දෙපරිද්දෙන් කියනලද මොවුහු සියල්ලෝම හෝ ඒ එසේමැයි. බුදුහුම ආයාසීයෝත් සත්පුරුෂයෝත් වෙති. ප්‍රත්‍යක්‍ෂ බුද්ධ බුද්ධ ශ්‍රාවකයෝද (ආයාසීද සත් පුරුෂද වෙත්.) කීයේමයි.

'එකාන්තයෙන් යමෙක් කළ ගුණ දන්නේ, කළ ගුණ ප්‍රකට වශයෙන් දන්නේ, ධීර වූයේ, කලාංශමිත්‍ර වූයේ, දෘඪභක්ති ඇත්තේත් වේද, දුක්පත් වුවහුට, සකස්කොට කටයුතු කෙරේද, එබඳුවූ ඔහු සත්පුරුෂය යයි කියත්."

"කලාංශමිත්තො දුළ්භභත්ති ව හොති" යන මෙතෙකින්ම බුද්ධ ශ්‍රාවක තෙමේ කියන ලද්දේය. කෘතඥතාදීන් කරුණකොටගෙන පසේබුදු-බුදුවරයෝ කියන ලද්දාහුයයි, දැන් යමෙක් ඒ ආයාසීයන්ගේ නොදැක්ම ස්වභාව කොට ඇත්තේද දර්ශනයෙහි සක්කච්චකාරීන් නොවේද හෙතෙම ආයාසීයන් නොදක්තේයයි දත යුත්තේය. හෙතෙමේත් ඇසින් නොදක්තේය. නුවණින් නොදක්තේයයි දෙයාකාර වේ. ඔවුනතුරෙහි නුවණින් නොදක්තේ මෙහි අදහස් කරන ලදී. ඒ එසේමයි- මසැසින් හෝ දිවැසින් ආයාසීයෝ දක්නා ලද්දාහුද නො දුටුවාහුම වෙති. ඒ හික්ෂුන්ට වර්ණමාත්‍ර ග්‍රහණය කරන හෙයින් හා ආයාසීභාවය ගොවර නොවන හෙයින්. බලු සිවල් ආදීහුද ඇසින් ආයාසීයන් දකිති, ඔවුහු ආයාසීයන්ද නොදක්නාහු වෙත්. එහි මේ වස්තුව වේ.

සිතුල්පච්ච වැසි ක්ෂීණාශ්‍රව ස්ථවිර කෙනෙකුන්ගේ උපස්ථායකවූ මහඵ පැවිද්දෙක් එක්දිනක් තෙරුන් සමග සිඟා හැසිර තෙරුන් වහන්සේගේ පාසිවුරු ගෙන පිටි පසින් එනුයේ තෙරුන් වහන්සේ විවාළේය. "වහන්ස, ආයාසීයෝ නම් කෙබඳු වෙත්දැයි?" තෙරුන්වහන්සේ වදාළහ. "මෙලොව ඇතැම් මහල්ලෙක් ආයාසීයන්ගේ පා සිවුරු ගෙන වත්පිළිවෙත් කොට සමඟ හැසිරෙන්නේද ආයාසීයන් නොම දනියි. "ඇවැත්නි,

ආයඨයෝ මෙසේ නොදන හැක්කාහුය" යි, මෙසේ වදාළ කලද හෙතෙම නොම දන්නේය.

එහෙයින් ඇසින් දැක්ම දැක්මක් නොවෙයි. නුවණින් දැක්මේ දර්ශනය වෙයි. වදාළේමය. 'කින්තෙ වක්කලී, ඉමිනා පුත්තිකායෙන දිට්ඨෙන යො ඛො වක්කලී, ධම්මං පස්සති යො මං පස්සති' යනුවෙන් 'වක්කලිය, තට මේ කුණුකය දැක්මෙන් කිම? වක්කලිය යමෙක් දහම් දකී නම් හෙතෙම මා දකී' යයි. එහෙයින් ඇසින් දක්නේද නුවණින් ආයඨයන් විසින් දක්නා ලද අනිත්‍යාදී ලක්ෂණය නොදක්නේ ආයඨයන් විසින් අධිගත ධර්මයටද නොපැමිණෙන්නේ ආයඨිකර ධර්මයන්ද ආයඨි භාවයද නොදක්නාලද බැවින් ආයඨයන් නො දක්නේ" යයි දත යුත්තේය.

අරිය ධම්මස්ස අකොවිදො- සතිපට්ඨානාදි හෙදවූ ආයඨි ධර්මයෙහි අදක්ෂවූයේ, 'අරියධම්මෙ අවිනිතො'- යන මෙහි වනාහි-

"විනය නම්, විවිධ වේ, මෙහි එකි එකි විනයක්, පස් ප්‍රකාරයකින් වේ. ඒ විනයාගේ අභාවයෙන්, මේ (අශ්‍රැතවත් පෘථජ්ජන) තෙම, අවිනිතයයි කියනු ලැබේ."

ඒ එසේමය-මේ විනයතෙමේ සංවර විනය, පහාන විනය යයි විවිධ වේ. මේ දෙවැදෑරුම් විනයෙහිම එකකි. විනය පස් ප්‍රකාරයකින් හෙදයට යයි. සැබව සංවර විනය, සීලසංවරය, සතිසංවරය, ඥාණසංවරය, බන්තිසංවරය, විරිය සංවරය කියා පස් ආකාර වේ. ප්‍රභාණ විනයද තදච්ඡි ප්‍රභාණය, විෂ්කම්භණ ප්‍රභාණය, සමුවිෂේද ප්‍රභාණය, ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිධි ප්‍රභාණය නිශ්ශරණ ප්‍රභාණයයි පස් ආකාරවේ. ඔවුන් අතුරෙහි 'ඉමිනා පාතිමොක්ඛ සංවරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො" යන මේ තෙමේ සීල සංවරයයි "රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති" යන මේ සතිසංවර යයි.

"ලෝකයෙහි, තෘෂ්ණා දෘෂ්ට්‍යාදි යම් ශ්‍රෝතස් කෙනෙක් වෙත්ද, විදර්ශනා සම්ප්‍රසක්ත ස්මෘති තොමෝ ඒ තෘෂ්ණාදෘෂ්ට්‍යාදි ශ්‍රෝතසුන්ට ආවරණයි. ශ්‍රෝතසුන්ට, (එම ස්මෘතිය) සංවරයයි කියමි. මාර්ග ප්‍රඥාවෙන් මේ ශ්‍රෝතස්හු සර්වාකාරයෙන් වසනු ලැබෙත්."

මේ තෙමේ ඥාන සංවරයයි. 'බමො හොති සීතස්ස උණ්හස්ස' යන මේ ක්ෂාන්ති සංවරයයි 'උප්පන්නං කාමචිතක්කං නාධිවාසෙති පජහති' යන මේ චීර්යය සංවරයයි. තවද මේ මේ සියලුම සංවරය තෙමේ යථාස්වඩු පරිදි සංවර කළයුතු වූද හික්මිය යුතුවූද කායදුශ්චරිතාදීන් සංවරණය කළ යුතු හෙයින් සංවර යයිද විනයනය කළයුතු හෙයින් විනය යයිද කියනු ලැබේ. මෙසේ පළමුකොට සංවර විනය පස් පරිද්දෙකින් විභාග කරනු ලැබේයයි දතයුතුයි.

එසේම නාම රූප පරිච්ඡේදාදිවූ විදර්ශනා ඥානයන් අතුරෙන් ප්‍රතිපක්ෂ භාවයෙන් පහත් එළියෙන් අන්ධකාරය මෙන් ඒ ඒ විදසුන් නැණින් ඒ ඒ අංගයාගේ යම් ප්‍රභාණයක් වේද ඒ කෙසේද? නාමරූප වචන්ථානයෙන් ස්වකාය දෘෂ්ටියගේද, ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙන් අහේතු විෂම හේතු දෘෂ්ටීන්ගේද, ඒ ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයාගේම අපරභාගයවූ කංක්ෂාවිතරණ ඥානයෙන් කථං කථී භාවයාගේද, කලාපසම්මර්ෂණයෙන් 'මමය මාගේය' යන ග්‍රාහයාගේද, මාර්ගාමාර්ග ව්‍යවස්ථාවෙන් අමාර්ගයෙහි මාර්ගය යන සංඥාවගේද, උදය දර්ශනයෙන් උච්ඡේද දෘෂ්ටියගේද, ව්‍යය දර්ශනයෙන් ශාස්වත දෘෂ්ටියගේද, භය දර්ශනයෙන් භය සහිතවූ අභය සංඥාවගේද, දෝෂ දර්ශනයෙන් ආශ්වාද සංඥාවගේද, නිර්වේදානුදර්ශනයෙන් අභිරති සංඥාවගේද, මුඤ්චිතූකමයතා ඥානයෙන් අමුඤ්චිතූ කමයතාවගේද, උපෙක්ෂා ඥානයෙන් අනුපෙක්ෂාවගේද, අනුලොම ඥානයෙන් ධර්මස්ථිතියෙහි හා නිර්වාණයෙහිද ප්‍රතිලෝම භාවයාගේද, ගොත්‍රභූඥානයෙන් සංස්කාර නිමිත්ත ග්‍රාහයාගේද, ප්‍රභාණය වෙයි. මේ තෙමේ තදංගප්‍රභාණ නම් වෙයි.

උපචාර අර්පණාහෙදවූ සමාධිය කරණකොට ගෙන ප්‍රවෘත්ති භාවයාගේ නිවාරණයෙන් සට පහරින් දියපිට සෙවෙල් මෙන් ඒ ඒ නිවරණාදි ධර්මයන්ගේ යම් ප්‍රභාණයක් වේද, මේ විෂ්කම්භණ ප්‍රභාණ නම් වේ.

සකර ආයතී මාර්ගයන් වැඩූ හෙයින් ඒ ඒ මාර්ගවත්වූ තමාගේ සන්තානයෙහි 'දිට්ඨිග්තානං පභානාය' යනාදි නයින් වදාළ සමුදය පක්ෂයෙහිවූ ක්ලේශ සමූහයාගේ අත්‍යන්තවූ

නොපවත්නා භාවයෙන් යම් ප්‍රභාණයක් වේද, මෙය සමුච්ඡේද ප්‍රභාණ නම් වෙයි.

එලක්ෂණයෙහි කෙලෙසුන්ගේ යම් සංසිද්දෙන බවක් වේද, මෙය පටිප්පස්සද්ධිප්පහාන නම් වෙයි. සියලු සංස්කෘත ධර්මයන්ගෙන් බැහැරවූ හෙයින් ප්‍රතීණවූ සියලු සංස්කාරයන් ඇති යම් නිවනක් වේද මෙය නිස්සරණ ප්‍රභාණ නම් වෙයි. මේ සියලුම ප්‍රභාණය යම් හෙයකින් ත්‍යාගාර්ථයෙන් ප්‍රාභාණද විනයනාර්ථයෙන් විනයන් වේද, එහෙයින් ප්‍රභාණ විනයයයි කියනු ලැබේ. නොහොත් ඒ ඒ ප්‍රභාණය ඇත්තනුට ඒ ඒ විනයාගේ සම්භවය වන හෙයින්ද මෙය ප්‍රභාණ විනයයයි කියනු ලැබේ. මෙසේ ප්‍රභාණ විනයද පස් පරිද්දෙකින් හෙදවේයයි දත යුතුයි.

මෙසේ මේ කෙටියෙන් දෙයාකාරවූද හේදයෙන් දශ ආකාරවූද විනය භික්ෂුසංචර ඇති හෙයින්ද ප්‍රතීණ කළ යුත්ත ප්‍රතීණ නොකළ හෙයින්ද යම් හෙයකින් මේ අශ්‍රැතවත් පෘථිජ්ජනසාහච නැත්තේද එහෙයින් “අභාවතො තස්ස අයං අවිනිතොති චුච්චති” යනු කියන ලදී. සප්පුරිසා නං අදස්සාවි සප්පුරිස ධම්මස්ස අකොවිදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනිතො යන මෙහිද මේ නයයි, මෙය අර්ථ හෙයින් නානාත්වයක් නැත්තේ මැයි. කියේමය- “ඒ ආයතීයෝ යමෙක්ම වෙත්ද ඒ සත්පුරුෂයෝත් ඔහුමය, ඒ සත්පුරුෂයෝ යමෙක්ම වෙත්ද ඒ ආයතීයෝත් ඔහුමය, යමෙක්ම ආයතීයන්ගේ ඒ ධර්මය වේද, සත්පුරුෂයන්ගේ ඒ ධර්මයන් හේමය, යම් ඒ ආයතී විනයයෝ වෙත්ද, සත්පුරුෂ විනයයෝත් ඔවුහුමය. යම් ඒ සත්පුරුෂ විනයයෝ වෙත්ද, ආයතී විනයයෝත් ඔවුහුමය. ආයතීයෝ යයිද සත්පුරුෂයෝ යයිද ආයතී ධර්මයයිද සත්පුරුෂ ධර්මයයිද ආයතී විනයයයිද සත්පුරුෂ විනය යයිද එකාංශයෙහිවූ එක්වූ එකාර්ථවූ සමවූ සම්භාවූ තජ්ජාතවූ හෙම වූයේ” යයි.

කුමක් හෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ‘සබ්බධම්මමුලපරියායං වො භික්ඛවෙ, දෙසිස්සාමි” යි වදාරා එය දෙශනා නො කොටම “ඉධං භික්ඛවෙ. අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවි” යි මෙසේ පෘථිජ්ජනායා දැක්වූ

සේක්ද? යි පුද්ගලාධිෂ්ඨාන ධර්මදෙශනාවෙන් ඒ අර්ථය පහළ කරනු පිණිසය. ඒ එසේමැයි-භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ධර්මාධිෂ්ඨාන ධර්ම දෙශනාය, ධර්මාධිෂ්ඨාන පුද්ගල දෙශනාය, පුද්ගලාධිෂ්ඨාන පුද්ගල දෙශනාය, පුද්ගලාධිෂ්ඨාන ධර්මදෙශනාය යි ධර්ම පුද්ගල වශයෙන්ම පළමුකොට දෙශනා වතුර්විධ වන්නීය, එහි "තිස්සෝ ඉමා භික්ඛවෙ, වෙදනා කතමා තිස්සෝ? සුඛා වෙදනා දුක්ඛාවෙදනා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා ඉමා ඛො භික්ඛවෙ, තිස්සෝ වෙදනා" යන මෙබඳු වූවා ධර්මාධිෂ්ඨාන ධර්මදෙශනාය යි දතයුත්තීය.

"ජද්ධාතුරො අයං භික්ඛු පුරිසො ජථස්සායනනො අධාරස මනො පච්චාරො චතුරාධිට්ඨානො" යන මෙබඳු වූවා ධර්මාධිෂ්ඨාන පුද්ගල දෙශනාය.

"තයො මෙ භික්ඛවෙ, පුග්ගලො සන්නො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං කතමෙ තයො? අන්ධො එකචක්ඛු ද්විචක්ඛු කතමොච භික්ඛවෙ, පුග්ගලො අන්ධො? යන මෙබඳු වූවා පුද්ගලාධිෂ්ඨාන පුද්ගල දෙශනාය.

"කතමඤ්ච භික්ඛවෙ, දුග්ගතිභයං? ඉධ භික්ඛවෙ, එකච්චො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති කාය දුච්චරිතස්ස ඛො පාපකො විපාකො අභිසම්පරායං -පෙ- සුද්ධමත්තානං පරිහරති ඉදං චුච්චති භික්ඛවෙ දුග්ගතිභයං" යන මෙබඳු වූවා පුද්ගලාධිෂ්ඨාන ධර්මදෙශනාය.

ඒ මේ පෘථ්විජන තෙමේ මෙහි යම් හෙයකින් අපරිඥාත වස්තු වූයේද මෙහි අදහස් කළ සියලු ධර්මයන්ට මුල්වූ මඤ්ඤානා නොමොත් අපරිඥාතමූලික වූවාද එහෙයින් පෘථ්විජනයා දක්වා පුද්ගලාධිෂ්ඨාන දෙශනාව පිළිබඳ ඒ අර්ථය පහළ කරනු පිණිස "ඉධ භික්ඛවෙ, අස්සුතවා පුට්ඨජනො අරියානං අදස්සාවි" යි මෙසේ පෘථ්විජනයා දැක්වූ සේකැයි දත යුත්තේය.

මෙසේ පෘථ්විජනයා දක්වා දැන් ඔහුගේ පෘථිවි ආදි වස්තූන්හි සියලු ස්වකාය ධර්මයෙන් උපන් මඤ්ඤානාව දක්වනසේක් පඨවිං පඨවිතො යනාදිය වදාළහ. එහි ලක්මණ පෘථිවි, සසම්භාර පෘථිවි, ආරම්මණ පෘථිවි, සම්මුති පෘථිවිය යි පෘථිවි සතර ආකාර වන්නීය. ඔවුන් අතුරෙහි 'කතමා ච ආවුසො,

අප්පකිකිකා පඨවිධාතු? යං අප්පකිකිකං පච්චන්තං කක්ඛලං බරිගතං" යනාදී තැන්හි ප්‍රකාශ කරන ලද්දී ලක්ෂණ පෘථිවි නමු.

"පඨවිං ඛණෙය්‍ය වා ඛණාපෙය්‍ය වා" යනාදී තැන්හි වදාරණ ලද්දී සසම්භාර පෘථිවි නමු, 'යම් කෙශාදි විංගති කොට්ඨාශයකුත් වෙන්ද බාහිරවූ අයෝලෝභාදියකුත් වෙන්ද හෝ පෘථිවි ධාතු වනාහි වර්ණාදි සම්භාරයන් සමග පෘථිවි වූවා නුයි සසම්භාර පෘථිවි නමු.

"පඨවිකසිණමෙකො සඤ්ජානාති" යනාදී තැන්හි ආවාචනාහි ආරම්භණ පෘථිවි නමු

'නිමිත්ත' පෘථිවියයිද කියනු ලැබේ, පෘථිවිකසිණ ධ්‍යාන ලාභි වූයේ දෙවිලොව උපන්නේ ආගමන වශයෙන් 'පඨවි දෙවතා' යි නම් ලබයි. මෝ සම්මුති පෘථිවියයි දතයුත්තිය. හෝ චතුර්විධ පෘථිවිතොම මෙහි ලැබෙයි. ඔවුනතුරෙන් යම් කිසි පෘථිවියක් මේ තෙමේ පෘථිවි වශයෙන් හඳුනයි. පෘථිවිය යයි හඳුනයි, පෘථිවිභාගයෙන් හඳුනයි, ලෝක ව්‍යභාරය ගෙන සංඥා විපයභීගයෙන් හඳුනයි. පඨවි යනු මේ පෘථිවි භාගය නොහරින්නේම හෝ මෙය සත්වයායයි කියා හෝ සත්වයාගේ යයි කියා හෝ මේ ආදි නයින් හඳුනයි. කුමක් හෙයින් මෙසේ හැදින්වෙන්නේදැයි නොකිය යුතුයි. යම් හෙයකින් පෘථිවිජනයක් උමතු වෙකු මෙන් වේද, හෙතෙම යම්කිසිවක් යම් කිසි ආකාරයකින් ගනීද ආයභීයන්ගේ නොදක්නා බව යනාදී හෙදයම හෝ මෙහි කරුණු වේ. යමක් හෝ මත්තෙහි 'අපරිඤ්ඤා තං තස්ස' යි වදාරන භාග්‍යවත්හු විසින්ම වදාරන ලද්ද.

පඨවිං පඨවිතො සඤ්ඤත්වා- හෙතෙම ඒ පෘථිවිය මෙසේ විපරිත සංඥාවෙන් හැදින.

'සඤ්ඤා නිදානාහි පපඤ්ච සංඛ්‍යා' යි වදාළ හෙයින් අපර භාගයෙහි ථාමයට පැමිණියාවූ මෙහි මඤ්ඤානා නාමයෙන් වදාරන ලද තත්තා මානදෘෂ්ටි පහ හේතුකොට ගෙන කල්පනය කෙරෙයි. විකල්පනය කෙරෙයි, නානාප්‍රකාරයෙන් අන්‍යථා ග්‍රහණය කෙරෙයි. පඨවිං මඤ්ඤති යනු එහෙයින් වදාරන ලදී.

මෙසේ සිතන්නාවූද ඔහුගේ ඒ මඤ්ඤනා ඖදාරික නයින් දක්වනට යම් මෝ 'කෙසා ලෝමා' යනාදි නයින් විංගතිහෙදවූ ආධ්‍යාත්මික පෘථිවි ධාතුවක් කියනලද්දීද විභංගයෙහි 'තත්ථ කතමා බාහිරා පඨවිධාතු? යං බාහිරං කක්ඛළං ධරිගතං කක්ඛළත්තං කක්ඛළභා වො බහිද්ධා අනුපාදිණ්ණං සෙය්‍යපීදං? අයෝ ලෝහං තිපු සීසං සජ්ඣු මුත්තා මණි ලෝහිතංකො මිසාරගල්ලං තිණං කට්ඨං සක්ඛරං කඨලා භූමි පාසාණො පබ්බතො' යි. මෙසේ යම් මෝ බාහිර පෘථිවි ධාතුවකුත් වදාරන ලද්දීද, අධ්‍යාත්මාරම්මණත්‍රිකයෙහි යම් නිමිත්ත පෘථිවියකුත් වේද, එය ගෙන මේ අර්ථයෝජනා කියනු ලැබේ

'පඨවිං මඤ්ඤති' ත්‍රිවිධ මඤ්ඤනාවෙන් මම පෘථිවිය වෙමිසි සිතයි, මාගේ පෘථිවියයි සිතයි. පරා පෘථිවියයි සිතයි. පරාගේ පෘථිවියයි සිතයි. නොහොත් ආධ්‍යාත්මික පෘථිවිය තෘණ්ණමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. මානමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. දෘෂ්ටිමඤ්ඤණාවෙන් සිතයි. කෙසේද? මේ තෙම වනාහි කෙසාදීන් කෙරෙහි ඡන්දරාගය උපදවයි. කෙශයන් ආස්වාදනය කෙරෙයි, සතුටුවෙයි, සතුටුව වචන කියයි, තණ්හාවෙන් ඇතුළත්ව සිටියි. ලෝම, නිය, දත්, සිව් හෝ අන්‍යතරවූ ඇලුම් කටයුතු වස්තුවක් හෝ මෙසේ ආධ්‍යාත්මික පෘථිවිය තණ්හා මඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. මෙසේ මාගේ කෙශයෝ අනාගත කාලයෙහි වන්නාහු නම් මෙසේ රොමයෝ වන්නාහු නම් යනාදී නයින් හෝ එහි තණ්හාව පිහිටුවයි. 'මම මේ ශීලයෙන් හෝ - පෙ- බලසරින් හෝ මෙසේ සිනිඳු මුදු සියුම් නිල් කෙස් ඇත්තෙක් වන්නෙමි' යි යනාදි නයින් හෝ නොලැබුවන්ගේ ලැබීම පිණිස සිත පිහිටුවයි. මෙසේත් ආධ්‍යාත්මිකවූ පෘථිවිය තණ්හාමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. එසේම මාගේ කෙශාදීන් පිළිබඳ සම්පත්තිය හෝ විපත්තිය හෝ නිසා 'මම ශ්‍රෙෂ්ඨයෙක් වෙමිසි හෝ මම සමානයෙක් වෙමිසි හෝ මම හීනයෙක් වෙමිසි හෝ මානය උපදයි. මෙසේ ආධ්‍යාත්මික පෘථිවිය මානමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. 'තං ජීවං තං සරිරං' යි ආවාචු නයින් කෙශයෝ ජීවයයි මොනොවට ගනියි. ලෝහාදීන්හිද මේ නයයි. මෙසේ ආධ්‍යාත්මික පෘථිවිය දෘෂ්ටිමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි.

නොහොත් 'යා වෙච් ඩො පන අප්ඤ්ඤානිකා පඨවි ධාතු යා ච බාහිරා පඨවි ධාතු පඨවි ධාතුරෙවෙසා නං නෙතං මම, යන මේ පැවැත්මට විරුද්ධ නයින් කෙතාදි හෙදවූ පෘථිවිය 'මෙය මාගේය, මේ තෙම මම වෙමි, මේ තෙම මාගේ ආත්ම යයි' මොනොවට ගනී. මෙසේත් ආධ්‍යාත්මික පෘථිවිය දෘෂ්ටි මඤ්ඤානාවෙන් සිතයි. මෙසේ පළමුකොට ආධ්‍යාත්මික පෘථිවිය ත්‍රිවිධ මඤ්ඤානාවෙන් සිතයි.

ආධ්‍යාත්මික පෘථිවිය යම්සේද එසේ බාහිර පෘථිවියද සිතයි. කෙසේද? මේ තෙම වනාහි අයලෝහාදීන්හි ඡන්දරාගය උපදවයි. අයලෝහාදිය ආස්වාදනය කෙරෙයි, සතුටුවෙයි, වෘද්ධි වචන කියයි, තණ්හාවෙන් ඇතුළත්ව ගෙන සිටියි, 'මාගේ යකඩය මාගේ ලෝහය' යනාදි නයින් අයසාදිය මමායනය කෙරෙයි, රක්ෂා කෙරෙයි, ගොපනය කෙරෙයි, මෙසේ බාහිර පෘථිවිය තණ්හාමඤ්ඤානාවෙන් හඟියි. 'මෙසේ මාගේ අයලෝහාදීහු අනාගත කාලයෙහි වන්නාහු නම් මැනවයි හෝ මේ අයලෝහාදියෙහි තෘෂ්ණාව මොනොවට පිහිටුවයි. මම මේ ශීලයෙන් හෝ චුතයෙන් හෝ තපසින් හෝ බ්‍රහ්මචර්යාවෙන් හෝ මෙසේ සමෘද්ධවූ අයලෝහාදි උපකරණ ඇත්තෙමි වන්නෙමි' යි හෝ නොලත් අයලෝහාදි උපකරණයාගේ ලැබීම පිණිස සිත පිහිටුවයි. මෙසේත් බාහිර පෘථිවිය තණ්හා මඤ්ඤානාවෙන් හඟියි. එසේම තමාගේ අයලෝහාදි උපකරණයන්ගේ සම්පත්තිය හෝ විපත්තිය හෝ නිසා මානය උපදවයි. 'මම මේ කරණකොටගෙන ශ්‍රේෂ්ඨ වෙමි යි හෝ මම සමානසෙක් වෙයිමි හෝ මම හීනයෙක් වෙමි යි' හෝ මෙසේ බාහිර පෘථිවිය මානමඤ්ඤානාවෙන් සිතයි. යකඩයෙහි ජීවය යන සංඥා ඇතිව වනාහි මේ තෙමේ ජීවයයි මොනොවට සිතයි. මේ ක්‍රමය ලෝහාදීන්හිද වේ. මෙසේ බාහිර පෘථිවිය දෘෂ්ටිමඤ්ඤානාවෙන් සිතයි. නොහොත් 'මේ ලෝකයෙහි කිසිවෙක් පෘථිවිකෘත්ස්නය ආත්ම වශයෙන් දකියි, යම් පඨවිකසිණයක් වේද, හේ මම වෙමි. මම යමෙක්ද පෘථිවිකෘත්ස්නයත් එයයි. පෘථිවිකෘත්ස්නයද ආත්මයද අද්වය කොට දකි' යයි ප්‍රතිසම්භිදායෙහි වදාළ නයින්ම නිමිත්ත පෘථිවිය

ආත්මයයි අභිනිවේෂය කෙරෙයි, මෙසේත් බාහිර පෘථිවිය දෘෂ්ටිමඤ්ඤනාවෙන් හඟියි. මෙසේ බාහ්‍යපෘථිවිය ත්‍රිවිධ මඤ්ඤනාවන්ගෙන් හඟියි, මෙසේ 'පඨවිං මඤ්ඤති' යන මෙහි ත්‍රිවිධ මඤ්ඤනාවෝම දත යුත්තාහුය. මෙයින් මතු සංක්ෂේපයෙන්ම කියන්නෙමු

පඨවියා මඤ්ඤති- මෙහි 'පඨවියා' යනු මේ ආධාර වචනයෙකි, එහෙයින් 'මම පෘථිවියෙහි සිටියෙමි' යි සිතයි. මාගේ කිඤ්චනයයි' සේයි. පළිබෝධය තෙමේ පෘථිවිධාතුවෙහි වූයේ යයි' සිතයි, අනුත් පෘථිවිධාතුවෙහි වූයේයයි සිතයි, අනුත් පිළිබඳ කිඤ්චනයයි සේයි, පළිබෝධය පෘථිවිධාතුවෙහි වූයේ යයි' සිතයි. මෙසේ මේ කියන ලද්දේ මෙහි අර්ථයයි, නොහොත් 'රූපයෙහි ආත්මය කෙසේ දකිද යත්? මෙලොව කිසිවෙක් වෙදනාවද සංඥාවද සංස්කාරයන්ද විඥානයද මේ මාගේ ආත්මයයි ආත්ම වශයෙන් දකී, හෝ මාගේ ආත්මය වනාහි රූපයෙහි පිහිටියේයයි මෙසේ රූපයෙහි හෝ ආත්මය දකී' යයි මේ දෙශනාවගේ යම් මේ අර්ථ ක්‍රමයක් වේද එය වදාරන ලද්දේය. මේ නයින්ම වෙදනාදී ධර්මයන් ආත්ම වශයෙන් ගෙන නැවත අධ්‍යාත්මික බාහිර පෘථිවි ධාතුන් අතුරෙන් යම්කිසි පෘථිවි ධාතුවක් ඊට අවකාශ භාවයෙන් පරිකල්පනය කොට හෝ 'මේ මාගේ ආත්මය වනාහි මේ පෘථිවියෙහි වූයේයයි' සිතන්නේ පෘථිවියෙහි ආත්මය පිහිටියේයයි' සිතයි, මෝ ඔහුගේ දෘෂ්ටිමඤ්ඤනාවයි. ඒ පෘථිවිගත ආත්මයෙහිම ස්තෙනයද එය වස්තු කොට ඇති මානයද උපදවන්නාවූ ඔහුගේ තෘෂ්ණාමානමඤ්ඤනාවෝද දතයුත්තාහුය. යම් විටක වනාහි ඒ නයින්ම හෝ ආත්මය තෙම වනාහි පෘථිවියෙහි වූයේයයි සිතාද එවිට දෘෂ්ටිමඤ්ඤනාවම යෙදෙයි, අනිත් මඤ්ඤනාවෝත් කැමති වෙත්.

'පඨවිතො මඤ්ඤති'- මෙහි වනාහි 'පඨවිතො' යනු නිස්සක්ක (පඤ්චමි) වචනයයි, එහෙයින් උපකරණ සහිතවූ තමාගේ හෝ මෙරමාගේ හෝ යථෝක්ත ප්‍රභේද ඇති පෘථිවියෙන් ඉපදීම හෝ නික්මීම හෝ පෘථිවිය කෙරෙන් අන්‍යවූ ආත්මය හෝ වේයයි සිතන්නේ 'පෘථිවි ධාතු කෙරෙන් අනෙකෙක්

ආත්මය වේයයි' සිතයි, මෙසේ දතයුතුයි. මෝ ඔහුගේ දෘෂ්ටිමඤ්ඤනාවයි දෘෂ්ටිමඤ්ඤනාවෙන් හඟිනු ලැබූ ඒ වස්තුවෙහිම ස්වභාවයද මානවයද උපදවන්නාවූ ඔහුගේ තණ්හා මාන මඤ්ඤනාවෝද දතයුත්තාවූය.

අන්‍ය ආවායථී කෙනෙක් මෙසේ කියත්- පට්ඨකසිණය අලප ගුණයෙන් යුක්තව වඩා එයින්ද අන්‍යවූ අප්‍රමාණවූ ආත්මය ගෙන පෘථිවිධාතුවෙන් පිටතද මාගේ ආත්මය වේ යයි සිතන්නේ පෘථිවිධාතුවෙන් (පිටත ආත්මයවේයයි) හඟින්නේයයි කියයි. 'පට්ඨං මෙති මඤ්ඤති'- යන මෙහි වනාහි හුදු මහා පෘථිවියම තණ්හා වශයෙන් මමායනය කෙරේනුයි. මේ නයින් පැවැති එකලා තණ්හා මඤ්ඤනාවම ලැබේයයි දතයුත්තිය, හෝ මෝද මාගේ කෙශයෝය, මාගේ ලෝමයෝය, මාගේ යකඩය මාගේ ලෝහය කියා මෙසේ යථෝක්ත ප්‍රභේදවූ සියලු අධ්‍යාත්මික බාහිර පෘථිවි ධාතුව සමග යෙදිය යුත්තියයි.

'පට්ඨං අභිනන්දති'- උක්ත ප්‍රකාරවූම පෘථිවිධාතුව තණ්හා දෘෂ්ටින් හෙතෙකොට ගෙන සතුවූ වෙයි, ආස්වාදනය කෙරෙයි, පරාමර්ශනයද කෙරෙයි වදාරණලද වෙයි.

'පට්ඨං මඤ්ඤති' යන මේ වචනයෙන්ම මේ අර්ථය සිද්ධ කලින් කුමක් හෙයින් මෙසේ කියන ලද්දේදයත්, මේ යුත්තිය පොරණ ආවායථීයන් විසින් විචාරණය නොකරන ලද්දේය, මේ වනාහි මාගේ "අත්තනොමති" යයි, දේශනා විලාශත්වයෙන් හෝ ආදිනව දැකීමෙන් හෝ (මෙසේ වදාරන ලදැයි,) ඒ එසේමැය- යම් ධර්මධාතුවකුත් මනාකොට ප්‍රතිවේධ කරනලද බැවින් (භාග්‍යවත් තෙමේ) නානානය විචිත්‍රවූ දේශනා විලාශයෙන් යුක්ත වූයේ වන්නේද හෝ ධර්ම ධාතු තොමෝ භාග්‍යවත්හු විසින් හොඳින් ප්‍රතිවේධ කරන ලද්දේද, එහෙයින් ප්‍රථමකොට මඤ්ඤනා වශයෙන් ක්ලේශෝත්පත්තිය දක්වා මෙවිට අභිනන්දනා වශයෙන් දක්වන සේක් දේශනා විලාශ හෙයින් මේ වදාළහ, නොහොත් යමෙක් පෘථිවි ධාතුව හඟීද, පෘථිවියෙහි ආත්මය ඇතැයි සිතාද පෘථිවියෙන් පිටත ආත්මය ඇතැයි සිතාද පෘථිවිධාතුව මාගේයයි සිතාද හෙතෙම යම් හෙයකින් පෘථිවි නිශ්ශ්‍රිතවූ තණ්හා හෝ දෘෂ්ටිය හෝ හරිත්ට

අසමර්ථ වේද, එහෙයින් පෘථිවිධාතුවට සතුටුවේ මැයි යමෙක් පෘථිවි ධාතුවට සතුටු වේද, හෙතෙම දූඛයට සතුටුවෙයි, දූඛයද චරදකැයි චරද දක්නා හෙයින්ද මේ වදාළහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මේ වදාරන ලදද වෙයි- "මහණෙනි, යමෙක් පෘථිවි ධාතුවට සතුටුවේද, හෙතෙම දුකට සතුටු වෙයි. යමෙක් දුකට සතුටුවේද හෙතෙම දුකින් නොමිදුනේයයි කියමිසි."

මෙසේ පෘථිවි වස්තුකවු හැඟීමද සතුටුවීමද වදාරා මේ අවසරයෙහි යම් කරුණකින් හෙතෙම හඟීද, සතුටු වේද, ඒ කරුණ පහළකරන සේක් 'තං කිස්සහෙනු? අපරිඤ්ඤාතං තස්සාති වදාමි' යනු වදාළහ. ඒ වචනායාගේ අර්ථය (මෙසේයි) ඒ පෘථිවි ධාතුව කුමක් හෙතෙමකොට සිතාද කවර කරුණකින් සිතාද, සතුටුවේද යත්, 'අපරිඤ්ඤාතං තස්සාති වදාමි'- යම්හෙයකින් ඒ වස්තුව ඔහු විසින් පිරිසිදු නොදන්නා ලදද එහෙයින්ද වදාරණලද වෙයි.

ඒ සැබව- යමෙක් පෘථිවිය පිරිසිදු දැනීද හෙතෙම ඥාත පරිඥාවෙන්ද තීරණ පරිඥාවෙන්ද ප්‍රභාණ පරිඥාවෙන්ද යන ත්‍රිවිධ පරිඥාවන්ගෙන් පිරිසිදු දැනී.

ඔවුන් අතුරෙහි ඥාතපරිඥා කවරිද? මෝ අධ්‍යාත්මික පෘථිවි ධාතූය, මෝ බාහිර පෘථිවි ධාතූය, මේ ඇගේ ලක්ෂණය; මොවුහු රසප්‍රත්‍යුපස්ථාන පදස්ථානයෝ යැයි පෘථිවි ධාතුව පිරිසිදු දැනගනී, මෝ ඥාතපරිඥාවයි.

තීරණපරිඥා කවරිද? මෙසේ දන්නාලද පෘථිවි ධාතුව අනිත්‍ය වශයෙන් දූඛ වශයෙන් රොග වශයෙන් යන දෙසාළස් අයුරින් තීරණය කෙරෙයි, මෝ තීරණ පරිඥා නමු.

ප්‍රභාණ පරිඥා කවරිද? මෙසේ තීරණය කොට අගමඟින් පෘථිවි ධාතුවෙහි ඡන්දරාගය දුරු කෙරෙයි, මෝ ප්‍රභාණ පරිඥා නමු.

නොහොත් නාමරූපයන්ගේ පිරිසිදු දැනීම ඥාතපරිඥා නම් වා, කලාප සම්මර්ශනය ආදිකොට අනුලෝම ඥානය අවසන්කොට ඇත්තී තීරණ පරිඥා නම් වේ, ආයච් මාර්ගයෙහි ඥාණය ප්‍රගාණ පරිඥා නම් වන්නීය.

යමෙක් පෘථිවි ධාතුව පිරිසිදු දැනීම හෙතෙම මේ ත්‍රිවිධ පරිඥාවන් හෙතෙමකොට ගෙන පිරිසිදු දැනගනී, මේ පෘථිවිජනසාධක ඒ පරිඥාවෝ නැත. ඒ අපරිඥාන භාවයෙන් අද ඇති බැහැරි පොළෝ ධාතුව මඤ්ඤනයද කෙරෙයි. අභිනන්දනයද කෙරේයයි. එයින් වදාළහ. භාග්‍යවත්තු- "ඉධ භික්ඛවෙ, අස්සුතවා පුට්ඨජනො -පෙ- පඨවිං මඤ්ඤති පඨවියා මඤ්ඤති පඨවිනො මඤ්ඤති පඨවිං මෙනි මඤ්ඤති පඨවිං අභිනන්දති තං කිස්ස හෙතු? අපරිඤ්ඤතං තස්සාති වදාමි"යි.

(පෘථිවිචාරය නිමි)

පෘථිවිජනසාධක වශයෙන් සුවිසි පර්වයක් ඇති ප්‍රථම නය කථා

ආපං ආපනො- යන මෙහිද ලක්ෂණ සසම්භාරමිමණ සම්මුති වශයෙන් අබ්බාතුව වතුට්ඨ වෙයි, "තත්ථ කතමා අප්පකිත්තිකා ආපො ධාතු? යං අප්පකිත්තං පච්චත්තං ආපො ආපොගතං සිනෙහො සිනෙහගතං බන්ධනත්තං රූපස්ස අප්පකිත්තං උපාදිණ්ණං" යනාදි තැන්හි වදාරන ලද්දේ ලක්ෂණ ආපයයි.

"ආපොකසිණං උග්ගණ්හන්තො ආපස්මිං නිමිත්තං ගණ්හාති" යනාදි තැන්හි වදාරන ලද්දේ සසම්භාර ආපයයි. සෙසු සියල්ල පෘථිවි චාරයෙහි කියන ලද්දට සමාන මැයි, හුදෙක් යෝජනා ක්‍රමයෙහි වනාහි "පිත්තං සෙම්භං" යනාදි නයින් වදාරන ලද ද්වාදශ ප්‍රභේද වූවා ආධ්‍යාත්මික අබ්බාතුවය, "තත්ථ කතමා බාහිරා ආපොධාතු? යං බාහිරං ආපො ආපොගතං සිනෙහො සිනෙහගතං බන්ධනත්තං රූපස්ස බහිද්ධා අනුපාදිණ්ණං; සෙය්‍යපීදං? මූලරසො බන්ධරසො තවරසො පත්තරසො පුප්ඵරසො ඵලරසො බිරං දධි සප්පි තවනීතං තෙලං මුදු ඵාණිතං භූමිමානි වා උදකානි අන්තලික්ඛා නිවා" යයි මෙසේ (ධාතුවිභවිගයෙහි) වදාරන ලද්දිවූද බාහිර අබ්බාතුව දත යුත්තිය. අධ්‍යාත්ම ආරම්භණත්‍රිකයෙහි යම් නිමිත්තාපයකුත් වේද, (හෙද වාහ්‍ය අබ්බාතුවයි දතයුතු)

'තෙජං තෙජතො' - මේ තෙජෝචාරයෙහිදී කී නියෙන්ම විස්තාරය දකයුත්තේය. යෝජනා ක්‍රමයෙහි වනාහි මෙහි "යෙන ව සන්තප්පති යෙන ව ඡරියති යෙන ව පරිඩස්සති යෙන ව අසිත්ථිතබ්බාසිත සායිතං සම්මාපරිණාමං ගච්ඡති" යි මෙසේ වදාරන ලද චතුෂ්ප්‍රභෙද වූවා අධ්‍යාත්මික තෙජෝ ධාතු නමු, 'තත්ථ කතමා? බාහිරා තෙජෝ ධාතු යං බාහිරං තෙජෝ තෙජෝගතං උස්මා උස්මගතං උසුමං උසුමගතං බහිද්ධා අනුපාදිණ්ණං, සෙය්‍යථිදං, කට්ඨග්ගි සකලිකග්ගි තිණග්ගි ගොමයග්ගි ථුසග්ගි සංකාරග්ගි ඉන්ද්‍රග්ගි අසත්තා පොග්ගි සුරියසත්තා කස්සත්තිවය සත්තාපො තිණසත්තිවය සත්තාපො ධර්මසත්තිවය සත්තාපො භණ්ඩසත්තිවය සත්තාපො" යි මෙසේ (ධාතුවිභංග පාලියෙහි) වදාරණ ලද්දීද බාහ්‍යවූ තෙජෝධාතු යයි දක යුත්තිය.

'වායං වායතො' මේ වායවාරයාගේද යෝජනාක්‍රම වනාහි "උද්ධංගමා වාතා අධොගමා වාතා කුච්ඡ්ඝ්ඝා වාතා කොට්ඨ්ඝ්ඝා වාතා අංගමංගානුසාරිතො වාතා සත්ථකා වාතා බුරකා වාතා උප්පලකා වාතා අස්සාසො පස්සාසො" යි මෙසේ වදාරන ලද්දී ආධ්‍යාත්මික වායෝධාතු නම් වා, "තත්ථ කතමා බාහිරා වායෝධාතු? යං බාහිරං වායො වායොගතං ථම්හිතත්තං රූපස්ස බාහිද්ධා අනුපාදිණ්ණං, සෙය්‍යථිදං පුරත්ථිමා වාතා පච්ඡිමා වාතා උත්තරා වාතා දක්ඛිණා වාතා සරජා වාතා අරජා වාතා සීතා වාතා උණ්හා වාතා පරිත්තා වාතා අධිමත්තා වාතා කාළාවාතා වෙරම්බවාතා පක්ඛවාතා සුපණ්ණ වාතා තාලවණට වාතා විදූපන වාතා" යි මෙසේ වදාරන ලද්දී බාහ්‍ය වායෝධාතු යයිද දකයුත්තිය, සෙස්ස කී නය මැයි. මෙතෙකින්ද යම් මේ-

ලක්ෂණභාරය

එක් ධර්මයක් කී කල්හි, ඒ ධර්මය හෙතෙකොට ගෙන සමාන ලක්ෂණ ඇති, යම් ධර්මකෙනෙක් වෙද්ද, ඒ සියලු ධර්මයෝ කියන ලද්දාහු වෙති. ලක්ෂණභාරය මෙසේ කියන ලද්දේය.

මෙසේ නෙත්තිප්‍රකරණයෙහි ලක්ෂණ නම් භාරයෙක් කියන ලද්දේද, ඔහුගේ වශයෙන් යම්භෙයකින් සතර භූතයන්

ගත් කල්හි උපාදා රූපයන් ගන්නාලදම වේද, රූප ලක්ෂණය නොඉක්මවූ හෙයින්. යම් භූතොපාදාය රූපයකුත් වේද, හෝ රූපස්කන්ධයයි, එහෙයින් අග්‍රැතවත් පෘථජ්ජන තෙමේ පෘථිවි ධාතුව අබ්ධාතුව තෙජෝ ධාතුව වායෝ ධාතුව හඟියයි වදාරන භාග්‍යවත්හු විසින් අර්ථ වශයෙන් රූපය ආත්ම හෙයින් දකියයිද වදාරණ ලද වෙයි, පෘථිවි ධාතුවෙහි අබ්ධාතුවෙහි තෙජෝ ධාතුවෙහි වායෝ ධාතුවෙහි (නිත්‍යාත්මය වෙයි කියා) හඟියයි වදාරන්නහු විසින් රූපයෙහි ආත්මය දකී යයිද වදාරණ ලද වෙයි, පෘථිවි ධාතුවෙන් අබ්ධාතුවෙන් තෙජෝ ධාතුවෙන් වායෝ ධාතුවෙන් හඟියයි වදාරන්නහු විසින් රූපයෙන් අන්‍ය වූවක් ආත්මයයි සිද්ධිතෙයින් ආත්මය රූපවත්යයි හෝ ආත්මයෙහි රූපය වෙයි හෝ දකී යයිද වදාරන ලද්දේ වෙයි.

භූත ශබ්දය

මෙසේ මොහු සිව්දෙන රූපවස්තුකවූ ස්වකායදෘෂ්ටි මඤ්ඤනාවෝ වෙති ඔවුන්තුරෙන් එකක් උච්ඡේද දෘෂ්ටිය තිදෙනෙක් ශාශ්වතදෘෂ්ටිහු යම් දෘෂ්ටිහු දෙකක්ම වෙන්නුයි විශේෂයද මෙහි දත යුතුය. මෙසේ රූපාද්වාරයෙන් සංස්කාර වස්තුකවූ මඤ්ඤනාව වදාරා මෙවිට සංස්කාරයන් ග්‍රහණය කොට යම් සත්වකෙනෙක් පනවනු ලැබෙත්ද ඒ සත්වයන් අතුරෙහිදු යම්හෙයකින් පෘථජ්ජන තෙමේ මඤ්ඤනය කෙරේද එහෙයින් ඒ සත්වයන් නිර්දේශ කරන සේක. 'භූතෙ භූතතො සඤ්ජානාති' යනාදිය වදාළහ.

එහි මේ 'භූත' ශබ්දය තෙම පඤ්චස්කන්ධය අමනුෂ්‍යය ධාතුය විද්‍යමානය ක්ෂිණාග්‍රවය සත්වය වෘක්ෂය යනාදී අර්ථයන්හි දක්නා ලැබේ. 'භූතමිදන්ති හික්ඛවෙ, සමනුලස්සථ' යනාදී තැන්හි වනාහි මේ 'භූත' ශබ්දය පඤ්චස්කන්ධයන්හි දක්නා ලැබේ, 'යානිධ භූතානි සමාගතානි' යන මෙහි අමනුෂ්‍යයන් කෙරෙහි දක්නා ලැබේ 'වත්තාරො ඛො හික්ඛු මහාභූතා හෙතු' යන මෙහි ධාතූන්හිය. 'භූතස්මිං පාවිත්තියං' යනාදීන්හි විද්‍යමානයෙහිය. 'යො ච කාලසසො භූතො' යන මෙහි ක්ෂිණාග්‍රවයා කෙරෙහිය. 'සබ්බෙව නික්ඛිපිස්සන්ති භූතා ලොකෙ සමස්සයං' යන මෙහි සත්වයන් කෙරෙහිය,

‘භූතගාමපාතවාතාය’ යන මෙහි වෘක්ෂාදියෙහිය. මෙහි වනාහි මෙය සත්වයන් කෙරෙහි වැටෙයි, අවිශෙෂයෙන් නොද වෙයි, වාතුර්මභාරාජිකයන්ගේ යට භාගයෙහි සත්වයෝම මෙහි භූතයෝ යයි අදහස් කරන ලද්දාහුය.

එහි ‘භූතෙ භූතතො සඤ්ජානාති’ යනාදිය කී නයමැයි.

“භූතෙ මඤ්ඤති- යනාදියෙහි වනාහි ත්‍රිවිධ මඤ්ඤනාවෝම දතයුත්තාහුය, කෙසේද? මේ තෙම වනාහි “සො පස්සති ගහපතිං වා ගහපති පුත්තං වා පඤ්චති කාමගුණෙහි සමථ්පිතං සමංගීභූතං” (හෙතෙම පස්කම්ගුණෙන් සමර්පිතවූ සමංගීවූ ගැහැටියෙක් හෝ ගැහැටිතනයෙක් හෝ දකී යයි වදාළ නයින් භූතයන් ගුහයෝය සුඛිතයෝයයි ගෙන ඇලෙයි. දැකද අසාද ආඝ්‍රාණය කොටද රස විදගෙනද ස්පර්ශ කොටද දැනද මෙසේ මෙසේ භූතයන් තෘෂ්ණා මඤ්ඤනාවෙන් සිතයි.

“මම ක්ෂත්‍රිය මහාසාරයන්ගේ සහභාවයට ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් පැමිණෙන්නෙමි නම් ඉතා යෙහෙක” යනාදි ක්‍රමයෙන් හෝ නොලත්හුගේ ප්‍රතිලාභය පිණිස සිත පිහිටුවාද; මෙසේද භූතයන් තෘෂ්ණා මඤ්ඤනාවෙන් හඟියි තමාගේද භූතයන්ගේද සම්පත්තියද විපත්තියද නිසා තමා හෝ ශ්‍රේෂ්ඨ කොට පිහිටුවයි, භූතයන් අතුරෙන් යම්කිසි භූතයෙක් හීන කොට පිහිටුවයි. තමා හෝ හීන කොට, යම්කිසි භූතයෙකු ශ්‍රේෂ්ඨ කොට පිහිටුවයි. තමා හෝ භූතයෙකු හා භූතයාද තමා හා සමාන කොට පිහිටුවයි, වදාළේ මැනු- ‘ඉධෙකච්චො ජාතියා වා -පෙ- අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පුබ්බ කාලං පරෙහි සද්දිසං අත්තානං දහති අපරකාලං අත්තානං සෙය්‍යං දහති පරෙ හිනෙ දහති යො එවරූපො මානො -පෙ- අයං වූච්චති මානාතිමානො” යි මෙසේ භූතයන් මානමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි.

භූතයෝ (වාතුර්මභාරාජිකයෙන් යට සත්වයෝ) වනාහි නිත්‍යයෝය ධ්‍රැවයෝය ශාශ්වතයෝය නො පෙරළෙන ස්වභාව ඇත්තාහුයයි හෝ අනවශෙෂ සත්වයෝද අනවශෙෂ ප්‍රාණීහුද සියලු භූතයෝද අනවශෙෂ ජීවයෝද වශගය නැත්තාහු බලය නැත්තාහු වීර්යය නැත්තාහු නියමයෙන්ද ෂඩ්විජාතීන්ගේ ඒ ඒ නැත්ති ගමනින්ද ස්වභාවයෙන්ද නානාප්‍රකාර බවට පමුණුවන

ලද්දාහු ඡඩහිජාතින්හිම සිට සුවදුක්විදිත් යයි හෝ හඟින්නේ දෘෂ්ටිමඤ්ඤනාවෙන් හඟී යි. මෙසේ භූතයන් ත්‍රිවිධමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි.

(භූතෙසු මඤ්ඤති යන තැන්හි) භූතයන් කෙරෙහි කෙසේ සිතාද යත්? ඒ භූතයන් කෙරෙහි තමාගේ උත්පත්තිය හෝ සුඛප්‍රාප්තිය හෝ කැමති වෙයි මෙසේ පළමුකොට තෘෂ්ණාමඤ්ඤනාවෙන් භූතයන් කෙරෙහි සිතයි, නොහොත් භූතයන් කෙරෙහි උත්පත්තිය ප්‍රාර්ථනා කරමින් දන් දෙයි, සිල් යමාදන් වෙයි පෙහෙවස්කම් කෙරෙයි, මෙසේ භූතයන් කෙරෙහි තෘෂ්ණාමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි.

භූතයන් වනාහි සමූහග්‍රාහයෙන් ගෙන ඔවුන් අතුරෙහි ඇතැම් භූතයෙක් ශ්‍රේෂ්ඨ වශයෙන් පිහිටුවයි. කිසිවෙක් සමාන වශයෙන් හෝ හීන වශයෙන් හෝ (පිහිටුවයි,) මෙසේ භූතයන් කෙරෙහි මානමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. එසේම ඇතැම් භූතයන් නිත්‍යයෝය ධ්‍රැවයෝයයි සිතයි. කිසිවෙක් අනිත්‍යයෝය අධ්‍රැවයෝ යයි (සිතයි) මමද භූතයන් අතුරෙන් එක්තරා කෙනෙක් වෙමි' යි හෝ සිතයි. මෙසේ භූතයන් කෙරෙහි දෘෂ්ටි මඤ්ඤනාවෙන් සිතයි.

'භූතතො මඤ්ඤති' යන මෙහි වනාහි උපකරණ සහිතවූ තමාගේ හෝ අනුන්ගේ හෝ උත්පත්තිය යම්කිසි භූතයෙකු කෙරෙන් (වියයි) සිතන්නේ භූතයන් කෙරෙන් හඟීයයි දත යුතුයි. මෝ ඔහුගේ දෘෂ්ටි මඤ්ඤනාවෙන් සිතන ලද ඒ වස්තුවෙහිම ස්තේහයද මානයද උපදවන්නාවූ ඔහුගේ තෘෂ්ණා මාන මඤ්ඤනාවෝ දත යුත්තාහුය.

භූතෙ මෙති මඤ්ඤති' යන මෙහි වනාහි කෙටල තෘෂ්ණා මඤ්ඤනාවම ලැබෙයි. හෝ ද මේ මාගේ පුත්‍රය මාගේ දූය මාගේ එළු තිරෙළුවෝය කුකුළු හූරෝය ඇත්ගව අස්ත්‍රය යන මේ ආදී නයින් මමත්වය කරන්නහුට පවතියයි දත යුත්තිය.

'භූතෙ අභිනන්දති' යන මෙය කී නයමැයි.

'අපරිඤ්ඤාතං තස්ස යන මෙහි වනාහි යම් සංස්කාර කෙනෙක් දැඩිකොට ගෙන භූතයන්ගේ ප්‍රඥප්තිය වූවාද ඒ

සංස්කාරයන් පිරිසිදු නොදන් බැවින් භූතයෝ අපරිඤාත වූවාහු වෙත්යයි දතයුත්තාහුය. යෙදීම වනාහි කී නියෙන්ම කළ යුත්තිය.

දෙවියෝ

මෙසේ සංක්ෂේප හෙයින් සංස්කාර වශයෙන්ද සත්ව වශයෙන්ද මඤ්ඤනා වස්තුව දක්වා මෙවිට භූමි විශේෂාදි හෙදයෙන් විස්තාර හෙයින්ද එය දක්වන සේක් 'දෙවෙ දෙවතෝ' යනාදිය වදාළහ. ඒ දෙගනාවෙහි පඤ්චකාම ගුණයන් කරණ කොටගෙන ක්‍රීඩා කෙරෙත්. තමාගේ සෘද්ධියෙන් හෝ නුසි 'දෙව' නම් වෙති. ක්‍රීඩා කරත් හෝ බබලත් යන අර්ථයි. ඒ දෙවියෝ සම්මුති දෙවියෝය. උප්පත්ති දෙවියෝය. විශුද්ධි දෙවියෝ යයි ත්‍රිවිධ වෙත්.

රජවරු දෙවිහුද කුමාරයෝද 'සම්මුති දෙව' නම් වෙති. සිව්මහරජයෙහි දෙවියන් පටන් ඉන් උඩ දෙවියෝ 'උත්පත්ති දෙව' නම් වෙති. අර්හත් ක්ෂිණාශ්‍රවයෝ 'විශුද්ධිදෙව' නම් වෙති. මෙහි වනාහි උත්පත්ති දෙවියෝයයි දතයුත්තාහුය. අවිශේෂයෙන් නොද වෙයි. පරනිර්මිත වසවර්ති දිව්‍යලෝකයෙහි පිරිස් සහිත මාරයා තබා සෙසු ඡටිකාමාවචරයෝ මෙහි දෙවියෝයි අදහස් කරන ලද්දාහුය. එහි සියලු අර්ථ වර්ණනා තොමෝ භූතවාරයෙහි කී නියෙන්ම දත යුත්තිය.

මාරයා

පජාපති යන මෙහි වනාහි මාර තෙමේ 'පජාපති' යයි දත යුත්තේය. කිසිවෙක් වනාහි ඒ ඒ දෙවියන්ගේ අධිපති මහාරාජාදීන්ට මේ නමෙකැයි කියති. දෙව ග්‍රහණයෙන්ම ඔවුන් ගත් හෙයින් එය අයුතුයයි මහාර්ථ කථාවෙහි ප්‍රතික්ෂේප කරන ලදී. මාර තෙමේම සත්ව නම්වූ ප්‍රජාවට අධිපති භාවයෙන් මෙහි 'පජාපති' යයි අදහස් කරන ලද්දේය. හෙතෙම කොහි වෙසේදයත්? පරනිර්මිත වසවර්ති දිව්‍යලෝකයෙහිය, එහි වූකලී වසවර්ති දිව්‍ය රාජ තෙමේ රාජ්‍යය කරවයි. මාර තෙමේ එක් පෙදෙසක තම පිරිසට ඉසුරු බැව් පවත්වමින් රාජ්‍ය ප්‍රත්‍යන්තයෙකිනි දාමරික රාජ පුත්‍රයෙකු මෙන් වාසය කෙරේයයි

කියත්. මෙහිද මාර ගහනින්ම මර පිරිසගේද ගැනීම දතයුතුයි. මෙහි යෝජනා ක්‍රමයද මාර දිව්‍ය පුත්‍රයා වර්ණවත්වූවහු දීර්ඝායුෂ්ක වූවහු සුව බහුල වූවහු දැක හෝ අසා හෝ සිත් ඇලවන්නේ තෘෂ්ණා මඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. 'මම මාරයාගේ සහභාවයට පැමිණෙන්නෙමි නම් ඉතා යෙහෙකැ' යි ආදි නයින් හෝ නොලත් සම්පත්හුගේ ලැබීම පිණිස සිත පිහිටුවන්නේද මර දෙවිපුත් තෘෂ්ණා මඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. ප්‍රජාපති (-මාර) භාවයට පැමිණියෙමි 'මම සත්වයන්ට ඊශ්වර වෙමි අධිපති වෙමි' මානය උපදවන්නේ මරනු මාන මඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. ප්‍රජාපති තෙම නිත්‍යය ධ්‍රැවයයි හෝ උච්ඡේදයට පැමිණෙන්නේය විනාශ වන්නේයයි හෝ වසඟය නැත්තේය බලය නැත්තේය වියරිය නැත්තේය නියති සංගති ස්වභාවයෙන් නානාත්වයට පමුණුවන ලද්දේය. සැවැදැරැම් අභිජාතීන්හිම සුව දුක් විදින්නේයයි හෝ හඟින්නේ වනාහි ප්‍රජාපතිහු දෘෂ්ටි මඤ්ඤනාවෙන් හඟියයි දතයුතු.

'පජාපතිස්මිං' යන මෙහි වනාහි හුදු දෘෂ්ටි මඤ්ඤනාවම යෙදෙයි. ඇගේ පැවැත්ම මෙසේ දතයුත්තිය. මෙලෙවිහි කිසිවෙක් මරදෙවි පිත් කෙරෙහි. යම් ධර්ම කෙනෙක් විද්‍යමාන වෙත්ද, ඒ සියලු ධර්මයෝ නිත්‍යයහ ධ්‍රැවයහ ශාශ්වතයහ වෙතස් නොවන ස්වභාව ඇතියහයි සිතයි. නොහොත් ප්‍රජාපතිහු කෙරෙහි පාපයක් නැත, ඔහු කෙරෙහි පාපකර්මයෝ නොගැල්වෙති' යි සිතයි. 'පජාපතිතො' යන මෙහි ත්‍රිවිධ මඤ්ඤනාවෝම ලැබෙත්. කෙසේද යත්, මෙලෙවිහි එකෙක් උපකරණ සහිතවූ තමාගේ හෝ පරාගේ හෝ ප්‍රජාපතිහු කෙරෙන් උත්පත්තිය හෝ නික්මීම හෝ සිතයි. මෝ ඔහුගේ දෘෂ්ටි මඤ්ඤනාවයි. දෘෂ්ටිමඤ්ඤනාවෙන් සිතන ලද වස්තුවෙහිම ස්තේනයද මානයද උපදවන්නාවූ ඔහුගේ තෘෂ්ණා මාන මඤ්ඤනාවෝද දතයුත්තාහුය. 'පජාපතිං මෙ' යන මෙහි වනාහි හුදු තෘෂ්ණාමඤ්ඤනාවම ලැබෙයි. හෝ ද මේ ප්‍රජාපති මාගේ ශාස්තෘය මාගේ ස්වාමියා යනාදි නයින් මමත්වය කරන්නහුට පවතියයි දතයුත්තිය. සෙස්ස කි නයමැයි.

‘බ්‍රහ්ම’

බ්‍රහ්මං බ්‍රහ්මනො යන මෙහි ඒ ඒ ගුණ වෙසෙසින් වඩන ලද්දේනුයි ‘බ්‍රහ්ම’ නම් වේ. තවද බ්‍රහ්මයයි මහබ්‍රහ්ම තථාගතද බ්‍රහ්මාදි මවිපිය දෙදෙනාද ශ්‍රේෂ්ඨයටද කියනු ලැබෙයි. ‘සහස්සො බ්‍රහ්මා ද්විසහස්සො බ්‍රහ්මා’ යනාදි තැනිති වනාහි මහාබ්‍රහ්ම තෙමේ බ්‍රහ්මයයි කියනු ලැබේ. ‘බ්‍රහ්මාති භික්ඛවෙ, තථාගතස්සෙනං අධි වචනං’ යන මෙහි තථාගත තෙමේ (කියනු ලැබේ.)

“(බාවාරි) බ්‍රහ්මණය, මා විසින් අවිද්‍යා නම් තමස දුරුකළාවූ සර්වඥතාඥාන සමතැස් ඇත්තාවූ ලෝකාන්තයයි කියනලද නිවනට පැමිණියාවූ, කාමාදි සියලු භවයන් ඉක්මවා සිටියාවූ ආශ්‍රව රහිතවූ සියලු දුක් ප්‍රභිණ කළාවූ ‘බුද්ධ’ යන සත්‍ය නාමයකින් යුක්තවූ, සර්වඥතෙම උපාසනය කරන ලද්දේය.”

මෙහි බ්‍රහ්මණ (-බ්‍රහ්ම) තෙමේයි. ‘බ්‍රහ්මාති මාතාපිතරො පුත්‍රා වරියාති වුච්චරෙ’ යන මෙහි මවු පිය දෙදෙනායි. ‘බ්‍රහ්ම චක්ඛං පචත්තති’ යන මෙහි ශ්‍රේෂ්ඨය (යන අර්ථය.) මෙහි වනාහි පළමු කොට උපන් කල්පායුෂ්කවූ බ්‍රහ්ම තෙමේ අදහස් කරන ලදී. ඔහුගේ ගැනීමෙන්ම බ්‍රහ්ම පුරෝහිත බ්‍රහ්මපාරිෂදයෝද ගන්නාලද්දානුයයි දතයුත්තානුය මෙහි අර්ථ වර්ණනා වනාහි ප්‍රජාපති වාරයෙහි කී නියෙන්ම දතයුත්තිය.

ආහස්සර වාරයෙහි පන්දමකින් ගිනිසිළු මෙන් මොවුන්ගේ සිරුරින් කාන්තිය සිඳි සිඳි වැටෙන්නාක් මෙන් නික්මෙයි. වෙසෙසින් නික්මෙයි, එහෙයින් ‘ආහස්සර’ නම් වෙති. ඔවුන්ගේ ගැනීමෙන් සියලුම විනිශ්චයානභූමිය ගන්නා ලද්දේය. මොහු සියලුම පරිත්තාහ අප්පමාණාහ ආහස්සරයෝ එකතලවාසිහුමයයි දත යුත්තානුය.

සුභකිණ්හ වාරයෙහි ගුහයෙන් අවකීර්ණ වූවාහු විකීණ්වූවාහු ශෛහනවූ ශරීර කාන්ති වර්ණයෙන් එකඝන වූවාහු රන් මදොසෙක තැබූ දිලියෙන කසුන් පිඩක් මෙන් සශ්‍රිකවූවාහුනුයි ‘සුභකිණ්හ’ නම් වෙති. ඔවුන්ගේ ගැනීමෙන් සියලුම තෘතියධ්‍යාන භූමිය ගන්නා ලද්දේය. පරිත්තසුභ අප්පමාණාසුභ සුභකිණ්හ යන මොහු සියල්ලෝද එක්තෙලෙහි වසන්නාහුම යයිද දතයුත්තානුය.

වෙහස්ඵල වාරයෙහි විපුලව ඵල ඇත්තාහු නුයි 'වෘහත් ඵල' නම් වෙති. සතරවන දැහැන් බිම්හි බ්‍රහ්මයෝ කියනු ලැබෙත්. මේ වාර තුනෙහිම අර්ථ යෝජනා භූත වාරයෙහි කී නයින්ම දත යුත්තිය.

අභිභූ වාරයෙහි මැඩ පැවැත්වීම කෙළේනුයි. අභිභූ නම්. කුමක් අභිභවනය කෙළේද යත්? සතර අරුපි ස්කන්ධයෝයි. (අභිභූ යනු) අසඤ භවයට මේ නමකි. අසඤ සත්ව දෙවියෝ වෘහත් ඵලයන් සමග එකස්ඵල වූවාහුමය එක් අවකාශයෙක යම් ඉරියව්වකින් උපන්නාහුද ඒ ඉරියව්වෙන්ම ආයු ඇතියෙක් සිතත්මී රු සමාන වූවාහු සිටිති. මෙහි ඔහු සියල්ලෝම 'අභිභූ' යන වචනයෙන් ගන්නා ලද්දාහුය. කිසිවෙක් 'අභිභූ' නම් සහස්ස බ්‍රහ්මයාය යනාදී නයින් ඒ ඒ තැන්හි අධිපති බ්‍රහ්මයා වර්ණනා කෙරෙත්. බ්‍රහ්මග්‍රහණයෙන්ම ඔහු ගත් බැවින් මේ අයුතුයයි දතයුතු. මෙහි යෝජනානයද අභිභූ තෙමේ වර්ණවත්ය දීර්ඝායුෂ්කයයි අසා එහි ඡන්දරාගය උපදවන්නේ අසඤසත්ව දෙවියා තෘෂ්ණා මඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. 'මම අසඤසත්ව දෙවියාගේ සහභාවයටයන්නෙමි' නම් ඉතා යෙහෙක යනාදී නයින් හෝ ප්‍රතිලාභය නොකරන ලද සම්පත්තුගේ ප්‍රතිලාභය පිණිස සිත පිහිටු වන්නේද අසඤසත්ව දෙවියා තෘෂ්ණා මඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. තමා හිත වශයෙන්ද අසඤසත්ව දෙවියා ශ්‍රේෂ්ඨ වශයෙන්ද පිහිටු වන්නේ වනාහි අසඤසත්ව දෙවියා මාන මඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. අභිභූ තෙමේ නිත්‍යය ධ්‍රැවය යනාදී ක්‍රමයෙන් පරාමර්ශනය කරන්නේ අසඤසත්ව දෙවියා දෘෂ්ටි මඤ්ඤනාවෙන් හඟියයි දත යුත්තේය. සෙස්ස ප්‍රජාපති වාරයෙහි කී නියෙන්ම දතයුතු.

මෙසෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිළිවෙළින් දිව්‍යලෝකයන් දක්වනසේක් අභිභූ යන වචනයෙන් අසඤ භවය දක්වා මෙවිට යම් හෙයකින් මෝ වෘත්ත කථා වන්නීද ශුද්ධාවාසයෝ විවෘත්ත පක්ෂයෙහි සිටියාහුද ඒ දෙවියෝත් අනාගාමී ක්ෂීණාශ්‍රවයෝම වෙත්ද, යම් හෙයකින් හෝ ඒ දෙවියෝ කිහිප කල්ප දහස් ගණනක් ආයු ඇත්තාහු බුද්ධෝත්පාද කාලයෙහිම වෙත්ද බුදුවරු වනාහි අසංඛ්‍ය කල්පයෙහිද නොඋපදිත්. එකල මී ශුද්ධාවාස භූමි නොමෝ

ගුණාවුච්ඡා, වෙයි. සැබව වූ වරයන්ට ශුද්ධාවාස භවය රජුගේ ස්කන්ධා වාර ස්ථානයක් මෙන් වෙයි. එකරුණෙන්ම විඥානස්ථිති වශයෙන්ද සත්වාවාස වශයෙන්ද නොගන්නා ලදී. මේ මඤ්ඤනාවෝ සර්වකාලික වන්නාහුය, එහෙයින් ඔවුන්ගේ විද්‍යාමන භූමිය දක්වන සේක් ශුද්ධාවාසයන් ඉක්මවා ආකාසානඤ්චායතනං යනාදිය වදාළහ.

එහි ආකාසානඤ්චායතනං යනු තද්භූමිකවූ සතර කුශල විපාක ක්‍රියා ස්කන්ධයෝයි. ඒ කුශල විපාක ස්කන්ධයෝද භාවනා පරිච්ඡේද කථා මේමැයි කොට එහි උපන්නහු පිළිබඳ වමයයි දතයුත්තාහුය. විඤ්ඤානඤ්චායතනාදියෙහිද මේ ක්‍රමයයි. මේ සතර වාරයන්හිම අර්ථ යෝජනා වනාහි අභිභූ වාරයෙහි කී නයිත්ම දතයුත්තාහුය. මෙහි මාන මඤ්ඤනාද පජාපති වාරයෙහි කී නයිත්ද යෙදෙයි.

මෙසේ භූමි විශේෂාදි හෙදයෙන් විස්තර වශයෙන්ද මඤ්ඤනා වස්තුව දක්වා මෙවිට සියලු මඤ්ඤනාවන්ට වස්තුවූ ස්වකාය පයථාපන්නවූ භ්‍රෙහුමක ධර්ම හෙදය දෘෂ්ටාදි සතර සමග සංග්‍රහ කොට දක්වන සේක. 'දිට්ඨං දිට්ඨතො' යනාදිය වදාළහ. එහි 'දිට්ඨං' මසැසින් දන්නා ලද්දේ ද, දිවැසින් දක්නා ලද්ද මේ රූපායතනයට නමකි. එහි 'දිට්ඨං මඤ්ඤති' දක්නා ලද්ද (හෙවත් රූපායතනය) ත්‍රිවිධමඤ්ඤනාවන් ගෙන් සිතයි, කෙසේද යත්, රූපායතනය ශුභය යන සංඥාවෙන්ද සැපය යන සංඥාවෙන්ද දක්නේ එහි ඡන්ද රාගය උපදවයි එය ආශ්වාදනය කෙරෙයි, (ඊට) සතුටු වෙයි, මේ වදාරන ලද මැයි. භාග්‍යවත්තු විසින්-

"මහණෙනි, යම් සත්ව කෙනෙක් ස්ත්‍රීරූපයෙහි රාග වශයෙන් ඇලුනාහු ගිජුවූවාහු ගෙතුනාහු මුසපත්වූවාහු බැසගත්තාහු වෙත්ද ස්ත්‍රීරූපයෙන් වසගවූ ඔව්හු බොහෝ කලක් ශෝක කෙරෙති" යි මෙසේ රූපායතනය තත්භා මඤ්ඤනාවෙන් සිතයි.

"මෙසේ මාගේ රූපය අනාගත කාලයෙහි වන්නේයයි කියා හෝ තත්භාව පිහිටුවයි. රූපසම්පත්තිය හෝ කැමති වෙමින් දන්දෙයි" යනාදීන් විස්තර වේ.

මෙසේත් රූපායතනය තණ්හාමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. තමාගේද පරාගේද රූපයෙහි සම්පන්නි විපත්තිය නිසා 'මම මේ රූපය කරණකොටගෙන ශ්‍රේෂ්ඨ වෙමිසි' හෝ සදාශ වෙමිසි හෝ හීන වෙමිසි' හෝ මානය උපදවයි. මෙසේ රූපායතනය මානමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි, රූපායතනය වනාහි නිත්‍යය සත්‍යයෙන් පවත්නේය ශාශ්වතයයි සිතයි, ආත්මය ආත්මීයයයි සිතයි, මංගලය අමංගලයයි සිතයි, මෙසේ රූපායතනය දෘෂ්ටිමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. මෙසේ රූපායතනය ත්‍රිවිධමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි.

දිට්ඨස්මිං මඤ්ඤති' යනු කෙසේද? රූපයෙහි ආත්මය දක්නා නයින් සිතන්නේ රූපායතනයෙහි (ආත්මය පිහිටියේයයි) සිතයි, නොහොත් ස්තනයෙහි ස්තනයය (කිරි) යම් සේද එසේ රූපයෙහි රාගාදීහු වෙතැයි සිතන්නේද රූපායතනයෙහි ආත්මය ඇතැයි සිතයි, මෝ ඔහුගේ දෘෂ්ටිමඤ්ඤනාවයි, දෘෂ්ටිමඤ්ඤනාවෙන් සිතන ලද ඒ වස්තුවෙහිම ස්තනයද මානයද උපදවන්නාවූ ඔහුගේ තත්භාමඤ්ඤනාවෝද දතයුත්තාහුය. මෙසේ දෘෂ්ටි ආත්මය ඇතැයි සිතයි. සෙස්ස පෘථිවිවාරයෙහි කී නියෙන්ම දතයුතුයි.

'සුතං' - මාංශ කණෙන්නද අසන ලද දිව්‍ය කණෙන්නද අසන ලද මේ ("සුත" යනු) ශබ්දායතනයට නමකි.

'මුතං' - පැමිණද දැනද ගන්නාලද්ද, ගැටි එළඹ යන අර්ථයි. ඉන්ද්‍රියයන්ගේද ආලම්බණයන්ගේද අන්‍යෝන්‍ය එක් වීමෙහි දන්නාලදයයි කියනලද වෙයි. මේ (මුතං යනු) ගත්ධ රස ස්පර්ශායතනයන්ට නමකි.

'විඤ්ඤානං' - සිතීන් දන්නාලද්ද, සෙසු සප්තායතනයන්ට මේ නමකි. ධර්මාරම්භණයට හෝ නමකි. මෙහි වූ කලි ස්වකාය පයඝාපන්න වූයේම ලැබෙයි. මෙහි විස්තරය වනාහි දිට්ඨවාරයෙහි කී නියෙන්ම දතයුත්තේ.

මෙසේ සියලු ස්වකාය හෙදය දෘෂ්ටාදි සතර සමග දක්වා මෙවිට එයම සමාපන්නක වාරයෙන්ද අසමාපන්නක වාරයෙන්ද දෙපරිද්දෙකින් දක්වනසේක් එකත්තං නානාත්තං යි වදාළහ. 'එකත්තං' යන මෙයින් වනාහි සමාපන්නක වාරය

දක්වන සේක. 'නානත්තං' යන මෙයින් අසමාපාන්නක වාරය දක්වති. ඔවුන්ගේ වචනාර්ථය නම්, එකභාවය එකත්වය විවිධභාවය නානාත්වය කියා වේ, මෙහි යෝජනා වනාහි සමාපන්නකවාරය සතර ස්කන්ධයන්ගෙන්ද අසමාපන්නකවාරය පඤ්චස්කන්ධයන්ගෙන්ද වෙන්කොට "රූපං අත්තතො සමනුපස්සති" යානදීවු ශාසන (දෙශනා) ක්‍රමයෙන්ද පෘථිවිවාරාදියෙහි කියන ලද අර්ථ නයින්ද සුදුසු පරිද්දෙන් විමසා දත යුත්තාහුය. කිසිවෙක් වනාහි එකත්වනය "එකත්ව" යයි කියත්, නානාත්වය 'නානාත්ව' යයි කියත්. අනිකෙක් "එකත්තසඤ්ඤී අත්තා හොති අරොගො පරම්මරණා නානත්තසඤ්ඤී අත්තා හොති" යි මෙසේ දිට්ඨාහිනිවෙසය දක්වති. ඒ සියල්ල මෙහි අදහස් නොකළ බැවින් නොයෙ දෙන්නේම වෙයි.

මෙසේ සියලු ස්වකාය දෙපරිද්දෙකින් දක්වා දැන් හේම එක් පරිද්දෙකින් පිළිකොට දක්වනසේක්. සබ්බං සබ්බතො" යනාදිය වදාළහ. මෙහි යෝජනාක්‍රමය වනාහි සියලු රූපාරූප ධර්මය ආස්වාදනය කරන්නේ සියල්ල තෘෂ්ණාමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි, 'මා විසින්ම මේ සත්වයෝ මවන ලද්දාහුයයි මේ ආදිනයිත් තමා විසින් මවන ලදැයි සිතන්නේ සියල්ල මානමඤ්ඤනාවෙන් සිතයි, සියල්ල පූර්වයෙහි කළ කර්ම හේතුවෙන් වෙයි, සියල්ල ඊශ්වරනිර්මාණ හේතුවෙන් වෙයි, සියල්ල අහේතු අප්‍රත්‍යයෙන් වෙයි, සියල්ල ඇත සියල්ල නැතයි මේ ආදි ක්‍රමයෙන් සිතන්නේ සියල්ල දෘෂ්ටිමඤ්ඤනාවෙන් සිතායයි දත යුතුයි.

'සබ්බස්මිං මඤ්ඤති' යනු කෙසේද යත්, මෙලෙවිහි එකෙක් 'මාගේ ආත්මය මහත් යයි' මෙසේ දෘෂ්ටි ඇත්තේ වෙයි, හෙතෙම සියලු ලෝකසන්නිවාසය ඔහුගේ අවකාශ භාවයෙන් කල්පනා කොට ඒ මේ මාගේ ආත්මය වනාහි සියලු රූපා රූප ධර්මයෙහි පිහිටියේයයි සිතයි මේ ඔහුගේ දෘෂ්ටිමඤ්ඤනාවයි, ඒ ආත්මයෙහිම ස්නෙහයද එය වස්තු කොට ඇති මානයද උපදවන්නාවූ ඔහුගේ තෘෂ්ණා මඤ්ඤනාවෝද දතයුත්තාහුය. සෙස්ස පෘථිවිවාරයෙහි කී නියෙන්ම දතයුතුයි.

පරමදෘෂ්ට ධර්ම නිර්වාණය.

මෙසේ සියලු ස්වකාය එක් පරිද්දෙකින් දක්වා මෙවිට අන්‍ය ක්‍රමයකින්ද එය එක් එපරිද්දෙකින් දක්වන්නාහු නිබ්බානං නිබ්බානතො යනාදිය වදාළහ. එහි නිබ්බානං යනු

"පින්වත, යම්තැනක පටන් මේ ආත්මය පඤ්චකාම ගුණයෙන් මොනොවට යුක්ත වූයේ සමන්විත වූයේ ඒ ඒ කාමගුණයන්හි කැමති පරිද්දෙන් ඉන්ද්‍රියයන් හසුරුවාද, පින්වත, මෙතෙකින් වනාහි මේ ආත්මය පරමදෘෂ්ට ධර්ම නිර්වාණයට හෙවත් උත්තමවූ ඉහාත්මයෙහි දුක් සන්සිඳුවීමට පැමිණියේ වෙයි."

යන මේ ආදී නයින් පස් පරිද්දෙකින් ආයේ පරමදෘෂ්ටි ධර්ම නිර්වාණයයි දතයුතුයි එහි දෘෂ්ටධර්ම නිර්වාණය ආස්වාදනය කරන්නේ තෘෂ්ණා මඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. ඒ නිර්වාණයෙන් 'මම නිර්වාණයට පැමිණියෙමි වෙමි' යි මානය උපදවන්නේ මාන මඤ්ඤනාවෙන් සිතයි. නිර්වාණ නොවූම එය නිර්වාණ වශයෙන්ද නිත්‍යාදී වශයෙන්ද ග්‍රහණය කරන්නේ දෘෂ්ටි මඤ්ඤනාවෙන් සිතායයි දත යුතුයි. නිවන කෙරෙන් අන්‍යවූ ආත්මයක් ගෙන මේ නිවනය, මේ ආත්මය, හේ මේ මාගේ ආත්මය වනාහි මේ නිර්වාණයෙහි වියයි සිතන්නේ නිබ්බානයස්මිං මඤ්ඤති. මෝ ඔහුගේ දෘෂ්ටිමඤ්ඤනාවයි. ඒ ආත්මයෙහිම ස්තේහයද තද්වස්තුකවූ මානයද උපදවන්නාවූ ඔහුගේ තෘෂ්ණාමාන මඤ්ඤනාවෝද දත යුත්තාහුය. මේ ක්‍රමය නිර්වාණයෙන් පිටත එය ඇසුරුකොට ආත්මය පිහිටියේයයි සිතීමෙහිද වෙයි.

ඒ එසේමැයි- මෙහිද නිර්වාණය කෙරෙන් අන්‍යවූ ආත්මය ගෙන මේ නිර්වාණය, මේ මේ ආත්මය හේ මේ මාගේ ආත්මය වනාහි මේ නිර්වාණය කෙරෙන් අන්‍යවූයේ යයි සිතන්නේ නිබ්බානතො මඤ්ඤති (-නිර්වාණය ඇසුරු කොට ඉන් පිටත ආත්මය පිහිටියේයයි සිතයි.) යනු වේ. මෝ තොමෝ ඔහුගේ දෘෂ්ටි මඤ්ඤනාවයි, ඒ ආත්මයෙහිම ස්තේහයද තද්වස්තුකවූ මානයද උපදවන්නාවූ ඔහුගේ තෘෂ්ණා මාන මඤ්ඤනාවෝද දත යුත්තාහුය. මාගේ පරම දෘෂ්ට ධර්ම නිර්වාණය ආත්මයයි

සැපයයි සිතන්නේ වනාහි නිබ්බානංමෙති මඤ්ඤාති යි (-මාගේ නිර්වාණයයි සිතා යයි,) දත යුත්තේය. සෙස්ස කී නයමැයි. මෝ තොමෝ වනාහි මෙහි අනුගිතිය වන්නීය.

"මේ පඤ්චොපාදානස්කන්ධය තෙම යම්බඳු වේද, එපරිද්දෙන් එය නොදන්නාවූ පෘථග්ජනයාහට, සත්කායයෙහි (තෘෂ්ණාදි) සියලු මඤ්ඤානාවෝ උපදිත්,

"මේ පඤ්චස්කන්ධය පිළිකුල් කටයුතු වූයේද, බිඳෙනසුලු වූයේද, දුක් වූයේද, පරිත්‍යාගකයෙකු රහිත වූයේද වෙයි. එය විරුද්ධ වශයෙන් ගන්නාවූ, බාල තෙමේ මඤ්ඤානාවන් වඩයි

"පඤ්චස්කන්ධය ශුභ වශයෙන්ද, සුඛ වශයෙන්ද, බලන්නනුට ගින්නෙහි පළඟැටියාට මෙන් තණහාවෙන් මඤ්ඤානාව වෙයි.

"නිත්‍ය සංඥාව එලවා ඒ සත්කායයාගේ, සම්පත්තිය දක්නනුට, මළබුදිනසුලු වූ ශුභබයෙක් ශුචයෙහි මෙන් මානසෙන් මඤ්ඤානාව වෙයි."

"ඒ සත්කායය ආත්මයයිද, ආත්මායත්තයයිද දක්නාවූ බුද්ධිරහිතයාහට කැඩපතෙහි බාලයෙකුට මෙන් දෘෂ්ටියෙන් මඤ්ඤානාව වෙයි."

"මේ, මඤ්ඤානාති ව නාම- මඤ්ඤානා යන නමක් ඇත්තාවූද, සුබ්‍රමං- සියුම්වූ, මාරබන්ධනං- මාරබන්ධනය, සිටීලං- ලිහිල් වූයේද, දුප්පමුඤ්චඤ්ච- මිදීමට දුෂ්කර වූයේද වෙයි. යම් මාර බන්ධනයකින් බඳනාලද, පෘථග්ජන තෙම බොහෝ වෙසෙසින් සැලෙන්නේ නමුදු බල දමින් බඳනා ලද බල්ලෙක් ඔසවන ලද දැඩිවූ ටැඹක් මෙන් සත්කාය නොඉක්මවාද-"

"සත්කායය, වැළඳ ගන්නාවූ, ඒ මේ බාලතෙම, ජාති දුකින්ද, ජරා දුකින්ද, රොගාදි දුක්වලින්ද, සියලු කල්හි, පීඩා කරනු ලබයි."

"එසේ හෙයින් තොපට කියමි, තොපට කල්‍යාණයෙක් වේවා, සත්කායය නොසුව වශයෙන්ද, නොසුබ වශයෙන්ද, බිදීම් වශයෙන්ද, නැවත අනාත්ම වශයෙන්ද, ප්‍රඥාවෙන් බලවූ."

"මේ තෙම, මේ සක්කායයාගේ ස්වභාවයමයි. මේ ස්වභාවය මෙපරිද්දෙන් දක්නාවූ පණ්ඩිතතෙම සියලු මඤ්ඤනාවන් දුරු කොට සියලු දුකින්, මිදේයයි."

(පෘථජ්ජනායාගේ වගයෙන් සුවිසිපර්වයක් ඇති ප්‍රථම නය කථා නිමි.)

ශෛක්ෂයාගේ වගයෙන් ද්විතීය නය කථා.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පෘථිවි ආදි වස්තූන්හි සියලු සක්කාය ධර්මයට මුල්වූ පෘථජ්ජනායාගේ ප්‍රවෘත්තිය දක්වා මෙවිට ඒවස්තූන් විෂයෙහිම ශෛක්ෂයාගේ ප්‍රවෘත්තිය දක්වනසේක. 'යොපි සො භික්ඛවෙ භික්ඛු සෙබො' යනාදිය වදාළහ.

එහි 'යො' යනු උද්දේශ වචනයයි, 'සො' යනු නිර්දේශ වචනයයි. 'පි' කාරය තෙම සම්පිණ්ඩනාර්ථයි, 'අයම්පි ධම්මො අනියතො' යනාදියෙහි මෙහි හෙද ආරම්භණ සභාගයෙන් පුද්ගලයා සම්පිණ්ඩනය කෙරෙයි. පුද්ගල සභාගයෙන් සම්පිණ්ඩනය නොකෙරෙයි. ඒ එසේමය- යට දෙශනාවෙහි පුද්ගලයෝ දෘෂ්ටි විපන්නයෝ වෙති. මෙහි දෘෂ්ටි සම්පන්නයෝ වෙති. ඔවුන්ගේ සභාග බවක් නැත. ආරම්භණ වනාහි යට දැක්වූ පුද්ගලයන්ටද හේ මය. මොවුන්ටද හේ මයයි. එහෙයින් කියන ලදී. 'ආරම්භණ සභාගෙන පුග්ගලං සම්පිණ්ඩෙතිනො පුග්ගල සභාගෙන' යි 'යොපි සො' යන මේ සියලු වචනයෙන් දැන් කියයුතු ශෛක්ෂයා දක්වනසේ කැයි දත යුතුයි.

ශෛක්ෂයා

භික්ඛවෙ භික්ඛු යන මේ කී නයමැයි. සොබො යනු කවර අර්ථයකින් 'සෙබ' නම් වේද? ශෛක්ෂ ධර්මයන් ප්‍රතිලාභය කළ හෙයින් 'සෙබ' නම් වේ. මේ වදාරණ ලද මයි- 'කිත්තාවතා නු බො භන්තෙ! සෙබො හොතිති? ඉධ භික්ඛවෙ! භික්ඛු සෙබාය සම්මාදිට්ඨියා සමන්තාගතො හොති -පෙ- සෙබෙන සම්මා සමාධිතා සමන්තාගතො හොති එත්තාවතා බො භික්ඛු සෙබො හොති' යි.

තවද භික්කමෙයි නුයිද, 'සෙබ' නම් වේ. මේ වදාරන ලදමැයි. 'සික්ඛති සික්ඛතිති බො භික්ඛු තස්මා සෙබොති වුවවති කිඤ්ච

සික්කති අධිසිලමිපි සික්කති අධිචිත්තමිපි සික්කති අධිපඤ්ඤමිපි සික්කති සික්කති, සික්කතිති බො භික්ඛු තස්මා සෙබොති වුවචති' යි යම් කල්‍යාණ පාරිච්ඡේදනසෙකුන් අනුලොම ප්‍රතිපදාව සම්පූර්ණ කරනසුදු වූයේ සීලයෙන් සම්පූර්ණ වූයේ ඉන්ද්‍රියයන්හි වසනලද දොර ඇත්තේ භෝජනයෙහි පමණ දන්නේ නිදි දුරු කිරීමෙහි යෙදුනේ පූර්ව රාත්‍රි අපර රාත්‍රියෙහි බෝධිපාක්ෂිය ධර්මයන්ගේ භාවනානුයෝගයෙහි යෙදුනේ අද හෝ සෙට හෝ එක්තරා ශ්‍රාමණ්‍ය ඵලයකට පැමිණෙන්නෙමි' යි වාසය කෙරේද ඒ කල්‍යාණ පාරිච්ඡේදන තෙමේද භික්මේනුයි සෙබ නමැයි කියනු ලැබේ. මේ අර්ථයෙහි වනාහි ප්‍රතිවේදයට පැමිණියා වූම ගෞතම තෙමේ අදහස් කරන ලද්දේය. පාරිච්ඡේදන (ගෞතම) තෙමේ අදහස් නොකරන ලද්දේය.

'මානස'

නොපැමිණියාවූ අර්හත්වය ඇත්තේ මොහු විසින් නුයි අප්පත්තමානස නම් වේ.

මානසං- රාගයද සිතද රහත් බවද කියනු ලැබේ. 'අන්ත ලික්ඛවරො පාසො ස්වායං චරති මානසො' යන මෙහි වනාහි රාගය මානස නම්. 'චිත්තං මනො මානසං' යන මෙහි සිත (මානස නම්.) "අප්පත්තමානසො සෙබො කාලං කයිරා ජනෙසුතා" යන මෙහි අර්හත්වයම අදහස් කරන ලදී. එහෙයින් නොපැමිණි රහත් බව ඇත්තේයයි කියන ලද වෙයි.

අනුත්තර යනු ශ්‍රේෂ්ඨවූ අසදාශවූ යන අර්ථයි. සතර යෝගයන්ගෙන් ක්ෂේමය උපද්‍රව රහිතනුයි 'යොගක්ඛෙම' නම් වේ. (මෙයින්ද) රහත් බවම අදහස් කරන ලදී.

ප්‍රාර්ථනා

'පත්ථය මානො' යනු ප්‍රාර්ථනා දෙකක් වෙති. තණ්හා ප්‍රාර්ථනාවද ඡන්ද ප්‍රාර්ථනාවද කියායි. 'පත්ථයමානස්ස හි ජප්පිතානි පවෙධිතං වාපි පකප්පිතෙසු' යන මෙහි තෘෂ්ණා ප්‍රාර්ථනාවයි.

"මාරයාගේ කණ සිඳින ලද්දේය. (විපුරුවා හැරීම) කරන ලද්දේය. පහවූ බන්ධන ඇති කරන ලද්දේය. මහණෙනි,

ප්‍රමුදිතභාවය බහුලකොට ඇත්තෝවවු. නිර්වාණය කත්තුකම්‍යතා කුසලච්ඡන්දයෙන් ප්‍රාර්ථනා කරවු”

මෙහි කත්තුකම්‍යතා කුසලච්ඡන්ද ප්‍රාර්ථනාවයි. මෙයම ('පත්ථය මානෝ' යන) මෙහි අදහස් කරන ලද්දිය. එහෙයින්- 'පත්ථයමානෝ' ඒ යොගක්ෂෙමය කරන්ට කැමැත්තේ පැමිණෙන්නට කැමැත්තේ ඊට නැමුනේ ඊට අවනතවූයේ ඊට භාත්පසින් අවනත වූයේයයි දතයුතුයි.

'විහරති'-අනිත් ඉරියව් පිඩාවක් අනිත් ඉරියව්වකින් සිදු කය වැටිය නොදී පවත්වයි. නොහොත් 'සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චාති අධිමුච්චන්තො සද්ධාය විහරති' යනාදීවූ නිර්දේශ නයින්ද මෙහි අර්ථය දත යුත්තේය.

පඨවිං පඨවිතො අභිජානාති- පෘතුච්ඡ ධාතුව පෘථිවි භාගයෙන් (නිත්‍යාත්මයක් නැතැයි) මනාකොට දැනගනියි. පෘථජ්ජනයා මෙන් සර්වාකාරයෙන් විපරිත සංඥාවෙන් නො හඳුනයි. නැවත වනාහි අභිවිශිෂ්ඨ ඥානයෙන් දැනගනියි.

'පඨවිං' යනු මේ පෘථිවි භාගය නොහරින්නේම ඒ පෘථිවි ධාතුව අනිත්‍යයයිද දුෂ්ඨයයිද අනාත්මයයිද මෙසේ මනා කොට දැනගනී යයි කියන ලද්දේවෙයි. මෙසේත් ඒ පෘථිවිය අභිඥානය කොට පෘථිවි ධාතුව නොසිතන්නේ වෙයි. කුමක් කියන ලද්දේ වේද යත්? සිතනුයි 'මඤ්ඤි' නම් වෙයි. මේ තෙම වනාහි සිතන්නේයයිද නොසිතන්නේයයිද නො කියයුත්තේයයි ඒ එසේමය- මේ අර්ථයෙහි මේ පදය හෙලා කියන ලද්දේයයි දතයුතුයි. මෙහි අභිප්‍රායකිමෙක්ද යනු කියනු ලැබේ. පෘථජ්ජන තෙමේ වූකලී සියලු මඤ්ඤනාවන් ප්‍රභිණ නොකළ බැවින් 'මඤ්ඤති' යනු වදාරන ලද්දේය ක්ෂිණාශ්‍රව තෙම ප්‍රභිණ කළ බැවින් 'න මඤ්ඤති' යනු ශෛක්ෂයාගේ වනාහි දෘෂ්ටිය මඤ්ඤනා තොමෝ ප්‍රභිණ වූවාය, අන්‍යයෝ තුනී බවට ගියාය, එහෙයින් හෙතෙම පෘථජ්ජනයා මෙන් 'සිතයි' කියාද නොකිය යුත්තේය, ක්ෂිණාශ්‍රවයා මෙන් නො සිතයි' කියාද නොකිය යුත්තේය.

පරිඤ්ඤායං තස්ස යනු ශෛක්ෂයා විසින් ඒ මඤ්ඤනා වස්තුව බැසගත් මාර්ගනියාමය ඇතිහෙයින්ද සම්බෝධිය පිහිට

කොට ඇති බැවින්ද ත්‍රිවිධ පරිඥාවන්ගෙන් පිරිසිදු දත්තව යනාර්ථයි. පෘථ්විජනායා විසින් මෙන් පිරිසිදු නොදන්නා ලදද නොවෙයි. ක්ෂිණාශ්‍රවයා විසින් මෙන් නොද පිරිසිදු දන්නා ලද්දේ වෙයි. සෙස්ස සියලු තැන්හි කී නයමැයි.

(ශෛක්ෂයාගේ වශයෙන් ද්විතීය නය කථා නිමි.)

මෙසේ පෘථිවි ආදී වස්තූන් විෂයෙහි ශෛක්ෂයාගේ ප්‍රවෘත්තිය දක්වා මේ ප්‍රාප්තාවසරයෙහි ක්ෂිණාශ්‍රවයාගේ පැවැත්ම දක්වන සේක් 'යොපිසො භික්ඛු අපහං' යනාදිය වදාළහ.

එහි 'යොපි' යනු සම්පිණ්ඩනාර්ථයි. මෙහි උභය සභාගත්වයද ලැබෙයි. ඒ එසේමැයි- ශෛක්ෂ තෙමේ ආයතී පුද්ගල බැවින් ක්ෂිණාශ්‍රවයා හා සභාගවෙයි. එහෙයින් පුද්ගලයන්ගේ සමාන බව ලැබෙයි. ආරම්භණ සභාගත්ව කී නයමැයි.

'අරහං'- යනුවෙන්වූ කෙලෙස් ඇත්තේ දුරුවූ කෙලෙස් ඇත්තේ පහවූ කෙලෙස් ඇත්තේ යන අර්ථයි මේ වදාරන ලදමැයි භාග්‍යවත්හු විසින්- 'කථඤ්ච භික්ඛවෙ භික්ඛු අරහං හෝති? ආරකාස්ස හොත්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොහවිකා සද්‍රා දුක්ඛ විපාක ආයති ජාතිජරා මරණියා එවංඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු අරහංහොති' යි (මහණෙනි! කෙසේ නම් මහණ තෙමේ අර්හත් වේද? ඔහුගේ සංක්ලේශිකවූ පුනර්භවය ඇතිකරන්නාවූ දුක් සහිතවූ දුඛ විපාකවූ මත්තෙහි ජාති ජරා මරණ පිණිස පවත්නාවූ ලාමක අකුසල ධර්මයෝ දුරුවුවාහු වෙත්ද? මහණෙනි, මෙසේ වනාහි මහණ තෙමේ අර්හත් නම් වෙයි) කියායි.

'බිණාසවො' යනු ආශ්‍රවයෝ සතර දෙනෙක් වෙති, කාමාශ්‍රවය -පෙ- අවිද්‍යාශ්‍රවය (යන මොහුයි) රහත්හු විසින් මේ සතර ආශ්‍රවයෝ ක්ෂයකරන ලද්දාහුය, ප්‍රභිණකරන ලද්දාහුය, සමූලයෙන් සිඳින ලද්දාහුය, පියන ලද්දාහුය, උත්පත්තියට අභව්‍ය කරන ලද්දාහුය, නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද්දාහුය. එහෙයින් ක්ෂිණාශ්‍රවයයි කියනු ලැබේ.

'වුසිතවා'- ගුරු සංවාසයෙහිද ආයඪි මාර්ගයෙහිද දග්ගිධ ආයඪි වාසයන්හිද විසි භාත්පසින් විසි. වැස නිමවන ලද්දේ භාත්පසින් වැස නිමවන ලද්දේය. හෙතෙම වැසනිමවන ලද වාස ඇත්තේ පුරුදුකළ චරන ඇත්තේනුයි වුසිතවා නම්වේ.

'කතකරණියො - කලාණ පාඨප්පතයා පටන් සප්තශෙක්ෂයෝ සතර මගින් කළයුතු කෙරෙත් නම්වේ. ක්ෂිණාශ්‍රවයා විසින් සියලු කළයුතු කරන ලද්දාහුය, අවසන් කරන ලද්දාහුය. ඕනට මත්තෙහි දුක්ඛක්ඛය නම් අර්හත්ඵලය පිණිස කළයුතු නැති, එහෙයින් කතකරණිය නම් වේ. මේ වදාරන ලදමැයි-

'මනාකොට කෙලෙසුන් කෙරෙත් මිදුනාවූ, සන්සිදුනු සිත් ඇති, ඒ හික්ෂුහට කරන ලද්දහුගේ නැවත රැස්කිරීමක් නැත. සිව් මගින් කටයුතු විද්‍යමාන නොවේ.'

'ඔතිතාභාරො' භාරා යනු ස්කන්ධභාරය ක්ලේශභාරය අභිසංස්කාර භාරයයි භාරයෝ තිදෙනෙක් වෙති. ඒ ක්ෂිණාශ්‍රවයා විසින් මේ ත්‍රිවිධ භාරයෝ හරින ලද්දාහුය. බහාතබන ලද්දාහුය, බැහැර කරන ලද්දාහුය, හෙලන ලද්දාහුය, එහෙයින් ඔතිතභාර යයි කියනු ලැබේ.

'අනුප්පත්තසදන්ථො' පැමිණෙන ලද සදර්ථය ස්වාර්ථය ඇත්තේයයි කියන ලද වෙයි. (සදන්ථො යන තැන්හි) කකාරයට මේ දකාරය කරන ලද්දේය. 'සදන්ථ' යිද අර්හත්වය දත යුතුයි. ඒ අර්හත්වයම තමා කෙරෙහි උපනිබන්ධනාර්ථයෙන්ද තමා නොහරින අර්ථයෙන්ද තමාගේ උත්තමර්ථය යන අර්ථයෙන්ද තමාගේ අර්ථය බැවින් සකත්ථයයි කියනු ලැබේ.

පරික්ඛිණ භවසංයෝජනො- 'සංයෝජනානි යි කාමරාග සංයෝජනය පටිස -පෙ- මනා-දිට්ඨි-විචිකිච්ඡා-සීලබ්බන පරාමාස-භවරාග-ඉස්සා-මච්ඡරිය සංයෝජනය අවිජ්ජා සංයෝජනයයි සංයෝජන දසයක් වෙති. මොහු වනාහි සත්වයන් භවයන්හි සංයෝජනය කෙරෙත්, භවය හෝ ළං කොට බන්ධනය කෙරෙත්, භවය සමග සංයෝග කෙරෙත් නුයි. එහෙයින් භව සංයෝජනයෝ යයි කියනු ලැබෙති, මේ භව සංයෝජනයෝ රහත්හු විසින් ක්ෂය කරන ලද්දාහුය, ප්‍රතිණ

කරන ලද්දාහුය, නැණගින්නෙන් දවන ලද්දාහුය. එහෙයින් පරික්ඛිණ භව සංයෝජනොයි කියනු ලැබේ.

සම්මදඤ්ඤාවිමුක්තො යන මෙහි 'සම්මදඤ්ඤා-මොනොවට දැන, (මෙයින්) කුමක් කියන ලද වේද යත්?

ස්කධයන්ගේ රාශාර්ථය ආයතනයන්ගේ ආයතනාර්ථය ධාතුන්ගේ ධාතුවර්ථය දූඛසත්‍යයාගේ පීඩනාර්ථය සමුදය සත්‍යයාගේ ප්‍රභවාර්ථය නිරෝධ සත්‍යයාගේ ශාස්තාර්ථය මාර්ග සත්‍යයාගේ දර්ශනාර්ථය, සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයෝය යන මේ ආදී හෙදය හෝ මනාකොට තත්වු පරිද්දෙන් අවබෝධ කොට දැන තීරණය කොට තුලනය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට (යන අර්ථයි.)

'විමුක්තො- විමුක්ති දෙකක් වෙති. චිත්තයාගේ විමුක්තියද නිර්වාණයද කියායි. රහත් තෙම සියලු කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදුනු සිත් ඇති බැවින් චිත්ත විමුක්තියෙන්ද මිදුනේය, නිර්වාණයෙහි ඇලුනු බැවින් නිර්වාණයෙහිද විමුක්තය එහෙයින් සුම්මදඤ්ඤා විමුක්තො යි කියනු ලැබේ.

'පරිඤ්ඤාතං තස්ස'- රහත්හු විසින් ඒ මඤ්ඤානා වස්තුව ත්‍රිවිධ පරිඥාවන් ගෙන් පිරිසිදු දන්නා ලද්දේය. එහෙයින් ඒ ක්ෂිණාශ්‍රව තෙමේ ඒ වස්තුව නොසිතයි, ඒ මඤ්ඤානාව නොසිතායයි කියන ලද වෙයි. සෙස්ස කී නයමැයි.

නිර්වාණවාරයෙහි වනාහි 'බයා රාගස්ස' යනාදි වාරත්‍රයක් වදාරන ලද්දාහුය, මේ පරිඤ්ඤාත වාරයන් නිර්වාණ වාරයෙහිද විස්තර කළයුත්තේය. විස්තර කරන්නනු විසින්ද 'පරිඤ්ඤාතං තස්ස' යනු සියලු පදයන් සමග යොදා නැවත 'බයා රාගස්ස චිතරාගත්තා' යනු යෙදිය යුතුයි. සෙස්සහිද මේ ක්‍රමයයි දෙශනාව වනාහි එක්තැනෙක කියන ලද්ද සියලු තැන්හි කියන ලද්දේම වේයයි සංක්ෂේප කරන ලද්දීය.

'බයා රාගස්ස චිතරාගත්තා' යන මෙහිද යම් හෙයකින් ශාසනයෙන් බාහිරවූ කාමයන්හි චිතරාගී තෙමේ රාගයාගේ ක්ෂය කිරීමෙන් චිතරාග නොවූයේද, රහත්හු වනාහි රාගක්ෂය කිරීමෙන්ම චිතරාග වූහද, එහෙයින් වදාරන ලදී. 'බයා රාගස්ස චිතරාගත්තා' යි දොස මෝහයන්හිද මේ ක්‍රමයයි. යම්

පරිද්දෙකින් පරිඤ්ඤාතං තස්සාති වදාමීයි කී කල්හිද පිරිසිදු දත් හෙයින් හෙතෙම ඒ වස්තුව හෝ ඒ මඤ්ඤනාව හෝ නොසිතයි යන අර්ථය වේද, එපරිද්දෙන් මෙහිද පහවූ රාග ඇති බැවින් ඒක්ෂිණාශ්‍රව තෙම ඒ වස්තුව හෝ ඒ මඤ්ඤනාව හෝ නොසිතායයි දත යුතුයි.

මෙහිද 'පරිඤ්ඤාතං තස්ස' යන මේ වාරය තෙම මාර්ග භාවනාවගේ සම්පූර්ණත්වය දැක්වීම පිණිස වදාරන ලද්දේය. අන්‍යවාරයෝ එලපසක් කිරීම පිළිබඳ සම්පූර්ණත්වය දැක්වීම පිණිස වදාරන ලද්දාහුයි දතයුත්තාහුය. නොහොත් කරුණු දෙකකින් රහතූන් වහන්සේ නොසිතයි, වස්තුව පිරිසිදු දත් හෙයින්ද අකුශල මූලයන් මුල්සුන් කළ බැවින්ද එහෙයින් පරිඤ්ඤාතවාරයෙන් ඔහුගේ වස්තුවර්ණානය දක්වයි. සෙසු වාරයන්ගෙන් අකුසල්මුල් සිදීම දක්වා යයි. ඒ වාරයන් අතුරෙන් පශ්චිම වාරත්‍රයෙහි මේ වෙසෙස දත යුතුයි.

යම්හෙයකින් දොෂත්‍රය අතුරෙන් රාගයෙහි දොෂ දැක දුක අනුව බලමින් වාසය කරන්නේ අප්‍රණිහිත විමොක්ෂයෙන් මිදුනේ රාගයාගේ ක්ෂයකිරීමෙන් විතරාග වේද, ද්වේෂයෙහි ආදීනව දැක අනිත්‍යානුදර්ශීව වාසය කරන්නේ අනිමිත්ත විමෝක්ෂයෙන් විමුක්ත වූයේ ද්වේෂයාගේ ක්ෂයකිරීමෙන් විතදොෂ වේද, මෝහයෙහි දොෂ දැක අනාත්මානු දර්ශීව වාසය කරන්නේ ශුන්‍යතා විමෝක්ෂයෙන් විමුක්ත වූයේ මෝහයාගේ ක්ෂයකිරීමෙන් විතමෝහ වේද, මෙසේ ඇති කල එකෙක් විමොක්ෂ තුනින් නොමිදේ නුයි වාරද්වයක් කියයුත්තාහු නොවෙත්ද? නොකියයුතු වෙත්. කුමක් හෙයින් යත්? නියම නොකළ හෙයින්.

ඒ සැබව- 'යොපි සො භික්ඛවෙ, අරහං' යි අනියමයෙන් කියන ලදී. අප්‍රණිහිත විමොක්ෂයෙන් විමුක්තයයි හෝ අන්‍ය විමොක්ෂයකින් විමුක්තයයි හෝ නොකියන ලදද, එහෙයින් යමක් රහත්තට යෙදේද ඒ සියල්ල කියයුතුම යයි, අවිශේෂයෙන් හෝ යම්කිසිවෙක් රහත් වූයේම රාගාදීන්ගේ ක්ෂය කිරීමෙහි විපරිණාම දූඛය පිරිසිදු දත් හෙයින් රාගයාගේ ක්ෂයකිරීමෙන් විතරාගයයි කියනු ලැබේද, දූඛ දූඛය පිරිසිදු දත්හෙයින්

ද්වේෂයාගේ ක්ෂයකිරීමෙන් විතදොසයයිද, සංස්කාර දූෂය පිරිසිදු දත් හෙයින් මෝහයාගේ ක්ෂයකිරීමෙන් විතමොහ යයි කියනු ලැබේද නොහොත් ඉෂ්ටාරම්මණය පරිඥාත හෙයින් රාගක්ෂය කිරීමෙන් විතරාග යයිද, අනිෂ්ටාරම්මණය පරිඥාත හෙයින් ද්වේෂක්ෂයකිරීමෙන් විතදොසයිද, මධ්‍යස්ථාරම්මණය පරිඥාත බැවින් මොහක්ෂය කිරීමෙන් විත මොහයිද, නොහොත් සුඛවේදනාවෙහි රාගානුසය සමුච්ඡේද කළ හෙයින් රාගයාගේ ක්ෂයකිරීමෙන් විතරාග යයිද, ඉතර වේදනාවන්හි ප්‍රතිස මොහානුසයයන්ගේ සමුච්ඡේදය කළ බැවින් විතදොස විතමොහ යයිද, යම්හෙයකින් කියනු ලැබේද, එහෙයින් ඒ විශේෂය දක්වනසේක් 'බයාරාගස්ස විතරාගත්තා- විතදොසත්තා- විතමොහත්තා යි වදාළහ.

කමිණාග්‍රවයාගේ වශයෙන් තෘතීය වතුර්ථ පඤ්චම
පෂ්ටනය කථා නිමි.

මෙසේ පෘථිව්‍යාදි වස්තූන් විෂයෙහි කමිණාග්‍රවයාගේ ප්‍රවෘත්තිය දක්වා මෙවිට තමන් වහන්සේගේ ප්‍රවෘත්තිය දක්වනසේක්, 'තථාගතො පි භික්ඛවො' යනාදිය වදාළහ.

"තථාගත"

'තථාගතො' යනු අටකරුණකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තථාගත නම් වනසේක. එපරිද්දෙන් ආයේනුයි, තථාගත නම් වූහ; එපරිද්දෙන් ගියේනුයි තථාගත නම් වූහ, තථ ලක්ෂණයට (ඥානගතියෙන්) පැමිණියේනුයි තථාගත නම් වූහ (ධතුරායභිසත්‍ය) නම් තථ ධර්මයන් තත්වු පරිද්දෙන් අභිසම්බුද්ධ නුයි තථාගත නම් වූහ, තථදර්ශිභාවයෙන් තථාගත නම්වූහ. තථවාදී බැවින් තථාගත නම්වූහ, තථාකාරී බැවින් තථාගත නම්වූහ, අභිභවනාර්ථයෙන් තථාගත නම් වූහයි.

1 කෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තථාආගත නුයි තථාගත නම් වූහ යත්? යම්සේ සියලු ලොවට හිත පිණිස උත්සාහයට පැමිණි පූර්ව සමාක් සම්බුද්ධයෝ ආවාහුද, යම්සේ විදර්ශි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආයේක්ද, යම්සේ සිඛි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම්සේ වෙස්සතු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ- යම්සේ

කකුසන්ධ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ- යම්සේ කොණාගමන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ- යම්සේ කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආසේක්ද, (එපරිද්දෙනි, මෙයින්) කුමක් කියන ලද්දේ වේද යත්? මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් අභිනිභාරයකින් ආවාහුද ඒ අභිනිභාරයෙන්ම අපගේ භාග්‍යවත්තුද ආවාහුය, නොහොත් යම්සේ විදර්ශි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ -පෙ- යම්සේ කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දාන පාරමිතාව පුරා ශීල නෛෂ්ක්‍රමය- ප්‍රඥා- විය්‍යාපි- ක්ෂාන්ති- සත්‍ය- අධිෂ්ඨාන- මෙමත්‍රී- උපෙක්ෂා පාරමිතාව පුරා මේ දශ පාරමිතාවන්ද දශ උපපාරමිතාවන්ද දශපරමාර්ථ පාරමිතාවන්ද යන සමතිස් පැරැමි පුරා අංගපරිත්‍යාගය නයන-ධන-රාජ්‍ය- පුත්‍රදාරා පරිත්‍යාගය මේ පඤ්ච මහා පරිත්‍යාගයන් පරිත්‍යාග කොට යොග්‍ය පූර්වවයඝ්‍යාවය ධර්මකථාවය ඥාතාර්ථ වයඝ්‍යාවය යනාදිය පූරණය කොට බුද්ධිවයඝ්‍යාවගේ කෙළවරට පැමිණ ආසේක්ද එපරිද්දෙන් අපගේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේද ආසේක, තවද යම්සේ විදර්ශි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ -පෙ- කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සතර සතිපට්ඨානයන්ද සතර සමයක් ප්‍රධානයන්ද සතර සෘද්ධිපාදයන්ද පඤ්චෙන්ද්‍රියයන්ද පඤ්චබලයන්ද සප්තබොධ්‍යංගයන්ද ආය්‍ය අෂ්ටාංගිකමාර්ගයද උපදවා වඩා ආසේක්ද එපරිද්දෙන් අපගේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේද ආසේක. මෙසේ "තථා ආගත" නුයි තථාගත නම් වනසේක.

"යම් පරිද්දෙකින් මේ ලෙවිනි විදර්ශි ආදිවූ සචර්ඤ මුනිහු සර්වඥබවට පැමිණියාහුද, එපරිද්දෙන් මේ ශාක්‍ය මුනින්ද තෙමේද සර්වඥ බවට පැමිණියේය, එකරුණෙන් පසැස් ඇති සර්වඥ තෙම තථාගත යයි කියනු ලැබේ."

මෙසේ එපරිද්දෙන් (ඥානගතියෙන්) ආයේනුයි තථාගත නම්වූ සේක.

2 කෙසේ තථාගත (එසේ ගියේ) නුයි තථාගත නම් වූහ. යත්? යම්සේ උපන් ක්ෂණය ඇති විදර්ශි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගිය සේක්ද -පෙ- කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගිය සේක්ද, උන්වහන්සේ කෙසේ ගියසේක්ද යත්? මෙසේ දත යුතු- ඒ කාශ්‍යප මුනින්ද්‍රයන් වහන්සේ උපන් ඇසිල්ලක් ඇත්තාහුම

සම්පාදයෙන් පෘථිවියෙහි පිහිටා උතුරුදෙසට අභිමුඛ වූවාහු සත්පියවරක් ගියසේක. වදාළේමැනු-

"ආනන්දය, එකෙණෙහි උපන් බෝසත් තෙමේ සමපයින් (පොළොවෙහි) පිහිටා උතුරු දෙසට අභිමුඛවූයේ දිව්‍යමය සේසත් ධරන ලබන කල්හි සත්පියවරක් යෙය්, දස දිගුන්ද අනුවිලෝකනය කෙරෙයි, අභිතවචනද කියයි, 'මම ලොවට පළමුවැනි වෙමි, මම ලොවට දෙටු වෙමි, මම ලොවට සෙට වෙමි, මෝ අන්තිමජාතිය වන්නිය දැන් පුනර්භවය නැතැයි' බෝසත්හුගේ ඒ ගමනද නොයෙක් විශේෂ ගුණයන්ගේ අධිගමයට පෙරනිමිති බැවින් සත්‍ය වූයේ වෙයි. නිබොරු වූයේ වෙයි, සැබව ඒ බෝසත් තෙමේ උපන් ඇසිල්ලක් ඇත්තේම සමපයින් පොළොවෙහි පිහිටියේය යන යමක් ඇද්ද, මේ කරුණ ඔහුගේ සතර සෘද්ධිපාද ප්‍රතිලාභයට පෙර නිමිති වෙයි. උත්තරාභිමුඛභාවය වනාහි සර්වලෝකොත්තම භාවයට පෙර නිමිති වෙයි. සප්තපදවිතිභාරයෝ සප්ත බොධ්‍යංග රත්නයන්ගේ ප්‍රතිලාභයට පෙරනිමිති වෙයි. "සුවණ්ණදණ්ඩා විනිපතන්නි වාමරා" යන මෙහි කියනලද වාමර එසවීම වනාහි සියලු නිර්ථකයන්ගේ නිර්මථනයට පෙර නිමිති වෙයි, සේසත් දැරීම අර්හත්ඵල විමුක්ති නැමැති උත්තම නිර්මල ශ්වෙතච්ඡත්‍රයාගේ ප්‍රතිලාභයට පෙරනිමිති වෙයි, සියලු දිශාව ලෝකනය සර්වඥතාඥාන අනාවරණ ඥානයන්ගේ ප්‍රතිලාභයට පෙරනිමිති වෙයි, ශ්‍රේෂ්ඨ වචන භාෂණය අප්‍රතිවර්තනය වරධර්ම චක්‍රයාගේ ප්‍රවර්තනයට පූර්වනිමිති වෙයි, එපරිද්දෙන් මේ භාග්‍යවත්තුද ගියහ, උත්වහන්සේගේ ඒ ගමනද ඒ විශේෂාධිගමයන්ටම පෙරනිමිති බැවින් සත්‍යවී නිබොරු වූයේය. එයින් කීහු පුරාණයෝ-

'ඒ ගෞතම බොධිසත්ව තෙමේ උපන් මොහොතක් ඇත්තේම වෘෂභ රාජයෙක් මෙන් සමවූ පාදයුග්මයෙන් පෘථිවිය ස්පර්ශ කෙළේය, සත්පියවරක් ගියේය. දෙවියෝ ධවලඡත්‍රයක්ද දැරූහ.

'ඒ ගෞතමයන් වහන්සේ සත් පියවරක් ගොස් භාත්පස සමානවූ සියලු දිගුන් බැලූහ, ගලතල මුදුනෙක්හි සිටියාවූ සිංහයෙක් මෙන් අටගිත් යුතුවූ තෙපුල ප්‍රකාශ කළහ.

මෙසේ තථාගත (එපරිද්දෙන් ගියේ) නුසිදු තථාගත නම්හ නොහොත් විදර්ශී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම්සේද -පෙ- කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම්සේද එසේම අපගේ භාග්‍යවත්හුද නෛෂ්ඨකර්මයයෙන් කාමච්ඡන්දය දුරුකොට ගියහ. අව්‍යාපාදයෙන් ව්‍යාපාදයද, ආලෝක සංඥාවෙන් චීනමිද්ධ නිවරණයද, අවික්ෂේප (-සමාධි) යෙන් උද්ධව්වකුක්කුච්ච නිවරණයද, (කුශලාදි) ධර්මයන්ගේ ස්ථාත්වනිශ්චයෙන් විචිකිච්ඡා නිවරණයද දුරුකොට ගියහ ඥානයෙන් අවිද්‍යාව ප්‍රදාලණයකොට ගියහ. ප්‍රමොදයයෙන් අරතිය (අධිකුශලයෙහි නොඇල්ම දුරුකොට ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් නිවරණ නමැති කවුළුව හැර ද්විතීයධ්‍යානයෙන් චිතර්ක විචාර නමැති ධූමය සංසිදුවා තෘතීයධ්‍යානයෙන් ප්‍රීතිය දුරු කොට චතුර්ථධ්‍යානයෙන් සුව දුක් දුරු කොට ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තියෙන් රූපසංඥා ප්‍රතිසංඥා නානාත්වසංඥාවන් ඉක්මවා විඤ්ඤානඤ්චායතන සමාපත්තියෙන් ආකාසානඤ්චායතන සංඥාවද, ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තියෙන් විඤ්ඤානඤ්චායතන සංඥාවද තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සංඥාවද ඉක්මවා ගියහ අනිත්‍යානුදර්ශනයෙන් නිත්‍යසංඥාව දුරුකොට දූෂානුදර්ශනයෙන් සුඛසංඥාවද, අනාත්මානුදර්ශනයෙන් ආත්මසංඥාවද, නිබ්බිදානුපස්සනාවෙන් සප්‍රීතික තෘෂ්ණාවද, විරාගානුපස්සනාවෙන් රාගයද, නිරෝධානුපස්සනාවෙන් සමුදයද, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවෙන් නිත්‍යාදි වශයෙන් ගැනීමද, ක්ෂයානු පස්සනාවෙන් සනසංඥාවද, ව්‍යායානුපස්සනාවෙන් කර්මයන්ගේ රැස්කිරීමද විපරිණාමානුපස්සනාවෙන් ස්ථිරභාවග්‍රහණ සංඥාවද, අනිමිත්තානුපස්සනාවෙන් නිමිත්ත සංඥාවද, අප්‍රණී හිතානුපස්සනාවෙන් රාගාදි ප්‍රණීධියද, ශුන්‍යතානුපස්සනාවෙන් අභිනිවේශයයි කියන ලද ආත්මානුදෘෂ්ටියද, (අනිත්‍ය දූෂාදි වශයෙන් සියලු ධර්මයන්ගේ තීරණයයි කියන ලද) අධිප්‍රඥා ධර්ම විදර්ශනාවෙන් (අසාරයෙහි) සාරයයි ගන්නා විපයභාසයද, යථාභූත ඥානදර්ශනයෙන් (ඊශ්වරාදීන්ගේ වශයෙන් ලෝචැසි

තෙමේ උපන්නේය යන) සම්මොහානිනිවේශයද ආදිනවානුපස්සනාවෙන් (සංස්කාරයන් විෂයෙහි ලෙණත්‍රාණ භාවයෙන් ගැනීමයි කියන ලද) ආලයානිනිවේශයද, පටිසංඛානුපස්සනාවෙන් අප්‍රතිසංඛ්‍යාවද, විචට්ටානුපස්සනාවෙන් සංයොගනිනිවේශයද (ප්‍රභාණය කොට,) ශ්‍රොතාපත්ති මාර්ගයෙන් දෘෂ්ටෝක්කාර්ථ ක්ලේශයන් බිඳ සකෘදාගාමී මාර්ගයෙන් ඖදාරික ක්ලේශයන් දුරුකොට, අනාගාමී මාර්ගයෙන් අනුසභගත ක්ලේශයන් සමුද්ඝාතනය කොට, අර්හත් මාර්ගයෙන් සකල ක්ලේශයන් සමුච්ඡේද කොට ගියහ. මෙසේත් "තථාගතො" යන අර්ථයෙන් තථාගත නම් වූසේක.

3. කෙසේ තථලක්ෂණයට ආගතනුයි තථාගත නම් වූහ යත්? පෘථිවි ධාතුහුගේ කර්කශත්ව ලක්ෂණය සත්‍ය වෙයි. නිබොරු වෙයි. අභිධාතුහුගේ වැගිරීම් ලක්ෂණය -පෙ- තෙජෝ ධාතුහුගේ උෂ්ණත්ව ලක්ෂණය- වායෝ ධාතුහුගේ විස්ථම්භන (තද බැව්) ලක්ෂණය- ආකාශධාතුහුගේ ස්පර්ශ රහිත ලක්ෂණ- විඥාණධාතුහුගේ විජානන ලක්ෂණය-රූපයාගේ රූප්පන ලක්ෂණය- වේදනාවගේ වේදයිත ලක්ෂණය- සංඥාවගේ හැදිනීම් ලක්ෂණය- සංස්කාරයන්ගේ සකස්කිරීම් ලක්ෂණය- විඥානයාගේ විජානන ලක්ෂණය-විතර්කයාගේ අරමුණට නැගීම ලක්ෂණය- විචාරයාගේ අරමුණ පිරිමැදීම් ලක්ෂණය- ප්‍රීතියගේ පැතිරීම් ලක්ෂණය- සුඛයාගේ සාතලක්ෂණය- චිත්තෙකාග්‍රතාවගේ අවික්ෂේප ලක්ෂණය-ස්පර්ශයාගේ ස්පර්ශ ලක්ෂණය- ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රියයාගේ අධිමෝක්ෂ ලක්ෂණය- වියෝනීන්ද්‍රියයාගේ දැඩිකොට ගැනීම් ලක්ෂණය- ස්මෘතීන්ද්‍රියයාගේ උපස්ථාන ලක්ෂණය- සමාධිත්තියාගේ අවික්ෂේප ලක්ෂණය- ප්‍රඥෙන්ද්‍රියයාගේ පජානන ලක්ෂණය- ශ්‍රද්ධා බලයාගේ අශ්‍රද්ධිය හේතුවෙහි කම්පා නොවීම් ලක්ෂණය- වියෝබලයාගේ කුසිත බැවිහි- ස්මෘති බලයාගේ සිහි මුළුබැවිහි- සමාධි බලයාගේ ඖධිත්‍ය හේතුවෙහි- ප්‍රඥා බලයාගේ අවිද්‍යාව නිමිතිකොට කම්පා නොවීම ලක්ෂණය- ස්මෘති සම්බෝධ්‍යංගයාගේ උපස්ථාන ලක්ෂණය- ධර්මවිවය

සම්බෝධාංගයාගේ පවිත්‍ර ලක්ෂණය- වියථි
සම්බෝධාංගයාගේ ප්‍රග්‍රහ ලක්ෂණය- ප්‍රීති සම්බෝධාංගයාගේ
පැතිරීම් ලක්ෂණය- ප්‍රග්‍රහි සම්බෝධාංගයාගේ උපගම (කාය
චිත්ත පරිදාහයන්ගේ සංසිද්ධි) ලක්ෂණය- සමාධි
සම්බෝධාංගයාගේ අවික්ෂේප ලක්ෂණය- උපෙක්ෂා
සම්බෝධාංගයාගේ මධ්‍යස්ථචිම් ලක්ෂණය- සමාක් දෘෂ්ටියගේ
දර්ශන ලක්ෂණය- සමාක් සංකල්පයාගේ අභි නිරෝපණ
ලක්ෂණය- සමාග් වචනයාගේ පරිග්‍රහ ලක්ෂණය- සමාක්
කර්මාන්තයාගේ සමුට්ඨාන ලක්ෂණය- සමාගාජීවයාගේ (ආජීව
ශුද්ධි නම්) වොදාන ලක්ෂණය- සමාග් ව්‍යායාමයාගේ
ප්‍රග්‍රහලක්ෂණය- සමාක් ස්මෘතියගේ උපස්ථාන ලක්ෂණය-
සමාක් සමාධියගේ අවික්ෂේප ලක්ෂණය- අවිද්‍යාවගේ අඥාන
ලක්ෂණය- සංස්කාරයන්ගේ වේතනා ලක්ෂණය- විඥානයාගේ
විජානන ලක්ෂණය- නාමයාගේ (ආරම්භණයන්ට අභිමුඛව)
නැමීමිලක්ෂණය- රූපයාගේ රූප්පනල්කෂණය-
ෂඩායතනයාගේ (චිත්ත වෛතසිකයන් පැවැත්මයයි කියනලද)
ආයතන ලක්ෂණය- ස්පර්ශයාගේ ස්පර්ශකිරීම් ලක්ෂණය-
වේදනාවගේ වේදයින ලක්ෂණය- තෘෂ්ණාවගේ හේතුලක්ෂණය-
උපාදානයාගේ ගැනීම් ලක්ෂණය- භවයාගේ ආයුහන
ලක්ෂණය- ජාතියගේ නිර්වානිති ලක්ෂණය- ජරාවගේ දිරිම්
ලක්ෂණය- මරණයාගේ චූෂිති ලක්ෂණය ධාතුන්ගේ ශුන්‍යතා
ලක්ෂණය- ආයතනයන්ගේ ආයතන ලක්ෂණය-ස්මෘති ප්‍රස්ථාන
(සිව්වන්) යන්ගේ උපස්ථාන ලක්ෂණය- සමාක් ප්‍රධානයන්ගේ
පදහන ලක්ෂණය- සෘද්ධිපාදයන්ගේ ඉප්ප්කාන ලක්ෂණය-
ඉන්ද්‍රියයන්ගේ අධිපති ලක්ෂණය- බලයන්ගේ කම්පානොචිම්
ලක්ෂණය- බෝධාංගයන්ගේ නෛයර්‍යාණ ලක්ෂණය-
මාර්ගයාගේ හේතු ලක්ෂණය- සත්‍යයන්ගේ අවිපරිත ස්වභාව
(-තථ) ලක්ෂණය- සමථයාගේ අවික්ෂේප ලක්ෂණය-
විදර්ශනාවගේ අනුපස්සනා ලක්ෂණය- සමථ විදර්ශනාවන්ගේ
එකරස ලක්ෂණය- ශීල විශුද්ධියගේ සංවර ලක්ෂණය- චිත්ත
විශුද්ධියගේ අවික්ෂේප ලක්ෂණය- දෘෂ්ටි විශුද්ධියගේ දර්ශන
ලක්ෂණය- ක්ෂය ඥානයාගේ සමුච්ඡේද ලක්ෂණය- අනුත්පාද

ඥානයාගේ ප්‍රග්‍රහිත ලක්ෂණය- ඡන්දයාගේ මූල ලක්ෂණය- මනසිකාරයාගේ සමුච්චාන ලක්ෂණය- ස්පර්ශයාගේ සමොධාන ලක්ෂණය- වෙදනාවගේ සමොසරණ ලක්ෂණය-සමාධියගේ ප්‍රමුඛ ලක්ෂණය- ස්මෘතීන්ගේ අධිපති භාව ලක්ෂණය- ප්‍රඥාවගේ තතුත්තරි ලක්ෂණය- විමුක්තියගේ සාර ලක්ෂණය- අමතොගධ නිර්වාණයාගේ පයඝාතසාන ලක්ෂණය- සත්‍යවෙයි, නිබ්බොරු වෙයි. මෙසේ අවිපරිත ලක්ෂණයට ඥාන ගමනින් ආවහා නොවරදවා පැමිණියහ, අනුප්‍රාප්තයහයි තථාගත නම්වූහ. මෙසේ "තථ ලක්ෂණයට පැමිණියාහු නු යි තථාගත" නම් වන සේක.

4. කෙසේ තථ ධර්මයන් යථාත්වයෙන් අභිසම්බුද්ධත්‍වය තථාගත නම්වූහ යත්? තථ ධර්මයෝ නම් චතුරාර්ය සත්‍යයෝයි. වදාළේමය- "චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ, තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤානි කතමානි චත්තාරි? ඉධං දුක්ඛන්ති භික්ඛවෙ, තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤාතං මෙතං" යි විස්තරය වේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ තථ ධර්මයන්ද අවබෝධ කළහ. ඒ තථ ධර්මයන් අභිසම්බුද්ධ බැවින් තථාගතයයි කියනු ලැබේ. මෙහි "ගත" ශබ්දය අභිසම්බුද්ධාර්ථ මැයි.

තවද ජරාමරණයාගේ ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් සම්භූතාර්ථය හා සමුදාගතාර්ථය සත්‍යවේ, නිබ්බොරුවේ, අනාකාර රහිත වේ, - පෙ සංස්කාරයන්ගේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සම්භූතාර්ථය හා සමුදාගතාර්ථය සත්‍ය වේ, අමාෂා වේ, අන්‍යත්ප්‍රකාර නොවේ, එසේම අවිද්‍යාවගේ සංස්කාරයන්ට ප්‍රත්‍යයාර්ථය- සංස්කාරයන්ගේ විඥානයට ප්‍රත්‍යයාර්ථය -පෙ- ජාතියගේ ජරා මරණයට ප්‍රත්‍යයාර්ථය සත්‍ය වේ, අමාෂා වේ, අනන්‍යතා වෙයි. ඒ සියල්ල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අවබෝධ කළසේක. එහෙයින්ද තථ ධර්මයන් අභිසම්බුද්ධ බැවින් තථාගතයයි කියනු ලැබේ. මෙසේ තථ ධර්මයන් යථාත්වයෙන් අවබෝධ කෙළේ නු යි තථාගත නම් වූහ.

5. කෙසේ තථදර්ශී බැවින් තථාගත නම්වූහ යත්? භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙවියන් සහිතවූ -පෙ- දෙවි මිනිසුන් සහිතවූ ලෝකයෙහි අප්‍රමාණවූ ලෝකධාතුන්හි අප්‍රමාණවූ

සත්වයන්ගේ චක්ෂුද්වාරයෙහි ආපාඨයට පැමිණෙන්නාවූ යම් රූපාරම්මණයක් නම් ඇත්ද, එය සර්වාකාරයෙන් දැනිති, දැකිති, මෙසේ දන්නාවූද දක්නාවූද ඒ භාග්‍යවත්හු විසින් ඒ රූපාරම්මණය ඉෂ්ටානිෂ්ටාදී වශයෙන් හෝ දිට්ඨසුතමුත විඤ්ඤානයන් අතුරෙහි ලැබෙන්නාවූ පදයන්ගේ වශයෙන් හෝ 'කතමං තං රූපං රූපායතනං යං රූපං චතුත්තං මහා භූතානං උපාදාය වණ්ණ නිභං' සනිදස්සනං සප්පට්ඨං නිලං පිතකං" යනාදී නයින් නො එක් නාමයන් ගෙන් තෙළෙස් වාරයකින් දෙපණස් නයින් විභාග කරනු ලබන්නේ සත්‍යම වෙයි. මෘෂාවාදයෙක් නැති, ශ්‍රෝත ද්වාරාදියෙහි ආපාඨයට පැමිණෙන්නාවූ ශබ්දාදියෙහිද මේ නයයි. මේ වදාරන ලදද වෙයි. භාග්‍යවත්හු විසින්- 'යං භික්ඛවෙ, සදෙවකස්ස ලෝකස්ස -පෙ- සදෙව මනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤානං පත්තං පරියෙසිතං අනුවචරිතං මනසා තමහං ජානාමි තමහං අබ්‍හඤ්ඤාසිං තං තථාගතස්ස විදිතං තං තථාගතො න උපට්ඨාසි" යි. මෙසේ තථාදර්ශී බැවින් තථාගත නම් වූහ. මෙහි අවිපරිතයෙන් දක්නාසුලු යන අර්ථයෙහි "තථාගතො" යන පදයාගේ සම්භවය දත යුතුයි.

6. කෙසේ තථවාදී බැවින් තථාගත නම්වූහ යත්? භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් රාත්‍රියක බෝමැඩ අපරාජිත පයථිංකයෙහි වැඩහුන් සේක් ත්‍රිවිධ මාරයන්ගේ මස්තකය මැඩ නිරුත්තරවූ සමයක් සම්බෝධියට පැමිණි සේක්ද, යම් රාත්‍රියක යමාසල අතර අනුපාදිශෙෂ නිර්වාණධාතුවෙන් පිරිනිවි සේක්ද, මේ අතර පන්සාළස් වසක් පමණ කාලයෙහි ප්‍රථම බෝධියෙහිද මධ්‍යම බෝධියෙහිද පශ්චිම බෝධියෙහිද භාග්‍යවත්හු විසින් වදාරන ලද යම් සූත්‍රය ගෙයාය -පෙ- වෙදල්ලය යන ධර්මයක් වෙද ඒ සියල්ල අර්ථ හෙයින්ද ව්‍යඤ්ජන හෙයින්ද නිර්දෝෂ බැවින් උපවාද රහිතය අනුනය අනධිකය සර්වාකාරයෙන් පරිපූර්ණ රාග මදය නිර්මද කරන්නේය, ද්වේෂ මෝහ මදයත් නිර්මද කරන්නේය, එහි වලගක් පමණ කුදු අපස්ඛලිතයක් නැති ඒ සියලු ධර්මය එක් මුදුණයකින් ලස් තබන ලද්දක් මෙන්ද එක් නැළියකින් මිණන ලද්දක් මෙන්ද එක් තුළාවකින්

කිරන ලද්දක් මෙන්ද තථාම වෙයි අවිතථා ම වෙයි. එයින් වදාළහ- "යං චුන්ද රත්තිං තථාගතො අනුත්තරං සම්මා සම්බෝධිං අභිසම්බුජ්ඣති යඤ්ච රත්තිං අනුපාදියෙසාය නිබ්බාන ධාතුයා පරිනිබ්බායති යං එතස්මිං අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති සබ්බං තං තථෙව භොති නො අඤ්ඤථා තස්මා තථාගතොති චුච්චති" යි. මෙහි "ගත" ශබ්දය ගදාර්ථ මැයි. මෙසේ තථවාදී බැවින් තථාගත නම් වූහ. තවද කීම ආගද නම් වේ වචනය යන අර්ථයි. තථාවූ අවිපරිතවූ වචනය මොහුගේය යන අර්ථයෙහි දකාරයට තකාරය කොට තථාගතයයි මෙසේ මේ අර්ථයෙහි පද සිද්ධිය දතයුත්තිය.

7. කෙසේ තථකාරිත්වයෙන් තථාගත නම් වූහ යත්? යම් භයකින් භාග්‍යවතුන්ගේ වචනයට කය අනුලොමී වේද කයටද වචනය අනුලොමීවේද එහෙයින් යම්සේ කියන සුඵ ද එපරිද්දෙන් කරනසුලුහ. යම්සේ කරනසුලුද එපරිද්දෙන් කියනසුලුද වෙති. මෙබඳුවූද උන් වහන්සේගේ තෙපුල යම්සේද කයත් එපරිද්දෙන් ගියේය, පැවැත්තේය, යන අර්ථයි කය යම්සේ පවතීද තෙපුලත් එසේ ගියේනුයි තථාගත නම්වෙති. එයින්ම වදාළහ. "යථාවාදී භික්ඛවේ, තථාගතො තථාකාරී යථාකාරී තථාවාදී ඉති යථාවාදී තථාකාරී යථාකාරී තථාවාදී තස්මා තථාගතොති චුච්චති" යි. මෙසේ තථාකාරී බැවින් තථාගත නම් වූසේක.

8. කෙසේ අභිනවනාර්ථයෙන් තථාගත නම්වූහ යත්? මත්තෙහි භවාග්‍රය යට අවිචිය පිරියත් කොට සරස අපමණ ලෝකධාතුන්හි සියලු සත්වයන් අභිභවනය කරනසේක, ශීලයෙන්ද සමාධියෙන්ද ප්‍රඥාවෙන්ද විමුක්තියෙන්ද උන්වහන්සේට තුල්‍යයෙක් හෝ ප්‍රමාණයෙක් හෝ නැති (එහෙයින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ) අතුල්‍ය සේක, අප්‍රමෙය්‍ය සේක, අනුත්තර සේක, රාජ රාජ වූසේක, දෙවියන්ට දෙවි වූසේක, ශක්‍රයන්ට අධිශක්‍ර වූසේක, බ්‍රහ්මයන්ට අධිබ්‍රහ්ම වූසේක. එයින් වදාළහ- "සදෙවක භික්ඛවේ, ලොකෙ -පෙ- සදෙවමනුස්සාය තථාගතො අභිභු අනභිභුතො අඤ්ඤදත්ථු දසො වසවන්ති තස්මා තථාගතොති චුච්චති" යි. එහි මෙසේ පදසිද්ධි දතයුත්තිය,

අගද වැනිනුයි අගද නම්වේ, හේ කවරේද යත්? දෙශනා විලාශයද පුණ්‍යාධිකාරයද වෙයි, ඒ එසේමැයි- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මහානුභාව ඇති වෙදෙක් දිවබෙහෙදකින් සර්පයන් මෙන් සියලු පරවාදීන්ද දෙවියන් සහිත ලෝකයාද අභිභවනය කරනසේක. මෙසේ සියලු ලෝකයා මැඩපැවැත්වීමෙහි තථ්‍යවූ අවිපරිතවූ දෙශනා විලාශමයවූද පුණ්‍යාධිකාරමයවූද අගදය (බෙහෙද) මොහුගේය යන අර්ථයෙහි දකාරයට තකාරය කොට "තථාගතො" යනු දතයුත්තේය. මෙසේ අභිභවනාර්ථයෙන් තථාගත නම් වූහ.

වැලිදු තථභාවයෙන් ගියේනුයි පැමිණියේනුයිද තථාගත නම්වේ. තථභාවයට ගියේනුයිද තථාගත නම් වේ, ඉක්මවා ගියේය. ඉක්මවූයේය, පැමිණියේය, පිළිපන්නේය යන අර්ථයි, එහි සියලු ලෝකය (දූඛසත්‍යය) තීරණ ප්‍රඥාවෙන් තථභාවයෙන් ගියේ නුයි අවබෝධ කෙළේ නුයි තථාගත නම් වේ. ලෝකසමුදය ප්‍රභාණ ප්‍රඥාවෙන් තථ්‍යයෙන් ගියේනුයි ඉක්මවූයේනුයි තථාගත නම්වේ, ලෝකනිරෝධය පසක් කිරීමෙන් තථ්‍යයෙන් ගියේනුයි පැමිණියේ නුයි තථාගත නම්වේ. ලෝකනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාව තථත්වයට ගියේ නුයි පිළිපන්නේනුයි තථාගත නම් වේ, එහෙයින් යමක් වදාරන ලදද භාග්‍යවත්තු විසින්-

"මහණෙනි, දූඛසත්‍යය තථාගතයන් විසින් පසක් කරන ලද්දේය, තථාගතතෙමේ දූඛසත්‍යයෙන් විසංයුක්තය. මහණෙනි, දූඛ සමුදය සත්‍යය තථාගතයන් විසින් පසක් කරන ලද්දේය, තථාගතයාගේ දූඛ සමුදය ප්‍රහීණ වූයේය. මහණෙනි, දූඛ නිරෝධසත්‍යය තථාගතයන් විසින් අවබෝධ කරන ලද්දේය දූඛනිරෝධය තථාගතයන් විසින් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන ලද්දේය, මහණෙනි, දූඛ නිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදායී සත්‍යය තථාගතයන් විසින් පසක් කරන ලද්දේය, දූඛ නිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාව තථාගතයන් විසින් වඩන ලද්දීය. මහණෙනි යම්බඳුව දෙවියන් සහිත ලෝකයා විසින් -පෙ- ඒ සියල්ල තථාගතයන් විසින් දන්නා ලද්දේය, එහෙයින් තථාගතයයි කියනු ලැබේ"යි.

මෙසේත් ඒ "තථාගත" ශබ්දයාගේ අර්ථය දත යුතුයි. මෙද තථාගතයන්ගේ තථාගත භාවය දැක්වීමෙහි දිංමාත්‍රයෙක් මැය. සර්වාකාරයෙන් තථාගතයෙක්ම තථාගතයාගේ තථාගත භාවය වර්ණනා කරන්නේය.

'අරහං සම්මාසම්බුද්ධො' යන දෙපදෙහි වනාහි කෙලෙසුන් කෙරෙන් දුරු හෙයින්ද කෙලෙස් සතුරන් හා (සංසාර චක්‍රයෙහි) අර නැසූ හෙයින්ද, ප්‍රත්‍යයාදීන්ට සුදුසු හෙයින්ද, පච්ඡිකිරීමෙහි රහසක් නැති බැවින්ද යන මේ කාරණයන්ගෙන් අරහත්යයි දතයුතුයි, අවිපරිතකොට තමන් වහන්සේ විසින්ම නිරවශේෂ ධර්මයන් අවබෝධ කළ බැවින් වනාහි සමාසක් සම්බුද්ධයයි දතයුතුයි, මේ මෙහි සංක්ෂේපයයි. විස්තාර හෙයින් වනාහි මේ පද්ද්වය විශුද්ධිමාර්ගයෙහි බුද්ධානුස්මිති වර්ණනාවෙහි ප්‍රකාශ කරන ලද්දේය.

'පරිඤ්ඤාතං තථාගතස්ස' යන මෙහි වනාහි මේ මඤ්ඤාතා වස්තුව තථාගතයන් විසින් පරිඥාත අන්තය ඇත්තේයයිද, තථාගතයන් විසින් පිරිසිදු දත්තේයයිද, අර්ථය දතයුතුයි, පරිඥාතාන්තය නම් පරිඥාතපාරය ඇත්තේය. පිරිසිදු දත් අවසානය ඇත්තේය. අනවශේෂයෙන් පිරිසිදු දත්තේයයි කියන ලද වෙයි. ඒ එසේමැයි- ශ්‍රාවකයන් හා බුදුවරයන්ගේ කිසියෙක් ඒ ඒ මගින් කෙලෙස් පැහීමෙහි විශේෂයෙක් නැති, පරිඥාවෙහි විශේෂ ඇති සැබව- ශ්‍රාවකයෝ සතර ධාතුන්ගේ එකදෙයක්ම සම්මර්ශනය කොට නිවනට පැමිණෙති බුදුවරයන්ට වනාහි අලප ප්‍රමාණවූද නුවණින් නොදක්නා ලද තුලනය නොකරනලද තීරණය නොකරන ලද පසක් නොකරන ලද සංස්කාරගතයෙක් නැත්තේය.

නන්දි දුක්ඛස්ස මූලං යනාදියෙහිද නන්දි යනු පූර්ව තෘෂ්ණාවයි, දුක්ඛං යනු පඤ්චස්කන්ධයෝයි.

මූලන්ති ඉති විදිත්වා'- ඒ පූර්ව භව තෘෂ්ණාව, මේ පඤ්චස්කන්ධයට මූල යයි මෙසේ දැන.

'භවා'- කර්ම භවයෙන්.

'ජාති'- විපාක ස්කන්ධයෝයි. ඔවුන් හෙතෙකොටගෙන යම්හෙයකින් උපදිත්ද. එහෙයින් ජාතියයි කියන ලද්දීය, ජාති

ශීර්ෂයෙන් හෝ මෝ දෙශනා වන්නිය. මෙද ඉති විදිත්වා යන මේ පදය හා යෙදිය යුතුයි. මේ ම මෙහි අර්ථයයි, කර්ම භවයෙන් උපප්‍රාප්ති භවය වෙයි, මෙසේද දැන යි.

‘භූතස්ස’ සන්වයානට.

‘ජරාමරණං’ - ජරාවද මරණයද, මෙය කියන ලද්දේ වෙයි, ඒ උපප්‍රාප්ති භවය හෙතුකොට ගෙන හටගත් සන්වයා පිළිබඳ ස්කන්ධයන්ගේ දිරිමද මැරීමද වේයයි මෙසේත් දැන යි. මෙනෙකින් බොධිවික්ෂමූලයෙහි අපරාජිත පයඨංකයෙහි වැඩනුත්සේක්, යමක් සම්මර්ශනයකොට සර්වඥබවට පැමිණි සේක්ද, ඒ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයාගේ ප්‍රතිවෙධයෙන් මඤ්ඤනාවන්ගේ අභාවය කිරීම දක්වන සේක්. සතර සංක්ෂෙපයක් ත්‍රිසන්ධියක් කාලත්‍රයක් විංශති ආකාරයක් ඇති ඒ ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදයම දක්වන සේක.

ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදය

කෙසෙයින් වනාහි මෙනෙකින් මේ සියල්ල දක්වන ලද්දේ වේද යත්? මෙහි වනාහි ‘නන්දි’ යනු මේ එක් සංක්ෂෙපයකි, ‘දුක්ඛස්ස’ යනු කී හෙයින් දුක දෙවැනි සංක්ෂෙපයයි. ‘භවා ජාති යි’ කී හෙයින් භවය තෙවැනි සංක්ෂෙපයයි, ජාති ජරා මරණ සතරවැනි සංක්ෂෙපයයි, මෙසේ පළමු කොට සතර සංක්ෂෙපයෝ දතයුත්තාහුය, කොට්ඨාසයෝ යන අර්ථයි.

තණ්හා දුඃඛයන්ගේ අතර එක් සන්ධියෙක, දුඃඛයාගේද භවයාගේද අතර දෙවැනි සන්ධියයි, භවයාගේද ජාතියගේද අතර තුන්වැනි සන්ධියයි. මෙසේ සිව්ඈඟිලි අතර වැනිවූ සතර සංක්ෂෙපයන්ගේ අතර සන්ධි තුන දත යුත්තාහුය.

එහි තන්හාව අතීත කාලයයි. ජාති ජරා මරණ අනාගත කාලයයි. දුකද භවයද වර්තමාන කාලයයි. මෙසේ කාල තුන දතයුත්තාහුය.

අතීතයෙහි වනාහි පඤ්චාකාරයන් අතුරෙන් නන්දි යන වචනයෙන් එකලා තන්හා ආය, ඒ තන්හාව කරණකොට ගෙන අනාගත වූද අවිද්‍යා සංස්කාර උපාදාන භවයෝ ප්‍රත්‍යය ලක්ෂණයෙන් ගන්නා ලද්දාහුම වෙති, ජාති ජරා මරණ යන වචනයෙන් වනාහි යම් ස්කන්ධ කෙනෙකුන්ට ඒ ජාති ජරා

මරණ වේද ඔවුහු කියන ලද්දාහුමයයි කොට මත්තෙහි විඥාන නාම රූප ඡායාතන ස්පර්ශ වෙදනාවෝ ගන්නාලද්දාහුම වෙති. මෙසේ මොවුන් අතුරෙහි "පූර්වකර්ම භවයෙහි මොහය අවිද්‍යාවයි, ආයුහනය සංස්කාරයෝයි. නිකාන්තිය තත්භාවයි, උපගමනය උපාදානයයි. චෙතනාව භවයයි. මෙසේ මේ පඤ්ච ධර්මයෝ පූර්වකර්ම භවයෙහි මෙහි ප්‍රතිසන්ධියට ප්‍රත්‍යය වූහ. මේ භවයෙහි ප්‍රතිසන්ධි තොමෝ විඥානයයි. අවක්‍රාන්තිය නාම රූපයයි. ප්‍රසාදය තෙම ආයතනයයි. අරමුණෙහි ගැටෙමින් උපදනා බව ස්පර්ශයයි. අරමුණු රස විදිනබව වෙදනාවයි. මෙසේ මේ පඤ්චධර්මයෝ මේ උපප්‍රාප්ති භවයෙහි පූර්වභවයෙහි කරනලද කර්මයට ප්‍රත්‍යය වූහ. මේ භවයෙහි ආයතනයන් පිරිපැසුනු බැවින් මෝහය අවිද්‍යාවයි. ආයුහනය සංස්කාරයෝයි. නිකාන්තිය (අරමුණෙහි පවත්නා අභිරතිය) තත්භාවයි, අරමුණු දැඩි කොට ගැනීම) උපාදානයයි, චෙතනාව භවයයි, මෙසේ මේ පඤ්ච ධර්මයෝ මේ කර්මභවය ඇති කළේහි මත්තෙහි ප්‍රතිසන්ධියට ප්‍රත්‍යය වෙති, මතු භවයෙහි ප්‍රතිසන්ධිය විඥාන යයි. මව්කුස පිළිසිඳ ගැනීම නාමරූපයයි, ප්‍රසාදය ආයත යයි, අරමුණු ස්පර්ශ කිරීම ස්පර්ශයයි. අරමුණු රස විදීම වෙදනාවයි, මෙසේ මේ පඤ්ච ධර්මයෝ මත්තෙහි උපප්‍රාප්ති භවය ඇති කළේහි මේ භවයෙහි කළ කර්මයට ප්‍රත්‍යය වන්නාහ" යි මෙසේ දක්වන ලද ලක්ෂණ ඇති විංශති ආකාරයෝ දතයුත්තාහුය.

මෙසේ "නන්දි දුක්ඛස්ස මූලන්ති ඉති විදිත්වා භවා ජාති භුතස්ස ජරාමරණං" යි මෙතෙකින් මේ සියලුම වතුසංඛෙපය නිසන්ධිය නියද්ධිය විසතාකාරය (යන නම් ඇති) පටිච්චසමුප්පාදය දක්වන ලද්දේ වේයයි දතයුතු. මෙවිට 'තස්මාතිහ භික්ඛවේ' -පෙ- අභිසම්බුද්ධොති වදාමි' යන මෙහි අපූර්ව පද වර්ණනාව කොට පද යෝජනාවෙන් අර්ථ නිගමනය කරන්නෙමු.

'තස්මාතිහ' යනු එහෙයින් යන මේ අර්ථයම කියන ලද වෙයි, තිකාර හකාරයෝ නිපාත යෝයි, සබ්බසො යනු මේ අනවශේෂ වචනයකි.

‘තණ්හාණං’- තන්දිසි මෙසේ වදාරනලද සියලු තන්හාවන්ගේ.

බයා- ලොවුතුරා මඟින් අත්‍යන්තයෙන් ක්ෂයකිරීමෙන් විරාගා යනාදිය “බය” ශබ්දයාගේ සමානාර්ථ වචනයෝමැයි, ඒ එසේමැයි- යම් තන්හාවෝ ක්ෂය වූවාහු නොඇලුනාහුද ඔවුහු නිරුද්ධ වූවාහුද හරිත ලද්දාහුද දුරුකරන ලද්දාහුද වෙති නොහොත් ‘බයා’ යනු මේ සතරමාර්ග කෘත්‍යයට සාධාරණ වචනයකි, එහෙයින් ප්‍රථම මාර්ගයෙන් නොඇලුනාහු ද්විතීය මාර්ගයෙන් නිරුද්ධ වූවාහු තෘතීය මාර්ගයෙන් ත්‍යාග කළාහු චතුර්ථමාර්ගයෙන් දුරුකළාහුයයි යෙදිය යුතුයි.

යම් තන්හාවකින් පෘථිවි ධාතුව පෘථිවි භාවයෙන් හැදින ගන්නේ හෝ වේද ඔවුන්ගේ ක්ෂයකිරීමෙන් යම් තන්හාවකින් පෘථිවි ධාතුව ආත්මයයි සිතන්නේද, ඔවුන්ගේ නො ඇල්මෙන්, යම් තන්හාවකින් ආත්මය පෘථිවි ධාතුවෙහි පිහිටියේයයි සිතන්නේද ඔවුන්ගේ නිරෝධයෙන් යම් තන්හාවකින් පෘථිවියෙන් පිටත නිත්‍යාත්මය පිහිටියේයයි සිතන්නේද ඔවුන්ගේ ත්‍යාගයෙන්, යම් තන්හාවකින් පෘථිවිය මාගේයයි සිතන්නේද ඔවුන්ගේ දුරලීමෙන්, නොහොත් යම් තන්හාවකින් පෘථිවිය ආත්මයයි සිතන්නේද ඔවුන්ගේ ක්ෂයකිරීමෙන් -පෙ- යම් තෘෂ්ණාවකින් පෘථිව්‍යාශ්‍රිත ආත්මයට සතුටු වන්නේද ඔවුන්ගේ දුරලීමෙන්යයි මෙසේ මෙහි යෝජනා දතයුත්තිය, කිසිවක් විරුද්ධ නොවේ.

අනුත්තර- උත්තර විරහිතවූ සර්වශ්‍රේෂ්ඨවූ.

“බොධි”

සම්මාසම්බොධිං- අවිපරිතකොට තමා විසින්ම මාර්ග ඥානාවබෝධයට නොහොත් ප්‍රසස්ථවූද සුන්දරවූද බොධියට ‘බොධි’- වෘක්ෂයද මාර්ගයද සර්වඥතාඥානයද නිර්වාණයද කියනු ලැබේ.

“බොධිරුක්ඛ මූලෙ පඨමාහිසම්බුද්ධො” යිද “අන්තරා ව බොධිං අන්තරා ව ගයං” යිද ආ තැන්හි වනාහි වෘක්ෂය බොධි යයි කියනු ලැබේ.

"බොධි චුච්චති චතුසු මග්ගෙසු ඤාණං" යි ආ තැනහි මාර්ග යයි.

"පප්පොති බොධිං වරහුරිමෙධසො" යි ආ තැනහි සර්වඥානඥානයයි

"පත්වාන බොධිං අමතං අසංඛතං" යි ආතැනහි නිර්වාණ යයි, මෙහි වනාහි භාග්‍යවත්තූගේ අර්හත් මාර්ග ඥානය අදහස් කරන ලදී කිසිවෙක් සර්වඥානඥානයයිද කියත්.

ශ්‍රාවකයන්ට අර්හත්මාර්ගය අනුත්තරවූ බොධිය වෙයිද නොවෙයිද යත් හොත්, නොවෙයි, කුමක් හෙයින් යත්? සියලු ගුණදායක නොවන බැවිනි. සැබව,- ඔවුන් අතුරෙන් කිසිවෙකුට රහත්මග රහත්ඵලයම ගෙන දෙයි, කිසිවෙකුට ත්‍රිවිද්‍යාවන්ද, කිසිවෙකුට ෂඩ්භිඥාවන්ද, කිසිවෙකුට සිව් පිළිසිඹියාද, කිසිවෙකුට ශ්‍රාවකපාරමී ඥානයද ගෙන දෙයි. පසේබුදුවරයන්ටද ප්‍රත්‍යක්‍ෂ බෝධි ඥානයම ගෙනදෙයි. බුදුවරයන්ට වනාහි සියලු ගුණසම්පත්තිය ගෙන දෙයි, අභිෂෙකය තෙම රජුට සර්වලෝකේශ්වර භාවය මෙනි. එහෙයින් අන්‍ය කිසිවෙකුටද අනුත්තරවූ බෝධිය නොවේයයි.

අභිසම්බුද්ධො යනු මොනොවට දැන ගත්තේය, ප්‍රතිවේධ කෙළේය, පැමිණියේය, අධිගතයයි කියන ලද වෙයි.

ඉති වදාමි- මෙසේ කියමි, ප්‍රකාශ කරමි, දෙශනා කරමි, පනවමි, පිහිටුවමි, විවෘත කරමි, විභාග කරමි, නොගැඹුරු කරමියයි මෝ එහි යෝජනායි.

"තථාගතොපි භික්ඛවෙ, -පෙ- පඨවිං න මඤ්ඤති පඨවි නාහිනන්දති තං කිස්සහේතු? නන්දි දුක්ඛස්සමූලං භවා ජාති භ්‍රතස්ස ජරා මරණන්ති ඉති විදිත්වා" යි එහි 'ඉති විදිත්වා' යි ඉතිකාරය කාරණාර්ථයි, එහෙයින් මේ ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදය දත් බැවින් ප්‍රතිවේධය කළ බැවිනැයි කියන ලද වෙයි. අධික කොට කීමෙන් කිම? තවද යම් ගෙයකින් මෙසේ මේ ප්‍රතිත්‍ය පමුත්පාදය දැන තථාගතයාහට නන්දියයි කියන ලද යම් තණ්හාවක් වූවාද සර්වපුරවූද (ඒ තණ්හාව) ප්‍රභිණවූය. තථාගත තෙමේ සර්වප්‍රකාරයෙන් ඒ තණ්හාවන්ගේ ක්ෂය කිරීමෙන් -පෙ- අනුත්තරවූ සමයක් සම්බෝධිය අවබෝධ කෙළේද එහෙයින්

පෘථිවිය ආත්මයයි නොසිතයි -පෙ- පෘථිව්‍යාශ්‍රිත ආත්මයට සතුට නොවෙයි.

"වදාමි" යනු මෙසේ අභිසම්බුද්ධ හෙයින් පෘථිවිය ආත්මයයි නොසිතයි, සතුටු නොයවයයි කියමි' යි කියන ලද වෙයි. නොහොත්-

යම්හෙයකින් 'නන්දි දුක්ඛස්ස මූලං' යනාදි නයින් ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදය දැන සර්වප්‍රකාරයෙන් තණ්හාක්ෂයට පැමිණියේද, මහණෙනි, 'එහෙයින් තථාගතතෙමේ සර්වප්‍රකාරයෙන් තණ්හාවයන්ගේ ක්ෂය කිරීමෙන් -පෙ- අභිසම්බුද්ධයයි කියමි. ඒ තථාගත තෙම මෙසේ අභිසම්බුද්ධ බැවින් පෘථිවිය ආත්මයයි නොසිතයි -පෙ- පෘථිව්‍යාශ්‍රිත ආත්මයට සතුටු නොවෙයි. යම් යම් තැනෙකින්ම "යස්මා" යි නොකියා "තස්මා" යි කියනු ලැබේද ඒ ඒ තැන්හි "යස්මා" යනු පමුණුවා යෙදිය යුතුයි. මෝශාසන යුක්තියයි. සියලු තැන්හි මේ ක්‍රමයයි.

"ඉදමචොච භගවා" යන මෙය නිදානාවසානය පටන් "අභිසම්බුද්ධොති වදාමි" යනු අවසන් කොට සියලු සූත්‍රාන්තය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අන්‍යයන්ගේ ප්‍රඥාවට නොලැබිය හැකි ප්‍රතිෂ්ඨා ඇති අතිශයින් ගම්හිරවූ සර්වඥභාවය දක්වනසේක් එක් පෘථිවි චාරයකින්ද එක් ශෛක්ෂචාරයකින්ද ක්ෂිණාශ්‍රව චාර සතරකින්ද තථාගතචාර දෙකකින්දැයි මහාචාර අටකින්ද එකෙකි චාරයෙහිත් පෘථිවිව්‍යාදී සූචිසි අතුරු චාරයකින්ද ප්‍රතිමණ්ඩිත කොට දෙබණ වරක් පමණවූ පාලියෙන් වදාළසේකි

මෙසේ විචිත්‍රනය දෙශනාවිලාශ යුක්තවූද මේ මූලපරියාය සූත්‍රය කරවිකනාදයක් මෙන් මනොහරවූ කර්ණසුබ්බ පණ්ඩිතජන හෘදයන්ට අමෘතාභිෂේකයක් සමානවූ බ්‍රහ්මස්වරයෙන් වදාරන්නාවූද භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ භාෂිතයට ඒ භික්ෂූහු සතුටු නොවූහ. ඒ පන්සියයක් භික්ෂූහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මේ වචනය නො අනුමෝදන් වූහ කුමක් හෙයින් යත්? දඤාන බැවිනි. ඔවුහු වනාහි මේ සූත්‍රයාගේ අර්ථය යම්හෙකින් නොදන්නාහුද එහෙයින් නොසතුටුවූහ ඒ එසේ මැයි- ඒ භික්ෂූන්ට එසමයෙහි මෙසේ විචිත්‍රනය දෙශනාවිලාශ යුක්තවූද මේ සූත්‍රය සහපුලුල්වූ රෙදි පටකින්

මුඛ බන්ධනය කොට අභිමුඛයෙහි තැබූ මනහර බොදුනක් මෙන් විය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දෙසූ ධර්මය අන්‍යයන්ට අවබෝධ කරවනු පිණිස කල්පලක්ෂයක් අධික කොට ඇති චතුරාසංඛ්‍යයක් පැරැඹිපුරා සර්වඥ බවට පැමිණියෝ නොවෙත්ද? උන්වහන්සේ කුමක් හෙයින් යම්සේ ඒ භික්ෂූහු නොදනිත්ද එපරිද්දෙන් දෙශනා කළෝදැ? යි මේ සූත්‍රයාගේ නික්ෂේප විචාරණයෙහිම යම් හෙයකින් මේ කියන ලදද "මානභඤ්ජනත්ථං සබ්බධම්මමූල පරියායන්ති දෙසනං ආරභි" යි එහෙයින් යලි මෙහි කියයුත්තක් නැති. මෙසේ මන් බිඳිනු පිණිස දෙසූද මේ සූත්‍රය අසා ඒ භික්ෂූහු ඒ පෘථිවියම දෘෂ්ටි ගතික තෙමේ දැනී. ශෛක්ෂ තෙමේද රහත් තෙමේද තථාගත තෙමේද විශිෂ්ඨ ඥානයෙන් දැනී. මේ කිනම්ද? මේ කෙසේදැ? යි සිතන්නාහු පෙර අපි භාග්‍යවතුන් විසින් වදාරන ලද යම් කිසිවක් වහාම දැන ගනිමු. දැන් වූකලි මේ මූලපරියාය දෙශනාවගේ අවසානය හෝ කෙළවර හෝ නොදනිමු, නොදකිමු. ආශ්වයඝීය බුදුවරයෝ නම් අප්‍රමේයායහ අතුල්‍යායහයි උපුළ දළ ඇති සපුන් මෙන් මද රහිතව බුද්ධොපස්ථානයටද ධර්ම ශ්‍රවණයටද සකස් කොට ගියාහුය.

එසමයෙහි වනාහි ධම් සභායෙහි රැස්ව හුන් භික්ෂූහු මේ කථාව ඉපිදවූහ. බුදුවරයන්ගේ ආනුභාවය ආශ්වයඝීය, ඒ එසේ මාන මදයෙන් මත්වූ බමුණු පැවිද්දෝ නම් භාග්‍යවත්තු විසින් මූලපරියාය දෙශනාවෙන් නැසූ මාන ඇතිකරනු ලැබූහයි. එකල්හි ඒ භික්ෂූන්ගේ මෝ අතුරු කථා නොමෝ කොට නොනිම වූය එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගදකිළියෙන් නික්ම එසමයට සුදුසුවූ පෙළහරකින් යුක්තව ධම්සභායෙහි පැනවූ උතුම් බුද්ධ ශාසනයෙහි වැඩහිඳ ඒ භික්ෂූන්ට මෙසේ වදාළහ - "මහණෙනි, දැන් මෙහි කිනම් අතුරු කථාවකින් යුක්තව රැස්ව හුන්නාහුදැ? යි" ඒ භික්ෂූහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට එකරුණ දැන්වූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ වදාළහ 'මහණෙනි දැන් මතු නොවෙයි. පෙරද මම මෙසේ මානය දැඩිකොට ගත් හිස ඇතිව හැසිරෙන මොවුන් නැසූ මන් ඇත්තවුන් කෙළෙමියි.

ඉක්බිති මේ අර්ථොත්පත්තියෙහි මේ අතිත කථාව ගෙනහැර දැක්වූසේකි.

මූලපරියාය ජාතකය

මහණෙනි, පෙර දවස බරණැස් නුවර දිසාපාමොක් ඇදුරුවූ එක්තරා බමුණාණ කෙනෙක් වෙසෙති, ත්‍රිවේදයන්ගේ පරතෙරට ගියාවූ අනූන පරිපූරකාරීත්වය ඇති ඒ බමුණාණෝ පන්සියයක් පමණ මාණවකයන්ට මන්ත්‍ර හදාරවති, පණ්ඩිතවූ මාණවකයෝ බොහෝ කොටද ලස්වද ඉගෙන ගනිති, මොනවට සිත්හි ලා ධරති, ඔවුන් විසින් ගන්නා ලද්දේ නොනැසෙයි, ඒ බමුණු තෙමේද ආවායඝිමුෂ්ටියක් නොකොට කළෙහි ජලය වගුරුවන්නාක් මෙන් සියලු ශිල්පය උගන්වා ඒ මාණවකයන්ට මෙපවත් කිය, දෘෂ්ටධර්ම සම්පරාය හිතවූ මේ ශිල්පය මෙපමණෙක්යයි, ඒ මාණවකයෝ අපගේ ඇදුරාණෝ යමක් දනිත්ද, අපිද එය දනුමිහ, අපිත් මෙවිට ආවායඝියෝමයයි' මන් උපදවා එතැන් පටන් ආවායඝියන් කෙරෙහි ගෞරව රහිත වූවාහු බහා තැබූ වත් ඇතිව විසූහ. ආවායඝිතෙම (ඒ බැව්) දැන ඔවුන්ගේ මන් නිගා කරන්නෙමැයි සිතිය, හෙතෙම දිනක් උපස්ථානයට අවුත් වැඳ හුන්නාවූ ඒ මාණවකයන්ට මෙසේ කිය "දරුවෙනි, පැනයක් පුළුවස්මි, කිම විසඳන්ට සමර්ථයෝදැ?" ඔවුහු "ඇදුරනි, විචාරනු මැන. ඇදුරනි, විචාරනු මැනව" යි එක් පැහැරම ශ්‍රැතමදයෙන් මත්වූවෝ යම්සේද එමෙන් කීවාහුය. ඇදුරු තෙමේ මේ කිය.

"පුරෙහත්තාදි කාලය සියලුම සත්වයන් තමා සමග කාදමයි. මත්තෙහි ප්‍රතිසන්ධිකාලය ක්ෂයකළාවූ යම් ක්ෂිණාශ්‍රවයෙකුත් වේද, ඒ ක්ෂිණාශ්‍රවතෙම සතර අපායෙහි සත්වයන් පත්වන්නාවූ යම් තත්තාවක් වේද එය ඥාන නමැති හින්තෙන් දැවී.

"දරුවෙනි, මේ ප්‍රශ්නය විසඳවූයයි, ඔවුහු සිතාබලා නොදන්නාහු තුෂ්ණිමිභූත වූහ. ඇදුරුතෙම මෙසේ කී, "දරුවෙනි, කම් නැත අද යවු, සෙට කියන්නහු යයි" යැවූ යේය. ඔවුහු දසදෙනද විසිදෙනද පිටුව ගෙන ඒ ප්‍රශ්නයාගේ ආදිය නොදුටහ, අන්තය නොදිටුවාහුය, නැවත පෙරලා ගොස්

මේ ප්‍රශ්නයාගේ අර්ථය නොදනිමුයයි ආවායයි යන්නට දැන්වූහ. ඇදුරු තෙම ඔවුන්ට නිගා පිණිස මේ ගාථාව කිය.

"බොහෝවූ මනුෂ්‍ය ශීර්ෂයෝ දක්නා ලැබෙති, රොම සහිත වූවාහුද මහත් වූවාහුද වෙති, ග්‍රීවයන්හි පිහිටියාහුය, මෙහි කිසිවෙකම ප්‍රඥාව ඇත්තේ වෙයි."

ගාථාවෙහි අර්ථය මෙසේ දැනුතු, බොහෝවූ මනුෂ්‍ය ශීර්ෂයෝ දක්නා ලැබෙති, ඒ සියලු ශීර්ෂයෝ රොමසහිතයෝය, සියල්ලෝ මහත් වූවාහුද වෙති, ග්‍රීවයෙහිම පිහිටියාහුය, තල්ඵලයක් මෙන් අතින් නොගන්නාහුය, ඒ ශීර්ෂයන්ගේ මේ ධර්මයන්ගෙන් නානාත්වයක් නැත. මෙහි වනාහි කිසිවෙකම කන් ඇත්තේ වෙයි, තමන් සඳහා කියේය.

"කණ්ණවා" - නුවණැත්තේ යන අර්ථයි. කන් සිදුර වූකලී කිසිවෙකුට නැත්තේ නොවෙයි.

ඒ අසා ඒ මාණවකයෝ මකුවවාහු නැමූ කඳ ඇත්තාහු යට බැලූ මුහුණු ඇත්තාහු ඇඟිල්ලෙන් බිම අදිමින් තුෂ්ණීමිභූත වූහ. ඉක්බිති ආවායා තෙම ඔවුන්ගේ ලජ්ජා සහිත භාවය දැක දරුවෙහි, ප්‍රශ්නය උගනිවූයයි. ප්‍රශ්නය විසඳි.

'කාලො' - පෙරබත් කාලයද පසුබත් කාලයද යන මේ ආදියයි.

'භූතානි' - මේ සත්වයන්ට නමෙකි. කාලය තෙම සත්වයන්ගේ සම් මස් ආදිය නොකයි. වැලිදු වනාහි ඔවුන්ගේ ආයු වර්ෂ බලයන් ක්ෂය කරමින් යොවුන් බව මඩිමින් නිරෝගි බව නසමින් කයි, භක්ෂණය කෙරේයයි කියනු ලැබේ.

'සබ්බානෙව සහත්තනා' - මෙසේ කන්නේද කිසිවෙක් නොහරියි සියල්ලන්ම කයි, හුදු භූතයන්ම නොවේ, තවද තමා සමග තමාද කයි. පෙරබත් කාලය තෙම පසුබත් කාලයට නොපැමිණෙයි, පසුබත් කාලාදියෙහිද මේ නයයි.

"යොවකාලසසො භූතො" - ක්ෂිණාශ්‍රවයාහට මේ නමකි. ඒ එසේමැයි - ඒ ක්ෂිණාශ්‍රව තෙම මත්තෙහි ප්‍රතිසන්ධි කාලය ක්ෂය කොට කා සිටිහෙයින් 'කාලසසො' යි කියනු ලැබේ.

"ස භූතපච්චිං පච්චි" - ඒ ක්ෂිණාශ්‍රව තෙම යම් මේ තත්භාවක් අපායයන්හි සත්වයන් පස්වාද ඒ තත්භාව ඥානාග්නියෙන්

දැව් හලුකෙළේය, එහෙයින් භූතපවතිං පච්චි යි කියනු ලැබේ. පජනිං යිද පාඨයී, උපදවන්නා නිර්වර්තනය කරන්නා යන අර්ථයී.

ඉක්කිති ඒ මාණවකයෝ පහන් දහසක ආලෝකයෙන් රාත්‍රියෙහි සමවිෂමත්වය මෙන් ආවායඝ්ඝ්ඝ්ඝ්ඝ් විසදීමෙන් ප්‍රශ්නයාගේ අර්ථය ප්‍රකටව දැක මෙවිට අපි දිවි ඇතිතෙක් ගුරුවාසයෙහි වසන්නෙමු. මේ ආවායඝ්ඝ්ඝ්ඝ් නම් මහත් වූවාහුය. යම් හෙයකින් අපි බහුශ්‍රැතයෙමු යි යන මාතය උපදවා සිව්පද ගාථාවකගේද අර්ථය නොදැනගනුම්හ ද එහෙයින්දැයි' නිහතමාන වූවාහු පෙර මෙන්ම ආවායඝ්ඝ්ඝ්ඝ් වත් පිළිවෙත් කොට ස්වර්ගපරායණ වූහ.

"මහණෙනි, මම එසමයෙහි ආවායඝ්ඝ්ඝ්ඝ් විමි, මේ හික්ෂුහු මාණවකයෝ වූහ, මෙසේ පෙරද මම මොවුන් මෙපරිද්දෙන් මාතය දැඩි කොට ගත් හිස ඇතිව හැසිරෙන්නවුන් නැසූ මාන ඇත්තවුන් කෙළෙමි, යි.' මේ ජාතකයද අසා ඒ හික්ෂුහු පෙරද අපි මාතයෙන්ම නටුම්භයී බොහෝ සෙයින් නිහතමානයෝ වී තමහට උපකාරවූ කමටහන් පිහිට කොට ඇත්තෝ වූහ.

නැවත භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එක් කලෙක ජනපදචාරිකාවෙහි හැසිරෙන සේක් විසල් නුවරට පැමිණ ගොතමක චෛත්‍යයෙහි වාසය කරන්නාහු මේ පන්සියයක් හික්ෂුන්ගේ ඤාණපරිපාකය දැන මේ ගොතමක සූත්‍රය වදාළ සේක.

"අභිඤ්ඤායානං භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙමි නො අනභිඤ්ඤාය, සනිදානානං භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙමි නො අනිදානං සප්පට්ඨාරියානං නො අප්පට්ඨාරියං තස්ස මයනං භික්ඛවෙ අභිඤ්ඤාය ධම්මං දෙසයෙනො -පෙ- නො අප්පට්ඨාරියං කරණියො ඔවාදො කරණියා අනුසාසනී, අලඤ්ච පන වො භික්ඛවෙ, තුට්ඨියා අලං අත්තමනතාය අලං සොමනස්සාය සම්මා සම්බුද්ධො වත සො භගවා ස්වාක්ඛාතො ධම්මො සුපට්ඨන්තො සංඝොති, ඉදමචොව භගවා, ඉමස්මිංඤ්ච පන වෙය්‍යාකරණස්මිං හඤ්ඤමානෙ සහස්සි ලොකධාතු අකම්පිතං" යි

මේ සූත්‍රයද අසා ඒ පන්සියයක් හික්මුණු ඒ අස්තෙහිම සිව්පිළිසිඹියා සමග අර්භත්වයට පැමිණියානුය. මෙසේ මෝ දෙශනා නොමෝ මෙතැනහි නිෂ්ඨාවට පැමිණියායයි.

(මූලපරියාය සූත්‍රවර්ණනා නිමි.)

2. සබ්බාසව සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙ සුතං- සාවත්ථීයං යි සබ්බාසව සූත්‍රයයි. එහි මෝ අපූර්ව පද වර්ණනාවයි. සාවත්ථී යනු "සවත්ථ" නම් සෘෂිහුගේ නිවාසස්ථානවූ නගරයයි "කාකන්දී මාකන්දී" යනු යම්සේද එමෙනි. මෙසේ පළමුකොට අක්ෂර වින්තකයෝ කියති. නැවත අර්ථකථාවාරීහු මෙසේ කියති. මිනිසුන්ගේ යම්කිසි උපභොග පරිභොගයක් වේද ඒ සියල්ල මෙහි ඇත් නු යි "සාවත්ථී" නම් වේ, නොහොත් සාර්ථයන් රැස්වූ කල්හි කිනම් භාණ්ඩයක් ඇත්දැයි විචාළවිට සියල්ල ඇත යන වචනය ගෙන සාවත්ථී නම් වේයයි.

"සැවැත් නුවර සියලු කල්හි සියලු උපකරණ, මොනොවට රැස්වූයේද, එහෙයින් 'සබ්බං' යනු ගෙන සැවැත්යයි කියනු ලැබේ."

"කොසොල් වාසීන්ගේ රමාවූ දර්ශනීයවූ, සිත්කලවූ ශ්‍රාවස්තිපුරය දශවිධ ශබ්දයන්ගෙන් නොසිස් විය." ආහාරපානයෙන් සැදුම් ලද්දේය."

"සමෘද්ධවූ, පිණාගියාවූ, සිත්කලවූ, ශ්‍රේෂ්ඨවූ, ශ්‍රාවස්ති පුරය තෙම දෙවියන්ගේ ආළකමන්දා නම් රාජධානිය මෙන් වෘද්ධියටද විපුල බවටද පැමිණියේ විය."

ජෙතවනය

ඒ ශ්‍රාවස්ති නගරයෙහි යනාර්ථයි, 'ජෙතවන' යන මෙහි තමාගේ පසමිතුරු ජනයා දිනානුයි ජෙත නම්, නොහොත් රජු විසින් තමාගේ සතුරු ජනයා දිනූ කල්හි උපන්නේනුයි ජෙත නම්, මංගල කැමැති බැවින් හෝ ඕනට මෙසේ නාමයම කරන ලදැයි ජෙත නම්, ජෙතයාගේ වනය ජෙතවන නම්, යම් හෙයකින් ඒ දෙවිරම ජෙත නම් රාජකුමාරයා විසින් රොපණය කරන

ලද්දේ, වර්ධනය කරන ලද්දේ, පරිපාලනය කරන ලද්දේ වීද, හෙතෙම ඒ ජේතවනයාගේ ස්වාමීන් වීද, එහෙයින් ජේතවනයයි කියනු ලැබේ, ඒ ජේතවනයෙහි-

අනෙපිඩු සිටාණෝ

“අනාඨපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ” යනු මෙහි ගෘහපති තෙම මවුපියන් විසින් කළ නම් විසින් සුදත්ත නම් වේ, සියලු කාමයෙන් සමෘද්ධබැවින්ද පහවූ මසුරුබැව් ඇති බැවින්ද කරුණාදී ගුණයෙන් සමන්විත බැවින්ද සියලු කාලයෙහි අනාඨයන්ට පිණ්ඩදානය කෙළේය, එහෙයින් අනාඨපිණ්ඩිකයයි ප්‍රසිද්ධියට ගියේය, මෙහි ප්‍රාණිහු විශේෂයෙන් ප්‍රවුජ්ජනයෝ හෝ සිත් අලවා වෙසෙත් නුයි ආරාම නම් වේ, ඒ ආරාමයාගේ පූජ්ඵ ඵලාදි ශෝභාවෙන්ද ඉතා නොදුරු ඉතා නොළං බැව් ආදිවූ පස්වැදැරුම් සෙනසුන් සපුටෙන්ද ඒ ඒ දිගින් අවුත් රමණය කෙරෙති, අභිරමණය කෙරෙති, උකටලි නොව වාසය කෙරෙති යන අර්ථයි, නොහොත් උක්තප්‍රකාර සම්පත්තිය කරණකොටගෙන ඒ ඒ ගැන ගියවුන්ද තමාගේ තමාගේද අභ්‍යන්තරයටම පමුණුවා රමණය කරවා නුයි ආරාම නම්වේ. යම් හෙයකින් ඒ ආරාමය තෙම අනාඨපිණ්ඩික ගෘහපතිහු විසින් ජේත නම් රාජකුමාරයා අතින් අශ්ටාදශ හිරණ්‍ය කොටියකින් කොටි සංස්තාරයෙන් විකොටගෙන අශ්ටාදශ හිරණ්‍ය කොටියකින් සෙනසුන් කරවා අටළොස්කෙළක් අමුරනින් විහාර පූජාව නිමවා මෙසේ සූපණස්කෙළක් හිරණ්‍ය පරිත්‍යාගයෙන් බුදුපාමොක් සඟනට පාවාදුන්නේද, එහෙයින් අනෙපිඩු සිටුහුගේ ආරාමයයි කියනු ලැබේ, ඒ අනෙපිඩු සිටුහුගේ ආරාමයෙහිය.

මෙහිදු ජේතවනෙ යන වචනය පූර්ව ස්වාමියා ප්‍රකාශ කිරීමයි, අනාඨපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ යනු පශ්චිම ස්වාමියා ප්‍රකාශ කිරීමයි, මොවුන්ගේ ප්‍රකාශ කිරීමෙහි ප්‍රයෝජනය කිමෙක්දැ? යි පුණ්‍යකාමීන්ගේ දෘෂ්ටානුගතියට පැමිණීමයි. එහි වනාහි දොරකොටු ප්‍රාසාද නිර්මාණයෙහි බිම විකිණීමෙන් ලත් අටළොස්කෙළක් හිරණ්‍යයද නොඑක් කෙළ ගණන් අගනා වෘක්ෂයෝද ජේතකුමාරයාගේ පරිත්‍යාගයයි, සූපණස්කෙළක්

අනෙපිඩු සිටුහුගේ පරිත්‍යාගයයි, මෙසේ ඔවුන් දැක්වීමෙන් මෙසේ පුණ්‍යකාමීහු පින් කෙරෙත්යයි දක්වන්නාවූ ආයුෂ්මත් ආනන්දයෝ අන්‍ය පුණ්‍යකාමීන්ද ඔවුන්ගේ දෘෂ්ටානුගතියට පැමිණීමෙහි යොදවත්.

"සබ්බාසව සංවර පරියායං වො භික්ඛවෙ, යි කුමක් හෙයින් මේ සූත්‍රය වදාළසේක්ද යත්? ඒ භික්ෂූන්ගේ උපක්ලේශ විශොධනය ආදී කොට ආශ්‍රවක්ෂය පිණිස පිළිවෙත දැක්වීම පිණිසය. ඒ දෙශනාවෙහි 'සබ්බාසව සංවර පරියායං' යනු සියලු ආශ්‍රවයන්ගේ සංවරයට කාරණය සංවරවූ කාරණය, යම් කරුණකින් ඔවුහු සංවර කරන ලදුව වසන ලදුව අනුත්පාද නිරෝධ නම්වූ ක්ෂයවීමට යෙත්ද ප්‍රභිණ වෙන්ද නොපවතින්ද ඒ කාරණය යන අර්ථයි.

ආශ්‍රව

එහි පහළවෙන් නුයි ආශ්‍රව නම් වෙති, ඇසින්ද -පෙ- සිතින්ද පහළවෙත්. පවතිත්යයි කියන ලද වෙයි. ධර්ම වශයෙන් ග්‍රොත්‍රභූසිත තෙක්ද අවකාශ වශයෙන් භවාග්‍රය තෙක්ද පහළ වෙත් නුයි හෝ ආශ්‍රව නම් වෙත්. මේ ධර්මයන්ද මේ අවකාශයද ඇතුළත් කොට පවතිත් යන අර්ථයි මේ 'ආ' කාරය තෙමේ ඇතුළත් කිරීම් අර්ථමැයි බොහෝ කලක් පිරිවිසිම් අටින් සුරාදි ආසව වැනි නුයිද ආශ්‍රව නම් වෙති. ඒ එසේමැයි- ලෝකයෙහි චිරපාරිවාසිකාර්ථයෙන් සුරාදීහු ආසවයයි කියනු ලැබෙත්. ඉදින් චිරපාරිවාසිකාර්ථයෙන් ආසවයෝ නම්, මොවුහුම වන්ට සුදුසු වෙති: මේ වදාරන ලද මැයි- "පුරිමා භික්ඛවෙ, කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය ඉතො පුබ්බෙ අවිජ්ජා නා හොසි" යනාදියයි, නොහොත් දීර්ඝවූ සංසාර දුඛය උපදවත්. ප්‍රසව කෙරෙත් නුයිද ආශ්‍රව නම් වෙත්, මෙහි පළමු දැක්වූ නිර්වචනයෝ යම් තැනක ක්ලේශයෝ ආශ්‍රවයෝයි එන්ද එහි යෙදෙත්. පසුව කී නිර්වචනය කර්මයෙහිද යෙදෙයි. හුදු කර්ම ක්ලේශයෝම ආශ්‍රවයෝ නොවෙත්. තවද වනාහි නානාප්‍රකාරවූ උපද්‍රවයෝද (ආශ්‍රව නම් වෙති,) ඒ එසේ මැයි- සූත්‍රයන්හි "නාහං චූන්ද, දිට්ඨධම්මිකානං යෙව ආසවානං සංවරාය ධම්මං දෙසෙමි" යන මෙහි විවාදයන්ට මුල්වූ ක්ලේශයෝ ආශ්‍රවයෝ යයි ආවාහුය.

"යම් ආශ්‍රවයක් හෙතුකොටගෙන දිව්‍ය ලෝකයෙහි ප්‍රතිසන්ධිය වන්නේද ආකාසචාරිවූ ගාන්ධර්වයෙක් හෝ වන්නේද, යම් ආශ්‍රවයක් හෙතුකොටගෙන යක්ෂ බවට යන්නෙහි මිනිස් බවටද පෙරලා එන්නේද මා විසින් ඒ ආශ්‍රවයෝ ක්ෂයකරන ලද්දාහුය. වෙසෙසින් පහකරන ලද්දාහුය සිදින ලද්දාහුය."

මෙහි ඉන්‍ද්‍රියමය කල්මයද අවශ්‍යම අකුශල ධර්මයෝද (ආශ්‍රව නම් වෙති,) "දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය" යන මෙහි පරොපවාද විප්‍රතිසාර වධබන්ධනාදීහුද අපායදුඛවූද නානාප්‍රකාර උපද්‍රවයෝ (ආශ්‍රව නම් වෙති) ඒ මේ ආශ්‍රවයෝ වනාහි යම් තැනන යම්සේ ආවාහුද එහි එපරිද්දෙන් දකුණත්තාහුය.

මේ ආශ්‍රවයෝ වනාහි පළමුකොට විනයෙහි "දිට්ඨධම්ම කානං ආසවානං සංවරාය සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය" යි දෙපරිද්දෙකින් ආවාහුය. සමායතන සූත්‍රයෙහි "තයො මෙ ආවුසො, ආසවා කාමාසවො භවාසවො අවිජ්ජාසවො" යි තුන් පරිද්දෙකින් ආවාහුය. අන්‍ය සූත්‍රාන්තයන්හිද අභිධර්මයෙහිද ඔවුහුම දිට්ඨාසවයන් සමග සතර පරිද්දෙකින් ආවාහුය. නිර්වේධික පයඝායයෙහි "අත්ථි භික්ඛවෙ, ආසවා නිරයාගමිනියා අත්ථි ආසවා නිරවිජානයොනි ගාමිනියා අත්ථි ආසවා පෙත්ති විසයගාමිනියා අත්ථි ආසවා මනුස්සලොක ගාමිනියා අත්ථි ආසවා දෙවලෝක ගාමිනියා" යි පස් පරිද්දෙකින් ආවාහුය, ඡක්ක නිපාතයෙහි "අත්ථි භික්ඛවෙ, ආසවා සංවරා පහාතබ්බා" යනාදී නයින් සපරිද්දෙකින් ආවාහුය. මේ සූත්‍රයෙහි වූකලී ඔවුහුම දර්ශනයෙන් ප්‍රහාතව්‍යයන් සමග සත් පරිද්දෙකින් ආවාහුයයි. මේ වනාහි "ආසව" යන පදයෙහි වචනාර්ථය හා ප්‍රභේදයද වෙයි.

සංවරය

"සංවර" යන පදයෙහි වනාහි සංවරණය කරනු ලැබේ නුයි, සංවර නම් වසයි, වළකයි, පවත්නට නොදෙයි, යන අර්ථයි. ඒ එසේමැයි- "අනුජානාමි භික්ඛවෙ, දිවා පතිසල්ලියන්තෙන ද්වාරං සංවරිත්වා පතිසල්ලිතුං" යි ද "සෝතානං සංවරං බ්‍රුමි

පඤ්ඤායෙන පිටියරෙ" යි ආදී තැනහි පිටින අර්ථයෙන් සංවරයයි වදාළහ. හේ මේ සංවරය තෙම පස් ආකාර වෙයි, සීල සංවරය, සති, ඤාණ, ඛන්ති, විරිය සංවර යයි කියායි. ඔවුන් අතුරෙහි 'ඉමිනා පාතිමොක්ඛ සංවරෙන උපෙතො' යන මේ තෙමේ සීලසංවර නම්, ප්‍රාතිමොක්ඛ ශීලයම මෙහි සංවරයයි කියන ලදී.

"චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරමාපජ්ජති" යනාදීන්හි සති සංවර යයි. ස්මෘතියම මෙහි සංවරයයි කියන ලද්දීය.

"සොතානං සංවරං බුද්ධි පඤ්ඤායෙන පිටියරෙ" යන මේ තෙමේ ඤාණසංවරයයි. මෙහි ඥානයම 'පිටියරේ' යන මේ පිටිනාර්ථයෙන් සංවරයයි කියන ලදී.

'ඛමො හොති සිතස්ස' "උප්පන්නං කාම විතක්කං නාධි වාසෙති" යනාදීන්හි මේ සූත්‍රයෙහිම ඛන්ති-විරියසංවරයෝ ආවාහුය, "සඛ්ඛාසව සංවර පරියායං" යන මේ උද්දේසයෙන් සංග්‍රහ කළ බැවින් ඔවුන්ගේද සංවර භාවය දැන යුත්තේය.

තවද පස් ආකාරවූ ම මේ සංවරය තෙම මෙහි ආයේමය, ඔවුන් අතුරෙන් ඛන්ති- විරිය සංවරයෝ පළමු කොට කියන ලද්දාහුමය.

"සො තඤ්ච අනාසනං තඤ්ච අගොචරං" යි මේ වනාහි මෙහි සීල සංවරයයි.

"පටිසංඛායොනිසො චක්ඛුන්ද්‍රිය සංවර සංවුතො" යි මේ තෙම සති සංවරයයි.

සියලු තැනහි "පටිසංඛා" යනු ඤාණ සංවරයයි. අග තිතගහණයෙන් වනාහි දර්ශනයද ප්‍රතිසෙවනයද භාවනාවද ඤාණ සංවරයයි. ධර්මයෝ මේ කරණකොටගෙන වෙසෙසින් යෙත්තූයි පරියාය නම් වේ. උත්පත්තියට හෝ නිරෝධයට හෝ යෙත්යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙතෙකින් "සඛ්ඛාසව සංවර පරියායං" යන මෙහි යමක් කියයුතුද එය කියන ලද්දේ වෙයි,

මේ ප්‍රාප්තාවසරයෙහි "ජානතො අහං" යනාදියෙහි ජානතො- දන්නාහුගේ, පස්සතො- දක්නාහුගේ, දෙපදයම එකාර්ථ වෙති. ව්‍යඤ්ජනයම විවිධ වෙයි. මෙසේ ඇති කල්හිද

ජාතනො යනු ඥානලක්ෂණය ගෙන පුද්ගලයා දක්වයි. සැබවඥානය දැනීමේ ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය. පස්සතො යනු ඥානය ප්‍රභාවකොට ඇති බව ගෙන (පුද්ගලයා දක්වයි)

එසේමැයි- ඥානය දැකීම උත්පත්ති කොට ඇත්තේය. ඥාන සමංගී පුද්ගල තෙමේ ඇස්ඇති තැනැත්තේ ඇසින් රූපයන් මෙන් නුවණින් විවෘත ධර්මයන් දකියි. තවද උපාය මනස්කාරය උපදවන්ට දන්නහුගේ අනුපාය මනස්කාරය යම්සේ නූපදීද එපරිද්දෙන් දක්නහුගේයයි මේ මෙහි සාර යයි කියි ආවායඝී කෙනෙක් වනාහි බොහෝ විස්තර දක්වති. ඒ විස්තරයන් මේ අර්ථයෙහි නොයෙදෙත්.

ආශ්‍රවක්ෂය

ආසවානං බයං යනු ආශ්‍රවයන්ගේ ප්‍රභාණය ආශ්‍රවයන්ගේ අත්‍යන්තක්ෂය සමුත්පාදයක්ෂයවූ ආකාරය නැති බව යන අර්ථයි. මෙයම මේ සූත්‍රයෙහිද 'ආසවානං බයා අනාසවං චෙතො විමුත්තිං' යනාදියෙහිද අශ්‍රවක්ෂයාර්ථයි, පිටත් තැන්හි වනාහි මාර්ග ඵල නිර්වාණයෝද ආශ්‍රවක්ෂයයයි කියනු ලැබෙති. ඒ එසේමැයි-

"ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවෙහි හික්මෙන්නාවූ සෘජු මාර්ගයයි කියන ලද ආයඝී මාර්ගයට පිළිපන්නාවූ ශෛක්ෂයාහට පළමු කොට මාර්ග ඥානය උපදී."

ආදියෙහි මාර්ගය "ආසවක්ඛය" යයි කියන ලදී. "ආසවානං බයා සමණො හොති" යනාදියෙහි ඵලය කියන ලදී.

"අනුන්ගේ වරද දක්නාසුලුවූ සත්තයෙන් උප්පාදාන සංඥාවූ ඒ මහණහට කාමාදී ආශ්‍රවයෝ, වැඩෙත්. හෙතෙම අර්හත්ඵල නම් ආශ්‍රවක්ෂයයෙන් දුරුවූයේ වෙයි."

ආදී තැන්හි නිර්වාණය ආශ්‍රවක්ෂයයයි කියන ලදී. "නො අජාතනො නො අපස්සතො" යනු යමෙක් වනාහි නොදනීද නොදකීද ඕනට (ආශ්‍රවක්ෂය) නොකියමි යන අර්ථයි, මෙයින් යමෙක් නොදන්නහුට නොදක්නහුට සංසාරාදියෙන්ම ශුද්ධිය වෙයයි කියන්ද ඔවුහු ප්‍රතික්ෂෙප කරන ලද්දාහු වෙති. නොහොත් පූර්වපද්ධියෙන් උපාය කියන ලද්දේය. මෙයින් අනුපාය ප්‍රතික්ෂෙපය කියන ලද්දේයයි, සංක්ෂෙපයෙන් මෙහි ඥානය ආශ්‍රව සංවර පයඝායයයි දක්වන ලද වෙයි.

මෙවිට යමක් දන්නනුට ආශ්‍රවයන්ගේ ක්ෂයවීමවේද එය දක්වනු කැමැත්තානු "කිඤ්ච භික්ඛවො, ජානතො" යන පාවිඡාව පටන් ගත්ත. එහි දැනීමි බහුවිධ වෙති, යම්හෙයකින් පණ්ඩිත ස්වභාව ඇති යම්කිසි මහණෙක් ඡත්‍රයක් කරනට දනීද කිසිවෙක් විවරාදීන් අතුරෙන් කිසිවක් කරනට දනීද, මෙබඳු කර්මයන් විත්තශීර්ෂයෙහි සිට කරන්නාවූ ඔහුගේ ඒ දැනීම මාර්ගඵලයන්ට පදස්ථාන නොවේයයි නොකිය යුත්තිය. යමෙක් වනාහි ශාසනයෙහි පැවිදිව වෙදකම් ආදිය කරනට දනීද දන්නාවූ ඔහුටම ආශ්‍රවයෝ වැඩෙත් මැයි.

එහෙයින් යමක් දන්නනුටද දක්නනුටද ආශ්‍රවයන්ගේ ක්ෂයවීම වේද එයම දක්වනසේක්. 'යොනිසො ච මනසිකාරං අයොනිසෙ ච මනසිකාරංයි' වදාළහ. එහි යොනිසොමනසිකාරය නම් උපායමනස්කාරය පථමනස්කාරයයි අනිත්‍යාදියෙහි අනිත්‍යය යනාදි නයින්ම හෝ සත්‍යානුලෝමික ඥානයෙන් හෝ විත්තයාගේ ආවර්තනයක් අන්වාචර්තනයක් අභොගයක් සමන්තාහාරයක් මනසිකාරයක් වේද මේ තෙමේ යෝනිසොමනසිකාරයයි කියනු ලැබේ.

"අයොනිසො මනසිකාරො" යනු අනුපාය මනසිකාරය උප්පථ මනසිකාරය යනාර්ථයි, අනිත්‍යයෙහි නිත්‍යයයි දුඛයෙහි සුඛයයි අනාත්මයෙහි ආත්මයයි අසුභයෙහි සුභයයි අයොනිසො මනසිකාරයක් උප්පථ මනසිකාරයක් සත්‍යයට ප්‍රතික්කූලයෙන් හෝ විත්තයාගේ ආවර්තනයක් අන්වාචර්තනයක් අභොගයක් සමන්තාහාරයක් මනසිකාරයක් වේද මේ තෙම අයොනිසො මනසිකාරයයි කියනු ලැබේ. මෙසේ යොනිසො මනස්කාරය උපදවන්නට දන්නනුට අයොනිසො මනස්කාරයක් යම්සේ නූපදීද එපරිද්දෙන් දක්නනුට ආශ්‍රවයන්ගේ ක්ෂයවීම වෙයි.

මෙවිට මේ අර්ථයාගේම යුක්තිය දක්වනසේක්, 'යොනි සො භික්ඛවො' -පෙ- පභියන්ති' යි වදාළහ. එයින් කුමක් කියන ලද්දේ වේද යත්, යම්හෙයකින් නුනුවණින් මෙතෙහි කරන්නනුට ආශ්‍රවයෝ උපදිනද නුවණින් මෙතෙහි කරන්නනුට ප්‍රගීණ වෙත්ද, එහෙයින් යොනිසො මනස්කාරය උපදවනට දන්නනුට අයොනිසො මනසිකාරයක් මෙසේ නොඋපදීද එපරිද්දෙන්

දක්නනුට ආශ්‍රවයන්ගේ ක්ෂයවීම වේයයි දත යුතුයි. මෝ වනාහි මෙහි සංක්ෂෙප වර්ණනායි. මේ වනාහි විස්තරයයි- එහි "යොනිසො අයොනිසො" යන මේ පද දෙකින් මත්තෙහි සියලු සූත්‍රය ආබද්ධ වෙයි, වට්ටව්වට්ට වශයෙන්ම මත්තෙහි සියලු සූත්‍රය වදාරන ලදී.

සංසාරය අයොනිසො මනස්කාරය මුල්කොට ඇත්තේද විවෘත්තය යොනිසො මනස්කාරය මුල්කොට ඇත්තේද වෙයි, කෙසේද? අයොනිසො මනස්කාරය වනාහි වැඩෙන්නේ ධර්ම දෙකක් පිරෙයි, අවිද්‍යාවද භවතත්තාවද කියායි, අවිද්‍යාව ඇති කල්හි අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යය කොට සංස්කාරයෝ වෙති -පෙ- දූඛ ස්කන්ධයාගේ සමුදය වෙයි. තත්තාව ඇති කල්හි තත්තාව ප්‍රත්‍යය උපාදානය වෙයි, -පෙ- සමුදය වේයයි මෙසේ මේ අයොනිසොමනස්කාරය බහුලකොට ඇති පුද්ගල තෙම වාතවෙගාහි ඝාතයෙන් වෙසෙසින් නට නැවක් මෙන්ද ගංගාවර්තයෙහි හුදු ගෙරි කැලක් මෙන්ද, සක්යත යෙදූ ගවයෙකු මෙන්ද, නැවත නැවත භවයොනිගති විඥානස්ථිති සත්වාචාසයන්හි ආවර්තනය පරිවර්තනය කෙරෙයි. මෙසේ පළමුකොට අයොනිසොමනස්කාර මූලකවූ වෘත්තය වෙයි.

යොනිසොමනස්කාරය වනාහි වැඩෙන්නේ "යොනිසො මනස්කාර සම්පන්නස්සෙතං භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො පාටිකං බං අරියං අට්ඨංගිකං මග්ගං භාවෙස්සති අරියං අට්ඨංගිකං මග්ගං බහුලිකරිස්සති" යි වදාළ හෙයින් සමාග්දෘෂ්ටිය ප්‍රමුඛ කොට ඇති අෂ්ටාංගික මාර්ගය සම්පූර්ණ කෙරෙයි. යම් සමාග්දෘෂ්ටියකුත් වේද හෝ තොමෝ විද්‍යාවයයි විද්‍යාවගේ ඉපදීමෙන් අවිද්‍යාවගේ නිරෝධයෙන් සංස්කාර නිරෝධය වෙයි -පෙ- මෙසේ මේ අසම්මිශ්‍රවූ දූඛරාශිහුගේ නිරෝධය වේයයි මෙසේ යොනිසොමනස්කාර මූලකවූ විවෘත්තය දත යුතුයි.

මෙසේ මේ පද දෙකින් මත්තෙහි සියලු සූත්‍රය ආබද්ධ වෙයි. මෙසේ බැඳුනු කල්හිද මෙහි යම් හෙයකින් පළමු කොට ආශ්‍රවයන්ගේ ප්‍රභාණය දක්වා පසුව උත්පත්තිය කියනු ලබන්නී නොයෙදෙයිද, ඒ එසේමැයි- ප්‍රභිණ්ඩවාහු නැවත නොඋපදිත්. උපන්නවුන්ගේ වනාහි ප්‍රභාණය යෙදෙයයි, එහෙයින් උද්දේශ

ප්‍රතිලෝම වශයෙන්ම 'අයෝනියො හික්ඛවෙ, මනසිකරොතො' යනාදිය වදාළහ. එහි "අයෝනියොමනසිකරොතො" උක්තප්‍රකාරවූ අයෝනියොමනසිකාරය උපදවන්නහුට, අනුප්පන්නාවෙව ආසවා උප්පජ්ජන්ති" යන මෙහි පෙර නොලත් විරු චීවරාදි ප්‍රත්‍යයක් හෝ උපස්ථායක සද්ධිවිහාරික අත්තෙවාසිකයන් අතුරෙන් එක්තරා මනොඥවස්තුවක් හෝ ලැබ එය..ශුභය සුඛයයි නුනු වණින් මෙනෙහි කරන්නහුටද අත්‍යතරවූ පෙර නොලත්විරු අරමුණක් හෝ යම් ඒ ආකාරයකින් නුනුවණින් මෙනෙහි කරන්නහුටද යම් ආශ්‍රව කෙනෙක් උපදිත්ද, ඔවුහු නුපන්නාහු උපදිත්යයි දතයුත්තාහුය. අත්පරිද්දෙකින් වනාහි අනමනාග්‍රවූ සංසාරයෙහි නුපන් ආශ්‍රවයෝ නම් නැති. පෙර අනුභව කළ විරුද වස්තුවෙහි හෝ අරමුණෙහි හෝ යමෙකුට ප්‍රකෘති ශුද්ධියෙන් හෝ උද්දේශ පරිපෘච්ඡා පයඝාප්ති නව කර්ම යෝනියො මනස්කාරයන් අතුරෙන් එක්තරා එකක් හුගේ වශයෙන් හෝ පෙර නොඉපිද පසුව එබඳුවූ ප්‍රත්‍යයක් කරණකොට ගෙන (යම් ආශ්‍රව කෙනෙක්) වහා උපදිත්ද මොවුහුද නුපන්නාහු උපදිත්යයි දත යුත්තාහුය. ඒ වස්ත්වාරම්මණයන්හිම නැවත නැවත උපදින්නාහු උපන් ආශ්‍රවයෝ වැඩෙත්යයි කියනු ලැබෙත් මෙයින් අත් පරිද්දෙකින් පළමු උපන්නවුන්ගේ වැඩීමෙක් නම් නැති.

'යෝනියො ව බො හික්ඛවො' යන මෙහි වනාහි යමෙකුට ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යපයන්ගේද භද්‍රාකාපිලානියගේ ද යම්සේද එමෙන් ප්‍රකෘති ශුද්ධියෙන් හෝ පරිපෘච්ඡාදි කාරණයන්ගෙන් හෝ ආශ්‍රවයෝ නුපදිත්ද, හෙතෙම මාගේ ආශ්‍රවයෝ මාර්ගයෙන් නැසීමට නොගියාහුයයි දැනගනී. ඒකාන්තයෙන් ඔවුන්ගේ සමුද්දායකය පිණිස පිළිපදිමිසි අනතුරුව මාර්ග භාවනාවෙන් සියලු ආශ්‍රවයන් සමුද්දායකය කෙරෙයි. ඔහුට ඒ ආශ්‍රවයෝ නුපන්නාහු නුපදිත්යයි කියනු ලැබෙත්. කාරකවූම යමෙකුට වනාහි සිහි මුළාවීමෙන් වහා ආශ්‍රව උපදිත්ද ඉක්බිති සංවේගයට පැමිණ නුවණින් විශිෂ් කරන්නේ ඒ ආශ්‍රවයන් සමුවීමේද කෙරේද. ඔහුට උපන්නාහු ප්‍රතිණ වෙත්යයි කියනු ලැබෙත්.

"මහාතිස්සභූතී" තෙර

මණ්ඩලාරාමවාසී මහාතිස්සභූතී ස්ථවිරයන්ට මෙනි. හෙතෙම වනාහි ඒ වෙහෙරම උද්දේශ ග්‍රහණය කෙරෙයි ඉක්තිබි ගමිහි පිටු පිණිස හැසිරෙන ඕනට විසභාගාරම්මණයෙකිහි කෙලෙස් උපත. හෙතෙම එය විදර්ශනාවෙන් විෂ්කම්භණය කොට විහාරයට ගියේය ඕනට සිහිනෙහිද ඒ අරමුණ එළඹ සිටියේය හෙතෙම මේ කෙලෙස් වැඩි අපායෙහි ඉපදීම පිණිස පවත්නේ වේයයි සංවේග උපදවා ආවායතියන් විචාරා වෙහෙරින් නික්ම මහා සංඝරක්ෂිත ස්ථවිරයන්ගේ යම්පයෙහි රාගයට පිළිපක්වූ අසුභ කමටහන්ගෙන ලැහැබක් මැදට ගොස් පවුල්සිවුර අතුරා හිඳ අනාගාමී මාර්ගයෙන් පඤ්චකාම ගුණිකරාගය සිඳි නැගිට ආවායතියන් වැඳ දෙවන දින උද්දේශ මාර්ගයට පැමිණියේය. යම් ආශ්‍රව කෙනෙක් වනාහි වර්තමානයෙහි නූපන්නාහුද ඔවුන්ගේ ප්‍රතිපත්තියෙන් ප්‍රභාණයෙක් නම් නැත. මේ අවසරයෙහි "උපන්නා ව ආසවා පතියන්නී" යන මේ පදයම ගෙන යම් ආශ්‍රව කෙනෙක් ප්‍රභිණ වෙත්ද ඔවුන්ගේ නානාප්‍රකාරය හෙයින් අනිකුදු ප්‍රභාණ කාරණයක් පහළ කරන්ට දෙශනා ප්‍රභේදයෙහි දක්ෂවූ ධර්ම රාජයෙක් යම්සේද එමෙන් දෙශනාව විස්තර කරන සේක් "අත්ථි භික්ඛවෙ, ආසවා දස්සනා පහාතබ්බා" යනාදිය වදාළහ.

"එහි දස්සනා පහාතබ්බා"- දර්ශනයෙන් පහකළ යුත්තාහු සියලු තැන්හි මේ නයයි. මෙවිට ඒ පදයන් පිළිවෙළින් ප්‍රකාශ කරනු කැමැත්තාහු "කතමෙ ව භික්ඛවෙ, ආසවා දස්සනා පහාතබ්බා? යි ප්‍රශ්න කොට මූලපරියාය වර්ණනාවෙහි කී ක්‍රමයෙන්ම 'ඉධ භික්ඛවෙ, අස්සුතවා පුට්ඨ්ථනො' යි පුද්ගලාධිෂ්ඨාන දෙශනාව ආරම්භ කළසේක.

එහි "මනසිකරණියෙ ධම්මෙ නප්පජානාති"- ආවර්ජනා කළ යුතුවූ සිත්හි එලවිය යුතුවූ ධර්මයන් නොදනියි.

"අමනසිකරණියෙ" ඊට විපරීතවූ සෙසු පදයන්හිද මේ නයයි. යම් හෙයකින් වනාහි මේ ධර්මයෝ මෙනෙහි කළයුත්තෝය මොවුහු නො මෙනෙහි කළ යුත්තෝයයි ධර්ම හෙයින් නියමයක් නැද්ද, ආකාර වශයෙන් නියමය ඇත්ද,

යම් ආකාරයකින් මෙනෙහි කරනු ලබන්නාහු අකුශලොත්පත්තියට පදස්ථාන වෙත්ද, ඒ අයුරින් නො මෙනෙහි කළ යුත්තාහුද? යම් ආකාරයකින් කුශලොත්පත්තියට පදස්ථාන වෙත් නම් එපරිද්දෙන් මෙනෙහි කළයුත්තාහුද? එහෙයින් "යස්ස භික්ඛවෙ, ධම්මෙ මනසි කරොතො අනුප්පන්නො වා කාමාසවො" යනාදිය වදාළහ

එහි "යස්ස" (යෙ + අස්සයි විච්ඡේදයි) යම් ධර්මකෙනෙක් මෙනෙහි කරන්නාවූ) ඒ අශ්‍රැතවත් පෘථ්වීජනයාහට.

"මනසි කරොතො" ආවර්ජනා කරන්නහුට සිත්හි මොනොවට එළවන්නහුට

"අනුප්පන්නො වා කාමාසවො"- යන මෙහි 'වා' ශබ්දය තෙම සමුවිච්ඡාර්ථයි, විකල්පාර්ථ නොවෙයි. එහෙයින් යම්සේ "යාවතා භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා දිපදාවා -පෙ- තථාගතො තෙයං අග්ග මක්ඛායති" යි කී කල්හි අපාදයෝද ද්විපාදයෝද යන අර්ථය වේද, යම්සේ "භුතානං වා සත්තානං ධීතියා සම්භ වෙසීනං වා අනුග්ගහාය" යි කී කල්හි ගින්නෙන්ද ජලයෙන්ද මිටුහෙදයෙන්ද යන අර්ථයවේද,

එපරිද්දෙන් මෙනිද නූපත් කාමාශ්‍රවයද උපදී. උපත් කාමාශ්‍රවයද වැඩෙයි, යන අර්ථය දතයුතුයි සෙස්සෙහි දු මෙසේයි. මෙදහිකාමාසාවො" යනු පඤ්චකාම ගුණික රාගයයි. "භවාසවො" යනු රූපාරූප භවයෙහි ඡන්දරාගයද ධ්‍යානනිකායන්තියද ශාස්වත උච්ඡේදදෘෂ්ටි සහිත වූවාහු, මෙසේ දෘෂ්ට්‍යාශ්‍රවයද භවාශ්‍රවයෙහිම එක්වීමට යෙයි.

"අවිජ්ජාසවො" යනු සිව්සස්ති නො දැන්මයි, එහි කාම ගුණයන් ආස්වාද වශයෙන් මෙනෙහි කරන්නහුට නූපත් කාමාශ්‍රවයද උපදී, උපත් කාමාශ්‍රවයත් වැඩෙයි. මහද්ගත ධර්මයන් ආස්වාද වශයෙන් මෙනෙහි කරන්නහුට නූපත් භවාශ්‍රවයද උපදියි. උපත් භවාශ්‍රවයත් වැඩෙයි. භූමිත්‍රයෙහිත් ධර්මයන් සතර විපය්‍යාසයන්ට පදස්ථාන භාවයෙන් මෙනෙහි කරන්නහුට නූපත් අවිද්‍යාශ්‍රවයද උපදියි. උපත් අවිද්‍යාශ්‍රවයත් වැඩෙයි දත යුතුයි. කී ක්‍රමයට ප්‍රත්‍යතික වශයෙන් ශුක්ල පක්ෂය විස්තර කටයුතුයි.

කුමක් හෙයින් වනාහි ආශ්‍රව තුනක්ම මෙහි වදාරන ලද්දාහුද යත්, විමොක්ෂයන්ට ප්‍රතික්ෂේප හෙයින්. යම් හෙයකින් කාමාශ්‍රවය අප්‍රණිහිත විමොක්ෂයට ප්‍රතිපක්ෂවේද, අන්‍යයෝ අනිමිත්ත සුන්‍යතා විමොක්ෂයන්ට ප්‍රතිපක්ෂ වෙත් ද, එහෙයින් මේ ආශ්‍රවත්‍රය උපදවන්නාහු ත්‍රිවිධ විමොක්ෂයන්ට අභාගිහු වෙති, නොඋපදවන්නාහු භාගිහු වෙතැයි මේ අර්ථය දක්වන්නාහු විසින් තිදෙනෙක්ම වදාරන ලද්දාහුයයි දතයුත්තාහුය. නොහොත් දෘෂ්ට්‍යාශ්‍රවයද මෙහි වදාරන ලද්දේමයයි මේ වර්ණනා කරන ලද.

"තස්ස අමනසිකරණියානං ධම්මානං මනසිකාරා" යනු මෙනෙහි කිරීම හෙතුකොටගෙන, යම් හෙයකින් ඒ ධර්මයන් මෙනෙහි කෙරේද එහෙයින්ද කියනලද වෙයි, දෙවෙනි පදයෙහිද මේ නයයි.

"අනුප්පන්නා වෙව ආසවා උප්පජ්ජන්ති උප්පන්නා ච ආසවා පවච්ඡන්ති" යනු යට කියන ලද ආශ්‍රවයන්ගේම මේ අහෙද වශයෙන් දැක්වීමයි.

මෙනෙකින් පුද්ගලාධිෂ්ඨාන දෙශනාවෙන් පහකළයුතු ආශ්‍රවයන් දක්වන්නට යම් මේ අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජනසෙක් කියන ලද්දේද හෙතෙම යම්හෙයකින් "අයොනිසො භික්ඛවෙ, මනසිකරොතො අනුප්පන්නාවෙව ආසවා උප්පජ්ජන්ති" යි මෙසේ සාමාන්‍යයෙන් කියන ලද නුනුවණින් මෙනෙහි කිරීම ප්‍රත්‍යයකොට ඇති කාමාශ්‍රවාදීන්ගේද අධිෂ්ඨානය වේද, එහෙයින් ඒ ආශ්‍රවයන්ද ඒ පුද්ගලයා සමගම දක්වා දැන් දර්ශනයෙන් ප්‍රතිණ කළයුතු ආශ්‍රවයන් දක්වනසේක්, 'සො එවං අයොනිසො මනසිකරොති අහොසිං නු ඛො අහං' යනාදිය වදාළහ නොහොත් විචිකිච්ඡා ශීර්ෂයෙන් මෙහි දෘෂ්ට්‍යාශ්‍රවයද දක්වනු පිණිස මේ දෙශනාව පටන්ගත් සේක.

ඒ පාදයාගේ අර්ථය නම්, යමෙකුට මේ කියන ලද ක්‍රමයෙන් මේ ආශ්‍රවයෝ උපදිත්ද හෙතෙම පෘථග්ජන නම් වේ. යම් මේ පෘථග්ජනසෙක් තෙම "අස්සුතවා" යනාදි නයින් කියන ලද්දේද ඒ පෘථග්ජනතෙමේ මෙසේ නුනුවණින් අනුපායෙක් නොමගින් මෙනෙහි කෙරෙයි. කෙසේද? "අහොසිං

නු බො -පෙ- සො කුහිංගාමී හවිස්සතීති" යි, (මෙයින්) කුමක් කියන ලද වේදයක්? ඕනට යම්සේ" අහොසිං නු බො යනාදී ක්‍රමයෙන් කියනලද ඡොඩ්‍ය විභාග ඇති මෝ විචිකිච්ඡා තොමෝ උපදීද හෙතෙම එපරිද්දෙන් නුනුවණින් මෙනෙහි කෙරෙයි.

එහි "අහොසිං නු බො න නු බො" යනු ශාස්ථිකාකාරයද අධිච්චසමුප්පත්ති ආකාරයද නිසා අතීතයෙහි තමාගේ විද්‍යාමානබවද අවිද්‍යාමානබවද සැක කරයි. කරුණු කිමෙකැයි නොකිය යුතුයි. පුහුදුන් තෙමේ උමතු වෙකු මෙන් යම් ඒ ආකාරයකින් පවතී. තවද අයොනිසොමනස්කාරයම මෙහි කරුණුයි.

මෙසේ අයොනිසො මනස්කාරයට කරුණු කිම යත්, ඒ පෘථජ්ජනභාවයම හෝ ආයතීයන්ගේ නොදැක්මාදිය හෝයි, පෘථජ්ජන තෙමේ නුවණින් මෙනෙහි කරන්නේ නොවේදැ? යි නොමෙනෙහි කෙරේයයි කවරෙක් හෝ මෙසේ කියාද, එහි පෘථජ්ජන භාවය කරුණු නොවෙයි සද්ධර්ම ශ්‍රවණය කලාංශමිත්‍ර භාවාදිය එහි කරුණු වෙති. මස් මාළු ආදීහු තමාගේ පියවින් නොම සුවද වෙති. සකස්කිරීම හෙතුකොට ගෙන සුවදද වෙති.

"කින්නු බො අහොසිං"- ජාතිලිංගොප ප්‍රාප්තීන් නිසා ක්ෂත්‍රියයෙක්ව හෝ වීම්ද බ්‍රාහ්මණ වෛශ්‍ය ගෘහස්ථ ප්‍රච්ඡතා දිව්‍ය මනුෂ්‍යයන් අතුරෙන් එක්තරා එකෙක් හෝ වීම්දැයි සැක කෙරෙයි.

'කථන්නු බො' සංස්ථානාකාරය නිසා දීර්ඝ හෝ වීම්ද හුස්වාදාත කෘෂ්ණ ප්‍රමාණිකා ප්‍රමාණිකාදීන් අතුරෙන් එක්තරා එකෙක් හෝ වීම්දැයි සැක කෙරෙයි. කිසිවෙක් වනාහි ඊශ්වර නිර්මාණාදිය නිසා කිනම් කාරණයකින් චූයෙම් දැ? යි හෙතුවෙහි සැක කෙරේයයි කියති.

"කිං හුන්වා කිං අහොසිං" ජාති ආදිය නිසා ක්ෂත්‍රියයෙක් වී හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් වීම්ද -පෙ- දෙවියෙක් වී හෝ මිනිසෙක් වීම්දැයි තමාගේ පරම්පරාව සැක කෙරෙයි, සියලු තැන්හිම "අද්ධානං" යන මෙය කාලයට නමකි.

"හවිස්සාමි තුබොනනුබො" ශාශ්වතාකාරයද උච්ඡේදාකාරයද නිසා ආනගතයෙහි තමාගේ විද්‍යමාන බවද අවිද්‍යාමාන බවද සැක කරයි. සෙස්ස මෙහි කී නයමැයි.

තමා ඇති බව සැක කිරීම

"එතරහි වා පච්චුප්පන්තං අද්ධානං" යනු දැන් හෝ ප්‍රතිසන්ධිය ආදී කොට වුනිය අවසන්කොට ඇති සියලුම වර්තමාන කාලය ගෙන "අප්ඤ්ඤානං කථංකට්ඨි හොති" යනු තමාගේ ස්කන්ධයන්හි විචික්ත්සා ඇත්තේ වෙයි

"අහංනුබොස්මි" තමාගේ විද්‍යමානබව සැක කෙරෙයි. මේ යොග්‍යවේද යන්? යොග්‍ය වෙයි අයුතුයයි මෙහිලා සිතීම කිම? නැවත මෙහි මේ වස්තුව ගෙනහැර දක්වති- සුලු මවගේ පුත්‍රතෙම (හිස) මුඩුටුයේ ෭. මහමවගේ පුත්‍රතෙම මුඩු නොවූයේය, ඒ පුත්‍රයා (නිදන කල) මුඩු කළානුය. හෙතෙම නැගිට මම සුලු මවගේ පුත්‍රයා වෙමිදෝ හෝයි සිතී ෭, මෙසේ මම වෙමිදෝ හෝයි සැකය වෙයි.

තමා නැති බව සැක කිරීම

"නො නුබොස්මි" තමාගේ අවිද්‍යමාන (නැති) බව සැක කෙරෙයි. එහිද මේ වස්තුව වෙයි, එකෙක් මසුන් අල්වන්නේ දියෙහි බොහෝ වේලාවක් සිටීමෙන් සිහිල්වූ තමාගේ කලවය මසෙකැයි සිතා පහළේ ෭. අනෙකෙක් සොහොන්පස කෙතක් රක්තේ බියපත් වූයේ හැකිළී හොත්තේය. හෙතෙම පිබිද තමාගේ දෙදන යකුන් දෙදෙනෙකැයි සිතා පහළේය. මෙසේ මම නොවෙමිදෝ හෝයි සැක කෙරෙයි

"කිත්තු බො"- ක්ෂත්‍රියයෙක් වූයේම තමාගේ ක්ෂත්‍රිය භාවය සැක කෙරෙයි. සෙස්සෙහිද මේ නයයි. දෙවි වූයේ වනාහි දෙව්බව නොදන්නෙක් නම් නැත. එතකුළුවන් හෙතෙමේද මම රූපී දෙවියෙක් දෝ හෝ අරූපී දෙවියෙක් දෝ හෝ යනාදී නයින් සැක කෙරෙයි ක්ෂත්‍රියාදීහු කුමක් හෙයින් නොදනිද යත් ඔවුන්ගේ ඒ ඒ කුලයෙහි ඉපදීම ප්‍රත්‍යක්ෂ නොවන්නීය. ගෘහස්ථවූද පොතලිකාදීහු "ප්‍රච්ඡිත යෙමි" යන සංඥා ඇති වෙත් ප්‍රච්ඡිතයෝද මාගේ කර්මය කොපාවි දෝහෝයි ආදී

නයිත් ගෘහස්ථ සංඥා ඇත්තාහු වෙත් මනුෂ්‍යයෝද රජවරුන් මෙන් තමා කෙරෙහි දෙවිය යන සංඥාව ඇත්තාහු වෙති.

කප්පන්ත බොස්මී යනු කී නය මැයි, හුදෙක් මෙහි ඇතුළත ජීවයක් නම් ඇතැයි ගෙන ඒ ජීවයාගේ පිහිටීම් ආකාරය ඇසුරුකොට දීර්ඝ හෝ වෙමිද හුස්ව සිව්ඊස් සයැස් අටැස් සොළොසැස් ආදීන් අතුරෙන් එක්තරා ප්‍රකාරයක් වෙමිදෝ හෝ යි සැක කරන්නේ කෙසේ වෙමිදෝ හෝ යි සැක කෙරේයයි දතයුතුයි. දැන් පවත්නාවූ සිරුරු සටහන වනාහි නොදන්නෙක් නම් නැති.

"කුතො ආගතො සො කුභිංගාමී භවිස්සති" යනු ආත්ම භාවයාගේ ආගමන ගමන ස්ථානය සැකකරයි, මෙසේ සොළොස් වැදැරුම් විචිකිත්සාව දක්වා මෙවිට මේ විචිකිත්සා ශීර්ෂයෙන් යම් දෘෂ්ටාන්තයක් දක්වනට මේ දෙගුණාව පටන් ගන්නා ලද්දීද එය දක්වනසේක් "තස්ස එවං අයොනිසො මනසිකරොතො ඡන්තං දිට්ඨිතං" යනාදිය වදාළහ. ඒ පුද්ගලයා හට යම්සේ මේ විචිකිත්සා උපදීද, එපරිද්දෙන් නුනුවණින් මෙනෙහි කරන්නහුට විචිකිත්සා සහිතවූ ඒ අයොනිසො මනස්කාරයම දැඩිබවට ගිය හෙයින් සවැදැරුම් දෘෂ්ටිත් අතුරෙන් එක්තරා දෘෂ්ටියක් උපදියයි, කියන ලද්දේ වෙයි, එහි සියලු පදයන්හි 'වා' ශබ්දය තෙම විකල්පාර්ථයි. මෙසේ හෝ මෙසේ හෝ දෘෂ්ටිය උපදියයි කියන ලද්දේ වෙයි, 'අත්ථි මෙ අත්තා' යන මෙහිද ශාස්වත දෘෂ්ටිය සියලු කාලයෙහි තමාගේ අස්තීත්වය ගනියි.

"සච්චතො ථෙතතො"- භූත (-සත්‍ය) වශයෙන්ද ස්ථිර වශයෙන්ද, මෙය සැබැවයි ඉතා දෘඪභාවයෙන්ද කියන ලද වෙයි.

'තත්ථි මෙ අත්තා' යන මෝ වනාහි උච්ඡේද දෘෂ්ටියයි, විද්‍යාමානවූ සත්වයාගේ ඒ ඒ තැන්හි විභවග්‍රහණය හෙයින්. නොහොත් පළමු දක්වන ලද්දීද කාලත්‍රයෙහි ඇතැයි ගන්නහුට ශාස්වත දෘෂ්ටියයි. වර්තමාන කාලයම ඇතැයි ගන්නී උච්ඡේද දෘෂ්ටියයි. පසුව දක්වන ලද්දීද අතීතානාගත කාලයන්හි නැතැයි ගන්නහුට "අලු කෙළවරකොට ගිනිවෙත්" යයි ගත් දෘෂ්ටි

ඇත්තවුන්ට මෙන් උච්ඡේද දෘෂ්ටියයි, අතීතයෙහිම නැතැයි ගන්නී අධිච්චසමුප්පන්නිකයාට මෙන් ශාස්වත දෘෂ්ටියයි.

"අත්තනාව අත්තානං සඤ්ජානාමි"- සංඥාස්කන්ධ ශීර්ෂයෙන් ස්කන්ධයන් ආත්මයයි ගෙන සංඥාස්කන්ධයෙන් අවශෙෂවූ ස්කන්ධයන් දැනගන්නහුට මේ ආත්මයෙන් මේ ආත්මය දනිමිසි දෘෂ්ටිය වෙයි.

"අත්තාව අත්තානං"- සංඥාස්කන්ධයම ආත්මයයි ගෙන ඉතිරි සතරම අනාත්මයයි ගෙන සංඥාවෙන් ඔවුන් දැනගන්නහුට මෙසේ (දෘෂ්ටිය) වෙයි. "අනත්තනාව අත්තානං"- සංඥාස්කන්ධය අනාත්මයයිද ඉතිරි සතර ස්කන්ධයන් ආත්මයයිද ගෙන සංඥාවෙන් ඒ ස්කන්ධයන් දැනගන්නහුට මෙසේ (දෘෂ්ටිය) වෙයි, සියල්ලෝම ශාස්වතොච්ඡේද දෘෂ්ටිහු මැයි.

"වදො වෙදෙයො"- යන ආදිය වනාහි ශාස්වත දෘෂ්ටිහුගේම බැස ගැනීම් ආකාරයෝයි. එහි කියානුයි "වදො" යනු වේ, වාක් කර්මය කරන්නේයයි කියන ලද්දේ වෙයි. විදිනුයි 'වෙදෙයා' නම් වේ, දැනියයිද අනුභව කෙරෙයයිද කියන ලද වෙයි. කුමක් විදිද යත්? ඒ ඒ තැන්හි කුශලා කුශල කර්මයන්ගේ විපාකය විදියි.

"තත්ත තත්ත"- ඒ ඒ යොනි ගතිස්ථිති නිවාස නිකායයන්හි නොහොත් අරමුණුවල.

"නිච්චො"- ඉපදීම් විනාශවීම් රහිතවූයේ.

'ධුචො'- ස්ථිර වූයේ සාරවූයේ,

'සස්සතො'- සියලු කල්හි පවත්නේ.

'අච්චරිණාම ධම්මො'- තමාගේ ප්‍රකෘතිභාවය නොහරින ස්වභාව ඇත්තේ, බොහොද්ධෙකු මෙන් නානාප්‍රකාර බවට නොපැමිණෙයි.

'සස්සතිසමං'- වන්ද්‍ර සුයඹී සමුද්‍ර මහා පෘථිවි පර්වයෝ ලොක ව්‍යවහාරයෙන් සදාකාලිකයෝයයි කියනු ලැබෙත්, ශාස්වතිකයන් හා සමාන වූයේ "සස්සතිසම" නම් වේ. ශාස්වතීහු යම්තාක් සිටිද, ඒතාක් එසේම සිටියයි ගන්නහුට මෙපරිද්දෙන් දෘෂ්ටිහු වෙති.

‘ඉදං චුචිවති භික්ඛවෙ දිට්ඨිගතං’ යනාදී තැන්හි ‘ඉදං’ යනු දැන් කියයුත්තනුගේ ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දැක්වීමයි, දෘෂ්ටිගත සම්බන්ධයෙන්ද මේ කියන ලදී. දෘෂ්ටි සම්බන්ධයෙන් නො කියන ලදී. මෙහි වූකලී දෘෂ්ටියම දෘෂ්ටිගත නම් “ගුප්තං” යනු මෙනි. නොහොත් දෘෂ්ටීන්හි ගියාවූ මේ දර්ශනය දෙසැට දෘෂ්ටියෙහි ඇතුළත්වූ බැවින්ද ‘දිට්ඨිගත’ නම් වෙයි. දෘෂ්ටියට ගියේනුයි හෝ “දිට්ඨිගත” නම් වෙයි, මේ වනාහි අත්ටි මෙ අත්තා යනාදිවූ දෘෂ්ටියට ගමනමාත්‍රයෙක් මැයි, මෙහි ආත්මවූ හෝ නිත්‍යවූ හෝ කිසිවෙක් නැතැයි කියන ලද වෙයි.

ඔහු මොහු දෘෂ්ටිතොමෝද දුකසේ නික්ම යායුතු අටින් ‘ගහණ’ නම් වේ, දුකසේ ඉක්මවියයුතු අර්ථයෙන්ද ප්‍රතිභය සහිතාර්ථයෙන්ද “කන්තාර” නම් වේ, දුර්භික්ෂකාන්තාර ව්‍යාල කාන්තාරාදිය මෙනි, සමාග් දෘෂ්ටිය විනිවිදිත අර්ථයෙන්ද (ඊට) විලෝමාර්ථයෙන්ද විසූක නම්වේ, කලෙක ශාස්වතයද කලෙක උච්ඡේදයද ග්‍රහණය කරන හෙයින් විරූපවූ කම්පනයනුයි විස්ථන්දිත නම් වේ, බන්ධනාර්ථයෙන් සංයෝජන නම් වේ, එයින් වදාළහ- දිට්ඨිගහණං -පෙ- දිට්ඨිසංයෝජනං යි

මෙවිට මේ දෘෂ්ටිනුගේ ඒ බන්ධනාර්ථයම දක්වනසේක් දිට්ඨිසංයෝජන සංයුත්තෝ යනාදිය වදාළහ. ඒ දෙශනාවගේ මේ සංක්ෂේපාර්ථයයි. මේ දෘෂ්ටිසංයෝජනයෙන් බැඳුනාවූ පුනුදුන් තෙමේ මේ ජාති ආදීන්ගෙන් නොමිඳෙයි, බොහෝ කීමෙන් කිම හෝ? සියලු සසර දුකින්ම නොමිඳෙයි.

මෙසේ ෂට්ප්‍රභෙදවූ දෘෂ්ට්‍යාශ්‍රවය දක්වා යම් හෙයකින් ශීලව්‍රත පරාමර්ශය කාමාසවාදි වචනයෙන්ම දක්වන ලද්දේ වේද-කාම සැපය පිණිස භවසැපයද භවවිශුද්ධිය පිණිස අවිද්‍යාවෙන් මඬනාලද මේ ශාසනයෙන් බාහිරවූ මහණ බමුණෝ ශීලව්‍රතයනුත් පරාමර්ශය කෙරෙත්ද, එහෙයින් එය නො දක්වා දෘෂ්ටිග්‍රහණයෙන් හෝ ඒ ශීලව්‍රත පරාමර්ශය ගත් බැවින් එය නොදක්වාම මෙවිට යම් පුද්ගලයෙක් දර්ශනයෙන් පහකළ යුතු ආශ්‍රවයන් පහකෙරේද ඒ පුද්ගලයා දක්වා ඒ ආශ්‍රවයන්ගේ ප්‍රභාණය දක්වන්ට හෝ පළමුකොට නූතුවණින්

මෙතෙහි කරන්නාවූ පෘථග්ජනනුට ඔවුන්ගේ උත්පත්තිය දක්වා දැන් එයින් විපරිතවුවනුට ප්‍රභාණය දක්වනට හෝ "සුභවා ච බො භික්ඛවෝ යනාදිය වදාළහ. ඒ දෙගනාවගේ අර්ථය නම්? යම්තාක් හෙතෙම මේ දුකයයි පැමිණේද ඒතාක් යට කී නයින්ද කියන ලද්දට විරුද්ධ නයින්ද දත යුතුයි.

විරුද්ධ ක්‍රමයෙන්ද සියලු ආකාරයෙන් ආයඪී ධර්මයෙහි අකොවිද, අවිනිත, ප්‍රත්‍යතික භාවයෙන් මේ ශ්‍රැතවත් ආයඪී ශ්‍රාවක තෙම ආයඪී ධර්මයෙහි දක්ෂවූයේද ආයඪී ධර්මයෙහි සුවිනිත වූයේද වේයයි දතයුතුයි.

චතුස්සත්‍ය කර්මස්ථානිකයාගේ

යොනිසොමනස්කාරය

නැවත වනාහි ශිඛාප්‍රාප්තවූ විදර්ශනාවෙහි පටන් ගොතූහු චිත්තය යම්තාක්ද ඒතාක් ඊට අනුරූපවූ අර්ථයෙන් මේ ආයඪී ශ්‍රාවක තෙම දතයුතු. "සො ඉධං දුක්ඛන්ති යොනිසො මනසි කරොති" යනාදියෙහි වානහි මේ අර්ථවිභාවනායි- ඒ චතුස්සත්‍ය කර්මස්ථානිකවූ ආයඪී ශ්‍රාවක තෙම තණ්හාව තොර කොට ඇති චෛතූමක ස්කන්ධයෝ දුකය, තණ්හාව දුඛ සමුදයය දෙදෙනාගේ නො පැවැත්ම නිරොධයය, නිරොධයට පමුණුවන්නේ මාර්ගයයි. මෙසේ පළමුකොටම ඇදුරන් සම්පයෙහි උගන්නා ලද චතුස්සත්‍ය කර්මස්ථාන ඇත්තේ පසු කලෙක විදර්ශනා මාර්ගයට බැසගන්නා ලද්දේ ඒ චෛතූමක ස්කන්ධයන් මේ දුකයයි නුවණින් මෙතෙහි කරයි. උපායයෙන් මාර්ගයෙන් සිත්හි එලවීමද කෙරෙයි, විදර්ශනාත් කෙරෙයි, ඒ එසේමය. මෙහි සෝවාන් මග යම්තාක්ද ඒතාක් මනස්කාර ශීර්ෂයෙන්ම විදර්ශනා කියන ලදු, ඒ දුකම උපදවන්නිවූ පහළ කරන්නිවූ යම් මෝ තණ්හාවක් වන්නිද සමුදය මෙය යයි නුවණින් මෙතෙහි කෙරෙයි.

යම් හෙයකින් වනාහි මේ දුකද සමුදයද මේ ස්ථානයට පැමිණ නිරුද්ධවෙත්ද නොපවතිත්ද එහෙයින් යම් මේ නිර්වාණයක් නම් වේද මේ තෙමේ දුඛනිරොධයයි නුවණින් මෙතෙහි කෙරෙයි. නිරොධයට පමුණුවන්නාවූ අටග මග මෝ තොමෝ දුඛ නිරොධගාමිනී ප්‍රතිපදාවයයි නුවණින් මෙතෙහි

කෙරෙයි, උපායයෙන් මාර්ගයෙන් සිත්හි එළවීමද කෙරෙයි. විදර්ශනාත් කෙරෙයි, එහි මේ උපායයයි- අභිනිවේශය නම් වෘත්තයෙහි වෙයි, විවෘත්තයෙහි නැතද, එහෙයින් මේ තෙමේ මේ ශරීරයෙහි පෘථිවි ධාතුව ඇත, ආපො ධාතුව ඇත, යනාදී නයින් ස්වකීය සත්තතියෙහි සතර භූතයන්ද ඒ අනුසාරයෙන් උපාදාරූපයන්ද පරිග්‍රහණය කොට "මේ රූපස්කන්ධ" යයි නිශ්චය කෙරෙයි. එය නිශ්චය කරන්නහුට උපන් තදාලම්බණ චිත්ත චේතසික ධර්මයන් "මොවුහු සතර අරූපස්කන්ධයෝ" යයි නිශ්චය කෙරෙයි.

අනතුරුව මේ පඤ්චස්කන්ධයෝ දූක යයි නිශ්චය කෙරෙයි. ඔවුහු වනාහි සැකෙවින් නාමයද රූපයදැයි දෙකොටසක්ම වෙති. මේ නාමරූපයද කරුණු සහිතව ප්‍රත්‍යය සහිතව උපදියි, ඒ නාම රූපයට මේ කරුණුය, මේ ප්‍රත්‍යය යයි අවිද්‍යා භව තෘෂ්ණා කර්මාභාරාදිවූ හේතු ප්‍රත්‍යයයන් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි. ඉක්බිති ඒ ප්‍රත්‍යයන්ගේද ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ධර්මයන්ගේද අවිපරීතවූ තමාගේ ස්වභාව ලක්ෂණය පිරිසිදු දැන මේ ධර්මයෝ (පෙර) නොවී (වර්තමානයෙහි) වෙත් යයි අනිත්‍ය ලක්ෂණයට ආරෝපණය කෙරෙයි.

ඉපදීම් නැසීම් දෙකින් පීඩිතවූ හෙයින් දුඃඛයයි දුඃඛ ලක්ෂණයට ආරොපණ කෙරෙයි. තමාගේ වශයෙහි නො පවත්නා හෙයින් අනාත්මයයි අනාත්ම ලක්ෂණයට ආරෝපණය කෙරෙයි. මෙසේ ත්‍රිලක්ෂණයන්ට ආරෝපණය කොට පිළිවෙළින් විදර්ශනාව පවත්වන්නේ සෝවාන් මඟට පැමිණෙයි. එකෙණෙහි චතුරාර්ය්‍ය සත්‍යයන් එකප්‍රතිවේදියෙන්ම ප්‍රතිවේද කෙරෙයි. එකාභිසමයෙන්ම අභිසමය කෙරෙයි දුඃඛ සත්‍යය පරිඥාන ප්‍රතිවේදියෙන් ප්‍රතිවේද කෙරෙයි. සමුදය සත්‍යය ප්‍රභාණ ප්‍රතිවේදියෙන්ද නිරොධ සත්‍යය සාක්ෂාත් ක්‍රියා ප්‍රතිවේදියෙන්ද මාර්ගසත්‍යය භාවනා ප්‍රතිවේදියෙන්ද (ප්‍රතිවේද කෙරෙයි.)

නැවත දුඃඛ සත්‍යය පරිඥාභිසමයෙන් අභිසමය කෙරෙයි. -පෙ- මාර්ග සත්‍යය භාවනාභිසමයෙන් අභිසමය කෙරෙයි. එතකුදුවත් අනොයානා ඥානයෙන් නො ද (අභිසමය

කෙරෙයි.) සැබව මේ තෙම එකඟානයෙන්ම නිරෝධය ආරම්භ වශයෙන්ද සෙසු සත්‍යයන් කෘත්‍යය වශයෙන්ද ප්‍රතිවේදයද කෙරෙයි. අභිසමයක් කෙරෙයි, ඕනට එසමයෙහි මෙබඳු සිතක් නොවේමැයි "මම දූඛ සත්‍යය දනිමි යි කියා හෝ -පෙ- මාර්ග සත්‍යය වඩමි යි" හෝ යි වැලි එකෙක් ඇති- අරමුණු කොට ප්‍රතිවේද වශයෙන් නිරෝධය පසක් කරන්නාවූම ඕනට ඒ (ප්‍රතිවේද) ඥානය දූඛයාගේ පරිඥාන කෘත්‍යයද සමුදයයාගේ ප්‍රභාණ කෘත්‍යයද මාර්ගයාගේ භාවනා කෘත්‍යයද කෙරේමැයි.

මෙසේ උපායයෙන් නුවණින් මෙනෙහි කරන්නාවූ ඔහුගේ විංශති වස්තුක සත්කාය දෘෂ්ටියද අෂ්ට වස්තුක විචිකිත්සාවද ශීලයෙන් ශුද්ධියය වුතයෙන් ශුද්ධියයයි ශීලවුතයන් පරාමර්ශනය කරන්නාවූ ශීලවුත පරාමර්ශයද යන සංයෝජනත්‍රය ප්‍රතිණ වෙන් යයි.

එහි සතර අග්‍රවයන් අතුරෙන් සත්කාය දෘෂ්ටි ශීලවුත පරාමර්ශයෝ දෘෂ්ට්‍යාග්‍රවයෙන් සංග්‍රහකළ බැවින් ආග්‍රවයෝද සංයෝජනයෝද වෙන්මැයි. විචිකිත්සා තොමෝ සංයෝජනම වෙයි. ආග්‍රව නො වෙයි. නැවත දස්සනා පහාතබ්බා ආසවා යන මෙහි ඇතුළත් බැවින් වනාහි ආග්‍රව වෙන්යයි.

"ඉමෙ වුච්චන්ති දස්සනා පහාතබ්බා" යනු මේ සත්කාය දෘෂ්ට්‍යාදිහු දර්ශනයෙන් ප්‍රතිණ කළ යුතු ආග්‍රවයෝ නම් වෙනැයි දක්වමින් වදාළහ. නොහොත් "ජිත්තං දිට්ඨිතං අඤ්ඤතරා දිට්ඨි උප්පජ්ජති" යි මෙසේ ස්වර පයෙන්ම යම් මේ සත්කාය දෘෂ්ටියක් විභාග කරන ලද්ද ඒ සඳහා වදාළහ- "ඉමෙ වුච්චන්ති භික්ඛවෙ" යි හෝ ද යම් හෙයකින් සහජාත ප්‍රභාණෙකාර්ථයන් සමග ප්‍රතිණ වන්නිද දෘෂ්ට්‍යාග්‍රවය ප්‍රතිණවන කල්හි ඊට සහජාතවූ හෝ සතර දෘෂ්ටි සම්ප්‍රසුක්ත චිත්තයන්හි කාමාග්‍රවයද අවිද්‍යාග්‍රවයද ප්‍රතිණ වේද, පහාතෙකටිය වූයේ වනාහි සතරදෘෂ්ටි විප්‍රසුක්ත චිත්තයන්හි නාගසුපර්ණාදි සමාද්ධිය ප්‍රාර්ථනා කිරීම් වශයෙන් උපදනාවූ භවාග්‍රයද එය හා ම සම්ප්‍රසුක්තවූ අවිද්‍යාග්‍රවයද දොම්නස් දෙසිත්හි ප්‍රාණානිපාතාදිය නිපදවන්නාවූ අවිද්‍යාග්‍රවයද එසේම විචිකිත්සා චිත්ත සම්ප්‍රසුක්ත

අවිද්‍යාශ්‍රවයදැයි මෙසේ සර්වප්‍රකාරයෙන්ම අවශේෂ ආශ්‍රවත්‍රයම ප්‍රතිණ වෙන්ද, එහෙයින් බහුවචන නිර්දේශය කරන ලදැයි මෙසේද මෙහි අර්ථය දතයුතු. මේ පෞරාණිකයන්ගේ අදහසි.

‘දස්සනා පහාතබ්බා’- යනු දර්ශන නම්, ශ්‍රෝතාපත්ති මාර්ගයයි. එයින් පහකළ යුත්තාහු යන අර්ථයි, කුමක් හෙයින් සෝවාන්මග දර්ශන නම් විද්‍යන්, පළමුකොට නිවන් දක්නා හෙයින්, ගොනුකුචිත්තය ඉතා පළමු කොට (නිවන්) දැකීමට නොයත්? නොදක්නේ නොවෙයි. දැක කළයුතු කිසි වූකලි නොකෙරෙයි. සංයෝජනයන් නොපහන හෙයින්, එහෙයින් දකියයි නොකිය යුතුයි. යම්කිසි තැනකදී රජු දැකද පඬුරු දී කිසි නිපදවීම නොදුටු හෙයින් “අදත් රජු නො දක්මි” යි කියන ගම්වැසි පුරුෂයාද මෙහි නිදසුන් වෙයි. මෙසේ දර්ශනයෙන් (-සෝවාන් මගින්) පහකළයුතු ආශ්‍රවයන් දක්වා දැන් එයින් අනතුරුව උද්දේශ කළ සංවරයෙන් ප්‍රතිණ කළ යුතු ආශ්‍රවයන් දක්වන්ට ‘කතමෙ ච භික්ඛ වෙ, ආසවා සංවරා පහාතබ්බා’ යි වදාළහ. මෙසේ සියලු තැන්හි සම්බන්ධය දතයුතුයි.

මෙයින් මත්තෙහි යම්හෙයකින් අර්ථය පමණක්ම වර්ණනා කරන්නෙමු දර්ශනයෙන්ය, භාවනාවෙන්ය. යන මේ දෙකින් ප්‍රතිණ නොකළ යුතු ආශ්‍රවයෙක් නම් නැත්තේ නොවේද? නැවත කුමක් හෙයින් වෙන් කොට සංවරාදීන් විසින් ප්‍රතිණ කළයුත්තන් දක්වන්ද යත්, සංවරාදීන් විසින් පූර්වභාගයෙහි විෂ්කම්භණය කරන ලද ආශ්‍රවයෝ සිව්මගින් මුල් සිදීමට යෙත්ද, එහෙයින් ඒ මාර්ගයන්ට පූර්වභාගයෙහි මේ පස් අයුරින් විෂ්කම්භණ ප්‍රභාණය දක්වනසේක් මෙසේ වදාළහ. එහෙයින් යම් මේ කියන ලද ප්‍රථම මාර්ගයකුත් වේද (එය) දර්ශනමාර්ගය මැයි. මෙවිට භාවනා නාමයෙන් මාර්ගත්‍රය කියනු ලබන්නාහුය. ඒ සියලු මාර්ගයන්ටම මෝ පූර්වභාග ප්‍රතිපදා යයි දතයුත්තිය.

එහි ‘ඉධ’ යනු මේ ශාසනයෙහි.

‘පටිසංඛා’ යනු නුවණින් දැන.

එහි මේ “සංඛා” ශබ්දය ඥාන කොට්ඨාස ප්‍රඥප්ති ගණන යන අර්ථයන්හි දක්නා ලැබේ. ඒ එසේමැයි- සංඛායෙකං

පටිසෙවති යනාදීන්හි ඥානයෙහි දක්නා ලැබේ, "පපඤ්ච සඤ්ඤා සංඛා සමුදාවරන්ති" යනාදීන්හි කොට්ඨාසයෙහිය. "තෙසං තෙසං ධම්මානං සංඛා සමඤ්ඤා" යනාදීන්හි ප්‍රඥප්තියෙහිය, "න සුකරං සංඛාතුං" යනාදීන්හි ගණනෙහිය, මෙහි වනාහි ඥානයෙහි දතයුතුයි. 'පටිසංඛායෝනියො' යන මෙහි වනාහි උපාසයෙන් මාර්ගයෙන් නුවණින් දැන ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කොට අර්ථයි, මෙහිද අසංවරයෙහි ආදී නව දැනීම "යෝනියො පටිසංඛා" යි දතයුත්තිය. හෝ මෝ (පටිසංඛා නොමෝ) ද "වරං හික්ඛවෙ, තත්තාය අයො සලාකාය ආදිත්තාය සම්පජ්ජිතාය සජ්ජාතිභූතාය වක්ඛන්ද්‍රියං සම්පලිමට්ඨං න ත්වෙව වක්ඛු විඤ්ඤෙයොසු රූපෙසු අනුඛාසඤ්ජනසො නිමිත්තගාතො" යනාදීන් "ආදිත්තපර්යාය" නයින් දත යුත්තිය.

'වක්ඛන්ද්‍රිය සංවර සංවුතො විහරති'- යන මෙහි ඇස ම ඉන්ද්‍රියනුයි වක්ඛන්ද්‍රිය නම්. සංවරණය කරන හෙයින් සංවර නම්, වසන හෙයින් අසුරන හෙයින් නැයි කියන ලද වෙයි. ස්මයතියට මේ නමකි, වක්ඛුරින්ද්‍රියයෙහි සංවරවූයේ වක්ඛුරින්ද්‍රිය සංවර නම් වේ, 'තිත්ථකාක, ආවාට කච්ඡප, වනමහිස' යනාදීන් මෙහි.

තවද එකෙක් ඇති- ඒ වක්ඛුරින්ද්‍රියයෙහි සංවරයක් හෝ අසංවරයක් හෝ නැති, වක්ඛුප්‍රසාදය නිසා සිහිය හෝ මුළා සිහිය හෝ නොම උපදියි. තවද යම්විටක රූපාලම්භණයක් ඇසට හමුවුවට පැමිණේද එවිට භවාංගය දෙවරක් ඉපිද නිරුද්ධවූ කල්හි ක්‍රියා මනෝධාතුව ආවර්ජනා කෘත්‍යය සිද්ධ කරමින් ඉපිද නිරුද්ධ වෙයි, ඉක්බිති වක්ඛුර්විඥානය දර්ශනය කෘත්‍යයද, නැවත විපාක මනෝධාතුව සම්ප්‍රත්‍යාෂණ කෘත්‍යයද, ඉක්බිති විපාක හෙතුක මනෝවිඥාන ධාතුව සන්තීරණ ස්ථාපන කෘත්‍යයද, සිද්ධකරමින් ඉපිද නිරුද්ධ වෙයි, ඊට අනතුරුව ජවන් දිවෙයි, ඔවුන් අතුරෙහිද සංවරයෙක් හෝ අසංවරයෙක් හෝ භවාංග සමයෙහි නොම ඇති, ආවර්ජනාදීන් අතුරෙන් එක්තරා එකක්හු වන කල්හිද නැති, ජවන ක්ෂණයෙහි වනාහි ඉදින් දුශ්ශීල බව හෝ මුළා සිහිය හෝ අඥානය හෝ අක්ෂාන්තිය හෝ කුසිතබව හෝ උපදීද (එවිට) අසංවරය වෙයි.

මෙසේ ජවනක්ෂණයෙහි වන අසංවරය වනාහි චක්ෂුර්න්ද්‍රියයෙහි අසංවරයයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්දයත්, යම් හෙයකින් ඒ අසංවරය ඇති කලිනි ද්වාරයක් අගුප්ත වේද, භවාංගයත් ආවර්ජනාදි විටිචිත්තයෝත් අගුප්තවෙද්ද, එහෙයින්. කුමක් මෙන්ද යත්? යම්සේ නගරයෙහි සතර දොර නොවැසූ කලිනි කිසියෙක් ඇතුළත ගෙදොර කොටුවක ආදිය මොනොවට වසන ලද්දාහුද එතකුළුවත් ඇතුළු නුවර සියලු බඩු ආරක්ෂිත අගොපිතම වේද, නුවර දොරවලින් සොරු සිටිය යමක් කැමැත්තාහු නම් ඒ කරන්නාහුද එපරිද්දෙන්ම ජවන්හි දුශ්ශීලභාවාදිය උපන් කලිනි ඒ ජවන්හි අසංවරය ඇති කලිනි ද්වාරයද අගුප්ත වෙයි, භවාංගයද ආවර්ජනාදි විටි චිත්තයෝද අගුප්ත වෙති.

ඒ ජවන්හි ශීලාදිය උපන් කලිනි ද්වාරයද ගුප්ත වෙයි, භවාංගයද ආවර්ජනාදි විටි චිත්තයෝද වසන ලද වෙති, කුමක් මෙන්ද යත්? යම් සේ නගර ද්වාරයන් වසනලද කලිනි කිසියෙක් ඇතුළත ගෘහාදීහු නොවසන ලද්දාහුද එතකුළු වුවත් ඇතුළු නුවර සියලු බඩු සුරක්ෂිත සුගොපිතම වේද, නගරද්වාරයන් වැසූ කලිනි සොරුන්ගේ ප්‍රවේශය නැතද, එපරිද්දෙන්ම ජවන්හි ශීලාදිය උපන් කලිනි ද්වාරයද වසන ලද වෙයි. භවාංගයද ආවර්ජනාදි විටි චිත්තයෝද වසන ලද වෙති. එහෙයින් ජවන ලක්ෂණයෙහි උපදනේ චක්ෂුර්න්ද්‍රිය සංවරයයි කියන ලදී. මෙහිද මේ සති සංවරය අදහස් කරන ලදැයි දතයුතු.

චක්ෂුර්න්ද්‍රිය සංවරයෙන් සංවෘත වූයේ "චක්ඛුන්ද්‍රිය සංවර සංවුත" නම් වේ (චක්ෂුර්න්ද්‍රියයාගේ සංවරයට) පැමිණියේ යයි කියන ලද වෙයි. ඒ එසේමය- "පාතිමොක්ඛ සංවර සංවුතො" යන මේ පදයට විභංගයෙහි "ඉමිනා පාතිමොක්ඛ සංවරෙන උපෙතො හොති -පෙ- සමන්තාගතො" යි වදාරන ලද, එය එක්තැන් කොට චක්ෂුර්න්ද්‍රියයාගේ සංවරයෙන් සංවර වූයේ "චක්ඛුන්ද්‍රිය සංවර සංවුත" නමැයි මෙසේ අර්ථය දත යුතුයි නොහොත් සංවර කෙළේනුයි සංවුත නම්. වැසි ඇවිරී යයි කියන ලද වෙයි. චක්ෂුර්න්ද්‍රියයෙහි සංවරයෙන් සංවෘත වූයේ චක්ඛුන්ද්‍රිය සංවර සංවුත නම්. චක්ෂුර්ද්වාරයෙහි චක්ෂුර්න්ද්‍රිය

සංවර නම් ලද සිහි නමැති කවුළුව ගෙහි දොරකවුළුවක් මෙන් සංවර කෙළේය, වැසිය ඇවිරියයි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙහිද මේ අර්ථයම අතිශයින් පුන්දර වෙයි. ඒ සැබව එක්බැව් සංවරං අසංවූතස්ස විහරතො සංවූතස්ස විහරතො යන මේ පදයන්හි මේ අර්ථයම දක්නා ලැබෙයි.

විහරති- යනු මෙසේ එක්සුරිත්වය සංවරයෙන් සංවරවූයේ යම් කිසි ඊයූපථ විහරණයකින් වාසය කෙරෙයි.

යංහිස්ස- යන ආදියෙහි යම් එක්සුරිත්වය සංවරයක් අසංවෘතවූ නොවසා නොපියා වාසය කරන්නාවූ ඒ මහණහට යයි මෙසේ අර්ථය දත යුතුයි. නොහොත් "යෙ" කාරයට "යං" යි ආදෙශයි, "හි" කාරයද පදසුරණයි, "යෙ අස්ස" (යම් ආශ්‍රවයෙක් තුළ ඔ හට) යන අර්ථයි.

උප්පජ්ජෙය්‍යං- උපදින්නාහු නම්, ආසවා විසාක පරිලාභා යනු චතුර්විධ ආශ්‍රවයෝද අන්‍යවූත් විවිධ පීඩා කරවූ ක්ලේශ පරිදාහයෝ නොහොත් විපාක පරිදාහයෝ, ඒ එසේ මැයි-එක්සුද්වාරයෙහි ආපාථයට පැමිණියාවූ ඉෂ්ටාලම්භණය කාමාස්වාද වශයෙන් ආස්වාද කරන්නහුට සතුටු වන්නහුට කාමාශ්‍රවය උපදියි. මෙබඳුවූ ඉෂ්ටාලම්භණය අන්‍ය සුගති භවයෙහිද ලබන්නෙමියි භව ප්‍රාර්ථනාවෙන් ආස්වාද කරන්නහුට භවාශ්‍රවය උපදියි සත්වයාය කියා හෝ සත්වයාගේය කියා හෝ ගන්නහුට දෘෂ්ට්‍යාශ්‍රවය උපදියි සියල්ලත් සමගම සහජාතවූ නොදැන්ම අවිද්‍යාශ්‍රවයයි. මෙසේ චතුර්විධ ආශ්‍රවයෝ උපදිත්. ඔවුන් හා සම්ප්‍රයුක්තවූ අන්‍ය ක්ලේශයෝ විසාකපරිලාභ නම් වෙති, නොහොත් මත්තෙහි ඔවුන් ගේ විපාකයෝ (විසාකපරිලාභ නම් වෙති) ඔවුහුද අසංවරව වාසය කරන්නහුටම උපදින්නාහුයයි කියනු ලැබෙති.

'එවං සතෙ'- යනු එවං + අස්ස තෙ මෙසේ මේ උපායයෙන් නොවෙති, අන් පරිද්දෙකින් නොවේයයි කියන ලද්දේ වෙයි "පටිසංඛා යොනිසො සොතින්ද්‍රිය සංවර සංවූතො" යනාදීන්හිද මේ නයයි.

"ඉමෙ වූච්චන්ති ආසවා සංවරා පහාතඛිඛා"- යනු සදොර සතර සතර කොට මේ සුවිසි ආශ්‍රවයෝ සංවරයෙන් පහ

කටයුත්තානුයයි කියනු ලැබෙත්. මේ සියලු තැන්හිම සති සංවරයම සංවරයයයි දත යුතුයි.

'පටිසංඛා යොනිසො චිවරං' යනාදී තැන්හි යමක් කිය යුතු නම් ඒ සියල්ල විගුද්ධි මාර්ගයෙහි ශීල කථාවෙහි කියන ලද්දේමය.

"යං හිස්ස" යනු යම් චිවරයක් හෝ පිණ්ඩපාතාදීන් අතුරෙහි එක්තරා ප්‍රත්‍යයක් හෝ (සෙවනය කරන්නාවූ) ඕනට.

"අපටිසෙවනො" යනු මෙසේ නුවණින් නො සෙවිනාහට සෙස්ස කී නයමැයි හුදෙක් මෙහි වනාහි නොලත් චිවරාදිය ප්‍රාර්ථනා කරන්නහුටද ලත් චිවරාදිය ආස්වාදය කරන්නහුටද කාමාශ්‍රවයාගේ උත්පත්තිය දතයුත්තිය. "මෙබඳු ප්‍රත්‍යය අත්‍යවූත් සක්තිභවයෙහි සුගති භවයෙහි ලබන්නෙමි" යි භව ප්‍රාර්ථනාවෙන් ආස්වාදය කරන්නහුට භවාශ්‍රවයාගේද "මම ලබමි" යි කියා හෝ 'නොලබමි' යි කියා හෝ මේ මාගේයයි හෝ ආත්ම සංඥාව නො හරනාහට දෘෂ්ට්‍යාශ්‍රවයාගේ උත්පත්තිය දත යුත්තිය. සියල්ලන් හා සමගම සහජාතවූයේ අව්‍යාශ්‍රව යයි. මෙසේ සතර ආශ්‍රවයන්ගේ උත්පත්ති විපාක පරිලාභයෝද නවවේදනොත්පාදයෙන්ම දතයුත්තානුය.

"ඉමෙ චූච්චන්ති භික්ඛවෙ, ආසවා පටිසෙවනා පහාතබ්බා" යනු එකෙකී ප්‍රත්‍යයෙහි සතරක් සතරක් කොට මේ සොළොස් ආශ්‍රවයෝ මේ ඤාණ සංවර නම්වූ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා ප්‍රතිසෙවනයෙන් පහකට යුත්තානුයයි කියනු ලැබෙත්යි.

"පටිසංඛා යොනිසො ඛමො හොති සීතස්ස" යනු උපායයෙන් මාර්ගයෙන් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කොට ශීත ඉවසන්නේ වෙයි. ශීතය ඉවසයි. අවීර පුරුෂයෙකු මෙන් මද පමණවූද ශීතයෙන් නො සැලෙයි නො කැපෙයි, කමටහන නොහරියි. නැවත වනාහි ලොමසනාග ස්ථවිරයන් මෙන් අනල්පවූද සිහිලෙන් පහසු ලද්දේ නොසැලෙයි, නොකැපෙයි, කමටහනම මෙනෙහි කරයි.

ලොමසනාග තෙර

තෙරුන් වහන්සේ සැගිරියෙහි පුවඟු ගුහාවෙහිවූ ප්‍රධන් ගෙහි වාසය කරන්නෝ අන්තර්ට්ඨකයෙහි හිම වැටෙන කල්හි

ලෝකාන්තරික තරකයෙහි (සිහිල) ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කොට කමටහන නො හරිමින්ම අභ්‍යවකාශයෙහි කල්යානු සේක් ල. මෙසේ උෂ්ණාදියෙහිද අර්ථයෝජනා දතයුතු. ඒ එසේමය- හුදෙක් යම් මහණෙක් වැඩිතරම්වූත් උණුසුම් ඉවසාද ඒ ලොමස නාගතෙරුන් මෙන්ම මේ මහණද උණුසුම් ඉවසන්නේ වේයයි දත යුතුයි. තෙරුන් වහන්සේ වනාහි ග්‍රීෂ්ම කාලයෙහි පසු පත බිහිසක්මන්හි කමටහන් මෙනෙහි කරමින් හුන්හ. උන් වහන්සේගේ දෙඇසින් ඩහද මීදෙන්. ඉක්බිති උන්වහන්සේට අතවැසි තෙම මෙසේ කීය. 'වහන්ස, මෙහි හුනමැනව (මේ) අවකාශය සිහිලැයි, තෙරුන් වහන්සේ ඇවත, උණුසුම් බියෙන්ම මෙහි හුන්නෙමි විමිසි අවිච්චි මහ තරකය ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කොට හුන්නාහුමය.

'උණ්හං'- යන මෙහිද වහ්නිසන්නාපයම දතයුතුයි, සුය්ඝ්නිසන්නාපයාගේ වශයෙන් වනාහි මේ වස්තුව කියන ලදී.

යමෙකුත් දෙනුන්වරක් බත් හෝ පැන් හෝ නොලබන්නේද අනමතාග්‍රවු සංසාරයෙහි තමාගේ ප්‍රෙතවිෂයෙහි උප ප්‍රාප්තිය ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කොට නොවෙවුලමින් කර්මස්ථානය නොහරිමය වැඩිතරම්වූ මැසි මදුරුවා අවිපහසින් පහස් ලද්දේ හෝ නමුදු තිරිසන් යොනියෙහි උපප්‍රාප්තිය මෙනෙහි කොට නොවෙවුලමින් කර්මස්ථානය නොහරන්නේම වේද, දීර්ඝ ජාතීන්ගේ පහසින් ලද්දේ හෝ නමුදු අනමතාග්‍රවු සංසාරයෙහි සිංහ ව්‍යාසුරින්ගේ මුඛයන්හි නොයෙක්වර පෙර වැටුනුවිරු බව ප්‍රත්‍යවේක්ෂාකොට නොවෙවුලමින් කර්ම ස්ථානය නොහරන්නේම වේද, පට්ඨානීය ස්ථවිරයන් මෙන් මේ මහණතෙම බඩසාදුක -පෙ- දීර්ඝ ජාතීන්ගේ ස්පර්ශය යන මොවුන් ඉවසන්නේ වේයයි දතයුත්තය.

"පට්ඨානිය" තෙර

බණ්ඩසෙල විහාරයෙහි කිණිතිරි ප්‍රධානගෙහි ආය්ථිංශ සූත්‍රාන්තය ශ්‍රවණය කරන්නාවූ තෙරුන් සොර විෂ ඇති සර්පයෙක් දෂ්ට කෙළේය. තෙරුන් වහන්සේ දැනගෙනද පහන් සිත් ඇතිව හුන්නාහු ධර්මයම අසති, විෂවෙගය තද විය. තෙරුන් වහන්සේ උපසම්පදා මණ්ඩලය ආදී කොට ශීලය

ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කොට පිරිසිදු සිල් ඇත්තෙමි වෙමැයි ප්‍රීතිය ඉපද වූහ. ප්‍රීතිය ඉපදීම සමගම විෂ නැවතී පෘථිවියට පිවිසියේය, තෙරුන් වහන්සේ එහිදීම විත්තෙකාග්‍රතාව ලැබ විදසුන් වඩා රහත්බවට පැමිණියේක.

යමෙක් වනාහි ආක්‍රොශ වශයෙන් නපුරුකොට කියන ලද, නපුරු කොට කියන ලද බැවින්ම නපුරුසේ පැමිණියාවූද අන්තිම වස්තු සහිතවූ වචනයන් අසා ක්ෂාන්තිගුණයම ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කොට නොසැලේද දීඝභාණක අභය තෙරුන් මෙන් මේ තෙමේ නපුරුකොට කියනලද්දාවූ නපුරු සේ පැමිණියාවූ වචනයන් ඉවසන්නේ වේයයි දතයුතුයි.

දීඝභාණක අභය තෙර

තෙරුන් වහන්සේ වනාහි ප්‍රත්‍යය සත්තොෂයෙහි භා භාවනාවෙහි ඇලුනු බැවින් මහා ආයඨිවංශ ප්‍රතිපදාව වදාළහ. මාගම සියලු ජනතෙමේ පැමිණියේය. තෙරුන් වහන්සේට මහා සත්කාය උපත, එක්තරා මහතෙර කෙනෙක් එය ඉවසන්ට නොහැකිවන්නේ දීඝභාණකතෙම ආයඨිවංශය කියන්නෙමැයි සියලු රාත්‍රියෙහි කොලාහල කෙරෙයි යනාදීන් ආක්‍රොශ කෙළේය. නැවත දෙදෙනම තමතමන්ගේ විහාරයට යන්නාහු ගව්වක් පමණ තැන් එක මගින්ම ගියාහුය, සියලු ගව්වම හෙතෙම ඒ (දීඝභාණක අභය) තෙරුන්ට ආක්‍රොශ කෙළේමය. ඉක්බිති යම් තැනක විහාරද්වයාගේ මාර්ගය බෙදේද එහි සිට දීඝභාණක ස්ථවිරයන් වහන්සේ ඒ මහලු තෙරුන් වැඳ 'වහන්ස, මේ ඔබගේ මාර්ගයයි කීහ.

හෙතෙම නොඇසුනෙකු මෙන් ගියේය. තෙරුන් වහන්සේද විහාරයට ගොස් පා සෝධා වැඩහුන්න, එසේ වැඩහුන් තෙරුන්ට අතැවැසි තෙම කීම, 'ස්වාමීනි, සියලු ගව්වක් (තැන්) පරිභව කරන්නහුට කිසිවක් නොකීවහුද?' යි කීය. තෙරුන් වහන්සේ 'ඇවත, ඉවසීමම මට බරෙක, නොඉවසීම බරෙක් නොවේ, එක් පියවරෙක්හිදු කමටහනින් වෙන්වීමක් නොදකිමි' යි කීහ. මෙහිද වචනයම වචනපථයයි දත යුතුයි.

යමෙක් වනාහි ඉවසීමට දුෂ්කර අර්ථයෙන් දුක්වූ බහලාර්ථයෙන් තීව්‍රවූ පරුෂාර්ථයෙන් කුරුවූ තියුණු අර්ථයෙන්

කටුකවූ ආස්වාද විරහිත හෙයින් අමධුරවූ මන නොවඩන හෙයින් අමනාපවූ ප්‍රාණය පැහැරීමට සමර්ථ හෙයින් ප්‍රාණහර වූ උපන්තාවූ ශාරීරික වෙදනාවන් ඉවසන්නේම වේද, කම්පා නොවේද, මෙබඳු ස්වභාව ඇත්තෝ වේද, මේ තෙම සිතුල්පව්වෙහි ප්‍රධානියස්ථවිරයන් මෙන් උපන්තාවූ -පෙ- ඉවසන ස්වභාව ඇත්තේ වේයයි දතයුත්තේය.

සිතුල්පව් වැසි ප්‍රධානිය තෙර

රාත්‍රිය ප්‍රධන්වියථියෙන් කල්යාණ සිටියාවූ තෙරුන් වහන්සේට උදරවාතයක් උපන්නේය. උන්වහන්සේ ඒ ඉවසනට නොහැකිවන්නෝ ආවර්තනය වෙති, පරිවර්තනය වෙති, එසේ පෙරළෙන්නාවූ උන්වහන්සේට සක්මන් පස සිටියාවූ පිණ්ඩපාතිය ස්ථවිරයන් වහන්සේ මෙසේ කීහ. 'ඇවුන්නි, ප්‍රචුජ්ජනම් ඉවසනසුලු වේ' යයි, උන්වහන්සේ මැනව් වහන්ස' යි ඉවසා නිශ්චලවම ශයනය කළහ, වාතය තෙම නැබ් පටන් ළය තෙක් පැලීය, වෙදනාව විෂ්කම්භණය කොට විවසුන් වඩන්නාහු මොහොතකින් අනාගාමීව පිරිනිව් සේක.

'යං හිස්ස' යනු ශිතාදීන් අතුරෙන් යම්කිසි එක ධර්මය කුදු මීහට,

'අනධිවාසයතො' යනු අධිවාසනය නොකරන්නහුට නොඉවසන්නහුට සෙස්ස කී නයමැයි. මෙහි ආශ්‍රවයන්ගේ උත්පත්තිය වනාහි මෙසේ දතයුත්තිය- ශීතයෙන් ස්පර්ශ කරනලද උණුසුම් ප්‍රාර්ථනා කරන්නහුට කාමාශ්‍රවය උපදියි. සියලු තැන්හි මෙසේ (දතයුතුයි.) 'අපට සම්පත්ති භවයෙහි සුගති භවයෙහි සිහිලක් හෝ උණුසුමක් හෝ නැතැයි භවය ප්‍රාර්ථනා කරන්නහුට භවාශ්‍රවයද 'මට ශීතය උණුසුමයයි' ගන්නේ දෘෂ්ට්වාශ්‍රවයද, සියල්ලන් හා සම්ප්‍රයුක්තවූ අවිද්‍යා ශ්‍රවයද උපදියයි.

'ඉමෙ චූචිවන්ති -පෙ- අධිවාසනා පහාතබ්බ,-' යනු මේ ශිතාදීන් අතුරෙන් එකෙකකිහුගේ වශයෙන් සතරක් සතරක් කොට නොඑක් ආශ්‍රවයෝ මේ බන්ති සංවර නම්වූ ඉවසීමෙන් පහ කට යුත්තාහුයයි කියනු ලැබෙත් යන අර්ථයි. මෙහිදු යම්හෙයකින් මෝ ක්ෂාන්ති තොමෝ ශිතාදි ධර්මයන් ඉවසාද

තමා මතුයෙහි ආරොපණය කොට වාසය කරන්නීම වේද නොඉවසන්නිව ආස්වාද නොකරන්නී නොවේද එහෙයින් අධිවාසනායයි කියනු ලැබෙයි දතයුත්තිය.

පටිසංඛ්‍යා යොනියො වණ්ඩං හත්ථිං පරිවජ්ජෙති' - යනු මෙම ශ්‍රමණයෙක්මිසි සැඟවූ ඇතුගේ සමීපයෙහි නොසිටිය යුතුයි, යම්හෙයකින් ඒ හෙතුකොට මරණයත් මරණය සමාන දුකකුත් වන්නේද එහෙයින් මෙසේ උපායයෙන් මාර්ගයෙන් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කොට වණ්ඩවූ ඇතා පරිවර්තනය කෙරෙයි ඉක්මවා යයි. සියලු තැන්හි මේ ක්‍රමයයි.

'වණ්ඩං' යනුද දුෂ්ටවූ ව්‍යාලවූයයි කියන ලද වෙයි.

'ඛාණුං' යනු කිහිටිකණු ආදිය.

'කණ්ටකාධානං' යනු කටු පිහිටිතැන්, යම් තැනක කටු විද්‍යමාන වෙත්ද, ඒ අවකාශයයි කියන ලද වෙයි

'සොඛිතං' යනු සියලු පසින් සුන් ඉවුරු ඇත්තේ.

'පපාතං' යනු එක්පසකින් සුන් ඉවුරු ඇත්තේ.

'චන්දනිකං' යනු ඉදුලදිය ගැබ්මල ආදිය දමන තැන.

'මච්ඡගල්ලං' යනු ඒ මඩ ආදීන්ම ගලාබස්නා ස්ථානය එය දණක් පමණද අසුවියෙන් පිරුනේ වෙයි. මේ දෙතැනම අමනුෂ්‍යයන් විසින් දූෂිතවූවාහු වෙති. එහෙයින් ඒ ස්ථානයෝ හළයුත්තාහුය.

'අනාසනෙ' යන මෙහි චනාහි අයුතු ආසනය අනාසන නම් එය අර්ථහෙයින් අනියතාපත්තියට වස්තුවූ රහසෙහි ප්‍රතිච්ඡන්නාසනයයි දතයුතුයි.

'අගොවරෙ' - යන මෙහිද අයුතුවූ ගොවරය අගොවරයයි හේ වෙසිය ගොවරාදි හෙද හෙයින් පස් ආකාර වෙයි.

'පාපකෙ මිත්තෙ' යනු ලාමකවූ දුශ්ශීලවූ මිත්‍ර ප්‍රතිරූපකවූ අමිත්‍රයන්.

'භජන්තං' - යනු සෙවනය කරන්නහු.

'විඤ්ඤ සබ්බන්තො' - යනු පණ්ඩිතවූ බුද්ධිසම්පන්නවූ සමාන බඹසර ඇත්තාහු, හික්ෂුන්ට මේ විශිෂ්ඨ නමකි. යම් හෙයකින් ඔවුහු එක කර්මය එකොද්දේගය සමාන ශික්ෂා ඇති බවය යන මේ බුන්මයෙහි සමානව හැසිරෙත්ද, එහෙයින් සබ්බන්තොරියයි කියනු ලැබෙත්.

‘පාපකෙසු ධානෙසු- යනු ලාමකවූ ස්ථානයන්හි,

‘ඔකප්පෙය්‍යං’- යනු එකාන්තයෙන් මේ ආයුෂ්මත් තෙමේ කෙළේයයි හෝ කරන්නේයයි හෝ අදහන්නාහුද නිෂ්ටාවට පැමිණෙන්නාහුද.

‘යං හිස්ස’- යනු හස්ති ආදීන් අතුරෙන් යම්කිසි එකකුදු ඕනට, සෙස්ස කී නය මැයි.

මෙහි ආශ්‍රවයන්ගේ උත්පත්තිය වනාහි මෙසේ දතයුත්තිය. ඇත් ආදීන් හෙතුකොටගෙන උපන්නාවූ දුකින් ස්පර්ශ කරන ලද්දාවූ සුව ප්‍රාර්ථනාකරන්නහුට කාමාශ්‍රවය උපදියි, අපට සම්පත්ති භවයෙහි සුගතිභවයෙහි මෙබඳු දුකක් නැතැයි භවය ප්‍රාර්ථනා කරන්නහුට භවාශ්‍රවයද, මා ඇතෙක් මඩියි මා අසෙක් මඩියයි ගැනීම දෘෂ්ට්‍යාශ්‍රවයයි, සියල්ලන් සමගම සම්ප්‍රයුක්ත වූයේ අවිද්‍යාශ්‍රවයද වේයයි.

‘ඉමෙ වුව්චන්ති -පෙ- පරිවර්ජනා පහාතඛිබා’ යනු මේ ඇත් ආදීන් අතුරෙන් එකෙක්හුගේ වශයෙන් සතරක් සතරක් කොට නොඑක් ආශ්‍රවයෝ මේ ශීලසංවර නම්වූ පරිවර්ජනයෙන් පහකටයුත්තාහුයයි කියනු ලැබෙන්නේ දතයුත්තාහුය.

‘පටිසංඛා යොනිසො උප්පන්නං කාමචිතක්කා නාධිවාසෙති’- යනු මෙකරුණෙන්ද මේ විතර්කය අකුශලය මෙකරුණෙන්ද සාවද්‍යය මෙකරුණෙන්ද දූඛවිපාකය හෙද වනාහි තමහට දුක් පිණිසද පවතී යයි ආදී නයින් නුවණින් කාම විතර්කයෙහි ආදීනව ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කොට ඒ ඒ අරමුණෙහි උපන්නාවූ හටගත්තාවූ පහළවූ කාමචිතර්කය නොඉවසයි, සිතට ආරොපණය කොට වාසය නොකරවයි, අභ්‍යන්තරයෙහි හෝ වාසය නොකරවයි යන අර්ථයි. නොඉවසන්නේ කුමක් කරන්නේද යත්, දුරුකරයි, හැරදමයි. කිම කුඩයකින් කසළ මෙන්ද යත්, නොවේ, නැවත වනාහි සන්සිඳුවයි. පෙළයි, විඳියි. බැහැර කරයි, කිම කෙටිටකින් ගවයෙකු මෙන්ද යත්, නොවේ, වැලි ඒ විතර්කය විනාශ කෙරෙයි, පහවූ අන්තය ඇති කෙරෙයි, යම්සේ ඇතුළතද ඔහුගේ යටත් පිරිසෙයින් භවාංග මාත්‍රයකුදු අවශේෂ නොවේද එය එපරිද්දෙන් කෙරෙයි. කෙසේ නම් එය එසේ කෙරේද යත්? ‘අනභාවං ගමෙති’ යනු මතුමත්තෙහි

අභාවයට පමුණුවයි විෂ්කම්භන ප්‍රභාණයෙන් යම්සේ හොඳින් විෂ්කම්භණය කරන ලද්දේ වේද එපරිද්දෙන් කෙරේයයි කියන ලද්දේ වෙයි, ව්‍යාපාද විහිංසා විතර්කයන්හිද මේ ක්‍රමයයි.

මෙහිදු කාමවිතර්ක යනු "යො කාමපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො මිච්ඡා සංකප්පො" යි විභංගයෙහි වදාරන ලද්දේය. සෙසෙස්හිදු මේ ක්‍රමයයි.

නව මහා විතර්ක

'උප්පත්තූප්පත්තෙ' - යනු උපනුපත්, උපත් ඇසිල්ලක් ඇත්තවුන්මයයි කියනලද්දේ වෙයි. නොහොත් වරක් උපත් (විතර්කයන්) දුරුකොට දෙවනවර මධ්‍යස්ථවන්නේ නොවෙයි. සියවරක්ද උපනුපත් (විතර්කයන්) දුරු කෙරේමය.

'පාපකෙ අකුසලෙ' - යනු ලාමකාර්ථයෙන් පාපකවූ අකොශලයනයෙන් අකුශලවූ,

'ධම්මෙ' - යනු ඒ කාම විතර්කාදීන්ම, නොහොත් සියලුම කවමහා විතර්කයන්, ඔවුන් අතුරෙන් තිදෙනෙක් කියන ලද්දාහුමය. සෙස්සෝ ඥාති විතර්කය ජනපද විතර්කය අමර විතර්කය පරානුද්දයතා ප්‍රතිසංයුක්ත විතර්කය ලාභසත්කාර කීර්ති ප්‍රතිසංයුක්ත විතර්කය අනවඤ්ඤත්ති ප්‍රතිසංයුක්ත විතර්කය යන මොහු සදෙන වෙති.

'යං භිස්ස' - යනු මේ විතර්කයන් අතුරෙන් යම්කිසි විතර්කයක් ඕනට, සෙස්ස කී නයමැයි. මෙහි කාමවිතර්කය වනාහි කාමාශ්‍රවය මැයි, එයින් වෙසෙස්වූයේ භවාශ්‍රවයයි, ඒ හා සම්ප්‍රයුක්තවූයේ දෘෂ්ට්‍යාශ්‍රවයයි. සියලු විතර්කයන්හි අවිද්‍යාව අවිද්‍යාශ්‍රවයයි. මෙසේ ආශ්‍රවයන්ගේ උත්පත්තිය දතයුත්තිය.

ඉමෙ වුවවන්ති -පෙ- විනොදනා පහාතඛිබා' - යනු මේ කාමවිතර්කාදීන්ගේ වශයෙන් උක්තප්‍රකාරවූ ආශ්‍රවයෝ ඒ ඒ විතර්කයෙහි ආදීනව ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කිරීම් සහිතවූ මේ වියඝ්‍රිසංවර නම්වූ විනොදනයෙන් පහකටයුත්තාහුයයි කියනු ලැබෙන්නයි දතයුත්තාහුය.

'පටිසංඛා යොනිසො සතිසම්බොජ්ඣංග භාවෙති' - යනු භාවනා නොකිරීමෙහි ආදීනවයද භාවනාවෙහි අනුසස්ද උපායයෙන් මාර්ගයෙන් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාකොට

ස්මෘතිසම්බොධාංගය වඩයි. සියලු තැනහි මේ ක්‍රමයයි. මෙහිද කිසිසේත් මතු මාර්ගය සමයෙහි උපන්නාවූ මේ ලොකොත්තර බොධාංගයෝම අදහස් කරන ලද්දාහුද එතකුළු වුවත් ආදි කර්මිකයන්ගේ බොධාංග විෂයෙහි අසම්මොහය පිණිස ලොකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රකවූ නයින් ඔවුන්ගේ අර්ථ වර්ණනාව කරන්නෙමි. මෙහි වනාහි ලොකික නය හැර ලෝකෝත්තර නයම ගතයුත්තේය එහි සති සම්බොජ්ඣංගං යනාදි නයින් වදාරන ලද්දාවූ මුල් පදයන් සන්දෙනාගේම පළමුකොට-

බොධාංග වර්ණනා

"නුවණැත්තහු විසින් අර්ථ වශයෙන්ද ලක්ෂණාදීන්ගේ වශයෙන්ද ක්‍රම වශයෙන්ද අනුනාධික වශයෙන්ද විනිශ්චය දන යුත්තේය."

එහි පළමු කොට ස්මෘති සම්බොධාංගයෙහි සිහිකිරීම් අර්ථයෙන් සති නමි. ඕ මෝ සති වනාහි එළඹ සිටීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තිය සිහිකරවීම ලක්ෂණ කොට ඇත්ති හෝ වන්නිය.

මේ කියන ලද්දේමය- 'මහරජ, රජුගේ භාණ්ඩාගාරික තෙමේ රජුගේ සම්පත්තිය යම්සේ සිහිකරවාද, මහරජ, අමුරන් මෙපමණය රත්රන් මෙපමණය ධනය මෙපමණයයි, එපරිද්දෙන්ම මහරජ, ස්මෘතිය උපදින්නී. කුශලාකුශල සාවද්‍යානවද්‍යා හීන ප්‍රණීත කෘෂ්ණ ශුක්ල සප්තහග ධර්මයන් සිහි කරවයි. මොව්හු සතර සතිපට්ඨානයෝය" යි සිහිකරවන කෘත්‍යය වන්නීය ඒ එසේමැයි- කෘත්‍ය වශයෙන්ම මේ ස්මෘතියගේ මේ ලක්ෂණය ස්ථවිරයන් විසින් කියන ලද්දේය, නො නැසෙන කෘත්‍යය හෝ වන්නිය, ගොවරයෙහි අමුහිබ බව වැටහීම කොට ඇත්තිය. ස්මෘතියම සම්බොධාංගවූයේ සති සම්බොජ්ඣංග නමි වේ. එහි බෝධිය පිණිස පවත්නාවූ ධර්ම සමූහයාගේ හෝ බෝධි නමි ආයතී ශ්‍රාවකයාගේ හෝ අංගයනුයි බොජ්ඣංග නමි (මෙයින්) කුමක් කියන ලද්දේ වේදයත්? යම් මේ ධර්ම සමූහයක් ලොකික ලෝකෝත්තර මාර්ග ක්ෂණයෙහි උපදනාවූ ලීනය ඖධ්‍යා පතිට්ඨානය ආයු හනය කාම සුඛල්ලිකානුයොගය ආත්මක්ලමථානුයොගය

උච්ඡේද දෘෂ්ටි ශාස්ත්‍රික දෘෂ්ටිය යන මොවුන්ට ඇතුළත්වීමාදිවූ නොයෙක් උපද්‍රවයන්ට ප්‍රතිපක්ෂවූ ස්මෘති ධර්මවිවය වියහි ප්‍රීති ප්‍රශ්නිධි සමාධි උපෙක්ෂා නම් වූ යම් ධර්මසමූහයකින්, ආයහි ශ්‍රාවක තෙම අවබෝධ කෙරෙයි, කොට 'බෝධි' යයි කියනු ලැබේද, බොජ්ඣංගි' යි සේ ක්ලේශයන්තාන නිද්‍රාවෙන් නැගී සිටී චතුරාර්‍ය්‍යසත්‍යයන් හෝ ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, නිර්වාණයම හෝ ශාක්ෂාත් කෙරෙයි කියන ලද්දේ වෙයි. වදාළේමැනු- ("සප්ත බොධාර්‍යගයන් වඩා නිරුත්තරවූ සමයක් සම්බෝධිය අවබෝධ කෙළේයි (ඒ ධර්ම සමූහය නම්වූ බෝධියගේ අංගය නුසිදු බොජ්ඣංග නම්. ක්‍රියානංග මග්ගංග යනාදීන් මෙනි.

තවද යථෝක්ත ප්‍රකාරවූ මේ ධර්ම සාමග්‍රියයෙන් අවබෝධ කෙරෙයි කොට යම් මේ ආයහි ශ්‍රාවකයෙක් තෙම 'බෝධි' යයි කියනු ලැබේද ඒ බෝධිත්‍රයේ අංගයනුසිදු බොජ්ඣංග නම්. සෙනංග රථංග යනාදීන් මෙනි. එයින් කිහු අර්ථ කථාවාර්‍ය්‍යයෝ- "අවබෝධ කරන පුද්ගලයාගේ අංගයෝනුසි හෝ බොජ්ඣංග නම් වෙති"යි.

තවද බොජ්ඣංගා යනු කවර අර්ථයකින් බොජ්ඣංග නම් වෙත්ද? බෝධිය පිණිස පවතින්නුසි බොජ්ඣංග නම් වෙති. අවබෝධ කෙරෙන්නුසි බොජ්ඣංග නම් වෙති අනුබෝධ කෙරෙන්නුසි බොජ්ඣංග නම් වෙති. ප්‍රතිබෝධ කෙරෙන්නුසි බොජ්ඣංග නම් වෙති. හොදින් අවබෝධ කෙරෙන්නුසි බොජ්ඣංග නම් වෙති', යනාදිවූ ප්‍රතිසම්භිදා නයින්ද බොජ්ඣංගාර්ථය දත යුත්තේය.

ප්‍රශස්තවූද යුන්දරවූද බොධාර්‍යගය 'සම්බොජ්ඣංග' නම්වේ. මෙසේ ස්මෘතියම සම්බොධාර්‍යගවූයේ 'සතිසම්බොජ්ඣංග' නම් වේ. ඒ සතිසම්බොජ්ඣංගයයි. මෙසේ පළමුකොට එක් ආදී පදයක්නුගේ අර්ථවශයෙන්ද ලක්ෂණාදීන්ගේ වශයෙන්ද විනිශ්චය දතයුත්තේය.

ද්විතියාදියෙහි වනාහි චතුස්සත්‍ය ධර්මයන් පරීක්ෂා කෙරෙන්නුසි 'ධම්ම විවය' නම් වේ හේ පච්චය ලක්ෂණයි, බබ්බුච්චන කෘත්‍යය ඇත්තේය. අසම්මොහය ප්‍රත්‍යුපස්ථාන කොට

ඇත්තේය. විරයාගේ භාවය හෙයින්ද විධිවූ පරිද්දෙන් පැවැත්විය යුතු හෙයින්ද විරිය, නම් වේ, එය දැඩිකොට ගැනීම් ලක්ෂණයි. උපස්ථම්භන කෘත්‍යය ඇත්තේය. නො පසු බැසීම ප්‍රත්‍යපස්ථානයි. පිනවානුයි 'පිති' නම් වා ඕ එරණ ලක්ෂණය වන්නීය තුෂ්ටි ලක්ෂණ හෝ වන්නීය. කාය චිත්තයන් පිනවන කෘත්‍යය ඇත්තීය. ඔවුන්ගේම ඔදවැඩි බව ප්‍රත්‍යප ස්ථාන වන්නීය. කායචිත්ත දර්ශයන් සංසිදුවන හෙයින් 'පස්සද්ධි' නමු ඕ තොමෝ උපසම ලක්ෂණ වන්නීය. කාය චිත්තදර්ශයන් මඬනා කෘත්‍යය ඇත්තීය. කාය චිත්තයන්ගේ නොසෙල්වීමවූ සිහිල් භාවය ප්‍රත්‍යපස්ථාන වන්නීය. මනාකොට (සිත) පිහිටන හෙයින් සමාධි නම් වේ. හේ අවික්ෂෙප ලක්ෂණයි. නොවිසරෙන ලක්ෂණ හෝ යි. චිත්ත චෛතසිකයන් මොනොවට පිටුකරන කෘත්‍යය ඇත්තේය- චිත්තයාගේ ස්ථිතිභාව ප්‍රත්‍යපස්ථානයි. (සම්ප්‍රසක්ත ධර්මයන්) මධ්‍යස්ථව බලන හෙයින් 'උපෙක්ඛා' නමු. හෝ තොමෝ (මැදහත් බැවිහි සිට විමසීම් නම්) පටිසංඛාන ලක්ෂණ වන්නීය සමවාහිත ලක්ෂණ හෝ යි. උභාධික ධර්මයන්ගේ නිවාරණ කෘත්‍යය ඇත්තීය. පක්ෂපාත බැව් සිදිම් කෘත්‍යය හෝ වන්නීය. මැදහත් බව ප්‍රත්‍යපස්ථාන වන්නීය. සෙස්ස කී නයමැයි. මෙසේ සෙසු පදයන්ගේද අර්ථ වශයෙන්ද ලක්ෂණාදීන්ගේ වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුත්තේය.

ක්‍රම වශයෙන් යන මෙහිද "සතිඤ්ච බවාහං භික්ඛවෙ, සබ්බන්තීකං වදාමි" යි වදාළ හෙයින් සෙසු සියලු බොධ්‍යංගයන්ට උපකාර බැවින් ස්මෘති සම්බොධ්‍යංගය පළමු කොට වදාරන ලද්දේය. එයින් මතු "සො තථා සතො විහවන්තො තං ධම්මං පඤ්ඤාය පවිච්ඡති" යනාදී නයින් සෙසු බොධ්‍යංගයන්ගේ පෙර පසුකොට කීමෙහි ප්‍රයෝජනය සූත්‍රයෙහිම වදාරන ලදී. මෙසේ මෙහි (දෙශනා) ක්‍රමවශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුත්තේය.

අනුනාධික වශයෙන් යනු කුමක් හෙයින් වනාහි භාග්‍යවත්තූ විසින් නො අඩු නො වැඩිවූ බොක්කක සතක්ම වදාරන ලද්දාහුද යත්, ලිනොද්ධත්‍යයන්ට ප්‍රතිපක්ෂ හෙයින්ද (සතක්ම වදාරන ලදී.)

ඒ එසේමැයි- මෙහි බොධාංගයෝ තිදෙනෙක් ලීනයට ප්‍රතිපක්ෂ වෙති. වදාළේ මැනු-

"මහණෙනි, යම් කලෙක වනාහි (කුසිත භාවයෙන්) හැකුලුනු සිත වේද එසමයෙහි ධම්මිනිස සම්බොජ්ඣ බැවීමට කල් වෙයි, වැරසම්බොජ්ඣ බැවීමට කල්වෙයි, පීතිසම්බොජ්ඣ බැවීමට කල් වෙයි."

තිදෙනෙක් ඖද්ධත්තායට ප්‍රතිපක්ෂ වෙති. වදාළේ මැනු-

"මහණෙනි, යම් කලෙක වනාහි උද්ධතවූ සිත වේද එසමයෙහි ප්‍රග්බ්ධි සම්බොධාංගය වැඩීමට කල් වෙයි. සමාධි සම්බොධාංගය වැඩීමට කල් වෙයි. උපෙක්ෂා සම්බොධාංගය වැඩීමට කල් වෙයි."

මෙහි එකෙක් වනාහි සබ්බත්ථික වෙයි. වදාළේමැයි- සතිඤ්චබ්වාහං භික්ඛවෙ, සබ්බත්ථිකං වදාමි" යි 'සබ්බත්ථිකං' යිද පාඨයි, වචනද්වයාගේම සියලු තැන්හි කැමතිවිය යුතුය යනු අර්ථයි, මෙසේ ලීනොද්ධත්ත දෙකට ප්‍රතිපක්ෂ හෙයින්ද සියලු තැන්හි කැමති වියයුතු හෙයින්ද අනුනාධිකවූ වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුත්තේය.

මෙසේ පළමුකොට 'සතිසම්බොජ්ඣංගං' යනාදි නයින් කියන ලද සප්ත ආදි පදයන්ගේම අර්ථ වර්ණනාව දැන මෙවිට 'භාවෙති විවෙක නිස්සිතං, යනාදීන්හි (අර්ථ වර්ණනා) මෙසේ දතයුත්තිය.

භාවෙති වඩයි, තමාගේ චිත්ත සන්තානයෙහි නැවත නැවත උපදවයි, පහළ කරවයි. යන අර්ථයි. විවේකය ඇසුරු කෙළේනුයි. 'විවෙකනිස්සිත' නම්වේ. 'විවේක' යනුවෙන්වූ බවයි. හේ මේ විවෙකයද තදංග විවෙක විෂ්කම්භණ-සමුච්ඡේද-ප්‍රතිප්‍රග්බ්ධි-නිශ්ශරණ විවෙකයයි පඤ්චවිධ වෙයි. ඔහුගේ නානාත්වය අරියධම්මෙ අවිනිතො යන මෙහි කී හෙයින්ම දත යුතුයි.

ඒ එසේමැයි- මේ විවෙකයම එහි 'විනය'යි වදාරන ලද්දේය. මෙසේ මේ පඤ්චවිධ විවෙකයෙහි 'විවෙක නිස්සිතං' යනු තදංග විවෙක නිශ්ශිතවූද සමුච්ඡේද විවෙකය නිශ්ශිතවූද නිශ්ශරණ විවෙක නිශ්ශිතවූද ස්මෘති සම්බොධාංගය වඩයි, යන මේ අර්ථය

දත යුතුයි. ඒ එසේමැයි- මේ බොධ්‍යංග භාවනාවෙහි යෙදුන යෝගී තෙම විදර්ශනා ක්ෂණයෙහි කෘත්‍ය වශයෙන් තදංග විවෙක නිශ්‍රිතවූද අධ්‍යායය වශයෙන් නිශ්ශරණ විවෙක නිශ්‍රිතවූද මාර්ග කාලයෙහි වනාහි කෘත්‍ය වශයෙන් සමුච්ඡේද විවෙක නිශ්‍රිතවූද ආලම්බණ වශයෙන් නිශ්ශරණ විවෙක නිශ්‍රිතවූද සිහි සම්බොජග වඩයි.

පඤ්චවිධ විවෙක නිශ්ශ්‍රිතවූමයයි කියා ආවායැයි කෙනෙක් කියති. ඒ එසේමැයි- ඔවුහු හුදු බලව විදර්ශනා මාර්ග එල ක්ෂණයෙහිම බොධ්‍යංගයන් උද්ධරණය නොකෙරෙත්. විදර්ශනා පාදක කෘත්ස්‍යන්ද්‍රායාන ආනාපානා ශුභ බ්‍රහ්මවිහාර ධ්‍යානයන්හිම උද්ධරණය කෙරෙත්. අර්ථකථාවායැයි යන් විසින් නොද වළකන ලදහ. එහෙයින් ඔවුන්ගේ මතයෙහි මේ ධ්‍යානයන්ගේ ප්‍රවෘත්ති ක්ෂණයෙහි කෘත්‍ය වශයෙන්ම විෂ්කම්භණ විවෙක නිශ්‍රිත වෙයි යම්සේ විදර්ශනා ක්ෂණයෙහි අධ්‍යායය වශයෙන් නිශ්ශරණ විවෙක නිශ්‍රිතවූයයි කියන ලදද එසේ ප්‍රතිප්‍රශ්නිධි විවෙක නිශ්‍රිතවූද (සතිසම්බොධ්‍යංගය) වඩා යයි කියන්නට වටී. විරාග-නිශ්‍රිතාදියෙහිද මේ ක්‍රමයයි.

ඒ එසේමැයි- විරාගාදීහු විවෙකාර්ථම වෙති. හුදෙක් මෙහි වොස්සග්ගය ද්විවිධ වෙයි, පරිච්චාග වොස්සග්ගයද පක්ඛන්දන වොස්සග්ගයද කියායි. ඔවුන් අතුරෙහි 'පරිච්චාග වොස්සග්ග' යනු තදංග වශයෙන් විදර්ශනා ක්ෂණයෙහිද සමුච්ඡේද වශයෙන් මාර්ගක්ෂණයෙහිද ක්ලේශයන්ගේ ප්‍රභාණ යයි පක්ඛන්දන වොස්සග්ග යනු විදර්ශනා ක්ෂණයෙහි තන්තින්න භාවයෙන්ද මාර්ගක්ෂණයෙහි අරමුණු කිරීමෙන්ද නිර්වාණ ප්‍රස්ථාප්තයයි. ඒ දෙකම මේ ලොකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍ර අර්ථ වර්ණනා ක්‍රමයෙහි වටීයි.

ඒ එසේමැයි- මේ ස්මෘති සම්බොධ්‍යංගයතෙම යථොක්ත ප්‍රකාරයෙන් ක්ලේශයන් පරිත්‍යාග කෙරෙයි (දුරලයි.) නිවනට පැනයයි, 'වොස්සග්ග පරිණාමිං' යන මේ සියලු වචනයෙන්ම නිර්වාණය පිණිස පිරිනමන්නාවූද පිරිනමනලද්දාවූද (යන අර්ථය කියන ලදී) පිරිපැසෙන්නාවූද පිරිපැසුනාවූද යන මේ කියන ලද්දේ වෙයි.

ඒ එසේමැයි, මේ බොධ්‍යංග භාවනාවෙහි යෙදුනාවූ මහණතෙම යම්සේ ස්මෘතිසම්බොධ්‍යංගය ක්ලෙශපරිත්‍යාග වොස්සග්ගය පිණිසත් නිර්වාණ ප්‍රස්කන්දන වොස්සග්ගය පිණිසත් මුහුකුරුවාද යම්සේ මුහුකුරුවන ලද්දේත් වේද එසේ එය වඩායයි. සෙසු බොධ්‍යංගයන්හිද මේ ක්‍රමයයි. මෙහි වූකලී නිර්වාණයම සර්වසංස්කාරයන්ගෙන් වෙන්වූ බැවින් 'විවෙක' නම්. සියල්ලන්ගේ විරාග භාවයෙන් 'විරාග' නම්. නිරොධ භාවයෙන් 'නිරොධ' නමැයි කියන ලදී. මාර්ගයම 'වොස්සග්ග පරිණාමි' නම් වේ. එහෙයින් විවෙකය අරමුණුකොට ප්‍රවෘත්තියෙහි විවෙකනිශ්‍රිතවූද එසේම විරාග නිශ්‍රිතවූද නිරොධ නිශ්‍රිතවූද ස්මෘති සම්බොධ්‍යංගය වඩයි. හෙද වනාහි ආයඨිමාර්ග ක්ෂණයෙහි පැවැත්තාවූ කෙලෙසුන්ගේ සමුච්ඡේද වශයෙන් පරිත්‍යාග භාවයෙන්ද නිර්වාණ ප්‍රස්කන්දන භාවයෙන්ද පිරිනමනලද මුහුකුරුවනලද යන මේ අර්ථයම දතයුතුයි. සෙසු බොධ්‍යංගයන්හිද මේ ක්‍රමයයි.

'යං භික්ඛ' - මේ බොධ්‍යංගයන් අතුරෙන් යම් කිසිවක් ඕනට. සෙස්ස කී නයමැයි. ආශ්‍රවයන්ගේ උත්පත්තියෙහි වනාහි මෙහි මේ මතු තුන්මග හා සම්ප්‍රයුක්තවූ බොධ්‍යංගයන් නොවැඩූ බැවින් කාමාශ්‍රවය භවාශ්‍රවය අවිද්‍යාශ්‍රවය යන මේ ආශ්‍රවයෝ තිදෙනෙක් උපදින්නාහුද වඩන්නාවූ ඕනට මෙසේ ඒ ආශ්‍රවයෝ නොවෙත් යන මේ ක්‍රමය දත යුත්තේය. "ඉමේ චුච්චන්ති -පෙ- භාවනා පහාතඛිබා" යනු මේ ආශ්‍රවයෝ තිදෙන මාර්ගත්‍රය සම්ප්‍රයුක්තවූ මේ බොධ්‍යංග භාවනාවෙන් පහකටයුත්තාහුයයි කියනු ලැබෙන්නේ දතයුත්තාහුය.

මෙවිට මේ සත් ආකාරයෙන් ප්‍රතිණවූ ආශ්‍රව ඇති හික්ෂුට්ට ස්තුති කරනසේක් ආශ්‍රවයන්ගේ ප්‍රතිණ කිරීමෙහිද ඔහුගේ අනුසස් දක්වනසේක් නැවත මේ කාරණයන්ගෙන්ම ආශ්‍රව ප්‍රභාණයෙහි සත්වයන්ගේ උත්සාහය උපදවනසේක් 'සතො ඛො භික්ඛවෙ, -පෙ- අන්තමකාසි දුක්ඛස්ස' යි වදාළහ එහි 'සතො ඛො' යනු සාමී වචනයෙහි "තො" කාර යයි, 'යස්ස ඛො' (-යමෙකුගේ වනාහි) කියන ලද්දේ වෙයි. පොරණැප්රෝ වනාහි 'යමිහි කාලෙ' (යම් කලෙක) යි වර්ණනා කෙරෙත්.

'යෙ ආසවා දස්සනා' යනු යම් ආශ්‍රව කෙනෙක් දර්ශනයෙන් පහකට යුක්තානුද්‍ර ඔව්හු දර්ශනයෙන්ම ප්‍රතිණවුවාහු වෙත්ද ප්‍රතිණ නොවූ කල්හිම ප්‍රතිණ වූවාහු යන සංඥා ඇත්තේ නොවේද (යන අර්ථයි.) සියලු තැන්හි විස්තරය මෙසේයි.

'සබ්බාසව සංවර සංවුතො' - සියලු ආශ්‍රව පිධානයන් ගෙන් වසන ලද්දේ නොහොත් සියලු ආශ්‍රවයන්ගේ පිධානයන්ගෙන් වසන ලද්දේ.

'අවිජෙවිජි තණ්හං' - සියලුම තණ්හාව සිත්දේය. හොඳටම සිත්දේය. සහමුලින් සිත්දේය.

'වාචන්තයි සංයොජනං' - දසවිධ සංයොජනය පරිවර්තනය කෙළේය. මුල් රහිත කෙළේය.

සම්මා- හේතුවෙන්, කාරණයෙන්,

මානාහි සමයා- මානයාගේ දර්ශනාහි සමයෙන් ප්‍රභාණාහි සමයෙන්ද ඒ එසේමය. රහත්මග කෘත්‍ය වශයෙන් මානය දකී මේ ඔහුගේ දර්ශනාහි සමයයි. එයින් දක්නා ලද්දාවූ හේ වනාහි එකෙණෙහිම දෘෂ්ට විෂයෙන් දෘෂ්ට සත්වයන්ගේ ජීවිතය මෙන් ප්‍රතිණ වෙයි. මේ තෙම ඔහුගේ ප්‍රභාණාහි සමයයි.

අත්තමකාසි දුක්ඛස්ස යනු මෙසේ රහත් මගින් මානය දුටු හෙයින්ද ප්‍රතිණවූ හෙයින්ද 'කායබන්ධනස්ස අන්තො ජරති හරිතත්තං වා' යි මෙසේ කියනලද අන්තිම මය්‍යාදාන්තයද 'අත්තමිදං භික්ඛවෙ, ජීවිතානං' යි මෙසේ කියනලද ලාමකාන්තයද 'සක්කායො එකො අන්තො' යි මෙසේ කියන ලද කොට්ඨාසාන්තයද 'එසෙවන්තො දුක්ඛස්ස සබ්බපච්චය සංඛයා' යි මෙසේ කියනලද කොට්ඨාසාන්තයද යන මේ සතර අන්ත කෙනෙක් වෙත්ද ඔවුන් අතුරෙන් සියලුම වෘත්ත දුඃඛයාගේ මේ සතරවන කෙළවර නම්වූ අන්තය කෙළේය. පරිච්ඡේදය තාත්පසින් පරිච්ඡේදය කෙළේය. දුඃඛය අන්තිම ශරීරය පමණක් අවශෙෂකොට ඇති වූවක් කෙළේයයි කියන ලද්දේ වෙයි.

'අත්තමනා තෙ භික්ඛු' - ස්වමනස් ඇත්තාහු සතුටු සිත් ඇත්තාහු නොහොත් ප්‍රීති සෞම්‍යතසයෙන් සම්ප්‍රයුක්ත සිත් ඇත්තාහු වී.

භගවතො භාසිතං අභිනන් දුං'- මේ දුක් කෙළවර කිරීම අන්තකොට ඇති භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ භාසිතය සුකට්ඨය සුලභිතය "භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මේ මෙසේමය. සුගතයන් වහන්ස, මේ මෙසේමය" යි මුදුනෙන් පිළිගනිමින් අනුමෝදන්වූහ.

මෙහි අවශ්‍යවූ යමක් නොකියන ලද්ද එය පෙර කී බැවින්ද සුවසේ දතහැකි බැවින්ද නොකියන ලදී. එහෙයින් සියල්ල කී අනුසාරයෙන් පදයක් පාසා කල්පනා කටයුතුයි.

(සබ්බාසව සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

3. ධම්මදායාද සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙ සුතං යි 'ධම්ම දායාද' සූත්‍රයයි. යම් භෙයකින් වනාහි මේ සූත්‍රයේ අර්ථොත්පත්තිකවූ නික්ෂේපය වේද, එහෙයින් ඒ අර්ථොත්පත්තිය දක්වාම මේ සූත්‍රයේ අසූර්වපද වර්ණනාව කරන්නෙමු. කවර අර්ථොත්පත්තියෙකිනි මේ සූත්‍රය වදාරන ලද්දේද යත්, ලාභ සත්කාරයෙහිය, භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මහත්වූ ලාභසත්කාරය උපත, සාරාසංඛ්‍ය කල්ප ලක්ෂයෙකිනි පිරු දානපාරමී සමූහයාගේ (ආනිශංසය) යම්සේද එමෙනි.

"ඒ එසේමැයි- සියලු දිශාවන්හි යමාමභ වැස්සක් නැඟීම මහ ගංවතුරක් මෙන් සියලු පැරැම්හු එක් ආත්ම භවයෙකිනි විපාකය දෙන්නෙමුයි. එක්වූවන් මෙන් ලාභසත්කාර මනෝසය ඉපද වූහ. ඒ ඒ දිගින් බත් පැන් යහන්වත් මල් ගඳ විලවුන් ආදී ගත් අත් ඇති රජ බමුණු ආදීහු අවුත් බුදුහු කොහියැ භාග්‍යවත්හු කොහියැ දෙවියන්ට දෙවිවූවෝ තර ශ්‍රේෂ්ඨයෝ පුරුෂ ශ්‍රේෂ්ඨයෝ කොහියැයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සොයති ගැල්සියයෙනුද සිව්පසය ගෙනවුත් ඔවස් නොලබමින් හාත්පස ගව්වක් පමණද ගැල්වියෙන් ගැල්විය හැපී සිටිති. අන්ධකවින්ද බ්‍රාහ්මණාදින් මෙන් ලුහුබැඳීමද කෙරෙත්. සියල්ල බන්ධකයෙහිද ඒ ඒ සූත්‍රයන්හිද ආ නයින් දත යුතු භාග්‍යවතුන්

වහන්සේට යම්සේද එපරිද්දෙන් හික්ෂු සංඝයාහටද (ලාභ සත්කාරය උපන.) මේ වදාරන ලද්දේමැයි-

ගරුකතො මානිතො පූජිතො අපචිතො ලාභී විචර පිණ්ඩපාත සේනාසන ගිලාන පච්චය භෙසජ්ජ පරික්ඛාරානං, හික්ඛු සංඝො'පි ඛො සක්කතො භෝති -පෙ- පරික්ඛාරානන්ති.

"එසමයෙහි වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සත්කාර කරන ලද්දේ ගරුකාර කරන ලද්දේ සිතින් බුහුමන් කරන ලද්දේ නිපච්චාකාරය දක්වන ලද්දේ පුදන ලද්දේ වෙයි. විචර පිණ්ඩපාත ශයනාසන ගිලාන ප්‍රත්‍යය භෙෂජ්ජ පරික්කාරයන් ලාභීවූයේ වෙයි. හික්ෂුසංඝ තෙමේද සත්කාර කරන ලද්දේ වෙයි -පෙ- පරික්කාරයන් ලාභීවූයේ වේයයි."

"යාවතා ඛො චුන්ද, එතරහි සංඝා වා ගණා වා ලෝකෙ උප්පන්නා නාහං චුන්ද, අඤ්ඤං එකසංඝමිපි සමනුපස්සාමි එවං ලාභග්ගය සග්ගප්පත්තං යථරිච චුන්ද, හික්ඛු සංඝොති

'එසේම චුන්දය, මෙකල්හි යම් පමණ සංඝයා හෝ ගණයා හෝ ලෙව්හි පහළ වූවාහුද චුන්දය හික්ෂු සංඝ තෙමේ යම්සේද එපරිද්දෙන් ලාභයෙන් අගපත් යසසින් අගපත් අන්‍ය එක සංඝ කෙනෙකුද චුන්දය මම නොදකිමි'යි.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේටද හික්ෂු සංඝයාටද උපන්නාවූ හේ මේ ලාභසත්කාරය එක්ව ගෙන මහා ගංගා දෙකක්හුගේ ජලය මෙන් පමණ නො කළ හැක්කේ විය.

හික්ෂුහු ක්‍රමයෙන් ප්‍රත්‍යය ගරුකවූවාහු ප්‍රත්‍යයෙහි ගිජු වූවාහු ප්‍රත්‍යයෙහි බහුල පැවතුම් ඇත්තාහු වූහ. පසුබත්හිදු තෙල් මී උක්සකුරු ආදිය එලවූ කල්හි ගෙඩිය ගසා 'අපගේ ආවායඝ්භට දෙවු. උපාධ්‍යයහට දෙවු' යයි උස්කොට ශබ්ද කෙරෙහි, ඒ ඔවුන්ගේ පැවැත්මද භාග්‍යවතුන්ටත් ප්‍රකටවුව, ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නො සුදුසුයයි ධර්මසංවේගය උපදවා මෙසේ සිතූහ. 'ප්‍රත්‍යය නො කැපයයි ශික්ෂාපද පන වනුවට නො හැක, යම් භෙයකින් කුලපුත්‍රයන්ගේ මහණ දමිහි පැවැත්ම ප්‍රත්‍යය පිළිබඳ වූවාද එහෙයිනි. යම් ප්‍රතිපදාවක් ශික්ෂාකාමී කුලපුත්‍රයන්ට ශික්ෂාපද ප්‍රඥප්තියක් මෙනුත් නුවර දොර තැබූ සර්වකායිකාදර්ශයක් මෙනුත් වන්තේද එබැවින් මම ඒ ධර්ම දායාද ප්‍රතිපදාව දෙසමි,'

ඒ එසේමැයි- නුවර දොර සියලු කය ගන්නා කැඩපතක් තැබූ කල්හි වතුර්වර්ණයෝම ස්වකීය ඡායාව දැක යම්සේ වරද හැර නිදොස් වෙත්ද එපරිද්දෙන්ම ශික්ෂාකාමී කුල පුත්‍රයෝ ශික්ෂා යොග මණ්ඩනයෙන් තමන් මණ්ඩනය කරනු කැමැත්තාහු මේ සර්වකායිකාදර්ශයක් බඳු වූ දෙශනාව ආවර්ජනය කොට ආමිෂ දායාද ප්‍රතිපදාව දුරලා ධර්ම දායාද ප්‍රතිපදාව පුරන්නාහු වහාම ජාති ජරා මරණය කෙළවර කරන්නාහු යයි. මේ අර්ථොත්පතියෙහි මේ සූත්‍රය වදාළසේක.

ඒ දෙශනාවෙහි 'මහණෙනි, මාගේ ධර්මය දායාද කොට ඇත්තෝ වවු, ආමිසය දායාදකොට ඇත්තෝ නොවවු. මාගේ යම් ධර්මයක් වේද එය පිළිගන්නාහු වවු, මාගේ යම් ආමිෂයකුත් වේද එය පිළිගන්නාහු නොවවු, යයි කියන ලද වෙයි. එහි ධර්මයද දෙආකාර වෙයි, නිෂ්ප්‍රණීය ධර්මය ප්‍රණීය ධර්ම යයි. ආමිෂයද දෙආකාර වෙයි, නිෂ්ප්‍රණීයාමිෂය ප්‍රණීයාමිෂ යයි කෙසේද? මෙසේ දතයුතු- මාර්ග ඵල නිර්වාණ හෙද වූ නව විධ වූම ලෝකෝත්තර ධර්මය නිෂ්ප්‍රණීය ධර්මය නිර්වර්තිත ධර්මයම වෙයි. කිසියම් ප්‍රණීයකින් කාරණයකින් හෝ ලෙශයකින් හෝ ධර්ම වූයේ නොවෙයි. යම් මේ විවෘත්තයට උපනිශ්‍රය වූ කුශලයක් වේද, ඒ කවරේද යත්, මෙලොව කිසිවෙක් නිවන ප්‍රාර්ථනා කරමින් දන්දෙයි, සිල් සමාදන් වෙයි, පෙහෙවස්කම් කෙරෙයි, සුවද මල් ආදියෙන් වස්තු පූජා කෙරෙයි, බණඅසයි, දෙසයි, දැහැන් සමවත් නිපදවයි. මෙසේ කරන්නේ පිළිවෙළින් නිෂ්ප්‍රණීය ධර්ම වූ අමෘත වූ නිර්වාණය ප්‍රතිලාභය කෙරෙයි, මේ (දක්වන ලද්දේ) ප්‍රණීය ධර්මයයි.

එසේම සිවුරු ආදි සිව්පසය නිෂ්ප්‍රණීයාමිෂය මැයි, අන්‍ය ප්‍රණීයකින් හෝ ලෙශයකින් හෝ ආමිෂ වූයේ නො වෙයි. යම් මේ වෘත්තිගාමී කුශලයක්වේද, ඒ කවරේද යත් මෙලොව කිසිවෙක් භවය ප්‍රාර්ථනා කරමින් සම්පත්ති භවය කැමතිවෙමින් දන් දෙයි -පෙ- සමවත් නිපදවයි, මෙසේ කරමින් පිළිවෙළින් දිව්‍ය මනුෂ්‍ය සම්පත්තිය ප්‍රතිලාභය කෙරෙයි, මේ ප්‍රණීයාමිෂය නම් වේ.

එහි නිෂ්පය්‍යාය ධර්මයද භාග්‍යවත්තූම සන්තක වෙයි, සැබව භාග්‍යවතුන් විසින් වදාළ බැවින් හික්ෂුහු මාර්ගඵල නිර්වාණයන් අධිගම කෙරෙහි. මේ වදාරනලද මැයි-

"ඒ එසේමය- බමුණ, ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ස්ව සන්තානයෙහි පෙර නූපන් ඡඩ් අසාධාරණ ඥානයට හෙතුවූ ආය්‍යම්මාර්ගය ස්වසන්තානයෙහි උපදවන්නාහුය, වෛතෙය්‍ය සන්තානයෙහි පෙර නූපන්විරු ශ්‍රාවක පාරමි ඥානයට හෙතුවූ ආය්‍යම්මාර්ගය වෛතෙය්‍යයන්ගේ සන්තානයෙහි උපදවන්නාහුය -පෙ- එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගිය මඟ අනුව යන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පසුව පැමිණි සීලාදි ගුණයෙන් සමන්විතවූ ශ්‍රාවකයෝ මෙකල්හි වෙසෙති යයිද"

"ඇවැත්නි, ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දතයුතු දෙය නුවණින් දනිති, දැක්කයුතු දෙය නුවණැසින් දකිති, වක්ෂු භූතයහ, නොහොත් ඇසක් මෙන් වූහ, ඤාණභූතයහ, ධර්ම භූතයහ, (ශ්‍රේෂ්ඨාර්ථයෙන්) බුන්මභූතයහ, දහම් දෙසන හෙයින් හෝ පවත්වන හෙයින් වක්තෘයහ, නානාප්‍රකාරයෙන් වදාරන හෙයින් හෝ පවත්වන හෙයින් ප්‍රවක්තෘයහ, අර්ථය දක්වමින් පමුණුවන සේක, අමාතදායක වූසේක, ධර්ම ස්වාමි වූහ, තථාභාගතත්වාදි කාරණයෙන් තථාගතවූහයිද,

පය්‍යාය ධර්මයද භාග්‍යවතුන් වහන්සේම සන්තක වෙයි, යම් හෙයකින් භාග්‍යවත්තූ විසින් වදාළ බැවින්ම වූයේද එහෙයිනි. නිවන ප්‍රාර්ථනා කොට දන්දෙන්නේ -පෙ- සමවත් උපදවන්නේ පිළිවෙළින් අමා නිවන් ලබා යයි.

නිෂ්පය්‍යායම්මයද භාග්‍යවත්තූම අයත් වෙයි, ඒ එසේ මැයි-භාග්‍යවතුන් විසින් අනුදත් බැවින්ම හික්ෂුන් විසින් ජීවක වස්තුව ආදිකොට පිණිසිවුරු ලද්දේය, වදාළේමැනු-

"මහණෙනි, ගෘහපති විවරය අනුදනිමි, යමෙක් කැමැතිවී නම් හෙතෙම පාංශුකුලික වේවා. යමෙක් කැමතිවී නම් හෙතෙම ගෘහපති විවරය පිළිගනිවා. එතකුදු වුවත් මහණෙනි, මම ඉතරිතර ප්‍රත්‍යයෙන් සන්තුෂ්ටියම වර්ණනා කරමි"යි

පෙර හික්ෂුහු ප්‍රණීත පිණ්ඩපාතය නොලත්හ, සපදානයෙන් ලත් පිණ්ඩයාලොප භෝජනය ඇත්තාහුම වූහ. රජගහනුවර

වාසය කරන භාග්‍යවතුන් විසින් "අනුජානාමි භික්ඛවෙ, සංඝභත්තං උද්දෙසභත්තං නිමන්තණභත්තං සලාකභත්තං පක්ඛිකං උපොසථිකං පාටිපදිකං යි මෙසේ වදාළ බැවින්ම ඔවුන් විසින් පිණිබොදුන් ලද්දේය, සෙනසුනද එපරිද්දෙනි.

ඒ එසේමැයි- පෙර භික්ෂූහු අකෘතප්‍රාබ්‍හාර වෘක්ෂමූලාදී සෙනාසන ඇත්තාහුම නූවුහ, ඔවුහු "අනුජානාමි භික්ඛවෙ, පඤ්චලේණානි" යි මෙසේ භාග්‍යවතුන් විසින් අනුදැන වදාළ බැවින්ම විහාරය අභිසංයෝගය ප්‍රාසාදය හර්මය ගුහාය යන මේ සෙනසුන් ලැබූහ. පෙර මුත්තහරිටකයෙන්ම බෙහෙත් කළාහුය. ඔවුහු භාග්‍යවතුන් විසින්ම "අනුජානාමි භික්ඛවෙ, පඤ්චභෙසජ්ජානි සෙය්‍යථිදං? සජ්ජි නවනිතං තෙලං මධු එංණිතං" යි, මේ ආදී නයින් අනුදත් බැවින් නානා බෙහෙත් ලැබූහ. පයඝායාමිෂයද භාග්‍යවත්තූම අයත් වෙයි, යම් හෙයකින් භාග්‍යවතුන් විසින් වදාළ බැවින් උපන්නේද එහෙයින්, සම්පත්තිභවය ප්‍රාර්ථනා කරන්නේ දන් දී සිල් -පෙ- සමවත් නිපදවා පිළිවෙළින් පයඝායාමිෂයද දිව්‍ය සම්පත්තිය මනුෂ්‍ය සම්පත්තිය ලබන්නේයයි.

යම් හෙයකින් ඒ නිෂ්පයඝාය ධර්මයද පයඝාය ධර්මයද නිෂ්පයඝාය මිෂයද පයඝායාමිෂයද භාග්‍යවත්තූම අයත් වේද එහෙයින් එහි තමන් වහන්සේගේ ස්වාමිභාවය දක්වනසේක් "ධම්මදායාදා මෙ භික්ඛවෙ, භවථ මා ආමිසදායාදා" යි වදාළහ. "මා සතුවූ යම් දෙයාකාරවූම ධර්මයක් වේද ඒ ධර්මයට දායාද වූවෝ වුව. තවද මා සතුවූම යම් මේ ආමිසයක් වේද ඒ ආමිසයට දායාද වූවෝ නොවුව. ධර්මකොට්ඨාසයටම හිමි වූවෝ වුව. ආමිෂකොට්ඨාසයට හිමි නොවුව යමෙක් වනාහි බුදුසසුන්හි පැවිදිව ප්‍රත්‍යය පරමකොට ඇතිව වෙසේද චතුර්විධ තෘෂ්ණොත්පාදයන්හි පැනෙමින් ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපත්තියෙහි බහාතැබූ වියඝී ඇතිව වෙසේද, මේ ආමිෂ දායාද කොට ඇත්තේ නම් වේ, එබඳු වූවාහු නොවුව. යමෙක් වනාහි අනුදැන වදාළ ප්‍රත්‍යයන්හි අල්පෙච්ඡභාවාදියම නිසා නුවණින් සලකා සෙවනය කරමින් ප්‍රතිපත්තිය උතුම් කොට ඇතිව චතුර්ධ ආයඝිවංශයෙහි පැනෙමින් වෙසේද මේ තෙම ධර්මය දායාදකොට ඇත්තේ නම් වෙයි. එබඳු වූවෝ වුව" යයි කියන ලද්දේ වෙයි.

මෙවිට යම් කෙනෙකුන්ට ඒ දෙශනා විෂයෙහි මෙබඳු සිතක් වූයේද අනාගතයෙහි හෝ වන්නේද, කිම හෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශ්‍රාවකයන්ට අලාභය කැමැත්තාහු මෙසේ වදාළෝදැ?' යි. 'මම ඔවුන්ට අතිශයින් ප්‍රණීතලාභය කැමැත්තෙමි මෙසේ කියමි' යි දක්වනුවට වදාළහ- "අත්ථි මෙ තුම්හෙසු -පෙ- නො ආමිස දායාදා" යි. ඒ දෙශනාවගේ මේ අර්ථයයි- "තොප කෙරෙහි මාගේ අනුකම්පාවක් අනුද්දයාවක් හිතෙහි බවක් ඇත, කිනම් කාරණයකින් කවර උපායකින් මාගේ ශ්‍රාවකයෝ ධර්මය දායාදකොට ඇත්තාහු ධර්ම කොට්ඨාසයට හිමිවූවාහු වන්නාහුද ආමිෂය දායාදකොට ඇත්තාහු නොවන්නාහුදැයි" මේ වනාහි අදහසයි.

භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ආමිෂ ගරුකවූ ආමිෂයෙහි ගැටුනාවූ (හික්ෂුන් අතුරෙන්) අතීත කාලයෙහි වනාහි කපිල හික්ෂුවගේද 'සංඝාටීපි ආදිත්තා භොති' යනාදි නයින් ආවා වූ ලාමක හික්ෂු හික්ෂුණි ශික්ෂාමාණාදිවූ අනෙක ශතයන්ගේද තමන් වහන්සේගේ ශාසනයෙහි පැවිදිවූ දෙවදන්තාදීන්ගේද අපාය පරිපූරක භාවයද, ධර්මගරුකවූ ශාරිපුත්‍ර මොද්ගලියායන මහා කාශ්‍යපාදීන්ගේ අභිඥා ප්‍රතිසම්භිදාදි ගුණ ප්‍රතිලාභයද දක්නා සේක. එහෙයින් ඔවුන්ගේ අපායෙන් මිදීමද සියලු ගුණ පැමිණීමද කැමතිවන සේක" අත්ථි මෙ තුම්හෙසු අනුකම්පා කින්නි මෙ සාවකා ධම්මදායාදා භවෙය්‍යං නො ආමිසදායාදා" යි වදාළහ. තවද ප්‍රත්‍යය ගරුකවූයේ සිව් පිරිස් අතර හොර කහවණුවක් මෙන්ද නිවුන අගුරක් මෙන්ද තෙද රහිතවූයේ ප්‍රභා රහිතවූයේ වෙයි. එයින් නැවතුන සිත් ඇති ධර්ම ගරුක වූයේ තෙද ඇත්තේ සිංහයෙකු මෙන්. හිගවනය කොට හැසිරෙනසුලු වූයේ වෙයි. ඒ කරුණෙනුදු මෙසේ වදාළහ. 'අත්ථි මෙ -පෙ- නො ආමිසදායාදා"යි

ආමිස දායාදයෙහි ආදිතව.

මෙසේ 'ධම්මදායාදා මෙ හික්ඛවෙ, භවට් මා ආමිසදායාදා' යන මෙය අනුකම්පාවෙන් අතිශයින් ප්‍රණීතවූ ලාභය කැමැත්තහු විසින් වදාරන ලද්දේය. ආලාභාරත්ථිවූවහු විසින් නොවේයයි සාධක කොට මෙවිට මේ අවවාදය නොකිරීමෙහි ආදිතව

දක්වනසේක් 'තුම්හෙ ව මෙ හික්ඛවෙ, -පෙ- නො ධම්මදායාදා" යි වදාළහ. එහි "තුම්හෙපි තෙන ආදිස්සා භවෙය්‍යාථ" යනු තෙපිදු ඒ ආමිෂ දායාද භාවයෙන් ධර්ම දායාද කොට නැති බැවින් ගැරහිය යුත්තෝ වන්නහුය වෙන්කොට දැක්විය යුත්තාහු වෙන්කටයුත්තාහු ව්‍යවස්ථා කටයුත්තාහු නුවණැත්තන් විසින් ගැරහිය යුත්තාහු වන්නාහුයයි කියන ලද්දේ වෙයි. "මමද නොපගේ ඒ ආමිෂ දායාද භාවයෙන් ධර්මදායාදකොට නැති බැවින් ගැරහිය යුත්තෙමි වන්නෙමි"

"කිත්ති ආමිස -පෙ- දායාදා" යන මෙය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔවුන් ඉතාම මෘදු කිරීම පිණිස වදාළහ මේ වනාහි මෙහි අදහසයි- 'මහණෙනි ඉදින් තෙපි ආමිෂයෙහි ලොල්ව වසන්නහු නම් ඒ කරුණෙහිලා පණ්ඩිතයෝ මා ගරහන්නාහුය. කෙසේ නම් සර්වඥ වූයේ තමාගේ ශ්‍රාවකයන් ධර්ම දායාද වූවන් ආමිෂ දායාද නොවූවන් කරන්ට නොහැකිවේදැයි කියායි අනාකල්ප සම්පන්නවූ හික්ෂුන් දැක මොවුහු කාගේ සද්ධිවිහාරිකයෝ ද? කාගේ අතවැසියෝදැ? යි ආවාය්‍ය උපාධ්‍යයන්ට යම්සේ නම් ගරහන්ද තවද දුශ්ශීලවූ ලාමක ස්වභාව ඇති කුල කුමරුන් හෝ කුල කුමරියන් දැක මොවුහු කවරෙකුගේ පුත්‍රයෝද, කවරෙකුගේ ධිත්‍යාහුදැ' යි මවුපියන්ට යම්සේ ගරහන්ද, එපරිද්දෙන්ම මා පණ්ඩිතයෝ ගරහන්නාහුය, කෙසේ නම් සර්වඥවූයේ තමාගේ ශ්‍රාවකයන් ධර්මදායාද වූවන් ආමිෂ දායාද නොවූවන් කරන්ට නොහැකිවේ දැ" යි කියායි. මෙසේ මේ අවවාදය (පිළිගෙන) නොකිරීමෙහි ආදීනව දක්වා කිරීමෙහි අනුසස් දක්වනසේක් "තුම්ගෙ ව මෙ" යනාදිය වදාළහ.

ධර්ම දායාදයෙහි ආනිසංස

එහි "අතම්පි තෙන න ආදිස්සො භවෙය්‍යං" යනු වන් පුරන්නාවූ තරුණ හික්ෂුන් උද්දෙශපරිවෘච්ඡා සම්පූර්ණ වූවන් වස් සියයක් ගිය තෙරවරුන් මෙන් ආකල්ප සම්පන්නවූවන් දැක කාගේ සද්ධිවිහාරිකයෝ ද? කාගේ අතවැසියෝදැ? යි (විචාරා) අසවලාගේයයි (දැන) තෙරුන් වහන්සේට සුදුසුය ඒකාන්තයෙන් අවවාද කරන්ට අනුශාසනා කරන්ට ප්‍රතිබලයයි.

යම්සේ නම්, ආවායඝී උපාධියෙන් වෙන්කොට නො දැක්විය යුත්තාහු නොගැරහිය යුත්තාහු වෙන්ද, එපරිද්දෙන්ම මමද තොපගේ ඒ ධර්ම දායාද භාවයෙන් ආමිස ආයාද නොවූ බැවින් කවරෙකුගේ ශ්‍රාවකයෝ නාලක ප්‍රතිපදාවට, තුවටක ප්‍රතිපදාවට, චන්ද්‍රොපම ප්‍රතිපදාවට, රථවිනිත ප්‍රතිපදාවට, මහාගොඤ්ඤාපල ප්‍රතිපදාවට, මහාශුන්‍යත ප්‍රතිපදාවට, පිළිපත්තාහු ධතුර්විධ ප්‍රත්‍යය සන්තොෂ භාවනාරාම ආයඝී වංශයන්හි ශාක්ෂිවූවාහු ප්‍රත්‍යය තෘෂ්ණාවෙන් පෙරලනු සිත් ඇත්තාහු වලාහකයෙන් මිදුනු චන්ද්‍රයා වැනි වූවාහුදැ?යි (විචාරා) ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ශ්‍රාවකයෝයයි කී කල්හි "ඒකාන්තයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සර්වඥයහ, ඒකාන්තයෙන් ශ්‍රාවකයන් ආමිසදායාද ප්‍රතිපදාව හරවා ධර්ම දායාද ප්‍රතිපත්තිය පුරන්තවුන් කරන්ට හැකිවූහ" යි නුවණැත්තන් විසින් වෙන් කොට නොදැක්විය යුත්තෙම් නොගැරහිය යුත්තෙම් වන්නෙමියි.

මෙසේ මේ පදයෙහි අදහස දැන සෙස්ස කෘෂ්ණපක්ෂයෙහි කී ක්‍රමයට ප්‍රත්‍යනිකයෙන් දතයුතුයි. මෙසේ මේ අවවාදය (පිළිගෙන) කිරීමෙහි අනුසස් දක්වා මෙවිට ඒ අවවාදය පාවාදෙන සේක්" තස්මාහිත මෙ භික්ඛවො, -පෙ- නොආමිසදායාදා" යි වදාළහ. මෙසේ මේ අවවාදය පාවාදී දැන් ඒ ධර්ම දායාද ප්‍රතිපත්තිය සම්පූර්ණ කරන්නහුට ස්තුති කරනු පිණිස "ඉධානං භික්ඛවො," යනාදිය වදාළහ.

ඒ එසේමැයි- භාග්‍යවත්හුගේ පැසසීම අසාත් ඒ පිණිස පිළිපදින්නාහු වෙත්මය. එහි 'ඉධ' යනු මේ නිපාත පදයකි.

"භුත්තාවි යනු වැළඳුයේ කළ බත්කිය ඇත්තේයයි කියන ලද වෙයි.

"පචාරිතො" යනු සාවදත්ථ පචාරණයෙන් පැවරුයේ යැපෙන පමණ වළඳා ප්‍රතික්ෂෙප කළ බොදුන් ඇත්තේ තෘප්තියට පැමිණියේද යි කියන ලද වෙයි,

ඒ එසේමැයි- පචාරණය සතරාකාර වන්නීය, වස්ථූෂ නිමවන ලද පචාරණය, ප්‍රත්‍යය පචාරණය, අනතිරික්ත පචාරණය, සාවදත්ථ පචාරණයයි කියයි.

මවුන් අතුරෙහි "අනුජානාමි හික්ඛවෙ, වස්සං චුත්ථානං හික්ඛුනංතිති යානෙහි පවාරෙතුං" යන මෝ තොමෝ වස්වැස නිමවන ලද පවාරණයයි.

ඉච්ඡා මහං හත්තෙ සංඝං චාතුමාසං හෙසජ්ජෙති පවාරෙතුං"යිද "අඤ්ඤානු පුනපවාරණාය අඤ්ඤානු නිච්චපවාරණාය"යි ද පච්චය පවාරණයයි.

"පවාරිතො නාම ආසනං පඤ්ඤායති භොජනං පඤ්ඤායති හත්ථ පස්සෙ ධිතො අභිහරති පටික්ඛෙපො පඤ්ඤායති එසො පවාරිතො නාම" යන මේ අනතිරිත්ත පවාරණයයි.

'පණීතෙන බාදනීයෙන භොජනීයෙන සහත්ථා සත්තප්පෙසි සම්පවාරෙසි' යන මේ යාවදත්ථ පවාරණයයි. මෙහි මෝ තොමෝ අදහස් කරන ලද්දීය. එයින් කියනලදී. 'පවාරිතො' යනු යාවදත්ථ පවාරණයෙන් පැවරැගියේයි.

'පරිපුණ්ණො' - භොජනයෙන් සම්පූර්ණ වූයේ.

'පරියොසිතො' - අවසන් කළ භොජනය ඇත්තේ, (මෙහි) උත්තරපද ලොපය දත යුතුයි. යම්තාක් වැළඳිය යුතු වේද ඒතාක් වළඳන ලද්දේ වෙයි. 'මා විසින් භොජන ක්‍රියාව අවසන් කරන ලද්දීය' යන අර්ථයි.

'සුභිතො' - පිණාගියේ සාදුක් නැති බැවින් හෝ සුඛිත වූයේයයි කියනලද වෙයි.

'යාවදත්ථො' - යම් පමණ මට භෝජනයෙන් ප්‍රයෝජනද ඒ සියල්ල පැමිණියේයයි, මෙහිද පළමු (පද) තුනට පසුව කීවාහු සාධක වෙති.

ඒ එසේමැයි - යමෙක් පරියොසිතද හෙතෙම භුත්තාවී වෙයි යමෙකුත් සුභිතවූයේද හෙතෙම යාවදත්ථ පවාරණයෙන් පවරන ලද්දේ වෙයි. යමෙක් යාවදත්ථද හෙතෙම පරිපුණ්ණයයි, නොහොත් පූර්වයෙහි දැක්වූවෝ පශ්චිමයන්ට සාධක වෙති.

ඒ එසේමැයි - යම් හෙයකින් භුත්තාවී වූයේද එහෙයින් පරියොසිතය, යම් හෙයකින් පවාරිතද එහෙයින් සුභිතය. යම් හෙයකින් පරිපුණ්ණද එහෙයින් යාවදත්ථයයි. මේ සියල්ලද කල්පනා කොට කියන ලදැයි දනගුතුයි.

"සියා" යනු එකාන්තයෙහිද විකල්පයෙහිද වෙයි, පඨවි ධාතු සියා අප්ඤ්ඤානිකා සියා බාහිරා" යනු එකාන්තයෙහිය, "සියා අඤ්ඤාතරස්ස හික්ඛුනො ආපත්තිවිතික්කමො" යනු විකල්පයෙහිය, මෙහි උභයාර්ථයම වටී.

අතිරෙකවූයේම "අතිරෙක ධම්ම" නම්, ජඩ්ඨිය ධම්මො යනුද එසේමැයි අධික වූයේද හළයුත්තේද වෙයි. අන්තිසිවක් නොකට යුත්තේය යන අර්ථයි.

"අථ"- එකල්හි:

'ජ්ජච්ඡාදුබ්බලාපරෙතා' යනු බඩසයින්ද දුබල බැවින්ද පිටිත වූව හු ස්පර්ශකලාහු යුක්තවූවාහුද යන අර්ථයි. අට දිනක්ද දසදිනක්ද එහි කිසිවෙක් බඩසය ඇත්ත හුද දුර්වල නොවෙති බඩසය ඉවසන්ට හැකිවෙත්, මොවුහු වනාහි එබඳු නොවෙතියි දක්වන්ට (පද) දෙකක් වදාළහ.

'තායාගං'- තෙ + අගං (ඔවුන්ට මම.)

'සවෙ ආකාඛථ'- ඉදින් කැමැත්තහු නම්.

'අප්පහරිතෙ'- හටනොගත් තණ ඇති බිම්හි, යම් තැනෙක්හි පිණ්ඩපාතය දැමීමෙන් විනාශවන සුලු තණ නැත්ද එහි යන අර්ථයි එයින් තණ නැති තැනද මහාතණ ලැහැබද යම් තැනක ගැලිතුදු පිණ්ඩපාතය දැමූකල තණ නොනැසෙත්ද එතැනද ගන්නා ලද්දේ වෙයි, සැබව මෙය භූතගාම ශික්ෂාපදය අවිකොපනය පිණිස කියන ලදී.

'අප්පණකෙ'- ප්‍රාණින් රහිතවූ, පිණ්ඩපාතය බැහීමෙන් මළ යුතු ප්‍රාණින් රහිතවූ හෝ මහා ජලස්කන්ධයෙහි, යම් හෙයකින් ස්වල්ප ජලය ඇති තැනහිම බත් දැමීමෙන් කැලඹුනු කල්හි සියුම් ප්‍රාණිහු මැරෙත්ද මහා තඩාගාදියෙහි නොමැරෙත්ද එහෙයින් ප්‍රාණින් රැකීම පිණිසම මෙසේ වදාරන ලදී

'ඔපිලාපෙස්සාමි'- උල්පවා හරින්නෙමි.

'තත්‍රෙකස්ස'- ඔවුන් දෙදෙනා අතුරෙන් එකෙකුට යමෙක් මේ ධර්මදෙශනාව මනාකොට ඇසුයේ වේද නැවත නැවත ආවර්ජනාත් කෙරේද ඔහු සඳහා වදාළහ. "චුත්තං ඛො පනෙතං"යි.

‘මේ ‘චුත්ත’ ශබ්දය තෙම කෙසේ බැහිමෙහිද දක්නා ලැබේ, “කාපටිකෝ මාණවො දහරො චුත්තසිරො” යනාදී තැන්හිස, රොපිතයෙහිද (දක්නා ලැබේ,) ‘යථා සාරදිකං ඛිජං ඛෙත්තෙ චුත්තං විරුහති’ යනාදී තැන්හිස, කටීතයෙහිද (දක්නා ලැබේ,) “චුත්තමිදං භගවතා චුත්තමරහතා” යනාදී තැන්හිස. මෙහි චූකලි කටීතයෙහි දතයුතුයි, මේ වනාහි වදාරන ලද්දේය යන මේ තෙම මේ “චුත්ත” ශබ්දයාගේ අර්ථයි.

‘ආමිසඤ්ඤතරං’- සිව්පස ආමිසයන් අතුරෙන් අන්‍යතර යෙක, එකෙක යන අර්ථයි.

‘යදිදං’- නිපාතයි, සියලු ලිංගවිභක්ති වචනයන්හි එබඳු මැයි, ඒ ඒ තැන්හි අර්ථ වශයෙන් පෙරලාගත යුතුයි, මෙහි වනාහි මේ පදයාගේ “යො එසො” (-යම් මේ) යන අර්ථයි, යම් මේ පිණ්ඩපාතයක් නම් වේද මෙය එක්තරා ආමිසයෙකැයි කියනලද වෙයි.

‘යන්තුනාහං’- ඉතා යෙහෙක මම (යන අර්ථයි,)

‘එවං’- දැන් මේ ක්ෂණය යම්සේ ඉක්මවමිද, එපරිද්දෙන් රැ දාවලද,

‘විනිනාමෙය්‍යං’- ගෙවන්නෙමි, ඉක්මවන්නෙමි.

‘සො තං පිණ්ඩපාතං’- හෙතෙම ඒ දෙවියන් සහිත ලොකයා විසින් මුදුනෙන් පිළිගත යුතු වූ සුගතයන් වහන්සේ විසින් ඉතිරිකරන ලද පිණ්ඩපාතය නොවළඳා ධර්මදායාද භාවස කැමතිවෙමින් ආදිප්ත ශීර්ෂොපමාව ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කොට ඒ බඩසා දුබල බැවින්ම යුක්තව මෙසේ ඒ රැ දාවල ඉක්මවන්නේය.

‘අථ දුතියස්ස’- යන මේ වාරයෙහි මේ සංක්ෂේපයයි, ඉදින්-ඒ මහණ යන්තුනාහං -පෙ- විනිනාමෙය්‍යං” යි සිතන්නේ මෙසේත් සිතන්නේය, පැවිද්දහු විසින් වනාහි ව්‍යාල මාගයන් විසින් ආකුල වූ වනයෙහි බොහෙතක් මෙන් පස්කම් ගුණ නමැති සැඩ සිව්පාවුන් විසින් ගැවසීගත් ගම්හි පිණ්ඩපාතයද සොයන්ට දුෂ්කර වෙයි, මේ පිණ්ඩපාතය වනාහි මෙසේ සෙවිම් ආදීතවයෙන් මිදුනේද සුගතයන් විසින් ඉතිරි කරන ලදුයේදැයි උභතොසුජාත ක්ෂත්‍රිය කුමාරයෙකු මෙන් වෙයි.

පිණ්ඩපාතය නොවැළඳිය යුතු කරුණු පස

යම් කරුණු පසකින් පිණ්ඩපාතය නොවැළඳිය යුතු වේද, ඔහු කවරේද?

1 අලප්ථ පුද්ගලයා සන්තකයයි පුද්ගලයා ගරභා නොවැළඳිය යුත්තේ වෙයි.

2 හික්ෂුණිය විසින් නිපදවන ලද්දේහි අසන්න සම්භාවනයෙන් උපන්නේයයි අපරිශුද්ධ උත්පත්ති ඇති බැවින් නොවැළඳිය යුත්තේ වෙයි.

3 පිණ්ඩපාතය හිමි මහණ බඩසයින් යුක්තවූයේයයි, ස්වාමියා කෙරෙහි අනුකම්පාවෙන් නොවැළඳිය යුත්තේ වෙයි.

4 අතවැසියන් හෝ ඔවුන් පිළිබඳව අත්‍යයන් හෝ බඩසයින් යුක්තයන් යි (පිණ්ඩපාත ස්වාමීවූ) හෙතෙම පිණාහියේ වේද ඔහුගේම අතවැසි ආදීන් කෙරෙහි අනුකම්පාවෙන් නොවැළඳිය යුත්තේ වෙයි.

5 පිණ්ඩපාතය හිමිවූ හික්ෂු තෙම නොඇදහිය යුත්තේයයි ඒ අතවැසි ආදීහුද යැපුනාහු සුඛිතවූවාහු වෙතද එතකුළුවත් නොඇදහිය යුතු බැවින් නොවැළඳිය යුත්තේ වෙයි.

ඒ කරුණු පසින්ද මේ පිණ්ඩපාතය තෙම මිදුනේ වෙයි. ඒ එසේමැයි- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ලප්ථන් අතුරෙන් අග්‍රවූ සේක. පිණ්ඩපාතය තෙමේ පරිශුද්ධොත්පත්ති ඇත්තේ වෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යැපුනාහු සුඛිත වූවාහු වෙති. කැමතිවන්නාවූ අත්‍ය පුද්ගලයෙකුදු නැති යමෙක් ලොකයෙහි ඇදහිය යුත්තාහු වෙතද භාග්‍යවත්හු ඔවුන් අතුරෙන් අග්‍රවෙති' යි, මෙසේ සිතාද හෙතෙම ඒ පිණ්ඩපාතය වළඳ -පෙ-ඉක්මවන්නේය. මෙතෙකින් යමෙකුත් නොවළඳා මහණදම් කෙරේද හෙතෙමේද වැළඳිය යුතුවූම පිණ්ඩපාතය නොවැළඳුයේ වෙයි යමෙක් වළඳා මහණදම් කෙරේද හෙතෙමේද වැළඳිය යුතුවූම පිණ්ඩපාතය වැළඳුයේ වෙයි පිණ්ඩපාතයෙහි වෙසෙසක් නැති. පුද්ගලයා කෙරෙහි වනාහි විශේෂය ඇති. එහෙයින් ඒ දක්වනසේක් 'කිඤ්චාපි සො' යනාදිය වදාළහ.

එහි 'කිඤ්චාපි' යනු අනුදැනීමේ පැයසීමේ අරුත්හි නිපාතයි. කුමක් අනුදැනීම යන්න, ඒ හික්ෂුණුගේ ඒ නිවැරදි පරිභෝගයයි. කුමක් පසසාද යත්, වළඳා මහණදම් කිරීමයි, මේ කියන ලද්දේ වෙයි, ඉදින් ඒ මහණ මෙසේ වැළඳියයුතු පිණිඩපාතයම වළඳා කළයුතු මහණ දමම කරන්නේ නම්, 'අථ ඛො අසුයෙව මෙ පුරිමො භික්ඛු' යම් පළමු කී මහණෙක් ඒ පිණිඩපාතය ප්‍රතික්ෂේප කොට මහණදම් කෙරේද 'අසුයෙව මෙ' හෙතෙමේම මා විසින්, ශූරයන් 'දෙදෙනෙකු අතුරෙන් අතිශයින් ශූරයා මෙන්ද පණ්ඩිතයන් දෙදෙනෙකු අතුරෙන් අතිශයින් පණ්ඩිතයා මෙන්ද අතිශයින් පිදිය යුත්තේද අතිශයින් පැයසිය යුත්තේද වෙයි දෙවෙනි භික්ෂුවට වඩා අතිරේකයෙන් පිදියයුතුද පැයසිය යුතුද වේයයි කියන ලද වෙයි, දැන් ඒ අර්ථය කාරණයෙන් සාධනය කරන සේක් තං කිස්ස හෙතු' යනාදිය වදාළහ

එහි අර්ථය කවරේද? එහිලා නොපට මෙබඳු සිතක් වන්නේය, කුමකින් ඒ මහණතෙම භාග්‍යවතුන් විසින් අතිශයින් පිදිය යුතුද? අතිශයින් පැයසියයුතුදැ? යි. ඒ එසේමැයි- යම් හෙයකින් ඔහුගේ ඒ පිණිඩපාත ප්‍රතික්ෂේප කිරීමක් වේද එය ඒ මහණහට බොහෝ කලක් අල්පෙච්ඡබව පිණිස -පෙ- වියභාරම්භය පිණිස පවත්නේද එහෙයිනි. කෙසේද? සැබව, ඕනට පසුකලෙක ප්‍රත්‍යයන් විෂයෙහි අනුවිජ්‍යතාව හෝ පාපිච්ඡතාව හෝ මහිච්ඡතාව හෝ උපදින්නේ නම් නැවත ඒ තත්භාව මේ පිණිඩපාතය පිළිකෙච්ඡ කිරීම් නමැති අකුසල් කරණකොටගෙන 'කොල, තෝ සුගතයන් විසින් ඉතිරිකළ පිණිඩපාතය පිළිකෙච්ඡ කොට මෙබඳු තත්භාවක් ඉපද වූයෙහි" යි මෙසේ ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරමින් වළකන්නේය, උපන්නාවූ අසන්තුෂ්ටියගේද අසල්ලෙඛයාගේද වැළකීමෙහි. මේ ක්‍රමයයි, මෙසේ වනාහි ඔහුගේ අල්පෙච්ඡබව පිණිසද සන්තුෂ්ටිය පිණිසද සල්ලෙඛය පිණිසද පවත්නේය

'සුභරතාය' යන මෙහි මෝ සංවර්ණනායි මේ ශාසනයෙහි එකෙක් තමා විසින්ද උපස්ථායකයන් විසින්ද දුහර වෙයි, පොෂණයට දුෂ්කර වෙයි. එකෙක් තමා විසින්ද උපස්ථායකයන් විසින්ද සුහර වෙයි. සුවසේ පොෂණය කළ හැකි වෙයි කෙසේද?

යමෙක් වනාහි ඇමුල් ආදිය ලැබ නොඇමුල් ආදිය සොයාද අනිකෙකුගේ ගෙහි ලද දෙය අනිකෙකුගේ ගෙහි දමමින් සියලු ගමැ හැසිර හිස් පා ඇත්තේම විහාරයට පිවිස නිදාද මේ තෙම තමා විසින් පොෂණය නොකළ හැකි වෙයි.

යමෙක් වනාහි හැල් මස් බත් ආදියෙන් පා පුරා දුන් කලද දුර්මුඛව නොසතුටු බව දක්වාද, නොහොත් ඔවුන් හමුයෙහිම තොප විසින් දෙන ලද්ද කුමක්දැ? යි ඒ පිණිස පාතයට නිගාදෙමින් සාමණෙර ගෘහස්ථාදීන්ට දෙද, මේ තෙම උපස්ථායකයන් විසින් දුහර වෙයි මේ මහණ දැක මනුෂ්‍යයෝ දුරදීම ඉවත් වෙති, දුහරවූ මහණ පොෂණය කළ නොහැකි යයි කියායි

යමෙක් වනාහි යම්කිසි රථවූවක් හෝ පිණිවූවක් හෝ ලැබ තුටුසිත් ඇත්තේම වළඳා විහාරයට ගොස් තමාගේ කටයුතු කෙරේද, මේ තෙම තමා විසින් සුහර වෙයි, යමෙකුත් අන්‍යයන්ගේ ස්වල්පවූ හෝ බොහෝවූ හෝ රුක්ෂවූ හෝ ප්‍රණීතවූ හෝ දානය පිළිකුල් නොකොට සතුටුසිත් ඇත්තේ වෙසෙසින් පහන් මුහුණ ඇතිව ඔවුන්ගේ හමුයෙහිම වළඳායේද, මේ තෙම උපස්ථායකයන් විසින් සුහර වෙයි, මේ මහණ දැක මනුෂ්‍යයෝ අතිශයින්ම විශ්වාසවූවාහු වෙති, "අපගේ පින්වතුන් වහන්සේ සුහරයහ, මදකිනුදු සතුටු වෙති, ඇපිම උන්වහන්සේ පොෂණය කරන්නෙමු" යි පිළින කොට පොෂණය කෙරෙති.

එහි පසුකලෙක ඒ (පළමු කී) මහණහට තමා විසින් හෝ උපස්ථායකයන් විසින් හෝ පොෂණය නොකළහැකි ක්‍රමයෙන් සිතක් ඉදින් උපදින්නේද ඉක්බිති "කොල, තෝ සුගතයන් විසින් ඉතිරිකළ පිණිස පාතයද ප්‍රතික්ෂේප කොට මෙබඳු සිතක් ඉපදවූයෙහි" යි මෙසේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරමින් ඒ සිත මේ පිණිස පාතය ප්‍රතික්ෂේප කිරීම් නමැති අකුස්සෙන් වළකන්නේය, මෙසේ ඔහුගේ සුහරබවට වැටෙන්නේය ඉදින් ඕනට කුසිතබව උපදින්නේද එයද "කොල, තෝ නම් එකල්හි සුගතයන් විසින් ඉතිරිකළ පිණිස පාතය ප්‍රතික්ෂේප කොට එසේ බඩසා දුබල බැවින් පීඩිතව ම මහණදම් කොට අද කුසිත බැවිනි යෙදෙහියයි මෙසේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරමින් මේ අකුස්සෙන්ම වළකන්නේය

මෙසේ ඔහුගේ වියහාරමිභය පිණිස පවත්නේය, මෙසේ මේ පිණ්ඩපාත ප්‍රතික්ෂේප කිරීම් ඕනට බොහෝ කලක් අල්පෙවිජ බවට -පෙ- වියහාරමිභයට පවත්නේය.

දශ කථා වස්තු

මෙසේ ඕනට මේ පඤ්චගුණයෝ පිරුණාහු දශ කථා වස්තුහු සම්පූර්ණ වන්නාහුය කෙසේද? මෙහි වනාහි අප්පිච්ඡතා සන්තුට්ඨිතා විරියාරමිභ යන මොවුන්ගේ වශයෙන් තුනක් පෙලෙහිම අවාහුය සෙස්සෝ සල්ලෙඛ නාමයෙන් සංග්‍රහ කරන ලද්දාහුය. යම් මේ සල්ලෙඛ යන නමක් වේද, මේ වනාහි සියලු කථා වස්තුවට නමක් මැයි, වදාළේ මැ නු-

“ආනන්දය, ඕ මෝ කථා තොමෝද අතිශයින් ක්ලේශ සංලිඛනය කරන්නී විත්ත විචරණ සංඛ්‍යාතවූ සමථ විදර්ශනාවන්ට උපකාරවූවා ඒකාන්තයෙන් සසර කලකිරීම පිණිස විරාගය පිණිස, නිරෝධය පිණිස, ක්ලේශ ව්‍යපශමය පිණිස, විශිෂ්ට ඥානය පිණිස, සම්බෝධය පිණිස, නිර්වාණය පිණිස පවත්නිය. ඕ කවරිද? අල්පෙවිජ කථායයි” විස්තරයි. මෙසේ මේ පඤ්ච ගුණයෝ පිරුණාහු දශ කථා වස්තුහු සම්පූර්ණ වන්නාහුය.

ත්‍රිවිධ ශික්ෂාව

දශ කථා වස්තුහු පිරුණාහු තුන් ශික්ෂා පිරෙන්නාහුය. කෙසේද? මොවුන් අතුරෙන් වනාහි අල්පෙවිජ කථාය සන්නෝෂ කථාය, අසංසර්ග කථාය, ශීල කථාය, යන මේ සතර කථාවෝ අධිශීල ශික්ෂාවෙහි ඇතුළත් වූවාහුය. පච්චෙක කථාය, වියහාරමිභ කථාය, සමාධි කථාය යන මේ තුන අධි චිත්ත ශික්ෂාවෙහි ඇතුළත්වූහ. ප්‍රඥා කථාය, විමුක්ති කථාය, විමුක්ති ඥානදර්ශන කථාය, යන මේ තුන අධිප්‍රඥා ශික්ෂාවෙහි ඇතුළත්වූහයි. මෙසේ දශ කථා වස්තු පරිපූර්ණ වූවාහු ශික්ෂාත්‍රය සම්පූර්ණ වන්නාහුය. තුන් ශික්ෂා පිරුණාහු පඤ්ච අශෙකන්ෂ ධර්මස්කන්ධයන් පරිපූර්ණය කරන්නාහුය. කෙසේද? පරිපූර්ණවූ අධිශීල ශික්ෂාව වනාහි අශෙකන්ෂ ශීලස්කන්ධයම වෙයි. අධිචිත්ත ශික්ෂාව අශෙකන්ෂ සමාධිස්කන්ධය වෙයි. අධි ප්‍රඥා ශික්ෂාව අශෙකන්ෂවූ ප්‍රඥාවිමුක්ති විමුක්ති ඥානදර්ශන

ස්කන්ධයෝම වෙනැයි, මෙසේ තුන් ශික්ෂා පිරුනාහු පඤ්ච අශෙකම්ම ධර්ම ස්කන්ධයන් පරිපූරණය කරන්නාහුය පඤ්ච ධර්මස්කන්ධයෝ පිරුනාහු අමෘතවූ නිර්වාණය පරිපූරණය කරන්නාහුය.

යම්මේ පර්වත මුදුනෙක්හි ප්‍රාවෘට්ඨ සෘතුවෙහිවූ මහා මෙඝයක් හොඳට වර්ෂාකෙළේ පර්වත කන්දර ප්‍රදර ශාඛාවන් පුරවාද පිරුණාවූ ඔවුහු කුඩා විල්ද කුඩාවිල් මහවිල්ද මහවිල් කුඩා නදීන්ද කුඩානදීහු මහානදීන්ද මහානදීහු සමුද්‍ර නම්වූ සාගරය පුරවන්ද? එපරිද්දෙන්ම ඒ මහණහට මේ ගුණ පස පිරුණාහු දශකථාවස්තුන් ආදිකොට අමෘත නිර්වාණය තෙක් පරිපූරණය වන්නාහුය. මෙසේ මේ මහණධර්ම දායාද ප්‍රතිපදාවට පිළිපන්නේ පරම ධර්මදායාදය ලබන්නේයයි මේ අර්ථය දක්නාවූ භාග්‍යවත්තු 'තං කිස්සහෙතු? තං හි තස්ස භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො' යනාදිය වදාළහ. මෙසේ ඒ භික්ෂූහුගේ අතිශයින් පිදියයුතු අතිශයින් පැසසිය යුතු බව කාරණයෙන් සාධනය කොට මෙවිට ඒ භික්ෂූන් ඒ ධර්ම දායාදය සඳහා යොදවන සේක් 'තස්මාතිහ මෙ භික්ඛවෙ,' යනාදිය වදාළහ.

කවර අර්ථයක් වදාරන ලද්දේ වේද යත්, යම් හෙයකින් යමෙක් ඒ පිණිසභාවය වළඳා මහණ දම් කරන්නේද, හෙතෙම මේ මුල් ගුණ පසින් පරිබාහිර වේද යමෙක් වනාහි නො වළඳා මහණ දම් කරන්නේද, හෙතෙම මේ පඤ්චගුණයන්ට හිමිවේද, එහෙයින් මහණෙහි, මෙහිලා -පෙ මාගේ ආමිෂය දායාද කොට ඇත්තෝ නොවෙමුයි. "ඉදමචොච භගවා" යන නිදාන පයඛාවශානයෙහි පටන් නො ආමිස දායාද යනු අවසන්කොට ඇති මේ සූත්‍රප්‍රදේශය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළසේක.

ඉදං වත්වා' සුගතො- මේ සූත්‍රප්‍රදේශය වදාරාම ශෝභනවූ ප්‍රතිපදාවෙන් ගිය හෙයින් සුගතයයි ප්‍රසිද්ධවූ ඒ භාග්‍යවත්තු,

උට්ඨායාසනා විහාරං පාවිසී පනවන ලද උතුම් බුද්ධාසනයෙන් නැගිට පිරිස අසම්භින්නවූ කල්හිම විහාරයට තමන් වහන්සේගේ මහා ගන්ධකුටියට පැමිණියේක. කුමක් හෙයින් යත්? ධර්මයට ප්‍රශංසා කරනු පිණිසය.

බුදුවරයෝ වනාහි දෙශනාව නොනිමි කල්හි විහාරයට පිවිසෙන්නාහු කරුණු දෙකකින් පිවිසෙත්. පුද්ගල ප්‍රශංසාව පිණිස හෝ ධර්ම ප්‍රශංසාව පිණිස හෝ යි.

පුද්ගල ප්‍රශංසාව පිණිස පිවිසෙනසේක් මෙසේ සිතන සේක. 'මා විසින් කෙටියෙන් උද්දිෂ්ටවූ විස්තරයෙන් විභාග නොකරන ලද්දාවූ මේ උද්දේශය ධර්මප්‍රතිග්‍රාහකවූ භික්ෂූහු ඉගෙන ආනන්දයන් හෝ කතෘයනයන් හෝ සමීපයට එළඹ විචාරන්නාහුය, ඔවුහු මාගේ ඥානය හා සංසන්දනය කොට විසඳන්නාහුය. ඉක්බිති ධර්ම ප්‍රතිග්‍රාහකයෝ යලිත් මා විචාරන්නාහුය, මම ඔවුන්ට 'මහණෙනි, ආනන්දයන් විසින් මනාකොට කියන ලද්දේය, කාතෘයනයන් විසින් මනාකොට කියන ලද්දේය. ඉදින් තෙපි මා මේ කාරණය විචාරන්නාහු වීනම් මමද එය මෙපරිද්දෙන්ම ප්‍රකාශ කරන්නෙමි' යි මෙසේ ඒ පුද්ගලයන් පසසන්නෙමි.

ඉක්බිති ඔවුන් කෙරෙහි ගෞරව උපදවා භික්ෂූහු සමීපයට එළඹෙන්නාහුය, ඔවුහුද භික්ෂූන් අර්ථයෙහිද ධර්මයෙහිද යොදවන්නාහුය, ඒ භික්ෂූහු ඔවුන් විසින් යොදවන ලද්දාහු ත්‍රිවිධ ශික්ෂාව පුරන්නාහු දූෂය කෙළවර කරන්නාහුයයි, ධර්මයට පැසසීම පිණිස (විහාරයට) යන සේක් මෙහිදීම යම් සේ සිතුවේක්ද එපරිද්දෙන් සිතන සේක, (කෙසේද?) "මා විහාරයට ගිය කල්හි මේ පිරිස්හිම 'හුන් ශාරිපුත්‍රයෝ එම ආමිෂ්‍ර දායාදයට ගරහමින්ද ධර්ම දායාදයට පසසමින්ද දහම් දෙසන්නාහුය. මෙසේ අප දෙදෙනාගේම එක් අදහස් ඇති මතයෙන් දෙසනලද මෝ දෙශනා පාෂාණවිෂ්‍රයක් සදාශවූවා අග්‍රද ගරුද වන්නිය.

චතුරොසය එතර කිරීම් අර්ථයෙන් තොට තැබූ නැවක් මෙන්ද ස්වර්ගයට ගමනාර්ථයෙන් ආජාතියයන් සතරදෙනෙක් යෙදූ රථයක් මෙන්ද වන්නේය, මෙසේ කරන්නහුට මේ දඩයයි පිරිස්හි ආඥාව තබා හුනස්නෙන් නැගිට රජු ප්‍රාසාදයට නැගි කල්හි එහිම හුන් සෙනෙවි තෙම ඒ රජු විසින් තැබූ ආඥාව යම්සේත් පවත්වාද, මෙසේත් මා විසින් තැබූ දෙශනාව මේ පිරිස්හිම හුන් ශාරිපුත්‍ර තෙම ප්‍රශංසා කොට දෙශනා

කරන්නේය, මෙසේ අප දෙදෙනාගේම කල්පනාවෙන් දෙශිතවූ මෝ දෙගනා අතිශයින් බලවත් වූවා මධ්‍යන්තික සුයච්ඡා මෙන් දිලියෙන්නේ” යයි. මෙසේ මෙහි ධර්මයට පැයසීම පිණිස හුනස්නෙන් නැගිට විහාරයට වැඩියසේක.

මෙබඳු තැන්හිද භාග්‍යවත්හු හුනස්නෙහිම අතුරුදහන් වූවෝ චිත්ත ගමනින් විහාරයට වඩිත්යයි දතයුත්තේය,

ඒ එසේමැයි- ඉදින් කායගතියෙන් යන්නේ නම් සියලු පිරිස භාග්‍යවතුන් පිරිවරා යන්නීය, හෝ පිරිස් නොමෝ එක්වරක් බිඳුනි, යළි රැස්කිරීම දුෂ්කරවන්නීයයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ චිත්තගතියෙන්ම වැඩියේක. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩි කල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහසට අතුරුපව ඒ ධර්මයට පසසනු කැමැත්තේ, ‘තනු බො ආයස්මා සාරිපුත්තො -පෙ- එතදවොච.’

එහි ආයස්මා යන මෙය ප්‍රිය වචනයකි.

‘සාරිපුත්තො’ යනු ඒ තෙරුන්ගේ නාමයයි, හෙද වනාහි මවු කෙරෙන් ආයේය, පියා කෙරෙන් නොආයේයි, ඒ එසේ මැයි- උන්වහන්සේ ‘රූපසාරී’ බැමිණියගේ පුත්‍රයෝය. එහෙයින් “සාරිපුත්ත” යි කියනු ලැබෙත්.

‘අවිරපක්කන්තස්ස’- නික්ම ගිය නොබෝ වේලාවකින්,

‘ආවුසො භික්ඛවෙ,’- යන මෙහි වනාහි භාග්‍යවත් බුදුවරයෝ ශ්‍රාවකයන් ආලපනය කරන්නාහු “භික්ඛවෙ” යි ආලපනය කෙරෙත්. ශ්‍රාවකයෝ වූකලි සර්වඥයන් සමාන වූවෝ නොවෙමු’ යි ‘ආවුසො’ යි පළමුකොට කියා පසුව ‘භික්ඛවෙ’ යි කියති. තවද සර්වඥයන් විසින් ආමන්ත්‍රණය කරන ලද්දාවූ භික්ෂු සංඝ තෙමේ ‘හදන්නේ’ යි පිළිවදන් දෙයි ශ්‍රාවකයන් විසින් (ආමන්ත්‍රණය කරන ලද්දේ) ‘ආවුසො’යි (පිළිවදන් දෙයි,) ‘කිත්තාවතා නු බො ආවුසො’ යන මෙහි ‘කිත්තාවතා’ යනු පරිච්ඡේද වචනයයි. කෙපමණකින්යයි කියන ලද වෙයි, ‘නු’කාරය ප්‍රශ්නයෙහියි, ‘බො’ කාරය නිපාත මාත්‍රයෙකි.

‘සත්ථු පච්චිත්තස්ස විහරතො’- කාය චිත්ත උපධි විවේකය යන ත්‍රිවිධ විවේකයන්ගෙන් යුක්තව වාසයකරන්නාවූ ශාස්තෘන් වහන්සේගේ.

'විවෙකං තානුසික්ඛන්ති' - යනු ත්‍රිවිධ විවෙකයන් අතුරෙන් එකකුදු අනුව නොහික්මෙත්ද? ආමිෂය දායාද කොට ඇත්තානුම වෙත්දැ? යි මේ අර්ථය ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයෝ හික්ෂුන් විචාළහ, ශුක්ලපක්ෂයෙහිද මේ ක්‍රමයයි, මෙසේ වදාළ කලහි ඒ අර්ථය අසනු කැමතිවූ හික්ෂුහු 'දුරතොපි ඛො' යනාදිය කීවාහුය.

එහි දුරතොපි යනු පිටරටින්ද පිට ජනපදයෙන්ද නොයෙක් යොදුන් ගණනක සිටදැ යි කියනලද වෙයි.

'සන්තිකේ' - සමීපයෙහි,

'අඤ්ඤාතං' - දැනගත්ට අවබෝධ කරන්ට,

'ආයස්මන්තං යෙව සාරිපුත්තං පටිභාතු' යනු ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන්ගේම භාගය වේවා, ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයෝ වනාහි තමාගේ භාගය කොට විභාග කෙරෙන්නාවායි කියන ලද්දේ වෙයි.

ඒ එසේමැය - යම් මේ අර්ථ ප්‍රකාශ කිරීමක් වේද එය ආයුෂ්මත්හුගේ භාගයයි, ශ්‍රවණය වූකලි අපගේ භාගයයි, මේ මෙහි අදහසි, මෙසේ ශබ්ද ලක්ෂණය හා සමවෙයි, කිසිවෙක් වනාහි 'පටිභාතු' යනු දක්නා ලැබේවා' යි කියති. අනිකෙක් වැටහේවා' යි කියති.

'ධාරෙස්සන්ති' - උද්ග්‍රහණය කරන්නාහුය ප්‍රගුණ කරන්නාහුය. ඉක්බිති ඔවුන්ට වදාරනු කැමැත්තාවූ තෙරුන් වහන්සේ 'තෙන හි' යනාදිය කීහ. එහි තෙන යනු කාරණ වචනයයි, 'හි' කාරය නිපාතයි, යම් හෙයකින් අසනු කැමති වනුද, යම් හෙයකින් මාහට භාරය ආරොපණය කළහුද එහෙයින් ශ්‍රවණය කරවුයයි කියන ලද්දේ වෙයි, ඒ හික්ෂුහුද තෙරුන්ගේ වචනය පිළිගත්තාහුය. එයින් කීහ, එවමාවූසො -පෙ- පච්චස්සොසුං යි.

ඉක්බිති ඔවුන්ගේ ආමිෂ දායාදය ගරහන්නාවූ භාග්‍යවතුන් විසින් 'තුම්හෙපි තෙන ආදිස්සා භවෙය්‍යාථ' යි එකම ආකාරයකින් වදාළ අර්ථය තුන් ආකාරයකින් දක්වන්නාවූ ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයෝ මේ වදාළහ.

'ඉධාවූසො සත්ථු පච්චිත්තස්ස විහරතො -පෙ- එත්තාවතා ඛො ආවූසො, සත්ථු පච්චිත්තස්ස විහරතො සාවකා විවෙකං තානුසික්ඛන්ති' මෙතෙකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආමිෂදායාද

ප්‍රතිපදාවට ගරහමින් "තුම්හෙපි තෙන ආදිස්සා භවෙය්‍යාප්" යි යමකුත් වදාළ සේක්ද තමන් වහන්සේ "කිත්තාවතා නු බො - පෙ- නානුසික්ඛන්ති" යි යම් ප්‍රශ්නයකුත් විචාළාහුද ඒ දෙශනාවගේ විස්තර හෙයින් අර්ථය මොනොවට විභාග කරන ලද්දේ වෙයි. හෙද භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ආදිස්සභාවය අනාමර්ෂණය කොට වෙයි.

ඒ එසේමැයි- සච්චන් අනුගන්වන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්ම 'අහම්පි තෙන ආදිස්සො භවිස්සාමි' යි කියන්ට යොග්‍ය වෙයි. ශ්‍රාවකයන් විසින් (කියන්ට) යොග්‍ය නොවෙයි, ශුක්ලපක්ෂයෙහිද මෙම ක්‍රමයයි මේ පළමුකොට මෙහි අනුසන්ධික්‍රම යොජනායි, මේ මතු අර්ථ වර්ණනායි.

'ඉධ'- මේ ශාසනයෙහි.

'සත්ථුපච්චිත්තස්ස'- ත්‍රිවිධ විචේකයෙන් අත්‍යන්තයෙන් විචික්තවූ ශාස්තෘහුගේ,

'විචේකං නානුසික්ඛන්ති'- යනු කාය විචේකයට අනුව නොහික්මෙති. පරිපූරණය නොකෙරෙත්යයි කියන ලද්දේ වෙයි ඉදින් වනාහි ත්‍රිවිධ විචේකයම සඳහා කියන්නේ නම් ප්‍රශ්නයාගේ විශේෂයක් නොවන්නේය, මේ කියන ලද්දේ ව්‍යාකරණ පක්ෂය මැයි, එහෙයින් මේ පදයෙන් කායවිචේකයද 'යෙසඤ්ච ධම්මානං' යනාදියෙන් චිත්තවිචේකයද 'බාහුලිකා' යනාදියෙන් උපධි විචේකයද දැක්වියයි මෙසේ මෙහි සංක්ෂේපයෙන් අර්ථය දැක්වෙන්නේය.

'යෙසඤ්ච ධම්මානං' යනු ලොභාදීන් සඳහා කිහි. යමෙක් මත්තෙහි 'තත්‍රාවුසො ලොභො ච පාපකො' යනාදි නයින් කියන්නේද (ඔවුන් සඳහාය,)

'නප්පජ්ඣන්ති'- දුරු නොකෙරෙත්, චිත්තවිචේකය පරිපූරණය නොකෙරෙත්යයි කියන ලද්දේ වෙයි

'බාහුලිකා'- විචාරාදීන්ගේ බහුලභාවයට පිළිපත්නාහු, ශාසනය ලිහිල් කොට ගනිත්තැයි, සාථලිකා නම් වෙති,

'ඔක්කමනෙ පුබ්බංගමා'- යන මෙහි අවගමනාර්ථයෙන් පඤ්චනිවරණයෝ ඔක්කමනයයි කියනු ලැබේ, එහෙයින් පඤ්චනිවරණයන් පිරිමෙහි පෙරදැරිවූවාහුයයි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘පව්වෙකෙ’- උපධි විවෙකයවූ නිවනෙනි.

‘නික්ඛන්තධුරා’- බහා තබනලද වියඪී ඇත්තාහු ඊට පැමිණීම පිණිස ප්‍රථම වියඪීයද නොකරන්නාහුයයි, මෙතෙකින් උපධි විවෙකය නොපුරත්යයි කියන ලද වෙයි, මෙතෙකින් අනියමයෙන්ම වදාරා මෙවිට දෙශනාව නියමයෙන් වදාරන සේක් ‘තත්‍රාවුසො’ යනාදිය කීහ. කුමක් හෙයින්ද යත්, ශ්‍රාවකයෝ තුමු කරුණු තුනකින්යයි මෙසේ යම් හෙයකින් අනියමයෙන්ම කියනු ලබන කල්හි කවරෙකුට නමුත් කියායයි හඟිමු, අපට නොවේය’ යි උදාසීනද වෙති ස්ථවිරයෝය මධ්‍යමයෝයයි මෙසේ නියමකොට කියනු ලබන කල්හි අපට කියායයි ආදරය කෙරෙත්.

යම්සේ ඇමතියන් විසින් නුවර විචිහු ශුද්ධ කටයුත්තාහු යයි රජු විසින් කී කල්හිද කවරෙකු විසින් ශුද්ධ කටයුත්තාහු දැ? යි සිතමින් ශුද්ධ නොකෙරෙත්ද තමතමන්ගේ ගෙදොර ශුද්ධ කටයුතුයයි බෙර නිකුත්කළ කල්හි සියල්ලෝ මොහොතකින් ශුද්ධ කෙරෙත්ද අලංකාර කෙරෙත්ද, මෙසේ මේ කාරණය දතයුතුයි.

එහි තත්‍ර- ඒ ශ්‍රාවකයන් අතුරෙනි.

‘පෙරා’- යනු දසවස් ඇත්තවුන් පටන් කියනු ලැබෙත්.

‘තිහි ධානෙහි’- කරුණු තුනකින්.

ඒ එසේමැයි- මේ ‘ධාන’ ශබ්දය ඵෙශ්වයඪීය ස්වීතිය ක්ෂණය කාරණය යන අර්ථයන්හි දක්නා ලැබේ, ‘කිංපනායස්මා දෙවානමින්දො කම්මං කත්වා ඉමං ධානං පත්තො? යනාදි තැන්හි වනාහි ඵෙශ්වයඪීයෙහි දක්නා ලැබේ, ‘ධානකුසලො හොති අක්ඛණවෙධි’ යනාදි තැන්හි ස්වීතියෙහිය ‘ධාන සො වෙතං තථාගතං පටිභාති’ යනාදි තැන්හි ක්ෂණයෙහිය. ‘ධානඤ්ච ධානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො’ යනාදි තැන්හි කාරණයෙහිය. මෙහි වනාහි කාරණයෙහිම දක්නා ලැබේ. ඒ එසේමැයි- කාරණය තෙම යම් හෙයකින් එය අයත් පැවතුම් ඇති බැවින් එහි ඵලය සිටිද එහෙයින් ‘ධාන’ යයි කියනු ලැබේ.

‘ඉමිනා පඨමෙන ධානෙන පෙරා හික්ඛු ගාරයහා’ යන මෙහි ගාරයහා- ගැරහිය යුත්තාහුය, ස්ථවිර නම් වූවාහු අරණ්‍ය

සෙනාසනයන්ද වනයෙහි දුර සෙනසුන්ද වනයෙහි ඉතා දුර සෙනසුන්ද කරා නොඵලඹෙති, ග්‍රාමාසන්න සෙනාසනය නොහරිති, සංගණිකාරාම බව වඩමින් වෙසෙති කාය විවේකයද නොපුරති. නවක මධ්‍යම කාලයෙහි කෙබඳු වූවාහුදැ' යි මෙසේ නින්දාකළ යුත්තාහු වෙති. 'ඇවැත්නි, මේ නින්දාව ලබන්යයි දක්වන්'.

'දුතියෙන යානෙන' යන මෙහිද මොවුහු නම් ස්ථවිරද වූවාහු ශාස්තෘන් වහන්සේ යම් ධර්ම කෙනෙකුන්ගේ ප්‍රභාණය වදාළ සේකද, ඒ ලොභාදී ධර්මයන් නොහරිති. අසුර නසනකල් පමණකුදු එකපසෙක හිද සිත්හි එකඟබව නො ලබති. නවකමධ්‍යම කාලයෙහි කෙබඳු වූවාහුදැයි මෙසේ නින්දාකට යුත්තාහු වෙති, "ඇවැත්නි, මේ නින්දාව ලබන්යයි දක්වනසේකැයි මෙසේ යෙදීම කටයුත්තිය.

'තතියෙන' - යන මෙහිද "ඇවැත්නි, මොවුහු නම් ස්ථවිරද වූවාහු ඉතිරිතර ප්‍රත්‍යයෙන් නොයැපෙති, සිවුරු පාත්‍ර සෙනසුන් කුණු කය සැරසීමෙහි යෙදුනාහු වෙසෙති. උපධි විවේකය නොපුරමින් නව මධ්‍යම කාලයෙහි කෙබඳු වූවාහු දැයි මෙසේ නින්දාකළ යුත්තාහු වෙති. "ඇවැත්නි, මේ නින්දාව ලබන්යයි දක්වනියි මෙසේ යොජනා දතයුත්තිය. මධ්‍යම නවක චාරයන්හිද මේ ක්‍රමයයි. මේ කියනු ලබන්නේ විශේෂයයි.

'මජ්ඣිමා' - යනු පස්වසක් ඇත්තවුන් පටන් නවවසක් ඇතියන් තෙක් කියනු ලැබෙත්.

'නවා' - යි උනුපස්වස් ඇත්තාහු කියනු ලැබෙත්, යම්සේ එහි 'නවමධ්‍යම කාලයෙහි කෙබත්දෝ වූවාහුදැ' යි කියන ලද්දේද එපරිද්දෙන් මෙහි 'නවක කාලයෙහි කෙබඳු වූවාහුද ස්ථවිරකාලයෙහි කෙබඳු වන්නාහුද, මධ්‍යම ස්ථවිර කාලයෙහි කෙබඳු වන්නාහුදැ' යි කියා යෙදිය යුතුයි. මේ කෘෂ්ණ පක්ෂයෙහි කියනලද්දට ප්‍රත්‍යනික ක්‍රමයෙන් ශුක්ලපක්ෂයෙහිද අර්ථය දතයුත්තේය.

මේ වනාහි මෙහි සංක්ෂේපයයි, මොවුහු ස්ථවිර වූවාහුද යොදුන් පිළිවෙළින් අරණ්‍ය සෙනාසනයද වන මැද සෙනසුන්ද වනයෙහි ඉතා දුර සෙනසුන්ද සෙවනය කෙරෙති, ග්‍රාමාසන්න

සෙනාසනයට පැමිණෙන්නට යුතු කල්හිද නොපැමිණෙති, මෙසේ දිරු සිරුරු ඇත්තාහුද ආරබ්ධ වියහී ඇත්තාහු ප්‍රත්‍යය දායකයන්ගේ ප්‍රසාදය උපදවති, නවමධ්‍යම කාලයෙහි කෙබඳු වුවාහුදැයි මේ පළමුවන කාරණයෙන් ස්ථවිර භික්ෂූහු පැසසිය යුත්තාහු වෙති. පැසසුම් ලබති.

ලොභාදිය දුරුකොට චිත්ත විවෙකය පුරති, මේ මහා ස්ථවිරද සද්ධිවිහාරික අන්තෙවාසිකයන් විසින් පිරිවරන ලදුව හිඳින්නට සුදුසු කාලයවූ මෙබඳු වයස පවත්නා කාලයෙහිද බත් කිස කොට ප්‍රවිෂ්ටවූයේ සවස නික්මෙයි, සවස ප්‍රවිෂ්ට වූයේ උදෑසන නික්මෙයි, කිසුණු පිරියම් කෙරෙයි, සමවත් උපදවයි, මාර්ග ඵලයන්ට පැමිණෙයි, සර්වප්‍රකාරයෙන්ම චිත්තවිවෙකය පුරයි, මේ දෙවෙනි කාරණයෙන් ස්ථවිර භික්ෂූහු පැසසිය යුතු වෙති, පැසසුම් ලබති.

යම් කාලයෙකහි තෙරුන්ට පටදුහුල් කොෂෙය්‍යාදිවූ සුවපහස් ඇති ලුහුසිවුරු යොග්‍ය වෙතද ඒ කාලයෙහිත් මේ මහා ස්ථවිර පාංශුකුලයන් දරයි, ශාසනය නොලිහිල්කොට ගෙන පහකරනලද නිවරණ ඇත්තේ ඵලසමවත් වඩා උපධි විවෙකය සම්පූර්ණකරමින් වාසය කෙරෙයි. නවමධ්‍යම කාලයෙහි කෙබඳු වූයේදැ? යි මේ තුන්වන කාරණයෙන් ස්ථවිර භික්ෂූහු පැසසිය යුත්තාහු වෙති, පැසසුම් ලබන්නෙයි. මධ්‍යම නවක චාරයන්හිද මේ ක්‍රමයයි.

‘තත්‍රාවුසො’ යි අනුසන්ධි කවරේද? මෙසේ නව ආකාරයකින් ආමිෂ දායාද ප්‍රතිපදාව ගරහමින් නව ආකාරයකින් ධර්ම දායාද ප්‍රතිපදාව පසසමින් අටළොස් ආකාරයකින් දෙශනාව නිමවා යම් ඒ ධර්ම කෙනෙක් ‘යෙසඤ්ච ධම්මානං සත්ථා පහානමාහ, තෙ ච ධම්මෙ නප්පජනන්තියි” මෙසේ ප්‍රතිණකළ යුතු ධර්මයෝ කියන ලද්දාහුද මේ ඔවුහුයයි ඔවුන් ස්වරූපයෙන් දක්වන්නට මේ ‘තත්‍රාවුසො ලොභො ච’ යනාදිය කිහි. මේ අනුසන්ධියයි, තවද යට පයඝ්‍රීයයෙන්ම ධර්ම කියන ලද්දේය. ආමිෂය වූකලී පයඝ්‍රීයයෙන්ද කියන ලදී මෙවිට නිෂ්පයඝ්‍රීය ධර්මයවූ ලොකොත්තර මාර්ගය ප්‍රකාශකරන්නට මේ කිහි. මේ මෙහි අනුසන්ධිය.

එහි "තනු" යනු අතීත දෙශනාව දැක්වීමයි. "සත්ථු පවි විතස්ස විහරතො සාවකා විවෙකං නානුසික්ඛන්ති" යනාදී නයින් වදාළ දෙශනාවෙහියයි කියන ලද්දේ වෙයි. "ලොභො ච පාපකො දොසො ච පාපකො" මේ ධර්මයෝ දෙදෙන පාපකයෝය ලාමකයෝය මොවුහු පහකටයුත්තාහුය දක්වතියි එහි ලොභවීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේ ලොභයයි දූෂ්‍යවීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ ද්වේෂයයි. ඔවුන් අනුරන් ලොභය ආමිෂය දායාද කොට ඇත්තනුට ප්‍රත්‍යයන්ගේ ලැබීමෙහිදී වෙයි, ද්වේෂය ප්‍රත්‍යයන්ගේ නොලැබීමෙහිදී වෙයි. ලොභය කරණ කොට ගෙන නොලත් ප්‍රත්‍යය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙයි, ද්වේෂය කරණකොට ගෙන නොලබන්නේ වෙර ඇත්තේ වෙයි. ලෝභය දෙයාධර්මයෙහි වෙයි, ද්වේෂය නොදෙන්නනු කෙරෙහි හෝ නොමනා දෙය දෙන්නනු කෙරෙහි හෝ වෙයි. ලොභයෙන් නවවැදැරුම් තෘෂ්ණා මූලක ධර්මයන් පරිපූරණය කෙරෙයි, ද්වේෂයෙන් පඤ්චවිධ මාත්ස්යයින් පරිපූරණය කෙරෙයි, මෙවිට ඔවුන්ගේ ප්‍රභාණොපාය දක්වනසේක" "ලොභස්ස ච පාභානාය" යනාදිය කීහ.

එහි අර්ථය නම්, ඒ ලාමකවූ ලොභයාගේද ද්වේෂයාගේද ප්‍රභාණය පිණිස මධ්‍යම ප්‍රතිපදා නොමෝ ඇතැයි මාර්ගය සඳහා මේ කියන ලදී. යම් හෙයකින් මාර්ගය තෙම ලොභය එක් අන්තයෙක, ද්වේෂය එක් අන්තයෙකැයි, මේ අන්තද්වයට නො එළඹේද, නොපැමිණේද, මේ අන්ත දෙකින් විශෙෂයෙන් මිදුනේද. එහෙයින් "මජ්ඣිමා පටිපදා" යි කියනු ලැබේ. මොවුන්ගේ මධ්‍යයෙහිවූ හෙයින් "මජ්ඣිමා" නම්ද පිළිපැදිය යුතු හෙයින් 'පටිපදා' නම් ද වියයි. එසේම කාමසුඛල්ලිකානු යොගය එක් අන්තයෙක, ආත්මක්ලමතානු යොගය එක් අන්තයෙක, ශාස්වත දෘෂ්ටිය එක් අන්තයෙක, උච්ඡේද දෘෂ්ටිය එක් අන්තයෙකැයි, පළමු නයින්ම විස්තර කළ යුතුයි.

වක්ඛකරණී" යනාදීන් වනාහි ඒ ප්‍රතිපදාවම පසසයි. ඒ එසේමැයි- ඕ ප්‍රතිපදා නොමෝ දර්ශනයෙහි පරිත්‍යායකාර්ථයෙන් සත්‍යයන්ගේ දර්ශනය පිණිස පවතිනුයි 'වක්ඛකරණී' නමු. විදිත කරණාර්ථයෙන් සත්‍ය ඥානය පිණිස පවතිනුයි.

ඥාණකරණී නමු. රාගාදීන්ගේද සන්සිදීම පිණිස පවත්නා හෙයින් උපසමාස සංවත්තනි (-රාගවාසපසමස පිණිස පවත්නීය) චතුස්සත්‍යයන්ගේම විශිෂ්ට ඥානයෙන් දන යුතු බව දක්වන හෙයින් අභිඤ්ඤාය සංවත්තනි (-සත්‍ය ඥානය පිණිස පවත්නීය) සම්බෝධ නම්? මාර්ගයයි ඒ (මාර්ගය) පිණිස පවත්නා හෙයින් සම්බොධාය සංවත්තනි (-සංබොධිය පිණිස පවත්නීය.)

ඒ එසේමැයි- මාර්ගයම පිණිස පවත්නේය, මාර්ගයෙන් කළ යුතු කිසි කරන හෙයින්, නිර්වාණාමෘතයාගේ සාක්ෂාත් කිරීම පිණිස ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම පිණිස පවත්නා හෙයින් නිබ්බානය සංවත්තනි- නිවන් පිණිස පවත්නීයයි කියනු ලැබේ. මේ මෙහි සාරයයි, මෙයින් අන්‍යාකාරවූ වර්ණනා විස්තර වන්නීය. මෙවිට ඒ මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව ස්වරූපයෙන් දක්වනු කැමැත්තේ 'කතමා ච සා' යි විචාරා 'අයමෙව' යනාදි නයින් විසඳයි. එහි 'අයමෙව' යනු අවධාරණ වචනයයි. අන්‍ය මාර්ග ප්‍රතිෂේධය පිණිසද බුද්ධ ප්‍රත්‍යක්ෂබුද්ධ බුද්ධශ්‍රාවකයන්ට සාධාරණ භාවය පිණිසද වෙයි

මේ කියන ලද්දේද වෙයි- "එසෙට මග්ගො නත්ථඤ්ඤෙ දස්සනස්ස විසුද්ධියා" යි, හේ මේ මාර්ගය තෙම කෙලෙසුන් දුරුකළ හෙයින්ද 'අරිය' නම් වේ. (කෙලෙස්) සතුරන් දුරු කිරීම පිණිස පවතිනුයිද ආයඨිවූ ස්වඥයන් විසින් දෙසන ලද නුයිද ආයඨිභාව ප්‍රතිලාභය පිණිස පවතිනුයිද 'අරිය' නම් වේ. අට අගකින් උපෙන බැවින් 'අට්ඨංගික' නම්වේ. පඤ්චාංගික තුයඨාදීන් මෙන් අංග විනිර්මුක්ත වූයේ නොදවෙයි කෙලෙසුන් නසමින් යේනුයි හෝ නිර්වාණය මාර්ගනය (සෙවීම) කරනු ලැබෙනුයි හෝ නිර්වාණාර්ථීන් විසින් යනු ලැබෙනුයි හෝ ඔවුන් විසින් පිළිපදිනු ලැබෙනුයි හෝ 'මග්ග' නම්වේ. 'සෙය්‍යථිදං' යනු නිපාතයි, හේ කවරේද යත් යනු ඒ නිපාතයාගේ අර්ථයි නොහොත් ඒ අෂ්ටාංගයෝ කවරහුද යන අර්ථයි.

ඒ එසේමැයි- එකෙකි අංගය මාර්ගයම වෙයි. වදාළේමය "සම්මාදිට්ඨි මග්ගො වෙව හෙතු ච" යි, පොරණැපරෝද කියත්. දස්සන මග්ගො සම්මාදිට්ඨි, අභිනිරෝපන මග්ගො සම්මා සංකප්පො -පෙ- අවික්ඛෙප මග්ගො සමාධි' යි, මේ සමයග්දෘෂ්ට්‍යාදීන්හිද මනාකොට දැකීම ලක්ෂණවූවා සම්මා

දිට්ඨි නමු, මනාකොට අරමුණට නැගීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ සම්මාසංකප්ප නම්. මනාකොට ගැනීම ලක්ෂණවුවා සම්මා වාචා නමු, සමාස් සමුත්ථාපනය ලක්ෂණකොට ඇත්තේ සම්මා කම්මන්ත නම්, සමාග් ව්‍යවදානය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ සම්මා ආජීව නම් සමාස් ප්‍රග්‍රහය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ සම්මා වායාම නම්, සමාග්‍රපස්ථානය ලක්ෂණ කොට ඇත්ති සම්මාසති නමු, සමාස් සමාධානය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ සම්මා සමාධි නම්. ඔවුන්ගේ නිර්වචනයද මනාකොට දකිනුයි සම්මාදිට්ඨි නම් වේයයි මේ නයිත්ම දතයුතුයි.

ඔවුන් අතුරෙහි සමාග්දෘෂ්ටි උපදින්නි මිත්ථ්‍යා දෘෂ්ටියද ඒ සමාග්දෘෂ්ටියට විරුද්ධවූ ක්ලෙශයන්ද අවිද්‍යාවද දුරු කෙරෙයි, නිර්වාණයද අරමුණු කෙරෙයි, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ද දකී, ඔවුහුද නොමුළා හෙයින්, ආලම්බන හෙයින් නොවෙයි, එහෙයින් 'සම්මාදිට්ඨි' යි කියනු ලැබේ.

සමාස් සංකල්පය මිත්ථ්‍යා සංකල්පයද ඊට විරුද්ධවූ ක්ලෙසුන්ද දුරුකෙරෙයි, නිර්වාණයද අරමුණු කෙරෙයි, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ද මනාකොට අරමුණට නඟයි, එහෙයින් 'සම්මාකංකප්ප' යයි කියනු ලැබේ.

සමාග්වචනය මිත්ථ්‍යාවචනය ඊට විරුද්ධ ක්ලෙශයන්ද දුරු කෙරෙයි, නිර්වාණයද අරමුණු කෙරෙයි, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ද මනාකොට පරිග්‍රහණය කෙරෙයි, එහෙයින් 'සම්මාවාචා' යයි කියනු ලැබේ.

සමාස් කර්මාන්තය මිත්ථ්‍යා කර්මාන්තයද ඊට විරුද්ධ ක්ලෙශයන්ද දුරුකෙරෙයි, නිර්වාණයද අරමුණු කෙරෙයි, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ද මනාකොට නිපදවයි, එහෙයින් 'සම්මාකම්මන්ත' යයි කියනු ලැබේ.

සමාගාජීවය මිත්ථ්‍යා ආජීවයද ඊට විරුද්ධ ක්ලෙශයන්ද දුරුකෙරෙයි, නිර්වාණයද අරමුණු කෙරෙයි, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ද මනාකොට පිරිසිදු කෙරෙයි, එහෙයින් සම්මා ආජීව' යයි කියනු ලැබේ.

සමාග් ව්‍යායාමය මිත්ථ්‍යා ව්‍යායාමයද ඊට විරුද්ධ ක්ලෙශයන්ද කුසිතබවද දුරුකෙරෙයි, නිර්වාණද අරමුණු

කෙරෙයි, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ද මනාකොට අනුබල දෙයි, එහෙයින් 'සම්මාවායාම' යයි කියනු ලැබේ.

සමයක් ස්මෘතිය මිථ්‍යා ස්මෘතියද ඊට විරුද්ධ ක්ලෙශයන්ද දුරුකෙරෙයි, නිර්වාණයද අරමුණු කෙරෙයි, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ද මනාකොට ඵලවයි, එහෙයින් 'සම්මාසති' යයි කියනු ලැබේ.

සමයක් සමාධිය මිථ්‍යා සමාධියද ඊට විරුද්ධ ක්ලෙශයන්ද ඔද්දාමයද දුරුකෙරෙයි, නිර්වාණයද අරමුණු කෙරෙයි, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ද මොනොවට පිහිටුවයි. එහෙයින් 'සම්මාසමාධි' යයි කියනු ලැබේ.

මෙවිට 'අයං බො සා ආවුසො'යි. ඒ ප්‍රතිපදාවම නිගමනය කරමින් කීහ. ඒ දෙශනාවගේ අර්ථය නම්, සතර ලොකොත්තර මාර්ගයන්ම එක්කොට කියනලද "යම් මේ අෂ්ටාංගික මාර්ගයක් වේද ඇවැත්නි, ඕ මෝ -පෙ- නිර්වාණය පිණිස පවත්නි" යයි. මෙසේ පහකටයුතු ධර්මයන් අතුරෙහි ලොහ ද්වේෂයන්ද ඔවුන් ප්‍රභාණය කිරීමෙහි උපායද දක්වා මෙවිට අන්‍යවූත් ප්‍රභාතවාස ධර්මයන්ද ඔවුන්ගේ ප්‍රභාණොපායද දක්වන්නෝ 'තත්‍රාවුසො කොධො ච' යනාදිය කීහ. ඔවුන් අතුරෙහි ක්‍රොධය තෙමේ කිපීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේය, සැඩබව ලක්ෂණකොට ඇත්තේ හෝ වෙයි, වෛර කිරීම කෘත්‍යය කොට ඇත්තේය, දූෂණය වැටහීම් කොට ඇත්තේය, උපනාහය බැඳගෙන පැවැත්ම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය, වෛරය නොහැරීම කෘත්‍යය කොට ඇත්තේය, ක්‍රොධය නුහුබදනාබව වැටහීම් කොට ඇත්තේය,

මේ කියන ලදද වෙයි- 'පුබ්බකාලෙ කොධො අපරකාලෙ උපනාහො'යි ඇ මකුබව අනුන්ගේ ගුණමැකීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය. ඒ ගුණයන් නැසීම කෘත්‍යය කොට ඇත්තේය' එය වැසීම වැටහීම් කොට ඇත්තේය.

පළාසය යුගග්‍රාහය (තමා ගුණ නැතිව ගුණවතුන් හා සමාන කොට සිතීම), ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය, අනුන්ගේ ගුණයන් හා තමාගේ ගුණයන් සමානකිරීම කෘත්‍යය කොට ඇත්තේය, අනුන්ගේ ගුණ පමණින් වැටහීම වැටහීම් කොට ඇත්තේය.

ඊෂ්ඨා- අනුන්ගේ සැපතට නුගුණකීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තිය, අනුන්ගේ සැපත් නොඉවසීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී හෝ වෙයි, එහි නොඇලීම කෘත්‍යය කොට ඇත්තිය, එයින් විමුක්ත බව වැටහීම කොට ඇත්තිය.

මසුරුබව- තමා සැපත් සැඟවීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය, තමා සැපත් හා අනුන්ගේ හා සාධාරණබව නො සැපකිරීම කෘත්‍යය කොට ඇත්තේය, හැකිලීම වැටහීම කොට ඇත්තේය.

මායා- කළ පව් වැසීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තිය, ඒ පාපය සැඟවීම කෘත්‍යය කොට ඇත්තිය, එය ආවරණය කිරීම වැටහීම කොට ඇත්තිය.

ශබ්දබව- තමාගේ අවිද්‍යමාන ගුණ පහළ කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය, ඒ ගුණයන් ව්‍යවහාර කිරීම කෘත්‍යය කොට ඇත්තේය, ශරීර ඉංගිතයන්ගෙන්ද ඔවුන් ප්‍රකාශ කිරීම වැටහීම කොට ඇත්තේය.

ස්තම්භය- චිත්තයාගේ ඉදිමුහු බව ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය, යටත් පැවැත්ම නැති බව කෘත්‍යය කොට ඇත්තේය, නොමුදුබව වැටහීම කොට ඇත්තේය.

සාරම්භය- කරණාන්තරිය (කළාට වැටියක් කිරීම) ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය, විරුද්ධ බව කෘත්‍යය කොට ඇත්තේය, අගෞරවය වැටහීම කොට ඇත්තේය.

මාතය- උණ්ණතිය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය, අහංකාරය කෘත්‍යය කොට ඇත්තේය, උඩුමානභාවය වැටහීම කොට ඇත්තේය.

අධිමාතය- අතිශයින් උණ්ණතිය ලක්ෂණය කොට ඇත්තේය, අතිශයින් අහංකාරය කෘත්‍යයකොට ඇත්තේය. අධිකවූ උඩුමාන භාවය වැටහීම කොට ඇත්තේය.

මදය- මත්වූබව ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය, මදගන්වන කෘත්‍යය ඇත්තේය උත්මාදය වැටහීම කොට ඇත්තේය.

ප්‍රමාදය- පඤ්ච කාමගුණයන්හි සිත බැසගැනීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය, වොස්සග්ගානුප්පදානය කෘත්‍යය කොට ඇත්තේය, ස්මෘතිවිප්‍රවාසය වැටහීම කොට ඇත්තේය' යි මෙසේ මේ ධර්මයන්ගේ ලක්ෂණාදිය දැනගන්නාහුය. මේ මෙහි

සංක්ෂේපයයි. විස්තරය වනාහි 'තත්ථ කතමො කොධො' යනාදීන් විභංගයෙහි කී නයිත්ම දතයුත්තේය.

තවද විශේෂ වශයෙන් මෙහි ආමිෂදායාදය තමා විසින් නොලබන්නේ ලාභිවූ අනිකෙකුට කිපෙයි, ඕනට වරක් උපන්නාවූ ක්‍රොධය ක්‍රොධයමැයි, එයින් මත්තෙහි උපනාහය නම. හේ මෙසේ කිපියේ ක්‍රොධය බැඳගෙන පවත්වන්නේ ලාභිවූ අනිකෙකුගේ විද්‍යමානවූත් ගුණයන් මකයි, මමත් එබඳුයයිද යුගග්‍රාහය ගනියි, මේ ඔහුගේ මකුබවද පළාසයද වෙයි, හේ මෙසේ මකවූයේ පළාසිවූයේ ඔහුගේ ලාභසත්කාරාදිය විෂයෙහි මොහුට මෙයින් කිමැයි ඊෂ්ඨා කෙරෙයි, ප්‍රදූෂ්‍ය වෙයි, මේ ඔහුගේ ඊෂ්ඨාවයි. ඉදින් ඕනට කිසියම් සම්පත්තියක් වන්නිද ඒ සම්පත්තියගේ ඔහු හා සාධාරණ බව නො ඉවසයි. මේ මොහුගේ මසුරු බවයි. ලාභ හෙතුවෙන් වනාහි තමාගේ විද්‍යමානවූත් දොෂයන් වසයි. මේ ඔහුගේ මායාවයි. අවිද්‍යමානවූත් ගුණයන් ප්‍රකාශ කෙරෙයි, මේ ඔහුගේ ශබ්ද බවයි. හේ මෙසේ පිළිපන්නේ ඉදින් අදහස්වූ පරිදි ලාභය ලබාද එයින් තදවූයේ වේයි. නො මුදුසින් ඇත්තේ වෙයි. මෙය මෙසේ නොකටයුතුයයි අවවාද කරන්ට නොහැකිවූයේ වෙයි, මේ ඔහුගේ ස්තම්භයයි. ඉදින් වනාහි ඕනට කිසිවෙක් කිසිවක් කියාද "මේ මෙසේ නොකටයුතුයයි කියායි, එයින් සාරද්ධවූ සිත් ඇත්තේ හකුළුවන ලද මුහුන ඇත්තේ වෙයි. 'නුඹ මාගේ කවරෙක්දැ' යි පැහැර කියන්නේවෙයි. මේ ඔහුගේ සාරම්භයයි. නැවත සිත දැඩි බැවින් මමම උතුමැයි තමා සිතන්නේ මාන ඇත්තේ වෙයි සාරම්භයෙන් මොවුහු කවුරුහුදැ? යි අනුන් ඉක්මවා සිතන්නේ අතිමානී වෙයි, මේ ඔහුගේ මානසද අතිමානසද වෙයි. හේ ඒ මානාතිමානසන් හේතුකොට ජාතිමදාදිවූ නන් රු මද දනවයි. මන්වූයේ කාම ගුණාදි හෙදවූ වස්තූන් විෂයෙහි ප්‍රමාද වෙයි. මේ ඔහුගේ මදයද ප්‍රමාදයද දැයි මෙසේ ආමිෂ දායාදය නොමුදන ලද්දේ වෙයි. මේ ලාමක ධර්මයන් ගෙන්ද අන්‍යවූත් මෙබඳු ධර්මයන්ගෙන්ද නොමිදුනේ වෙයි මෙසේ පළමු කොට මෙහි ප්‍රභාතවාස ධර්මයෝ දතයුත්තාහුය. ප්‍රභාණොපාය වූකලී පාඨ වශයෙන්ද අර්ථ

වගයෙන්ද සියලු තැන්හි විශේෂයක් නැත්තේමය. ඥාන පරිවයාගේ පාටවය පිණිස මෙහි මේ හෙදයද ක්‍රමයද භාවනානයද දත යුත්තේය.

මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව හෙදාදි වගයෙන්

එහි පළමුකොට 'හෙදය' කියනු ලැබේ. මේ මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව වනාහි කිසි කලෙක ආයාඪ අඡ්චාංගික මාර්ගය වෙයි. කිසිකලෙක සප්තාංගික වෙයි.

ඒ එසේමැයි- මේ මාර්ගයතෙම ලොකොත්තර ප්‍රථම ධ්‍යාන වගයෙන් උපදින්නේ අඡ්චාංගික වෙයි. සෙසු ධ්‍යානයන්ගේ වගයෙන් සප්තාංගික වෙයි උත්කාෂ්ඨ නිර්දේශයෙන් වනාහි මෙහි අඡ්චාංගිකයයි කියන ලද්දේය. මෙයින් මත්තෙහි මාර්ගාංගයක් නැති. මෙසේ පළමුකොට මෙහි හෙදය දත යුත්තේය. යම් හෙයකින් වනාහි සියලු කුශලයන්ට සමයග් දෘෂ්ටිය ශ්‍රේෂ්ඨ වන්නිද, වදාළේමැනු- 'පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා කුශලා වදන්ති' යි කුශල වාරයෙහිත් පූර්වාංගම වන්නිද, වදාළේ මැනො- 'කථඤ්ච භික්ඛවෙ, සම්මාදිට්ඨි පුබ්බංගමා හොති සම්මාදිට්ඨිං සම්මාදිට්ඨිති පජානාති මිච්ඡාදිට්ඨිං මිච්ඡාදිට්ඨිති පජානාති' යි විස්තරයි. වදාළේමැනු- 'විජ්ජා ව ඛො භික්ඛවෙ, පුබ්බංගමා කුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා' යි සෙසු අංගයෝ තත් ප්‍රභවයෙන් පහළවුවානුද, වදාළේමැනො- 'සම්මාදිට්ඨිස්ස සම්මා සංකප්පො පහොති -පෙ- සම්මාසතිස්ස සම්මා සමාධි පහොති' යි එහෙයින් මේක්‍රමයෙන් මේඅංගයෝ කියන ලද්දානු යයි මෙසේ මෙහි 'ක්‍රමය' දත යුත්තේය. 'භවතානය' යනු කිසිවෙක් සමථ පූර්වාංගමවූ විදර්ශනාව වඩයි කිසිවෙක් විදර්ශනා පූර්වාංගමවූ සමථය වඩයි කෙසේද? මේ ශාසනයෙහි කිසිවෙක් පළමුකොට උපචාර සමාධිය හෝ අර්පණා සමාධිය හෝ උපදවයි. මේ සමථයයි. හෙතෙම ඒ සමථයද තත් සම්ප්‍රසුක්ත ධර්මයන්ද අනිත්‍යාදි වගයෙන් විදර්ශනා කෙරෙයි, මෝ විදර්ශනායි.

මෙසේ පළමුකොට සමථයද පසුව විදර්ශනාවද වෙයි. එයින් කියනු ලැබේ- 'සමථපුබ්බංගමං විපස්සනං භාවෙති' යි. ඒ සමථ පූර්වාංගමවූ විදර්ශනාව වඩන්නනු මාර්ගය උපදියි. හෙතෙම ඒ

මාර්ගය ආසෙවනය කෙරෙයි, භාවනා කෙරෙයි, ඛුල වශයෙන් කෙරෙයි. ඒ මාර්ගය සෙවනාවූ වඩන්නාවූ ඛුල වශයෙන් කරන්නාවූ ඔහුගේ සංයෝජනයෝ ප්‍රතීණ වෙති. අනුසයයෝ කෙළවර වෙති, මේසේ සමපසුර්වංගමවූ විදර්ශනාව වඩයි. මේ ශාසනයෙහි ඇතැම් කෙනෙක් උක්ත ප්‍රකාරවූ සමථය නොඋපදවාම පඤ්චොපාදානස්කන්ධයන් අනිත්‍යාදී වශයෙන් විදර්ශනා කෙරෙයි. මෝ නොමෝ විදර්ශනායි. ඕනට විදර්ශනාවගේ සම්පූර්ණ වීමෙන් එහි උපන් ධර්මයන්ගේ වොස්සග්ගාරම්මණයෙන් විත්තයාගේ එකඟ බව උපදී. මේ සමථයයි. මෙසේ පළමුකොට විදර්ශනාවද පසුව සමථයද වෙයි. එයින් කියනු ලැබේ- 'විපස්සනා පුබ්බංගමං සමථං භාවෙති' යි විදර්ශනා පූර්වාංගමවූ සමථය වඩන්නාවූ ඕනට මාර්ගය උපදියි. හෙතෙම ඒ මාර්ගය ආසෙවනය කෙරෙයි -පෙ- ඛුල වශයෙන් කෙරෙයි, ඒ මාර්ගය සෙවනා හට -පෙ- අනුසයයෝ විනාශයට පැමිණෙති. මෙසේ විදර්ශනා පූර්වංගමවූ සමථය වඩයි. සමථ පූර්වාංගම විදර්ශනාව වඩන්නහුටද විදර්ශනා පූර්වාංගම සමථය වඩන්නහුටද ලොකොත්තර මාර්ගක්ෂණයෙහි සමථ විදර්ශනා දෙක යුගල වූවාහුම වෙත්යයි මෙසේ මෙහි භාවනා නය දතයුත්තේය යි.

(ධර්මදායාද සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

4. භයහෙරව සූත්‍ර වර්ණනා.

'එවම්මෙ සුතං' යි භයහෙරව සූත්‍රයයි. එහි මේ අපූර්ව පද වර්ණනායි.

'අථ' යනු අවිච්ඡේදාර්ථයෙහි නිපාතයි.

'ඛො' යනු අවධාරණාර්ථයෙහියි, භාග්‍යාවතුන් වහන්සේගේ සැවැත් නුවර විහරණය නොසුන් කල්හිමයයි කියන ලද වෙයි.

'ජාණස්සොණී' යනු මේ ඔහුගේ මවුපියන් විසින් කළ නමක් නොවෙයි, නැවත කෙසේවිද යත්? තනතුරු ලැබී මෙන් ලද නමකි. මේ 'ජාණස්සොණී' ස්ථානය නම් පෙරෙවි

තනතුරෙකිය. එය ඕනට රජු විසින් දෙනලදී, එහෙයින් ජාණ්ඩසොණියයි කියනු ලැබේ.

"බ්‍රහ්මං අණතිති බ්‍රාහ්මණො" (වේදය හදාරානුයි බ්‍රාහ්මණ නම්.) මන්ත්‍රයන් සප්තධායනා කෙරෙයි යන අර්ථයි. මෙයම ජාතියෙන් බමුණු වුවන්ට නිරුක්ති වචනයයි, ආයඨියෝ වූකලී බාහිත පාපී බැවින් බ්‍රාහ්මණයයි කියනු ලැබෙති.

'යෙන භගවා තෙනුපසංකම්' යි යෙන යනු සප්තමාර්ථයෙහි කරුණ වචනයයි. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් තැනෙකහිද එතැන්හි එලඹියේය' යි මෙසේ මෙහි අර්ථය දත යුතුයි. නොහොත් යම් කරුණකින් භාග්‍යවත් තෙම දෙවිමිනිසුන් විසින් එළඹිය යුත්තේද ඒ කාරණයෙන් එලඹියේයයි මෙසේත් මෙහි අර්ථය දතයුතුයි. කිනම් කරුණකින් භාග්‍යවත් තෙමේ එලඹිය යුත්තේද යත්, නානාප්‍රකාර ගුණ විශේෂයන්ට පැමිණීමෙහි අදහසින් මිහිරි එල වැලඳීමෙහි අදහසින් පක්ෂි සමූහයන් විසින් නිත්‍ය එල ඇති මහා වෘක්ෂයක් මෙන් (එලඹිය යුත්තේය.)

'උපසංකම්' යිද ගියේයයි කියන ලද වෙයි. 'උපසංකම්ත්වා' යනු එලඹීමෙහි අවසානය දැක්වීමයි, නොහොත් මෙසේ ගියේ නැවත භාග්‍යවත්වුණේ සමීප නම් තවු අතිශයින් ආසන්න ස්ථානයට ගොස්යිද කියන ලද වෙයි.

'භගවතා සද්ධං සම්මොදි' යනු බමනියාදිය විචාරන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහු සමග යම්සේද එසේ හෙතෙමේත් භාග්‍යවතුන් සමග සමානව පැවති සතුටුවීම් ඇත්තේවිය. උණුදිය සමග සිහිල් දිය මෙන් සම්මුදිතභාවයට එකිනෙකාට ගියේය. 'භවත් ගෞතමයන් වහන්ස, කිම? ඔබට ඉවසිය හැකිද? කිම, යැපිය හැකිද? භවත් ගෞතමයන් වහන්සේටද ගෞතම ශ්‍රාවකයන්ටද කිම විෂභාග වෙදනා නැත්තේද? (නොගිලන් බැවින්) නොබරවූ උට්ඨාන ඇත්තේද? කායබල ඇත්තේද එාසුවහරණ ඇත්තේද?' යනාදිවූ යම් කථාවකින් සතුටුවූයේද ඒ කථාව ප්‍රීතිප්‍රමොදය නම්වූ සම්මොදය උපද වන බැවින්ද සතුටුවන්ට සුදුසු බැවින්ද සම්මොදනීය නම්වේ.

අර්ථ ව්‍යාඤ්ජන මධුර භාවයෙන්ද ඉතා දීර්ඝ කලක්ද සිහි කරනට නිරතුරු පවත්වනට සුදුසු බැවින්ද සිහිකළයුතු බැවින්ද සාරාණිය නම් වේ. ශ්‍රියමාන සුඛය ඇති බැවින්ද සම්මොදනීය නම්, අනුස්සරියමාන සුඛය ඇති බැවින් සාරාණිය නම්, එසේම ව්‍යාඤ්ජන පරිශුද්ධ භාවයෙන් සම්මොදනීය නම්, අර්ථපරිශුද්ධ භාවයෙන් සාරාණිය නමැයි, මෙසේ නොඑක් ආකාරයෙන් සතුවුවිය යුතුවූ සිහිකළ යුතුවූ කථාව කොට නිමවා අවසන්කොට නිමාකොට යම් කරුණකින් ආයෝද එය විචාරනු කැමැත්තේ එක්පසෙක හුන්නේය.

‘එකමන්තං’ යනු භාවනපුංසක නිර්දේශයයි, විසමං වන්දීමසුරියා පරිවත්තන්ති යනාදියෙහි මෙනි.

නිෂද්‍ය ලක්ෂණ

එහෙයින් යම්සේ හුන්නේ එක්පසෙක හුන්නේ වේද, එපරිද්දෙන් හුන්නේයයි මෙසේ මෙනි අර්ථය දතයුත්තේය. නොහොත් මේ සප්තමාර්ථයෙහි ද්විතියා වචනයයි.

‘නිසිදි’ යනු හිදගන්නේය.

ඒ එසේමැයි- පණ්ඩිත පුරුෂයෝ ගරුකළ යුත්තෙකු සම්පයට එලඹ හිඳිමෙහි දක්ෂ බැවින් එක්පසෙක හිදගනිත්, මේ තෙමේත් ඔවුන් අතුරෙන් එකෙක එහෙයින් එක් පසෙක හිදගන්නේය, කෙපරිද්දෙකින් හිදගන්නේ එක් පසෙක හුන්නේ වේද යත්, නිෂද්‍යාදොෂ සය හැර (හිදගන්නේ එක්පසෙක හුන්නේ වෙයි,) ඔහු කවරද? ඉතා දුරය, ඉතා ලඟය, උඩුසුළඟය, උස්පෙදෙසය, ඉතා හමුවය, ඉතා පිටිපසය යන මොහුයි, ඒ එසේමැයි- ඉතා දුර හුන්නේ ඉදින් කථාකරනු කැමතිවී නම් උස්හඬින් කථාකළ යුතු වෙයි. ඉතා ලඟ හුන්නේ එකට ගැටීම කෙරෙයි. උඩුසුළඟෙහි හුන්නේ සිරුරු ගදින් පෙළෙයි. උස් පෙදෙසෙහි හුන්නේ අගෞරවය ප්‍රකාශ කෙරෙයි, ඉතා හමුයෙහි හුන්නේ ඉදින් දකිනු කැමැත්තේවී නම් ඇසින් ඇස හපා දැක්ක යුතු වෙයි. ඉතා පසුපස හුන්නේ ඉදින් දකිනු කැමැත්තේවී නම් ශ්‍රීවය දිගු කොට දැක්ක යුතු වෙයි. එහෙයින් මේ තෙමේත් මේ නිෂද්‍යාදොෂ සය දුරුකොට හුන්නේය. එයින් කියන ලදී, එකමන්තං නිසිදියි.

කුලපුත්‍රයෝ

'යෙ මේ' යනු යෙ ඉමෙ (යම් මේ) කුලපුත්තා යනු ජාති කුලපුත්‍රයෝද ආචාර කුලපුත්‍රයෝදැ' යි කුලපුත්‍රයෝ දෙයාකාර වෙති, ඔවුන් අතුරෙහි 'තෙන බො පන සමයෙන රට්ඨපාලො නාම කුලපුත්තො තස්මිං යෙව ථුල්ල කොට්ඨිතෙ අග්ගකුලිකස්ස පුත්තො' යි මෙසේ ආවාදු උසස් කුලයෙහි උපන්නාහු ජාති කුලපුත්‍රයෝ නම් වෙති, 'යෙ තෙ කුලපුත්තා සද්ධා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතා' යි මෙසේ ආවාහු වනාහි යම් කිසි කුලයෙකිහි උපන්නාහුද ආචාර සමන්විත වූවාහු ආචාර කුලපුත්‍රයෝ නම් වෙති, මෙහි වූකලී දෙකරුණෙන්ම කුලපුත්‍ර වූවාහුම වෙත්.

'සද්ධා'- ශ්‍රද්ධාවෙන්, අගාරස්මා- ගිහිගෙයින්.

'අනගාරියං' ප්‍රච්ඡායාචටද භික්ෂුභාවයටද, ඒ එසේමැයි- ප්‍රච්ඡායා නොමෝද අගාරිය කර්මය නැත්නුයි අනගාරියා නමු, ගිහිගෙට හිතවූ කෘෂිගොරක්ෂාදි කර්මය මෙහි නැත්තේය යන අර්ථයි, මහණ තෙමේද මෝහට අගාරය නැත්නුයි අනගාර නම්. අනගාරයාගේ බව අනගාරිය නම්.

'පබ්බජිතා, ඵලභියාහු මෙසේ සර්වප්‍රකාරයෙන්ම අනගාරිය නම්වූ ප්‍රච්ඡායාචටද භික්ෂු භාවයටද පැමිණියාහුයයි කියන ලද්දේ වෙයි.

'පුබ්බංගමො'- පෙරටුව යන සුලු වූයේ නායක වූයේ.

'බහුකාරො'- හිත ක්‍රියාවෙන් බොහෝ උපකාර ඇත්තේ.

'භවං තෙසං ගොතමො සමාදපෙතා'- භවත් ගොතම තෙමේ ඒ කුල පුත්‍රයන් අධිශීලාදිය ගන්වන්නේ භික්ෂු වන්නේ.

'සා ජනතා'- ඒ ජන සමූහ තෙම.

'දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජති'- දර්ශනයෙන් අනුගමනයට පිළිපදී. පින්වත් ගොතම තෙමේ යම් දෘෂ්ටියක් ඇත්තේද යමක් කැමති වේද යමක් රුචි කෙරේද ඔවුහුද ඒ දෘෂ්ටිය ඇත්තාහු එය කැමති වන්නාහු එය රුචි කරන්නාහු වෙති යන අර්ථයි. කුමක් හෙයින් මේ තෙමේ මෙසේ කියේද යත්? මේ තෙම වනාහි පෙර නොඑක් කුලපුත්‍රයන් ගිහිගෙයි වසන්නවුන් දිව්‍ය පුත්‍රයන් මෙන් පස්කම් ගුණයෙන් සතුටුවන්නවුන් ඇතුළතද

පිටතද හොඳින් කරණලද ආරක්ෂා ඇත්තවුන් දැක ඔවුහු පසු කලෙක භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මධුරස්වර ඇති ධර්ම දෙශනාව අසා සැදැහැයෙන් ගිහිගෙන් නික්ම පැවිදිව කැමී හැඳීම් උතුම් කොට ඇති බැවින් සතුටු වුවත් ආරණ්‍යක සෙනාසනයන්හි කිසිවෙකු විසින් නොරක්තා ලබන කල්හිද ආසංකා පරිසංකා රහිතවුවත් අතිශයින් සතුටු වූ අතිශයින් ඔදවැඩියවුන් දුටුයේය. දැකද මේ කුලපුත්‍රයන්ගේ මේ ඵාසුවිහරණය කවරෙකු නිසා උපන්නේදැයි සිතන්නේ ශ්‍රමණ ගෞතමයන් නිසායයි භාග්‍යවතුන් කෙරෙහි ප්‍රසාදය ලැබුයේය. හෙතෙම ඒ ප්‍රසාදය දන්වනට භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සමීපයට ආයේය. එහෙයින් මෙසේ කීහ.

ඉක්බිති භාග්‍යවත්හු ඔහුගේ ඒ වචනය පිළිගනිමින්ද අනුමෝදන් වෙමින්ද 'එවමෙතං බ්‍රාහ්මණ' යනාදිය වදාළහ මෙහි මේ 'එවං' යන නිපාතය තෙම වචන සම්ප්‍රතිවිෂ්ණානු මොදනාර්ථ මැයි.

'මමං උද්දිස්ස' - මා උදෙසා

'සද්ධා' - ශ්‍රද්ධාවෙන්ම 'න ඉණ්ටියා න භයටියා' යනාදිය සඳහා කිය. මෙබඳු වූවන්ටම භාග්‍යවත්හු පූර්වංගම වෙති. අන්‍යයන්ට නොවෙති.

'දුරහිසම්භවානි හි' යනු ලබනට දුෂ්කර වෙති ඉවසිය නොහැකි වෙති, අල්පෙශාකායන් විසින් බැසගනට නො හැකියයි කියන ලද්දේ වෙයි.

අරඤ්ඤෙ වනපත්ථානි' - අරණ්‍ය සෙනාසනයද වෙනෙහි දුර සෙනසුන්ද ඒ ආරණ්‍යක සෙනාසනයන් අතුරෙහි කිසිසේත් අභිධර්මයෙහි නිෂ්පය්‍යායෙන් 'නික්බිම්ත්වා බහි ඉන්ද්‍රේඛා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤං' යි කියන ලදද, එතකුළු වුවත් 'පඤ්ච ධනුසනිකං පච්ඡමං' යි යම් ඒ ආරණ්‍යකාංග නිෂ්පාදකවූ සෙනස්තක් කියන ලදද එයම අදහස් කරන ලදැයි දතයුතු.

වනපත්ථං - ග්‍රාමාන්තය ඉක්මවා යම්තැනෙකහි නොසානු ලැබේද, නොවිපුරනු ලැබේද, එබඳුවූ මිනිසුන් නොහැසිරෙන තැනය. මේ කියන ලදද වෙයි - "වනපත්ථන්ති දුරාන මෙතං සෙනාසනානං අධිවචනං වනපත්ථන්ති වනසණ්ඩානමෙතං

සෙනාසනානං -පෙ- වනපත්ථන්ති හිංසනකානමෙතං- වන පත්ථන්ති සලොමහංසානමෙතං- වනපත්ථන්ති පරියන්තාන මෙතං- වනපත්ථන්ති න මනුස්සුපචාරාන මෙතං සෙනාසනානං අධිවචනං"යි මෙහිදු 'පරියන්තානං'යි මේ එක් පයථායක් තබා සෙසු පයථායයන්ගෙන් වානප්‍රස්ථයෝ දතයුත්තාහුය.

'පත්තානි'- පයථිත්තවු, ඉතා දුරවු.

'දුක්කරං පටිවෙකං'- කාය විවෙකය දුෂ්කර වෙයි.

'දුරහිරමං'- සිත් අලවන්ට පසසු නොවෙයි.

'එකත්තෙ'- එකඟ බැවිහි, (මෙයින් කුමක් දක්වාද) යත්, කාය විවෙකය කළ කල්හිදු එහි සිත අහිරමණය කරවන්ට දුෂ්කර වෙයි, යම් හෙයකින් මේ ලෝවැසි තෙමේ ද්වයංද්වයාරාම වේද එහෙයිනි,

'හරන්ති මඤ්ඤෙ'- හැරගන්නාක් මෙනි, කන්නාක් මෙනි.

'මනො'- සිත.

'සමාධිං අලභමානස්ස'- උපචාර සමාධිය හෝ අර්පණා සමාධිය හෝ නොලබන්නහුගේ, කුමක් දක්වාදයත්, 'තෘණ පත්‍ර මෘගාදීන්ගේ ශබ්දයන්ගෙන්ද විවිධවූ භය අරමුණුවලින්ද වනයෝ මෙබඳු භික්ෂුවගේ සිත වික්ෂෙප කරන්නාක් මෙනැ' යි සියල්ල බමුණු තෙම සැදැහැයෙන් පැවිදිවූ කුලපුත්‍රයන්ගේ අරණ්‍ය වාසයෙන් විෂ්මිතව කිය.

ඉක්බිති භාග්‍යවත්තු පළමු නයින්ම 'එවමෙතං බ්‍රහ්මණ,' යනාදීන් ඔහුගේ ඒ වචනය පිළිගෙන අනුමොදනාත්ථී යම් හෙයකින් සොළොස් තැනෙකහි ආලම්බන පරිග්‍රහ රහිතයන්ටම එබඳු සෙනසුන් ලබන්ට දුෂ්කර වෙත්ද ඒ සොළොස් තැනහි ආලම්බන පරිග්‍රහ යුක්තයන්ට නොවෙත්ද, තමන් වහන්සේත් බෝධිසත්වවූවාහු එබඳු වූහුද, එහෙයින් තමන් වහන්සේට එබඳු සෙනාසනයන්ගේ දුරහිසම්භවත්වය දක්වන්ට 'මය්හම්පි බො' යනාදිය වදාළහ. එහි 'පුබ්බෙව සම්බොධා'- බුද්ධත්වයෙන් පෙරම, ආයථී මාර්ගයට පැමිණීමෙන් පෙරභාගයෙහිමයයි කියන ලද වෙයි.

'අනභිසම්බුද්ධස්ස'- ප්‍රතිවෙධ නොකළ චතුස්සත්‍යය ඇත්තහුට.

බොධිසත්ව

'බොධිසත්තස්සෙව සතො' යනු (සමාස් සම්බෝධිය) අවබෝධ කරන සත්වවූම සමාස් සම්බෝධියට පැමිණෙන්නට සුදුසුවූම, නොහොත් බොධියෙහි ශක්තවූම ලග්නවූම, යම් භෙයකින් දීපංකර භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පාදමූලයෙහි අෂ්ටධර්ම සමෝධානයෙන් යුක්තව අභිනිභාර සමෘද්ධිය පටන් තථාගත තෙමේ බොධියෙහි ඇලුනේ ලැගුනේ මා විසින් මේ පැමිණිය යුත්තියයි ඊට පැමිණීම පිණිස පරාක්‍රමය නොහරිමින්ම ආයේද එහෙයින් "බොධිසත්ව" යයි කියනු ලැබේ.

'තස්ස මය්හං'- ඒ මෙසේ බෝධිසත්වවූම මට.

'යෙ බො කෙවි සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා'- යම්කිසි පැවිද්දට පැමිණියත් හෝ භෝවාදීන් හෝ.

'අපරිසුද්ධ කායකම්මන්තා'- අපරිසුදුවූ ප්‍රාණාතිපාතාදි කායකර්මාන්තයෙන් යුක්ත වූවාහු.

'අපරිසුද්ධ කායකම්මන්ත සන්දොසහෙනු' යනු අපරිශුද්ධ කායකර්මාන්ත නම් තමාගේ දොෂය හේතුකොටගෙන අපරිශුද්ධවූ කායකර්මාන්ත කාරණයෙනැයි කියන ලද්දේ වෙයි.

'භවෙ'- එකාන්ත වචනයෙහි නිපාතයි,

'අකුසලං'- සාවද්‍යවූද අක්ෂෙමවූද,

'භයහෙරවං'- 'භයඤ්ච හෙර (භයද හෙරවද) සිත තැති ගැනීමටද භය උපදවන අරමුණටද මේ නමකි, ඔවුනතුරෙහි භය සාවද්‍යාර්ථයෙන් අකුසලය හෙරවය අක්ෂෙමාර්ථයෙන් අකුසලයැයි දතයුතු.

'අවිභයන්ති'- කැඳවත්, කෙසේද? ඔවුහු වනාහි ප්‍රාණාති පාතාදිය කොට 'අපි අයුත්තක් කළෙමහ. යම් කෙනෙකුන්ට අපරාධ කළමෝද ඉදින් ඔවුහු අප දන්නාහු නම් මෙවිට ලුහුබැඳ අනයව්‍යසනයට පමුණුවන්නාහුය' යි වනයට පිවිස ගස් අතර හෝ පඳුරු අතර හෝ හිඳින්, ඔවුහු මදපමණවූද තෘණශබ්දයක් හෝ පත්‍රශබ්දයක් හෝ අසා මෙවිට නටමිහ' යි ත්‍රස්ත වෙති, විශේෂයෙන් ත්‍රස්ත වෙති, අවුත් අන්‍යයන් විසින් වටකරන ලද්දවුන් මෙන් බඳින ලද්දවුන් මෙන් නසන ලද්දවුන් මෙන්ද

වෙති, මෙසේ ඒ භයහෙරවය තමා කෙරෙහි හොඳින් ආරොපණය කරන අටින් ආත්මානාය කෙරෙත්, කැඳවත්.

‘න බො පහානං -පෙ- පටිසෙවාමි’- මම වනාහි අපරිසුද්ධ කායකර්මාන්ත ඇතිව වනසෙනසුන්ද වෙනෙහි දුර සෙනසුන්ද වනකෙළවර සෙනසුන්ද සෙවනය නොකරමි,

‘යෙ හි වො’ යන මෙහි ‘වො’ යනු නිපාත මාත්‍රයෙක, අරියා යි සර්වඥයෝද සර්වඥ ශ්‍රාවකයෝද කියනු ලැබෙත්.

‘පරිසුද්ධකායකම්මන්තා’- මෙබන්දෝ වී,

‘අහං තෙසං අඤ්ඤතමො’- ඔවුන් අතුරෙන් මමද එකෙක්මි, අන්‍යතරයෙක්මි. ඒ එසේමැයි- බෝසත් තෙම ගිහිවූයේද පැවිදිවූයේද පිරිසිදුවූ කායකර්මාන්ත ඇත්තේම වෙයි.

‘හියෙසා’ යනු අතිරෙකාර්ථයෙහි නිපාතයි.

‘පල්ලොමං’- පතිතලොම ඇතිබවට ක්ෂෙමයට ස්වස්ති භාව යට යන අර්ථයි.

‘ආපාදිං’- පැමිණියෙමි. අතිරෙකවූ ස්වස්තිභාවයට නොහොත් අතිරෙකයෙන් ස්වස්තිභාවයට පැමිණියෙමි යි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘අරඤ්ඤෙ විහාරාය’- වෙනෙහි විසීම පිණිස.

(කායකර්මාන්ත වාර කථා නිමි.)

සියලු තැන්හි මේ ක්‍රමයයි. මේ කියනු ලබන්නේ විශෙෂයයි. පළමුකොට වාක්කර්මාන්ත වාරයෙහි ‘අපරිසුද්ධ වච්ඡි කම්මන්තා’ අපිරිසිදුවූ මුෂාවාදාදි වාක්කර්මාන්තයෙන් යුක්තවූවාහු, ඔවුහු කෙසේ භය හා භයානක අරමුණු කැඳවන්ද යත්, ඔවුහු මුෂාවාදයෙන් අනුන්ගේ අර්ථ නසා පිසුනු වචනයෙන් මිත්‍රහෙදය කොට පරුෂවචනයෙන් පිරිස් මැද අන්‍යයන්ගේ මර්මයන් බිඳ පෙළා නිරර්ථක වචනයෙන් පර සත්වයන්ගේ කර්මාන්තයන් නසා අපි අයුත්තක් කළමිහ. යම් කෙනෙකුන්ට අපරාධ කළ මෝද ඉදින් ඔවුහු අප දන්නාහු නම් මෙවිට ලුහුබැඳ අන්‍යව්‍යාසනයට පමුණුවන්නාහුය” යයි අරණ්‍යයට පිවිස ගස් අතර හෝ පඳුරු අතර හෝ හිඳිති. ඔවුහු මදපමණවූද තෘණ ශබ්දයක් හෝ පත්‍ර ශබ්දයක් හෝ අසා මෙවිට නටුම්භයි

ත්‍රස්තවෙති. විශේෂයෙන් ත්‍රස්ත වෙති. අවුත් අන්‍යයන් විසින් වටකරන ලද්දවුන් මෙන්ද බදිනලද්දවුන් මෙන්ද නසන ලද්දවුන් මෙන්ද වෙත්, මෙසේ ඒ භයභෙරවය තමා කෙරෙහි සමාරොපණය කිරීම් අටින් ආත්වානය කෙරෙහි, කැඳවත්.

මනා කර්මාන්ත වාරයෙහි 'අපරිසුද්ධ මනොකම්මන්තා' අපරිසුදුවූ අභිද්ධාදී මනා කර්මාන්තයෙන් යුක්තවුවාහු, ඔවුහු කෙසේ භය හා භයානක අරමුණු කැඳවන්ද යත්, ඔවුහු අන්‍යයන් විසින් රක්ෂිත ගොපිත භාණ්ඩයන් කෙරෙහි අභිධ්‍යාසංඛ්‍යාත විෂම ලොභය උපදවා පරාහට කිපී පරසත්වයන් මිසදිටු ගන්වා අපි අයුත්තක් කළමිහ. -පෙ- තමා කෙරෙහි සමාරොපණය කරණාර්ථයෙන් ආත්වානය කෙරෙහි, කැඳවත්.

ආජීව වාරයෙහි 'අපරිසුද්ධා ජීවා' අපරිසුදුවූ චෛද්‍යකර්ම දූතකර්ම වෘද්ධිප්‍රයෝගාදීවූ එක්විසි අනෙසනාහෙද ඇති ආජීවයෙන් යුක්තවුවාහු, ඔවුහු කෙසේ භය හා භයානක අරමුණු කැඳවන්ද යත්, ඔවුහු මෙසේ ජීවිකාව කොට ශාසනශෝධක වූ ත්‍රිපිටකධර භික්ෂූහු ශාසනය ශුද්ධකරනු පිණිස නික්මුනාහුය. අද හෝ හෙට හෝ මෙහි පැමිණෙන්නාහු ල යි අසති, වනයට පිවිස ගස් අතර හෝ -පෙ- ත්‍රස්තවෙයි, විශේෂයෙන් ත්‍රස්ත වෙති, ඔවුන් විසින් අවුත් පිරිවරා ගන්නා ලද්දවුන් මෙන්ද සුදුවත් හඳවන ලද්දවුන් මෙන්ද වෙත්යයි. සෙස්ස එබඳු මැයි.

මෙයින් මතු 'අභිජ්ඣාලු' යනාදී තැනැති කිසිසේත් අභිධ්‍යාස ව්‍යාපාදයෝ මනා කර්මාන්තයෙහි සංග්‍රහ වූවාහුද එතකුදුවත් නිවරණයන්ගේ වශයෙන් නැවත කියන ලද්දාහුය' යි දතයුත්තාහුය. එහි 'අභිජ්ඣාලු' අනුන්ගේ භාණ්ඩයන් දැඩි ලොභයෙන් සිතනසුලු වූවාහු.

'කාමෙසු තිබ්බසාරාගා' - වස්තුකාමයන්හි බොල්වූ කෙලෙස් රා ඇත්තාහු, ඔවුහු කෙසේ භය හා භයානක අරමුණු කැඳවන්ද යත්, ඔවුහු අව්‍යවස්ථිතාරම්මණ ඇත්තාහු වෙති අව්‍යවස්ථිතාරම්මණ ඇතිව වෙනෙහි වසන්නාවූ ඔවුනට දහවල් දක්නාලද්ද රාත්‍රියෙහි භයභෙරවයක්වැ වැටහෙයි. ඔවුහු අකුශල සිත් ඇත්තාහු මද පමණකිනුදු ත්‍රස්ත වෙති රැහැනක් හෝ වැලක් හෝ දැක සර්පයෙක යන සංඥා ඇත්තාහු වෙති,

කණුවක් දැක යක්ෂයෙක යන සංඥා ඇත්තානු වෙති, ස්ථලයක් හෝ පර්වතයක් හෝ දැක ඇතෙක යන සංඥා ඇත්තානු සර්පාදීන් විසින් අන්‍යව්‍යාසනයට පමුණු වන ලද්දවුන් මෙන් වෙත්යයි. සෙස්ස එබඳුමැයි.

'බ්‍යාපන්න චිත්තා' - ප්‍රකෘතිභාවය හැරීමෙන් විපන්න සිත් ඇත්තානු, ඒ එසේමය- ක්ලේශානුගතවූ සිත ප්‍රකෘති භාවය හරි, පුරාණ හක්තව්‍යඤ්ජනයක් මෙන් පිළුනු වෙයි.

'පද්ධිමතසංකප්පා' - යනු ප්‍රදූෂ්‍යවූ චිත්තසංකල්ප ඇත්තානු, සොදුරු නොවූ අන්‍යයාහට අනර්ථ උපදවන්නාවූ චිත්ත සංකල්පයෙන් යුක්තවූවානුයයි කියනලද වෙයි ඔවුහු කෙසේ භය හා භයානක අරමුණු කැඳවත් යත්, භයහෙර වාහ්වානනය මෙතැන්පටන් අභිද්ධ්‍යාලු වාරයෙහි කී නියෙන්ම දතයුතුයි. යම් තැනක විශේෂයක් වන්නේද එහිදී කියන්නෙමු.

'න බො පනාහං බ්‍යාපන්න චිත්තො' යන මෙහි වනාහි මම මෙන් සිත් ඇත්තෙමි හිත සිත් ඇත්තෙමි, යි දක්වයි. ඒ එසේමැයි- බොධි සත්වයෝ මෙබඳු වූවානු වෙත්යයි, මෙසේ සියලු තැන්හි කියනලද දොෂයට ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන් බෝධි සත්ව ගුණයෝ වර්ණනා කළ යුත්තානුය.

'ථිතමිද්ධපරියුට්ඨිතා' - චිත්තයාගේ ගිලන්බව වූ ථිතයෙන්ද අවශේෂ නාමකයාගේ ගිලන්බව වූ මිද්ධයෙන්ද වළඳනා ලද්දානු මඩනාලද්දානු ගන්නා ලද්දානුයයි කියනලද වෙයි, ඔවුහු නිද්‍රා බහුලකොට ඇත්තානු වෙති.

'උද්ධතා' - ඖද්ධත්‍ය ප්‍රකෘති වූවානු සැලෙන සිත් ඇත්තානු. ඒ එසේ මැයි- ඖද්ධත්‍යයෙන් එක් අරමුණෙක්හි වූ සිත වාතයෙන් ධ්වජයටයෙහි පතාකාවක් මෙන් සැලෙයි.

'අවුපසන්න චිත්තා' - නොනිවුනු සිත් ඇත්තානු, මෙහිලා කුක්කුච්චය ගන්ට වටී.

'කංඛි වෙච් කිච්ඡි' යන මෙහි එකමවූ මේ පස්වන නිවරණයයි, මේ කිමෙක්දැ යි අරමුණ සැකකරන හෙයින් 'කංඛා' නම් වෙයි, මෙයම මේයයි නිශ්චය කරන්ට අසමර්ථ බැවින් "චිච්චිකිච්ඡා" යයි කියනු ලැබේ. එයින් සමන්විතවූ මහණ බමුණෝ "කංඛි වෙච් කිච්ඡි" යි කියන ලද්දානුය.

‘අත්තුක්කංසකා පරවම්හි’ යනු යමෙක් තුමු තමා උසස් කෙරෙත්ද ඔසවත්ද උසස් තැනහි තබන්ද අනුත් පහත් කෙරෙත්ද ගරහත්ද නිගාකෙරෙත්ද පහත් තැනහි තබන්ද ඔවුනට මේ නමෙකි. ඔවුහු කෙසේ භය හා භයානක අරමුණු කැඳවන්ද යත්, “ඔවුහු අන්‍යයන් විසින් අසවලාද අසවලාද ආත්මොත්කර්ෂණය කෙරෙති, අප ගරහති, දාසයන් මෙන් කෙරෙත්ල, ඔවුන් ගනිවුයයි ලුහුබඳනා ලද්දාහු පලාගොස් වනයට පිවිස ගස් අතුරෙහි හෝ” යි කායකර්මාන්තය මෙන් විස්තර කළ යුතුයි.

‘ජම්හි’- කය තදකරන ලොමු දැහැගැනීම කරන තැනි ගැනීමෙන් යුක්ත වූවාහු.

‘භිරුකජාතිකා’- භය ප්‍රකෘතිකොට ඇත්තාහු, ගම්දරුවන් මෙන් භය බහුලවූවාහු ශූරතොවූවාහු දීනවූවාහුයයි කියන ලද වෙයි.

‘ලාභසක්කාර සිලොකං’ යන මෙහි ලම්භනිති ලාභො (ලබානුයි ලාභ නම්,) සිව්පසයට මේ නමකි.

‘සක්කාර’ නම් සුන්දරකාරයයි, ප්‍රත්‍යයෝම අතිශයින් ප්‍රණීතවූවාහු අතිශයින් සුන්දර වූවාහු සකස්කොට කරන ලද්දාහු සත්කාරයයි කියනු ලැබෙත්. පරා විසින් තමහට යම් ගෞරව කිරීමකුත් වේද මල් ආදියෙන් හෝ පිඳීමක් වේද (හෙද සත්කාර නම්.)

‘සිලොක’ නම් ගුණ කීමයි, මේ ලාභයද සත්කාරයද සිලොකයද ‘ලාභසක්කාර සිලොක’ නම්.

‘නිකාමය මානා’- ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු භයභෙරව කැඳවීම අභිජ්ඣාලුචාරය සමානමැයි. මෙහි ඒ අර්ථය දක්වනු පිණිස ප්‍රියගාමික වස්තුව කියත්.

පියගාමික වස්තුව

පියගාමික නම් මහණෙක් සමාදන්වූ ධූතාංග ඇති හික්ෂුන්ගේ ලාභය දැක මමද ධූතාංග සමාදන්ව ලාභය උපදවමි’ යි සිතා සොසානිකාංගය සමාදන්ව සොහොනෙහි වෙසෙයි. ඉක්බිති එක් දිනක් කර්මාන්තයෙන් මුදන ලද එක් මහලු ගවයෙක් දහවල් ගොවරයෙහි හැසිර රාත්‍රියෙහි ඒ සොහොනහි

මල්පදුරෙක හිසතබා වමාරා සපමින් සිටියේය. ප්‍රියග්‍රාමීක තෙම රාත්‍රියෙහි වංකුමණයෙන් නික්මුනේ ඔහුගේ හනු ශබ්දය අසා මෙසේ සිති. 'මේ තෙම ලාභයෙහි ගිජුවූයේ සොහොනෙහි වෙසෙයයි දැන දෙවිරජ එකැතින් මා වෙහෙසනු පිණිස ආයේවනැ' යි හෙතෙම මහලු ගවයාගේ අභිමුඛයෙහි ඇදිලිගෙන 'සත්පුරුෂවූ දිව්‍යරාජය, මට අද එක රැයක් ඉවසනු මැන, සෙට පටන් මෙසේ නොකරන්නෙමි' යි නමස්කාර කරමින් සියලු රැය අයදමින් සිටියේය, ඉක්බිති හිරු නැඟි කල්හි ඒ ගවයා දැක සැරයටියෙන් පහරදී "සියලු රැය මා හය කෙළෙහි" යයි පලවා හැරියේය.

'කුසිතා,- කුසිතභාවයෙන් යුක්තවූවාහු.

'හිතවිරියා' යනු හිතවූවාහු වියඝිය රහිතවූවාහු වෙන් වූවාහු නිර්වියඝිවූවාහුයයි කියනලද වෙයි, එහි කුසිතයෝ කායික වියඝාරම්භ විරහිතයෝ වෙති. හිතවියඝියෝ චෛතසික වියඝාරම්භ විරහිතයෝ වෙති. ඔවුහු ආරම්භණ ව්‍යවස්ථා මාත්‍රයකුදු කරනට නොහැකි වෙති. ඒ ආරම්භණ ව්‍යවස්ථා රහිතයන්ට, යයි සියල්ල පූර්වසද්‍යාය මැයි.

'මුට්ඨස්සති'- නට සිහි ඇත්තාහු.

'අසම්පජානා'- ප්‍රඥාරහිත වූවාහු, මීටද විරුද්ධ පක්ෂයෙහි උපට්ඨිතසතිහමස්මි යි වදාළ හෙයින් මේ (අසම්පජානත්වය) ස්මෘතිභාජනිය මැයි, මෙහි ප්‍රඥාව වනාහි ස්මෘතියගේ දුර්වලත්වය දැක්වීම පිණිස වදාරන ලද්දීය.

දෙවැදෑරුම් සිහිය

ඒ එසේමැයි- ස්මෘති නොමෝ ද'විවිධවන්තිය, ප්‍රඥාසම්ප්‍රයුක්තද විප්‍රයුක්තද කියායි. ඔවුනතුරෙහි ප්‍රඥාසම්ප්‍රයුක්ත වූවා බලවත් වන්තිය. එහෙයින් යම් කලෙකත් ඔවුන්ගේ ස්මෘතිය වේද එකල්හිද ඔවුහු සමාසක් ප්‍රඥාරහිත හෙයින් මුළාසිහි ඇත්තාහුම වෙති, දුර්වලවූ සිහියෙන් ස්මෘතිකෘත්‍යයක් නැති හෙයින් නැයි මේ අර්ථය දක්වනට අසම්පජානා යි වදාරන ලදී. ඔවුහු මෙසේ නටසිහි ඇත්තාහු ප්‍රඥාරහිත වූවාහු අරමුණු ව්‍යවස්ථා මාත්‍රයකුදු කරනට නොහැකි වෙත් යි සියල්ල පෙර මෙනි.

‘අසමානිතා’- උපචාර අර්පණා සමාධිරහිත වූවාහු.

‘විබිභන්ත චිත්තා’- විශේෂයෙන් භ්‍රාන්තසිත් ඇත්තාහු, සමාධි රහිතවූ කල්හි ලද අවකාශ ඇති ඖද්ධත්තයෙන් ඔවුන්ගේ සිත සමාධි විරහිත බැවින් වනශාඛාවන්හි වනවදුරෙක් මෙන් නානාරම්මණයන්හි හැසිරෙයි, උඩඟු බැවින් එක් අරමුණෙහිද සිත වෙසෙසින් සැලෙයි, පෙර කී නියෙන් ඔවුහු මෙසේ එකඟ නොවූ සිත් ඇත්තාහු නානා අරමුණෙහි හැසිරෙන සිත් ඇත්තාහු ආරම්මණ ව්‍යවස්ථා මාත්‍රයකුදු කරන්ට නොහැකි වෙත්යයි සියල්ල පූර්ව සදාශමයි.

‘දුප්පඤ්ඤා’ යනු ප්‍රඥාරහිතයන්ට මේ නමකි, ප්‍රඥා වූකලි දුෂ්ටවූවා නම් නැති.

‘ඵලමුගා’- කෙළතොඵ වූවාහු, ‘බ’ කාරයට ‘ග’ කාරය කරන ලද, ‘ලාලමුබා’ යි කියනලද වෙයි. ඒ එසේමැයි- දුෂ් ප්‍රාඥයන් කථාකරන කල්හි මුඛයෙන් කෙළ ගළයි. කෙළද ඵලා’ යි කියනු ලැබේ, කියේමැනු- ‘පස්සෙලමුගං උරගං දුඡ්චිතං’ යි එහෙයින් ඔවුහු ‘ඵලමුගා’ යි කියනු ලැබෙත්, ‘ඵලමුගා’ යිද පාඨයි, කිසිවෙක් ‘ඵලමුකා’ යිද, අනෙකෙක් ‘ඵලමුබා’ යිද කියති, සියලු තැන්හි ‘ඵලමුබා’ (කෙළතොඵවූවාහු) යන අර්ථයි. ඔවුහු කෙසේ භය හා භයානක අරමුණු කැඳවන්ද යත්, ඔවුහු ප්‍රඥාරහිත වූවාහු කෙළතොඵ වූවාහු ආරම්මණ ව්‍යවස්ථා මාත්‍රයකුදු කරන්ට නොහැකි වෙති. අව්‍යවස්ථා රම්මණවූ වෙනෙහි වසන්තාවූ ඔවුනට දහවල් දක්නා ලද්ද රාත්‍රියෙහි භයභෙරවයක් වී වැටහෙයි. ඔවුහු අකුශල සිත් ඇත්තාහු මදපමණකිනුදු ත්‍රස්ත වෙති. රැහැනක් හෝ වැලක් හෝ දැක සර්පයෙක යන සංඥා ඇත්තාහු වෙති, කණුවක් දැක යකෙක යන සංඥා ඇත්තාහු ස්ථලයක් හෝ පර්වතයක් හෝ දැක ඇතෙක යන සංඥා ඇත්තාහු සර්පාදීන් විසින් අන්‍ය ව්‍යසනයට පමුණුවන ලද්දවුන් මෙන් වෙති. මෙසේ ඒ භය භෙරවය තමා කෙරෙහි සමාරොපණය කිරීම් අර්ථයෙන් ආභවානය කෙරෙති, කැඳවන්.

‘පඤ්ඤා සම්පන්නො හමස්මි’ යන මෙහි පඤ්ඤා සම්පන්නො- ප්‍රඥාවෙන් සම්පූර්ණවූයෙමි

සමන්විතවූයෙමි විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙන් නො ද වෙයි. මාර්ග ප්‍රඥාවෙන්ද නොවෙයි. තවද මේ සොළොස් තැනහි ආරම්භණ වචන්ථාන ප්‍රඥාවෙන් යන අර්ථයි. සෙස්ස සියලු තැනහි කී නයමැයි

(භොධිශස්ථානාරම්භණ පරිග්‍රහය නිමි)

‘තස්ස මය්හං’යි අනුසන්ධි කවරේද? බෝසත් තෙම මේ සොළොස් අරමුණු පරීක්ෂා කරන්නේ භයභෙරවයක් නොදැක භයභෙරවය නම් මෙබඳු රාත්‍රිනිති මෙබඳු සෙනසුන්වල පැනෙයි. එහිදු ‘එය නිශ්චයෙන් සොයමි’යි භයභෙරව ගවේෂණය කළේය. භාග්‍යවත්තු මේ කාරණය මෙකල්හි බ්‍රාහ්මණයාහට දක්වන්නාහු ‘තස්ස මය්හං’ යනාදිය වදාළහ.

එහි ‘යා තා’ යන මේ පදද්වය රාත්‍රිනිතියේදීද නිර්දේශ වචනයයි,

‘අභිඤ්ඤාතා’ යන මෙහි අභි යනු ලක්ෂණාර්ථයෙහි උපසර්ගයෙකි. එහෙයින් ‘අභිඤ්ඤාතා’ යනු සඳ පිරීමෙන්ද සඳ ගෙවීමෙන්ද යන මේ ආදී ලක්ෂණයන්ගෙන් ප්‍රසිද්ධවූයෙහි දත යුත්තාහුය. ‘අභිලක්ඛිතා’ යන මෙහි උපසර්ග මාත්‍රයමැයි.

එහෙයින් අභිලක්ඛිත- ලකුණු කටයුතු වූ යන අර්ථයි. උපොෂිත සමාදාන ධර්මශ්‍රවණ පූජාසත්කාරාදිය කිරීම පිණිස ලකුණු කටයුතු වූ සැලකිය යුතුවූයෙහි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘වාතුද්දසි’ යනු පක්ෂය පිළිබඳ පළමුවන දිනය පටන් තුදස් දිනක් පුරන්තිවූ එක් රැයකි.

‘පඤ්චදසී අට්ඨමි’ යනුද මෙසේයි.

‘පක්ඛස්ස’- ශුක්ල පක්ෂයාගේද කෘෂ්ණ පක්ෂයාගේද මොවුහු තුනක් තුනක් කොට රැ සයක් වෙති. එහෙයින් සියලු තැනහි ‘පක්ඛ’ වචනය යෙදිය යුතුයි, පක්ෂය පිළිබඳ තුදස්වක පක්ෂය පිළිබඳ පසළොස්වක පක්ෂය පිළිබඳ අටවක යයි කියායි. නැවත විසේනිය කුමකින් නොගන්නා ලද්ද යත් සාර්වකාලික නොවන හෙයින්, භාග්‍යවත් සර්වඥයන් නූපන් කල්හිද ඉපිද නොපිරිනිවී කල්හිද පඤ්චමි ලකුණු නොකරන ලද්දීමැයි. පිරිනිවිකල්හි වනාහි ධර්මසංග්‍රාහක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

ධර්මශ්‍රවණය කලකින් වේයයි සිතූහ. ඉක්බිති 'පඤ්චමි' යයි සම්මත කොට ධර්ම ශ්‍රවණ දිනයක් තැබූහ. එතැන් පටන් හෝ (විසේනිය) ලකුණු කරන ලද්දිවු වායයි මෙසේ අසාර්වකාලික හෙයින් මෙහි නොගන්නා ලද්දියයි දතයුතු.

'තථාරූපාසු' - එබඳුවූ.

ආරාමවෙතියානි- පූජ්පාරාම ඵලාරාමාදීහු ආරාමයෝම 'ආරාමවෙතිය' නම් වෙති. ඒ එසේමැයි- චිත්තිකෘතාර්ථයෙන් ඔවුහු 'වෙතිය' යි කියනු ලැබෙත්. පූජනීයාර්ථයෙනැයි කියනලද වෙයි.

'වනවෙතියානි' - බලිහරණය කරන වනලැහැබි පුහග වන දෙවශාල වනාදිවූ වනයෝම 'වනවෙතිය' නම් වෙති.

'රුක්ඛ වෙතියානි' - ගම් නියමිගම් ආදීන්ගේ ද්වාරයන්හි පිදිය යුතු වෘක්ෂයෝම 'රුක්ඛවෙතිය' නම් වෙති. සැබව ලෝ වැසියෝ දෙවියන් විසින් අරක් ගන්නා ලද්දාහුයයි සිතමින් හෝ ඒ ආරාමාදීන් කෙරෙහිම දෙවියනැයි යන සංඥා ඇතිව හෝ ආරාම වනවෘක්ෂයන් සිත්හිලා සලකති, පුදති. එහෙයින් ඒ සියල්ලෝම 'වෙතිය' යයි කියනු ලැබෙත්.

'භිංසනකානි' - භය උපදවන්නාවූ දක්නනුටද අසන්නනුටද භය උපදවත් (යයි සේයි.)

'සලෝමහංසානි' - පිටිසෙන කල්හිම රොමොද්ගමය උදවන හෙයින් රොමොද්ගමය සමගම පවතිත්.

'අප්පෙවනාම පස්සෙය්‍යං' - ඒ භය හා භයානක අරමුණ දක්නෙම් නම් ඉතා මැනවැයි.

'අපරෙන සමයෙන' - 'එතදහොසි යන්නුනාහං' යි මෙසේ සිතු කාලයෙන් අන්‍ය කාලයෙක්හි.

'තත්ථ ච මෙ බ්‍රාහ්මණ විහරතො' - එබඳුවූ සෙනසුන්හි යම් යම් තැනක් මිනිසුන්ගේ අයැදීමට පුදකිරීමට යොග්‍යවූ යක්ෂ ස්ථානයක් වේද මල් දුම් මස් ලේ වුරුණු මෙදස් බඩ දිවි පපු ආදියෙන් විසුරුවීමෙන් තෙත්වූ පොළෝ තලය ඇත්තේද යක්ෂ රාක්ෂස පිශාචාදීන්ගේ අසහාය පැත්තලක් මෙන් වූයේද යම් තැනක් දාවල්හිද දක්නවුන්ගේ ළය පලන්නාක් මෙන් වේද ඒ ස්ථානය සඳහා කිහ. 'තත්ථ ච මෙ බ්‍රාහ්මණ විහරතො' යි.

'මග' ශබ්දය

'මගො වා ආගච්ඡති'- අං හෝ කුර හෝ කොටමින් ගෝණ කඟවේණ දිවි හුරු ආදි හෙද ඇති මාගයෙක් හෝ එයි. සියලු සිවුපාවුන්ටම මෙහි 'මග' යි නමකි. කිසිතැනක වනාහි කාණශාගාලද 'මග' යයි කියනු ලැබේ. (කියේ මැනු-)

ඔබගේ, ස්කන්ධය, වාෂ්පයෙකුගේ මෙනි, විජාම්භණය සිංහයෙකුගේ මෙනි. මාගරාජය ඔබට, නමස්කාරය වේවා, කිසිවක් ලබන්නෙමු නම් මැනවි.

මොරො වා කට්ඨං පාතෙති'- මයුරයෙක් හෝ වියලි දර කඩක් රුකින් සොලවා හෙලයි, 'මොර' ග්‍රහණයෙන්ද මෙහි සියලු පක්ෂීන්ගේ ගැනීම අදහස් කරන ලදී. එහෙයින් යම් කිසි පක්ෂියෙකැයි කියන ලද්දේ වෙයි, නොහොත් 'මොරොවා' යි වා ශබ්දයෙන් අන්කිසි පක්ෂියෙක් හෝ යයි (කියනලදී) පූර්වයෙහි 'මග' ශබ්දයාගේ ගැනීමෙහිද මේ ක්‍රමයයි.

'වාතො වා පණ්ණසං ඵරෙති'- වාතය හෝ කොළ කසළ සටයි.

'එතං නූන තං භයහෙරවං ආගච්ඡති'- මේ යමක් පැමිණේද නිශ්චයෙන් එය භයානක අරමුණකි, මෙතැන් පටන්ද ආරම්භණයම 'භයහෙරව' යයි දකියුතුයි. ස්වල්පවූද අධිමාත්‍රවූද භයට ආරම්භණ වන හෙයින් සැප අරමුණු කොට ඇති රූපය සැපය මෙනි.

'කින්නු බො අහං අඤ්ඤාදන්ථු භයපාටිකංඛි විහරාමි'- මම වනාහි කුමන කරුණකින් එකාන්තයෙන්ම භය ප්‍රාර්ථනා කරන්නෙක් කැමති වන්නෙක්ව වාසය කෙරෙමිද,

'යථාභූත යථාභූතස්ස'- යම් යම් ඉදිරියව්වකින් සිටියාවූ පවත්නාවූ සමන්විතවූ හෝ,

'මෙ'- මාගේ සමීපයෙහි,

'තථාභූත තථාභූතොව' යනු ඒ ඒ ඉරියව්වෙන්ම සිටියෙමි පවත්නෙමි සමන්විත වූයෙමි හෝ යන අර්ථයි.

'සො බො අහං -පෙ- පටිවිනෙමි යනු සක්මන් කරන්නාවූ බොසත්භට වනාහි එහි මුවන්ගේ අංකුර ශබ්දාදි හෙද ඇති භයහෙරවාරම්භණයක් පැමිණි මහසත් තෙම නොම

සිටියි, නොහිඳියි, නොනිඳියි. වැලි සක්මන් කරමින්ම හාත්පසින් විමසන්නේ හාත්පසින් සොයන්නේ භයභෙරවයක් නොදකී. එය මුවන්ගේ අංකුර ගබ්ඳාදි මාත්‍රයක්ම වෙයි, හෙතෙම ඒ දැන තෙල මේ නම්, භයභෙරවයක් නොවේයයි අනතුරුව සිටියි හෝ හිඳි හෝ ගයනය හෝ කෙරෙයි. මේ අර්ථය දක්වන්නාහු 'සො බො අභං' යනාදිය වදාළහ. සියලු පෙය්‍යාලයන්හි මේ ක්‍රමයයි.

මෙයින් මත්තෙහිද ඉරියව් පිළිවෙළින් නොකියා ආසන්නපරිපාටියෙන් ඊයඹාපථයෝ කියන ලද්දාහුයයි දන යුත්තාහුය. ඒ එසේමැයි- සක්මන් කරන්නහුට ඒ භය භෙරවය පැමිණි කල්හි නොසිටියේ නොහුන්නේ නොනිපන්නේ සිටියහුටද පැමිණි කල්හි සක්මන් නොකෙළේයයි මෙසේ ඒ ඒ ඉරියව්වට ආසන්න පරිපාටියෙන් කියන ලද්දාහු යයි. මෙසේ භයජනකවූද ස්ථානයන්හි තමහට භය හා භයානක අරමුණු නැතිබව දක්වා මෙවිට ධ්‍යායීන්ගේ සම්මුඛ ස්ථානයන්හි තමන් වහන්සේගේ අසම්මුඛ නොමුළා විහරණ දක්වනට 'සන්ති බො පන බ්‍රාහ්මණ' යනාදිය වදාළහ.

එහි සන්ති- ඇත්තාහුය, විද්‍යමාන වෙත්, ලැබෙත්.

'රත්තිං යෙව සමාන'- රාත්‍රිකාලයම ඇත්තේ,

'දිවාති සඤ්ජානන්ති'- මේ දවාලයයි හඳුනත්,

'දිවායෙව සමාන'- දවල්කාලයම ඇත්තේ.

'රත්තිති සඤ්ජානන්ති'- මෝ රාත්‍රියයයි හඳුනත්, කුමක් හෙයින් වනාහි මොවුහු මෙබඳු සංඥා ඇත්තාහු වෙත්ද යත්, උත්ථාන කෞශල්‍යය නැති බැවින් හෝ පක්ෂිත්ගේ නාදයෙන් හෝ යි, කෙසේද? මෙලොව එකෙක් අවදාන කෘත්ස්යතැනි වූයේ දවල් පිරියම් කොට දවල් සමවන්නේ දහවල්ම නැගී සිටීමයි මෙනෙහි කිරීම උපදවයි, එතකුළු වුවත් කල් පිරිසිඳි මෙහි නොද දක්ෂවෙයි, හෙතෙම දවල් කාලය ඉක්මවා රාත්‍රි භාගයෙහි නැගීසිටියි. එතකුළු වුවත් අවදාන කෘත්ස්යස්ථරණ වශයෙන් ඕනට නිර්මල වෙයි, ප්‍රකට වෙයි, අතිශයින් ප්‍රකට වෙයි. හෙතෙම 'දහවල් නැගීටිමයි' උපදවන ලද මනස්කාර ඇති බැවින්ද අවදාන කෘත්ස්යස්ථරණයෙන් නිර්මල ප්‍රකටවූ බැවින්ද රාත්‍රියම දහවල්යයි දැනගනී.

මෙලොව එකෙක් වනාහි නිලකෘත්ස්ය ලාභීවූයේ රාත්‍රියෙහි පිරියම් කොට රාත්‍රියෙහි (සමවතට) සමවන්නේ රාත්‍රියෙහිම නැඟී සිටීමයි සිතිවිලි උපදවයි, එතකුළු වුවත් නොද කාලපරිච්ඡේදයෙහි දක්ෂවූයේ වෙයි. හෙතෙම රාත්‍රිය ඉක්මවා දිවාභාගයෙහි නැඟී සිටියි. එතකුළු වුවත් නිලකෘත්ස්ය ස්ඵරණ වශයෙන් ඕනට අවිසද වෙයි, අප්‍රකට වෙයි, හෙතෙම රාත්‍රියෙහි නැඟිටීමයි උපදවන ලද සිතිවිලි ඇති බැවින්ද නිල කෘත්ස්යස්ඵරණයෙන් අවිසද අප්‍රකටවූ බැවින්ද දහවල්ම රාත්‍රියයයි දැනගනී. මෙසේ වනාහි උත්ථාන කොශලයය නැති බැවින් මෙබඳු සංඥා ඇත්තාහු වෙති.

පක්ෂිනාදයෙන් වනාහි මෙලොව එකෙක් ඇතුළු සෙනසුන්හි හුන්නේ වෙයි. ඉක්බිත්තෙන් දිවාකාලයෙහි හඬන කවුඩු ආදී පක්ෂිහු වන්දාලෝකයෙන් දහවල්යයි සිතමින් හෝ අන්‍ය කාරණයන්ගෙන් හෝ රාත්‍රියෙහි නාදකරත්, හෙතෙම ඔවුන්ගේ ශබ්දය අසා රාත්‍රියම දහවල්යයි දැනගනී. තවද මෙලොව එකෙක් ගල් අතරෙහි ගැඹුරුවූ සතවූ වනයෙන් වැසුනු ගල්ගුහාවෙකිහි සප්තාහවද්දලිකා පවත්නා කල්හි අතුරුදහන්වූ ඉරඵලිය ඇති කල්හි හුන්නේ වෙයි. එකල්හි රාත්‍රියෙහි හඬන මහමුහුණු ආදී පක්ෂිහු මධ්‍යාහ්නකාලයෙහිද ඒ ඒ තැන්හි සමවූ අන්ධකාරයෙහි සැඟවුනාහු රාත්‍රි සංඥායෙන් හෝ අන් කරුණුවලින් හෝ හඬත්. හෙතෙම ඔවුන්ගේ ශබ්දය අසා දහවල්ම වූයේ රාත්‍රියයයි දැනගනී. මෙසේ පක්ෂින්ගේ නාදයෙන් මෙබඳු සංඥා ඇත්තාහු වෙත්යයි.

‘ඉදමහං’ යනු ඉදං + අහං (-මම මේ) මෙසේ දැනගැනීම. ‘සම්මොහ විහාරස්මිං වදාමි’ යනු සම්මුඛ විහාර පයඝාපන්න වූවක් ඇතුලත් වූවක් එක්තරා මුළාවිහරණයක්යයි කියමියි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘අහං ඛො පන බ්‍රාහ්මණ, -පෙ- සඤ්ජානාමි’ යනු බෝසත්හට රැ දාවල් පිරිසිදීම ප්‍රකටය, සන්තාහවද්දලික, ඇති කල්හිද සඳහිඳු නොදක්නා කල්හිද මෙතෙක් පෙරබත් කාලය ගියේය. මෙතෙක් පසුබත්කාලය ගියේය, මෙතෙක් පෙරයම ගියේය, මෙතෙක් මැදියම ගියේයයි දැනගනීමැයි එහෙයින්

මෙසේ වදාළහ. පිරු පැරැම් ඇති බෝසත් තෙම මෙසේ දැනගනී යන යමක් ඇද්ද මෙය ආශ්වායභියක් නොවෙයි. යම් හෙයකින් ප්‍රාදෙශ ඥානයෙහි සිට ශ්‍රාවකයන්ටද රාත්‍රිත්ථිව පරිච්ඡේදය ප්‍රකටවේද එහෙයිනි.

ගොදත්ත තෙර

කැළණි මහ වෙහෙර වනාහි 'ගොදත්ත' තෙරණුවෝ දැගුල් කල්හි බත් ගෙන අඟුල්කාලයෙහි වළඳිති. හිරු නො පෙනෙන කල්හිද උදෑසනම සෙනස්තට පිවිස ඒ වෙලායෙහි නික්මෙති. දිනක් ආරාමිකයෝ සෙට තෙරුන් නික්මෙන කාලය දක්නෙමුයයි බත් සම්පාදනය කොට කල් වැඩි මුල්හි හුන්න. තෙරුන් වහන්සේ දැගුල් කාලයෙහිම නික්මුනු සේක. එතැන් පටන් හිරු නොපෙනෙන කල්හිද තෙරුන් නික්මෙන ලකුණෙන්ම බෙරය පහරති.

කාළදෙව තෙර

වජගරගිරි විහාරයෙහිද කාළදෙව තෙරුන් වහන්සේ අතැවස යාමගණ්ඨිකය ගසනසේක. මෙය තෙරුන් විසින් පුරුදු කරන ලද්දේය. නොද යාමයන්ත්‍රනාඩිකා (පෑතැටිය) යොදනි, අන්‍ය හික්ෂුහු යොදති, එකල පෙරයම නික්මුනු කල්හි තෙරුන් මුඟුර ගෙන සිටි කල්හිම හෝ එක් දෙවරක් ගසන කල්හිම හෝ යාමයන්ත්‍රය වැටෙයි. මෙසේ තුන්යම්හි මහණදම් කොට තෙරණුවෝ උදෑසනම ගමට පිවිස පිණ්ඩපාතය ගෙන වෙහෙරට අවුත් බොදුන් ගල්හි පය තබා දිවා විහාරස්ථානයට ගොස් මහණදම් කෙරෙති, හික්ෂුහු කාලස්ථම්භය දැක තෙරුන් ඊම පිණිස යවත් ඒ ගිය මහණ තෙරුන් දිවා විහාරස්ථානයෙන් නික්මෙන්නහුම හෝ අතරමඟ හෝ දකී. මෙසේ ප්‍රාදෙශඥානයෙහි සිටියාවූ ශ්‍රාවකයන්ටද රෑ දාවල් පිරිසිඳීම ප්‍රකටවූයේ වෙයි. බෝසතුන්ට කියනු කිම.

'යං බො තං -පෙ- වදෙය්‍ය' යන මෙහි වනාහි බමුණ, ඒ යමෙක් උදෙසා 'අසම්මොහධම්මො සන්නො ලොකෙ උප්පන්නො -පෙ- සුඛාය දෙව මනුස්සානං' යන වචනය කියන්නාවූ කිසිවෙක් මනාකොට කියන්නේ නම් මනාකොට කියන්නේ වන්නේද, මෘෂා නොකියනසුලු වූයේ වන්නේද, මා

උදෙසාම ඒ වචනය කියන්නේ මනාකොට කියන්නේය. මනාකොට කියන්නෙක් වන්නේය. මෘෂා නොකියනසුලු වූයේ වන්නේ යයි මෙසේ පද සම්බන්ධය දත යුත්තේය.

එහි 'අසම්මොහ ධම්මො' - නොමුළාවන ස්වභාව ඇත්තේ.

'ලොකෙ' - මනුෂ්‍ය ලොකයෙහි.

'බහුජනහිතාය' - ප්‍රඥා සම්පත්තියෙන් දෘෂ්ටධාර්මික සාම්පරායික හිතොපදෙශක වූයේනුයි බොහෝ දෙනාට හිත පිණිස,

'බහුජනසුධාය' - ත්‍යාගසම්පත්තියෙන් උපකරණ සුඛ දානය කරන්නේනුයි බොහෝ දෙනාට සැප පිණිස.

'ලොකානුකම්පකාය' - මෙමුත්ති කරුණා සම්පත්තියෙන් මවු පියන් මෙන් ලොකයා රක්තේ ගොපනය කරන්නේනුයි ලොකයාහට අනුකම්පා පිණිස.

'අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං' යන මෙහි දිව්‍ය මනුෂ්‍ය ග්‍රහණයෙන් භව්‍ය පුද්ගලයන්වූ චෛතෙය සත්වයන්ම ගෙන ඔවුන්ගේ නිර්වාණ මාර්ග ඵලාධිගමය පිණිස තමන් වහන්සේගේ උත්පත්තිය දක්වන සේකැයි දත යුත්තේය.

ඒ එසේමැයි - 'අත්ථාය'යි කී කල්හි පරමාර්ථය පිණිස නිර්වාණය පිණිසයයි කියන ලද වෙයි.

'හිතාය'යි කී කල්හි ඊට පමුණුවන මාර්ගය පිණිසයයි කියන ලද වෙයි. යම්හෙයකින් නිවනට පමුණුවන මාර්ගයෙන් මන්තෙහි හිතයක් නම් නැතද එහෙයිනි.

'සුඛාය'යි කී කල්හි පලසමවත් සුවය පිණිසයයි කියන ලද වෙයි. එයින් මන්තෙහි සැපයක් නැති හෙයිනි.

මේ වදාරනලද්දේද වෙයි - 'අයං සමාධි පච්චුප්පන්න සුඛො චෙව ආයතිඤ්ච සුඛවිපාකො' යි මෙසේ භාග්‍යවත්හු බුද්ධගුණ ප්‍රතිලාභය අවසන් කොට තමන් වහන්සේගේ නො මුළා විහරණය බමුණාහට දක්වා මෙවිට යම් ප්‍රතිපදාවකින් ඒ කොටිප්‍රාප්තවූ අසම්මොහ විහරණයට පැමිණියේද ඒ ප්‍රතිපදාව පූර්ව භාගයෙහි පටන් දක්වනට 'ආරද්ධං බො පන මෙ බ්‍රාහ්මණ' යනාදිය වදාළහ. කිසිවෙක් වනාහි මෙසේ කියති. 'මේ අසම්මොහ විහාරය අසා බමුණාට මෙබඳු සිතක් උපන්නේය,

කිනම් ප්‍රතිපදාවකින් මීට පැමිණියේදැ යි ඔහුගේ සිත දැන 'මම මේ පිළිවෙතින් මේ උතුම්වූ අසම්මාන විහරණයට පැමිණියෙමි' යි දක්වන සේක් මෙසේ වදාළසේකැයි.

'එහි ආරද්ධං බො පන මෙ බ්‍රාහ්මණ, විරියං අහොසි' යනු 'බමුණ, මේ උතුම්වූ අසම්මාන විහාරය තෙම කුසිතවූ මුළා සිහි ඇති දරුවා සහිතවූ කය ඇති විසුරුනු සිත් ඇත්තාවූ හෝ 'මා විසින්' නොලබන ලද්දේය. තවද ඊට පැමිණීම පිණිස මා විසින් වියඝිය පටන් ගන්නා ලද්දේ විය. බෝමැඩ සම්පයෙහි හුන් මා විසින් වතුරංග වියඝිය පටන්ගන්නා ලද්දේ දැඩි කොට ගන්නා ලද්දේ නොලිහිල්ව පවත්වන ලද්දේ වූයේයයි කියන ලද වෙයි. මා විසින් ඒ වියඝිය ආරබ්ධ බැවින්ම නොසැඟවුනේ විය.

'උපට්ඨිතා සති අසම්මුට්ඨා- හුදෙක් වියඝියම නො ද වෙයි, මාගේ සිහියද අරමුණට අහිමුඛ භාවයෙන් එළඹ සිටියා වෙයි. එළඹ සිටි බැවින්ම නො මුළාවූවා වෙයි.

'පස්සද්ධො කායො අසාරද්ධො'- කාය චිත්ත ප්‍රග්බ්ධි සම්භවයෙන් මාගේ කයද බරඇරුනේ විය, එහි යම් හෙයකින් නාමකාය ප්‍රග්බ්ධි (-බර ඇරුන) කල්හි රූපකායද ප්‍රග්බ්ධිවූයේම වේද එහෙයින් නාමකායය රූපකායයයි නොවෙසෙසාම "පස්සද්ධො කායො"යි කියන ලදී.

'අසාරද්ධො' යනු හෙද වනාහි ප්‍රග්බ්ධි බැවින්ම අසාරද්ධය පහවූ දරුවා ඇත්තේයයි කියන ලද්දේ වෙයි.

'සමාහිතං චිත්තං එකග්ගං'- මාගේ සිතද මනාකොට පිහිටියේය. මනාකොට තබන ලද්දේය. අර්පණාවට පමුණුවන ලද්දක් මෙන් විය. මනාකොට පිහිටුවන ලද බැවින්ම එකඟවූයේය, අවලවූයේය, සැලීම් රහිතවූයේයයි මෙතෙකින් ධ්‍යානයාගේ පූර්ව භාග ප්‍රතිපදා නොමෝ කියන ලද්දී වෙයි මෙවිට මේ ප්‍රතිපදාවෙන් අධිගතවූ ප්‍රථම ධ්‍යානය ආදී කොට විද්‍යාත්‍රය අවසන් කොට ඇති විශේෂය දක්වන සේක්- 'සො බො අහං' යනාදිය වදාළහ.

සතර ධ්‍යානය

එහි 'විචිච්චෙව කාමෙහි -පෙ- වතුන්'ථජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහාසිං යන මෙහි වනාහි යමක් කියයුතු වන්නේද

ඒ සියල්ල විගුද්ධිමාර්ගයෙහි පෘථිවි කෘත්ස්න කථාවෙහි කියන ලද්දේය- හුදෙක් එහි 'උපසම්පජ්ජ විහරති' යි ආයේය, මෙහි 'විහාසිං' යි ආයේය. මෙයම විශෙෂය වෙයි. භාග්‍යවත්තු කුමක් කොට මේ ධ්‍යානයන්ට පැමිණ විසුසේක්ද යත්, කර්මස්ථාන භාවනාකොටය කවර කර්මස්ථානයක්ද යත්, ආනාපාන ස්මෘති කර්මස්ථානයය, නැවත මේ සතර ධ්‍යානයෝ කිසිවෙකුට විත්තෙනකාග්‍රතාවය පිණිස වෙති, කිසිවෙකුට විදර්ශනාපාදක වෙති, කිසිවෙකුට අභිඥාපාදක වෙති, කිසිවෙකුට නිරොධපාදක වෙති, කිසිවෙකුට භවාචක්‍රමණය පිණිස වෙති, ඔවුනතුරෙහි ක්ෂිණාග්‍රවයන්ට විත්තෙනකාග්‍රතාවය පිණිස වෙත්.

ඒ එසේමැයි- ඔවුහු සමවැද එකඟයින් ඇත්තාහු සුවසේ දවස වාසය කරන්නෙමුයි මෙසේ කියුණු පිරියම් කොට අටසමවත් නිපදවති. ශෛක්ෂ පෘථජ්ජනයන්ට සමවතින් නැඟී සිට එකඟවූ සිතින් විදර්ශනා කරන්නෙමුයි නිපදවන්නවුන්ට විදර්ශනාපාදක වෙති, යමෙක් වනාහි අටසමවත් නිපදවා අභිඥාපාදක ධ්‍යානයට සමවැද සමවතින් නැඟීසිට 'එකොපි හුත්වා ඛණ්ඩා භොති' යි කියනලද නය ඇති අභිඥාවන් ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු නිපදවති. ඔවුනට අභිඥාපාදක වෙති, යම් කෙනෙක් අටසමවත් උපදවා නිරොධ සමාපත්තියට සමවැද සතියක් අවිත්තකව දිටු බැමිහි ම නිරොධ නම් නිවණට පැමිණ සුවසේ වාසය කරන්නෙමුයි නිපදවන්ද ඔවුනට නිරොධ පාදකවූවාහු වෙති. යම්කෙනෙක් අටසමවත් නිපදවා නොපිරිහුනු දැහැන් ඇත්තමෝ බඹලොව උපදින්නෙමුයි නිපදවන්ද ඔවුනට භවාචක්‍රමණය පිණිස වෙති. භාග්‍යවතුන් විසින් වනාහි මේ චතුර්ථධ්‍යානය බෝරුක් මුලදී නිපදවන ලද්දේය. එය උන්වහන්සේට විදර්ශනාපාදකද විය, අභිඥාපාදකද, සර්වකෘත්‍යසාධකද විය. සියලු ලොවී ලොවුතුරා ගුණදායක වූයේයයිද දතයුතුයි. යම් ගුණ කෙනෙකුත් ගෙන දුන්නේ වීද, ඔවුනතුරෙන් එකදෙසයක් දක්වනසේක්, 'සො එවං සමානිතො චිත්තෙ' යනාදිය වදාළහ.

ත්‍රිවිද්‍යාව

එහි (පූර්වෙතිවාස දිව්‍ය චක්ෂු යන) ද්විවිද්‍යාවන්ගේ පදානු වර්ණනාවද භාවනානයද විගුද්ධිමාර්ගයෙහි විස්තර කරන

ලද්දේය, හුදෙක් එහි 'සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ -පෙ-
අභිනින්නා මෙති' යි කියන ලදී

මෙහි 'අභිනින්නාමෙසිං' යි කියන ලද, 'අයං ඛො මෙ
බ්‍රාහ්මණ, යන මේ අර්පණාචාරයද එහි නොආයේයයි මෙයම
විගෙෂයයි.

'එහි 'සො' යනු ඒ මම,

'අභිනින්නාමෙසිං' - එලවිමි

'අභිනින්නාමෙසිං' යන වචනයෙන්ද, 'සො' යන මෙහි
'ඒ මම' යයි මෙසේ අර්ථය දෙන යුත්තේය. තවද යම් හෙයකින්
භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ වශයෙන් මේ
පූර්වෙතිවාසානුස්මාතිඥානය ආයේද එහෙයින් 'සො තතො
චුතො ඉධුපපන්නො' යි මෙහි මෙසේ යොජනා දෙනුත්තිය.
යම් හෙයකින් මෙහි 'සො තතො චුතො' යනු පෙරළා
තවත්තනුගේ ප්‍රත්‍යාවේෂාව වේද, එහෙයින් 'ඉධුපපන්නො'
යනු මේ මෙහි උත්පත්තියට අනතුරුව (යනු අර්ථයි.)

'අමුත්‍ර උපපාදිං' යනු කුෂිත භවනය සඳහා වදාළහ යි දත
යුත්තේය.

'තත්‍රාපාසිං එවන්තාමො' - එ කුෂිත භවනයෙහිද 'සෙත
කෙතු' නම් දිව්‍යපුත්‍රයා වීමි,

'එවං ගොත්තො' - ඒ දෙවතාවුන් සමග සමාන ගොත්‍ර
ඇත්තෙමි,

'එවං චණ්ණො' - ස්වර්ණවර්ණ වූයෙමි,

'එවමාහාරො' - දිව්‍යසුඛාහාර ඇත්තෙමි,

'එවං සුඛදුක්ඛ පටිසංවෙදී' - මෙසේ දිවසුව විදිනසුලු
වූයෙමි, දුක වනාහි සංස්කාරයන්ගේ දුඛ මාත්‍රයෙක් මැයි.

'එවමායු පරියන්නො' - මෙසේ සත්පණස් කෙළ සැට
ලක්ෂයක් අවුරුදු ආයු ඇත්තෙමි වීමි.

'සො තතො චුතො' - ඒ මම ඒ කුෂිත භවනයෙන්
චුතවූයෙමි.

ඉධුපපන්නො' මෙලෙවිහි උපන්නෙමි වීමි.

'අයං ඛො මෙ බ්‍රාහ්මණ, යනාදියෙහි, මෙ- මා විසින්
විජ්ජා- විදිත කරණාර්ථයෙන් විද්‍යා නමු, කුමක් විදිත කෙරේද
යත්? පූර්වෙතිවාසයයි.

'අවිජ්ජා' ඒ පෙර විසූ කදපිළිවෙළ සම්බන්ධවූම අවිදිත කරණාර්ථයෙන් එය ප්‍රතිවිජාදනය කරන්නාවූ මොහය තෙම (අවිද්‍යා යි) කියනු ලැබේ.

'තෙමො' - ඒ මොහයම ප්‍රතිවිජාදකාර්ථයෙන් 'තමස්' යයි කියනු ලැබේ.

'ආලොකො' - ඔ විද්‍යානොමෝම අවහාස කරණාර්ථයෙන් ආලොකයයි කියනු ලැබේ. මෙහිදු විද්‍යා නොමෝ ලබන ලද්දිය, යන මේ අර්ථයි. සෙස්ස ප්‍රශංසා වචනයයි.

මෙහි යොජනා වනාහි මා විසින් මේ විද්‍යා ලබන ලද්දිය, ලබන ලද විද්‍යා ඇත්තාවූ ඒ මා විසින් අවිද්‍යා නසන ලද්දිය, විශෙෂයෙන් නසන ලද්දිය යන අර්ථයි, කුමක් හෙයින්ද? මේ හෙයකින් විද්‍යා උපන්නිද එහෙයිනි. සෙසු දෙපදයෙහිද මේ කුමයයි.

'යථා තං' යන මෙහි 'යථා' යනු උපමායෙහි වේ, 'තං' යනු නිපාතයෙක, ස්මෘතියගේ අවිප්‍රවාසයෙන් 'අප්පමත්තස්ස' - අප්‍රමාද වූවනුට, වියඹී නමැති අවිචෙන්,

'අනාපිනො' (තැවෙනසුලු වූවනුට කෙලෙසුන් තවන වියඹී ඇත්තනුටය යනුයි) කයෙහිද ජීවිතයෙහිද අපෙක්ෂා රහිත බැවින් පහිතත්තස්ස (නිවනට මෙහෙයන ලද සිත් ඇත්තනුට) හරිතලද සිත් ඇත්තනුටය යන අර්ථයි. මේ කියන ලද්දේ වෙයි.- අප්‍රමත්තව කෙලෙසුන් තවන වියඹී ඇතිව හරිතලද සිත් ඇතිව වාසය කරන්නෙකු විසින් අවිද්‍යා මෙසේ නසනු ලබන්නේද විද්‍යා යම්සේ උපදවනු ලබන්නේද මොහ නම් තමස නසනු ලබන්නේද ආලොකය උපදවනු ලබන්නේද එපරිද්දෙන් මා විසින් අවිද්‍යා නසන ලද්දිය, විද්‍යාව උපන්නිය, තමස නසන ලද්දේය, ආලෝකය උපන්නේය. ප්‍රධන්වියඹීයෙහි යෙදුනාවූ මේ මා විසින් (වියඹීයට) අනුරූපවම එලය ලබන ලද්දේයයි.

(පූර්වෙනිවාස කථා නිමි)

චූතිඋත්පත්ති කථාවෙහි යම් හෙයකින් මෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ වශයෙන් පෙල ආවාද එහෙයින් 'පස්සාමි ජානාමි' යි වදාරන ලදී, මේ වෙනයි. සෙස්ස විශුද්ධි මාර්ගයෙහි කියන

ලද්දට සමානමැයි. මෙහි වනාහි 'විජ්ජා' යනු දිව්‍යවක්ෂුර්ඥාන විද්‍යාවයි, 'අවිජ්ජා' යනු සත්වයන්ගේ ව්‍යුති ප්‍රතිසන්ධි ප්‍රතිවිජාදනය කරන්නාවූ අවිද්‍යාවයි, සෙසු සෑ ක්‍රමයමැයි.

යම් හෙයකින් පිරු පැරුම් ඇති මහසතුන්ගේ පරිකර්ම කෘත්‍යයක් නම් නැත්තේද යම් හෙයකින් ඔවුහු සිත නැමූ ඇසිල්ලෙහිම අනෙකප්‍රකාරවූ පෙරවිසූ කදපිළිවෙළ සිහි කෙරෙත්ද දිව්‍යවක්ෂුර්ඥාන විද්‍යාවක් දැක්වේද, එහෙයින් එහි පරිකර්මය ආදිකොට යම් භාවනා ක්‍රමයක් කියන ලද්දේද එයින් මෙහි ප්‍රයෝජනයක් නැත යයි.

තුන්වැනි විද්‍යාවෙහි 'සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ' යි විදර්ශනාපාදකවූ චතුර්ථධ්‍යාන චිත්තය දතයුතු.

'ආසවානං ඛයඤාණාය' - අර්හත්මාර්ග ඥානය පිණිස, ඒ එසේමැයි - අර්හත්මාර්ගය තෙම ආශ්‍රවයන් විනාශ කරන හෙයින් ආශ්‍රවයන්ගේ ක්ෂයයයි කියනු ලැබේ. ඒ ආශ්‍රව ක්ෂයයෙහිද මේ ඥානය වෙයි, එහි ඇතුළත්වූ හෙයින්ම.

'චිත්තං අභිනින්නාමෙසිං' - විදර්ශනා චිත්තය එලවිමි.

'සො ඉදං දුක්ඛං' යන මේ ආදි තැන්හි මෙතෙක් දුක්ඛ මෙයින් වැඩියක් නැතැයි සියලුම දුක්ඛසත්‍යය රසලක්ෂණ සහිත ප්‍රතිවේදයෙන් තත්වපරිද්දෙන් විශේෂයෙන් අවබෝධ කෙළෙමි, දැනගතිමි, ප්‍රතිවේද කෙළෙමි. ඒ දුක්ඛයාගේද නිර්වර්තකවූ තණ්හාව මේ දුක්ඛසමුදයයයිද ඒ දෙකම යම් තැනකට පැමිණ නිරුද්ධ වේද ඒ ඔවුන්ගේ නොපැවැත්මවූ නිවන මේ දුක්ඛනිරෝධයයයිද ඒ නිවනටද පමුණුවන්නාවූ ආයතීමාර්ගය මෝ දුක්ඛ නිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාවයයිද සරස ලක්ෂණ ප්‍රතිවේදයෙන් තත්ව පරිද්දෙන් විශේෂයෙන් අවබෝධ කෙළෙමි, දැනගතිමි, ප්‍රතිවේද කෙළෙමි' යි මෙසේ අර්ථය දතයුත්තේය. මෙසේ ස්වරූප වශයෙන් සත්‍යයන් දක්වා මෙවිට කල්ලේගයන්ගේ වශයෙන් ප්‍රයතියයෙන් දැක්වන සේක් 'ඉමෙ ආසවා' යනාදිය වදාළහ.

'තස්ස මෙ එවං ජානතො එවං පස්සතො' - මෙසේ දන්නාවූ මෙසේ දක්නාවූ ඒ මාගේ විදර්ශනාව සමග කෝටිප්‍රාප්තවූ මාර්ගය වදාරති.

‘කාමාසවා’ - කාමාශ්‍රවයෙන්.

‘විමුච්චිතං’ - යන මෙයින් ඵලක්ෂ්‍ය දක්වති, ඒ එසේමැයි මාර්ගක්ෂණයෙහි සිත මිඳෙයි, ඵලක්ෂණයෙහි මිදුනේ වෙයි.

ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ඥානය

‘විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ඥාණං’ යන මෙයින් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ඥානය දක්වති.

‘බිණාජාති’ යනාදියෙන් ඒ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ඥානයාගේ භූමිය වදාරති, ඒ ඥානයෙන් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ‘බිණා ජාති’ යනාදිය දැනගත් සේක.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ කිනම් ජාතියක් ක්ෂයවූවාද? එය එසේ දැනගත් සේක්ද යත්, උන්වහන්සේගේ ඉක්මනු ජාති නොමෝ ක්ෂය නොවූවා වෙයි, පෙරම ක්ෂයවූ හෙයින්, අනාගත ජාතියද නොවෙයි, අනාගතයෙහි උත්සාහයක් නැති හෙයින්, පවත්නා ජාතියද නොවෙයි. විද්‍යමාන හෙයින්, මාර්ගය නොවැඩූ බැවින් එකවතුපඤ්චවොකාර භාවයන්හි එකවතු පඤ්චස්කන්ධ නම් වූ යම් ජාතියක් උපදින්නිද ඕ නොමෝ මාර්ගය වැඩූ බැවින් නුපදනා ස්වභාව ඇති බවට පැමිණීමෙන් ක්ෂයවූ, ඒ භාග්‍යවත්තු මාර්ග භාවනාවෙන් ප්‍රගීණවූ ක්ලේශයන් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කොට කෙලෙසුන් නැති කළහි විද්‍යමානවූද ඒ කර්මය මත්තෙහි පිළිසිඳ නොදෙන්නේ වේයයි දන්නාහු දැනගත්සේක.

‘වුසිතං’ යනු වැස නිමවන ලද්දේය, භාත්පසින් වැස නිමවන ලද්දේය, කරන ලද්දේය, හැසිරෙන ලද්දේය. නිම වන ලද්දේය යන අර්ථයි.

‘බ්‍රහ්මචරියං’ - මාර්ග බ්‍රහ්මචරියාව, යම් හෙයකින් පෘථජ්ජන කලාණයා සමග සප්තශෛක්ෂයෝ බඹසරවස් වෙසෙත් නම් වෙත්ද, කම්ණාශ්‍රවතෙම වැසනිමවනලද බඹසර වස් ඇත්තේද, එහෙයින් භාග්‍යවත්තු තමන් වහන්සේගේ බ්‍රහ්මචරියා වාසය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නාහු ‘වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං’ යි දැනගත්සේක.

‘කතං කරණියං’ යනු වතුස්සත්‍යයන්හි වතුමාර්ගයන් ගෙන් පරිඥා ප්‍රභාණ සාක්ෂාත්ක්‍රියා භාවනා වශයෙන් ෂොඩශ විධවූ කෘත්‍යයම නිමවන ලද්දේය යන අර්ථයි. යම් හෙයකින්

පාඨප්පන කලාණාදීහු ඒ සොළොස් කිය කෙරෙත්ද, ක්ෂිණාග්‍රව තෙම කළ කටයුතු ඇත්තේද, එහෙයින් භාග්‍යවත්හු තමන් වහන්සේ විසින් කටයුතු ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරන්නාහු 'කතං කරණියං' යි දැනගත්සේක.

'නාපරං ඉත්ථත්තාය' - යනු මෙවිට තවද මෙබඳුබව පිණිස හෝ මෙසේ ෂොධබවිධ කෘත්‍යභාවය පිණිස හෝ කෙලෙස් ක්ෂයකිරීම පිණිස හෝ මාර්ග භාවනාකෘත්‍යයක් මට නැතැයි දැනගත්සේක.

නොහොත් 'ඉත්ථත්තාය' මෙබඳු භාවයෙන් මේ මෙබඳු ප්‍රකාරයෙන් දැන් පවත්නාවූ ස්කන්ධ පරම්පරාවෙන් අන්‍යවූ ස්කන්ධ පරම්පරාවක් මට නැත, මේ පඤ්චස්කන්ධයෝ වනාහි පරිඥානවූහු සුන්මුල් ඇති රුක් මෙන් සිටිති, ඔවුහු වර්ම විඥානයාගේ නිරොධයෙන් දරරහිතවූ ගින්නක් මෙන් නිවෙන්නාවූයයි දැනගත් සේක. දැන් මෙසේ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා ඥාන පරිගහිතවූ ඒ ආශ්‍රවක්ෂයඥානය බමුණාහට දක්වන සේක් - 'අයං බො මෙ බ්‍රාහ්මණ' යනාදිය වදාළහ.

එහි 'විජ්ජා' යනු අර්හත්මාර්ගඥාන විද්‍යාවයි,

'අවිජ්ජා' යනු චතුස්සත්‍යය ප්‍රතිච්ඡාදනය කරන්නිවූ අවිද්‍යාවයි. සෙස්ස කී නයමැයි.

මෙනෙකින්ද පූර්වෙතිවාස ඥානයෙන් අතීතඥානයද දිව්‍ය චක්ෂුර් ඥානයෙන් ප්‍රත්‍යුත්පන්නානාගත ඥානයද ආශ්‍රවක්ෂය කර ඥානයෙන් සියලු ලොකොත්තර ගුණයදැ යි මෙසේ ත්‍රිවිද්‍යවන්ගෙන් සියලු සර්වඥගුණයන් සංග්‍රහ කොට ප්‍රකාශ කරන සේක් තමන්වහන්සේගේ නොමුළා විහරණය බ්‍රාහ්මණයාහට දැක්වූසේක මෙසේ වදාළ කල්හි බමුණු තෙම මෙසේ සිතී, 'ග්‍රමණ ගෞතම තෙමේ සර්වඥබව ප්‍රතිඥා කෙරෙයි, අද දක්වාත් අරණ්‍ය වාසය නොහරී, ඔහු විසින් කළයුතු අත් කිසිවකුත් අද්දැ' යි ඉක්බිති භාග්‍යවත්හු ඔහුගේ අදහස දැන මේ අධ්‍යාශයානුසන්ධියෙන් 'සියා බො පන තෙ' යනාදිය වදාළහ.

එහි 'සියා බො පන තෙ බ්‍රාහ්මණ, එවමස්ස' - බමුණ, කිසිවිටෙක නුඹට මෙසේ සිතක් වන්නේය, 'න බො පනෙතං

බ්‍රාහ්මණ. එවං දට්ඨබ්බං' - බමුණ, තා විසින් මාගේ මේ පන්ත සෙනාසන සේවනය කිරීම වනාහි පහතොසුල රාගාදිය ඇති බැවින් මෙසේ නොදනගුයි මෙසේ වන කෙළවර සෙනසුන් සේවනය කිරීමෙහි අකාරණය (-හෙතු රහිත බව) ප්‍රක්ෂේපකොට කරුණු දක්වන සේක' - 'ද්වෙ බො අහං' යනාදිය වදාළහ.

එහි අර්ථයම 'අත්ථවස' නම්වේ. එහෙයින් 'ද්වෙ බො අහං බ්‍රාහ්මණ, අත්ථවසෙ' යනු 'බමුණ, මම අර්ථ දෙකක් කරුණු දෙකක් දක්නෙමි' යි කියන ලද වෙයි.

'අත්තනො ව දිට්ඨධම්මසුඛ විහාරං' යන මෙහි 'දිට්ඨධම්ම' නම් මේ ප්‍රත්‍යක්ෂවූ ආත්මභාවයයි, 'සුඛ විහාර' නම්? සතර ඉරියව් විහරණයන්ගේ එසුඛවයි, යම් හෙයකින් වෙනෙහි හුදකලාවූහුට යටත්පිරිසෙයින් උච්චාරප්‍රශ්‍රාවකෘත්‍යය පටන් සියලු රීයාපටයෝ පහසු වූවාහු වෙත්ද එහෙයින් ඉහත්මයාගේ සැප විහරණය 'දිට්ඨධම්ම සුඛවිහාර' යයි මේ අර්ථය දනගුත්තේය.

'පච්ඡිමඤ්ච ජනතං අනුකම්පමානො' - යනු වෙනෙහි විසීමෙන් පශ්චිම ජනතා නොමෝ කෙසේ අනුකම්පා කරන ලද්දී වේද යත්, සැදැහැයෙන් පැවිදිවූ කුලදරුවෝ වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ආරණ්‍යවාසය දැක 'යම් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කෙනෙකුට පරිඥානය කළ යුත්තක් නැත්තේද, ප්‍රභාණය කළ යුත්තක් නැත්තේද, භාවනාකළ යුත්තක් නැත්තේද සාක්ෂාත් කළ යුත්තක් නැත්තේද ඒ භාග්‍යවත්හුද වනසෙනසුන් නො හරිනසේක, අපි කියනු කීමැ' යි සිතා එහි වාසය කටයුත්තේමය' යි සිතන්නාහුය. මෙසේ වහාම දුක් කෙළවර කරන්නෝ වන්නාහුයයි මෙසේ පශ්චිම ජනතා නොමෝ අනුකම්පා කරන ලද්දී වෙයි මේ අර්ථය දක්වමින් වදාළහ - 'පච්ඡිමඤ්ච ජනතං අනුකම්පමානො' යි ඒ අසා සතුටු සිත් ඇති බ්‍රාහ්මණ තෙම අනුකම්පිත රූපා යනාදිය කීය. එහි 'අනුකම්පිත රූපා' යනු අනුකම්පිත ජාතිකා - අනුකම්පා කළ ස්වභාව ඇත්තාහු.

'ජනතා' - ජනසමූහ තෙම.

'යථා තං අරහතා සම්මා සම්බුද්ධෙන' - නික්ලේශිවූ සමාක් සම්බුද්ධ තෙමේ යම්සේ අනුකම්පා කරන්නේද එසේම

අනුකම්පා කළ ස්වභාව ඇත්තාහුයයි. මෙසේත් කියා නැවත භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ඒ ධර්ම දෙශනාව අනුමෝදනා වන්නේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මේ කිය.

‘අභික්කන්තං භො ගෞතම, අභික්කන්තං භො ගෞතම’යි එහි මේ ‘අභික්කන්ත’ ශබ්දය තෙම ක්ෂය පුන්දර අභිරූප අභිහනුමොදන යන අර්ථයන්හි දක්නා ලැබේ. ඒ එසේමැයි-

‘අභික්කන්තා භන්තෙ, රත්තිතික්ඛන්තො පඨමො යාමො චිරනිසින්තො භික්ඛු සංඝො යනාදි තැන්හි ක්ෂයෙහි දක්නා ලැබේ ‘අයං ඉමෙසං චතුන්නා පුග්ගලානං අභික්කන්ත තරො ච පණිතතරො ච යනාදි තැන්හි සුන්දරයෙහි දක්නා ලැබේ.

ඉර්දධියෙන්ද, යසසින්ද, දිලියෙමින් අභිරූපවූ, වර්ණයෙන් සියලු දිගුත්, බිඳුලුවමින් කවරෙක් මාගේ පාදයන් වදිද? යන ආදී තැන්හි අභිරූපයෙහි දක්නා ලැබේ. ‘අභික්කන්තං භන්තෙ,’ යනාදි තැන්හි අභිහනුමොදනයෙහි දක්නා ලැබේ මෙහිද අභිහනුමොදනයෙහිම වේ. යම් හෙයකින් අභිහනුමොදනයෙහි වේද එහෙයින් ‘මැනව, මැනව පින්වත් ගෞතමයෙනි’ යි කියන ලද්දේ වේයයි දත යුතු.

ආමේඨිතය

භයෙහිද, ක්‍රොධයෙහිද, ප්‍රශංසාවෙහිද, ශීඝ්‍රයෙහිද, කුහුල් බැව්හිද, ආශ්වයායෙහිද, සිතාවෙහිද, ශොකයෙහිද, ප්‍රසාදයෙහිද, පණ්ඩිත තෙම අමේඨිතය (-එක ශබ්දය දෙතුන් වරක් ප්‍රයෝග කිරීම) කරන්නේය.

මේ ආමේඨිත ලක්ෂණයෙන්ද මෙහි ප්‍රසාද වශයෙන්ද ප්‍රශංසා වශයෙන්ද මේ (‘අභික්කන්ත’ ශබ්දය) දෙවරක් කියන ලද්දේයයි දත යුතු.

නොහොත් අභික්කන්තං- යනු ඉතා කැමතිය ඉතා ඉෂ්ටය ඉතා මනාපය ඉතා සුන්දරයයි කියන ලද්දේවෙයි, එහි එක් ‘අභික්කන්ත’ ශබ්දයකින් දෙශනාවට ස්තුති කරයි. එකකින් තමාගේ පැහැදීම දක්වයි. මේ වනාහි මෙහි අදහසයි. ‘පින්වත් ගෞතමයෙනි, භවත් ගෞතමයන් වහන්සේ ගේ යම් මේ දෙශනාවක් වන්නීද ඕනෙමෝ ඉතා මැනව, භවත් ගෞතමයන් වහන්සේගේ දෙශනාවට පැමිණ (හෙවත් දෙශනාව අසා) මාගේ

මේ පැහැදීමක් ඇද්ද එය ඉතා මැනවි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේම වචනය හෝ අර්ථ දෙකක් සඳහා පසසයි. භවත්ගෞතමයන් වහන්සේගේ වචනය මැනවි. දොස් නසන හෙයින් ඉතා උතුම් ගුණයට පමුණුවන හෙයින් ඉතා මැනවි, එසේම ශ්‍රද්ධාවලඋපදවන හෙයින්ද ප්‍රඥාව උපදවන හෙයින්ද මැනවි, අර්ථ සහිත බැවින්ද ව්‍යඤ්ජන සහිත බැවින්ද මැනවි, නො ගැඹුරු පද ඇති හෙයින්ද ගැඹුරු අර්ථ ඇති හෙයින්ද මැනවි, කර්ණසුඛ හෙයින්ද හෘදයංගම හෙයින්ද මැනවි, ආත්මොත්කර්ෂණය නොකරන හෙයින්ද පරවම්භනය නොකරන හෙයින්ද මැනවි, කරුණාවෙන් සිහිල් හෙයින්ද ප්‍රඥාවෙන් නිර්මල හෙයින්ද මැනවි, අභිමුඛයෙහි රමණීය බැවින්ද විමර්දක්ෂම හෙයින්ද මැනවි, ඇසීමෙන් සුවච්චන හෙයින්ද විමසීමෙන් හිතච්චන හෙයින්ද යන මේ ආදීන්ගෙන් යෙදියයුතු. එයින් මත්තෙහිද උපමා සතරකින් දෙශනාවටම පසසයි.

එහි 'නික්කුජ්ජිතං' - අධොමුඛ කොට තබනලද මුව යටිහුරුවූ හෝ යි.

'උක්කුජ්ජෙය්‍ය' - මුව උඩුහුරු කරන්නේය.

'පට්චිෂන්තං' - තණපත් ආදියෙන් වසන ලද්දක්.

'විවරෙය්‍ය' - වැසුම් හැරීම කරන්නේය.

'මුළ්භස්ස' - මංමුළාවූවෙකුට.

'මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය' - අත් ගෙන මේ මගයයි කියන්නේ.

'අන්ධකාරෙ' - කෘෂ්ණ පක්ෂයෙහි තුදස්වකය අර්ධ රාත්‍රියය සහ වනලැහැබිය මෙසපටලය ය යන මෙයින් චතුරංග වූ අන්ධකාරයෙහි. මේ පළමුකොට දක්වන ලද්දේ නොගැඹුරු පදාර්ථයි. මේ වනාහි අභිප්‍රායාර්ථ යෝජනායි. කිසිවෙක් මුව යටිහුරු කොට තබන ලද්දක් යම්සේ මුව උඩුහුරු කරන්නේද එසේ සද්ධර්මවිමුඛවූ අසද්ධර්මයෙහි පතිතවූ මා අසද්ධර්මයෙන් නඟා සිටුවන්නාවූ - (කිසිවෙක්) ප්‍රතිච්ඡන්තවූවක් යම්සේ විවෘත කරන්නේද එසේ කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ශාසනාන්තර්ධානයෙහි පටන් මිසදිටු ගහනින් වැසුනාවූ සස්ත විවෘතකරන්නාවූ - (කිසිවෙක්) මුළාවූවෙකුට යම්සේ මග

කියන්නේද එසේ නොමඟට මිට්ඨාමාර්ගයට පිළිපන්නාවූ මට සගමොක් මඟ ප්‍රකාශ කරන්නාවූ- (කිසිවෙක්) අන්ධකාරයෙහි තෙල් පහනක් යම්සේ ධරන්නේද එසේ මොහඳුරෙහි ගැලුනාවූ බුද්ධාදී රත්නරූපයන් නොදක්නාවූ මට ඒ (බුද්ධාදී රත්න) ප්‍රතිච්ඡාදකවූ මොහාන්ධකාරය විධිවංගනය කරන දෙසුම් නමැති පහන් ධැරීමෙන් හවත් ගෞතමයන් විසින් මට මේ ක්‍රමවලින් ප්‍රකාශ කළ හෙයින් නොයෙක් අයුරින් ධර්මය ප්‍රකාශ කරන ලද්දේය.

මෙසේ දෙශනාවට ස්තුතිකොට මේ දෙශනාවෙන් රුවන් කියාහි පහන් සිත් ඇත්තේ පහන් අයුරුකරන්නේ 'එසාහං' යනාදිය කිය. එහි 'එසාහං' එසො + අහං (-මේ මම,) හවත්තං ගෞතමං සරණං ගච්ඡාමි'- මට පින්වත් ගෞතමයන් වහන්සේ සරණය පිහිටය දුක් නසන්නෝය හිත විධායකයෝද වෙති, යන මේ අදහසින් හවත් ගෞතමයන් වහන්සේ (සරණකොට) යම්, භජනය කරමි, සෙවනය කරමි, පයඤ්චාසනය කරමි, නොහොත් මෙසේ දනිමි, අවබෝධ කරමි'යි යන අර්ථයි.

යම් හෙයකින් යම් ධාතුකෙනෙකුන්ගේ ගම්නාර්ථය ඇත්තේද බුද්ධියත් ඔවුන්ගේ අර්ථය වේද, එහෙයින් 'ගච්ඡාමි' යනු මේ පදයාගේ දනිමි, අවබෝධ කරමි, යන මේ අර්ථය කියන ලද්දේය.

'ධම්මඤ්ච භික්ඛු සංඝඤ්ච' යන මෙහි වනාහි අධිගත මාර්ග ඇතියන් පසක්කළ නිවන් ඇතියන් අනුශාසනා පරිදි පිළිපදින්නවුන් අපායයන්හි නොවැටෙන්නවුන් කොට ධරානුයි 'ධම්ම' නම් වෙයි. හේ අර්ථ හෙයින් ආයඨිමාර්ගයද නිර්වාණයද වෙයි. මේ වදාරනලද මැයි- 'මහණෙනි, යම්තාක් 'සංඛත' ධර්මයෝ වෙත්ද ඔවුනතුරෙන් ආයඨි අෂ්ටාංගික මාර්ගය අග්‍රයයි කියනු ලැබේ' යි විස්තරයි. හුදෙක් ආයඨි මාර්ගයද නිර්වාණයද නොවෙයි, තවද ආයඨි ඵලයන් සමග පයඨිප්පි ධර්මයද (ධර්ම නම්.) මේ කියනලද මැයි. ඡත්ත මාණවක විමානසෙහි-

රාගය දුරුවූ, තන්හා රහිතවූ ශොක රහිතවූ ප්‍රත්‍යයන් විසින් සකස් නොකරන ලද්දාවූ මේ නව ලොකොත්තර ධර්මයද, ප්‍රතික්කුල නොවූ, මිහිරිවූ, ප්‍රගුණ කටයුතුවූ, විභාග කටයුතු

අර්ථය ස්කන්ධාදි කුශලාදි උද්දේශාදි වශයෙන් මොනොවට බෙදන ලද්දාවූ මේ පයඝාප්ති ධර්මයද ශරණ පිණිස පැමිණෙව.

මෙහි 'රාගවිරාගො'යි මාර්ගය කියන ලද්දේය. 'අනෙජම සොකං'යි ඵලය කියන ලද්දේය, 'ධම්මමසංඛතං' යි නිර්වාණය කියනලද, අප්පටිකුලං මධුරමිමං පගුණං සුවිභත්තං' යි පිටකත්‍රයෙන් විභාග කරන ලද සියලු ධර්මස්කන්ධයෝ කියන ලද්දානුයයි දෘෂ්ටිශීල සමූහයෙන් සංහතනුයි 'සංඝ' නම්, හේ අර්ථ හෙයින් අෂ්ටායඨ්පුද්ගල සමූහ තෙමේයි. මේ කියන ලද මැයි ඒ විමානයෙහිම-

පටිත්‍රවු, පුරුෂසුගල සතරක්වූ, යම් ආයඨ් සංසරත්නයක් කෙරෙහි පරිත්‍යාග කළ දානවස්තුව මහත්ඵලයයි කියත්ද, ඔවුහු අෂ්ටායඨ් පුද්ගලයෝද වෙති, චතුරායඨ්සත්‍ය ධර්මයන් දක්නාහුද වෙති. මේ සංසරත්නය ශරණ පිණිස පැමිණෙව.

'හික්ඛුතං සංඝො හික්ඛු සංඝො'- හික්ඛුත්ගේ සමූහය තෙම 'හික්ඛු සංඝ' නම්වේ, මෙතෙකින් බමුණු තෙම තුන් සරණ ගමනයන් අවබෝධ කෙළේය.

මෙවිට ඒ සරණගමනයන්හි නිපුණ භාවය පිණිස සරණය සරණගමනය යමෙකුත් සරණයේද සරණගමන ප්‍රභේදය සරණගමන ඵලය සංකිලෙසය භේදය යන මේ විධිය දතයුත්තේය.

ඒ කෙසේද? පළමුකොට පදාර්ථ වශයෙන් හිංසා කෙරේනුයි ශරණ නම්. ශරණගියවුන්ගේ ඒ සරණ ගමනය හෙතු කොට ගෙනම භය සන්ත්‍රාසය දුඃඛය දුර්ගති පරික්ලේශය නසයි, විනාශ කෙරෙයි. යන අර්ථයි. මේ (ශරණ යනු) රත්නත්‍රයටම නමෙකි, නොහොත් හිතයෙහි පැවැත්වීමෙන්ද අහිතයෙන් වැළැක්වීමෙන්ද සත්වයන්ගේ භය හිංසා කෙරේ නුයි සර්වඥ තෙමේද භවකාන්තාරයෙන් එතරකිරීමෙන් හා අස්වැසිලි දීමෙන් ධර්මයද, ස්වල්පවූත් සත්කාරයන්ගේ මහත්වූ ඵල ප්‍රතිලාභ කරණයෙන් සංඝතෙමේද (සරණ නම් වෙයි,) එහෙයින් මේ ක්‍රමයෙන්ද රත්නත්‍රය 'සරණ' නම් වෙයි.

තත්ප්‍රසාද තද්ගරුභාව යන මෙයින් වෙසෙසින් නසන ලද කෙලෙස් ඇති තත්පරායණතාකාරයෙන් පැවැත්තාවූ

චිත්තොත්පාදය තෙම 'සරණ ගමන' නම් වෙයි. ඒ චිත්තොත්පාදයෙන් යුක්තවූ සත්ව තෙම 'සරණ' යයි උක්තප්‍රකාරවූ චිත්තොත්පාදයෙන් යුක්තව (මට) මේ රත්නත්‍රය සරණය, මේ රත්නත්‍රය පිහිටියයි මෙසේ පැමිණෙයි යන අර්ථයි. මෙසේ පළමුකොට සරණය සරණගමනය යමෙකුත් සරණයේද (හෙතෙමේය) යන මේ තුන දතයුතු.

සරණගමන ප්‍රභේද

සරණගමන ප්‍රභේදයෙහි වනාහි සරණගමනය දෙආකාර වේ. ලොකොත්තර සරණ ගමනයද ලෝකික සරණ ගමනයද කියායි. ඔවුනතුරෙන් ලොකොත්තර සරණ ගමනය (මාර්ග ඥානයෙන්) දක්නා ලද චතුරායඝිසත්‍යය ඇත්තවුන්ට මාර්ගක්ෂණයෙහි සරණ ගමනොපක්ලේශයන්ගේ සමුච්ඡේදයෙන් ආලම්බන හෙයින් නිවන් අරමුණුව කෘත්‍යය හෙයින් සියලු රත්නත්‍රයෙහිම සමෘද්ධ වෙයි.

ලෝකික සරණගමනය පෘථ්වීජනයන්ට සරණගමනොපක්ලේශයන්ගේ විෂ්කම්භණයෙන් අරමුණු හෙයින් බුද්ධාදි ගුණයන් අරමුණුව සමෘද්ධ වෙයි. එය අර්ථ වශයෙන් බුද්ධාදි වස්තූන්හි ශ්‍රද්ධා ප්‍රතිලාභයයි. ශ්‍රද්ධාව මුල්කොට ඇත්තාවූද සම්‍යග්දෘෂ්ටිය දශපුණ්‍යක්‍රියා වස්තූන් විෂයෙහි 'දිට්ඨිප්පු' කර්මයයි කියනු ලැබේ. ඒ මේ (ලෝකික සරණගමනය) සිව්පරිද්දෙකින් පවතී, ආත්මසන්නියඝාතනයෙන්ය. තත්පරායණතායෙන්ය, ශිෂ්‍යභාවොපගමනයෙන්ය, ප්‍රණීපාතයෙන්යයි (කියායි.)

(i) ඔවුනතුරෙහි ආත්මසන්නියඝාතන නම්? අද ආදි කොට මම ආත්මය බුදුන්ට පවාදෙමි, ධර්මයටද සංඝයාටද (පවාදෙමි) යි මෙසේ බුද්ධාදීන්ට ආත්ම පරිත්‍යාගයයි.

2 තත්පරායණතා නම්? අද ආදිකොට මම බුදුන් පිහිට කොට ඇත්තෙමි වෙමි, ධර්මය පිහිට කොට ඇත්තෙමි වෙමි, සංඝයා පිහිට කොට ඇත්තෙමි වෙමි, යි මා ධාරුව මැනවැයි මෙසේ තත්පරායණ භාවයයි.

3 ශිෂ්‍යභාවොපගමනය නම්? අද ආදි කොට මම බුදුන්ට අනවැසි වෙමි, ධර්මයටද සංඝයාටද අනවැසි වෙමි යි මා ධාරුව මැනවැයි, මෙසේ ශිෂ්‍යභාවයට පැමිණීමයි.

4 ප්‍රණීපාතය නම්? අද ආදි කොට මම අභිවාදන ප්‍රත්‍යත්ථාන අඤ්ජලි කර්ම සාමීචිකර්ම බුද්ධාදී වස්තුත්‍රයටම කෙරෙමි' යි මා ධරුව මැනවැයි මෙසේ බුද්ධාදීන් විෂයෙහි අතිශයින් පහත් පැවතුම් ඇති ආකාරයයි මේ සතර ආකාරයන් අතුරෙන් එක්තරා ආකාරයකුත් කරන්නහු විසින් සරණගමනය ගන්නා ලද්දේම වෙයි.

තවද භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ආත්මය පරිත්‍යාග කරමි, ධර්මයටද සංසයාටද ආත්මය පරිත්‍යාග කරමි, ජීවිතය පරිත්‍යාග කරමි, මා විසින් ආත්මය පරිත්‍යාග කරන ලද්දේමය. මා විසින් ජීවිතය පරිත්‍යාග කරන ලද්දේමය. ජීවිතය අනත්කොට බුදුන් සරණ කොට යෙමි, මට සර්වඥ තෙම සරණය නිලීනස්ථානය රක්ෂාස්ථානයයි මෙසේත් ආත්ම සන්නියඝාතනය දත යුතුයි. 'සත්ථාරඤ්ච චතානං පස්සෙය්‍යං භගවත්ත මෙව පස්සෙය්‍යං සුගතඤ්ච චතානං පස්සෙය්‍යං භගවත්ත මෙව පස්සෙය්‍යං සම්මා සම්බුද්ධඤ්ච චතානං පස්සෙය්‍යං භගවත්තමෙව පස්සෙය්‍යං' යි මෙසේත් මහා කාශ්‍යපයන්ගේ සරණ ගමනයෙහි මෙන් ශිෂ්‍ය භාවොපගමනය දතයුතුයි.

"(ආලවක නම්වූ) ඒ මම සම්බුද්ධයන් වහන්සේ නමස්කාර කරමින් ධර්මයාගේද, සුධර්ම බව (ප්‍රකාශ කරමින් ගමන් ගම, නුවරින් නුවර, හැසිරෙන්නෙමි.'

මෙසේත් ආලවකාදීන්ගේ සරණ ගමනය මෙන් තත් පරායණ භාවය දතයුත්තිය.

'ඉක්ඛිති බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණතෙම හුනස්නෙන් නැගීසිට උතුරුසළුව එකස්කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පා සම්පයෙහි මස්තකයෙන් වැටී භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පාදයන් මුහුනින්ද සිඹී, අතුල්වලින්ද පිරිමදී නමද අස්වයි, භවත් ගෞතමයන් වහන්ස, මම බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණයා වෙමි, භවත් ගෞතමයන් වහන්ස, මම බ්‍රහ්මායුබ්‍රහ්මණයා වෙමි' මෙසේත් ප්‍රණීපාත සරණ ගමනය දතයුතුයි.

ඒ මේ පිණිපා වනාහි ඥාති භය ආවායඝී දක්ෂිණෙය්‍ය වශයෙන් සිව් වැදෑරුම් වෙයි, ඔවුනතුරෙන් දක්ෂිණෙය්‍ය ප්‍රණීපාතයෙන් සරණ ගමනය වෙයි, අත්‍යයන්ගෙන් නොවෙයි,

යම් හෙයකින් ශ්‍රේෂ්ඨ වශයෙන්ම සරණය ගනු ලැබේද ශ්‍රේෂ්ඨ වශයෙන් බිඳේද, එහෙයින් යම් ශාක්‍යවංශිකයෙක් හෝ කොළිය වංශිකයෙක් හෝ සර්වඥතෙම අපගේ නෑයෙකැයි වදිනම් සරණ නොගන්නා ලද්දේම වෙයි.

යමෙක් හෝ ශ්‍රමණ ගෞතම තෙම රජුන් විසින් පුදන ලද්දෙක, මහානුභාව ඇත්තෙක, නොවදිනු ලබන්නේ අනර්ථ හෝ කරන්නේයයි හයින් වදිනම් සරණනොගන්නා ලද්දේම වෙයි.

යමෙකුත් බොධිසත්ව කාලයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සම්පයෙහි කිසි උගන්නා ලද්දක් සිහිකරමින් හෝ බුද්ධකාලයෙහි-

භොගයන් සතර කොටසක් කොට එක් කොටසකින් අනුභව කරන්නේය, දෙකොටසකින් කෘෂිවණිගාදි කර්මාන්ත යොදන්නේය, සතරවෙනි කොටස විපත් පැමිණි කල්හි ප්‍රයෝජන පිණිස වන්නේයයි. නිධානගත කරන්නේය' යන-

මෙබඳු අනුශාසනයක් ඉගෙන හෝ මාගේ ආවායථියයි වදිනම් සරණ නොගන්නා ලද්දේම වෙයි.

යමෙක් වූකලී මේතෙමේ ලොකයෙහි අග්‍රදක්ෂිණෙයායයි වදිනම් ඔහු විසින්ම ගන්නා ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ගන්නා ලද සරණ ඇති උපාසකයාගේ හෝ උපාසිකාවගේ හෝ අත්‍යතීර්ථකයන් කෙරෙහි පැවිදිවූද නෑයෙකු මේතෙම මාගේ නෑයෙකැයි වදින්නහුගේ සරණ ගමනය නොබිඳෙයි, පැවිදි නොවූවෙකු (වදින්නහුගේ නොබිඳේයයි) කියනු කිම? භය වශයෙන් රජෙකු වදින්නහුගේද එසේමැයි,

යම් හෙයකින් හෙතෙම රටවැසියා විසින් පුදන ලද බැවින් නොවදිනු ලබන්නේ අනර්ථ නමුත් කරන්නේද එහෙයින්, එසේම යම්කිසි ශිල්පයක් හික්මවන්නාවූ තීර්ථකයෙකු පවා මේතෙම මාගේ ආවායථියයි වදින්නහුගේද (සරණය) නොබිඳේයයි, මෙසේ සරණ ගමණ ප්‍රභේදය දතයුත්තේය.

ලොකොත්තර සරණගමනානිශංස

මෙහිදු ලොකොත්තර සරණ ගමනයාගේ සතරශ්‍රාමණය ඵලයෝ විපාක ඵලයයි, සියලු දුක් ක්ෂයකිරීම ආනිශංස ඵලයයි, මේ වදාරණලද මැයි-

"යමෙකුත් බුදුන්ද ධර්මයද, සංඝයාද, සරණකොට ගියේද, දූඛ සත්‍යයද දූඛ සමුදය සත්‍යයද, දූඛ නිරෝධ සත්‍යයද, දුක් සංසිද්ධිමට පමුණුවන්නාවූ, ආයඨිඅඡ්ථාංගික මාර්ගයද යන චතුරායඨි සත්‍යයන් මනාකොට මාර්ග ප්‍රඥාවෙන් දකීද.

"මේ ලොකොත්තර ශරණය වනාහි චතුරොඝයෙන් නිර්භය හෙයින් ක්ෂෙම වේ, මේ ලොකොත්තර ශරණය උතුම්, මේ ලෝකෝත්තර ශරණයට පැමිණ සියලු සසර දුකින් මිදේයයි"

තවද නිත්‍ය හෙයින් අනුපගමනාදී වශයෙන්ද මේ ලොකොත්තර සරණ ගමනයාගේ ආනිශංසඵලය දතයුතුයි. මේ වදාරන ලද මැයි-

"මහණෙනි, යම් හෙයකින් මාර්ගදෘෂ්ටියෙන් යුක්තවූ ශ්‍රෝතෘපන්න ආයඨිශ්‍රාවකතෙම වාතුර්භූමක සංස්කාරයන් අතුරෙන් කිසි එකද සංස්කාරයක් නිත්‍ය වශයෙන් ගන්නේද යන මේ කාරණය හෙතු රහිතය ප්‍රත්‍යය රහිතය, සැප වශයෙන් ගන්නේද, කිසි ධර්මයක් ආත්ම වශයෙන් ගන්නේද, මව ජීවිතයෙන් තොරකරන්නේද, පියා ජීවිතයෙන් තොරකරන්නේද ක්ෂීණාශ්‍රවයන් වහන්සේ ජීවිතයෙන් තොර කරන්නේද, (වධකසිතීන්) දූෂ්‍යවූ සිත් ඇත්තේ තථාගතයන් වහන්සේගේ ජීවමාන ශරීරයෙහි කුඩා මැස්සකු බොන පමණකුදු ලේ උපදවන්නේද, සංඝභෙදය කරන්නේද, අන්‍ය ශාස්තෘවරයෙක් (මේ මාගේ ශාස්තෘයයි මෙසේ ගන්නේද යන මේ කාරණය නොවන්නේයයි.)

ලෝකික සරණ ගමනානිශංස

ලෝකික සරණගමනයාගේ භවසම්පත්ද භොගසම්පත්ද ඵලයමැයි- මේ වදාරනලද මැයි-

"යම් කිසිවෙක් තුමු බුදුන් සරණ ගියාහුද ඒ සරණගතයෝ සතර අපායට නොයන්නාහුය, මනුෂ්‍ය ශරීරය හැර දිව්‍යනිකාය පූරණය කරන්නාහුයයි"

අනිකකුදු කියනලදී.

"ඉක්බිති ශක්‍රදෙවෙන්ද්‍රතෙම අසුදහසක් දෙවනාවන් සමග ආයුෂ්මත් මහා මෞද්ගලායනයෝ යම් තැනෙක්හිද එතැනහි

එළඹියේය. -පෙ- එක් පසෙක සිටියාවූ ශක්‍රදෙවෙන්ද්‍රයානට ආයුෂ්මත් මහා මොද්ගලායායනයෝ මේ වදාළහ. 'දෙවෙන්ද්‍රය, බුදුන් සරණයාම යහපත් වෙයි. දෙවෙන්ද්‍රය, බුදුන් සරණයාම හෙතුකොටගෙන වනාහි මෙසේ මෙලොව ඇතැම් සත්ව කෙනෙක් කය බිඳීමෙන් මරණින් මත්තෙහි සොඳුරු ගති ඇති සැපයෙන් අග්‍රවූ ලෝකයට (-දිව්‍යලෝකයට) උත්පත්ති වශයෙන් පැමිණෙත්. ඔවුහු අන්‍ය දෙවියන් කරුණු දසයකින් යටපත් කෙරෙත්.. දිව්‍යවූ ආයුෂයෙන්, දිව්‍යවූ චර්ණයෙන්, සැපයෙන්, යසසින්, අධිපති භාවයෙන්, දිව්‍යවූ රූපයෙන්, ශබ්දයෙන්, ගන්ධයෙන්, රසයෙන්, ස්පර්ශයෙන්යයි'

ධර්මය සරණයාමෙහිද සංඝයා සරණයාමෙහිද මෙම නයයි. තවද වෙලාමසූත්‍රාදීන්ගේ වශයෙන්ද සරණගමනයා ගේ එලව්ශෙෂය දකයුත්තේය. මෙසේ සරණගමන එලය දත යුතුයි.

සරණගමනයාගේ කෙලෙසීම හා බිඳීම

එ' දෙආකාර සරණගමනයන් අතුරෙහි ලෝකික සරණගමනය වස්තුත්‍රයෙහි අඥාන ශංඝය මිට්ඨාඥානාදීන් කරණ කොට ගෙන කිලිටු වන්නේය, මහත් බැබළීම නොවෙයි, මහත් පැතිරීම නොවෙයි

ලොකොත්තර සරණගමනයාගේ කෙලෙසීමක් නැති ලෝකික සරණගමනයාගේ දෙආකාර හෙදයකි, සාවද්‍ය හෙදයද අනවද්‍ය හෙදයද කියායි, ඔවුනතුරෙහි සාවද්‍යහෙදය අන්‍ය ශාස්තෘ ආදීන් විෂයෙහි ආත්ම සන්නියඝාතනාදිය කරණකොටගෙන වෙයි. හේ අනිටු එල ඇත්තේ වෙයි, අනවද්‍යහෙදය කලුරිය කිරීමෙන් වෙයි, හේ විපාක රහිත බැවින් නිෂ්ඵල වෙයි, ලොකොත්තර සරණගමනයාගේ වනාහි හෙදයක් නොමැතිය යම් හෙයකින් ආයඝ්‍රාවක තෙමේ භවාන්තරයෙහිද අන්‍ය ශාස්තෘ කෙනෙක් නොඋදෙසාද එහෙයිනි. මෙසේ සරණගමනයාගේ කෙලෙසීමද බිඳීමද දත යුතුයි.

"උපාසකං මං භවං ගෞතමො ධාරෙතු" යනු මේතෙම උපාසකයෙකැයි පින්වත් ගෞතමයන් වහන්සේ මා මෙසේ ධරණසේක්වා, දැනගන්නාසේක්වා යන අර්ථයි.

උපාසකවිධි කෞශල්‍යය පිණිස

ප්‍රතිර්ණක කථා.

උපාසකවිධිකෞශල්‍යය පිණිස වනාහි මෙහිලා උපාසක තෙම කවරෙක්ද? කුමක් හෙයින් උපාසකයායයි කියනු ලැබේද? ඔහුගේ ශීලය කුමක්ද? ආජීවය කවරේද? විපත්ති කවරිද? සම්පත්ති කවරිද? යි මේ ප්‍රතිර්ණකය දතයුතුයි.

1 එහි උපාසකතෙම කවරෙක්ද? යනු යම්කිසි තිසරණගත ගෘහස්තයෙකි, මේ වදාරණලද මැයි-

"මහානාමය, යම් කලක පටන් බුදුන් සරණගියේ වේද, දහම් සරණගියේ වේද, සඟුන් සරණගියේ වේද, මහානාමය, මෙපමණකින්ම උපාසක නම් වේයයි."

2 "කුමක් හෙයින් උපාසකනම් වේද?" යනු රත්නත්‍රය කරා එළඹෙන හෙයින්, හෙතෙම වනාහි බුදුන් සම්පයට එළඹෙනු, යි උපාසකනම් වේ, ධර්මය -පෙ- සංඝයා සම්පයට එළඹෙනු, යි උපාසක නම්වේ.

3 "ඔහුගේ ශීලය කුමක්ද"? යනු පඤ්චවීරමණයෝයි. වදාළේමැනු

'මහානාමය, යම් කලෙක පටන් උපාසක තෙම ප්‍රාණ ඝාතයෙන් වැළකුනේ වේද අදන්තාදානයෙන්- කාමයෙහි වරදවා හැසිරීමෙන්- මාෂාවාදයෙන්- මදප්‍රමාදයට කරුණුවූ රඟමෙර පිමෙන් වැළකුනේ වේද, මහානාමය, මෙපමණකින් උපාසක තෙම සිල්වත් වේයයි"

4. "ආජීවය කවරේද"? යනු මිට්ඨා වෙළඳාම් පස දුරු කොට දැහැමෙන් සෙමෙන් ජීවිකාව කිරීමයි. මේ වදාරන ලදමැයි.

"මහණෙනි, උපාසකයා විසින් නොකටයුතුවූ මේ වෙළඳාම් පසකි. ඒ පස කවරහුද? සත්වහිංසන ආවුධ වෙළඳාමය, වහල් පිණිස මිනිසුන් වෙළඳාමය, මරනු පිණිස සතුන් වෙළඳාමය, මද්‍ය වෙළඳාමය, විෂ වෙළඳාමය, යන මොහුයි. මහණෙනි, මෙකී වෙළඳාම් පස උපාසකයා විසින් නො කටයුත්තානුයයි"

5. "විපත්ති කවරිද" යනු ඒ ශීලයටද ඒ ආජීවයටද යම් විපත්තියක් ඇත්තීද මෝ නොමෝ ඒ උපාසකයාහට විපත්ති

නම් වන්නීය. තවද යමක් කරණකොටගෙන මේ උපාසක තෙම සැඩොලාත් වේද, කිලිටු ඇත්තෙකුත් වේද, අන්තිම නිවසකුත් වේද ඕ තොමෝත් මේ උපාසකයාහට විපත්තියයි දනවුන්නීය. ඒ විපත්තිහුද අර්ථ වශයෙන් අග්‍රද්ධාදි පඤ්ච ධර්මයෝ වෙති. වදාළේ මැනු-

මහණෙනි, අගුණාංග පසකින් සමන්විතවූ උපාසක තෙම උපාසක චණ්ඩාලයෙක්ද වෙයි. උපාසක මලිනසෙක්ද වෙයි. උපාසක "නිවසෙක්ද වෙයි. කවර පසකින්ද යත්? සැදැහැ නැත්තේ වේද සිල් නැත්තේ වේද කුහුල් මඟුල් ඇත්තේ වේද, මංගලය බලාද කර්මය නොබලාද (විශ්වාස නොකෙරේද) මේ ශාසනයෙන් පිට දක්ෂිණෙයායෙක් සොයාද හෙවත් පරලොව අදහා දෙන දානයට සුදුස්සෙක් සොයාද ඒ බාහිර තීර්ථකයන් කෙරෙහි අග්‍ර දානය දේද යන මේ පසයි."

6. "සමාපත්ති කවරිද"? යනු ඕහට යම් ශීල සම්පත්තියකුත් අජීව සම්පත්තියකුත් වන්නිද රත්තභාවාදිය සිද්ධකරන්නාවූ යම් ග්‍රද්ධාදි පඤ්ච ධර්ම කෙනෙක් වෙත්ද, මොවුහු සම්පත්ති නම් වෙති. වදාළේමය.-

"-මහණෙනි, ගුණාංග (-සම්පත්) පසකින් සමන්විතවූ උපාසක තෙම උපාසක රුවනද, උපාසක පියුමද, උපාසක ප්‍රණ්ඩරිකයද වෙයි. කවර සම්පත්ති පසකින්ද යත්? සැදැහැති වේද සිල්වත් වේද කුහුල් මඟුල් ඇත්තේ නොවේද කර්මය විශ්වාස කෙරේද දෘෂ්ටාදි මංගලය විශ්වාස නොකෙරේද? මේ ශාසනයෙන් පිටත දක්ෂිණෙයායෙක් නොසොයාද මේ ශාසනයෙහිම අග්‍රදානාදිය කෙරේද යන මේ පස වෙති"

‘අග්ග’ ශබ්දය

අජීජනග්ගෙ යන මෙහි මේ ‘අග්ග’ ශබ්දය ආදිය කොටිය කොටියාසය ශ්‍රේෂ්ඨය යන මේ අර්ථයන්හි දක්නා ලැබේ. ඒ එසේමැයි- අජීජනග්ගෙ සම්ම දොවාරික, ආචාරාමී ද්වාරං නිගණ්ඨානං නිගණ්ඨිනං” යනාදි තැන්හි ආදියෙහි දක්නා ලැබේ. ‘තෙ තෙව අංගුලග්ගෙන තං අංගුලග්ගං පරාමසෙය්‍ය උච්ඡග්ගං වෙළග්ගං’ යනාදි තැන්හි කෙළවරෙහි දක්නා ලැබේ. ‘අනුජානාමි හික්ඛවෙ, අමිබ්ලග්ගං වා මධුරග්ගං වා තිත්ත

කග්ග වා විහාරග්ගෙන වා පරිවෙණග්ගෙන වා භාජෙතුං, යනාදි තැන්හි කොට්ඨාසයෙහි දක්නා ලැබේ. 'යාවතා භික්ඛුවෙ, සත්තා අපදා වා -පෙ- තථාගතො තෙසං අග්ග චක්ඛායති' යනාදි තැන්හි ශ්‍රේෂ්ඨයෙහි දක්නා ලැබේ.

මෙහි වනාහි මේ 'අග්ග' ශබ්දය 'ආදිය' යන අර්ථයෙහි දතයුතුයි. එහෙයින් අප්පතග්ගෙ යනු අද ආදිකොටයයි මෙසේ මෙහි අර්ථය දතයුත්තේය.

'අප්පතං' යනු අදවුයේ (යනාර්ථයි.) 'අප්පදග්ගෙ' යි හෝ පාඨයි: දකාරය පද සන්ධි කරයි. අද ආදිකොට යන අර්ථයි.

'පාණ්ණපෙතං' යනු පාණෙහි උපෙතං (ප්‍රාණයන් සීමා කොට) මාගේ ජීවිතය යම්තාක් පවතීද එතාක් සීමාකොට අනන්‍ය ශාස්තෘකවූ තුන් සරණ ගමනයෙන් සරණ ගියාවූ උපාසකවූ කැපකරුවූ ම භවද් ගෞතමයන් වහන්සේ ධරන සේක්වා, දැනගන්නා සේක්වා තවද 'මම වනාහි ඉදින් මාගේ හිස තියුණු කඩුවකින් සිඳින්නාහු නම් බුදුන් නොබුදුන්දැයි කියා හෝ දහම් නොදහමදැයි කියා හෝ සඟුන් නොසඟුන්දැයි කියා හෝ නොමකියන්නෙමි' යි මෙසේ ආත්ම සන්නියභාවකයෙන් සරණ ගොස් සිව්පසයෙන්ද පවරා උනස්නෙන් නැගී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අභිවාදනය කොට තුන්වරක් පැදකුණු කොට ගියේයයි.

(භයහෙරව සූත්‍ර වර්ණා නිමි.)

5. අනංගණ සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙ සූතං- ආයස්මා සාරිපුත්තො යි අනංගණ සූත්‍ර යයි. එහි අප්‍රකට පද වර්ණනාවයි. මේ සූත්‍රයෙහි (අනුත්තාන) පද වර්ණනා) යම්සේද සියලු සූත්‍රයන්හි එසේමැයි. එසේ හෙයින් මෙයින් මත්තෙහි මෙපමණකුත් නොකියා අපූර්ව පද වර්ණනාවම කරන්නෙමු.

'චත්තාරො' යනු ගණන පරිච්ඡේදයයි.

'පුග්ගලා'- සත්වයෝ මනුෂ්‍යයෝ පුරුෂයෝ, මෙතෙකින්ම ශාරිපුත්‍ර මහාස්ථවිරයෝ පුද්ගලවාදිහයි නොගත යුතුයි.

ඒ එසේමැයි- මේ (ශාරීපුත්‍ර) ආයුෂ්මත්තෙම බුද්ධපුත්‍රයන් අතුරෙන් ශ්‍රේෂ්ඨ වෙයි, හේ සර්වඥ භාග්‍යවත්තූගේ දෙශනා වට අවිරුද්ධ වෙමින්ම දෙශනා කෙරෙයි.

විවිධ දෙශනාව

භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දෙශනා ද්විවිධ වන්නීය. සම්මුති දෙශනාවද පරමාර්ථ දෙශනාවදැයි කියායි. ඒ ද්විවිධ දෙශනාවන් අතුරෙහි පුද්ගලය, සත්වය, ස්ත්‍රීය, පුරුෂය, ක්ෂත්‍රීය, බ්‍රාහ්මණය, දෙවය, මාරය, යන මෙබඳු වූවා සම්මුති දෙශනා නමු.

අනිත්‍යය, දුඃඛය, අනාත්මය, ස්කන්ධයෝය, ධාතූහුය, ආයතනයෝය, ස්මෘතිප්‍රස්ථානයෝය, යන මෙබඳු වූවා පරමාර්ථ දෙශනා නමු.

ඔවුනතුරෙහි භාග්‍යවත්තූ යමෙක් තුමු සම්මුති වශයෙන් දෙශනාව අසා අරුත් පිළිවිඳ මොහය දුරුකොට විශේෂයට පැමිණෙන්නට සමර්ථ වෙත්ද ඔවුනට සම්මුති දෙශනාව දෙශනා කරති. යමෙක් වනාහි පරමාර්ථ වශයෙන් දෙශනාව අසා අරුත් පිළිවිඳ මොහය දුරුකොට විශේෂයට පැමිණෙන්නට සමර්ථ වෙත්ද ඔවුනට පරමාර්ථ දෙශනාව දෙශනා කරති.

එහි මෝතොමෝ උපමායි- යම්සේ දෙශභාෂාවන්හි දක්ෂවූ වෙදත්‍රයට අර්ථ වර්ණනා කරන්නාවූ ආචායඪීතෙම යමෙක් දෙමළ බසින් කී කල අරුත් දැනගනිත්ද, ඔවුන්ට දෙමළ බසින්, කියාද, යමෙක් ආන්ධ්‍රභාෂාදීන් අතුරෙහි අන්‍යතර භාෂාවකින් (කිකල්හි අරුත් දැනගනිත්ද) ඔවුන්ට ඒ ඒ භාෂාවෙන් ප්‍රකාශ කෙරේද, මෙසේ ඒ මානවකයෝ දක්ෂවූ ව්‍යක්තවූ ඇදුරකු කරා පැමිණ වහාම ශිල්ප උගනිති. ඒ උපමාවෙහි ඇදුරා මෙන් භාග්‍යවත් බුදුහුද, ත්‍රිවෙදයන් මෙන් කියයුතු බැවිහි පිහිටි තුන්පිටකයද, දෙශභාෂාවන්හි කෞශල්‍යය මෙන් සම්මුති පරමාර්ථ දෙශනාවන්හි කෞශල්‍යයද, නොයෙක් දෙශභාෂාවන් දත් මාණවකයන් මෙන් සම්මුති පරමාර්ථ වශයෙන් ප්‍රතිවෙදයෙහි සමර්ථවූ චෛතෙය සත්වයෝද ආචායඪීයා විසින් ද්‍රවිඩ භාෂාදියෙන් ප්‍රකාශ කිරීම මෙන් භාග්‍යවත්තූගේ සම්මුති පරමාර්ථ වශයෙන් දෙශනාවද දත යුත්තීය. මෙහිලා කිහු-

“වාදීන් අතුරෙහි ශ්‍රේෂ්ඨවූ, සමාසක් සම්බුද්ධතෙම සම්මුති සත්‍යයද පරමාර්ථ සත්‍යයද යන සත්‍යය දෙකක් වදාළේය, තුන්වෙනි සත්‍යයක් නොලැබේ.

“ලොක ව්‍යවහාර කථාව ලොකයාගේ සංඥාව නිසා පවත්නා හෙයින් සත්‍යය වේ, පරමාර්ථ කථාව ස්වභාව ධර්මයන්ගේ තත්වාකාරය නිසා පවත්නා හෙයින් සත්‍යය වේ

“එසේ හෙයින්, ලොකව්‍යවහාරයෙහි දක්ෂවූ ලොක සංඥාව වදාරන්නාවූ, ලොකස්වාමීවූ, ශාස්තෘන්වහන්සේ හට මෘෂාවාදයෙක් නොවේයයි”

පුද්ගල කථා.

තවද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අට කරුණකින් පුද්ගල කථාව වදාරණසේක. හිරිඔතප් දහම් කෘත්‍යවශයෙන් දක්වනු පිණිසද, කර්මය ස්වකීයකොට ඇතිබව දක්වනු පිණිසද, ඒ සත්වයන් විසින් කළයුතු පින්කම් දැක්වීම පිණිසද, ආනන්තරියකර්ම දැක්වීම පිණිසද, (සතර) බ්‍රහ්මචිහාර දැක්වීම පිණිසද, පූර්වෙනිවාස දක්වනු පිණිසද, දක්ෂිණාවිශුද්ධිය දක්වනු පිණිසද, ලොකසම්මුතිය නොපිරිහෙලනු පිණිසද යන (මේ කරුණු අටෙහි.) ස්කන්ධ ධාතු ආයතනයෝ ලජ්ජාවෙති. භයවෙති, යි කී කල්හි මහාපතනෙමේ නොදැනී සම්මොහයට පැමිණෙයි. ‘ස්කන්ධධාතුවායතනයෝ ලජ්ජාවෙති භය වෙති’ නම් මේ කීමෙක්දැ? යි විරුද්ධ වෙයි. ස්ත්‍රීනොමෝ ලජ්ජාවෙයි, භය වෙයි. පුරුෂතෙම- ක්ෂත්‍රියතෙම- බ්‍රාහ්මණතෙම- දෙව තෙම- මාරතෙම (ලජ්ජාවෙයි භයවේ) යයි කී කල්හි වනාහි දැනගනී, සම්මොහයට නොපැමිණෙයි, විරුද්ධ නොවෙයි.

එහෙයින් භාග්‍යවත්හු හිරිඔතප් දක්වනු පිණිස පුද්ගල කථාව වදාරති.

ස්කන්ධයෝ කර්මය ස්වකීය කොට ඇත්තාහුය. ධාතුහු අයාතනයෝ (කර්ම ස්වකීය කොට ඇත්තාහු) යයි කීකල්හිද මේ නය මැයි, එහෙයින් කර්මය ස්වකීය කොට ඇති බව දක්වනු පිණිස පුද්ගල කථාව වදාරති. වෙළුනාදී මහා විහාරයෝ ස්කන්ධයන් විසින් කරවන ලද්දාහුය. ධාතුන් විසින්- ආයතනයන් විසින් (කරවන ලද්දාහු) යයි කී කල්හිද මේ ක්‍රමය

මැයි. එසේ හෙයින් භාග්‍යවත්තු ප්‍රත්‍යාත්ම පුරුෂකාර දක්වනු පිණිස පුද්ගල කථාව වදාරති. ස්කන්ධයෝ මව ජීවිතයෙන් තොර කරති, පියා- රහත්තු (ජීවිතයෙන් තොර කරති,) රුධිරොත්පාදක කර්මය කෙරෙති, සංඝභෙද කර්මය කෙරෙත්, යයි කී කල්හිද ධාතුහු ආයතනයෝ (කෙරෙත්) යයි කී කල්හිද මේ නයමැයි. එහෙයින් භාග්‍යවත්තු ආනන්තරිය දැක්වීම පිණිස පුද්ගල කථාව වදාරත්.

ස්කන්ධයෝ මෙමුත්‍රී කෙරෙති ධාතුහු- ආයතනයෝ (මෙමුත්‍රී කෙරෙති,) යයි කී කල්හිද මෙම නයයි. එහෙයින් භාග්‍යවත්තු බ්‍රහ්ම විහාර දැක්වීම පිණිස පුද්ගල කථාව වදාරති. ස්කන්ධයෝ පෙර විසූ කදපිළිවෙළ සිහි කෙරෙති, ධාතුහු ආයතනයෝ (පෙර විසූ කද පිළිවෙළ සිහි කෙරෙති,) යයි කී කල්හිද මෙම නයයි, එහෙයින් භාග්‍යවත්තු පෙර විසූ කදපිළිවෙළ දක්වනු පිණිස පිණිස පුද්ගල කථාව වදාරත්.

ස්කන්ධයෝ දානය පිළිගනිති, ධාතුහු- ආයතනයෝ (දානය පිළිගනිති) යයි කී කල්හිද මහදෙනේ නොදනී සම්මොහයට පැමිණෙයි, විරුද්ධවෙයි, ස්කන්ධධාත්වායතනයෝ පිළිගනිත්, මේ කිනම්දැ? යි කියායි. පුද්ගලයෝ පිළිගනිත්, සිල්වත්වුවාහු කලණ දහම් ඇත්තාහු (පිළිගනිති) යයි කී කල්හි වනාහි දැනගනී, සම්මොහයට නොපැමිණෙයි, විරුද්ධ නොවෙයි, එහෙයින් භාග්‍යවත්තු දක්ෂිණාවිශුද්ධිය දැක්වීම පිණිස පුද්ගල කථාව වදාරති.

භාග්‍යවත් බුදුවරයෝ ලෝක සම්මුතියද නොහරිත්, ලොකවාචනාරයෙහි ලොකනිරුක්තියෙහි ලොකයාගේ කථාවෙහි පිහිටියාහුම දහම් දෙසති. එහෙයින් භාග්‍යවත්තු ලොක සම්මුතිය නොහරිනු පිණිසද පුද්ගල කථාව වදාරත්. එසේ හෙයින් මේ (ශාරිපුත්‍ර) ආයුෂ්මත් තෙමේද ලොකවාචනාවෙහි දක්ෂ බැවින් භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දෙශනාවට විලෝම් නොවමින් ලොකසම්මුතියෙහි සිටම 'වත්තාරො මෙ ආවුසො පුග්ගලා' යි කීය. එහෙයින් මෙහි පරමාර්ථ වශයෙන් නොගෙන සම්මුති වශයෙන්ම පුද්ගල තෙමේ දත යුත්තේය.

‘අංගණ’ ශබ්දය

‘සන්නො සංවිජ්ජමානා’- ලොකසංකෙත වශයෙන් ඇත්තාහුය, ලැබෙන්නාහුය,

‘ලොකස්මිං’- සත්වලොකයෙහි.

‘සාංගණොව සමානො’- යනාදී තැන්හි වනාහි ‘අංගණ’ යි කිසිතැනෙකහි ක්ලේශයෝ කියනු ලැබෙත්. වදාළේමැනු- ‘තත්ථ කතමානි තීනි අංගණානි? රාගො අංගණං දොසො අංගණං මොහො අංගණං යි. කිසි තැනෙක යම්කිසි මලයක් හෝ කලලක් හෝ (අංගණයයි කියනු ලැබේ) වදාළේමැනු- ‘තස්සෙව රජස්ස වා අංගනස්ස වා පහානාය වායමති යි. කිසි තැනෙක තාදෘශ්ව භූමිභාගය (අංගණයයි කියනු ලැබේ.) හේ බෝධියංගණං චෙතියංගණං යනාදී වශයෙන් දතයුත්තේය. මෙහි වූකලී නොයෙක් ආකාර තියුණු කෙලෙස් අංගනායි අදහස් කරන ලද්දාහුය.

ඒ සැබව- ‘පාපකානං ඛො එතං ආවුසො, අකුසලානං ඉච්ඡාවචරානං අධිවචනං යදිදං අංගණං’ යි මතු කියන්නේය. අංගණ සහිත වූයේ ‘සාංගණ’ නම් වේ.

‘සාංගණොව සමානො’- තියුණු කෙලෙස් සහිතවූයේම.

‘අනටී මෙ අජ්ඣාත්තං අංගණන්ති යථාභූතං නප්පජානාති. මාගේ ආත්මයෙහි සිත් සතන්හි කෙලෙස් ඇත්හයි නොදනී. මේ ක්ලේශයෝ නම් කර්කශයෝය, ව්‍යාලයෝය, පහකටයුත්තෝය, නොගතයුත්තෝය, විෂ පෙවූ හි වැන්නෝයයි මෙසේ යථා ස්වභාවයෙන්ද නොදනී. යමෙක් ඇතැයි කියාත් දැනගනීද හෙතෙම මෙසේත් දැනගනී- ‘මාගේ අධ්‍යාත්මයෙහි තියුණු කෙලෙස් ඇතැයි තත්වුපරිද්දෙන් දැනගනී’ යයි කියනු ලැබේ. යමෙකු විසින් වනාහි ක්ලේශයෝ මාර්ගයෙන් නොද නසන ලද්දාහුද, යම් ඒ ක්‍රමයකින් වැළකු බැවින් නොද උපදිත්ද, මේ තෙම මෙහි ‘අනංගණ’ යයි අදහස් කරන ලද්දේය.’

‘නත්ථී මෙ අජ්ඣාත්තං අංගණන්ති යථාභූතං නප්පජානාති’ මා විසින් ක්ලේශයෝ යම් ඒ ප්‍රකාරයකින් වැළකු බැවින් නැත, නොද මාර්ගයෙන් නැසූ බැවින් නොදනී. ඔවුහු උපදනාහු මහත් අනර්ථ කරන්නාහුය, කර්කෂයෝය, ව්‍යාලයෝය,

දුරුකටයුත්තෝය, විෂපෙවූ හි සදාශයෝයයි මෙසේ යථා ස්වභාවයෙන්ද නොදනී. යමෙක් වනාහි මේ කාරණයෙන් නැතැයි කියාත් දැනගනීද හෙතෙම මෙසේත් දැනගනී- 'මාගේ අධ්‍යාත්මයෙහි තියුණු කෙලෙස් නැතැයි තත්වු පරිද්දෙන් දැනගනී' යයි කියනු ලැබේ.

'තතූ' - ඒ සතර පුද්ගලයන් අතුරෙහි නොහොත් ඒ කෙලෙස් සහිත පුද්ගලයන් දෙදෙනා අතුරෙහි.

'ය්වායං- යො + අයං (යම් මේ) යායං' යිද පාඨයි.

'කො නු බො ආවුසො සාරිපුත්ත, හෙතු? කො පච්චයො'- යන දෙපදයෙන්ම කාරණයම විචාරයි.

'යෙනිමෙසං' යනු යම් හෙතුවකින් යම් ප්‍රත්‍යයකින් මොවුන් දෙදෙනා අතුරෙන් එකෙක් ශ්‍රේෂ්ඨ පුරුෂය, එකෙක් හීනපුරුෂයයි කියනු ලැබේද. ඒ හෙතුවකවරේද? ඒ ප්‍රත්‍යය කවරේද? යි මෙසේ මෙහි සම්බන්ධය දත යුත්තේය. එහි ලා කිසිසේත් 'නප්පජානාති පජානාති' යි මෙසේ කියන ලද දැනීමය නොදැනීමය යන මේ දෙකම හෙතුවද ප්‍රත්‍යයද වෙයි. තෙරුන් වහන්සේ වනාහි තමන් වහන්සේගේ විසිතුරු වැටහීම ඇති බැවින් අතිශයින් ප්‍රකටකොට දක්වන්නට නැවත 'තත්‍රාවුසො' යනාදිය වදාළහ.

එහි 'තස්සෙතං පාටිකංඛං' - ඒ පුද්ගලයා විසින් මෙය කැමැති විය යුතුයි. මේ තෙම මීටම පැමිණෙන්නේය, අනෙකෙකට නොපැමිණෙන්නේයයි කැමැති විය යුතුයි, අවශ්‍යයෙන් වනපුළුයයි කියන ලද වෙයි.

'න ඡන්දං ජනෙස්සති' යනාදි නයින් කියනලද ඡන්දය නොඉපදවීම් ආදිය සඳහා කීහ. එහිදු 'න ඡන්දං ජනෙස්සති' නොදන්නේ ඒ අංගණයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස කන්තුකම්‍යතා ඡන්දය නොඋපදවන්නේය.

'න වායමිස්සති' - ඊට වඩා අතිශයින් බලවත්වූ ව්‍යායාමයද නොකරන්නේය.

'න විරියං ආරහිස්සති' - ථාමගතවීර්‍යය වනාහි නොව ආරම්භ කරන්නේය, නොපවත්වන්නේයයි කියන ලද වෙයි.

‘සාංගණො’- මේ රාගාදිවූ තියුණු කෙලෙසුන් හෙතුකොට ගෙන අංගණ සහිත වූයේ,

‘සංකිලිට්ඨචිත්තො’- ඔවුන් විසින්ම අතිශයින් කිලිටු සිත් ඇත්තේ මලිත සිත් ඇත්තේ වෙසෙසින් පෙළනලද සිත් ඇත්තේ භාත්පසින් තවන ලද සිත් ඇත්තේම වී.

‘කාලං කරිස්සති’- මැරෙන්නේය.

‘සෙය්‍යථාපි’- යම්සේ නම්,

‘කංසපාති’- කස්ලෝ බඳුනක්.

‘ආහතා’- ගෙන එන ලද්දී.

‘ආපණා වා කම්මාරකුලා වා’- අවණින් හෝ කස්තලි කරන කම්මරුන්ගේ ගෙයින් හෝ.

‘රජෙන’- ආගන්තුක රජස්වු පස් ආදියෙන්.

‘මලෙන’- එහිම නැංගාවූ ලොහමලයෙන්.

‘පරියොදපෙය්‍යං’ ගැවසීගන්නා ලද්දී.

‘න ච පරියොදපෙය්‍යං’- සේදීම් ඉලීම් ආදියෙන් පිරිසුදු නොකරවන්නාහු නම්.

‘රජාපථෙ’ යනු ‘රජපථෙ’ මෙයම හෝ පාඨයි ඇදයට හෝ දාසවියාකොටුවෙහි හෝ බඳුන් අතරෙහි හෝ යම් තැනෙක රජසිත් තවරනු ලැබේද (එබඳුවූ) ධූළි එන තැනිති හෝ නඟින තැනිති හෝ යන අර්ථයි.

‘සංකිලිට්ඨතරා අස්ස මලග්ගහිතා’ යනු මෙහි ධූළි නඟින තැනිති බහා තැබීමෙන් අතිශයින් කිලිටු වූව, පරිභොග නොකිරීම් පිරිසුදු නොකිරීමෙන් මලගන්නාලද්දී අතිශයින් මලගන්නා ලද්දියයි කියන ලද වෙයි. මේ ප්‍රතිපාවිඡාවචනයක්ද වෙයි. එහෙයින් මේ පදයාගේ මෙසේ අර්ථය දත යුත්තේය. ‘ඇවැත්නි, ඕ කස්තලිතොමෝ මෙසේ කරනු ලබන්නී පසුකලෙක අතිශයින් කිලිටුවූවාද අතිශයින් මල ගන්නා ලද්දීද මැටිතලියක් හෝ කස්තලියක් හෝ දැයි දැන ගැන්මට දුෂ්කර වන්නේද? නොවේදැ? යි, තෙරුන්වහන්සේ එය ප්‍රතිඥාකරන්නාහු ‘එවමාවුසො’ යි වදාළහ. නැවත දම් සෙනෙවියෝ උපමාවක් මොනවට ප්‍රතිපාදනය කරන්නාහු ‘එවමෙව බො’ යනාදිය වදාළහ.

එහි මෙසේ උපමා සසැදීම දතයුත්තිය. සාංගණ පුද්ගල තෙම කිලිටු කස්තලිය වැන්නේය, කිලිටු කස්තලිය පරිභොග නොකිරීම ආදිකොට රජස් නගිනනැන්හි බහා තැබීම මෙන් පැවිදි ලබන්නාවූ ඒ පුද්ගලයා වෙදකම් ආදියෙහි නියුක්ත පුද්ගලයෙකු සමීපයෙහි පැවිදි ලැබීම වෙයි, කිලිටුවූ කස්තලියෙහි නැවත අතිශයින් කිලිටුවීමෙන් අනුක්‍රමයෙන් ආවායෙහිපාඨයන්ට අනුව හික්මෙන්නාවූ ඒ පුද්ගලයාගේ වෙදකම් ආදිය කිරීම වෙයි. මෙහි සිටියනුගේ සාංගණ (-නියුණු කෙලෙස් සහිත) කලුරිය කිරීම වෙයි, නොහොත් පිළිවෙළින් දුෂ්කෘත දුර්භාෂිතව්‍යති ක්‍රමය වෙයි, මෙහි සිටියනුගේ සාංගණකාලක්‍රියාව වෙයි, නොහොත් අනුක්‍රමයෙන් පවිත්ර්ලසිව්‍යති ක්‍රමයද සංඝාදිශෙෂව්‍යති ක්‍රමයද පාරාජික ව්‍යති ක්‍රමයද මාතෘඝාතාදි ආනන්තරියකරණයද වෙයි, මෙහි සිටියනුගේ සාංගණකාලක්‍රියාව වන්නියයි.

'සංකිලිට්ඨචිත්තො කාලං කරිස්සති' යන මෙහිද අකුසල සිතින් යුක්තව කලුරිය කරන්නේය යන මෙසේ අර්ථය නො දතයුතුයි. යම් හෙයකින් සියලු සත්වයෝම ප්‍රකෘතිචිත්තය වූ භවාංගසිතින්ම කලුරිය කෙරෙත්ද එහෙයිනි, මේ තෙම වනාහි චිත්තසන්නානය ශුද්ධනොකොට කලුරිය කරන්නේය යන මේ අර්ථය සඳහා මෙසේ වදාරන ලද්දේයයි දතයුත්තේය.

දෙවෙනි වාරයෙහි 'පරියොදපෙය්‍යං' - සේදීම් ඉලීම් සියුම් අලුයෙන් පිරිමැදීම් ආදියෙන් පිරිසුදුවූ ආදෘසමණ්ඩලයක් සමාන කරන්නාහු නම්.

'න ව නං රජාපථෙ' - පළමු කියනලද ප්‍රකාරස්ථානයෙකිනි බහා නොතබා කරඬුමදොස් ආදියෙකිනි හෝ තබන්නාහු නම් අවටින් වෙළා නාගදන්තයෙහි හෝ ලගන්නාහු නම්. සෙස්ස කියනලද ක්‍රමානුසාරයෙන්ම ගතයුතුයි.

මෙහි උපමා සංසන්දනය වනාහි මෙසේ දතයුත්තිය. සාංගණ පුද්ගලතෙම කිලිටු කස්තලියක් සමාන වන්නේය, පැවිදි ලබන්නාවූ ඒ පුද්ගලයාට යම් හික්ෂුහු තුමු අවවාද කෙරෙත්ද අනුශාසනා කෙරෙත්ද මදපමණවූත් ප්‍රමාදයක් දැක දඬුවම් කොට නැවත නැවත හික්මවත්ද (එබඳුවූ) ප්‍රියසිලී හික්ෂුන්ගේ

සම්පයෙහි පැවිදිලැබීමේ කිලිටු කස්තලිය පරිභෝග කිරීම ආදිකොට ශුද්ධස්ථානයෙකිනි තැබීම මෙන් වන්නේය. ආවායථී උපාධ්‍යයන්ට අනුව හික්මෙන්නාවූ ඒ පුද්ගලයාගේ අනුක්‍රමයෙන් යහපත් වත්පිළිවෙත කිලිටු කස්තලිය පිළිබඳ පසුකලෙක පිරිසිදු බව හාත්පසින් පිරිසුදු බව මෙනි. මෙහි සිටියහුගේ අනංගණ (-නියුණු කෙලෙස් රහිතවූ) කාලක්‍රියාව වන්නීය. නොහොත් අනුක්‍රමයෙන් පරිශුද්ධවූ ශීලයෙහි පිහිටා තමහට අනුරූපවූ බුද්ධච්චනය ඉගෙන ධුතාංගයන් සමාදන්ව තමහට අනුකූලවූ කර්ම ස්ථානයක් ගෙන ග්‍රාමන්ත සෙනාසනයෙහි විසීම හැර වන ප්‍රයථිත්ත සෙනාසනයෙහි විසීම වෙයි. මෙහි සිටියහුගේ අනංගණ කාලක්‍රියාව වන්නීය. නොහොත් අනුක්‍රමයෙන් කිසුණු පිරියම්කොට අටසමවත් ඉපදවීමෙන් ක්ලෙශ විෂ්කම්භණයද, විදර්ශනාපාදක ධ්‍යානයෙන් නැගීසිට විදර්ශනාවෙන් කෙලෙසුන්ගේ තදංග නිවාරණයද ශ්‍රෝතාපත්ති ඵලාධිගමයද -පෙ- රහත් බැව් පසක් කිරීමද වෙයි, මෙහි සිටියහුගේ අත්‍යන්තයෙන් අනංගණ කාලක්‍රියාවම වන්නියයි.

තුන්වෙනි වාරයෙහි 'සුභනිමිත්තං' - රාගයට කරුණුවූ ඉෂ්ටාලම්බනය, 'මනසිකරිස්සති' - ඒ ඉෂ්ටාලම්බනයෙහි විරුද්ධවූ (-වරදවා පැමිණි) සිහිය ඒ ශුභනිමිත්ත ආවර්ජනා කරන්නේය.

'තස්ස සුභනිමිත්තස්ස මනසිකාරා' - ඒ පුද්ගලයාගේ ශුභ නිමිත්ත මෙනෙහි කිරීම් කරුණෙන්.

'අනුද්ධංසෙස්සති' - හිංසා කරන්නේය. මැඩපවත් වන්නේය, ඒ එසේමැයි- "රාගය උපදිනුයේ කුසලවාරය පසිඳ තෙමීම අකුශල ජවන්වැ සිටිනුයේ කුසල්සිත මැඩපවත්වා ය' යි දතයුතුයි. සෙස්ස කී ක්‍රමානුසාරයෙන්ම ගතයුතුයි.

මෙහි උපමා සංසන්දනය වනාහි මෙසේ දතයුත්තිය. පියවින් මඳ කෙලෙස් ඇති අනංගණ පුද්ගලතෙම පිරිසුදු කස්තලිය වැන්න පිරිසුදු කස්තලිය පරිභෝග නොකිරීම ආදිකොට රජස්පථයෙහි නික්මෙපය මෙන් පැවිදි ලබන්නාවූ ඒ පුද්ගලයාගේ" යි මෙයින් මත්තෙහි සියල්ල පළමුවාරය සමානමැයි.

සතරවෙනි වාරයෙහි 'සුභනිමිත්තං න මනසි කර්ස්සති'- යන මෙහි ස්මෘති විරහය නැති හෙයින් ඒ ශුභනිමිත්ත ආවර්ජනා නොකරන්නේය. සෙස්ස දෙවෙනි වාරයාගේ අනුසාරයෙන් දතයුතුයි. 'අයං ඛො ආවුසො' යනාදිය වනාහි 'කො නු ඛො ආවුසො' යනාදියෙහි කී නයමැයි මෙවිට ඒ අංගණය නොයෙක් ආකාරයෙන් ප්‍රකට කරවනු කැමැතිවූ ආයුෂ්මත් මහාමොද්ගලායනයන් විසින් 'අංගණං අංගණං' යනාදි නයින් විචාරනලද්දාහු එය ප්‍රකාශ කරනසේක් 'පාපකානං ඛො එතං ආවුසො' යනාදිය වදාළහ.

එහි 'ඉච්ඡාවචරානං'- කැමැත්තෙන් හැසිරෙන්නාවූ ඉච්ඡා වශයෙන් අවකීර්ණවූ පවත්නාවූ නානාප්‍රකාරවූ කොප අප්‍රත්‍යයන්ට යන අර්ථයි.

'යං ඉධෙකච්චස්ස'- යම් හෙයකින් මේ ලොකයෙහි කිසිවෙකුට කැමැත්තක් උපදනේද ඒ ස්ථානය ඒ කාරණය වන්නේය. ඇත, ලැබෙයි කියනලද්දේ වෙයි.

'ආපන්නො අස්සං'- පැමිණියෙමි, වන්නෙමි.

'න ච මං භික්ඛු ජානෙය්‍යං'- භික්ෂුහුද මා නොදන්නාහු නම්, මෙහි කාරණය කිමයත්? ලාභය කැමති බවයි. ඒ එසේ මැයි- ලාභාර්ථීවූ මහණතෙම පියවිත්ම කළ පින් ඇත්තේ මිනිසුන් විසින් සත්කාර ගරුසාර කරන ලද්දේ මෙසේ සිතයි. ඇවතට පැමිණි මහණ ස්ථවිර භික්ෂුහු දැන මධ්‍යම භික්ෂුන්ට දන්වති. ඔවුහු නවක භික්ෂුන්ටද නවකභික්ෂුහු විහාරයෙහි විසාසාදාදීන්ටද ඔවුහු අවවාදයට පැමිණි භික්ෂුණින්ටද (දන්වති.) මෙසේ ක්‍රමයෙන් සිව්පිරිසද දැන ගනිත්. මෙසේ ඔහුගේ ලාභාන්තරාය වෙයි. එකාන්තයෙන් මම ඇවතටද පැමිණියෙමි වෙමි. භික්ෂුහු මා නොද දැන ගන්නාහු නම් ඉතා යෙහෙකැයි.'

'යං තං භික්ඛුං භික්ඛු ජානෙය්‍යං'- යම් කරුණකින් ඒ භික්ෂුට අන්‍ය භික්ෂුහු දැනගන්නාහුද ඒ කාරණය විද්‍යමාන වේමය. අත්මය, නැත්තේ නොවේ. ඒ එසේමැයි- ස්ථවිර භික්ෂුහු දැන මධ්‍යභික්ෂුන්ට දන්වති. මෙසේ හෙතෙම පෙර කී නයින් සිව්පිරිස්හි ප්‍රකට වෙයි. තවද මෙසේ ප්‍රකටවූයේ අයසින් මඩනා ලද්දේ ගම් සියයකටද පැමිණ එලිපත් සියයක පා පිස යථා

දෙවි පයින් (සිස් පයින්) නික්මෙයි. ඉක්බිති, භික්ෂුහු 'මා ඇවතට පැමිණියෙයයි' දනිති. ඔවුන් විසින් මෙසේ නසන ලද්දේන් වෙමියි සිතා,

'ඉති සො කුපිතො භොති අප්පතීතො'- හෙතෙම මේ කාරණයෙන් ක්‍රොධයෙන් මඬනාලද්දේ කිපියේන් වෙයි. දොම්නසින් මඬනාලද්දේ නොසතුටු වූයේන් වෙයි.

'යො වෙව බො ආවුසො, කොපො යො ච අප්පච්චයො උභයමෙතං අංගණං'- 'ඇවැත්නි සංස්කාරස්කන්ධයට ඇතුළත්වූ යම් මේ කොපයකුත් වේද, වෙදනාස්කන්ධයට ඇතුළත්වූ යම් මේ නොසතුටකුත් වේද, මේ දෙක අංගණයයි. මෙසේ මෙහි අර්ථය දනවුනුයි. මෙද එබඳු පුද්ගලයන්ගේ වශයෙන් කියනලදී. ලොභය වනාහි මේ අංගණයට පූර්වභාග වශයෙන්ද මොහය සම්ප්‍රයෝග වශයෙන්ද ගන්නා ලද්දේම වෙයි.

'අනුරභො මං' යනු පළමුවෙන්ම භික්ෂුහු තමා ගෙන විහාර කෙළවර සෙනස්තකට පමුණුවා දොර වසා වොදනා කරන කල්හි කැමති වෙයි.

'යානං බො පනෙත'- යම් හෙයකින් ඒ භික්ෂුව සිව්පිරිස් මැදට පමුණුවා ව්‍යක්තවූ විනීතවූ (භික්ෂුහු) තා විසින් අසවල් නම් නැත. වෙදකම් කරන ලද්දේය. යනාදී නයින් වොදනා කරන්නාහුද මේ කාරණයද වන්නේය. හෙතෙම සිව්පිරිස්හි ප්‍රකටවූයේ වෙයි. මෙසේ ප්‍රකටවූයේද අයසින් මඬනාලද්දේද වේයයි සියල්ල පූර්වයට සමානමැයි.

'සප්පටිපුග්ගලො'- සමානවූ පුද්ගලයෙක් 'සමාන' නම් ඇවැත් සහිතවූයේයි, 'පටිපුග්ගල' නම් වොදක තෙමේයි. මේ තෙම ඇවැත් සහිතවූවෙකු විසින්ම වොදනා කිරීම කැමති වෙයි (කුමක් හෙයින් යත්?) තෙපිද මෙනම් මෙනම් ඇවතට පැමිණියෙහි පළමුකොට එය පිළියම් කරව, පසුව මා වොදනා කරන්නෙහිය, යි කියනට හැකිවේයයි' සිතමිනි. තවද ජාති ආදියෙන්ද සමානවූ පුද්ගලතෙමේ 'සප්පටි පුග්ගල' නම් වේ. ඒ එසේමැයි- මෙතෙම තමහට ජාතියෙන්ද කුලයෙන්ද බ්‍රහ්මඥ භාවයෙන්ද ව්‍යක්ත භාවයෙන්ද ධුතංගයෙන්ද යන මේ

ආදියෙන්ද සමානවුවෙකු විසින්ම වොදනා කිරීම කැමති වෙයි. එබඳු පුද්ගලයෙකු විසින් කියන ලද්දේ ඉතා දුක් නොවේයයි, (යම් හෙයකින්) සිතන්නේ ද (එහෙයින්.) 'අප්පටිපුග්ගලො' යන මෙහි අයුක්තවූ ප්‍රති පුද්ගලතෙම 'අප්පටිපුග්ගල' නම් වේ. මේ ඇවැත් ආදියෙන් අසමාන බැවින් ප්‍රතිශතුවූ ප්‍රතිමල්ලවූ වොදකයෙක්වන්නට අයුතුයයි කියන ලද්දේ වෙයි.

'ඉති සො කුපිතො'- මෙසේ හෙතෙම මේ අප්‍රතිපුද්ගලයාගේ වොදනාවෙන් කිපියේ වෙයි

'අහෝ වත' ශබ්ද

සතරවෙනි වාරයෙහි 'අහෝ වත' යනු 'අහෝ වත රෙ අම්භාකං පණ්ඩිතකා අහෝ වත රෙ අම්භාකං බහුස්සුතකා තෙවිජ්ජකා' යි ගැරහීමෙහිද දක්නා ලැබේ 'අහෝ වත මං දහරංයෙව සමානං රජ්ජෙ අභිසිඤ්චෙය්‍යං' යි ප්‍රාර්ථනාවෙහිද දක්නා ලැබේ. මෙහි ප්‍රාර්ථනාවෙහිම වේ.

'පටිපුච්ඡන්වා පටිපුච්ඡන්වා' නැවත නැවත විචාරා, මේ මහණද ලාභකැමැත්තේ භාග්‍යවතුන් විසින් තමා විවෘළ යුත්තෙකු කොට කැමති වෙයි. හෙද වූකලී අනුමතිපෘච්ඡා වෙති මාර්ගයක් හෝ ඵලයක් හෝ විදර්ශනාවක් හෝ ඇතුළත් කොට නොවේ. මේ තෙම වනාහි ශාරිපුත්‍රාදී මහතෙරුන් 'තං කිම්මිඤ්ඤයි සාරිපුත්ත, මොග්ගල්ලාන, කස්සප, රාහුල, චක්ඛුං නිච්චං වා අනිච්චං වා' යි මෙසේ පිරිස්මැද නැවත නැවත විචාරා දහම් දෙසන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දකී. පණ්ඩිතවූ ස්ථවිරයෝ තුමු ශාස්තෘන් වහන්සේගේ සිත සතුටු කෙරෙත්යයි, ඒ හික්ෂුන්ගේ ගුණය කියන්නාවූද ලාභ සත්කාරය ඵලවන්නාවූද මිනිසුන් දකී. එහෙයින් ඒ ලාභ සත්කාරය කැමතිවන්නේ මෙසේ සිතා, සාරා සිටුවන ලද කණුවක් මෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අභිමුඛයෙහිම වෙයි.

'ඉති සො කුපිතො' යනු ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඔහු නොමෙනෙහි කොටම අනිත් තෙර කෙනෙකු විචාරා දහම් දෙසන සේක. ඒ කරුණෙන් හෙතෙම භාග්‍යවතුන් වහන්සේටද තෙරුන් වහන්සේටද කිපියේ වෙයි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේට කෙසේ කිපේද යත්? "මම පැවිදිවූ තැන් පටන් ගෙකිළි

පිරිවෙනින් පිටත යාමක් නොදනිමි, සියලු කාලයෙහි සෙවනැල්ලක් මෙන් නොහරිමි, මා විචාරා දහම් දෙසුම් පමණකුදු නැති, එකෙණෙහි දුටුපමණ ඇති තෙරුන් විචාරා දහම් දෙසති" යි මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට කිපෙයි, තෙරුන්ට කෙසේ කිපේද යත්? මේ මහලුතෙර භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අභිමුඛයෙහි කණුවක් මෙන් හිඳි කවර කලෙක මොහු ධර්මකාර්මිකයෝ අභවාස්ථානයට පමුණුවා බැහැර කරන්නාහුද, යම් හෙයකින් මේ තෙම මේ විහාරයෙහි ඉදින් නොවූයේ නම් අවශ්‍යයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මා සමග කථාකරන්නේද එහෙයින්, මෙසේ තෙරුන්වහන්සේට කිපෙයි.

'පුරක්ඛන්වා පුරක්ඛන්වා'- අභිමුඛයෙන් අභිමුඛයෙන් කොට පිරිවරා යයි කියන ලද්දේ වෙයි, මේ තෙමේද ලාභ කැමතිවූයේම වෙයි, ඒ එසේමැයි මෙතෙම මහපිරිවරින් ගම් වදනාවූ සෑ වදනාවූ බහුග්‍රෑත භික්ෂූන් දකී, ඔවුන්ගේ ඒ සම්පත්තිය දැක පැහැදුනාවූ පැහැදුනු අයුරු කරන්නාවූ උපාසකයන්ද දකී. එසේ හෙයින් මෙසේ කැමති වෙයි

'කුපිතො' යනු මේ තෙමේද භික්ෂූන්ටද තෙරුන්ටද යන දෙතැනෙකහි කිපෙයි. භික්ෂූන්ට කෙසේ කිපේද යත්? 'මේ භික්ෂූහු සිවුරු හෝ පිණ්ඩපාතය හෝ යමක්ම මට උපදීද එය ගෙන පරිභෝග කෙරෙති, එතකුදු වුවත් මාගේ පා සිවුරු ගෙන පිටිපසින් එන්නෙකු පවා නැතැයි' මෙසේ භික්ෂූන්ට කිපෙයි. තෙරුන්ට කෙසේ කිපේද යත්? 'මේ මහලු තෙර ඒ ඒ තැන්හි තෙමේම පැනෙයි, කවරදානම් ඔහු ධර්ම කර්මිකයෝ බැහැර කරන්නාහුද මොහු නැති කල්හි අවශ්‍යයෙන් මා ම පිරිවරන්නාහු ය' කියායි

'හත්තග්ගෙ'- භෝජනස්ථානයෙහි,

'අග්ගාසනං'- සංඝස්ථවිරාසනය.

'අග්ගොදකං'- දක්ෂිණොදකය.

'අග්ගපිණ්ඩං'- සංඝස්ථවිරයන් පිණිස වූ පිණ්ඩය, නොහොත් සියලු තැන්හි 'අග්ගං'- යන මෙය ප්‍රණීතයට කමකි. එහි 'මමම ලබන්නෙමි නම්' යන කැමැත්ත ඉතා මහාසාවද්‍ය වූවා නොවේ. 'අන්‍යයෝ නොලබන්නාහු නම්' යන මෝ වනාහි

ඉතා මහාසාවද්‍ය වන්නීය. මේ තෙමේද ලාභ කැමැත්තේ සිවුරුදැරීම් ආදියෙන් ප්‍රසාද එලවන්නේ වෙයි. කිසි කලෙක පැවිදි වෙයි, කිසිකලෙක සිවුරු හරි, එහෙයින් හෙතෙම පෙර ලත්වීරු ආසනාදිය පසුව නොලබන්නේ මෙසේ සිතයි.

‘න සො භික්ඛු ලභෙය්‍ය’ - යනු ඒ මහණ ස්ථවිර භික්ෂූන්ට අග්‍රාසනාදිය පැමිණි කල්හි ඒ අනුසාරයෙන් මධ්‍යම භික්ෂූන්ටද සෙසු නවකභික්ෂූන්ටද (ආසනාදිය පැමිණිකල්හි) කිසිකලෙක යම් ඒ සියල්ලට නිහිතවූ ආසනාදිය ලබයි, නොම හෝ ලබයි.

‘කුපිතො’ - යනු මේතෙමේද මිනිසුන්ටද තෙරුන්ටදැයි දෙනැතෙක්හි කිපෙයි මිනිසුන්ට කෙසේ කිපේද යත්? මොවුහු මංගලාමංගලාදියෙහි මා නිසා භික්ෂූන් ලබති. “වහන්ස, මෙතෙක් භික්ෂූන් ගෙන අපට අනුකම්පාකළ මැනවැ” යි කියති. දැන් ඒ මොහොත දුටුපමණ ඇති මහලු තෙරුන්ට කියා ගියාහුය, වේවා මෙවිට ඔවුන්ගේ යම් කටයුත්තක් උපන් කල්හි දැනගන්නෙමැයි” මෙසේ මිනිසුන්ට කිපෙයි, තෙරුන්ට කෙසේ කිපේද යත්, ‘ඉදින් මොවුහු නො වූවාහු නම් මනුෂ්‍යයෝ මා ම පවරන්නාහුය’ යි මෙසේ තෙරුන්ට කිපෙයි.

‘අනුමොදෙය්‍යං’ - අනුමොදනාව කරන්නෙමි නම්, මේ තෙමේද ලාභ කැමැත්තේ යම් ඒ ධණ්ඩානුමොදනාවක් දනී, හෙතෙම අනුමොදනස්ථානයෙහි බොහෝ ස්ත්‍රීහු පැමිණෙති, ඔවුහු මා හැදින එතැන් පටන් සැලිබත් දෙන්නාහු යයි ප්‍රාර්ථනාකරන්නේ” මෙසේ සිතයි.

‘ධානං’ - යනු බහුශ්‍රැතයන්ට අනුමොදනාව භාරවෙයි, එහෙයින් ‘බහුස්සුනො අනුමොදෙය්‍ය’ යි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘කුපිතො’ - යනු මේ තෙම මිනිසුන්ටද තෙරුන්ටද ධර්ම කථිකයන්ටද යන තුන් තැනෙක්හි කිපෙයි. මිනිසුන්ට කෙසේද? ‘මොවුහු පෙර මා කරාම එළඹ අපට නාගස්ථවිරයෝ අපට සුමනස්ථවිරයෝ අනුමොදනා කෙරෙත්වායි’ යාඥා කෙරෙති, අද වූකලී නොකීවාහුයයි” මෙසේ මිනිසුන්ට කිපෙයි. තෙරුන්ට කෙසේද? “මේ සංඝස්ථවිරතෙම තොපගේ කුළුපගවූ නාගතෙරුන් කරා සුමන තෙරුන් කරා එළඹෙවූ, මේ තෙම අනුමෙවෙති කරන්නේය” යි නොකියායි මෙසේ තෙරුන්ට

කිපෙයි. ධර්මකට්ඨකයාහට කෙසේ කීපේද? 'තෙරුන් විසින් කී ඇසිල්ලෙහිම පහර ලත් කුකුළෙකු මෙන් වහවහා ශබ්ද කෙරෙයි, මොහු බැහැර කරන්නාහු නම් නැත, යම් හෙයකින් මොහු නැති කළහි මම ම අනුමෙවෙනි කරන්නෙමිද එහෙයින්' මෙසේ ධර්මකට්ඨකයාහට කිපෙයි.

'ආරාමගතානං' - විහාරයෙහි රැස්වුවන්ට, මේතෙමේද ලාභාර්ථ වූයේ යම් ඒ බණ්ඩ ධර්මකථාවක් දැනී, හෙතෙම එබඳු තැන්හි දෙයොදුන් තුන්යොදුන් දුරින් රැස්ව සර්වරාත්‍රික නිත්‍යධර්ම ශ්‍රවණයන් ශ්‍රවණය කරන්නාවූ සතුටුසිත් ඇති භික්ෂූන්ද "සාධු සාධු" යි මහාශබ්දයෙන් සාධුකාර දෙන්නාවූ තරුණ භික්ෂූන්ද සාමණේරයන්ද දකී. එයින් දෙවෙනි දිනයෙහි උපාසකයෝ ඇතුලුගමට ගියාවූ භික්ෂූන් විචාරති, "වහන්ස, කවරහු ධර්ම කථාව කීවාහුදැ" යි, ඒ භික්ෂූහු අසවලාද අසවලාදැයි කියති. ඒ අසා ප්‍රසන්නවූ මනුෂ්‍යයෝ ධර්මකට්ඨකයන්ට මහත් සත්කාර කරති. හෙතෙම ඒ සත්කාරය කැමතිවන්නේ මෙසේ සිතයි.

'යානං' - යනු බහුශ්‍රාවූ විනිශ්චයෙහි දක්ෂවූවන්ට දහම් දෙසීම භාරවෙයි. එහෙයින් බහුශ්‍රාව තෙමේ දෙසන්නේයයි කියන ලද්දේ වෙයි.

'කුපිතො' යනු සතර පද ගාථාවක් පමණකුත් කියන්ට අවකාශ නොලබන්නේ තමාගේ මන්දභාවයට කිපියේ වෙයි. 'මම වනාහි මන්ද වූයෙමි නැණමද වූයෙමි (දහම්) දෙසන්ට කොයින් ලබන්නෙමි'දැයි කියයි.

'භික්ඛුනිනං' - අවවාද පිණිස හෝ උදෙසිම් පිණිස හෝ විචාරීම පිණිස හෝ පූජාකිරීම පිණිස හෝ ආරාමයට අවුත් රැස්වූ භික්ෂූණීන්ට 'මේ තෙමේද ලාභ කැමති වූයේ වෙයි. ඕහට මෙබඳු සිතක් වෙයි. මේ භික්ෂූණීහු මහා කුලවලින් නික්ම පැවිදිවූවාහුය. මනුෂ්‍යයෝ කුලයන්හි පිවිස හුන්නාවූ ඔවුන් කවරෙකුගෙන් අවවාද හෝ පරිපූර්ණාව හෝ ගන්නාහු දැ?යි' විචාරන්නාහුය. අනතුරුව අසවල් නම් ආයතනයන් වහන්සේ බහුශ්‍රාවයහ, උන්වහන්සේට (ප්‍රත්‍යය) දෙවු, (සත්කාර) කරවූයයි කියන්නාහුය, එහෙයින් ඕහට මෙසේ ඉච්ඡාව ඉපදී.

‘ධානං’ යනු අවවාදාදිය නම් බහුශ්‍රුතයන්ට භාරවෙයි. එහෙයින් ‘බහුස්සුතො දෙසෙය්‍යා’ යි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘කුපිතො’ යනු මේ තෙම දෙතැනෙකින් කීපෙයි. මොවුහු පෙර මා නියා පොහෝ පවුරුණු ආදිය ලබති, දැන් ඔවුහු එකෙකෙහි දුටු පමණ ඇති මහලු තෙරුන් සමීපයට ගියාහු යයි ඒ හික්ෂුණීන්ටද, මේ තෙම ඔවුන්ට වහා අවවාද දුන්නේම යයි ධර්ම කථිකයාහටද (කීපෙයි.)

‘උපාසකානං’ යනු ආරාමයට ගියාවූ උපාසකයෝ නම් බැහැර කළ කර්මාන්ත ඇති මහා උපාසකයෝ වෙති. ඔවුහු පුත්‍ර සහෝදරයන්ට කර්මාන්ත පාවාදී බණ අසමින් හැසිරෙති. මේ තෙමේ ඔවුන්ට දෙශනා කරන්ට කැමති වෙයි. කරුණු කිම යත්, මොවුහු පැහැද උපාසිකාවන්ටද සැල කරන්නාහුය. ඉක්බිති උපාසිකාවන් සමග ‘මටම ලාභ සත්කාරය එළවන්නාහුය’ යි කියයි.

‘ධානං’ (යන මෙය) බහුශ්‍රුතයා සමගම යෙදිය යුතුයි.

‘කුපිතො’ යනු මේ තෙමේද දෙතැනෙකින් කීපෙයි. මොවුහු අනිකෙකු සමීපයෙහි (බණ) අසත්, අපගේ කුලපග (තෙරුන්) සමීපයෙහි අසමුයයි නොපැමිණෙත්, එසේ වේවා. දැන් ඔවුන්ට කටයුත්තක් උපන් කල්හි දැනගන්නෙමැ’ යි කියා උපාසකයන්ටද, මේ තෙමේ මොවුන්ට දෙශනා කෙරේ යයි ධර්ම කථිකයාටද (කීපෙයි.)

‘උපාසිකානං’ යන ආරාමයට පැමිණි උපාසිකාවෝ තම ආසන් පූජාදිය කිරීම පිණිස හෝ පොහෝ දිනයෙහි රැස්වූවාහු වෙති. සෙස්ස උපාසක වාරයෙහි කී නයමැයි.

‘සක්කරෙය්‍යුං’- සකස් කොටද කරන්නාහු නම්, සුන්දර කොටද කරන්නාහු නම් මෙයින් තමා කෙරෙහි කරනු ලබන්නාවූ සත්කාරය සකස් කොට කරන ලද්දක්ද සුන්දර වූවක්ද ප්‍රාර්ථනා කරයි

‘ගරු කරෙය්‍යුං’- ගරු කරන්නාහු නම්, මෙයින් හික්ෂුන් වීසින් තමා ගරුස්ථානයෙහි තබනු ලබන්නෙකු කොට ප්‍රාර්ථනා කරයි.

‘මානෙය්‍යුං’- ප්‍රියකරන්නාහු නම්.

'පූජ්‍යයා' - මෙසේ සත්කාර කරන්නාහු ගරුකරන්නාහු ප්‍රිය කරන්නාහු ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් පුදන්නාහු නම් මැනවැයි ප්‍රත්‍යය පූජාව ප්‍රාර්ථනා කරයි.

'ධානං' යනු 'පියො ගරු භාවනියො' යි උක්තප්‍රකාරවූ බහුශ්‍රැතවූද සිල්වත්වූද (හික්ෂුව) මේ විධියට සුදුසු වෙයි. එහෙයින් හික්ෂුහු 'මෙබඳු වුවහුට මෙසේ කරන්නාහුයයි' කියන ලද්දේ වෙයි.

'කුපිතො' යනු මේ තෙමේද ඔවුහු තෙල හික්ෂුවට සත්කාර කෙරෙත් යයි කියා හික්ෂුන්ටද මොහු නැති කල්හි මටම සත්කාර කරන්නාහුයයි කියා තෙරුන්ට දැයි දෙනැතෙකි කිපෙයි. මෙයින් මතු වාරතූයෙහිද මේ ක්‍රමයයි.

පණිතානං චිව්‍රානං - පට දුහුල් පත්තුණ්ණකොසෙය්‍යාදි මාආගි සියුම් සුවපහස් ඇති සිවුරු, මෙහිද මමම ලාභී වන්නෙමි, යන ඉච්ඡාව අතිශයින් මහාසාවද්‍ය නොවන්නීය. අනෙකක් නොලබන්නේ වන්නේය, යන ඉච්ඡාව වූකලී මහා සාවද්‍ය වන්නීය.

'පණිතානං පිණ්ඩපානානං' - සර්පිස්තෙල මධු සර්කාදි පූරිත ශ්‍රෙෂ්ඨ පිණ්ඩපානය.

'පණිතානං සෙනාසනානං' - නොඑක් සියගණන් නොඑක් දහස්ගණන් අගනා ඇඳපුටු ආදිය.

'පණිතානං ගිලානපච්චයභෙසජ්ජ පරික්ඛාරානං' - ගිතෙල් තලතෙල් මී උක්සකුරු ආදිවූ උතුම් බෙහෙත් සියලු තැන්හිම

'ධානං' - (යන මෙය) බහුශ්‍රැතයන්ද පුණ්‍යවත්තයන්ද සමග යෙදිය යුතුයි.

'කුපිතො' - යනු සියලු තැන්හිම 'මොවුන්ගේ' නම් පරිචිත භාවයකුදු නැත. බොහෝ කලක් එක්ව වසන්නාවූද පංශුකුල පිණිස හෝ පිණ්ඩපාන පිණිස හෝ ගිතෙල් තල තෙල් ආදිය පිණිස හෝ ගෙපිළිවෙළින් හැසිරෙන්නාවූද මට එක් දවසකුත් කිසි පිණිපසක් නොදෙති. ආගන්තුක මහලු තෙර වූ කලී දැකම යමක් කැමති නම් එය දෙති' යි කියා මිනිසුන්ටද මේ මහලු තෙමේත් මොවුන්ට තමා දක්වමින්ම හැසිරෙයි, කවදා නම් ඔහු ධර්ම කාර්මිකයෝ බැහැර කරන්නාහුද, මෙසේ මොහු නැති කල්හි මමම ලාභී වන්නෙමි යි කියා තෙරුන්ටදැයි දෙනැතෙකි කිපෙයි.

‘ඉමෙසං ඛො ආවුසො’ මේ යට එකුන්විසි වාරයකින් කියන ලද ඉච්ඡාවචරයන්ගේ

දිස්සන්ති වෙව සුයන්ති ච’ යනු ඉච්ඡාවචරයෝ ඇසින් නොදකිනු ලැබෙති, කණින් නොඅසනු ලැබෙති, මනෝවිඥානයට විෂය හෙයින්, ප්‍රභීණ නොවූ ඉච්ඡාවචර ඇති පුද්ගලයාගේ ඉච්ඡාවචර වශයෙන් පැවති කාය කර්මය දැක දක්නා ලද්දවුන් මෙන්ද වාක් කර්මය අසා අසනු ලද්දවුන් මෙන්ද වෙත්. එයින් වදාරන ලදී- ‘දිස්සන්ති වෙව සුයන්ති ච’ යි. අසවල් හික්ෂුව වනාහි මෙබඳුයයි ප්‍රත්‍යක්ෂ කාලයෙහි දක්නා ලැබෙති. අප්‍රත්‍යක්ෂ කාලයෙහි අසනු ලැබෙත්.

‘කිඤ්වාපි’ යනු අනුග්‍රහ ගර්භා වචනයකි. එහෙයින් ආරණ්‍යක බවට අනුග්‍රහ කෙරෙයි ඉච්ඡාවචරයන් ප්‍රභීණ නොකිරීමට ගර්භා කෙරෙයි. එහි මෝ යෝජනායි- කිසියෙක් ඒ මහණ ග්‍රාමාන්ත සේනාසනය ප්‍රතික්ෂෙප කොට ආරණ්‍යක වේද අන්තයෙහි වනයෙහි ඉතා දුර සෙනසුන්හි වාසය කෙරේද, එතකුදුවත් ඔහුගේ මේ මෙතෙක් ඉච්ඡාවචරයෝ අප්‍රභීණ වූවාහු වෙති. කිසියෙක් හෙතෙම අතිරෙක ලාභය ප්‍රතික්ෂෙප කොට පිණ්ඩපාතික වේද, කිසියෙක් හෙතෙම ලොලුප්පවාරය දුරුකොට ගෙපිළිවෙළින් හැසිරෙනසුලු වේද, කිසියෙක් හෙතෙම ගැහැවියන් විසින් දුන් සිවුරු පිළිකෙව් කොට පාංශුකුලික වේද,

ත්‍රිවිධ ලුබ්භා

‘ලුබ චීවරධරො’ යන මෙහි වනාහි ‘ලුබං’ යනු සන්ද්‍ර ලුබය, සුත්තලුබය රජතලුබයැයි කරුණු තුනකින් රුක්ෂබව දන යුතුයි.

ඔවුනතුරෙහි ආයුධයෙන් කඩ කඩ කොට සිඳින ලද්දේ සන්ද්‍රලුබනම, එය අගයෙන් පිරිහෙයි.

දලදික්හුයින් මසන ලද්දේ සුත්තලුබ නම්වේ. එය පහසින් පිරිහෙයි, රළුපහස් ඇත්තේ වෙයි.

රජනින් රදනාලද්දේ රජතලුබ නම් වේ, එය වර්ණයෙන් පිරිහෙයි, දුර්වර්ණ වෙයි.

කිසියෙක් ඒ මහණ මෙසේ සන්ද්‍රලුබ සුත්තලුබ රජත ලුබවූ සිවුරු ධරන්නේ වේද එතකුදු වුවත් ඔහුගේ මේ මෙතෙක් ඉච්ඡාවචරයෝ අප්‍රභීණ වූවාහු දක්නාහුද ලැබෙති. අසනුද

ලැබෙති ඉක්බිති ඕනට නුවණැති සබ්බමචාරිහු නොම සත්කාර කෙරෙති නොපුදත්යයි

‘තං කිස්ස හෙතු’ යන මෙහි තං’ යනු නිපාතමාත්‍රයෙකි

‘කිස්ස හෙතු’- කරුණු කිම? ඔවුන් විසින් ඔහුගේ (ඉච්ඡාවචරයෝ) අසනුද ලැබෙත්, යම් හෙයකින් ඔහුගේ ඒ ලාමක ධර්මයෝ අසනු ලැබෙත්ද යි කියන ලද්දේ වෙයි, මේ ඉච්ඡාවචරයන් ප්‍රතිණ නොවූ බැවින්, යනු මේ මෙහි අදහසයි මෙවිට ඒ කාරණය උපමාවකින් ප්‍රකට කරන්නාහු ‘සෙය්‍යාථාපි’ යනාදිය වදාළහ.

ඒ උපමාවෙහි කුණපං’ මළසිරුරක්, ‘අභිස්ස කුණපං’ (සර්පයාගේ කුණපය) අභිකුණප නම්, සෙස්සද මෙසේයි. ඉතා පිළිකුල් ගැරහිය යුතු බැවින්ද මෙහි මේ තුනම කියන ලද්දාහුයයි දනගුන්නාහුය. ඒ එසේමැයි- අන්‍යවූ සා හුරු ආදීන්ගේ කුණපය මනුෂ්‍යයෝ කුච්ඛවූ ආදියෙන් සකස් කොට පරිභෝගද කෙරෙත් මොවුන්ගේ කුණපය වනාහි අලුත් වූයේද ගරහන්මය, කල්යාමෙන් කුණවූකල්හි කියනුම කිම?

‘රචයිත්වා’ යනු වඩා පුරවා යන අර්ථයි, කුණපය ගෙන කස්තලියෙහි බහා යි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘අඤ්ඤිස්සා’- අන්‍යවූ.

‘පටිකුප්පිත්වා’- වසා.

‘අත්තරාපණං’- සල්පිල් අතරෙහි මහාජනයා විසින් ගැවසීගත් විටීමුඛයට.

‘පටිපප්පෙය්‍යං’ යන්නාහු නම්.

‘ජඤ්ඤ ජඤ්ඤං වීය’- මනොඥමනොඥ වූවක් (අභිගයින් මනොඥ වූවක්) මෙන් අභිගයින් මනවඩන්නක් මෙන් තවද තරුණ ස්ත්‍රියක් පිණිසවූ පඬුරක් මෙන් යිද කියන ලද්දේ වෙයි, ඒ එසේමැයි- වටුකා තොමෝ ‘ජනී’ යයි කියනු ලැබේ. ඇට ගෙනයනු ලබන්නාවූ පඬුර ‘ජඤ්ඤ’ නම් දෙපරිද්දෙන්ම ආදර වශයෙන් හෝ ප්‍රශංසා වශයෙන් හෝ පුනරුක්තයි “ජඤ්ඤං ජඤ්ඤං ව්‍යා”යි හෝ පාඨයි.

‘අවාපුරිත්වා’- විවෘත කොට

‘තස්ස සහ දස්ස නෙන අමනාපතා ව සණ්ඨනෙය්‍ය’- ඒ කුණපය දැකීම සමග ඒ ජනයාගේ අමනාපබව සිටින්නේය.

‘අමනාපතා’ (අමනාපබව) යනුද මෙය අමනාපයයි. උපන්නාවූ චිත්තවෛතසිකයන්ට ම මේ නමකි. පිළිකුල්බව ගැරහිය යුතුව යන දෙකින්ද මේ ක්‍රමයයි.

‘ජ්‍යෙෂ්ඨතානම්පි’- බඩසා ඇත්තවුන්ටද,

‘න භොත්තුකම්‍යතා අස්ස’- වළඳනු කැමතිබව නොවන්නේය.

‘පගෙව සුභිතානං’- තෘප්තයන්ට වනාහි ඉතා පළමු කොටම වන්නේය, වළඳනු කැමතිබව නොවන්නේය, යි කියන ලද්දේ වෙයි. එහි මෝ තොමෝ උපමා සංසන්දනයයි- මොහුගේ පැවිදිවෙශය පිරිසුදු කස්තලිය මෙනි, ඉච්ඡාවචරයන් ප්‍රතිණ නොකිරීම කුණප වැඩීම මෙනි, ආරණ්‍යකාංගා දියෙන් ඉච්ඡාවචරප්‍රතිච්ඡාදනය අනිත් කස්තලියකින් වැඩීම මෙනි. ආරණ්‍යකාංගාදිය විශ්වාස නොකොට ඉච්ඡාවචරදර්ශනයෙන් සබ්බසරුන්ගේ සත්කාරනොකිරීමාදිභාවය කස්තලිය විවෘත කොට කුණපදර්ශනයෙන් ජනයාගේ අමනොඥභාවය මෙනැයි. ශුක්ලපක්ෂයෙහි වනාහි කිඤ්චාපි යනු අනුග්‍රහ ප්‍රශංසා වචනය. එයින් ආරණ්‍යකත්වය අනුග්‍රහ කෙරෙයි, ඉච්ඡාවචරයන්ගේ ප්‍රභාණයට ප්‍රශංසා කරයි.

‘නෙමන්තණිකො’- නිමන්ත්‍රණබන් පිළිගන්නේ.

‘විචිතකාළකං’- තෝරා ඉවත්කළ කළුසහල් ඇති.

‘අනෙකසුපං අනෙක බ්‍යඤ්ජනං’ යන මෙහි අතින් ගත යුතුවූයේ ‘සුප’ නමැයි කියනුලැබේ, ‘බ්‍යඤ්ජන’ නම් අවුළුය, එහෙයින් මත්ස්‍යමාංශමුද්ගසුපාදීන් කරණකොටගෙන නොඑක් සුප ඇති නානාප්‍රකාර මාංශාදිව්‍යඤ්ජනයන් කරණ කොටගෙන නොඑක් ව්‍යඤ්ජන ඇතියයි කියන ලද්දේ වෙයි. සෙස්ස කී නියෙන්ම දතයුතුයි. උපමා සංසන්දනයෙහිද ඉච්ඡාවචරයන්ගේ ප්‍රභාණය හැල්බත් වැඩීම මෙනි, අල්පෙච්ඡතාවෙන් උපන්නාවූ ග්‍රාමාන්තවිහාරාදිය හෙතෙකොටගෙන ඉච්ඡාවචර ප්‍රභාණය වැඩීම අත් කස්තලියකින් වැඩීම මෙනි. ග්‍රාමාන්තවිහාරාදිය නොගෙන ඉච්ඡාවචර ප්‍රභාණය දැකීමෙන් සබ්බසරුන්ගේ සත්කාර කිරීමාදි බව කස්තලිය විවරකොට හැල්බත් දැකීමෙන් ජනයාගේ මනාපබව මෙන් දතයුත්තිය.

'උපමා මං ආවුසො සාරිපුත්ත, පටිභානි'- ඇවැත්නි ශාරිපුත්තය, මට උපමාවක් වැටහෙයි. මම එක් උපමාවක් කියනු කැමැත්තෙමි, යනු අදහසයි.

'පටිභානු තං'- ඔබට වැටහේවා, තෙපි කියව, යනු අදහසයි.

'එකමිදාහං'- යන මෙහි 'ඉද' යනු නිපාතමාත්‍රයැ, එක් සමයෙකිනි මම යි කියන ලද්දේ වෙයි, ආධාරාර්ථයෙහි ද්විතියාව වනයි.

'රාජගහෙ විහරාමි ගිරිබ්බජෙ'- 'රාජගහ' යනු ඒ නගරයාගේ නාමය. භාත්පස පර්වත පරික්ෂෙපයෙන් ගොවුදක් මෙන් පිහිටි බැවින් 'ගිරිබ්බජ' යයි කියනු ලැබේ. ඒ නගරයෙහි වෙසෙමි, එය ඇසුරුකොට වෙසෙමි යි කියන ලද්දේ වෙයි.

'අථ ධ්වාහං'- 'අථ ඛො අහං' (-ඉක්බිති මම) මෙහිදු 'අථ' යනු අන්‍යධිකාර වචනාරම්භයෙහි නිපාතය. 'ඛො' යනු පදපූරණ මාත්‍රයෙහිය.

'පුබ්බන්ත සමයං'- දිනයාගේ පූර්වභාගකාලයෙහි, පෙරවරු කාලයෙහි යන අර්ථයි. නොහොත්

පුබ්බෙන්තෙ සමයං- පුබ්බන්ත සමයං' පෙරවරුයෙහි එක් ඇසිල්ලෙකයයි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙසේ අසත්යෝගි කම්චිබත් ලැබෙයි.

'නිවාසෙත්වා'- හැද පෙරව, විහාරයෙහි හඳුනා පොරෝනා පරිවර්තනය කිරීම් වශයෙන් මෙය දතයුතුයි, නොහොත් ගම්වැදීම පිණිස සකස්කොට හැඳීම පෙරවිම් වශයෙන් (දතයුතුයි,) හෙතෙම එයින් පෙර නොහඳුනා ලද්දේ නොම වී.

'පත්තච්චරමාදාය'- පාත්‍රය දෙඅතින්ද චිවරය කයින්ද ගෙන.

'පිණ්ඩාය'- පිණ්ඩපාතය පිණිස,

'සමිති' යනු ඔහුගේ නාමය.

'යානකාරපුත්තො'- රියකරුපුත්තෙම

'පණ්ඩුපුත්තො'- පණ්ඩු නම් තැනැත්තාගේ පුත්‍රවූ,

'ආජිවිකො'- නග්නග්‍රමණතෙම.

'පුරාණයානකාරපුත්තො'- පැරණි රියකරු කුලයාගේ පුත්‍රවූ.

'පච්චුපට්ඨිතො'- එළඹ සිටියේ

‘වංක’ නම්, එක්පසකින් වක්වූයේ.

ජම්භ’ නම්, සර්පයෙකු ගියමග සමාන වූයේ.

‘දොසං’- එලය විෂමගැට ආදිය.

‘යථා යථා’- කාලාර්ථයෙහි නිපාතයැ. ‘යදා යදා’ (යම් යම් කලෙක) යයි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘තථා තථා’ යන මෙද කාලාර්ථමැයි, ඒ ඒ කාලයෙහි යයි කියන ලද්දේ වෙයි. හෙතෙම තමාගේ සූත්‍රානුලෝමයෙන් සිතයි, අනිත් තැනැත්තේ ඔහු විසින් සිතූ කෙණෙහි සිතූ තැනම සයි.

‘අත්තමනෝ’- සියමත් ඇත්තේ සතුටුසිත් ඇත්තේ නොහොත් ප්‍රීතිසෞමනසා දෙකින් ගන්නාලද සිත් ඇත්තේ

‘අත්තමනවාචං නිව්ඡාරෙසි’- සතුටුසිත් ඇති බැවින් තෙපුලක් නොහොත් සතුටුසිත් ඇති බවට යොග්‍යවූ තෙපුලක් පහළ කෙළේය, උසස්කොට කීය, ප්‍රකර්ෂයෙන් ගෙනහැර දැක්වීය, යි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘හදයා හදයං මඤ්ඤෙ අඤ්ඤය’- සිතින් සිත දැන මෙන්.

‘අස්සද්ධා’- බුදුන් දහම් සඟුන් කෙරෙහි හැදහිලි රහිත වූවාහු.

‘ජීවිකත්ථා’- ණයබිය ආදියෙන් පෙළුනාහු, පිටත ජීවත්වන්නට නොහැකිවූවාහු, මේ සස්තෙහි ජීවිකාව කරනු කැමැත්තාහු වී.

‘න සද්ධා’- අශ්‍රද්ධාවෙන්.

‘සධා මායාවිනෝ’ මායා සාධේයා දෙකින් යුක්ත වූවාහු.

‘කෙටුහිනෝ’- හික්මුනු කෙරුම්ක වූවාහු, නිෂ්පත්තවූ ථාමගත ශබ්භාවයෙන් යුක්ත වූවාහුයයි කියන ලද්දේ වෙයි, ඒ එසේමැයි- ශබ්ඛව අභූතගුණ දැක්වීමෙන් අභූතභාණ්ඩයන්ගේ ගුණ දැක්වීමක් මෙනැයි කොට ‘කෙරුම්ක’ යි කියනු ලැබේ.

‘උත්තළා’- උද්ගතවූ තළ ඇත්තාහු, උස්වූ හිස් මාත ඇත්තාහුයයි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘වපලා’- පාසිවුරු සැරසීම් ආදිවූ වපල බැවින් යුක්ත වූවාහු.

‘මුඛරා’- මුඛයෙන් රළුවූවාහු, රළුවවන ඇත්තාහුයයි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘විකිණ්ණවාචා’- අසංවර වචන ඇත්තාහු, දවසම නිරර්ථක තෙපුල් තෙපලන්නාහු.

‘ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරා’- ඡඩිත්ථියයන්හි නොපියනලද කම්දොර ඇත්තාහු.

‘භොජනෙ අමත්තඤ්ඤනො’- පයෙථිෂණ ප්‍රතිග්‍රහණ පරිභොග විෂයෙහි යොග්‍යාතසංඛ්‍යාතවූ භොජනයෙහි යම් මාත්‍රාවක් දතයුත්තීද එය නොදන්නාහු.

‘ජාගරියං අනුයුත්තා’- නිදි දුරුකිරීමෙහි නොයෙදුනාහු.

‘සාමඤ්ඤෙ අනපෙක්ඛවත්තො’- මහණදම්මි අපෙක්ෂා රහිත වූවාහු, ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපත්ති රහිත වූවාහු යන අර්ථයි.

‘සික්ඛාය න තිබ්බගාරවා’- ශික්ෂාපදයන්හි බහුලවූ ගෞරව ඇත්තාහු නොවෙති, ආපත්තිව්‍යතික්‍රම බහුලකොට ඇත්තාහු (වෙත්.)

‘බාහුලිකා’ යනාදිය ‘ධම්මදායාද’ සූත්‍රයෙහි කියනලදී. කුසිතා යනාදිය ‘භයභෙරව’ සූත්‍රයෙහි කියන ලදී.

‘ධම්ම පරියායෙන’- ධර්ම දෙශනාවෙන්.

‘සද්ධාඅගාරස්මා’- පියවිත්ම සැදැහැ ඇත්තාහු පැවිදි වන්නාහුද සැදැහැයෙන් ගිහිගෙන් නික්ම සස්තෙහි පැවිදි වූවාහු.

‘පිවන්ති මඤ්ඤෙ සසන්ති මඤ්ඤෙ’- බොන්නාක් මෙනි, කන්නාක් මෙනැයි, සතුටු තෙපුල් නික්මවන්නාහු වචනයෙන් බොන්නාක් මෙනි, මොනවට අනුමොදන් වන්නාහු සිතින් කන්නාක් මෙනි.

‘සාධු වත’- එකාන්තයෙන් සුන්දරයැ.

‘සබ්බන්තවාරී’ යනු (‘සබ්බන්තවාරී’යි) හුස්ව වූයේද (‘සබ්බන්තවාරී’ යි) දීර්ඝවූයේද වටී, හුස්වව අති කල්හි සැරියුත් තෙරුන් මතු වෙයි, දීර්ඝව ඇතිකල්හි සබ්බන්තවාරීන් මතු වෙයි, යම්විටෙක සැරියුත් තෙරුන් කෙරෙහි වේද එවිට සමාන බලසර ඇති සැරියුත් තෙම අප අකුසලින් නඟාසිටුවා යන අර්ථයි. යම් විටක සබ්බන්තවාරීන් කෙරෙහි වේද එවිට සමාන බලසර ඇති හික්ෂුන් අකුසලින් නඟාසිටුවා යන අර්ථයි.

‘දහරො’- තරුණයෙක්.

‘යුවා’- යොවුන් බැවිහි සිටියේ.

‘මණ්ඩනජාතිකො’- අලංකාර කරන ස්වභාව ඇත්තේ. ඔවුන් අතුරෙහි කිසිවෙක් තරුණ වූයේද යොවුන් වූයේද

නොවෙයි, ඉතා තරුණ (දහර) වූවෙක් යම්සේද එමෙනි. කිසිවෙක් යොවන වූයේද අලංකාර කරන ස්වභාව ඇත්තේ නොවෙයි. උපශාන්ත ස්වභාව ඇත්තේ ආලසායව්‍යසනාදීන් මඬනාලද්දේ යම්සේද එමෙනි. මෙහි වූකලී තරුණ වූයේද යොවන වූයේද, අලංකාර කරන ස්වභාව ඇත්තෙක්ම අදහස් කරන ලදී, එහෙයින් මෙසේ කිහි. උපුල් ආදිය ලොකසම්මත හෙයින් කරන ලද්දාහුය.

‘ඉතිහ තෙ’- මෙසේ ඔවුහු.

‘නාග’ ශබ්දය

‘උභො මහා නාගා’- මහානාගයෝ දෙදෙනම, ඒ එසේ මය- මේ අග්‍ර ශ්‍රාවකයෝ දෙදෙනම ‘මහානාග’ යයි කියනු ලැබෙත්. එහි මේ වචනාර්ථය, ‘ජන්දාදිහි නගච්ඡන්තිති නාගා’ (-ජන්දාදියෙන් අගනියට නොයෙත්තැයි ‘නාග’ නම් වෙති,) “ඒ ඒ මගින් ප්‍රතිණවූ කෙලෙසුන්ට නොපැමිණෙත්තැයි ‘නාග’ නම් වෙති.” නොයෙක් ආකාර සොරකම නොකෙරෙත්තැයි ‘නාග’ නම් වෙති. මේ මෙහි සංක්ෂේපයයි. විස්තරය වනාහි මහානිර්දේශයෙහි කී නයින්ම දතයුත්තේය. තවද-

“යමෙක්තෙම ලොකයෙහි ස්වල්පමාත්‍රවූද පාප සංඛ්‍යාවූද අපරාධයෙක් නොකෙරේද, හෙතෙම තථාරූප වූයේ ‘නාග’ යයි කියනු ලැබේ. සියලු සංයෝගයන්ද සියලු ඛන්ධනයන්ද, හැර සියලු තැන්හි නොඇලෙයි. මිදුනේද තාදීවූයේද වෙයි.”

මෙසේද මෙහි අර්ථය දතයුත්තේය, පිදිය යුතුවූ නාගයෝ මහානාග නම් වෙති, අන්‍යවූ ක්ෂීණාශ්‍රව නාගයන් විසින් අතිශයින් පිදියයුතුද අතිශයින් පැසසිය යුතුද වෙයි. යන අර්ථය.

‘අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස’- අතිකෙක් අතිකෙකුගේ,

‘සමනුමොදිංසු’- සමව අනුමෝදන් වූවාහුය, ඔවුනතුරෙහි මේ උපමාවෙන් මහා මොද්ගලායන ස්ථවිරයන් වහන්සේ අනුමෝදන් වූසේක. ‘පටිභාතු තං ආවුසො’ යි ධර්ම සෙනාපතීන් වහන්සේ අනුමෝදන්වූසේක. එයින් කියන ලදී. “අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සුභාසිතං සමනුමොදිංසු”යි.

(අනංගණ සූත්‍රය නිමි.)

6. ආකංඛෙය්‍ය සූත්‍ර වර්ණනා.

එවංථිමෙ සූතං යි ආකංඛෙය්‍ය සූත්‍රයයි- එහි සම්පන්න සීලා යනු සම්පන්නය ත්‍රිවිධ වෙයි, පරිපූර්ණසමංගිමධුර වශයෙනි, එහි-

"කොසියගොත්‍ර ඇත්තව පරිපූර්ණව හැල්කෙත ගිරවු කති, බ්‍රාහ්මණය, තට දන්වමි, එය වළකන්ට උත්සාහ නො කරමි."

'සම්පන්න' ශබ්දය

මෙය පරිපූර්ණසම්පන්න නම් වේ. 'ඉමිනා පාති මොක්ඛසංචරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො සම්පන්නො සමන්තාගතො' යන මේ සමංගිසම්පන්න නම් වෙයි 'ඉමිස්සා හත්තෙ, මහාපඨවියා හෙට්ඨිමං තලං සම්පන්නං සෙය්‍යථාපි බුද්දකමධුං අනෙලකං එවමස්සා දං' යන මේ මධුරසම්පන්න නම් වෙයි. මෙහි වූකලි "පරිපූර්ණසම්පන්නයද සමංගි සම්පන්නයද වටි එහෙයින් 'සම්පන්න සීලා' යනු පරිපූර්ණ සිල් ඇත්තාහු වී යයිද සීලයෙන් සමන්විතවුවාහු වියයිද මෙසේ මෙහි අර්ථය දතයුත්තේය.

'සීලං'- යනු කුමන අර්ථයකින් ශීල නම් වීද? ශීලනාර්ථයෙන් ශීල නම් වෙයි. ඒ ශීලයාගේ විස්තරකථා නොමෝ විශුද්ධි මාර්ගයෙහි කියන ලද්දීය. එහි 'පරිපූර්ණ සිල් ඇත්තාහු' යන මේ අර්ථයෙන් ක්ෂේත්‍රදොෂවිගමයෙන් ක්ෂේත්‍රයාගේ පිරිම මෙන් ශීලදොෂවිගමයෙන් ශීලයාගේ පිරිම කියන ලද්දී වෙයි.

ක්ෂේත්‍රදොෂ සතර.

ඒ එසේමැයි- යම්සේ ඛිජ්ඣණ්ඩය, වජ්ජකණ්ඩය, උදක ඛණ්ඩය, උෂ්ඨකණ්ඩය යන චතුර්විධ දොෂයෙන් සමන්විතවූ කෙත අපරිපූර්ණ වේද ඔවුනතුරෙහි-

1 ඛිජ්ඣණ්ඩ නම්, යම් තැනෙක අතරින් අතර ඛිජ්ඣට කැඩුනාහු හෝ කුණුවුවාහු හෝ වෙන්ද ඒ ඛිජ්ඣට යම් තැනෙක වැටෙත්ද එහි සස්‍යය නොනැගී ක්ෂේත්‍රය ඛණ්ඩ වූයේ වෙයි.

2 වජ්ජකණ්ඩ නම්, යම් තැනෙක අදක්ෂයෙක් තෙම ඛිජ්ඣට ඉසින්තේ අතරින් අතර නොහෙලාද මෙසේ වනාහි සියලු තැන්හි සස්‍යය නොනැගී ක්ෂේත්‍රය ඛණ්ඩවූයේ වෙයි.

3 උදකඩණ්ඩ නම්, යම්කිසි තැනෙක ජලය ඉතා බොහෝ වූයේ හෝ වේද නොවූයේ හෝ වේද එහිද සසායෝ නොනැගිත් ක්ෂේත්‍රය බණ්ඩ වූයේ වෙයි.

4 උෟෂබණ්ඩ නම්, යම් කෙනෙක ගොවිතෙම කිසි පෙදෙසෙකහි නගුලෙන් බිම සතර පස් වරක් සාන්තේ ඉතා ගැඹුරු කෙරේද එහෙයින් කරමැටි උපදීද එහිද සසාය නොනැගී ක්ෂේත්‍රය බණ්ඩවූයේ වෙයි. එබඳුවූ කෙනෙද මහත් ඵල වූයේ නොවෙයි, මහත් අනුසස් ඇත්තේ නොවෙයි යම් හෙයකින් එහි බොහෝ වපුරා මදක් ලාන්ද එහෙයිනි.

මේ සතර දොෂයන්ගේ විගමයෙන් කෙන පරිපූර්ණ වෙයි. එබඳුවූ කෙනෙද මහත්ඵල වූයේ මහත් අනුසස් ඇත්තේ වෙයි.

ශීල දොෂ සතර

එපරිද්දෙන්ම බණ්ඩය, ජිද්දය, සබලය කම්මාසය, යන සතර දොසින් යුත් ශීලය අපරිපූර්ණ වෙයි. එබඳු ශීලයද මහත් ඵල වූයේ නොවෙයි, මහත් අනුසස් ඇත්තේ නොවෙයි. මේ සතර දෝෂයන්ගේ විගමයෙන් ශීලය පරිපූර්ණ වූයේ වෙයි, එබඳුවූ ශීලයද මහත් ඵල වෙයි, මහානිශංස වෙයි.

'සීලසමංගිනො' යන මේ අර්ථයෙන් වනාහි ශීලයෙන් සමන්විතවූවාහු රැස්වීමට ගියාහු සමන්ව ගතවූවාහු වී වාසය කරවූ' යන මෙයම කියන ලද්දේ වෙයි එහි දෙකරුණකින් ශීලයෙන් සම්පූර්ණ බව වෙයි, ශීලවිපත්තිය පිළිබඳ ආදීනව දැකීමෙන්ද ශීලසම්පත්තිය පිළිබඳ ආනිශංස දැකීමෙන්ද යන දෙකරුණෙනි, ඒ දෙකම විශුද්ධිමාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලද්දේ. එහි 'සම්පන්නසීලා' යන මෙනෙකින් වනාහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ චතුපාරිශුද්ධි ශීලය උදෙසා 'පාතිමොක්ඛ සංවර සංවුත්තා' යන මෙයින් එහි ජ්‍යෙෂ්ඨ ශීලය විස්තර කොට දැක්වූයේකැයි දීප විභාරවාසී සුමිම' ස්ථවිර තෙම කිය.

උන්වහන්සේගේ අතවැසිවූ ත්‍රිපිටක 'වූලනාග' ස්ථවිර තෙම වනාහි මෙසේ කිය, 'දෙනැන්තිම භාග්‍යවතුන් විසින් ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවරය වදාරණ ලද්දේය. ඒ එසේමය. ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවරයම ශීලයයි, අනාචාර (ඉන්ද්‍රිය සංවරාදි) තුන ශීලය යි කී තැනක් නම් ඇතැ' යි නොපිළිගනිමින් කියා (මෙසේත්) කිය, 'ඉන්ද්‍රිය

සංවරය නම් සදොර රැකීම පමණක් මැයි ආජීව පාරිශුද්ධිය දැනුමෙන් සෙමෙන් ප්‍රත්‍යය ඉපදීම පමණය. ප්‍රත්‍යය නිශ්ශ්‍රිතය ලැබූ ප්‍රත්‍යයන් මේ පිණිසයයි පස්විකා පරිභොග කිරීම පමණය. නිස්පයභායයෙන් ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවරයම ශීලයයි. යමෙකුගේ ඒ ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවරය බිඳුනේද මේ තෙම සුන් සිස් ඇති පුරුෂයෙකු මෙන් සෙසු භස්ත පාදයන් රකින්නේය, යි නොකිය යුත්තේය. යමෙකුගේ වනාහි ඒ ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවරය අරොගද මේ තෙම නොසුන් සිත් ඇති පුරුෂයෙකු මෙන් දිවි ද සෙසු අවයවද පියවි කොට රක්නට සමර්ථ වෙයි. එහෙයින් 'සම්පන්නසීලා' යන මෙයින් ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවරය උදෙසා 'සම්පන්න පාතිමොක්ඛා' යි ඊටම පයභාය වචනය වදාරා එය විස්තර කොට දක්වන්නාහු පාතිමොක්ඛ සංවර සංවුතා' යනාදිය වදාළසේකැයි

එහි 'පාතිමොක්ඛ සංවර සංවුතා' - ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවරයෙන් යුක්තවුවා හු

'ආචාරගොචර සම්පන්නා' - ආචාරයෙන්ද ගොචරයෙන්ද සම්පූර්ණ වුවාහු

'අණුමත්තෙසු' - අල්ප මාත්‍රවූ.

'වජ්ජෙසු' - අකුශල ධර්මයන්හි.

'භයදස්සාවි' - භය දක්නාසුලු වුවාහු.

'සමාදාය' - මනාකොට ගෙන.

'සික්ඛට්ඨ සික්ඛාපදෙසු' - ශික්ෂාපදයන් අතුරෙහි ඒ ඒ ශික්ෂාපදය, මනාකොට ගෙන හික්මෙවූ. තවද 'සමාදාය සික්ඛට්ඨ සික්ඛාපදෙසු' යනු ශික්ෂා පදයන් අතුරෙහි ශික්ෂා කොට්ඨාසයන් අතුරෙහි හික්මියයුතු වූ කායිකවූ හෝ වාචයිකවූ හෝ යම්කිසිවක් වේද, ඒ සියල්ල මනාකොට ගෙන හික්මෙවූ යන මේ මේ තෙම මෙහි සංක්ෂේපයයි. විස්තර හෙයින් වනාහි මේ සියලු 'පාතිමොක්ඛ සංවරාදී' පදයෝ විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලද්දාහුය.

'ආකංඛෙය්‍ය වෙ' යන මේ කුමක් හෙයින් ආරබ්ධද යත්? ශීලානිශංස දක්වන පිණිස ය, ඉදින් නො සරස් පැවිද්දන්ට හෝ නැණහිතයන්ට හෝ මෙබඳු සිතක් වන්නේ නම්, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'සිල් පුරවූ, සිල් පුරවූ' යි කියති. සිල්

සිරිමෙහි අනුසස් කීමෙක්දෝ හෝ විශේෂය කවරේද වෘද්ධි කවරිදැයි, ඔවුන්ට සතළොස් අනුසස් දක්වන්ට මෙසේ වදාළහ. මෙපරිද්දෙන් සබ්බසරුන්ට ප්‍රිය මනාපතාදී ආශ්‍රව ක්ෂය කෙළවර කොට ඇති අනුසස් අසාද සිල්පුරන්තාහු නම් ඉතා යෙහෙකැ' යි කියායි, විෂකණ්ටක වාණිජයා මෙනි-

විෂකණ්ටක වාණිජයා.

විෂකණ්ටක වාණිජ නම්, උක් සකුරු වෙළෙන්දා' යයි කියනු ලැබේ. හේ වනාහි උක් සකුරු පැණි බණ්ඩාගරකරා ආදිය ගැළීන් ගෙන පසල්ගමකට ගොස් විසකටු ගනිවු, විස කටු ගනිවු' යි උද්ඝෝෂණය කෙළේය. ඒ අසා ගම්වැස්සෝ විස නම් කැකුළුය, යමෙක් එය කාද හෙතෙම මැරෙයි, කටුද විද මරයි, මේ දෙකම කර්කෂයහ, මෙහි අනුසස් කවරේද? යි. ගෘහද්වාරයන් වැසූහ. දරුවන්ද පලවා හැරියාහුය. ඒ දැක වෙළඳ තෙම මේ ගම්වැසියෝ අව්‍යවහාර කුශලයෝය. වන්තාටය ඔවුන් උපායෙන් ගත්වන්තෙමි, යි 'ඉතා මධුරය ගනිවු. ඉතා ප්‍රණීතය ගනිවු, උක් සකුරු පැණි සකුරු සම අගය ලැබෙයි, කුට මාෂක කුටකර්ෂාපණාදියෙනුදු ලැබේ, යයි උද්ඝෝෂණය කෙළේය ඒ අසා ගම්වැසියෝ තුටුපහටු වූවාහු නික්ම ගොස් බොහෝත් මිලදී ගත්තාහුය.

ඒ උපමායෙහි භාග්‍යවත්තූගේ 'මහණෙනි, ශීලයෙන් සම්පූර්ණ වූවාහු වාසය කරවු. ශික්ෂා පදයන් අතුරෙහි ඒ ඒ ශික්ෂාපදය මොනොවට ඉගෙන හික්මෙවු' යන වචනය වෙළෙන්දාගේ 'විෂකණ්ටක ගනිවු යයි උද්ඝෝෂණය මෙනි. භාග්‍යවත්තූ ශීලයෙන් සම්පූර්ණ වූවාහු වාසය කරවු' යයි වදාළහ එතකුදුවත් මේ ශීලය නම් කර්කෂය, භාස්‍ය ක්‍රීඩාදියට විරුද්ධය, ශීලයෙන් සම්පූර්ණ වූවන්ට අනුසස් කීමෙක්දෝ හෝ, යි හික්ෂුන්ගේ සිතීම (විසය කටය යන) මේ දෙකම කර්කෂයහ, මෙහි අනුසස් කවරේද? යි ගම් වැසියන්ගේ සිතීම මෙනි, භාග්‍යවත්තූගේ ප්‍රිය මනාපතාදී වූ ආශ්‍රවක්ෂය අවසන් කොට ඇති සතළොස් අනුසස් ප්‍රකාශ කරනු පිණිස 'ආකංඛෙසා' යනාදි වචනය අනතුරුව ඒ වෙළෙන්දාගේ 'ඉතා මධුරය ගනිවු, යනාදි වචනය මෙනැ, යි දතයුතුයි

එහි 'ආකංඛෙය්‍ය වෙ' - ඉදින් ආකාංක්ෂා කරන්නේ නම් ඉදින් කැමති වන්නේ නම්.

'පියොවස්සං' - පිය ඇස්වලින් බැලිය යුත්තෙක්, ස්නෙහ ඉපදීමට කරුණු වූයෙක් වන්නෙමි, යි කියන ලද්දේ වෙයි.

'මනාපො' - ඔවුන්ට මනවඩන්නෙක් නොහොත් ඔවුන් ගේ සිතින් පැමිණිය යුත්තෙක් මෙන් සිතින් පැතිරිය යුත්තෙක්යයි කියන ලද්දේ වෙයි.

'ගරු' - ඔවුන්ගේ ගරුතැන්හි වූයෙක් පහත සතක් සමාන වූයෙක්.

'භාවනීයො' - එකාන්තයෙන් මේ ආයුෂ්මත් තෙමේ දතයුත්ත දනී, දැක්කයුත්ත දකිය, යි මෙසේ සම්භාවනා කටයුතු වූයෙක්.

'සිලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරි' - සිව්පිරිසුදු සිල්හිම සම්පූර්ණ කරනසුදු වූයේ වන්නේය, අනුනවු පිරිපුන් ආකාරයෙන් යුක්තවූයේ වන්නේයයි කියන ලද්දේ වෙයි.

'අප්ඤ්ඤානං වෙතොසමථමනුයුත්තො' - තමාගේ චිත්ත සමථයෙහි යෙදුනේ, මෙහි වනාහි 'අප්ඤ්ඤානං' යි හෝ 'අත්තනො'යි හෝ මේ එකාර්ථය, ව්‍යඤ්ජනයම විවිධයැ, මේ 'සමථං' යන පදය ආධාරාර්ථයෙහි කර්මවචනයි, 'අනු' යන මේ උපසර්ගය හා යොගයෙහි සිද්ධයි.

'අනිරාකතච්ඡිකානො' - යනු බැහැර නොකරනලද ධ්‍යාන ඇත්තේ නොනසනලද දැහැන් ඇත්තේ හෝ, මේ නිරාකරණය නම්, බැහැර කිරීම් විනාශ කිරීම් අර්ථ මැයි, 'ථම්භං නිරං කත්වා' 'නිවාතවුත්ති' යනාදි තැන්හිද මේ පදයාගේ ප්‍රයෝගය දතයතුයි.

සප්තානුපස්සනා.

විපස්සනාය සමන්තාගතො' - සප්තවිධවූ අනුපස්සනා වෙන් යුක්තවූයේ, සප්තවිධවූ අනුපස්සනා නම්, අනිච්චානු පස්සනා දුක්ඛානුපස්සනා අනත්තානුපස්සනා නිබ්බිදානුපස්සනා විරාගානුපස්සනා නිරොධානුපස්සනා පටිනිස්සන්ගානුපස්සනා යන මොහුයි ඔවුහු විශුද්ධිමාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලද්දාහුය.

‘බුදුහෙතනා සුඤ්ඤාගාරාන’ - ශුන්‍යාගාරයන් (ශුන්‍යාගාරයෙහි කරන භාවනාවන් යි සේ) වඩන්නේ, මෙහිද සමථ විදර්ශනා වශයෙන් කමටහන් ගෙන රැදාවල් ශුන්‍යාගාරයට පිවිස හිඳින්නාවූ මහණ ‘බුදුහෙතනා සුඤ්ඤාගාරානං’ යි දතයුත්තේය, එකභූමිකාදිප්‍රාසාදයෙහි (භාවනා) කරන්නේද වනාහි ශුන්‍යාගාර භාවනාවෙන් වඩන්නේ නොමවේ, යයි දත යුතුයි. මෙතෙකින් යම්සේ තෘෂ්ණා විවර්ත දෙශනා තොමෝ පළමුකොට තෘෂ්ණා වශයෙන් පටන්ගන්නා ලද්දී නමුත් මානදෘෂ්ටිහු තෘෂ්ණාවට පදස්ථාන බැවින් මානදෘෂ්ටීන්ට බැස ක්‍රමයෙන් පපඤ්චත්තය දෙසනාව වූවාද එසේ මෝ දෙශනා තොමෝ පළමුකොට අධිශීල ශික්ෂා වශයෙන් ආරම්භ කරන ලද්දී නමුත් සමථ විදර්ශනාවන් ශීලයට පදස්ථාන බැවින් සමථ විදර්ශනාවන්ට බැස ක්‍රමයෙන් ශික්ෂාත්‍රය දෙශනාව වී, යයි දතයුත්තිය.

මෙහි වනාහි සිලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී යන මෙතෙකින් අධිශීල ශික්ෂාව වදාරන ලද්දීය, ‘අප්ප්ඤ්ඤානං වෙතොසමථමනුයුත්තො අනිරාකතප්ප්ඤ්ඤානො’ යි මෙතෙකින් අධිචිත්ත ශික්ෂාවද, විපස්සනාය සමන්නාගතො’ යි මෙතෙකින් අධිප්‍රඥා ශික්ෂාවද, ‘බුදුහෙතනා සුඤ්ඤාගාරානං’ යන මෙයින් වනාහි සමථ වශයෙන් ශුන්‍යාගාර වර්ධනයෙහි අධිචිත්තශික්ෂාවද විදර්ශනා වශයෙන් අධිප්‍රඥාශික්ෂාවද, යි මෙසේ ශික්ෂාද්වයම සංග්‍රහ කොට වදාරණ ලද්දීය. මෙහිද ‘අප්ප්ඤ්ඤානං වෙතො සමථමනුයුත්තො අනිරාකතප්ප්ඤ්ඤානො’ යන මේ පදයන්ගෙන් ශීලයෙන් රක්තා ලද්දී මු විත්තෙකාග්‍රතාවය වදාරන ලද්දීය.

‘විපස්සනාය’ යන මේ පදයෙන් ශීලයෙන් රක්තාලද සංස්කාරපරිග්‍රහය වදාරන ලද්දේය. කෙසේ විත්තෙකාග්‍රතා තොමෝ ශීලය රක්ඳ යත්, යම් හෙයකින් යමෙකුට විත්තෙකාග්‍රතාව නැත්ද (එහෙයින්) හෙතෙම ව්‍යාධියක් උපන් කල්හි දුකට පැමිණෙයි. හෙතෙම ව්‍යාධියෙන් දුකට පමුණු වන ලද්දේ විසිරුනු සිත් ඇත්තේ ශීලය විනාශ කොටද රොග සංසිදීම කරන්නේ වෙයි. යමෙකුට වනාහි විත්තෙකාග්‍රතාව ඇද්ද

හෙතෙම ඒ ව්‍යාධි දූෂිත දුරුකොට සමචන්ට සමවදී සමචන් කෙණෙහි දුක දුරින් වෙන්ව ගියේ වෙයි. ඉතා බලවත් සුවය උපදියි. මෙසේ චිත්තෙනෙකාග්‍රතා තොමෝ ශීලය රක්ෂා කෙරෙයි.

සංස්කාර පරිග්‍රහයතෙම කෙසේ ශීලය ආරක්ෂා කෙරේද යත්, යමෙකුට වනාහි සංස්කාර පරිග්‍රහයක් නැද්ද ඕනට මාගේ රූපය මාගේ විඥානය යි ආත්මභාවයෙහි බලවත් මමත්වය වෙයි, හෙතෙම එබඳු දුර්භික්ෂව්‍යාධිභයාදීන් පැමිණි කල්හි ශීලය විනාශකොටද ආත්මභාවය පොෂණය කරන්නේ වෙයි. යමෙකුට වනාහි සංස්කාර පරිග්‍රහය ඇද්ද ඕනට ආත්මභාවයෙහි බලවත් මමත්වයක් හෝ ස්නෙහයක් හෝ නොවෙයි හෙතෙම එබඳු දුර්භික්ෂ ව්‍යාධිභයාදීන් පැමිණි කල්හි ඉදින් ඔහුගේ අතුණු පිටත නික්මේද උත්කර්ෂයෙන් වියලේද විශෙෂයෙන් වියලේද සියක් ප්‍රකාරයෙන්ද දහස් ප්‍රකාරයෙන්ද කඩ කඩ හෝ වේද ශීලය විනාශකොට ආත්මභාවය පොෂණය කරන්නේ නොම වෙයි. මෙසේ සංස්කාර පරිග්‍රහය තෙම ශීලය ආරක්ෂා කරයි.

'බ්‍රෑහෙතා සුඤ්ඤාගාරානං' යන මෙයින් වනාහි ඒ (විතෙකාග්‍රතා සංස්කාර පරිග්‍රහ යන) දෙදෙනාගේම බ්‍රෑහනය වැඩීම සතතක්‍රියාව දක්වන ලද්දිය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් හෙයකින් සබ්බසරුන්ට ප්‍රියවූවෙක්ද වන්නෙමි -පෙ- සැලකිය යුත්තෙක්ද වන්නෙමි, යි මේ සතර ධර්මයන් කැමතිවන්නහු විසින් කළයුතු අන්තිසිවක් නැද්ද එකාන්තයෙන් ශීලාදි ගුණයෙන් යුක්ත වූවෙක්ම වියයුතුද මෙබඳු තැනැත්තේ වනාහි සබ්බසරුන්ට ප්‍රිය වූයේ මන වඩන්නේ ගරුතැන්හි වූයේ සම්භාවනීය වූයේ වේද මේ වදාරන ලද්දේ මැයි.

"චතුපාරිශුද්ධි ශීලයෙන් හා සමාග් දර්ශනයෙන්ද යුක්තවූ නවලොකොත්තර ධර්මයෙහි සිටියාවූ සත්‍යවාදී වූ තමාගේ කර්මය පුරන්තාවූ ඒ පුද්ගලයා ලෝකික මහාජන තෙමේ ප්‍රියවූවෙක් කෙරෙයි."

එහෙයින් 'ආකංඛෙය්‍ය වෙ භික්ඛවෙ, භික්ඛු සබ්බමචාරීනං පියො වස්සං -පෙ- භාවනීයො වා ති සීලොස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී'

-පෙ- සුඤ්ඤාඤාගාරානං' යි වදාරා මෙවිට යම් හෙයකින් ප්‍රත්‍යයලාභාදි භාවය ප්‍රාර්ථනාකරන්නහු විසින්ද මෙයම කළයුතුද අන්කිසිවක් නොකළයුතුද, එහෙයින් 'ආකංඛෙය්‍ය වෙ භික්ඛවෙ, භික්ඛු ලාභි අස්සං' යනාදිය වදාළහ. මෙහිලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ලාභය නිමිතිකොට ශීලාදිය පිරීම නො ද වදාරති, යි දතයුත්තේය.

ඒ එසේමැයි- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'ඡින්නකථා ඇත්තෙක් මෙන් වී අවහාස පරිකථා නිමිත්ත විඥප්ති ප්‍රයුක්තවූ ආහාර සෙවීම පිණිසවූ වචනය නොකියන්නේය යි මෙසේ ශ්‍රාවකයන්ට අවවාද කරති. ඒ භාග්‍යවතුන් කෙසේ ලාභ නිමිති කොට ශීලාදිය පිරීම වදාරන්නාහුද, පුද්ගලාධ්‍යායය වශයෙන් වනාහි මේ වදාරන ලදී.

ඒ එසේමැයි- යම් කෙනෙකුන්ට මෙබඳු අදහසක් වන්නේ නම්, ඉදින් අපි සිව්පසයෙන් වඩා නොවන්නෙමු මි සිල්පුරන්ට හැකිවන්නෙමු යි කියායි. ඔවුන්ගේ අදහස් වශයෙන් භාග්‍යවතුන් මෙසේ වදාළහ. තවද යම් මේ සිව්පසයක් නම් වෙන්ද මේ තෙමේ ශීලයාගේ කෘත්‍යය සහිත ආනිසංශයයි.

ඒ එසේමැයි- පණ්ඩිත මනුෂ්‍යයෝ කොටු ආදියෙහි තබන ලද්දේද බැහැර කොට පුත්‍රාදීන්ටද නොදී තමාත් නොවළඳා ශීලවන්තයන්ට දෙත්, නුයි ශීලයාගේ සරසානිශංසය දැක්වීම පිණිසද මෙය වදාරන ලද්දේය.

තුන්වැනි වාරයෙහි යෙසාහං යනු 'යෙසං + අහං', තෙසං තෙ කාරා ඒ දෙවියන්ගේ හෝ මිනිසුන්ගේ හෝ මා කෙරෙහි කරනලද ඒ ප්‍රත්‍යයදාන සත්කාරයෝ.

ඒ එසේමැයි දෙවියෝද ශීලාදී ගුණයුක්තයන්ට පත්‍යය දෙති, හුදු මනුෂ්‍යයෝම නොවෙති, ආයුෂ්මත් මහාකාශ්‍යපයන්ට ශක්‍රයා මෙනි.

'මහප්ඵලා මහානිසංසා' යන මේ දෙක අර්ථ වශයෙන් එකෙකි. ව්‍යඤ්ජනයම විවිධයි, නොහොත් මහත්වූ ලෝකික සැපය නිෂ්පාදනය කෙරෙත්, නුයි 'මහප්ඵලා' යනුවේ. මහත්වූ ලෝකොත්තර සැපයට ප්‍රත්‍යය වෙත්, නුයි 'මහානිසංසා' යනුවේ, සැබව ශීලාදී ගුණයුක්තයාහට සැන්දක් පමණ භික්ෂාවද

පස්ථියන් පමණ බිම පන්සලක්ද කොට දෙනලද්දී නොඑක් කල්ප දහස් ගණන් දුර්ගති විනිපාතයෙන් රකී, කෙළවර අමාත ධාතුචෙන් පරිනිර්වාණයට ප්‍රත්‍යයද වෙයි. මෙහිලා 'බීරොදනං අනමදාසිං' යනාදී වස්තුහුද නොහොත් සියලුම ප්‍රෙතවස්තු විමානවස්තුද සාධකයි. එහෙයින් ප්‍රත්‍යය දායකයන් විසින් තමා කෙරෙහි කරනලද සත්කාරයන්ගේ මහත් ඵලභාවය කැමැත්තහු විසින්ද ශීලාදී ගුණ යුක්තයෙන්ම වියයුතු, යයි දක්වනසේක.

සතරවෙනි වාරයෙහි 'ඤාති' - නැදිමයිල් පක්ෂයෙහි වූවාහු.

'සාලොහිතා' - එක්ලෙයින් බැඳුනාවූ පියා, පියාගේ පියා ආදීහු.

'පෙනා' - පරලොවට ගියාහු.

'කාලකතා' - මළාහු.

'තෙසං තං' - ඔවුන්ගේ ඒ මාකෙරෙහි පහන් සිත් ඇති බව හෝ පහන් සිතින් සිහිකිරීම හෝ සැබව යම් මහණෙකුගේ කල්ලිය කළ පියා හෝ මව හෝ අපගේ ඥාතිස්ථවිරතෙම සිල්වත, කළණ දහම් ඇත්තෙකැ යි පහන් සිත් ඇතිව ඒ භික්ෂුව සිහිකෙරේද ඔහුගේ ඒ චිත්තප්‍රසාදයද ඒ සිහිකිරීම් මාත්‍රයද මහත්ඵල මහානිශංස වූයේම වෙයි. නොඑක් දහස් ගණන් කල්ප දුගතියෙන් වළකන්ටද අන්තයෙහි අමාතයට පමුණුවන්ටද සමර්ථ වූයේම වෙයි. මේ වදාරන ලදමැ, යි භාග්‍යවත්තු විසින්- යෙ කෙවි භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤා විමුත්ති- විමුත්ති ඤාණ දස්සන සම්පන්නා දස්සනම්පහං භික්ඛවෙ, තෙසං භික්ඛුනං බහුකාරං වදාමි සවනං- අනුස්සතිං- අනුපබ්බප්පං- උපසංකමනං- පසුරපාසනම්පහං භික්ඛවෙ, තෙසං භික්ඛුනං බහුකාරං වදාමි' යි. එහෙයින් නෑ සහ ලේ නෑයන්ට තමා කෙරෙහි චිත්ත ප්‍රසාදයාගේද අනුස්මෘතියගේද මහත්ඵල භාවය කැමැත්තහු විසින්ද ශීලාදී ගුණයුක්තයෙකම වියයුතුයයි, දක්වනසේක.

පස්වැනි වාරයෙහි 'අරතිරතිසහො අස්සං' අරතියද රතියද ඉවසන්නේ මැදිපවත්වන්නේ යටපත් කරන්නේ වන්නෙමි මෙහිද අරති යනු අධිකුශල ධර්මයන්හිද පන්ත සෙනාසනයෙහිද උකටලී බවයි. රති' යනු පඤ්චකාම ගුණයෙහි ඇල්මයි.

න ව මං අරති සහෙය් - මාද අරතීතොමෝ නොමැඩ පවත්නේය, නොමඩින්නේය යටපත් නොකරන්නේය.

'උප්පන්නං' - හටගත් උපන්. යම් හෙයකින් ශීලාදී ගුණ යුක්තවූයේ අරතියද රතියද ඉවසාද යටපත් කෙරේද මැඩ සිටිද එහෙයින් මෙබඳුවූ ආත්මය කැමැත්තහු විසින්ද ශීලාදී ගුණයුක්ත වූවෙක්ම වියයුතුය, යි දක්වනසේක.

සවෙනි වාරයෙහි 'භය' නම් සිත තැතිගැන්මද අරමුණද වේ.

'හෙරව' නම්? අරමුණ මැ, යි, සෙස්ස පස්වෙනි වාරයෙහි කී නයමැ, යි. ශීලාදීගුණ යුක්තවූයේ වනාහි චිත්තුත්‍රාස භය හා භය අරමුණ ඉවසයි. යටපත් කොට මැඩ සිටී.

අරියකොටියවාසී මහාදත්ත තෙර වත

අරියකොටියවාසී මහාදත්ත ස්ථවිරයන් මෙනි. තෙරුන් වහන්සේ වනාහි මඟට පිළිපන්නේ එක්තරා ප්‍රසාද ඵලවන අරණ්‍යයක් දැක මෙහිම අද මහණදම් කොට යන්නෙමි, යි මඟින් ඉවත්ව එක්තරා රුකක්මුල සඟලසිවුර නවා පලඟක් බැඳ හුන්නාහුය වෘක්ෂදෙවතාවාගේ දරුවෝ තෙරුන්ගේ සිල් තෙදින් සියපියවින් සිටින්නට නොහැකි වන්නාහු මහත් නාද කළාහුය. දෙවතාතොමෝද සියලුරුක සෙලවුව. ස්ථවිරතෙම නිශ්චලවම හුන්නේය. ඕතොමෝ දුමන්ට විය, දිලියෙන්ට විය, තෙරුන් සොලවන්ට නොම හැකිවුව, ඉක්බිති උපාසක වෙසයෙන් අවුත් වැඳ සිටියා 'මේ කවරෙක්දැ?යි' විචාරනලද්දී, 'වහන්ස, මම තෙල රුකෙහි අධිගෘහිතවූ දෙවතාවා වෙමි' යි කිව, ති තෙල විකාර කෙළෙහිදැ?යි' 'එසේය, වහන්සැ'යි 'කුමක් හෙයින්දැ?යි' විචාරනලද්දී මෙසේ කීවා, 'වහන්ස, ඔබගේ සිල් තෙදින් දරුවෝ සියපියවින් සිටින්නට නොහැක්කාහු මහත්කොට හැඬූහ. ඕ මම ඔබ පලවාපියන්ට මෙසේ කෙළෙමි යි ස්ථවිරතෙම මෙසේ කීය. නැවත කුමක් හෙයින් 'වහන්ස, මෙහි නොවිසුව මැනව, මට අපහසුය, යි පළමු කොටම නොකියෙහිදැ?යි' දැන් වූකලි කිසිවක් නොකියව, අරියකොටිය වැසි මහාදත්ත තෙමේ අමනුෂ්‍යයන්ට බියෙන් ගියේය යන වචනයෙන් උප්පාවෙමි, එහෙයින් මම මෙහිම වසන්නෙමි, ති

වනාහි අද එක දවසක් යම්කිසි තැනෙක වාසය කරවයි'. මෙසේ ශීලාදී ගුණයෙන් යුක්ත වූයේ භය භය අරමුණු ඉවසන්නේ වෙයි, එහෙයින් තමා මෙබඳු වූවෙක් කොට කැමැත්තහු විසින්ද ශීලාදී ගුණ යුක්ත වූවෙක්ම විය යුතුය, යි දක්වනසේක

සත්වෙති වාරයෙහි 'ආභිවෙතසිකානං' - 'අභිවෙත' යයි ඉතා කාන්තවූ විශුද්ධ චිත්තය අධිචිත්තය හෝ. කියනු ලැබේ. විශුද්ධ චිත්තයෙහි උපන්නාහු ආභිවෙතසික' නම් වෙති. විශුද්ධ චිත්තයෙහි රැස්වූවාහු, නුයි හෝ 'ආභිවෙතසික' නම් වෙති.

දිට්ඨධම්ම සුඛවිහාරානං' - ඉහාත්මයෙහි සැපවිහරණ ඇති දිට්ඨධම්ම'යි ප්‍රත්‍යක්ෂවූ ආත්මභාවය කියනු ලැබේ. එහි සැප විහරණවූ යන අර්ථයි, මේ රූපාවචර ධ්‍යානයන්ට නමකි. යම් භෙයකින් ඒ රූපාවචරධ්‍යානයන්ට පැමිණ හුන්නාවූ ධ්‍යායිහු මේ අත්බැවිහි ම නොකිලිටිවූ නෛෂ්කර්මය සුවය විදින්නද එහෙයින් ඉහාත්ම සැපවිහරණ ඇත්තාහුය, යි කියනු ලැබෙත්

'නිකාමලාහි' - කැමති පරිද්දෙන් ලබනසුලු වූයේ, තමාගේ කැමැත්ත වශයෙන් ලබනසුලුවූයේ, කැමති කැමති ඇසිල්ලෙහි සමවදින්නට සමර්ථ වූයේය, යි කියන ලද්දේ වෙයි.

'අකිච්චලාහි' - සුවසේම විරුද්ධ ධර්මයන් විෂ්කම්භණය කොට සමවදින්නට සමර්ථ වූයේය, යි කියන ලද්දේ වෙයි.

'අකසිරලාහි' - අකසිරවූවන් විපුලවූවන් කොට ලබන සුලුවූයේ පිරිසිදීම වූ පරිද්දෙන්ම නැඟිසිටින්නට සමර්ථවූයේය, යි කියන ලද්දේ වෙයි.

ඒ එසේමැයි - ඇතැම් කෙනෙක් ලාහි වූයේම වෙයි, එතකුලුවන් කැමති කැමති කෙණෙහි සමවදින්නට නොහැකි වෙයි. කිසිවෙක් එසේ සමවදින්නට හැකිවෙයි, උපද්‍රවයන් වනාහි දුකසේ දුරුකෙරෙයි, කිසිවෙක් එසේත් සමවදියි, උපද්‍රවයන්ද නිදුකින්ම විෂ්කම්භණය කෙරෙයි, නැළියතක් මෙන් එය පිරිසුන් කල්හිම නැඟිසිටින්නට නොහැකි වෙයි. යමෙක් වනාහි මේ ත්‍රිවිධසම්පත්තියම කැමති වේ නම් හෙතෙමේද ශීලයන්ම සම්පූර්ණ කරනසුලු වූයේ වන්නේය, යි

මෙසේ අභිඥාපාදක ධ්‍යානය කී කල්හි කිසියෙක් අභිඥාවන්ගේ වාරය ආයේද එතකුලු වූවන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ

එය නොගෙනම යම් හෙයකින් හුදු අභිඥාපාදක ධ්‍යානයෝද අභිඥාවෝද ශීලයන්ගේ ආනිශංසය නොවේද, වැලිදු වනාහි සතර අරූපධ්‍යානයෝද හෙට්ඨිමවූ තුන් ආයඝිමාර්ගයෝද ආනිශංසය වේද, එහෙයින් ඒ සියල්ල භාත්පසින් ගෙන දක්වනට 'ආකංඛෙය්‍ය වෙ -පෙ- යෙ තෙ සත්තා' යන මේ ආදිය වදාළහ. එහි සත්තා'- අංගයන්ගේ ශාන්තභාවයෙන්ද අරමුණෙහි ශාන්තභාවයෙන්ද ශාන්තවූ විමොක්ඛා'- විරුද්ධ ධර්මයන්ගෙන් මිදුනාවූ අරමුණෙහිද ඇලුනාවූ 'අතික් කම්ම රූපෙ' රූපාවචර ධ්‍යානයන් ඉක්මවා, 'යෙ තෙ විමොක්ඛා අතික්කම්ම රූපෙ සත්තා' යි පද සම්බන්ධයි සැබව අන්තර්දේශකින් විනම් රූපාවචර ධ්‍යානයන් ඉක්මවා කුමක් කෙරෙන්නැයි නොපැනෙන්නාහුය.

'ආරුප්පා'- අරමුණු වශයෙන්ද විපාක වශයෙන්ද රූප විරහිතවූ.

'කායෙන එස්සිත්වා'- නාමකයින් ස්පර්ශ කොට පැමිණ අධිගමනය කොටයයි කියනලද වෙයි, සෙස්ස ප්‍රකටමැයි. මේ කියන ලද වෙයි. යම්කිසි මහණෙකුත් මේ විමොක්ෂයන් ස්පර්ශකොට වසනු කැමැත්තේ වේද හෙතෙමේද ශීලයන්ම සම්පූර්ණ කරනසුලු වූයේ වන්නේය,යි.

නවවෙනි වාරයෙහි 'තිණ්ණං සංයෝජනානං'- සත්කාය දෘෂ්ටිවිචිකිත්සා ශීලවුන පරාමර්ශ සංඛ්‍යාතවූ විවිධ බන්ධනයන්ගේ, යම් හෙයකින් ඔවුහු ස්කන්ධගතිභවාදීන් සමග ස්කන්ධ ගති භවාදීහුද කර්මය හෝ ඵලය සමග යොදවන්ද එහෙයින් සංයෝජනයෝය, යි කියනු ලැබෙත්. බන්ධනයෝය යන අර්ථයි.

'පරික්ඛයා'- ක්ෂයකිරීමෙන්.

'සොතාපන්නො' ශ්‍රෝතයට පැමිණියේ 'ශ්‍රෝත' යනුද මාර්ගයට මේ නමකි 'ශ්‍රෝතාපන්න' යනු ඒ මාර්ගක්ෂණයෙහි පුද්ගලයාට නමකි, වදාළේමැනු-

සාරිපුත්‍රය, ශ්‍රෝත ශ්‍රෝතයී මේ වචනය වනාහි කියනු ලැබේ, සාරිපුත්‍රය, ශ්‍රෝත නම් කවරේදැ,යි 'ස්වාමීනි මේ ආයඝි අෂ්ටාංගික මාර්ගය මැයි' 'ඒ කවරේද?' සමයග් දෘෂ්ටිය පෙ- සමයක්සමාධිය යන මොහුයි.' 'සාරිපුත්‍රය ශ්‍රෝතාපන්න

ශ්‍රෝතාපන්නයි මේ වචනය වනාහි කියනු ලැබේ සාරිපුත්‍ර 'කවරෙක් වනාහි ශ්‍රෝතාපන්නවූයේදැ?' 'ස්වාමීනි, යමෙක් වනාහි මේ අෂ්ටාංගික මාර්ගයෙන් යුක්තවූයේද මේ තෙමේ ශ්‍රෝතාපන්නයයි' කියනු ලැබේ. ඒ මේ ආයුෂ්මත් මෙනම් ඇත්තේ මෙනම් ගොත්‍ර ඇත්තේ වේයයි'

මෙහි වනාහි මාර්ගයෙන් ඵලයට නාමය දෙනලද, එහෙයින් ඵලස්ථවූයේ ශ්‍රෝතාපන්න' යයි දතයුතු.

'අවිනිපාතධම්මො' - හෙලැනුයි විනිපාත නම් වේ මෝහට විනිපාතය ස්වභාව නොවූයේනුයි 'අවිනිපාතධම්ම' නම් වේ. තමා අපායයන්හි හෙලන ස්වභාවය නැත්තේය යි කියන ලද්දේ වෙයි. කුමක් හෙයින්ද? අපායට යායුතු වූ යම් ධර්ම කෙනෙක් වෙත්ද ඔවුන් ප්‍රහීණ කළ බැවිනි 'සම්බොධිය' උතුම්වූ මාර්ගය වූයේ උතුම්වූ ගතියවූවා මෝහටනුයි. 'සම්බොධිපරායනෝ' යනු වේ. මතු මාර්ගත්‍රයට අවශ්‍යයෙන් පමුණුවන්නේය යන අර්ථයි. කුමක් හෙයින්ද? ලබනලද ප්‍රථමමාර්ග ඇති බැවිනි.

'සීලෙස්වෙව' යනු මෙබන්දෙක් වන්ට කැමැත්තේද? සීලයෙන් සම්පූර්ණ කරනසුලු වූයේම වන්නේයයි.

දසවෙනි වාරයෙහි. ප්‍රථම මාර්ගයෙන් ක්ෂයවූ ත්‍රිවිධ සංයෝජනයෝද සකාදාගාමී මාර්ගයාගේ ගුණකථනය පිණිස වදාරන ලද්දානුය.

'රාගදොස මොහානං තනුත්තා' - මොවුන්ගේ තුනී භාවයෙන් තුනීබව කිරීමෙන්, යයි කියනලද වෙයි, එහි කරුණු දෙකකින් තුනීබව දතයුතුයි හෙතු රහිතව ඉපදීමෙන්ද සමුදා චාරය මඳ බැවින්දැයි කියායි. සැබව සකාදාගාමී පුද්ගලයාහට වෘත්තානුසාරී මහජනයාට මෙන් ක්ලෙශයෝ නිතර නො උපදිති, කිසිවිටෙක කිසිවිටෙක උපදිත්, ඉතා විරලාකාරව තුනීව වපුරනලද කෙතක අංකුර මෙනි. නැවත උපදනානුද වෘත්තානුසාරී මහජනයාට මෙන් මඩිමින් පැතිරෙමින් වසමින් අන්ධකාර කරමින් නොඋපදිති මඳමඳව උපදිත්. තුනීආකාරව වලාපටලයක් මෙන් මැසිපියාපතක් මෙන්ද උපදිත්, එහිලා කිසි තෙර කෙනෙක් මෙසේ කියති. සකාදාගාමී පුද්ගලයාගේ ක්ලෙශයෝ කිසිසේත් බොහෝ කලකින් උපදිත්ද බහුල වූවාහුම උපදිති.

ඒ එසේමය- ඕනට පුත්‍රයෝද දුහිතෘහුද දක්නා ලැබෙත් යයි මේ වනාහි අප්‍රමාණයි, යම් හෙයකින් පුත්‍රදුහිතෘහු අඟ පසඟ පරාමර්ෂණ මාත්‍රයකින් වෙන්ද එහෙයිනි. හෙතු රහිතව ඉපදීමෙන්ද සමුදාචාරයාගේ මදබැවින්දැයි දෙකරුණෙන්ම ඔහුගේ ක්ලෙශයන් පිළිබඳ තුනිබව දතයුතුයි.

‘සකදාගාමී’- වරක් පැමිණෙන ස්වභාව ඇත්තේ

‘සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා’- එක් වරක්ම මේ මිනිස්ලොව පිළිසිඳ විසින් අවුත්, යමෙක් වනාහි මෙලෙවිහි සකෘදාගාමී මාර්ගය වඩා මෙහිම පිරිනිවේද හෙතෙමේත් මෙහි නොගන්නාලදී. යමෙකුත් මේ ලොකයෙහි මාර්ගය වඩා දෙවිලොව ඉපිද එහිම පිරිනිවේද, යමෙකුත් දෙවිලොව මාර්ගය වඩා එහිම පිරිනිවේද, යමෙකුත් දෙවිලොව මාර්ගය වඩා මේ මිනිස්ලොව ඉපිද පිරිනිවේද, හෙතෙමේත් (නොගන්නාලදී.) යමෙක් වනාහි මේ ලොකයෙහි මාර්ගය වඩා දෙවි ලොව උපන්නේ එහි ආයු ඇතිතෙක් සිට නැවත මේ ලොකයෙහිම ඉපිද පිරිනිවේද මේ තෙමේ මෙහි ගන්නා ලදැයි දතයුතු.

‘දුක්ඛස්සන්තං කරෙය්‍යං’- වෘත්තදූෂණයාගේ අන්තය පිරිසිදීම කරන්නෙමි.

සීලෙස්වෙව’- මෙබන්දෙක් වනු කැමැත්තේද ශීලයෙන්ම සම්පූර්ණ කරනසුලු වූයේ වන්නේය,යි.

එකොළොස්වෙනි වාරයෙහි පඤ්චන්තං යනු ගණන පිරිසිදීමයි.

‘ඔරංභාගියානං’- ‘ඔරං’ යි යට කියනු ලැබේ. යට භජනය කරන්නාවූ යන අර්ථයි. කාමචචරදිව්‍යලොකයෙහි ඉපදීමට ප්‍රත්‍යයවූ යන අදහසයි.

‘සංයෝජනානං’- බන්ධනයන්ගේ. ඔහු කාමරාගව්‍යාපාද සංයෝජනයන් සමග පළමු කියනලද සංයෝජනයෝමයයි දතයුත්තාහුය, ඒ එසේමැයි- යමෙකු විසින් ඔවුහු ප්‍රභිණ නොකරන ලද්දාහුද හෙත්තම කිසිසේත් හවාග්‍රයෙහි උපන්නේ වේද එතකුදු වුවත් ආයුක්ෂයවීමෙන් කාමාචචරයෙහි උපදීමැයි. ඒ සැබව මේ පුද්ගලතෙම ගිළින ලද බිළිය ඇති මසුට උපමා ඇත්තේද, දික් හුයකින් පා බඳනාලද පක්ෂියෙකුට උපමා

ඇත්තේද වේයයි දතයුතු. මෙහි පෙර කියන ලද්දවුන්ගේද කර්තය ගුණ කීම පිණිසමයයි දතයුතු.

‘ඔපපාතිකො’- මෙය සෙසු යොනි ප්‍රතික්ෂෙප කිරීම් වචනයකි.

‘තත්ථ පරිනිබ්බායි’- ඒ බලලෙව්හිම පිරිනිවෙනසුලු වූයේ.

‘අනාවත්තිධම්මො තස්මාලොකා’- ඒ බලලොවින් පිළිසිඳු විසින් නැවත පෙරළා නොඑන පියවි ඇත්තේ.

‘සිලෙස්වෙව’- මෙබන්දෙක් වන්ට කැමැත්තේද ශීලයන්ම සම්පූර්ණ කරනසුලු වූයේ වන්නේය,යි.

මෙසේ අනාගාමී මාර්ගය වදාළ කල්හි කිසිසේත් සතර වෙනි මාර්ගයට වාරය ආයේද එතකුළු වුවත් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එය නොගෙනම යම්හෙයකින් හුදු ආශ්‍රවක්ෂයාහිඥා නොමෝම ශීලයන්ගේ ආනිශංසය නොවේද වැලිදු වනාහි ලොකික පඤ්චාහිඥාවෝත් (ආනිශංසය වේද,) එහෙයින් ඔවුන්ද දක්වන්ටද, තවද යම්හෙයකින් ආශ්‍රවක්ෂය වදාළ කල්හි දෙශනා නොමෝ නිමියා වන්නීද එසේත් ඇති කල්හි මේ ගුණයන් නොවදාළ බැවින් මෝ කත නොමෝ මුණ්ඩාහිඥා කථා නම් වන්නීද, එහෙයින් අහිඥාවන් සම්පූර්ණකොට දෙශනා කරනු පිණිසද, තවද යම් හෙයකින් අනාගාමී මාර්ගයෙහි සිටියහුට සමාධි උපද්‍රවවූ කාමරාගව්‍යාපාදයන් සමූලයෙන් නැසූ බැවින් සුවසේ සෘද්ධිවිකූර්වණා සමාද්ධි වේද. යම් හෙයකින් අනාගාමී තෙම ශීලයන්ද සමාධියද සම්පූර්ණ කරනසුලු වේද. එහෙයින් යුක්ත ස්ථානයෙහිම ලොකිකාහිඥාවන් දක්වනු පිණිසද ‘ආකංඛෙය්‍ය වෙ -පෙ- අනෙක විහිතං’ යන මේ ආදිය වදාළසේකැ යි, මෝතොමෝ අනුසන්ධි යයි. එහි ‘අනෙක විහිතං ඉද්ධිවිධං’ යනාදි නයින් ආවාචු පඤ්චවිධ ලොකිකාහිඥාවන්ගේම භාවනා ක්‍රමය සමග පාලි වර්ණනා නොමෝ විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලද්දීය.

සවෙනි අහිඥාවෙහි ‘ආසවානං ඛයා’ රහත් මඟින් සියලු කෙලෙසුන් ක්ෂයකිරීමෙන්.

‘අනාසවං’- ආශ්‍රව විරහිතවූ.

‘වෙනොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං’ යන මෙහි ‘වෙනො’ යන වචනයෙන් අර්හත්ඵල සම්ප්‍රසුක්තවූ සමාධියද ‘පඤ්ඤා’

යන වචනයෙන් ඒ අර්හත්ඵල සම්ප්‍රයුක්තවූ ප්‍රඥාවද කියන ලද්දිය එහිද සමාධිය රාගයෙන් වෙසෙසින් මිදුන බැවින් 'වෙනොවිමුත්ති' යයිද, ප්‍රඥාව අවිද්‍යාවෙන් වෙසෙසින් මිදුන බැවින් 'පඤ්ඤාවිමුත්ති' යයිද දනුයුත්තිය.

මෙය භාග්‍යවතුන් විසින් වදාරනලද මැ යි- 'යො හිස්ස භික්ඛවෙ, සමාධි තදස්ස සමාධිනදියං යා හිස්ස භික්ඛවෙ, පඤ්ඤා තදස්ස පඤ්ඤිනදියං ඉති බො භික්ඛවෙ, රාගවිරාගා වෙනො විමුත්ති අවිජ්ජා විරාගා පඤ්ඤා විමුත්ති' යි. තවද මෙහි සමථයාගේ ඵලය වෙනොවිමුත්තිය, විදර්ශනාවගේ ඵලය ප්‍රඥාවිමුක්තිය, යි දනුයුත්තිය.

'දිට්‍යෙව ධම්මෙ' - මේ අත්බැවිහිම.

'සයං අභිඤ්ඤාසවජ්ඣානවා' - තමා විසින්ම ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට, පරප්‍රත්‍යය රහිතව දැන යන අර්ථයි.

'උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍යං' - පැමිණ සම්පාදනය කොට වාසය කරන්නෙමි, සිලෙස්වෙව, මෙසේ සියලු ආශ්‍රවය කම්පාකොට හැර විත්තවිමුක්තියටද ප්‍රඥාවිමුක්තියටද පැමිණෙන්නට කැමැත්තේද ශීලයෙන්ම සම්පූර්ණ කරනසුලු වූයේ වන්නේය, යි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශීලානිශංස කථාව අර්හත්ඵල තෙක් වදාරා මෙවිට ඒ සියලුම ශීලානිශංසය සම්පිණ්ඩනය කොට දක්වනසේක නිගමනය වදාළහ, සම්පන්නසීලා භික්ඛවෙ, -පෙ- ඉදමෙතං පටිච්ච චුත්තං' යි එහි මේ සංක්ෂේප අර්ථයයි- 'මහණෙනි, ශීලයෙන් සම්පූර්ණ වූවාහු වාසය කරවූ -පෙ- ශික්ෂාපදයන් අතුරෙන් ඒ ඒ ශික්ෂා පදය මොනොවට ගෙන භික්ෂෙවූ' යයි

'ඉති යන්නං චුත්තං' - ඒ යමක් මා විසින් පෙර මෙසේ කියන ලද්ද මේ සියල්ලම ශීලයෙන් සම්පූර්ණවූ මහණ සබ්බම්සරුන්ට ප්‍රිය වූයේ වෙයි, මනාප වූයේ ගරුස්ථානීය වූයේ සම්භාවනා කටයුතු වූයේ ප්‍රත්‍යයලාභි වූයේ ප්‍රත්‍යය දායකයන්ට මහත් ඵල කරන්නේ පූර්වඥාතීන්ගේ අනුස්මරණ වෙනතාව ඵලමහත්ඵය කරන්නේ අරතීරති ඉවසන්නේ භය භයානක අරමුණු ඉවසන්නේ රූපාවචරධ්‍යානයන්ද අරූපාවචර ධ්‍යානයන්ද ලබනසුලු වූයේ හෙට්ඨිමවූ තුන් ශ්‍රාමාණ්‍ය ඵලයන්ද

පඤ්චවිධ ලෝකිකාභිඥාවන්ද ආශ්‍රවක්ෂයඥානයද යන මේ ගුණයන්ද තෙමේ විශිෂ්ටඥානයෙන් දැන සාක්ෂාත් කරන්නේ වෙයි, මේ නිසා මේ සඳහා කියන ලද්දේය, ය.

(ආකංඛෙය්‍ය සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

7. වත්ථ සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙ සූතං යි වත්ථසූත්‍රයයි, එහි 'සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ, වත්ථං'- මහණෙනි, වස්ත්‍රයක් යම් සේද මේ උපමා වචනයකි, උපමාව ප්‍රකාශ කරන්නාවූද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කිසි තැනෙක උපමාව පළමුකොටම දක්වා පසුව අර්ථය දක්වන සේක. කිසිතැනෙක පළමුකොට අර්ථය දක්වා පසුව උපමාව දක්වති, කිසිතැනෙක උපමාවෙන් අර්ථය පිරිවරකොට දක්වති, කිසිතැනෙක අර්ථයෙන් උපමාව පිරිවරකොට දක්වත්.

ඒ එසේමැයි- මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සෙය්‍යථාපස්ස භික්ඛවෙ, ද්වෙ අගාරා සචාරා තත්ථවක්ඛුමා පුරිසො මජ්ඣෙධිතො පස්සෙය්‍ය, යි සියලුම දෙවදූත සූත්‍රය උපමාව පළමු කොට දක්වා පසුව අර්ථය දක්වමින් වදාළහ.

'තිරොකුඬ්ඨ තිරොපාකාරං තිරොපබ්බතං අසජ්ජමානො ගච්ඡති, සෙය්‍යථාපි ආකාසෙ, යි' මේ ආදි ක්‍රමයෙන් වනාහි සියලුම සෘද්ධිවිධිය අර්ථය පළමුකොට දක්වා පසුව උපමාව දක්වමින් වදාළහ.

'සෙය්‍යථාපි බ්‍රාහ්මණ, පුරිසො සාරත්ථිකො සාරගවෙසි' යනාදි නයිත්ම සියලුම චුල්ලසාරොපම සූත්‍රය උපමාවෙන් අර්ථය පිරිවරකොට දක්වමින් වදාළහ.

'ඉධ පන භික්ඛවෙ, එකච්චෙ කුලපුත්තා ධම්මං පරියා පුණන්ති සුත්තං -පෙ- සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ, පුරිසො අලගද්දත්ථිකො' යනාදි ක්‍රමයෙන් වනාහි සියලුම අලගද්ද සූත්‍රය මහාසාරොපම සූත්‍රය යන මේ ආදී වූ සූත්‍රයන් අර්ථයෙන් උපමාව පිරිවරකොට දක්වමින් වදාළහ.

ඒ මේ භාග්‍යවත්හු මෙහි පළමුකොට උපමාව දක්වා පසුව අර්ථය දක්වනසේක. කුමක් හෙයින් වනාහි භාග්‍යවත්හු මෙසේ

දක්වන සේක්ද යත්, පුද්ගලාධ්‍යායය වශයෙන් හෝ දෙශනා විලාසයෙන් හෝ, යි. ඒ එසේමැයි- යම් පුද්ගල කෙනෙක් පළමුකොට උපමාව දක්වා කියනු ලබන්නාවූ අර්ථය සුවසේ ප්‍රතිවේධ කෙරෙත්ද ඔවුනට පළමුකොට උපමාව දක්වති, සියලු තැන්හි මේ ක්‍රමයයි. යම් ධර්ම ධාතුවකුත් මනාකොට ප්‍රතිවේධ කළ බැවින් දෙශනා විලාසයට පැමිණියේ වේද, ඒ ධර්මධාතූ ඒ භාග්‍යවතුන් වීසින් මනා කොට ප්‍රතිවේධ කරන ලද්දේ එහෙයින් මේ භාග්‍යවත්තු දෙශනා විලාසයට පැමිණි සේක් ධර්මෙශ්වරවූසේක් ධර්මරාජන්වූ සේක. හෙතෙම යම් යම් පරිද්දෙකින් කැමතිවේද, ඒ ඒ පරිද්දෙන් ධර්මය දෙශනා කෙරේ, නුයි. මෙසේ මේ පුද්ගලාධ්‍යායයෙන් හෝ දෙශනා විලාසයෙන් හෝ මෙසේ දක්වන්නේය, යි දතයුතු.

එහි 'වත්ථං'- පියවි පිරිසුදු වනෙක් 'සංකිලිට්ඨං මලග්ග හිතං'- ආගන්තුකවූ පස් ධූලි ආදිවූ කිලුටින් කිලිටුවූ, සෝදිය දැලි ආදිවූද මලයෙන් ගන්නාලද බැවින් මල ගන්නාලද,

'රංගජාතෙ' යන මෙහි රංගය (සායම) රංගජාත නම්.

'උපසංභරෙය්‍ය'- එලවන්නේ නම්

'යදි නිලකාය'- නිලවර්ණය පිණිස හෝ යයි කියන ලද වෙයි, සියලු තැන්හි මෙසේයි ඒ එසේමැයි- රදාතෙම නිල වර්ණය පිණිස එලවන්නේ ලොහොනිල පලාවන්තිල ආදිවූ නිල් පැහැයෙහි එලවයි. පිතවර්ණය පිණිස පමුණුවන්නේ කිණිහිරිමල් සමානවූ කසාවත් පැහැයෙහිද, ලොහිතවර්ණය පිණිස එලවන්නේ බඳුවදමල් සමානවූ රක්තවර්ණවූ පැහැයෙහිද, මදටපැහැය පිණිස පමුණුවන්නේ කණේරුමල් සමානවූ මදරත්පැහැයෙහිද (එලවයි,) එයින් කියනලදී- 'යදි නිලකාය යදි පිතකාය යදි ලොහිතකාය යදි මඤ්ජෙථිඨකායයි.

'දුරත්ත වණ්ණාමෙවස්ස'- නොමනා කොට රදනා ලද්දක්ම වන්නේය.

'අපරිසුද්ධවණ්ණාමෙවස්ස'- ඒ වස්ත්‍රයාගේ නිල් පැහැයද සෙසු පැහැයද පිරිසුදු නොවන්නේය. සැබව එබඳු වස්ත්‍රය නිල් සැළියෙකිනි බහාලනලද්දේ නමුත් මනා නිල් පැහැයක් නොවෙයි, සෙසු (පිතකාදි) කුමිහින්නි බහාලන ලද්දේද මනාවූ

පිතෘදි වර්ණයක් නොවෙයි, මලානික (-පර) වූ නිල් කටුකරඬු-කිණිහිරි- බඳුවද කණෙරුමල්වත් වූයේම වෙයි.

'තං කිස්ස හෙතු' - ඒ වස්ත්‍රය කුමක් හෙතුකොට කුමන කරුණකින් මෙබඳු වේද? නොහොත් ඒ වස්ත්‍රයෙහි ඒ රංග ජාතය කුමක් හෙතුකොට මෙබඳුවූ දුරක්න වර්ණයක් අපරිශුද්ධ වර්ණයක් වේද යත්, යම් හෙයකින් වනාහි වස්ත්‍රයාගේ කිලිටුබවම මෙහි කාරණය වේද අන්කිසිවක් නොවේද, එහෙයින් 'අපරිසුද්ධත්තා හික්ඛවෙ, වත්ථස්ස' යි වදාළහ.

'එවමෙව' යනු උපමා සම්ප්‍රතිපාදනයයි.

'චිත්තෙ සංකිලිට්ඨේ' - සිත කිලිටුවූ කල්හි, කුමක් හෙයකින් වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කිලිටු වස්ත්‍රය හා ඖෂ්මය කළසේක් ද යත්, ව්‍යායාමයාගේ සඵලබව දැක්වීම පිණිසයි. ආගන්තුකවූ මලවලින් කිලිටුවූ වස්ත්‍රය පියවින් පඬුරු බැවින් නැවත සොධනු ලබන්නේ යම්සේ පඬුරු වේද, එහි උත්පත්තියෙන් කළු වූ එළලොමෙහි මෙන් ව්‍යායාමය නිෂ්ඵල වූයේ නොවේද එසේ සිතද ආගන්තුකවූ කෙලෙසුන්ගෙන් කිලිටු වූයේ පියවින් වනාහි එය සියලුම ප්‍රතිසන්ධි භවාංගවාරයෙහි පඬුරු වූයේම වෙයි, වදාළේමැනු 'මහණෙනි, මේ භවාංග චිත්තය පිරිසිදුයැ ඒ භවාංගචිත්තය සහජාත නොවූ හෙවත් පසුව ජවනක්ෂණයෙහි උපදනාවූ රාගාදී උපක්ලේශයන් විසින් කෙලෙසන ලද්දේය.' එය පිරිසුදු කරනු ලබන්නේ ප්‍රභාස්වර (පඬුරු) වූවක් කරන්ට හැක්කේය. එහි උත්සාහය නිෂ්ඵල වූයේ නොවේය, යි මෙසේ උත්සාහයාගේ සඵලබව දැක්වීම පිණිස කිලිටුවූ වස්ත්‍රය හා ඖෂ්මය කෙළේය, යි දතයුතු.

නොයෙක් ආකාර දුගතිය

'දුග්ගති පාටිකංඛා' - මෙබඳු සිත ඇති කල්හි දුගතිය කැමතිවිය යුත්තිය, දුගතියටම මේ තෙමේ පැමිණෙන්නේය, අන් තැනකට නොවේ, යයි මෙසේ දුගතිය කැමතිවිය යුත්තිය, අවශ්‍යයෙන් වියයුත්තිය, යි කියන ලද්දේ වෙයි, ඕ මෝ දුගතිය නම්, ප්‍රතිපත්ති දුර්ගතිය ගතිදුර්ගතිය, යි ද්විවිධවන්නීය. ප්‍රතිපත්ති දුර්ගතියද අගාරිය ප්‍රතිපත්ති දුර්ගතිය අනගාරිය ප්‍රතිපත්ති දුර්ගතිය, යි දෙයාකාර වෙයි.

ඒ එසේමැයි, අගාරිකතෙම කිලිටුසින් ඇත්තේ ප්‍රාණඝාතක කෙරෙයි, නොදුන්දෙයද හැරගනී, සියලුම දඹ අකුශල කර්මපට්ඨාන පුරුසය, මෝ තොමෝ ඔහුගේ අගාරිය ප්‍රතිපත්ති දුර්ගතිය, යි, හෙතෙම ඒ ප්‍රතිපත්ති දුර්ගතියෙහි සිටියේ කය බිඳීමෙන් නිරයටද නිරශ්චිතයෝනියටද ප්‍රෙත විෂයටද යයි, මෝතොමෝ ඔහුගේ ගතිදුර්ගතියයි. අනගාරිය තෙමේද මේ ශාසනයෙහි පැවිදිවූයේ කිලිටුසින් ඇත්තේ දූත භාවයෙන් යවන ගමනට යයිද, වෙදකම් කෙරේද, සංඝ භෙදය පිණිස වෛත්‍ය භෙදය පිණිස උත්සාහ කෙරේද වෙළඳානාදියෙන් ජීවිකාව කෙරේද, සියලුම අනාචාරයන්, අගොචරයන් පුරුණය කෙරේද, මෝතොමෝ ඔහුගේ අනගාරිය ප්‍රතිපත්තිය දුර්ගතියයි. හෙතෙම ඒ ප්‍රතිපත්ති දුර්ගතියෙහි සිටියේ කය බිඳීමෙන් නිරයටද යයි, නිරශ්චිත යෝනියටද ප්‍රෙත විෂයටද යයි, ශ්‍රමණයක්ෂ නම්වූ ශ්‍රමණ ප්‍රෙතයෙක් වෙයි, ඇවිලගත් සඟළ ආදියෙන් (යුක්තවූ) සම්ප්‍රජ්වලිත ශරීර ඇත්තේ මහත්වූ (හෙවත් පිඩිතවූ) ශබ්දය කරමින් හැසිරෙයි. මෝතොමෝ ඔහුගේ ගතිදුර්ගතියයි.

නොයෙක් ආකාර සුගතිය

සෙය්‍යාථාපි'යි ශොභන පක්ෂය දක්වන්නට ආරබ්බයි, එහි අර්ථය අකුශල පක්ෂයෙහි කියන ලද්දට විරුද්ධ ක්‍රමයෙන් දැන යුත්තේය. මෙහිද සුගතිය නම්, ප්‍රතිපත්තිසුගතිය ගතිසුගතිය, යි දෙයාකාර වෙයි. ප්‍රතිපත්ති සුගතියද අගාරිය ප්‍රතිපත්ති සුගතිය අනගාරිය ප්‍රතිපත්ති සුගතිය, යි දෙයාකාර වෙයි.

ඒ එසේමැයි. අගාරිය තෙමේ පිරිසුදුසින් ඇත්තේ ප්‍රාණ ඝාතයෙන්ද වළකී, අදන්තාදානයෙන්ද වළකී, සියලුම දඹ කුශලකර්මපට්ඨාන පුරුණය කෙරෙයි. මෝ තොමෝ ඔහුගේ අගාරිය ප්‍රතිපත්ති සුගතියයි, හෙතෙම ඒ සුගතියෙහි සිටියේ කය බිඳීමෙන් මිනිසුන් අතුරෙහි මහත්බවටද දෙවියන් අතුරෙහි මහත් බවටද (ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන්) පැමිණෙයි. මෝතොමෝ මොහුගේ ගතිසුගතියයි. අනගාරිය තෙමේ හෝ මේ ශාසනයෙහි පැවිදිව පිරිසුදු සිත් ඇත්තේ සිව්පිරිසුදු සිල් සොධනය කෙරේද, තෙළෙස් දුට්ඨ සමාදන් වේද, අට්ඨක අමුරණ අතුරෙන් තමනට අනුකූලවූ කමටහනක් ගෙන වනයෙහි ඉතා දුර සෙනසුනක් සෙවනය කරමින් කිසුණු පිරියම් කොට ධ්‍යාන සමාපත්තීන්

උපදවාද, සෝවාන්මග වඩාද- අනාගාමිමග වඩාද, මෝනොමෝ ඔහුගේ අනගාරිය ප්‍රතිපත්ති සුගතියයි. හෙතෙම ඒ සුගතියෙහි සිටියේ කය බිඳීමෙන් මනුෂ්‍ය ලොකයෙහි ත්‍රිවිධ මහා කුලයන්හි හෝ ඡටිකාමාවචර දිව්‍ය ලොකයන්හි හෝ දශවිධ බ්‍රහ්ම විමානයන්හි හෝ පඤ්ච ශුද්ධාවාසයෙහි හෝ සතර අරුතලයෙහි හෝ උපදී, මෝනොමෝ ඔහුගේ ගතිසුගතිය වේය, යි. මෙසේ කිලිටු සිත ඇති කල්හි දුගතිය කැමතිවිය යුත්තිය. නො කිලිටු කල්හි සුගතිය කැමති විය යුත්තිය, යි වදාරා මෙවිට යම් උපක්ලේශයන් කරණකොටගෙන සිත කිලිටුවූයේ වේද ඔවුන් දක්වන්නාහු 'කතමේ ව භික්ඛවෙ, චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා අභිජ්ඣාචිසමලොභො' යනාදිය වදාළහ.

එහි ස්වකීය භාණ්ඩයෙහි ඡන්දරාගය 'අභිජ්ඣා' නම. පර භාණ්ඩයෙහි (ඡන්දරාගය) විසමලොභ නම්. නොභොත් ස්වභාණ්ඩයෙහි හෝ පර භාණ්ඩයෙහි හෝ වේවා, යුක්ත ප්‍රාප්තස්ථානයෙහි ඡන්දරාගය 'අභිජ්ඣා' නම්. අයුක්ත අප්‍රාප්තස්ථානයෙහි (ඡන්දරාගය) 'විසමලොභ' නම්. තෙරණුවෝ වනාහි මෙසේ කීහු. කුමකට විභාගයක් කරනුද? යුක්ත ස්ථානයෙහි හෝ අයුක්තස්ථානයෙහි හෝ වේවා, 'රාගො විසමං දොසො විසමං මොහො විසමං' යි වදාළ හෙයින් කිසිලොභයෙක් අවිෂම වූයේ නම් නැති, එහෙයින් මේ ලොභයම අභිමුඛ කොට සිතීම අර්ථයෙන් අභිජ්ඣාය, විෂමාර්ථයෙන් විසමය. මෙය එකාර්ථය ව්‍යඤ්ජනයම විවිධයයි. ඒ මේ අභිධ්‍යා විෂමලොභය ඉපිද සිත දූෂණය කෙරේද බබලන්ට නොදේද එහෙයින් චිත්තයාගේ උපක්ලේශයෙකැයි, කියනු ලැබේ, මේ අභිධ්‍යාවිෂම ලොභය යම්සේද එසේ නවවිධ ආඝාත වස්තුවෙන් හට ගත්තේ 'ව්‍යාපාදය' යි, දශවිධ ආඝාත වස්තුවෙන් හටගත්තේ 'ක්‍රොධය' යි නැවත නැවත සිත භාත්පයින් බඳනේ 'උපනාහ' (බද්ධවේර) යයි.

කළ ගුණ නසන්නා

අගාරිකයාගේ හෝ අනගාරිකයාගේ හෝ සුකෘතකරණය නසන්නේ 'මක්ඛ' නම්. ඒ එසේමැයි- අගාරිය තෙමේද අනුකම්පකවූ කිසිවෙකු විසින් දිළිඳුවූයේ උසස් තැන්හි තබන

ලද්දේ 'මෑත කාලයෙහි හා විසින් මට කුමක් කරන ලදැයි?' ඔහුගේ සුකෘතකරණය නසයි. අනගාරිය තෙමේද සාමණේර කාලයෙහි පටන් ආවායයි යන්න විසින් හෝ උපාධියෙන් විසින් හෝ සිව්පසයෙන්ද උද්දෙස පරිපූර්ණවෙන්ද අනුග්‍රහකොට ධර්ම කථානය ප්‍රකරණ කෞශල්‍යාදියෙහි හික්මවන ලද්දේ මෑත කාලයෙහි රාජරාජ මහාමාත්‍යාදීන් විසින් සත්කාර කරන ලද්දේ ගරුකාර කරන ලද්දේ ආවායයි උපාධියෙන් කෙරෙහි (අනාදරව) හැසිරෙන්නේ මේ තෙම අප විසින් තරුණ කාලයෙහි මෙසේ අනුග්‍රහ කරන ලද්දේද වර්ධනය කරන ලද්දේද (වෙයි.) එතකුදු වුවත් දැන් ස්තේහ රහිතවූයේය, යි කියනු ලබන්නේ මට තොප විසින් කුමක් කරන ලදැ? යි ඔවුන්ගේ සුකෘත කරණය විනාශ කරයි ඕහට මේ සුකෘත කරණය නසන්නාවූ මකුබව ඉපිද සිත දූෂ්‍ය කෙරෙයි, බබලන්ට නො දෙයි, එහෙයින් චිත්තයාගේ උපක්ලේශයෙකැ යි කියනු ලැබේ. මේ මකුබව යම්සේද එසේ බහුශ්‍රැත පුද්ගලයා කෙරෙහිද යටපත් කොටගෙන ඉදින් මෙබඳුවූ බහුශ්‍රැතයාහට අනියතවූ ගතිය විනම් තට හෝ මට කවර විශේෂයෙක්ද යනාදි නයින් උපදනාවූ යුගග්‍රාහය 'පළාස' නම්. අන්‍යයන්ගේ සත්කාරාදීන්ට බුමුනන (රුචි නොකරන බව) 'ඉස්සා' නමු. තමාගේ සම්පත්තිය හා අන්‍යයන් හා සාධාරණ බව නො ඉවසන්නේ 'මච්ඡරිය' නම්. වඤ්චාවෙන් හැසිරීම 'මායා' නමු. කෙරාටික භාවයෙන් උපදනේ 'සාධේය්‍ය' නම්.

කෙරාටිකයා

ඒ එසේමය- කෙරාටික තෙමේ ආනන්ද මත්ස්‍යයා මෙන් වෙයි. ආනන්ද මත්ස්‍යයා නම් මත්ස්‍යයන්ට නඟුටද සර්පයන්ට හිසද දක්වයි, මම තොප හා සමාන වෙමි යි දන්වනු පිණිසය. එපරිද්දෙන්ම කෙරාටික පුද්ගල තෙමේ යම් සූත්‍රාන්තිකයෙකු කරා හෝ ආභිධර්මිකයෙකු කරා හෝ එළඹේද ඕ හට මෙසේ කියයි. මම තොපට සබඳව හැසිරෙමි, තෙපි මට අනුකම්පා කරන්නන්හුය. මම තොප නොහරිමි යි, මෙසේ මොවුහු මේ තෙම අප කෙරෙහි ගෞරව සහිතය, ප්‍රතිශ්‍රය සහිතය, යි සිතන්නාහුය, යි කියයි. ඕහට කෙරාටික භාවයෙන් උපදනාවූ මේ ශබ්ද බව ඉපිද සිත දූෂ්‍ය කෙරෙයි. බබලන්ට නොදෙයි. එහෙයින්

චිත්තයාගේ උපක්ලේශයෙකැයි කියනු ලැබේ. මේ ශබ්දව යම්සේද එසේ වාතයෙන් පිරුණු භස්ත්‍රාවක් සමානවූ තද බැවින් දැඩි කොට ගන්නා ලද හිස නොපහත් කොට පැවැත්ම කරන්නේ 'ථම්හ' නම්.

සාරම්භය

ඒ කරන ලද්දට කරන වැඩියක් කිරීම 'සාරම්භ' නම. ඒ සාරම්භය තෙම අකුශල වශයෙන්ද කුශල වශයෙන්දැයි දෙ පරිද්දෙකින් ලැබෙයි. ඒ දෙක අතුරෙහි අගාරිකයාහට අනුන් විසින් කරන ලද අලංකාරාදිය දැක ඊට දෙගුණයක් ඊට දෙගුණයක් කිරීමෙන් උපදනේද අනගාරිකයාහට යම් පමණ යම් පමණ අනුන් ප්‍රගුණ කෙරේද කියා හෝ වේද, මාන වශයෙන් ඊට දෙගුණයක් ඊට දෙගුණයක් කිරීමෙන් උපදනේද, අකුශල වෙයි, අගාරිකයාහට වනාහි එක් සලාකබතක් දෙන්නාවූ අනුන් දැක තමා විසින් දෙකක් හෝ තුනක් හෝ දෙනු කැමති බැවින් උපදනේද, අනගාරිකයාහටද අන්‍යයා එක් නිකායක් ඉගෙන ගත් කල්හි මාතය නො නිසා හුදෙක් දැක තමාගේ ආලසාය මැඩ දෙතිකායක් ගනු කැමති බැවින් උපදනේද කුසල් වෙයි. මෙහි අකුශලය අදහස් කරන ලදී

ඒ එසේමැය. මේ සාරම්භය ඉපිද සිත දූෂ්‍ය කෙරෙයි. බබලන්ට නොදෙයි, එහෙයින් චිත්තයාගේ උපක්ලේශයෙකැයි කියනු ලැබේ. මෙය යම්සේද එසේ ජාති ආදිය නිසා චිත්තයාගේ උන්නති වශයෙන් පැවැත්තේ 'මාන' නම. අත්‍යුන්නති වශයෙන් වූයේ 'අතිමාන' නම. මද ග්‍රහණාකාර වූයේ 'මද' නම්. කාමගුණයන්හි සිත බැසගැනීම වශයෙන් උපදනේ 'ප්‍රමාද' නම්. එය ඉපිද සිත දූෂ්‍ය කෙරෙයි, බබලන්ට නොදෙයි, එහෙයින් චිත්තයාගේ උපක්ලේශයයි කියනු ලැබේ.

කුමක් හෙයින් වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උපක්ලේශ දක්වන්නාහු ලොභය ආදී කොට දක්වන සේක්ද යත්,

ඒ ලොභයාගේ ප්‍රථමොත්පත්තිය හෙයින්. සැබව යම්කිසි තැනක උපන්නාවූ සියලු සත්වයන්ට යටත් පිරිසෙයින් ශුද්ධාවාසභූමියෙහි උපන්නවූන්ටද සියල්ලට පළමුව භවතිකාන්ති වශයෙන් ලොභය උපදී, අනතුරුව තම තමහට අනුරූපවූ ප්‍රත්‍යය සඳහා ලැබෙන පරිදි අන්‍යයෝ උපදිති. මොහු

සොළොස්දෙනම විත්තයාගේ උපක්ලේශයෝ නො ද වෙති, මේ ක්‍රමයෙන් වනාහි සියලුම ක්ලේශයෝ ගත්තාහුම වෙත්, යයි දතයුත්තාහුය.

මෙතෙකින් සංක්ලේශය දක්වා මෙවිට පිරිසුදුව දක්වන්න හු 'සබ්බොසො භික්ඛවෙ' යනාදිය වදාළහ.

එහි ඉති විදිත්වා- මෙසේ දැන,

ක්ලේශ ප්‍රභාණය

'පජ්ඣති'- සමුච්ඡේද ප්‍රභාණ වශයෙන් ආයතී මාර්ගයෙන් දුරුකරයි. එහි කෙලෙස් පිළිවෙළින්, මගපිළිවෙළින් යි දෙපරිද්දෙකින් ප්‍රභාණය දතයුතුයි. පළමුකොට කෙලෙස්පිළිවෙළින් අභිධ්‍යාවිෂමලොභය ස්තම්භය සාරම්භය මානය අතිමානය මදය යන මේ ෂට්ක්ලේශයෝ අර්හත් මාර්ගයෙන් ප්‍රගීණ වෙති, ව්‍යාපාදය ක්‍රොධය උපනාහය ප්‍රමාදය යන මේ සතර ක්ලේශයෝ අනාගාමී මාර්ගයෙන් ප්‍රගීණ වෙති, මකුඛව පළාසය ඊෂ්ඨාව මාත් සයතිය මායාව ශය්‍යාව යන මේ සය ශ්‍රොතාපත්ති මාර්ගයෙන් ප්‍රගීණ වෙත් යයි. මගපිළිවෙළින් වනාහි ශ්‍රොතාපත්ති මාර්ගයෙන් මකුඛව පළාසය ඊෂ්ඨාව මාත් සයතිය මායාව ශය්‍යාව යන මේ සය ප්‍රගීණ වෙති, අනාගාමී මාර්ගයෙන් ව්‍යාපාදය, ක්‍රොධය, උපනාහය, ප්‍රමාදය යන මේ සතරද, අර්හත් මාර්ගයෙන් අභිධ්‍යාවිෂමලොභය, ස්තම්භය, සාරම්භය, මානය, අතිමානය, මදය යන මේ සයද ප්‍රගීණ වෙත් යයි. මෙතැන්හි වනාහි මේ ක්ලේශයෝ සෝවාන් මගින් නැසිය යුත්තාහු හෝ සෙසු මගකින් නැසිය යුත්තාහු හෝ වෙත්වා, එතකුදු වුවත් අනාගාමී මාර්ගයෙන්ම ප්‍රභාණය සදහා 'අභිජ්ඣා විසමලොභං විත්තස්ස උපක්ලිලෙසං පජ්ඣති' යනාදිය වදාළහ, යි දතයුතු. මේ මෙහි ප්‍රවේණි මාර්ග ගතවූ සද්භාවයයි, හෙද නැවත මත්තෙහි සතර මාර්ගය පිළිබඳවම දැක්වූ හෙයින් යෙදෙයි.

ඒ එසේමැයි තුන්වෙනි මාර්ගයෙන් ප්‍රගීණ වීමෙන් අවශෙෂවූ විෂමලොභාදීන්ගේ ප්‍රභාණය එයින් වෙයි, සෙස්සන්ගේ ප්‍රභාණය මේ මාර්ගයෙන්ම වෙයි, යමෙකුත් ශ්‍රොතාපත්ති මාර්ගයෙන් ප්‍රගීණ වෙත්ද ඔවුහුද ඔවුන් උපදවන සිත් ප්‍රගීණ නොවූ බැවින් අනාගාමී මාර්ගයෙන්ම මනාකොට

ප්‍රතිණ වූවාහු වෙත්යයි කිසි ආවායථිකෙනෙක් වනාහි ප්‍රථම මාර්ගයෙන්ම මෙහි ප්‍රභාණය වර්ණනා කෙරෙති. එය පූර්වාපරය හා නොගැලපෙයි. කිසිවෙක් විෂ්කම්භණ ප්‍රභාණය, යි (කියති). එය ඔවුන්ගේ ඊප්සාමාත්‍රයෙක්මය.

'යනො බො හික්ඛවෙ, යන මෙහි 'යනො' - යම් කාලයෙක්හි, 'පහිනො හොති' - අනාගාමී මාර්ගක්ෂණයෙහි ප්‍රභාණය සඳහාම වදාළහ. 'සො බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදෙන' යන මෙය 'මහණෙනි, යම් කලෙක්හි විෂමලොභය ප්‍රතිණ වූයේ වේද හෙතෙම බුදුන් කෙරෙහි යුක්තවූයේ වේය, යි මෙසේ එකෙකි පදය හා යෙදිය යුතුයි. මේ මහණහට අනාගාමී මාර්ගය සමග ලොකොත්තර ප්‍රසාදය ආයේය. ඊට පසු මෑතකාලයෙහි බුද්ධගුණද ධර්මගුණද සංඝගුණද සිහිකරන්නාවූ ඕනට ලෞකික ප්‍රසාදය උපදී. ඔහුගේ ඒ සියලුම ලෞකිකලොකොත්තර මිශ්‍රවූ ප්‍රසාදය දක්වන්නාවූ භාග්‍යවත්තු 'බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදෙන' යනාදිය වදාළහ.

එහි 'අවෙච්චප්පසාදෙන' - බුද්ධ ධර්ම සංඝ ගුණයන් ස්වභාව වූ (විද්‍යමානවූ) පරිද්දෙන් දත් හෙයින් නිශ්චලවූ චක්‍රතනොවූ ප්‍රසාදයෙන්. මෙවිට යම් ආකාරයකින් සිහිකරන්නාවූ ඒ මහණහට ඒ අවලප්‍රසාදය උපන්නේද ඒ ආකාරය දක්වන-සේක. 'ඉතිපි සො හගවා' යනාදි නයින් ත්‍රිවිධ අනුස්මෘති ස්ථානයන් විස්තරකළසේක. ඔවුන්ගේ අර්ථවර්ණනා සර්වාකාරයෙන් විශුද්ධිමාර්ගයෙහි අනුස්මෘති කථාවෙහි කියන ලද්දීය.

මෙසේ ඔහුගේ ලෞකිකලොකොත්තර මිශ්‍රවූ ප්‍රසාදය දක්වා මෙවිට ක්ලේශ ප්‍රභාණයද අවල ප්‍රසාදයෙන් යුක්ත බවද ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරන්නහුට උපදනාවූ සෞම්‍යසාදි අනුසස් දක්වන්නාහු 'යනොපි බො පනස්ස' යනාදිය වදාළහ.

ඒ එසේමැයි. අනාගාමී පුද්ගලයාහට ප්‍රත්‍යන්තයෙහි උපන්නාවූ සොර උවදුරු සංසිදුවා එය මෙනෙහි කරමින් මහානගරයෙහි වාසය කරන්නාවූ රජුට මෙන් මාගේ මේ ක්ලේශයෝද ප්‍රතිණවූහ, යි තමාගේ ක්ලේශප්‍රභාණය මෙනෙහි කරන්නහුට බලවත් සොම්‍යස උපදී. එය දක්වන භාග්‍යවත්තු 'යනොපි බො පනස්ස' යනාදිය වදාළහ.

එහි අර්ථය නම්, යම් මේ අනාගාමී මහණෙක් මෙසේ බුදුන් කෙරෙහි අවලප්‍රසාදයෙන් යුක්ත වූයේ වේද, ධර්මය කෙරෙහි- සංඝයා කෙරෙහි-ලෝකයට අනුත්තරවූ පින්කෙන යයි. ඔහු විසින් ඒ (කෙලෙස්) යම් කලෙක්හි වජ්‍යයකරන ලද්දේ වේද, දුරලන ලද්දේ වේද, ස්වකීය ස්වකීය අවධි වශයෙන් හරින ලද්දේම වෙයි. ඒ ඒ කෙලෙස් සමූහය වමනය කරන ලද්දේ මුදන ලද්දේ ප්‍රහීණකරන ලද්දේ දුරලන ලද්දේ වෙයි. 'ස්වකීයස්වකීය අවධි වශයෙන්' යනු ක්ලේශාවධියද මාර්ගාවධියදැයි අවධි දෙකක් වෙති, ඒ අවධිදෙක අතුරෙහි ක්ලේශාවධි වශයෙන්ද යම් කෙලෙස් කෙනෙක් යම් මගකින් නැසිය යුත්තාහුද ඔවුහු අන්මගකින් නැසියයුතු කෙලෙසුන් හා අමිශ්‍රව ස්වකීය අවධි (සීමා) යෙන්ම ප්‍රහීණ වූවාහු වෙති, මාර්ගාවධි වශයෙන්ද යම් කෙලෙස් කෙනෙක් යම් මගකින් ප්‍රහීණ කළ යුත්තාහුද ඒ මගින් ඔවුහුම ප්‍රහීණ වූවාහු වෙති මෙසේ සිය සිය අවධි (සීමා) වශයෙන් ඒ ඒ කෙලෙස් සමූහය හරින ලද්දේම දුරලන ලද්දේම වෙයි, එය මෙනෙහි කොටම ලද සොම්නස් ඇත්තේ ඒයින් මත්තෙහිද හෙතෙම බුදුන් කෙරෙහි අවලප්‍රසාදයෙන් යුක්තවූයෙමී වෙමී, යි අර්ථවේදය (-අවලප්‍රසාදය අරමුණුකොට උපන් සොම්නස) ලබයි, කියා සම්බන්ධය වෙයි.

'යනොධි බො,' යි ද පාඨයි. ඒ පාඨයාගේ වශයෙන් මේ අර්ථය වේ. ඒ මහණ විසින් යම් හෙයකින් අවධිය වජ්‍යය කරන ලද්දේ දුරලන ලද්දේ වේද (කියායි.) එහි 'යථො' යනු කාරණ වචනය, යම්හෙයකින්යයි කියනලද්දේ වෙයි, 'ඔධි' යි යට තුන්මග කියනු ලැබෙත්. කුමක් හෙයින්ද යත්, යම් හෙයකින් ඒ තුන්මග සීමාකොට කොටස් කොට මතු මතු මගින් ප්‍රහීණ කළයුතු කෙලෙසුන් තබා ප්‍රහීණ කෙරෙත්ද, එහෙයින් 'ඔධි' යයි කියනු ලැබෙත්. අර්හත්මාර්ගය වූකලි කිසි ක්ලේශයක් අවශෙෂ නොකොට දුරු කෙරේද, එහෙයින් 'අනොධි' යයි කියනු ලැබේ. මේ හික්ෂුව විසින් යට තුන්මගින් හරින ලද්දේ 'යනොධි බො පන චත්තං හොති' (යි කියනු ලැබේ.) එහි 'බො පන' යනු නිපාතමාත්‍රය. මේ කියනු ලබන්නේ පිණ්ඩාර්ථයයි. යම් හෙයකින් ඔහු විසින් අවධිය හරින ලද්දේ දුරලන ලද්දේ

වේද එහෙයින් එය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාකොට ලත් සොම්නස් ඇත්තේ එයින් මත්තෙහිද හෙතෙම 'බුදුන්' කෙරෙහි අවලප්‍රසාදයෙන් යුක්තවූයෙම් වෙමි, යි අර්ථවේදය ලබයි, කියා පෙල වූ පරිද්දෙන් සම්බන්ධ කටයුතුයි.

එහි 'වත්තං' යන මෙය ස්වකීය ස්වභාව පරිත්‍යාග කිරීම් වශයෙන් කියන ලදී. 'වත්තං' යන මෙය නැවත නොගැනීම් භාවය දැක්වීම්වශයෙන් ද 'මුත්තං' යන මෙය සන්තතිය වෙසෙසින් මිදීම් වශයෙන්ද 'පහිතං' යන මෙය මුදන ලද්දහුගේද කිසි තැනෙකිනි නොසිටීම දැක්වීම් වශයෙන්ද, පටිනිස්සට්ඨං' යන මෙය පෙර ගන්නාලද විරු (ක්ලේශයාගේ) දුරලීම දැක්වීම් වශයෙන් හෝ ප්‍රතිමුඛව දුරලනලද බව දැක්වීම් වශයෙන්ද, (කියනලදී.) භාවනා බලයෙන් මැඩපවත්වා දුරුකළ බව දැක්වීම් වශයෙන්යයි කියන ලද්දේ වෙයි.

'වේද' ශබ්දය

'ලහති අත්ථවේදං ලහති ධම්මවේදං' යන මෙහි බුද්ධාදීන් කෙරෙහි අවල ප්‍රසාදයම අරණිය භාවයෙන් අත්ථ නම්, එළඹිය යුතු බැවින්, යි කියනලද වෙයි. ධාරණය කරන හෙයින් ධම්ම නම්, විවසව වැටෙන්ට නොදෙන බැවින්, යි කියනලද වෙයි. 'වේද' යයි ග්‍රන්ථයද ඥානයද සොම්නසද (කියනු ලැබේ.)

ඒ එසේමය- 'තිණ්ණං වේදානං පාරගු' යනාදි තැන්හි ග්‍රන්ථය 'වේද' යයි කියනු ලැබේ. 'යං බ්‍රාහ්මණං වේදගුං ආහිෂඤ්ඤං අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං' යනාදි තැන්හි ඥානයද, යෙ වේදජාත විවරන්ති ලොකෙ' යනාදි තැන්හි සොම්නසද වේදයයි කියනු ලැබේ මෙහි වනාහි සොම්නසද සොම්නස්සහගිය නුවණද අදහස් කරනලදී, එහෙයින් 'ලහති' අත්ථවේදං ලහති ධම්මවේදං' යි අවල ප්‍රසාදය අරමුණු කොට ඇති සොම්නසද සොම්නස්මය නුවණද ලබාය, යි මෙසේ මෙහි අර්ථය දතයුතු. නොහොත් අත්ථවේදං- අවලප්‍රසාදය මෙතෙහි කරන්නහුට උපන් උක්තප්‍රකාරවූම වේදය

'ධම්මවේදං' අවල ප්‍රසාදයට හේතුවූ අවධි වශයෙන් ක්ලේශ ප්‍රභාණය මෙතෙහි කරන්නහුට උපන් උක්තප්‍රකාර වූම වේදය, යි මෙසේත් මෙහි අර්ථය දතයුතු. මේ වදාරන ලද මැයි-

‘හෙතෙමිහිඤාණං ධම්ම පටිසම්භිදා හෙතුඵලෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදායී

‘ධම්මපසංහිතං පාමුප්පං’- එම අර්ථයද ධර්මයද ඒ අර්ථ ධර්මයන්ගේ ආනිශංසය වූ සොම්නසද මෙනෙහි කරන්නහුට උපන් ප්‍රමොදය. ඒ ප්‍රමොදය වනාහි අනවද්‍ය ලක්ෂණ වූ මෙනෙහිකිරීම් ආකාරයෙන් පැවති ධර්මයෙන් යුක්ත වූයේය, යි කියනු ලැබේ.

‘පමුදිතස්ස පීතිජායති’- මේ ප්‍රමොදයෙන් ප්‍රමුදිත වූවහුට නිරාමිෂ වූ ප්‍රීතිය උපදී.

පිතිමනස්ස’- ඒ ප්‍රීතියෙන් පිනවනලද සිත් ඇත්තහුගේ.

‘කායොපස්සම්භතී’- කය නිව්යේ සංසිදුනුදරට ඇත්තේ වෙයි.

‘පස්සද්ධකායො සුඛං’- මෙසේ සංසිදුනු කායදරට ඇත්තේ චෛතසික සුවය විඳී

‘චිත්තං සමාධියති’- සිත මනාකොට පිහිටුවයි. පුරවන ලද්දක් මෙන් නිශ්චල ව සිටී, මෙසේ ඔහුගේ ක්ලේශප්‍රභාණයද අවලප්‍රසාදයෙන් යුක්ත වීමද මෙනෙහි කරන්නහුට උපදනාවූ සොම්නස ආදිකොට ඇති අනුසස්ද දක්වා මෙවිට ‘යනොපි ඛො මෙ’ යන වාරයෙන් ඒ ප්‍රත්‍යවේක්ෂාවගේ ප්‍රවෘත්තාකාරය දක්වා එම අනාගාමී මාර්ගානුභාවයාගේද බලය දක්වනසේක. ‘සඛො සො හික්ඛවෙ’ යනාදිය වදාළහ.

එහි ‘එවං සීලො’යී ඔහුගේ අනාගාමී මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වූ ශීලස්කන්ධය දක්වනසේක.

‘එවං ධම්මො එවං පඤ්ඤො’ යී ඒ අනාගාමී මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වූ සමාධි ස්කන්ධයද ප්‍රඥාස්කන්ධයද දක්වනසේක.

‘සාලිතං’- රත්නැල් සුවදහැල් ආදී වූ අනෙකාකාර හැල් සම්බන්ධ වූ

‘පිණ්ඩපාතං’- ඔදනය (-බත).

‘විචිතකාලකං’- ඉවත්කළ කළුසහල් ඇති.

‘නෙ වස්සනං හොති අන්තරායාය’- ඒ එබඳු භික්ෂූහුගේ ඒ උක්තප්‍රකාර වූ පිණ්ඩපාත භෞජනය මාර්ගයට හෝ ඵලයට හෝ අන්තරාය පිණිස නො ම වෙයි.

ඒ සැබව- ලබනලද ගුණ ඇත්තනුට ඒ පිණිසපාන භොජනය කවර අන්තරායක් කරන්නේද, යමෙකුත් නො ලත් ස්තරවෙති මාර්ගයත් එලයත් ඇත්තේද එය ලැබීම පිණිස විදර්ශනාරම්භකරන්නාවූද ඕනට ඒ භොජනය අන්තරාය පිණිස නොම වෙයි. අන්තරාය කරනට අසමර්ථ වූයේම වෙයි, කුමක් හෙයින්ද යත්? උක්තප්‍රකාරවූ ශීල සමාධි ප්‍රඥාවන්ගේ සංග්‍රහය ඇති මාර්ගයෙන් විශුද්ධවූ සිත් ඇති බැවිනි, තවද යම් හෙයකින් මෙහි මෙයම කාරණය වේද එහෙයින් ඊට අනුරූපවූ උපමාවක් දක්වනසේක් සෙය්‍යථාපි යනාදිය වදාළහ.

එහි 'අවිජං'- වෙසෙසින් පැහැදුනාවූ, මලවිගමයෙන් 'පරිසුද්ධං' යනු වේ, ප්‍රභාස්වර බැවින් පරියොදානං යනු වේ.

'උක්කාමුඛං'- රත්කරුවන්ගේ කෝවමුඛය, රත්කරුවන්ගේ කෝවම මෙහි උක්කා නම, අන්තැන්නි වනාහි පන්දම් ආදියද කියනු ලැබෙත්. 'උක්කාසු ධාරියමානාසු' යි ඇතැන්නි පන්දම 'උක්කා' යි කියනු ලැබේ. 'උක්කා ඛන්ධෙය්‍ය උක්කං ඛන්ධන්වා උක්කාමුඛං ආලිම්පෙය්‍ය' යි ආතැන්නි අගුරු කබලය.

'කම්මාරානං යථා උක්කං අන්තො ක්ඛායති නො ඛති' යි, ආ තැන්නි කමුරුඋදුනැ 'එවං විපාකො උක්කාපාතො භවිස්සති' යි ආතැන්නි වාතවෙගය 'උක්කා' යි කියනු ලැබේ. මෙතැන්නිද මෙබඳුවූ අන් තැන්නිද 'සණ්ඛා සෙන ජාතරූපං ගහෙන්වා උක්කමුඛෙ පක්ඛිපති' යි ආතැන්නිද රත්කරුවන්ගේ කෝව 'උක්කා' යි දතයුත්තිය.

එහි මෝතොමෝ උපමා සංසන්දනායි. කිලිටුවූ වස්ත්‍රය මෙන්ද කිලිටුවූ ජාතරූපය මෙන්ද මේ මහණහුගේ පාඨප්ප්ප්න කාලයෙහි කාමරාගදිමලානුගතවූ සිත දතයුතු. පහත් ජලය මෙන්ද කෝවමුඛය මෙන්ද අනාගාමී මාර්ගය දතයුතු, ඒ ජලයටද කෝවමුඛයටද පැමිණ වස්ත්‍ර ස්වර්ණයන්ගේ පිරිසුදු බව මෙන් ඒ මහණහුගේ උක්තප්‍රකාරවූ ශීල සමාධි ප්‍රඥා සංග්‍රහවූ අනාගාමී මාර්ගයට පැමිණ විශුද්ධවූ සිත් ඇති බව දතයුතුයයි.

'සො මෙන්තාසහගතෙන වෙනසා' යි යථානුසන්ධි වශයෙන් දෙශනා නොමෝ පැමිණියා වෙයි, ඒ එසේමැය.

අනුසන්ධි

‘පුච්ඡානුසන්ධි, අප්පකාසයානුසන්ධි, යථානුසන්ධි’ යයි අනුසන්ධි තුනක් වෙති. ඔවුනතුරෙහි ‘එවං චුත්තෙ අඤ්ඤතරො හික්ඛු භගවන්තං එතදවොච, සියා නුබො භත්තෙ, ඛහිද්ධා අසතිපරිතස්සනාති සියා හික්ඛුති භගවා අවොච’ යි මෙසේ විචාරන්නවුන්ගේ විසදනලද සූත්‍රයන්ගේ වශයෙන් ‘පුච්ඡානුසන්ධිය, දතයුත්තේය.

‘සියා බො පන තෙ බ්‍රාහ්මණ, එවමස්ස අප්පාපි නුන සමණො ගොතමො අවිතාගො’ යි මෙසේ අන්‍යයන්ගේ අදහස් දැන වදාළ සූත්‍රයාගේ වශයෙන් ‘අප්පකාසයානුසන්ධිය දතයුතු යම් ධර්මයකින් වනාහි ආදියෙහි දෙශනාතොමෝ පිහිටු වන ලද්දීද ඒ ධර්මයට අනුරූප ධර්මයාගේ වශයෙන් හෝ ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන් හෝ යම් සූත්‍රයන්හි මත්තෙහි දෙශනා තොමෝ එන්නීද ඒ සූත්‍රයන්ගේ වශයෙන් ‘යථානුසන්ධිය’ දතයුතු ඒ කවරහුද? ආකංඛෙය්‍ය සූත්‍රයෙහි යට ශීලයෙන් දෙශනාව පටන්ගන්නාලද්දී මතුයෙහි ඡඩහිඤා පැමිණියාහුය, කකචොපමසූත්‍රයෙහි යට අක්ෂාන්තියෙන් පටන්ගන්නා ලද්දී මතුයෙහි කකචොපමාවවාදය ආයේය, අලගද්ද සූත්‍රයෙහි යට දෘෂ්ටි දැක්වීමෙන් ආරම්භකරන ලද්දී, මත්තෙහි ත්‍රිපරි වෘත්තශුන්‍යතා ප්‍රකාශකිරීම පැමිණියාය, චුල්ලඅස්සරපුර සූත්‍රයෙහි යට ක්ලේශ පරිදීපනයෙන් පටන්ගන්නා ලද්දී මත්තෙහි බ්‍රහ්මවිහාරයෝ ආවාහුය, කොසම්බකසූත්‍රයෙහි යට භණ්ඩනයෙන් පටන්ගන්නාලද්දී මතුයෙහි සාරාණිය ධර්මයෝ ආවාහුය. මේ වත්ථසූත්‍රයෙහිද යට ක්ලේශ වශයෙන් දෙශනා තොමෝ ආරම්භකරනලද්දී මත්තෙහි බ්‍රහ්මවිහාරයෝ ආවාහුය, එයින් කියනලදී. ‘යථානුසන්ධි වශයෙන් දෙශනා ආවාය, යි බ්‍රහ්මවිහාරයන්හි වනාහි අනුපදවර්ණනාවද භාවනා ක්‍රමයද යන සියල්ල සර්වාකාරයෙන් විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලද්දේය.

මෙසේ භාග්‍යවත්හු අභිධ්‍යාදි උපක්ලේශයන්ට ප්‍රතිපක්ෂවූ සර්වප්‍රකාරයෙන්ම කාමරාගව්‍යාපාදයන්ගේ ප්‍රහාණයෙන් පහවූ විරුද්ධ ධර්ම ඇති බැවින් ලබනලද පදස්ථාන ඇති ඒ අනාගාමීහුගේ බ්‍රහ්මවිහාර භාවනාව දක්වා මෙවිට ඔහුගේ

අර්හත්වය පිණිස විදර්ශනාව දක්වා රහත්බවට පැමිණීම දක්වනට 'සො අත්ථි ඉදං' යනාදිය වදාළහ. එහි අර්ථය නම්, ඒ අනාගාමිතෙම මෙසේ වඩන ලද බ්‍රහ්මචිහාර ඇත්තේ මේ බ්‍රහ්මචිහාරයන් අතුරෙන් යම්කිසිවකින් නැගී සිට ඒ බ්‍රහ්මචිහාර ධර්මයන්ම නාමවශයෙන්ද, ඔවුන්ට නිශ්‍රය වූයේ හෘදය වස්තුවය, වස්තූනිශ්‍රය වූවාහු භූතයෝයයි මේ ක්‍රමයෙන් භූතොපාදාය ධර්මයන් රූප වශයෙන්ද ව්‍යවස්ථා කොට 'මේ දූඛසත්‍යය ඇතැ' යි දැනගනී, මෙතෙකින් මොහු විසින් දූඛසත්‍යයෙහි ව්‍යවස්ථානය කරන ලද්දේ වෙයි.

අනතුරුව ඒ දූඛයාගේ සමුදය ප්‍රතිවේධ කරන්නේ හිතවූ සමුදයසත්‍යය ඇතැ' යි දැනගනී. මෙතෙකින් මොහු විසින් සමුදය සත්‍යයෙහි ව්‍යවස්ථානය කරන ලද්දේ වෙයි.

අනතුරුව ඒ සමුදයාගේ ප්‍රභාණයෙහි උපාය සොයන්නේ 'ප්‍රණීතවූ මාර්ගසත්‍යය ඇතැ' යි දැනගනී, මෙතෙකින් මොහු විසින් මාර්ගසත්‍යයෙහි ව්‍යවස්ථානය කරන ලද්දේ වෙයි.

අනතුරුව ඒ මාර්ගයෙන් පැමිණිය යුතුවූ ස්ථානය සොයන්නේ 'මේ බ්‍රහ්මචිහාරසංඥාවට මත්තෙහි නිස්සරණය ඇතැ' යි දැනගනී, 'මා විසින් අධිගතවූ මේ බ්‍රහ්මචිහාරසංඥාවට මත්තෙහි නිස්සරණය වූ නිර්වාණය ඇතැ' යි මෙසේ දැනගනී යන අදහසයි. මෙතෙකින් මොහු විසින් නිරොධසත්‍ය ව්‍යවස්ථානය කරන ලද්දේ වෙයි, 'තස්ස එවං ජානතො එවං පස්සතො' යනු 'විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙන් මෙසේ සිව් අයුරින් සිව් සසුන් දන්නාවූ මාර්ගප්‍රඥාවෙන් මෙසේ දක්නාවූ ඔහුගේ භයහෙරව සූත්‍රයෙහි කී නයින්ම කාමාශ්‍රවයෙන්ද සිත මිදෙයි- මේ ආත්මභාවය පිණිස අනිත් කළයුත්තක් නැතැයි දැනගනී' යයි.

මෙසේ අර්හත්වය තෙක් දෙශනාව පමුණුවා මෙවිට යම් තෙයකින් ඒ පිරිස්හි ස්නානයෙන් ශුද්ධිය වේයයි ලබ්ධි ඇති බමුණෙක් සිටියේද හෙතෙම මෙසේ ස්නාන ශුද්ධියෙහි කියනු ලබන්නාවූ ගුණය අසා පැවිදිව රහත්බවට පැමිණෙන්නේ ය, යි භාග්‍යවතුන් විසින් දන්නා ලද්දේද, එහෙයින් ඔහුගේ විශුද්ධිබව සඳහා 'අයං වුච්චති භික්ඛවෙ, භික්ඛු සිනාතො අත්තරෙන සිනානෙන' යි මේ වෙනම අනුසන්ධියක් වදාළහ.

එහි 'අන්තරේන සිනානෙන' - අභ්‍යන්තරයෙහි වූ ක්ලේශයන්ගේ පිරිසුදු බව කරන්නාවූ ස්නානයෙන් සුන්දරීකභාරවා ජෝ - ඒ බමුණු භාරද්වාජ නම්, තමාගේ ගොත්‍ර වශයෙනි. යම් හෙයකින් සුන්දරීකා නදියෙහි ස්නානයකරන ලද්දහුගේ පාප ප්‍රවාහය වේයයි මෝ තොමෝ ඔහුගේ දෘෂ්ටිය වේද, එහෙයින් සුන්දරීභාරද්වාජයයි කියනු ලැබේ හෙතෙම ඒ වචනය අසා මෙසේ සිතීය. 'අපිද ස්නානශුද්ධිය වර්ණනා කරමු ග්‍රමණ ගෞතම තෙමේද එයම වර්ණනා කෙරෙයි, මෙවිට මේ තෙමේ අප හා සමානච්ඡන්ද ඇත්තේවනැ' යි නැවත භාග්‍යවත්තු බාහුකා නදියට ගොස් එහි පාපප්‍රවාහයකොට ආවකිනු මෙන් සිතමින් කීය, 'ගච්ඡති පන භවං ගොතමො බාහුකං නදිං සිනායිතුං' යි භාග්‍යවත්තු ඕනට යෙමි, යි හෝ නොයෙමි යි හෝ නොවදාරාම බමුණාගේ දෘෂ්ටිය නැසීම කරනු කැමැත්තාහු 'කිං බ්‍රාහ්මණ, බාහුකාය නදියා? කිං බාහුකා නදී කරිස්සති?' යි වදාළහ. ඒ වචනයාගේ අර්ථය නම්, බාහුකා නදියෙන් කවර ප්‍රයෝජනද? කුමක් කරන්නේද? ඕනොමෝ කිසිවෙකුට අර්ථ පිණිස අසමර්ථ වන්නීය, කුමට එහි යන්නෙමිදැ? යි ඉක්බිති බමුණු ඒ නදියට පසසන්නේ 'ලොබ්‍ය සම්මතා' යනාදිය කීය.

එහි 'ලොබ්‍යසම්මතා' - රුක්ෂභාවයෙන් සම්මතය, වොක්ෂ (මනොඥ) භාවය විශුද්ධභාවය දෙසි කියා මෙසේ සම්මතයැ, යි කියනලද්දේ වෙයි. 'ලොකාසම්මතා' යි ද පාඨයි ඒ පාඨයාගේ අර්ථය? ශ්‍රේෂ්ඨවූ ලොකයට පමුණුවයි කියා මෙසේ සම්මතයැයි 'පුඤ්ඤසම්මතා' - පිනැ, යි සම්මතයැ.

'පවාහෙති' - හරි විශොධනය කෙරෙයි.

'ගාථාහි අප්ඤ්ඤාසි' - ගාථාවලින් වදාළහ. ඒ එසේමැයි - ගාථා වදාරනු ලබන්නාහු ගාථා රුචිකයන්ට තදර්ථදීපනය පිණිසම හෝ විශේෂාර්ථදීපනය පිණිස හෝ වදාරනු ලැබෙත්. මෙහි වනාහි මේ ගාථා උභයාර්ථදීපනය පිණිස වදාරන ලද්දාහුය, යි දතයුත්තාහුය.

ඒ එසේමය 'බාහුකා' යන මේ වචනයම මෙහි තදර්ථදීපකයි, සෙසු වචනයෝ විශේෂාර්ථදීපකයෝයි, මේ විස්තරය වේ. බාහුකානදියට යම්සේද එසේ අධිකක්කාදි නදීන්

කරාද ලෝවැසි තෙමේ ස්නානයෙන් පාපප්‍රවාහය පිණිස යෙයි. ඒ එහි යන්නවුන් අතුරෙන් යමෙක් තුමු ඒ ස්ථානයන්ට ආසන්න වූවාහු වෙත්ද, ඔවුහු දවසට තුන්වරක් ස්නානය කෙරෙති. යමෙක් දුරවූවාහුද ඔවුහු පිළිවෙළින් දෙවරක්ද වරක්ද එක් දිනක් අතරද යෙති. මෙසේ වසක් අතර දක්වා ස්නානය කෙරෙති. තවද යමෙක් සර්වප්‍රකාරයෙන්ම යන්ට නොහැකි වෙත්ද ඔවුහු කළවලින්ද එයින් දිය ගෙන්වා ස්නානය කෙරෙති. මේ සියල්ල අර්ථරහිතය. එහෙයින් මේ විශේෂාර්ථය දක්වන්ට අධිකක්කාදිය' ද වදාළහ.

එහි 'අධිකක්කං' යි ස්නානද්‍රව්‍යයන්ගේ වශයෙන් ලද ව්‍යවහාර ඇති එක් තොටක් කියනු ලැබේ. 'ගයා' යිද මණ්ඩල වැවෙහි සටහන් ඇති තොටක්ම කියනු ලැබේ. 'පයාගො' යන මෙයද ගංගානදියෙහි එහි තොටක් මැයි. මහාපතාද රජුගේ ගංගාවෙහි ගැලුනු ප්‍රාසාදයාගේ හිත හමුවූ තැනය. 'බාහුකා, සුන්දරිකා, සරස්වතී, බාහුමතී' යන මේ සතර වනාහි නදීහු වෙති.

'බාලො' - දුෂ්ප්‍රාඥතෙම.

'පක්කන්තො' - ප්‍රවේශවන්නේ.

'න සුප්ඤ්ඤාති' - ක්ලේශශුද්ධියට නොපැමිණෙයි, හුදෙක් රජස්දැලීම ප්‍රවාහය කෙරෙයි, ශුද්ධකෙරෙයි සේයි.

'කිංසුන්දරිකා කරස්සති?' - සුන්දරිකා නදී තොමෝ ක්ලේශ විශෝධනයෙහිලා කුමක් කරන්නේද? කිසිවකුත් කරන්ට සමර්ථ නොවන්නිය යන අදහසයි. ප්‍රයාග බාහුකාවන්හිද මේ ක්‍රමයයි. යම් හෙයකින් කියනලද මේ පදතුනෙන් අනිත් සතරද ලක්ෂණභාරන්‍යායයෙන් කියන ලද්දාහුම වෙත්ද, එහෙයින් යම්සේ සුන්දරිකා ප්‍රයාග බාහුකා යන මොවුහු කිසිවක් නොකෙරෙත්ද එසේ අධිකක්කාදීහුද නොකෙරෙත් යයි දතයුත්තේය.

'වේරිං' - ප්‍රාණසාතාදි පඤ්චවේරයෙන් යුක්තවූ.

'කතකිබ්බිසං' - කරනලද රෝදු කර්ම ඇත්තාහුය.

'නහිනං සොධයෙ' - සුන්දරිකානදිය හෝ ප්‍රයාගහිර්ථය හෝ බාහුකානදිය හෝ ශෝධනය නොකරන්නේය, වෙසෙසින් පිරිසුදු නොකෙරේ, යයි කියනලද වෙයි.

‘පාපකම්මිනං’- ලාමකවූ චෛරරෝදු කර්මයන්ගෙන් යුක්තවූ නොහොත් ලාමක කර්මයෙහි යෙදුනාවූ, චෛරරෝදු බවට නොපැමිණි කුඩාවූද පාපයන්ගෙන් යුක්තවූයයි කියන ලද වෙයි.

‘සුද්ධස්ස’- කෙලෙස් රහිත වූවහුට.

‘සදා එග්ගු’- නිරතුරුම ඵාල්ගුණනක්ෂත්‍රයම වෙයි. මැදින් මස උතුරුපල්ගුණ නකත් දිනයෙහි යමෙක් ස්නානය කෙරේද, හෙතෙම අවුරුද්දක් කළ පව් පිරිසුදු කෙරේයයි ඒ බමුණු මෙසේ දෘෂ්ටි ඇත්තෙක්ල. එහෙයින් භාග්‍යවත්තු ඔහුගේ ඒ දෘෂ්ටිය සටමින් වදාළහ.

‘සුද්ධස්ස වෙ සදා එග්ගු’යි, නික්ලේශිවූවහුටද නිරතුරු උතුරුපල්ගුණ නකත වෙයි. එයින් අන්‍යතැනැත්තේ කිම පිරිසුදු වන්නේදැයි.

‘උපොසථො සදා’ යනු තවද කෙලෙස් රහිතවූ තුදුස්චක් පසළොස්වක් ආදි දිනයන්හි පොහොය සමාදන් නොවන්නහුටද නිත්‍යයෙන්ම පොහොය වෙයි.

‘සුද්ධස්ස සුවිකම්මස්ස’- කෙලෙස් රහිත බැවින් පිරිසුදුව පවිත්‍රවූ කායකර්මාදියෙන්ද යුක්තවූවහුට.

‘සදා සම්පජ්ජතෙ වතං’- මෙබඳු වූවහුට නැවත කුසලින් යුක්තවූ චුතසමාදානයද නිතර සමාද්ධ වූයේම වේ, යයි.

‘ඉධෙව සිනාහි’- මේ මාගේ ශාසනයෙහිම ස්නානය කරව, මෙයින් කුමක් කියනලද වේද යත්? ඉදින් අධ්‍යාත්මයෙහි කෙලෙස්මල පිරිසුදු කිරීම කැමැත්තෙහි නම්, මේ මාගේ සස්තෙහිම අෂ්ටාංගමාර්ග නමැති ජලයෙන් නහව, යම් හෙයකින් අන්ත නෙක්හි මේ (අටගමගජලය) නැත්ද එහෙයිනි. මෙවිට ඕනට සත්ප්‍රාය දෙශනා වශයෙන් තුන් දොරම ශුද්ධිය දක්වනසේක් ‘සබ්බතුතෙසු කරොති ඛෙමතං’ යනාදිය වදාළහ.

‘ඛෙමතං’ යනු අභය හිතබව මෙමත්‍රියයයි කියනලද වෙයි, මේ පදයෙන් ඔහුට මනොද්වාරයෙහි ශුද්ධිය දක්වන ලද්දේ වෙයි.

‘සචෙ මුසා න භානයි’ යන මෙයින් වාග්ද්වාර ශුද්ධියද, ‘සචෙ පාණං න හිංසයි සචෙ අදින්නං නාදියයි’ යන මේ පද වලින් කායද්වාරශුද්ධියද දක්වන ලදී. ‘සද්දනානො අමච්ඡති’

යන මේ පදවලින් වනාහි මෙසේ පිරිසුදු තුන්දොර ඇති ඔහු ශුද්ධාසම්පත්තියෙහිද ක්‍රියාසම්පත්තියෙහිද යෙදවුන.

'කිං කාහසි? ගයං ගන්ත්වා උදපානොපි තෙ ගයා' යන මෝ අංගය වනාහි ඉදින් සියලු සත්වයන් කෙරෙහි මෙන් කරන්නෙහි නම්, මෘෂා නොකියන්නෙහි නම්, ප්‍රාණඝාත නොකරන්නෙහි නම්, නොදුන්නදෙය නොගන්නෙහි නම්, ඇදහීම් ඇත්තේ නොමසුරු වූයේ වන්නෙහි නම්, ගයාවට ගොස් කුමක් කරන්නෙහිද? ලිඳකුත් තට ගයාව වෙයි, ගයාවෙහිද, ලිඳෙහිද, ස්නානය කරන්නාවූ තාගේ මෙසේ මේ පිළිවෙතින් ක්ලේශ ශුද්ධිය වෙයි. ශරීරමලශුද්ධිය වනාහි දෙනැන්හිම සමානයයි මෙසේ යෙදිය යුත්තේය. තවද යම් හෙයකින් ලෙවිහි ගයාව අතිශයින් සම්මතද එහෙයින් ඔහු විසින් භාග්‍යවත්තු 'ගච්ඡාති පන භවං ගොතමො බාහුකං'යි විචාරන ලද්දාවූ නමුත් 'කිං කාහසි බාහුකං ගන්ත්වා?'යි නොවදාරා 'කිං කාහසි ගයං ගන්ත්වා?'යි වදාළහයි දතයුතු.

'එවං චුත්තෙ' යන මේ ආදිය භයහෙරව සූත්‍රයෙහි කී බැවින් ප්‍රකට මැයි. 'එකො වූපකට්ඨො' යනාදියෙහි වනාහි එකො- කාය විවෙකයෙන් එකලාවූයේ, වූපකට්ඨො- චිත්ත විවෙකයෙන් වෙන්වූයේ.

'අප්පමත්තො'- කමටහන්හි සිහිය නොහැරීමෙන් නො පමාවූයේ.

'ආතාපී'- කායික චෛතසික වියඪි සංඛ්‍යාවූ ආතාපයෙන් තැවීම් ඇත්තේ.

'පහිත්තො'- කයෙහිද ජීවිතයෙහිද අපෙක්ෂා රහිත බැවින් එක්තරා ඉරියව් විහරණයකින් වාසය කරන්නේ.

'න චිරස්සෙව' යනු පැවිද්ද ගෙන කියයි.

කුලපුත්‍රයෝ

'කුලපුත්තා' යනු ජාති කුලපුත්‍රයෝද ආචාරකුලපුත්‍රයෝදැයි කුලපුත්‍රයෝ ද්විවිධ වෙති. මේ තෙම වනාහි දෙපරිද්දෙන්ම කුලපුත්‍ර වූයේය.

'අගාරස්මා'- ගෘහයෙන්.

'අනගාරියං'- අගාරයට (ගෘහයට) හිතවූයේ 'අගාරිය' නම්,

කෘෂි ගව රක්ෂාදී කුටුම්භපොෂණකර්මය කියනු ලැබේ. මෙහි කුටුම්භපොෂණකර්මය නැත්නු, යි අනගාරිය නම්, ප්‍රවුජ්ජාවට මේ නම්කි.

‘පබ්බජනිති’- පැමිණෙත් එළඹෙත්.

‘තදනුත්තරං’- ‘තං + අනුත්තරං’.

‘බ්‍රහ්මචරියපරියොසානං’- මාර්ග බ්‍රහ්මචරියභාවගේ පයභාව සානයවූ, අර්හත්ඵලය, යි කියන ලද වෙයි, ඒ එසේමැයි- එය ප්‍රයොජනකොට කුලපුත්‍රයෝ පැවිදි වෙති.

‘දිව්ශෙව ධම්මේ’- ඒ අත්බැවිහිම.

‘සයං අභිඤ්ඤාසචිෂ්කත්වා’ තමාවිසින්ම නුවණින් පසක් කොට, පරප්‍රත්‍යය රහිත කොට යන අර්ථයි.

‘උපසම්පජ්ජ විහාසි’- පැමිණ සම්පාදනය කොට වාසය කෙළේය. මෙසේ වාසය කරන්නේද බිණා ජාති -පෙ- අබ්භඤ්ඤාසී. මෙයින් ඔහුගේ ප්‍රත්‍යවේක්ෂාභූමිය දක්වනසේක.

ඔහුගේ කවර ජාතියක් ක්ෂයවූවාද? කෙසේත් එය දැන ගත්තේද? යන වොදනායෙහි ලා පරිහාර කියනු ලැබේ. -යම් හෙයකින් මෙය භයභෙරවසූත්‍රයෙහි කියන ලදද, එතකුළු වුවත් එය මෙහි ප්‍රථම පුරුෂයාගේ වශයෙන් යොජනා ක්‍රමය දක්වන පිණිස නැවත සැකෙවින් කියමු. පළමුකොට ඔහුගේ අතීත ජාතිය ක්ෂයවූවා නොවෙයි. පෙරම ක්ෂයවූ බැවිනි. අනාගත ජාතියද නොවේ. එහි උත්සාහයක් නැති හෙයින්. ප්‍රත්‍යුත්පන්නජාතියද නොවේ, විද්‍යමාන බැවිනි, විශෙෂයක් ඇත- මාර්ගය නොවැඩූ බැවින් එකචතුපඤ්චවොකාර් භවයන්හි එකචතුපඤ්චස්කන්ධ ප්‍රභෙදවූ යම් ජාතියක් උපදනී නම් ඕනොමෝ මාර්ගය වැඩූ බැවින් අනුත්පාදස්වභාවයට පැමිණීමෙන් ක්ෂයවූවාය, හෙතෙම මාර්ග භාවනාවෙන් ප්‍රතිණවූ කෙලෙසුන් ප්‍රත්‍යවේක්ෂාකොට කෙලෙස් නැති කළේහි විද්‍යමානවූත් කර්මය මත්තෙහි පිළිසිඳ නොදෙන්නේ වේ යයි දන්නේ එය දැනගනී.

‘වුසිතං’- වසනලද ෂීරිවසනලද කරනලද හැසිරෙන ලද නිමවනලද යන අර්ථයි.

‘බ්‍රහ්මචරියං’- මාර්ගබ්‍රහ්මචරියභාව.

‘කතං කරණියං’- සිව්සස්ති සිව්මඟින් පරිඥා ප්‍රභාණ සාක්ෂාත්ත්වයා භාවනා වශයෙන් සොළොස් වැදෑරුම්වූම කෘත්‍යය නිමවනලද යන අර්ථයි.

‘නාපරං’- ඉත්ථත්තාය’- දැන් නැවත ඉත්ථම්භාවය පිණිස මෙසේ සොළොස් කිස කළයුතු බව පිණිස හෝ කෙලෙස් ක්ෂයකිරීම පිණිස මාර්ග භාවනාවක් නැතැ, යි, නොහොත් ‘ඉත්ථත්තාය’- මෙබඳු භාවයෙන් මේ මෙබඳු ප්‍රකාරවූ දැන් පවත්නා ස්කන්ධ පරම්පරාවෙන් අන්‍යවූ ස්කන්ධ පරම්පරාවක් නැත. මේ පඤ්චස්කන්ධයෝ වනාහි සුන්මුල් ඇති රුකක් මෙන් සිටිත්, යයි දැනගත්තේය.

‘අඤ්ඤාතරො’- එකෙක්.

‘අරහතං’- රහතුන් අතුරෙන්, භාග්‍ය වතුන්වහන්සේගේ ශ්‍රාවකවූ-රහතුන්ගේ අභ්‍යන්තරයෙහි වූයේ වී යයි.

(වත්ථසූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

8. සල්ලෙඛ සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙ සුතං, යි සල්ලෙඛ සූත්‍රයයි. එහි ‘මහාවුත්ථො’ යනු ඒ තෙරුන්ගේ නාමයයි.

‘සායන්ත සමයං’- සවස් කාලයෙහි.

‘පටිසල්ලාණා වුට්ඨිතො’ යන මෙහි පටිසල්ලාණං යි ඒ ඒ සත්වසංස්කාරයන් කෙරෙන් ප්‍රතිනිවෘත්තව සංලාණය නිලියනය එකඟබව ප්‍රකර්ෂවිවෙකයයයි කියනලද වෙයි. යමෙක් ඒ (සල්ලාණ සංඛ්‍යාත) සමවතින් නැඟිසිටියේද හෙතෙම ‘පටිසල්ලාණා වුට්ඨිත’ නම් වෙයි. මේතෙම වනාහි යම් හෙයකින් සමවත් අතුරෙන් උතුම්වූ ඵලසමවතින් නැඟි සිටියේද එහෙයින් ‘පටිසල්ලාණා වුට්ඨිතො, යි කියන ලද්දේය.

‘හගවන්තං අභිවාදෙන්වා’- සමවූ දසනියෙන් දිලියෙන දොහොතින් සරසනලද හිසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සකස් කොට වැද අභිවාදනය (කථනය) කරවා හෙවත් ‘වුත්ථය, සුචපත් වෙවා, යි මෙසේ වාග්හෙදය කරවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි විදනා ලද්දාහු රන්මිනිඟුවක් වැනිවූ ශ්‍රීවය ගෙන කර්ණසුබවූ

ප්‍රමුණියවූ අමෘතාභිෂේකයෙක් වැනිවූ බ්‍රහ්මසෝමයා විහිදුවමින් 'සුඛි හොති' යි ඒ ඒ වැදියහුගේ නම ගෙන කියන සේක. මෙසේ ඒ කාරණය තර්කාගතයන් විසින් ආචර්ණය. එහි මේ සාධක සූත්‍රයෙකි.

"ස්වාමීනි, ශක්‍රදෙවෙන්ද්‍රතෙම සුභාදයන් සහිත වූයේ පිරිවර ජනයා සහිතවූයේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ පාදයන් මස්තකයෙන් වදියයි, පඤ්චශිඛය, සුභාදයන් (ඇමතියන්) සහිතවූ පරිජනයා සහිතවූ දෙවෙන්ද්‍රතෙම සුවපත් වේවා, යම් හෙයකින් දෙවියෝද, මනුෂ්‍යයෝද අසුරයෝද නාගයෝද ගන්ධර්වයෝද අන්‍යවූත් යම් මහජන කෙනෙක් වෙත්නම් ඔවුහුද සැපයට කැමැත්තාහුද එහෙයින්, යි මෙසේද වනාහි තර්කාගතයෝ මෙබඳුවූ මහෙශාකාස දෙවතාවන්ට ප්‍රකාශ කෙරෙත්යයි.

'යා ඉමා' යනු දැන් කියයුතු දෘෂ්ටිත් අභිමුඛ කරමින් මෙන් වදාළහ.

'අනෙකච්ඡිතා' - නානාප්‍රකාරවූ.

'දිට්ඨියො' - මිථ්‍යාදෘෂ්ටිහු

'ලොකෙ උප්පජ්ජන්ති' - සත්වයන් කෙරෙහි පහළ වෙත්ද.

'අත්තවාද පටිසංයුත්තා' යනු 'රූපං අත්තතො සමනු පස්සති' යනාදි ක්‍රමයෙන් පැවති ආත්මවාදයෙන් ප්‍රතිසංයුක්තවූ ඔවුහු විස්සක්වෙති, 'ලොකවාදපටිසංයුත්තා' යනු 'ස සස්සො අත්තවා ලොකොව' යනාදි ක්‍රමයෙන් පැවති ලෝකවාදයෙන් ප්‍රතිසංයුක්තවූ, ඔවුහු අටදෙනෙක් වෙති. 'සස්සතො, අසස්සතො සස්සතො ව අසස්සතො ව නොව සස්සතො නාසස්සතො අත්තවා අනත්තවා, අත්තවා ව අනත්තවා ව, නෙවත්තවා නානත්තවා අත්තා ව ලොකොව, යි මෙසේ පැවති බැවිනි.

'ආදිමෙව' යනාදියෙහි මේ අර්ථයයි. කීමෙක්ද ස්වාමීනි, පළමුකොටම මෙනෙහි කරන්නහුට (යයි සේ) සෝවාත්මගට නොපැමිණිම විදර්ශනාමිශ්‍රකවූ ප්‍රථමමනස්කාරයම මෙනෙහි කරන්නාවූ භික්ෂුවට, මෙසේ මොවුන්ගේ (යයි සේ) මෙනෙක් උපායෙන්ම මේ දෘෂ්ටිත්ගේ ප්‍රභාණයන් දුරලිමත් වේද? යි, මේ ප්‍රශ්නයද තෙරණුවෝ තමන් අධිමාන රහිතවූවාහුම අධිගතයෙමී යන මාන ඇත්තවූන්ගේ අධිමාන ප්‍රභාණය පිණිස අධිමාන ඇත්තෙකු මෙන්වී විචාරනි යි දතයුතු. අන්‍ය ආවායභි

කෙනෙක් වනාහි මෙසේ කීහු. තෙරුන්ගේ අත වැසියෝ ප්‍රථම මනස්කාරයෙන්ම දෘෂ්ටිත්ගේ සමුච්ඡේද ප්‍රභාණය වේ. යයි මෙසේ සංඥා ඇත්තාහුද සමාපත්තිවිහරණයෝ සල්ලෙඛ විහරණයෝය, යි මෙසේ සංඥා ඇත්තාහුද ඇති, ඒ තෙරණුවෝ ඔවුන්ට වැඩ පිණිස භාග්‍යවතුන් විචාළහ, යි.

ඉක්බිති ඒ තෙරුන්ට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ දෘෂ්ටිත්ගේ ප්‍රභාණය දක්වනසේක්, 'යා ඉමා' යනාදිය වදාළහ. එහි 'යත්ථ චෙතාදිට්ඨියො උප්පජ්ජන්ති' යනාදිය පස්කඳ සඳහා වදාරනලදී. ඒ සැබව- මේ පඤ්චස්කන්ධයන්හි මේ දෘෂ්ටිහු උපදිත්, වදාළේ මැ නු- "මහණෙනි, රූපය ඇති කල්හිම රූපයෙහි පිහිටා මෙසේ දෘෂ්ටිය උපදියි, ඒ මම ආත්මය වෙමි, ඒ මම ලෝකය වෙමි. ඒ මම පරලොව වන්නෙමි,' සර්වකාලිකය ස්ථිරය චූෆ්‍යවිම රහිතය, ප්‍රකෘතිය නොහරින ස්වභාව ඇත්තේ, යයි විස්තරයි.

අරමුණු වශයෙන් වනාහි එකවචන කොට 'යත්ථ ච,' යි වදාළහ. යම් අරමුණෙක්හි උපදිත්ද, යි කියනලද වෙයි. මෙහිද 'උප්පජ්ජන්ති අනුසෙන්ති සමුදාවරන්ති' යන මේ පදයන්ගේ මෙසේ නානාත්වය දතයුතු- ජාති වශයෙන් වනාහි නූපන්නාහු උපදිමින් සිටියාහු 'උප්පජ්ජන්ති'- උපදිත්යයි කියනු ලැබෙත්. නැවත නැවත සෙවුනා ලද්දාහු ස්ථිරවුවාහු නොහික්මවනලද්දාහු අනුසෙන්ති- අනුව භොවිත්යයි කියනු ලැබෙත්.

කායවාග්ද්වාරයට පැමිණියාහු 'සමුදාවරන්ති'- හැසිරෙත් යයි කියනු ලැබෙත්. මේ මොවුන්ගේ විවිධාකාරයයි. 'තං නෙතං මම' යනාදි තැන්හි ඒ පඤ්චස්කන්ධ ප්‍රභේදවූ අරමුණ 'මෙය මාගේ' නොවෙයි. මමත් මේතෙම නොවෙමි, මේ මාගේ ආත්මයන් නොවේ' යයි, 'එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො' යනු මෙසේ පළමුකොට පදාරථ දතයුතු.

යම් භෙයකින් වනාහි මෙහි 'එතං මම' යනු තෘෂ්ණා වශයෙන් ගැනීම වේද, එයද ග්‍රහණය කරන්නේ එක්සිය අටක් තෘෂ්ණා විවරිත ප්‍රභේද ඇති තෘෂ්ණා ප්‍රපඤ්චය ගනිද, 'එසොහමස්මි' යනු මානවශයෙන් ගැනීම වේද, එයද ග්‍රහණය කරන්නේ නවයක් ප්‍රභේද ඇති මාන ප්‍රපඤ්චය ගනිද.

'එසො මෙ අත්තා' යනු දෘෂ්ටිවශයෙන් ගැනීම වේද, එයද ග්‍රහණය කරන්නේ ද්වාෂ්ඨි දෘෂ්ටි ප්‍රභේදවූ දෘෂ්ටි ප්‍රපඤ්චය

ගනීද, එහෙයින් 'නෙතං මම,' යි වදාරන්නාවූ භාග්‍යවත්තු යටොක්ත ප්‍රභෙදවූ තෘෂ්ණා ප්‍රපඤ්චය ප්‍රතික්ෂෙප කරනසේක.

'නෙසොහමස්මි' යි මානප්‍රපඤ්චයද, 'න මෙසො අත්තායි දෘෂ්ටි ප්‍රපඤ්චයද (ප්‍රතික්ෂෙප කරනසේක.) මෙහි තෘෂ්ණාමානයෝ දෘෂ්ටිය හා එක්වූවාහුම දතයුත්තාහුය.

'එවමෙතං'- මෙසේ 'නෙතං මම' යනාදි ආකාරයෙන් මේ ස්කන්ධපඤ්චකය.

'යථාභූතං'- ස්වභාවවූ පරිදි යම්සේ ඇත්තේද, (එසේ) යයි කියනලද වෙයි, ඒ එසේමැය. ස්කන්ධපඤ්චකය මේ ආකාරයෙන්ම 'අත්ථි මම' යනාදි වශයෙන් ග්‍රහණය කරන්නේ නොම ඇත, යන අදහසි.

'සම්මප්පඤ්ඤය පස්සතො'- ශ්‍රෝතෘපත්තිමාර්ග ප්‍රඥාව අවසන්කොට ඇති විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙන් මනාකොට දක්නහුට,

'එවමෙතාසං'- මේ උපායෙන් මොවුන්ගේ.

'පහානං පටිනිස්සග්ගො' යන මේ දෙකම සමූච්ඡෙද ප්‍රභාණයටම නමකි.

මෙසේ භාග්‍යවත්තු ආදිමනස්කාරයෙන්ම දෘෂ්ටිත්ගේ ප්‍රභාණය වේදෝ හෝ නොවේදෝ හෝ, යි ආයුෂ්මත් මහාවුන්දයන් විසින් අධිගතයෙමි, යන මාන ඇත්තවුන්ගේ වශයෙන් ප්‍රශ්නය විචාරන ලද්දාහු සෝවාන්මගින් දෘෂ්ටිප්‍රභාණය දක්වා මෙවිට තමන්වහන්සේම අධිමානිකයන්ගේ ධ්‍යානය විභාග කරනසේක් 'ධ්‍යානං ඛො පනෙතං' යනාදිය වදාළහ.

එහි අධිමානිකයෝ නම්, යම් කෙනෙකුන්ට නොපැමිණි (මාර්ගඵල) යෙහි පැමිණි සංඥාවෙන් අධිමානය උපදීද (ඔවුහුයි,) ඒ මේ අධිමානය උපදනේ ලෙව්හි වෘත්තානුසාරීවූ බාලපෘථජ්ජනයන්ට නොම උපදී. ආයුෂ්ඉවාකයන්ට නූපදී. ශ්‍රෝතෘපන්නයාහට මම සකෘදාගාමී වෙමි, යි අධිමානය නොම උපදී. සකෘදාගාමී පුද්ගලයාහට මම අනාගාමීවෙමි, යි නූපදී, අනාගාමී පුද්ගලයාහට මම රහත් වෙමි, යි අධිමානය නූපදී. ශමථවශයෙන් හෝ විදර්ශනා වශයෙන් හෝ විෂ්කම්භණය කළ කෙලෙස් ඇති නිත්‍යයෙන් යුක්තප්‍රයුක්තවූ පටන්ගන්නාලද විදර්ශනා ඇති කාරකයාහට මැ උපදී.

ඒ එසේමැයි. ගම්පයෙන් විෂ්කම්භිතවූ හෝ විදර්ශනාවෙන් විෂ්කම්භිතවූ හෝ කෙලෙසුන්ගේ සමුදාචාරය නොදක්නාවූ ඕනට මම ශ්‍රෝතාපන්න වෙමි, යි හෝ සකාදාගාමී- අනාගාමී- මම රහත් වෙමි යි හෝ අධිමානය උපදී, තළඟුරු තිස්පව්වැසි ධම්මදින්න තෙරන් විසින් අවවාද කරනු ලැබූ තෙරවරුන්ට මෙනි.

තළඟුරුවැසි ධම්මදින්න තෙරණුවෝ

උපසපන්වූ නොබෝකල් ඇති ධම්මදින්න තෙරුන්ගේ අවවාදයෙහි පිහිටා බොහෝ හික්ෂුහු විශෙෂ ගුණයට පැමිණියාහුය. එසූවත් අසා තිස්සමහාවිහාරවාසී හික්ෂුසංඝතෙමේ 'ස්ථවිරයෝ අස්ථානයෙහි යොදවන්නෙක් නොවෙති. තෙරුන් කැඳවාගෙන එවූයයි' බොහෝ හික්ෂුන් යැවීය, ඒ හික්ෂුහු ගොස් 'ඇවැත්නි ධම්මදින්නය, හික්ෂුසංඝතෙමේ තා කැඳවා,' යයි කීවාහුය. හෙතෙම මෙසේ කීය, 'කිමෙක්ද වහන්ස, තෙපි ආත්මය (තමා) සෙවීම කෙරෙත්ද? අනුත් සෙවීම කෙරෙත්දැ?යි, සත්පුරුෂය, තමා සෙවීම කරමු,යි,' හෙතෙම ඔවුන්ට කමටහන් දින. සියල්ලෝම රහත්බවට පැමිණියාහුය.

හික්ෂුසංඝතෙමේ නැවත අන්‍යහික්ෂුන් යැවීය. මෙසේ තෙවනවර දක්වා යවන ලද්දාහු සියල්ලෝම එහිදීම රහත් බවට පැමිණ වාසය කළාහුය. ඉක්බිති සංඝතෙමේ 'ගිය ගියාහු නොඑති,යි' එක්තරා වෘද්ධප්‍රවෘත්තියක් යැවීය, හෙතෙම ගොස් "ස්වාමීනි ධම්මදින්නය, තුන්වරක් තිස්ස මහාවිහාරවාසී හික්ෂුසංඝතෙම ඔබ වෙත දූතයන් එවූයේය තෙපි සංඝයාගේ ආඥාව ගරු නොකළහුද? නොආවාහු දැ?'යි කීය.

ස්ථවිරතෙම මේ කිමෙක්දැ?යි පන්සලට නොපිවිසමැ පා සිවුරු ගෙන්වාගෙන එකෙණෙහිම නික්මින. හෙතෙම අතර මඟ භංකනවිහාරයට පිවිසිය. එහිදු එක් සැටවස් ඉක්ම වන ලද මහතෙර කෙනෙක් අධිමානයෙන් අර්භත්වය ප්‍රතිඥා කෙරෙයි. තෙරණුවෝ ඒ මහතෙරුන් කරා පැමිණ වැද පිළිසඳර කොට අධිගමය විවාළන. මහතෙර මෙසේ කීය. 'එසේය ධම්මදින්නය, පැවිද්දා විසින් යමක් කළ යුතුද එය මාවිසින් කළ බොහෝ කල් ඇත, දැන් ඉක්මවූ සැටවස් ඇත්තෙමි

වෙමි'යි. 'කිම වහන්ස, සාද්ධියද වළඤ්ජනය කරනුදැ'යි. 'එසේය, ධම්මදින්නය,යි.' 'එකාන්තයෙන් යහපත ස්වාමීනි, ඇතෙකු ඔබ හමුවට එන්නක්හු කොට මැවුව මැනවැයි.' 'මැනව, ඇවැත්නි,යි.' ස්ථවිරතෙමේ සර්වශ්වේතවූ සත්තැනකින් පිහිටි තුන්පරිද්දෙකින් ප්‍රභෙදවූ නඟුට වලනය කරන්නාවූ සොඬල මුඛයෙහි බහා දෙදළින් විඳිනු කැමතිවූවෙකු මෙන්වූ ප්‍රතිමුඛව එන්නාවූ මහාහස්තියෙකු මැවීය. හෙතෙම ඒ තමා විසින්ම මවනලද ඇතා දැක බියවූයේ පලායන්ට පටන්ගත. එවිටම තමා 'මම නොරහත්මි,යි' දැන ධම්මදින්නතෙරුන් පාමුල උක්කුටිකව හිඳ 'ඇවැත්නි මට පිහිට වෙව'යි කීය. ධම්මදින්නතෙමේ 'වහන්ස, නහමක් ශොකකර, නහමක් අනත්මන වෙව, කාරකයන්ටම අධිමානය උපදිය,යි තෙරුන් අස්වසා කමටහන් දින. මහතෙරණුවෝ ඒ ධම්මදින්නයන් අවවාදයෙහි සිට රහත්බැව් ලැබී.

සිතුවපව්වෙහිද එබඳුවූම තෙරකෙනෙක් වෙසෙයි. ධම්මදින්න තෙමේ ඔහු කරාද එළඹ එසේම විවාළේය, ඒ ස්ථවිර එසේම ප්‍රකාශ කෙළේය. ඉක්බිති ඒ තෙරුන්ට ධම්මදින්නතෙමේ "කිම වහන්ස, සාද්ධියත් වළඤ්ජනය කරනු දැ'යි" කීය. "එසේය, ඇවැත්නි" යි. ඉතා යෙහෙක. "ස්වාමීනි එක් පොකුරණියක් මවවුය"යි. ස්ථවිර තෙමේ මැවීය. "ස්වාමීනි, මෙහි පියුම් ගොමුවක් මවව, යයි." එයද මැවී. "පියුම් ගොමුවෙහි මහත් පියුමක් මවවු, යයි." එයද මැවී. "තෙල පියුම් ගැබෙහි සිට මිහිරි නදින් ගයන්නාවූද නටන්නාවූද එක් ස්ත්‍රී ශරීරයක් මවවුයයි," "එයද මැවී." හෙතෙම "වහන්ස, තෙල ස්ත්‍රී ශරීරය නැවත නැවත භාත්පසින් සිතනු මැනවැයි" කියා පහයට ප්‍රවිෂ්ට විය. ඒ රූපය භාත්පසින් සිතන්නාවූ තෙරුන්ගේ සැටවසක් විෂ්කම්භිතවූ ක්ලෙශයෝ වලිනවූහ. එකල්හි හෙතෙම තමා (නොරහත්මි,යි) පළමු තෙරුන් මෙන් ධම්මදින්න තෙරුන් සමීපයෙහි කමටහන් ගෙන රහත් බවට පැමිණියේය.

ධම්මදින්නයෝද පිළිවෙළින් තිස්සමහාවිහාරයට ගියහ. එකල්හිද (එහි) තෙරහු සැයගණ හැමද බුද්ධාරම්මණප්‍රීතිය උපදවා හුන්නාහු වෙති, මේ වූකලි ඔවුන්ගේ වනය. එහෙයින් ඔවුනතුරෙන් එකෙකුත් ධම්මදින්නයන්ට "මෙහි පාසිවුරු

තබව"යි කියන්නෙකු හෝ (පිළිසඳර විසින් කිසිවක්) විවාරන්නෙකු හෝ නොවීය. නැවත (කුමක් කළාහුද යත්?) ධම්මදින්න මේ තෙමේ වන්නේය,යි දැන ප්‍රශ්න විචාළාහුය. හෙතෙම විචාළතාක් ප්‍රශ්නයන් තියුණු අසිපතකින් කුමුදුනළකලඹක් සෙයින් සිඳ පාදාංගුෂ්ටයෙන් මහපොළොව පහළේය. 'වහන්ස, මෝ සිත් නැති මහ පොළොවද ධම්මදින්නයාගේ ගුණය දැනී, තෙපි වනාහි නොදන්නුය'යි කියා මේ ගාථාව කිය-

"වෙනතා රහිතවූ මෝ පෘථිවි නොමෝ ගුණාගුණ දෙක විශෙෂයෙන් දැනී. වහන්ස, (තෙපි) වෙනතා සහිත වූවාහුම ගුණාගුණ දෙක නොදන්නහුය."

(මෙසේ කියා) එකෙණෙහිම අහස්හි පැනනැගී තළඟුරු තිස් පව්වටම ගියේය.

මෙසේ කාරකයාහටම අධිමානය උපදී. එහෙයින් භාග්‍යවත්තු එ බඳු භික්ෂූන්ගේ වශයෙන් ධ්‍යානය විභාග කරන්නේ 'ධ්‍යානං ඛො පන' යනාදිය වදාළහ. ඒ දෙශනාවගේ අර්ථය 'මේ කාරණය ඇත නැත්තේ නොවේ. යම් කරුණකින් මේ සස්තෙහි ඇතැම් මහණෙක් බාහිර පරිව්‍රාජකයන් හා සාධාරණවූ කාමච්ඡන්ද නිවරණයෙන් වෙන්ව -පෙ- පළමු දැහැන් උපදවා වාසය කරන්නේද යම් හෙයකින් ඕනට ක්ලෙශ සංලිඛනයෙන් (-කෙලෙසුන් ලියා දැමීමෙන්) යුක්තව වාසය කෙරෙමි,යිද යම් ප්‍රතිපත්ති විධානයක් කෙලෙසුන් මොනොවට ලියාදමාද මම ඒ පිළිවෙතින් යුක්තව වෙසෙමි, යිද මෙබඳු සිතක් වේද, එය නොයෙදෙයි.'

ඒ එසේමැය- අධිමාන ඇති භික්ෂුවගේ ධ්‍යානය සල්ලෙඛ වූයේ හෝ සල්ලෙඛ ප්‍රතිපත්තිවූයේ හෝ නොවෙයි. කුමක් හෙයින්ද? විදර්ශනාපාදක නොවන හෙයිනි. යම් හෙයකින් හෙතෙම දැහැන් සමච්ඡාද එයින් නැඟීසිට සංස්කාරයන් සම්මර්ශනය නොකෙරේද, තවද ඔහුගේ ධ්‍යානය සිත එකඟවීම පමණක් කරන්නාවූ ඉහාත්ම සැප විහරණය වූයේද, එහෙයින් ඒ කාරණය දක්වන්නාවූ භාග්‍යවත්තු 'න ඛො පනෙනෙ චුන්ද, අරියස්ස විනයෙ සල්ලෙඛා චුවචන්ති දිට්ඨධම්ම සුඛ විහාරා එනෙ අරියස්ස විනයෙ චුවචන්ති' යි වදාළහ. එහි එතෙයි

ධ්‍යාන ධර්ම වශයෙන් බහුවචනය දතයුතු. මේ ප්‍රථමධ්‍යාන ධර්මයෝය, යි කියනලද වෙයි. සමවත් විසින් හෝ එකම ප්‍රථම ධ්‍යානය නැවත නැවත සමාපත්ති වශයෙන් පැවැත්තේ බොහෝ බවට යෙයි. අරමුණු විසින් හෝ එකම ප්‍රථමධ්‍යානය පෘථවිකාත්සානාදියෙහි පැවතීමේ වශයෙන් බොහෝ බවට යේ, යයි. දෙවෙනි තෙවෙනි සිව්වෙනි දැහැන්හිද මෙම නයයි. අරූපධ්‍යානයන්හි වනාහි ආරම්භණ හෙදයක් නැති හෙයින් පළමු දෙකාරණයාගේ වශයෙන්ම බහුවචනය දතයුතු. තවද යම් හෙයකින් ඒ ධ්‍යානයන්ගේ අංගයෝත් ශාන්තවූවාහුද ආරම්භණයෝත් ශාන්තවූවාහුද නිව්‍යාහුද සියුම්වූවාහුද වෙත්යයි කියනලද වේද, එහෙයින් ඔවුහු 'සන්තා එතෙ විහාරා' යි. මෙසේ වදාරන ලද්දාහුය යි දතයුතු. මෝ දක්වනලද වනාහි ඔවුන් සතරදෙනාගේම සාධාරණ වර්ණනායි. විශෙෂ වර්ණනාව වනාහි 'සබ්බසො රූපසංඝාතං' යනාදි පදානුසාරයෙන් කියයුතු වන්නීද ඕ වර්ණනානොමෝ විශුද්ධිමාර්ගයෙහි සියලු අයුරින්ම කියන ලද්දීමැය.

මෙසේ යම් හෙයකින් අධිමානික හික්ෂුවගේ ධ්‍යාන විහරණය තෙම විදර්ශනාපාදක නොවන හෙයින් සල්ලෙඛ විහාරය නොවේද, යම් හෙයකින් හෙතෙම ධ්‍යානයට සමච්ඡද එයින් නැඟිසිට සංස්කාරයන් සම්මර්ශනය නොකෙරේද, ඕනට චිත්තෙනකාග්‍රතාකාරවූ ඉහාත්ම සැප විහරණයම වේද, එහෙයින් ඒ අර්ථය දක්වමින් රූප ධ්‍යානයන් හා අරූපධ්‍යානයන්ද විභාගකොට දැන් යම් තැනෙකින් සංලිඛනය කළයුතුද සුසාලස් ආකාරයකින් ඒ වස්තුවද ඒ සල්ලෙඛයද දක්වන්නාහු 'ඉධ බො පන වො' යනාදිය වදාළහ.

සල්ලෙඛය

කුමක් හෙයින් වනාහි අටසමවත් සමග අවිහිංසාදිහුම සල්ලෙඛයෝය, යි වදාරන ලද්දාහුද යත්, ලොකොත්තර (ධර්මයන්ට) පාදක බැවිනි. ඒ එසේමැය- බාහිරකයන්ගේ අෂ්ටසමාපත්තිහු වෘත්තපාදකවූවාහුම වෙති. ශාසනයෙහි සරණගමනය පවා ලොකොත්තරපාදකය. අවිහිංසාදිහු කියනු කිම? යම්සේ බාහිරක අෂ්ටසමාපත්තිලාභිහටද පඤ්චාභිඥා ඇත්තහුටද දුන් දනට වඩා ශාසනයෙහි තිසරණගතයාහට දුන්

දන අතිශයින් මහත්ඵල වේද, මේ කාරණය මේ සූත්‍රයෙන්ම දැනගත හැක. මේ සඳහාම දක්ෂිණා විගුද්ධි සූත්‍රයෙහි 'බාහිරකෙ කාමෙසු චිත්තරාගෙ දානං දත්වා කොට්ඨසතසහස්ස ගුණා දක්ඛිණා පාටිකංඛිතබ්බා සොතාපන්නිඵල සච්ඡිකිරියාය පටිපෙන්නෙ දානං දත්වා අසංඛෙය්‍යා අප්පමෙය්‍යා දක්ඛිණා පටිකංඛිතබ්බා කො පන වාදො සොතාපන්නෙ'යි වදාරනලද සරණගමනයෙහි පටන්ම එහි සෝවාන් පල පසක්කිරීම පිණිස පිළිපන්නේ අදහස් කරන ලද්දේය, යි. මෝ මෙහි පළමුකොට දක්වනලද පාලියොප්තයි.

අනුපදවර්ණනාවෙහි වනාහි 'ඉධ' යන මේ පදය විහිංසාදි වස්තු දැක්වීමයි.

'බො පන යනු නිපාත මාත්‍රය.

'වො' යනු කාරණාර්ථයෙහි ස්වාමිවචනය, මේ වනාහි මෙහි සංක්ෂේපාර්ථයයි.

'පරෙ විහිංසකා හවිස්සන්ති' යනාදි නයින් යම් මේ විහිංසාදි වස්තුවක් කියමුද 'චුන්දය, මේ (විහිංසාදි) වස්තුවෙහි නොප විසින් සල්ලෙබය කටයුතුය, යි. මෙසේ සැකෙවින් වදාරා දැන් විස්තර කරනසේක. 'පරෙ විහිංසකා හවිස්සන්ති මයමෙත්ථ අවිහිංසකා හවිස්සාමාති සල්ලෙබො කරණියො' යනාදිය වදාළහ. එහි 'පරෙ' - මේ කෙලෙසුන් ලියා දැමීමෙහි යෙදුනාවූ යම් කිසිවෙක් තුමු 'විහිංසකා හවිස්සන්ති' - අත්ලෙන් හෝ කැටයෙන් හෝ යනාදියකින් සත්වයන් වෙහෙසන්නෝ වන්නාහුය.

'මයමෙත්ථ අවිහිංසකා හවිස්සාම' - අපි වනාහි යම් වස්තුවෙකිහිම අන්‍යයෝ මෙසේ විහිංසක වන්නාහුද තෙල වස්තුවෙහිම අවිහිංසකවූවෝම වන්නෙමු, අවිහිංසාව උපදවා වාසය කරන්නෙමු.

'ඉති සල්ලෙබො කරණියො' - මෙසේ නොප විසින් සල්ලෙබ කළයුතුය. මෙහි සල්ලෙබ' යිද අවිහිංසාවම දැනගත හැක. යම් හෙයකින් අවිහිංසා නොමෝ විහිංසාව මොනොවට ලියා දමාද සිඳිද, එහෙයින් 'සල්ලෙබයයි කියනු ලැබේ. සියලු තැන්හි මේ ක්‍රමයයි.

මේ වනාහි විශේෂයයි- 'පරෙ මිච්ඡාදිට්ඨි' යන මෙහි කර්ම පටයන්ගේ අන්තයෙහි වූ මිට්ඨාදාෂ්ටියද මිච්ඡත්තයන්ගේ ආදියෙහි වූ මිට්ඨාදාෂ්ටියද මිශ්‍රකොට දාෂ්ටිය වදාරන ලද්දේය, යි දකුණු. මෙහි මෝ මිට්ඨාදාෂ්ටිය යම්සේද 'සම්මාදිට්ඨි' යි කී තැනහි සම්පක්දාෂ්ටියද එසේයි. තවද මෙහි කර්මපටයෝ විසතරවශයෙන් සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රයෙහි මතු ප්‍රකාශවන්නාහුය. මිච්ඡත්තයන් අතුරෙහි මිට්ඨාදාෂ්ටි ආදීහු ද්වේධාවිතක්ක සූත්‍රයෙහි ප්‍රකාශ වන්නාහුය. මේ කියනු ලබන්නේ මෙහි සංක්ෂේපයයි.

ප්‍රාණය අතිපතනය කෙරෙන්නුයි 'පාණාතිපාති' නම් වෙත්. ප්‍රාණසාත කරන්නාහු යන අර්ථයි.

නොදුන් වස්තුව හැරගන්නුයි 'අදින්නාදායි' නම්, සොරකම් කරන්නාහු යන අර්ථයි.

අශ්‍රේෂ්ඨවූ, හීනවූ, ලාමකවූ, ධර්මයෙහි හැසිරෙන්නුයි 'අබ්බමචාරි' නම. මෙවුන්දම් සෙවුනාහු යන අර්ථයි. බ්‍රහ්මං (යි සේ) ශ්‍රේෂ්ඨවූ පිළිවෙතැ හැසිරෙන්නුයි බ්‍රහ්මචාරි නම. මෙවුන්දමින් වැළකුනාහු යන අර්ථයි. මෙහිද බලසර සල්ලෙබයයි දකුණු. සැබව-බලසර තෙමේ අබ්බමචයථිව මොනොවට ලියා (සිද) දමයි.

මාෂා බෙණෙන්නුයි 'මුසාවාදි' නම්. අනුන් වැඩ සිදින්නාවූ සිස්වූ බොරුවූ තෙපුල් කියන්නාහු යන අර්ථයි, පිය සුන් තෙපුල් ඇත්තේ මොවුන්ටනුයි පිසුණාවාවා නම් වෙති. අනුන් මර්ම සිදින්නාවූ පරොස් තෙපුල් මොවුන්ටනුයි 'ඵරුසා වාවා' නම් වෙති සමථං, (යි සේ) නිරර්ථකවූ වචනය කියන්නුයි 'සම්ඵල්පලාපි' නම් වෙති.

දැඩි ලොභය කෙරෙන්නුයි 'අභිජ්ඣාලු' නම් වෙති. පර භාණ්ඩයෙහි ලොභකරනසුලු වූවාහු යන අර්ථයි. ව්‍යාපන්නවූ කුණුවූ සිත මොවුන්ටනුයි 'ව්‍යාපන්නචිත්තා' නම් වෙති. මිට්ඨාවූ ලාමකවූ නුවණැත්තන් ගරහනලද දාෂ්ටිය මොවුන්ට නුයි 'මිච්ඡාදිට්ඨි' නම් වෙති. කර්මපටයෙහි ඇතුළත්වූ 'නත්ථි දින්නං' යනාදිය වස්තුවකොට ඇති (දාෂ්ටියෙන්ද) මිච්ඡත්ත පයථිපන්නවූ අනෙකුත් දාෂ්ටියෙන්ද යුක්තවූවාහු යන අර්ථයි. යහපත්වූ

ශෝභනවූ නුවණැත්තන් පසස්තා ලද දෘෂ්ටිය මොවුන්ටනුයි සම්මාදිට්ඨි' නම් වෙති, කර්මපථ පයඝාපන්නවූ 'අත්ථිදින්නං' යනාදිවූ කර්මස්වකෘත දෘෂ්ටියෙන්ද සම්මත්ත පයඝාපන්නවූ මාර්ග දෘෂ්ටියෙන්ද යුක්ත වූවාහු යන අර්ථයි

'මිච්ඡාසංකප්පා'- අස්වභ වූ අනෙකුත්භාවකවූ අකුශල සංකල්ප ඇත්තාහු, මිච්ඡාවාචා යනාදියෙහිද මේ ක්‍රමයයි. මේ වනාහි විශේෂයයි- මිථ්‍යාසංකල්පාදීන් වැනිවූ මිථ්‍යා ස්මෘති නම් වෙනම කිසි ධර්මයෙක් නැති. අතීතය සිතන්නහුට වනාහි පැවති සතර අකුශල ස්කන්ධයන්ටම මේ නමකි භාග්‍යවතුන් විසින් යමකුත් වදාරන ලදද අත්ථෙසා භික්ඛවෙ, අනුස්සති නෙසා නත්ථිති වදාමි පුත්ත පටි ලාභං වා භික්ඛවෙ, අනුස්සරතො- ධනපටිලාභං වා භික්ඛවෙ, යස පටිලාභාවා භික්ඛවෙ අනුස්සරතො'යි. එයද ඒ ඒ (කරුණ) සිතන්නහුට ස්මෘතිප්‍රතිරූපකයෙන් ඉපදීම සඳහා වදාරන ලදැ යි දතයුතු.

'මිච්ඡාඤාණි' යන මෙහිද 'මිච්ඡාඤාණ' නම්, පාපක්‍රියාවන්හි උපායවින්නා වශයෙන්ද, පවිකොට මා විසින් යහපතක් කරනලදැ' යි ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාකාරයෙන්ද උපන්නාවූ මොහය යි දතයුතු, එයින් යුක්තවූ පුද්ගලයෝ 'මිච්ඡාඤාණි' නම් වෙති. 'සම්මාඤාණි' යන මෙහි වනාහි එකුත්විසි හෙදවූ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාඤාණය 'සම්මාඤාණ' යයි කියනු ලැබේ. එයින් යුක්තවූ පුද්ගලයෝ සම්මාඤාණි නම් වෙති.

'මිච්ඡාවිමුත්ති'- අවිමුක්තවූවාහු (කෙලෙසුන් කෙරෙන් නොමිදුනාහු) ම අපි විමුක්තයම්භ, යි මෙසේ සංඥා ඇත්තාහු නොහොත් අවිමුක්තයෙහි විමුක්ති සංඥා ඇත්තාහු, එහි මේ වචනාර්ථය, යි- මිථ්‍යාවූ ලාමකවූ විපරීතවූ විමුක්තිය මොවුන්ට ඇත්, නුයි මිච්ඡාවිමුත්ති නම් වෙති. මිච්ඡ විමුත්ති' යනුද යථෝක්තාකාරයෙන් පැවති අකුශල ස්කන්ධයන්ට මේ නමකි. එලසම්ප්‍රයුක්තවූ සමාග් දෘෂ්ටි ආදි අශ්ටාංගයන් තබා සෙසු ධර්මයෝ සමාග් විමුක්තියයි දතයුත්තිය. ඕනෙමොද මිථ්‍යා විමුක්තිය සිද්ධ දමා සිටි බැවින් සල්ලෙඛයයි දතයුත්තිය. එහි යොදවනසේක් වදාළහ. "මයමෙන්ට සම්මාවිමුත්ති භවිස්සාමාති සල්ලෙඛො කරණියො' යි.

මෙයින් මත්තෙහිවූ තුන නිවරණ වශයෙන් කියන ලද්දාහුය. 'අභිජ්ඣානු ඛ්‍යාපන්තචිත්තා' යි මෙසේ කර්මපට්ඨයන්හි කී බැවින්ම මෙහි ප්‍රථම නිවරණවය නොකියන ලද්දාහුයයි දතයුතු. ඔවුනතුරෙහි ටීනමිද්ධයෙන් වළඳනා ලද්දාහු මඬනාලද්දාහු නුයි. 'ටීනමිද්ධ පරිසුට්ඨිතා' නම් වෙති. ඖද්ධත්තයෙන් යුක්තවූවාහු නුයි. 'උද්ධත්තා' නම් වෙති. විමසමින් දුකට පැමිණෙත් සනිටුහන් කරන්ට නොහැකි වෙත් නුයි 'වෙවිකිච්ඡි' නම් වෙති.

කොධනා යනාදි දශය චිත්තයාගේ උපක්ලේශ වශයෙන් වදාරන ලද්දාහුය. ඒ ක්‍රොධාදින් අතුරෙහි යමක් කියයුතු වේද ඒ සියල්ල ධම්මදායාද- වත්ථසූත්‍රයන්හි කියනලදී. මෙහි වචනාර්ථයයි. කොධනා- කිපෙනසුලු වූවාහු.

'උපනාහි'- නැවත නැවත සිත බඳිනසුලු වූවාහු නොහොත් උපනාහය (නැවත නැවත සිත බැඳීම) මොවුන්ට ඇත්,නුයි.

'මක්ඛි'- යනුද 'පළාසි' යනුද එසේමැයි.

ඊඡ්ඡා කෙරෙත් නුයි 'ඉස්සුකි' නම් වෙති. මසුරු කෙරෙත් නුයි හෝ මසුරු බව මොවුන්ට ඇත්,නුයි 'මච්ඡරි' නම් වෙති.

වක්ඛවාකෙරෙත් නුයි 'සඨා' යනු වේ, මනාකොට කථා නොකෙරෙත්යයි කියනලද වෙයි. කෙරාටික බැවින් යුක්තවූවන්ට මේ නමකි.

මායාව මොවුන්ට ඇත්,නුයි 'මායාවි' නම් වෙති.

තද බැව් යුක්ත බැවින් 'ථද්ධා' නම් වෙති.

අනිමාන යොගයෙන් 'අනිමානි' නම් වෙති. කියනලද්දට විරුද්ධ නයින් ශොභන පක්ෂය දතයුතුයි.

'දුඛිබ්බා'- කියන්ට දුෂ්කර වූවාහු කිසිවක් කියනු ලබන්නාහු නො ඉවසති. ඊට විපරිතවූවාහු 'සුඛිබ්බා' නම් වෙති.

දෙවදත්තාදීන් වැනිවූ ලාමක මිත්‍රයෝ මොවුන්ට නුයි. 'පාපමිත්තා' නම් වෙති.

බුදුවරයෝ හෝ සැරියුත් තෙරුන් වැනිවූ හෝ කල්‍යාණ මිත්‍රයෝ මොවුන්ට නුයි. 'කල්‍යාණමිත්තා' නම් වෙති.

කාය දුශ්චරිතාදියෙහි සිත ඵලවිම් වශයෙන් 'පමත්තා' නම් වෙති.

විපරිතවූවාහු 'අප්පමත්තා' නම් වෙනිසි දතයුත්තාහුය. මේ තුන ප්‍රකීර්ණක වශයෙන් කියන ලද්දාහුය.

'අස්සද්ධා' යනාදී පද සත අස්සද්ධර්ම වශයෙන් කියන ලද්දාහුය. ඔවුන් අතුරෙහි වස්තුත්‍රයෙහි ශ්‍රද්ධාව මොවුන්ට නැත්, නුයි අස්සද්ධා නම් වෙති.

ශොභන පක්ෂයෙහි අදහත්, නුයි සද්ධා නම් වෙති. නොහොත් ශ්‍රද්ධාව (ඇදහීම) මොවුන්ට ඇත්, නුයි 'සද්ධා' නම් වෙති.

ලජ්ජාව මොවුන්ට නැත් නුයි 'අහිරිකා' නම් වෙති. අකුසල් පැමිණීමෙහි ජ්‍යෙෂ්ඨා නොකරන්නවුන්ට මේ නමකි. ලජ්ජාව මොවුන්ගේ සිත්හි හෝ ලජ්ජාවෙන් යුක්ත සිත් ඇත්තාහු නුයි 'හිරිමතා' නම් වෙති.

භය නොවෙත් නුයි අනොත්තාපී නම් වෙති. අකුසල් පැමිණීමෙහි භය නොවෙත්යයි කියනලද වෙයි. ඊට විපරිත වූවාහු 'ඔත්තාපී' නම් වෙති.

ශ්‍රැතය අවිද්‍යමානවූයේ මොවුන්ට නුයි 'අප්පස්සුතා' නම් වෙති. 'අප්පං' යි ද 'ථොක' මඳවූ යන (අර්ථය) නොගත යුතුයි. නැත යන අර්ථය ගතයුතුයි. සැබව අප්පස්සුතා යි නිශ්ශ්‍රැතවූවාහු ශ්‍රැත විරහිතවූවාහු කියනු ලැබෙති.

ශ්‍රැතය බොහෝවූයේ මොවුන්ට නුයි 'බහුස්සුතා' නම් වෙති. තථාගතභාෂිතවූ එක ගාථාවකුදු තත්වූ පරිද්දෙන් දැන අනුරූපප්‍රතිපදාවට පිළිපත්තවුන්ට මේ නමකි.

අලසබවට බැසගනිත් නුයි 'කුසිතා' නම් වෙති. හිත වියඞ් ඇත්තවුන්ට මේ නමකි.

ආරබ්ධවූ වියඞ්‍ය මොවුන්ට නුයි 'ආරද්ධවිරියා' නම් වෙති. සමයක් ප්‍රධානයෙන් යුක්තවූවන්ට මේ නමකි.

මුළාවූ සිහිය මොවුන්ට නුයි 'මුට්ඨස්සතී' නම් වෙති. තට සිහි ඇත්තාහුය, යි කියනලද වෙයි.

ඵලභිසිටි සිහිය මොවුන්ට නුයි. 'උපට්ඨිතසතී' නම් වෙති. නිතර අරමුණට අභිමුඛව පැවති සිහි ඇත්තවුන්ට මේ නමකි.

දුෂ්ටවූ ප්‍රඥාව මොවුන්ට නුයි 'දුප්පඤ්ඤා' නම් වෙති. තට ප්‍රඥා ඇත්තාහුය, යි කියනලද වෙයි.

ප්‍රඥාවෙන් සම්පූර්ණවුවාහු නුයි පඤ්ඤාසම්පන්නා නම් වෙති පඤ්ඤා, යි ද මෙහි විදර්ශනාප්‍රඥාව දතයුතු යම් හෙයකින් විදර්ශණා සම්භාරය සම්පූර්ණවූයේ මෙතැන්හි ආයේද එහෙයින් මෝතොමෝ විදර්ශනා ප්‍රඥාවමයයි පුරාණාවායභීයන්ගේ නියමයයි

මෙවිට එකමවූ ලොකොත්තර ගුණයන්ට අන්තරාය කරවූ අනෙයභීණික දෘෂ්ටිය තුන් අයුරකින් දක්වනසේක් 'සන්දිට්ඨිපරාමාසි යනාදිය වදාළන එහි 'සං' (ස්වකීය දෘෂ්ටිය පරාමර්ශනය කෙරෙත් නුයි 'සන්දිට්ඨිපරාමාසි' නම් වෙති,

දැඩිකොට ගනිත් නුයි 'ආධානගාහි' නම් වෙති. 'ආධානං' යි දෘඪය කියනු ලැබේ. දැඩිව ගන්නාසුලු යන අර්ථයි.

යොග්‍යවූ කාරණය දැක ලබ්ධිය දුරලත්, නුයි 'පටිනිස්සග්ගි' නම් වෙති.

දුකසේ කෘච්ඡ්‍රයෙන් කසිරයෙන් බොහෝත් කරුණු දක්වා දුරලත්වුවත් කරන්ට නොහැකි වෙත්, නුයි 'දුප්පටි නිස්සග්ගි' නම් වෙති. යමෙක් තුමු තමහට උපන් දෘෂ්ටිය මෙයම සැබවැ යි දැඩිකොට ගෙන බුද්ධාදීන් විසිනුදු කරුණු දක්වා කියනු ලබන්නාහු නොහරිත්ද ඔවුන්ට මේ නමකි. ඒ එසේමැයි- එබඳු පුද්ගලයෝ යමක් යමක්ම ධර්මය හෝ අධර්මය හෝ අයත්ද ඒ සියල්ල මෙසේ අප ඇදුරන් විසින් කියනලද මෙසේ අප විසින් අසනලදැයි ඉදිබුතෙම අවයවයන් සිය සබලෙහි මෙන් ඇතුළුතම අභිනිවේශය කෙරෙති, කුම්හිලග්‍රාහයෙන් ගනිති, නොහරිත්. කියනලද්දට විපයභීසයෙන් ශොභන පක්ෂය දතයුතුයි.

චිත්තොත්පාදය

මෙසේ සූසාලිස් ආකාරයකින් සල්ලෙඛය දක්වා මෙවිට ඒ සල්ලෙඛයෙහි චිත්තොත්පාදයාගේද බොහෝ උපකාර ඇතිබව දක්වන්ට 'චිත්තූප්පාදමිපි ඛො අහං' යනාදිය වදාළන. ඒ දෙශනාවගේ අර්ථය නම්, 'චුන්දය, මම කුශල ධර්මයන්හි සිතඉපදවීම පවා බොහෝ උපකාර ඇත්තේය, යි කියමි. තවද යම් මේ කයින් වචසින් අනුෂ්ඨානයෝ වෙත්ද, යම්සේ පළමු සිත උපන්නේද එසේම ඒ ධර්මයන් පිළිබඳව කයින් කිරීමද

වචනයෙන් 'කරවු' යයි ඇණවීම හෝ උද්ග්‍රහ පරිපෘච්ඡා දියක් හෝ වෙත්ද, එහි කියනුම කවරේද? ඒ අනුෂ්ඨානයෝ එකාන්තයෙන් බොහෝ උපකාර ඇත්තාහුමයයි' දක්වනසේක. කුමක් හෙයින් වනාහි මෙහි සිත් ඉපදවීමත් බොහෝ උපකාර ඇත්තේ වේද යත්? එකාන්තයෙන් හිත සුව ඵලවන හෙයින්ද අනුෂ්ඨානයන්ට හෙතුවන බැවින්ද (බොහෝ) උපකාර ඇත්තේය.) දානයක් දෙන්නෙමි, යි සිත් පහළවීම තෙමේත් එකාන්තයෙන් හිතසුව ඵලවන්නේ අනුෂ්ඨානයන්ටද හෙතු වෙයි.

ඒ එසේමයි- මෙසේ උපන් සිත් ඇති බැවින්ම දෙවන දවස් මහවේ වසා මහමඬ කොට හික්ෂුන් සියයකට හෝ හික්ෂුන් දහසකට හෝ දන්දෙයි. හික්ෂුසංඝයා පවරවු පුදවු වළඳවවු, යයි පිරිවර ජනයන් ඇණවයි, එසේ සංඝයාට සිව් රු සෙනසුන් බෙහෙත් දෙන්නෙමි, යි සිත් පහළවීම තෙමේත් එකැතින් හිතසුව ඵලවයි, අනුච්ඛානයන්ටද හෙතු වෙයි. එසේ උපන්සිත් ඇතිබැවින්ම සිවුරු ආදිය සකස් කෙරෙයි, දෙයි, දෙවන්නේද වෙයි. සරණහමනාදියෙහිද මේ නයයි.

ඒ සැබව- සරණ යෙමි, යි සිත් උපදවාම පසුව කයින් හෝ වචනයෙන් හෝ සරණ ගනී, එසේ පසඟ අටඟ දසඟ හෝ ශීලයක් සමාදන් වන්නෙමි යි සිත් උපදවා කයින් හෝ වචනයෙන් හෝ සමාදන් වෙයි. පැවිදිව සිව්පිරිසුදු සිල්හි පිහිටන්නෙමි, යිද සිත් උපදවාම කයින්ද වචනයෙන්ද පිරිය යුතු සිල් පුරයි. බුදුවදන් උගන්නෙමි, යි සිත් උපදවාම එක් නිකායක් හෝ දෙනිකායක් හෝ තුන්නිකායක් හෝ සතර නිකායක් හෝ පස්නිකායම හෝ වචසින් උගනී, මෙසේ දුභගසමාදාන කමටහන් ඉගෙනීමි කිසුණු පිරියම් දැහැන් සමවත් විදසුන් මඟ පල ප්‍රත්‍යක්කබොධි සමාස්සමිබොධි යන මොවුන්ගේ වශයෙන් දැක්විය යුතුයි.

ඒ එසේමයි- බුදුවන්නෙමි යි සිත් ඉපදවීම තෙමේත් එකැතින් හිතසුව ඵලවයි, අනුෂ්ඨානයන්ටද කරුණු වෙයි, සැබව- මෙසේ උපන් සිත් ඇති බැවින්ම පසු කලෙක කල්ප ලක්ෂයක් අධිකකොට ඇති සාරාසංඛ්‍යයක් කයින් ද

වචනයෙන්ද පැරැමිපුරා දෙවියන් සහිත ලෝකයා (සසරකතරින්) තරණය කරවමින් හැසිරෙති, මෙසේ සියලු තැන්හි විත්තොත්පාදයද බොහෝ උපකාර ඇත්තේය, කායවාක් දෙකින් අනුවිධානයෝ වනාහි ඉතා බොහෝ උපකාර ඇත්නාහුම, යයි දතයුතු.

විහිංසාදීන්ගේ දුරලිම

මෙසේ කුශල ධර්මයන්හි විත්තොත්පාදයාගේ ද බොහෝ උපකාර ඇති බව දක්වා මෙවිට එහි යොදවනසේක. 'තස්මාතිහ චුන්ද, යනාදිය වදාළහ. එය අර්ථ හෙයින් ප්‍රකට මය. මෙසේ සුසාලිය් අයුරින් දක්වනලද සල්ලෙඛයෙහි විත්තොත්පාදයාගේද බොහෝ උපකාර ඇතිබව දක්වා දැන් ඒ සල්ලෙඛයම නිතාධිගමය පිණිස මාර්ගය බැව් දක්වන්නාහු 'සෙය්‍යථාපි' යනාදිය වදාළහ. එහි අර්ථය.

'චුන්දය, යම්සේ නම් කණු කටු ගල් ආදියෙන් විෂමවූ මාර්ගයක් වන්නේද, ඒ මාර්ගය දුරලිම පිණිස පරිවර්ජනය පිණිස අනිත් මොනොවට පිරියම් කළ බිම් පෙදෙසක් මෙන් සම්මාර්ගයක් වන්නේද, යම්සේ හෝ රුක්මුල් ගල් ප්‍රපාත කිඹුල් මුවරාදින් ගැවසිගත් විෂමවූ තොටක් වන්නේද ඒ තොට දුරලිම පිණිස පරිවර්ජනය පිණිස අන්‍යවූ අවිෂමවූ පිළිවෙළින් ගැඹුරුවූ තොටක් වන්නේද යම් තොටකට පිළිපත්තේ සුවසේම ඒ නදියට හෝ තඩාගයට හෝ බැස නාන්නේ හෝ එතර වන්නේ හෝ වේද, (එබඳුවූ තොටයි) එපරිද්දෙන්ම චුන්දය, විෂම මඟ විෂමකොට වැනිවූ විහිංසාවෙන් යුක්තවූ විහිංසකවූ පුද්ගලයාගේ (ඒ විහිංසාව) දුරලිම පිණිස සම මඟ සමතොට වැනිවූ අවිහිංසාව වෙයි' ඒ එසේමය. විෂමවූ මඟ හා තොට දුරලිම පිණිස සමවූ මාර්ගයද තීර්ථයද යම්සේ පිළියෙළ කරන ලදද එසේ විහිංසාව දුරලිම පිණිස අවිහිංසාව පිළියෙළ කරන ලද්දීය. හෙතෙම යම් අවිහිංසාවකට පිළිපත්තේ සුවසේම මනුෂ්‍ය ගතියට හෝ දිව්‍ය ගතියට පැමිණ සැපත් අනුභව කරන්නේ හෝ ලෝකයෙන් එතරවන්නේ හෝ වේද, (එබඳුවූ අවිහිංසාවයි,) මේ ක්‍රමයෙන්ම සියලු පදයෝ යෙදිය යුත්තාහුය. මෙසේ ඔහුගේම නිතාධිගමය පිණිස මාර්ගය බැව් දක්වා මෙවිට උපරිභාවයට යායුතු බැව්

දක්වනසේක් 'සෙය්‍යථාපි' යනාදිය වදාළහ. එහි අර්ථය? චුන්දය, යම්සේ නම් පිළිසිඳ දනවන්නාවූ හෝ නොදනවන්නාවූ හෝ දුන්නාවූද පිළිසැඳ විවාදනවන්නාවූ හෝ නොදනවන්නාවූ හෝ යම්කිසි අකුශලධර්ම කෙනෙක් වෙත්ද, ඔහු සියල්ලෝ ජාතිවිසින් අධොභාවයට යායුත්තාහු නු, යි එබඳු නම් ඇත්තාහුම වෙත්ද, විපාක කාලයෙහි අනිෂ්ටවූ අක්‍රාන්තවූ විපාක දෙන බැවිනි. තවද යම්සේ පිළිසිඳ දක්වන්නාවූ හෝ නොදක්වන්නාවූ හෝ දුන්නාවූද පිළිසැඳ විවාදනවන්නාවූ හෝ නොදනවන්නාවූ හෝ යම්කිසි කුශල ධර්මකෙනෙක් වෙත්ද ඔහු සියල්ලෝ ජාති විසින් උපරිභාවයට යායුත්තාහු, නුයි. එබඳු යම් ඇත්තාහුම වෙත්ද, විපාක කාලයෙහි ඉෂ්ටවූ කාන්තවූ විපාක ඇති බැවිනි. එපරිද්දෙන්ම චුන්දය, විහිංසකවූ -පෙ- උපරිභාවය පිණිස වේ, යයි.

එහි මෝතොමෝ උපමා සංසන්දනායි. යම්සේ සියලු අකුශලයෝ අධොභාවයට පැමිණිය යුත්තාහුද එසේ විහිංසක වූ පුද්ගලයාහට හුදු විහිංසාතොමෝම (අධොභාවගමනීය වෙයි) යම්සේ සියලු කුශලයෝ උපරිභාවයට පැමිණිය යුත්තාහු වෙත්ද, එසේ අවිහිංසකවූ පුද්ගලයාහට හුදු අවිහිංසාවම (උපරිභාවගමනීය වෙයි.) මේ ක්‍රමයෙන්ම අකුශලය අකුශලය සමගද කුශලය කුශලය සමගද උපමා කටයුතුයි. මේ වනාහි මෙහි අදහසයයි. මෙසේ ඒ සල්ලෙබය විසින්ම උපරිභාවයට යායුතු බැව් දක්වා මෙවිට පරිනිර්වාණයෙහි සමර්ථ බැව් දක්වන්නට 'සො වන චුන්ද' යනාදිය වදාළහ.

එහි 'සො' යනු කියයුතු ආකාරවූ පුද්ගලයා දැක්වීමයි. ඒ දෙශනාවෙහි 'සො' යන මේ උද්දෙස වචනය ගෙන 'සො අත්තනා පලිප්පලිපන්නො සො වන චුන්ද, පරං පලිප්පලිපන්නං උද්ධරිස්සති,' යි මෙසේ සියලු පදයන්හි සම්බන්ධය දතයුතු.

'පලිප්පලිපන්නො' යි ගැඹුරු මධෙහි ගැලුනේ කියනු ලැබේ ආයථිවනයෙහි (හෝ) නො ද කියනු ලැබේ. ආයථි වනයෙහි වනාහි 'පලිපං' යි පස්කම් ගුණයෝ කියනු ලැබෙත්. 'පලිපන්නො' යි, එහි ගැලුනාවූ බාල පෘථස්ථනතෙමේ කියනු ලැබේ, එහෙයින් මෙසේ මෙහි අර්ථයොප්පා දතයුත්තිය- 'චුන්දය, යම්සේ කිසි පුරුෂයෙක් නැහැයග දක්වා ගැඹුරු මධෙහි ගැලුනේ අන්‍යවූත්

එහිම ගැලුනෙකු අත හෝ හිස හෝ ගෙන ගොඩනගන්නේය යන මේ කාරණය නොවන්නේය. යම් කරුණකින් හෙතෙම ඔහු නඟා ගොඩ තබන්නේද ඒ කරුණ නොම ඇති. එපරිද්දෙන්ම යමෙක් තමා පස්කම්ගුණ නමැති ගැඹුරුමඩෙහි ගැලුනේ වේද, හෙතෙම එකාන්තයෙන් ඒ මඩෙහිම ගැලුනා වූ අනුන් නඟන්නේය යන මේ කාරණය නොවන්නේය.

එහි මේ වොදනාව) වන්නේය- මේ නොයෙදෙයි, පෘථ්විජනවූ භික්ෂුභික්ෂුණී උපාසකඋපාසිකාවන්ගේද ධර්මදෙශනාව අසා දහම් අවබෝධ කරන්නාහු වෙත්මය. පස් කම්ගුණයෙහි ගැලුනේ අනුන් නඟාසිටුවායයි, එය එසේ නොදත යුතුයි. ඒ එසේමය භාග්‍යවත්හුම එහි නඟාසිටුවීම කෙරෙහි. ධර්මකපිකයෝ ප්‍රශංසාමාත්‍රයක්ම ලබති. රජු විසින් යැවූ ලියුම් කියවන්නෙකු මෙනි. ඒ එසේමයි. රජු විසින් පසල්දනවිවට යවනලද ලියමනක් එහි මනුෂ්‍යයෝ ලියමන කියවනට නොදන්නාහු යමෙක් කියවනට දන්නේද ඔහු ලවා කියවාගෙන ඒ අර්ථය අසා යම්සේ රජුගේ ආඥාව යයි ආදරයෙන් සම්පාදනය කෙරෙත්ද, මේ ආඥාව ලියමන කියවන්නාගේයයි ඔවුන්ට සිතක් නොද වේද, ලියමන කියවන්නා වනාහි කෙළතොල් නොවූ නොපැකිලෙන වචනයෙන් කියවාය, යි පැසසුම් පමණක්ම ලබාද, එපරිද්දෙන්ම කිසි සේත් ශාරීරිකත්‍රාදී ධර්මකපිකයෝ ධර්මදෙශනා කෙරෙත්ද එතකුළුවන් ඔවුහු ලියූ පතක් කියවන්නවුන් මෙන් වෙති, ඕ දම්දෙසුම් භාග්‍යවත්හුගේම වෙයි රජුගේ ආඥාව මෙනි, යමෙක් තුමු ඒ දහම් අසා අවබෝධ කෙරෙත්ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේම ඔවුන් නඟාසිටුවනසේකැ, යි දතයුතු. ධර්මකපිකයෝ වනාහි කෙළතොල් නොවූ ඒ ඒ තැන නොපැකිලෙන වචනයෙන් දහම් දෙසන්යයි පැසසුම් පමණක්ම ලබන්යයි. එහෙයින් තෙල වචනය යෙදේමයයි. කියනලද්දට විශ්වාසයෙන් ගොහන පක්ෂය දතයුතු.

‘අදන්තො අවිනිතො අපරිනිබ්බතො’ යන මෙහි වනාහි නිර්විශේෂණරහිත බැවින් අදන්ත නම්, නොහික්මුණු විනය ඇති බැවින් ‘අවිනිත’ නම්, නොනිවූ කෙලෙස් ඇති බැවින් ‘අපරිනිබ්බත’ නමැ යි දතයුතු. ඒ එබඳුවූ පුද්ගලතෙමේ අනුන් ‘දමෙස්සති’ - නිර්විෂේෂණ (පොපියුම් රහිතයෙක්) කරන්නේය.

‘විනෙස්සති’- ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවන් හික්මවන්නේය හෝ.

‘පරිනිබ්බාපෙස්සති’- ඔහුගේ කෙලෙසින් පරිනිර්වාණය කරවන්නේය හෝ යන මේ කාරණය නොවන්නේය. උක්ත විපයභාසයෙන් ශොභනපක්ෂය දැක්වූ

‘එවමෙව ඛො චුන්ද, විහිංසකස්ස -පෙ- පරිනිබ්බානාය’ යන මෙහි වනාහි මෙසේ අර්ථය දැක්වූ- ‘තමා පලිපසංඛ්‍යාත වූ පඤ්චකාම ගුණයෙහි නොගැලුනේ පඤ්චකාමගුණයෙහි ගැලුනාවූ අනුන් නඟන්නේය (තමා) දැමුනේ අනුන් දමනය කරන්නේය. (තමා) හික්මුනේ අනුන් හික්මවන්නේය (තමා) පිරිනිව්වේ අනුන් පරිනිර්වාණය කරවන්නේය යන මේ කාරණය යම්සේ විද්‍යමාන වන්නේද, ඒ කාරණය කුමක්ද යත්, පස්කම්මගුණයෙහි නොගැලුනුබවද දැමුනුබවද හික්මුනු බවද පිරිනිව්බවද වේ. එපරිද්දෙන්ම චුන්දය, විහිංසකවූ පුරුෂ පුද්ගලයාගේ පරිනිර්වාණය පිණිස අවිහිංසා තොමෝ වෙයි, මෙයින් කුමක් කියනලද වේද? යමෙක් තමා අවිහිංසක වූයේ ඔහුගේ යම් අවිහිංසාවක් වේද මෝ අවිහිංසා තොමෝ විහිංසකවූ අන්‍යයාගේ යම් මෝ විහිංසාවක් වේද ඒ විහිංසාවගේ පිරිනිවීම පිණිස වෙයි තමා අවිහිංසකවූයේ අන්‍යයාගේ විහිංසා චේතනාව නිවන්නේය යන මේ කාරණය වන්නේය. ඒ කාරණය කුමක්ද යත්, අවිහිංසක බව මැයි.

ඒ එසේමය- යම් හෙයකින් තමා යමක් අධිගමය කරන ලද්දේ වේද, හෙතෙම අනුන් ඒ බැව්හි සමාදන් කරවනට හැකිවෙයි, නොහොත් තමා පස්කම්මගුණයෙහි නොගැලුනේ දැමුනේ හික්මුනේ පිරිනිව්වේ පස්කම්මගුණයෙහි ගැලුනාවූ නොදැමුනාවූ නොහික්මුනාවූ නොපිරිනිව්වූද අන්‍යයා (පස්කම්මගුණයෙන්) නඟන්නේය. (ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවෙහි) හික්ම වන්නේය දමනය කරන්නේය පරිනිර්වාණය කරවන්නේය යන මේ කාරණය යම්සේ විද්‍යමාන වේද, එපරිද්දෙන් විහිංසකවූ විහිංසාප්‍රභාණය පිණිස මාර්ගය වඩන්නාවූ පුරුෂයා හට උපන් අවිහිංසාතොමෝ පරිනිර්වාණය පිණිස වෙයි.

ඒ එසේමයි- (ක්ලේශ) පරිනිර්වාණය නොකළ එකක්හු පරිනිර්වාණය කළ එකෙකු මෙන් අවිහිංසා චේතනා තොමෝම විහිංසාවේතනාව පරිනිර්වාණය කරවනට සමර්ථ වන්නීය. මේ

අර්ථය දක්වන්නාහු 'එව් මෙව් බො වුන්ද,' යනාදිය වදාළහ, යි මෙසේ මෙහි අර්ථය දකියුතු. මෙහි යම්සේද එසේ සියලු පදයන්හි අර්ථ දකියුතු. ඉතා විස්තර හිතියෙන්ම (පදයක් පාසා යෙදීම) නොකරන ලද්දිය යි මෙසේ ඔහුගේ පරිනිර්වාණයෙහි සමර්ථ බැව් දක්වා මෙවිට ඒ දෙශනාව නිගමනය කොට දහම්පිළිවෙතෙහි යොදවනට 'ඉතා බො වුන්ද,' යනාදිය වදාළහ.

එහි 'සල්ලෙඛපරියායො' - සල්ලෙඛ කාරණය සියලු තැන්හි මේ ක්‍රමයයි. මෙහි අවිහිංසාදීහුම විහිංසාදීන්ගේ සංලිඛනය කරන හෙයින් සෙල්ලෙඛ කාරණය වේ. ඔවුන්ගේ වශයෙන් සිත් ඉපදවිය යුතු බැවින් චිත්තුප්පාදකාරණය වේ. විහිංසාදීන්ගේ දුරලිමට හෙතු හෙයින් පරික්කමන කාරණය වේ. (ස්වර්ගාදි) උපරිභාවය නිෂ්පාදනය කරන හෙයින් උපරිභාවකාරණය වේ. විහිංසාදීන්ගේ පරිනිර්වාණය කරවන හෙයින් පරිනිර්වාණ කාරණය වේයයි දකියුත්තාහුය.

'හිතෙසිනා' - හිත සොයන්නාවූ.

'අනුකම්පකෙන' - අනුකම්පා කරන්නාවූ.

'අනුකම්පං උපාදාය' - අනුකම්පාව සිතින් ගෙන. සද්භා යයිද කියනලද වෙයි.

'කතං වො තං මයා' - මේ කරුණු පස දෙශනා කරන්නාවූ මා විසින් එය තොපට කරනලද

ඒ එසේමැයි- යම් මෝ අවිපරිත ධර්මදෙශනාවක් වන්නිද මෙතෙක්ම අනුකම්පා කරන ශාස්ත්‍රානුගේ කෘතෘය වෙයි මින්මතුයෙහි ප්‍රතිපත්තිය නම් ශ්‍රාවකයන්ගේ කෘතෘය වෙයි. එයින් වදාළහ- 'එතානි වුන්ද, රුක්ඛමූලානි -පෙ- අම්භාකං අනුසාසනී යි එහිද රුක්ඛමූලානි යන මෙයින් රුක්මූල් සෙනස්න දක්වනසේක.

'සුඤ්ඤාගාරානි' - යන මෙයින් ජනයාගෙන් වෙන්වූ ස්ථානය දක්වන සේක. තවද පද දෙකින්ම යෝගීන්ට යොග්‍යවූ සෙනාසනය ප්‍රකාශ කරනසේක. දායාදය පාවාදෙන සේක,

'කායාත' - අට්ඨස්. අරමුණු ආරම්මණොපනිධානායෙන්ද අනිත්‍යාදි වශයෙන් ස්කන්ධායතනාදීන් ලක්ෂණොපනිධානායෙන්ද ධ්‍යානකරවූ ශමථයද විදර්ශනාවද වඩවූ, යයි කියනලද වෙයි.

‘මා පමාදන්ට’ - පමා නොවුව.

මා පවිෂා විප්පට්ඨාරිනො අනුවන්ට’ - යමෙක් වනාහි පෙර තරුණ කාලයෙහිද නිරෝග කාලයෙහිද සප්තසත්ප්‍රායාදි සම්පත් ඇති කාලයෙහිද ශාස්තෘෂ්‍යන් වහන්සේගේ සම්මුඛ භාවය ඇති කාලයෙහිද යෝනිසොමනස්කාරයෙන් වෙන්වුවාහු රැ දාවල් මකුණුබත්ව ශයනසුඛය නිද්‍රාසුඛය අනුභව කරමින් ප්‍රමාද වෙත්ද, ඔවුහු පසුව ඡරාවට පැමිණි කල්හිද රෝග ඇති කාලයෙහිද මරණ කාලයෙහිද විපත් ඇති කාලයෙහිද ශාස්තෘෂ්‍යන් පිරිනිවි කාලයෙහිද ඒ පෙර ප්‍රමාද විහරණය සිහිකරමින් පිළිසදසහිත කාලක්‍රියාවද බරක් කොට දක්නාහු විපිළිසර ඇත්තාහු වෙති. තෙපි වනාහි එබඳු වූවෝ නොවූයයි” මේ අර්ථය දක්වමින් වදාළහ. ‘මා පවිෂා විප්පට්ඨාරිනො අනුවන්ට’ යි. ‘අයං වො අම්මාකං අනුසාසනී’ ක්‍රියායට මා පමාදන්ට, යි. මෝ තොමෝ අප හමුයෙන් තොපට අනුශාසනය අවවාදය, යි කියන ලද්දේ වේය යි.

(සල්ලෙබ සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

9. සම්මාදිට්ඨි සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙ සූතං, යි සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රයයි. එහි “සම්මාදිට්ඨි සම්මාදිට්ඨිත ආවුසො වුව්චති කිත්තාවතා නු බො ආවුසො” යි හෝ “කතමං පනාවුසො, අකුසලං?” යි හෝ මෙසේ තෙරුන් විසින් යම් පමණ ප්‍රශ්න වදාරන ලද්දාහුද ඒ සියල්ල කටේතු කම්‍යතා පෘච්ඡාම වෙති. ඔවුනතුරෙහි යම් භෙයකින් දන්නාහුද නොදන්නාහුද බාහිරකයෝද ශාසනිකයෝද අනුශ්‍රවාදි වශයෙන්ද තමා ප්‍රත්‍යක්ෂකිරීම් වශයෙන්ද ‘සම්මා දිට්ඨි’ යි කියත්ද, එහෙයින් බොහෝදෙනාගේ වචනය ගෙන ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයෝ දෙවරක් ආමර්ශනය කරමින් “සම්මා දිට්ඨි සම්මාදිට්ඨිති ආවුසො, වුව්චති” යි වදාළහ. මේ වනාහි මෙහි අදහසයි.

අන්‍යයන් විසින්ද ‘සම්මාදිට්ඨි’ යි කියනු ලැබේ එයින් අන්‍යයන් විසින්ද සම්මාදිට්ඨි යි කියනු ලැබේ. ඒ මේ (සමාග්

දෘෂ්ටි ඇත්තේ) මෙසේ කියනු ලබන්නේ අර්ථයද ලක්ෂණයද ගෙන 'ඇවැත්නි, ආයඨිශ්‍රාවක තෙමේ කොපමණකින් සමාග් දෘෂ්ටි ඇත්තේ වේදැ' යි. එහි 'සම්මාදිට්ඨි' ගොභනවූද ප්‍රශස්තවූද දෘෂ්ටියෙන් යුක්තවූයේ.

සමාග්දෘෂ්ටිය

යම්විටෙක ධර්මයෙහිම මේ 'සම්මාදිට්ඨි' ශබ්දය වැටේද එවිට ඒ ශබ්දයාගේ ගොභනවූද ප්‍රශස්තවූද දෘෂ්ටිය සමාග් දෘෂ්ටිය, යි මෙසේ අර්ථය දනියුතු. හෝ මෝ සමාග්දෘෂ්ටි නොමෝද විවිධ වෙයි. ලෝකිකය ලොකොත්තරය, යි කියායි.

ඔවුනතුරෙහි කර්ම ස්වකෘතඥානයද සත්‍යානුලෝමික ඥානයද ලෝකික සමාග්දෘෂ්ටි නමු. නොහොත් සැකෙවින් සියලුම ආශ්‍රවයන්ට ප්‍රත්‍යයවූ ප්‍රඥානොමෝ යි.

ආයඨි මාර්ගඵලයන් හා සම්ප්‍රසූක්තවූ ප්‍රඥානොමෝ ලොකොත්තර සමාග්දෘෂ්ටි නමු. සමාග් දෘෂ්ටි පුද්ගලතෙමේ වනාහි ත්‍රිවිධ වෙයි. පෘථ්විජනය ශෛක්ෂය අශෛක්ෂය, යි කියායි. ඔවුනතුරෙහි පෘථ්විජනතෙමේ ද විවිධ වෙයි. බාහිරකයයිද ශාසනිකයයිද කියායි. ඔවුන් දෙදෙනා අතුරෙහි බාහිරක තෙමේ කර්මවාදී වූයේ කර්ම ස්වකෘත දෘෂ්ටියෙන් සමාග්දෘෂ්ටිවූයේ වේ. සත්‍යානුලෝමික දෘෂ්ටියෙන් නොවේ ආත්මදෘෂ්ටිය පරාමර්ශනය කරන බැවින් ශාසනිකතෙමේ දෙකින්ම සමාග්දෘෂ්ටි වූයේ වෙයි. ශෛක්ෂතෙමේ නියතවූ සමාග්දෘෂ්ටියෙන් සමාග්දෘෂ්ටි වූයේ වෙයි. අශෛක්ෂතෙමේ අශෛක්ෂ සමාග් දෘෂ්ටියෙන් සමාග්දෘෂ්ටි වූයේ වෙයි. මෙහි වනාහි නියතවූ නෙයඨාණිකවූ ලොකොත්තර කුශල සමාග් දෘෂ්ටියෙන් යුක්තවූයේ 'සම්මාදිට්ඨි' යි අදහස් කරනලදී. එහෙයින්ම වදාළහ. 'උජුගතාස්ස දිට්ඨි ධම්මෙ අවෙච්චස්ස සාදෙන සමන්තාගතො ආගතො ඉමං සද්ධම්මං' යි.

-ඒ එසේමය- ලොකොත්තර කුශල සමාග් දෘෂ්ටි නොමෝම අන්තද්වයට නොපැමිණ සෘජුභාවයෙන් ගිය හෙයින් කායවංකාදිවූ සියලු වංකයන් සමුච්ඡේද කොට ගිය බැවින් හෝ සෘජුව ගියා වෙයි. ඒ දෘෂ්ටියෙන්ම යුක්ත වූයේ තවප්‍රකාරවූම ලොකොත්තර ධර්මයෙහි ගුණ දැන පැහැදීමෙන් අවල පැහැදීමෙන් යුක්තවූයේ වෙයි. සියලු දෘෂ්ටිගහනයන්ද අවුල්

හරිමින් සියලු කෙලෙසුන් දුරු කෙරෙමින් ජාතිසංසාරයෙන් නික්මෙන්නේ ප්‍රතිපත්තිය නිමවමින් ආයතීමාර්ගයෙන් මේ සම්බුද්ධයන් විසින් ප්‍රකාශ කොට වදාළ (අමාත්‍යයෙහි නැමු සිත් ඇති බැවින්) අමතොගධවූ නිර්වාණ සංඛ්‍යාතවූ සද්ධර්මයට ආයේ වතැයි කියනු ලැබේ.

කර්මපථ වර්ණනා

'යතො බො' යනු මේ කල්පිරිසිදීම වචනයෙකි, යම් කලෙක්තියයි කියනලද වෙයි.

'අකුසලඤ්ච පජානාති' - දශ අකුසල කර්මපථසංඛ්‍යාත වූ අකුසලයද නිරොධය අරමුණු කොට ඇති ප්‍රඥාවෙන් කෘත්‍ය වශයෙන් මේ දුකය, යි ප්‍රතිවේධ කරන්නේ දැනගනී.

'අකුසලමූලඤ්ච පජානාති' - ඒ දුකට මූලප්‍රත්‍යයවූ අකුසලයද ඒ ප්‍රකාරයෙන්ම මේ දුඛසමුදය, යි ප්‍රතිවේධ කරන්නේ දැනගනී.

'කුසලඤ්ච කුසලමූලඤ්ච' - යන මෙහිද මේ ක්‍රමයයි මෙහි යම්සේද එසේ මෙයින් මත්තෙහි සියලු වාරයන්හි කෘත්‍යවශයෙන්ම වස්තු දැනගැනීම දතයුතු.

'එත්තාවතාපි' - මෙතෙකින් මේ අකුසලාදීන්ගේ දැන ගැනීමෙන්ම.

'සම්මාදිට්ඨිහොති' - උක්තප්‍රකාරවූ ලොකොත්තර සමයග් දෘෂ්ටියෙන් යුක්තවූයේ වෙයි. ඔහුගේ දෘෂ්ටිය සෘජුවුවා - පෙ- මේ නිර්වාණසංඛ්‍යාත සද්ධර්මයට ආයේ වේය, යි. මෙතෙකින් සංක්ෂේප දෙශනාව නිමියා වෙයි, මෝ දෙශනාවම සංක්ෂේප්තවූව, ඒ භික්ෂූන්ගේ සමයග්මනසිකාර ප්‍රතිවේධය විස්තර වශයෙන්ම දතයුතුයි.

දෙවෙනිවාරයෙහි වනාහි දෙශනාතොමෝද විස්තරයෙන් පැවතින, මනසිකාර ප්‍රතිවේධයද විස්තරයෙන්ම පැවැත්තේ යයි, දතයුතු. එහි සංක්ෂේප දෙශනාවෙහි යට දෙමඟද විස්තරදෙශනාවෙහි මතුදෙමඟද වදාරන ලද්දාහුය, යි විස්තර දෙශනාවශානයෙහි 'සබ්බසො රාගානුසයං පහාය' යනාදි වචන දක්නාවූ භික්ෂූහු කීවාහුය. එතකුළු වුවත් තෙරණුවෝ සංක්ෂේප්ත දෙශනාවෙහිද විස්තර දෙශනාවෙහිද සතර මාර්ගයෝ රාශිවශයෙන් වදාරන ලද්දාහුය, යි කීහ. මෙහි සංක්ෂේප්ත විස්තාර දෙශනාවන්හි යම් මෝ විවාරීමක් පහළකරන ලද්දිද ඕ තොමෝ

සියලු වාරයන්හි මෙහි කී නයින්ම දතයුත්තිය, මෙයින් මතු අපූර්වඅප්‍රකට පදවර්ණනා පමණක්ම කරන්නෙමු එහි ප්‍රථමවාරයාගේම විස්තර දෙශනාවෙහි 'පාණාති පාතො ඛො ආවුසො, අකුසලං' යනාදී තැන්හි අකොශලප්‍රවෘත්තියෙන් හෝ මත්තෙහි කියයුතු කුශලයට ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන් හෝ අකුශලය දතයුතු. එය ලක්ෂණ විසින් සාවද්‍යලක්ෂණ දූඛවිපාකලක්ෂණ සංක්ලේශලක්ෂණ හෝ වෙයි, මෝතොමෝ වනාහි මෙහි සාධාරණවූ පදවර්ණනායි.

ප්‍රාණසාතය

අසාධාරණ පදයන්හි වනාහි ප්‍රාණයාගේ සරසහෙළීම පාණාතිපාත නම, ප්‍රාණවධය ප්‍රාණසාතය, යි කියන ලද්දේ වෙයි. 'පාණො' යනුද මෙහි ව්‍යවහාර වශයෙන් සත්වයෙක, පරමාර්ථ වශයෙන් ජීවිතෙන්දිය, යි. ඒ සත්වයා කෙරෙහි ප්‍රාණියෙක, යන සංඥා ඇත්තහුගේ ජීවිතෙන්දියය සිදින්නාවූ උපක්‍රමයෙන් උපදවනලද කායවාග්ද්වාරයන් අතුරෙන් එක්තරා ද්වාරයෙක්හි පැවති වධක චේතනා තොමෝ 'පාණාතිපාත' නම, ඒ ප්‍රාණසාතයතෙම ගුණ විරහිතවූ තිරශ්චිතගතාදී ප්‍රාණින් අතුරෙන් කුඩා ප්‍රාණයෙහි අල්පසාවද්‍යය. මහත්වූ ශරීරයෙහි මහාසාවද්‍යය. කුමක් හෙයින්, ප්‍රයෝගය මහත් බැවිනි, ප්‍රයෝගය සමච ඇති කල්හිද වස්තුහුගේ මහත් බැවිනි, ගුණවත්වූ මනුෂ්‍යාදීන් අතුරෙන් මදගුණ ඇති ප්‍රාණයෙහි අල්පසාවද්‍යය. මහත්වූ ගුණඇති ප්‍රාණයෙහි මහාසාවද්‍යය. ශරීරගුණයන්ගේ සමබව ඇති කල්හි ක්ලේශයන්ගේද උපක්‍රමයන්ගේද මෘදු බැවින් අල්පසාවද්‍ය වෙයි. තිවුබැවින් මහාසාවද්‍ය වේයයි දතයුතු.

ඒ ප්‍රාණසාතයාගේ අංග පසක් වෙති. (රූප රූප ජීවිතෙන්දියයෙන් යුත්) ප්‍රාණියෙක, ප්‍රාණියෙක යන සංඥා ඇති බවය වධකචිත්තය, උපක්‍රමය, ඒ උපක්‍රමයෙන් මරණය, යි කියයි.

සාතත්ථිකය, ආණත්තීකය, නිස්සග්ගියය, ථාවරය, විජ්ජාමයය, ඉද්ධිමයයි, යි ප්‍රයෝග සයක් වෙති. යම් හෙයකින් මේ අර්ථය විස්තර කරනු ලබන කල්හි ඉතා ප්‍රපඤ්ච වේද, එහෙයින් එයද මෙබඳුවූ අන්‍යයද විස්තර නොකරමු, විස්තරාර්ථින් විසින් සමන්තාපාසාදිකා විනයාර්ථ කථාව බලාගතයුතුයි.

අදන්තාදානය

නොදුන් වස්තූහුගේ ගැනීම අදින්තාදාන නම. අනුන්ගේ වස්තුව පැහැරගැනීම ථෙය්‍යය සොරකමය, යි කියනලද වෙයි. එහි අදින්තං යනු අනුන්ට අයත්වූ, යම් වස්තුවෙකිහි අනිකෙක් රූපි පරිද්දෙන් කරන බවට පැමිණෙන්නේ දඬුවමට නොසුදුසුවූයේත් උපවාදයෙන් මිදුනේත් වේද, ඒ අනුන් අයත් වස්තුවෙහි අනුන් අයත්ය යන සංඥා ඇත්තහුගේ ඒ වස්තුව ගැනීම පිණිසවූ උපක්‍රමයෙන් උපදවනලද ථෙය්‍ය වෙනතා නොමෝ 'අදින්තාදාන' නම් වේ. ඒ අදින්තාදානය හිතවූ අනුන් සතු භාණ්ඩයෙහි අල්පසාවද්‍යය, ප්‍රණීතවූ භාණ්ඩයෙහි මහාසාවද්‍යය. කුමක් හෙයින්ද? වස්තූහුගේ ප්‍රණීත බව හෙයින්. වස්තූන්ගේ සම බව ඇති කල්හි ගුණයෙන් වැඩිසිටියන් සතු වස්තුවෙහි මහාසාවද්‍ය වෙයි. ඒ ඒ ගුණයෙන් වැඩිසිටියහු සඳහා එයින් හීන ගුණ ඇත්තහු සතු වස්තුවෙහි අල්පසාවද්‍ය වෙයි.

ඒ අදන්තාදානයට අංග පසක් වෙති. අනුන්ට අයත් වස්තුවෙක, අනුන්ට අයත්ය යන සංඥා ඇතිබවය, සොර සිතය, උපක්‍රමය, ඒ උපක්‍රමයෙන් ගැරගැනීමය, යි කියයි.

ප්‍රයොගසයක් වෙති. සාහත්ථිකාදීහුමැ, යි, ඔව්හුද යෙදෙන පරිද්දෙන් ථෙය්‍යාවභාරය, පසස්භාවභාරය, පටිච්ඡන්තාවභාරය, පරිකප්පාවභාරය, කුසාවභාරය යන මේ අවභාරයන්ගේ වශයෙන් පැවැත්තාහුය, යි. මේ මෙහි සංක්ෂේප යයි. විස්තරය වනාහි සමන්තපාසාදිකාවෙහි කියන ලදී.

කාමමිථ්‍යාවාරය

'කාමෙසු මිච්ඡාවාරො' - යන මෙහි වනාහි 'කාමෙසු' යනු මෙමුත්ත සමාවාරයන්හි.

'මිච්ඡාවාරො' යනු එකාන්තයෙන් නින්දිතවූ ලාමකවූ හැසිරීම. ලක්ෂණ විසින් වනාහි අසද්ධර්මය සෙවුනා අදහසින් කායද්වාරයෙහි පැවති මාතූරක්ඛිතාදි අගමනිය ස්ථානයන් ව්‍යතික්‍රමණය කරන වෙනතා නොමෝ 'කාමෙසු මිච්ඡාවාර' නම් එහි ආගමනියස්ථාන නම්? පළමුකොට පුරුෂයන්ට මව විසින් රක්තා ලද්දිය. පියා විසින් රක්තා ලද්දිය. මව්පිය දෙදෙනා විසින් රක්තා ලද්දිය. බෑයා විසින් රක්තා ලද්දිය. බුනණිය විසින් රක්තා ලද්දිය නැයන් විසින් රක්තා ලද්දිය. ගොත්‍රයෙහි

වූවන් විසින් රක්තා ලද්දිය. සහදැමියන් විසින් රක්තා ලද්දිය ආරක්ෂාසහිත වූවාය, දණ්ඩ නිග්‍රහ සහිත වූවාය, යන මාතූරක්ඛිතාදි දසදෙනෙද (පුරුෂයන් විසින්) ධනයෙන් විකොට ගන්නාලද ස්ත්‍රිය, ඡන්දයෙන් එක්ව වාසය කරන්නිය. භොගවාසිනී (භොගයෙන් පුරුෂයා කෙරෙහි වාසය කරන්නිය,) පටවාසිනී (නිවාසනාදි මාත්‍රයක් ලැබ භාය්‍යාභාවයට පැමිණි තැනැත්තිය) ඔදපත්තකිනී (පැත්තලියක දෙදෙනාගේ අත බස්වා මේ දියමෙන් සසඟවනු යයි පාවාදෙන ලද තැනැත්තිය) බහාතැබූ සුචුළු ඇති තැනැත්තිය, දැසිද භාය්‍යාද වූවාය, කම්කිළිද භාය්‍යාද වූවාය, ධජයෙන් හෙවත් පරවිෂය මැඩ පැහැරගන්නාලද භාය්‍යාවය, එකෙණෙහි සෙවනය කළ යුතු තැනැත්තිය, යන මේ ධනක්කිතාදි දසදෙනෙද යි ස්ත්‍රීහු විසිදෙනෙද, ස්ත්‍රීන් අතුරෙහි වනාහි සාරක්ඛ සපරිදණ්ඩ දෙදෙනාටද ධනක්කිතාදි දසදෙනාටද යන දොළොස් ස්ත්‍රීන්ට සෙසු පුරුෂයෝද, මේ අගමතිය ස්ථාන නම්. හේ මේ මිථ්‍යාවාරය ශීලාදි ගුණ රහිතවූ අගමතිය ස්ථානයෙහි (නොඵළඹිය යුතු තැනිති) අල්පසාවද්‍යය ශීලාදි ගුණ සම්පන්නවූ අගමතිය ස්ථානයෙහි මහාසාවද්‍යය.

ඒ කාමමිථ්‍යාවාරයට අංග සතරක් වෙති නොඵළඹිය යුතු වස්තුවෙක, එහි සෙවුනාසිතය, සෙවනය පිණිස ප්‍රයෝගය, මාර්ගයෙන් මාර්ගය ප්‍රතිපාදනය ඉවසීමැයි කියායි, එක් ප්‍රයෝගයෙක සාහත්වික මයි.

මුසාවාදය

“මුසා” යනු වළභාකීම (අසත්‍යයක් සත්‍යය සෙයින් ප්‍රකාශ කිරීම) පෙරටුකොට ඇත්තනුගේ අර්ථ නසන්නාවූ වාක් ප්‍රයෝගය හෝ කායප්‍රයෝගය හෝයි, ඔහු විසින් වළභා කියන අදහසින් අනුන් රවටන කායවාග් ප්‍රයෝගයෙන් උපදවනලද වේතනා මුසාවාද නම්.

අනිත් ක්‍රමයක් කියනු ලැබේ- ‘මුසා’ යනු අතුනවූ අතථ්‍යවූ වස්තුවය, ‘වාදෝ’ යනු ඒ වස්තුව තුන වශයෙන් තථ්‍යවශයෙන් දැන්වීමය. ලක්ෂණ හෙයින් වනාහි අතථ්‍යවූ වස්තුව තථ්‍යවශයෙන් අත්‍යයාහට දක්වනු කැමැත්තනුගේ එබඳුවූ විඥාප්තියෙන් උපදවනලද වේතනා මුසාවාද නම් හේ මාෂාවාදය

යම් අර්ථයක් නසාද ඒ අර්ථයාගේ අල්පභාවයෙන් අල්පසාවද්‍යය, මහද්භාවයෙන් මහාසාවද්‍යය තවද ගෘහස්ථයාට තමා සතු වස්තුවක් නොදෙනු කැමති බැවින් නැත, යනාදි ක්‍රමයෙන් පැවති (මෘෂාවාදය) අල්පසාවද්‍ය වෙයි. සාක්ෂිව සිට (අනුන්) අර්ථනසන පිණිස කියන ලද්දේ මහා සාවද්‍යය වෙයි. පැවිද්දන්ට මදවූත් තෙලක් හෝ ගිතෙලක් හෝ ලැබ සිනාසෙන අදහසින් 'අද ගමිහි තෙල් ගඟක් මෙන් ගලායයි' පූරණ කථා නයින් පැවැත්තේ අල්පසාවද්‍ය වෙයි. නොදක්නා ලද්දක්ම දක්නා ලද්දේය යනාදි නයින් කියන්නවුන්ට මහාසාවද්‍ය වෙයි

ඒ මෘෂාවාදයාගේ අංශ සතරක් වෙති. අතථ්‍ය (අභූතවූ) වස්තුවෙක වළභාකියන සිතය, ඒ පිණිසවූ ව්‍යායාමයය, අන්‍යයාට ඒ වචනාර්ථය අවබෝධ වීමය, යි කියායි.

එක් ප්‍රයෝගයෙක, සහත්ථීක මයි, ඒ ප්‍රයෝගය කයින් හෝ කය පිළිබඳ වූවකින් හෝ වචනයෙන් හෝ පරහට සත්‍යය වළභන ක්‍රියා කිරීමෙහි දතයුතු. ඉදින් ඒ ක්‍රියාවෙන් අනුන් තදර්ථය දැනගනීද මේ පුද්ගල තෙම ක්‍රියා උපදවන වෙනනාක්ෂණයෙහිම මෘෂාවාද කර්මයෙන් බැඳෙයි.

පෛශුන්‍ය, පරුෂවචන, සම්ඵප්පලාප

'පිසුණාවාචා' යනාදි තැන්හි යම් වචනයකින් යමෙකුට ඒ වචනය කියාද ඔහුගේ ළෙහි තමාගේද අනුන්ගේද ප්‍රිය භාවය සුන්බැව් කෙරේද හෝ වාක්තොමෝ පිසුණාවාචා නමු.

යම් වචනයකින් වනාහි තෙමේත් අන්‍යයන් පරුෂ කෙරේද, යම් වචනයක් තොමෝත් පරුෂවූවා කනට සුව හෝ නොම වූවා සිතට සුව හෝ නොවූවාද, මෝතොමෝ ඵරුසාවාචා නමු.

යම් වචනයකින් 'සම්ථා' යි සේයි නිරර්ථක තෙපුල් බෙණේද, හේ සමඵප්පලාප නම්.

ඔවුනට මුල්වූ වෙනනාතොමෝද 'පිසුණාවාචා' දී නම් ම ලබයි. ඕ වෙනනාතොමෝම මෙහි අදහස් කරන ලදා යි. ඔවුනතුරෙහි කිලිටු සිත් ඇත්තහුගේ අනුන් බිඳීම පිණිස හෝ නමහට ප්‍රියකැමතිබැවින් හෝ කායවාක් ප්‍රයෝගයෙන් උපද වන ලද වේතනා පිසුණාවාචා නමු. ඕ වාක්තොමෝ යමෙකුගේ හෙදය කෙරේද ඔහුගේ අල්පගුණත්වයෙන් අල්පසාවද්‍ය වේ. මහාගුණත්වයෙන් මහා සාවද්‍ය වේ.

ඒ පිසුණාවාවයට අංගසතරක් වෙති. හෙදකටයුතු වූ අන්‍යයාය. මෙසේ මොවුන් විවිධ වන්නාහුය වෙන් වෙන්නාහුය, යි හෙදය පෙරටු කොට ඇති බව හෝ මෙසේ මම ප්‍රියවූවෙක් වන්නෙමි, විශ්වාසවූවෙක් වන්නෙමි, යි ප්‍රිය කැමතිබව හෝ ය. ඒ පිණිස ව්‍යායාමය, ඔහු විසින් තද්‍රව්විජානනය යන මොහුයි.

අන්‍යයාගේ මර්ම සිදින්නාවූ කායවාක් ප්‍රයෝගයෙන් උපද වන ලද ඒකාන්තයෙන් පරුෂවූ වෙනතා පරුෂාවාවා නමු. ඒ පරුෂවචනය දැක්වීම පිණිස මේ වස්තුව වේ.

ගම්දරුවෙකුගේ වස්තුව

එක් ගම්දරුවෙක් මවගේ වචනය නොගෙන වනයට යේල මවුතොමෝ ඔහු නවත්වාලන්ට නොහැකිවන්නී සැඬ මිහිදෙනක් තා නුහුබදවා, යි ආක්‍රොෂ කළා. ඉක්බිති ඔහට එසේම වනයෙහි මහිමියක් එළඹ සිටියා. දරුතෙම (ඒ දැක) මාගේ මවු මුවින් යමක් කීවාද, එය නොවේවා, යමක් සිතින් සිති නම් එය වේවා යි සත්‍යක්‍රියා කෙළේය. මහිමිතොමෝ එහිම බඳනා ලද්දක මෙන් සිටියාය. මෙසේ මර්මච්ඡේදකවූ ප්‍රයෝගය පවා විත්තයාගේ සිලුටු බැවින් පරුෂවාක් නො වන්නීය.

සැබව- මවුපිය දෙදෙන කිසිවිටෙක දරුවන්ට 'සොරු තොප කඩකඩ කෙරෙත්වා, යි මෙසේ කියති. එතකුදුවත් උපුල්පතකුදු ඔවුන් මතුයෙහි වැටෙන්නේ නොකැමති වෙන්, ආවායඪ්උපාධ්‍යයෝද කිසිවිටෙක ඇසුරුකළවුන්ට මෙසේ කියති. මේ අහිරිකවූ ඔතප් නැත්තාහු කුමටදැ,' යි ඔවුන් බැහැර කරවූයයි' ද කියති. එතකුදුවත් ඔවුන්ගේ ආගමාධිගම සම්පත්තිය කැමති වෙති. තවද විත්තයාගේ සිලුටු බැවින් පරුෂවචනය යම්සේ නොවේද, එසේ වචනයාගේ සිලුටු බැවින් අපරුෂ වචනයද නොවෙයි.

ඒ සැබව- මරවනු කැමැත්තහුගේ 'මොහු සුවසේ ශයනය කරවවු' යන වචනය අපරුෂවචනයක් නොවේ. (පරුෂ වචනයක්ම වෙයි යනුවෙනි,) විත්තයාගේ පරුෂභාවයෙන්ම මෝතොමෝ පරුෂවචනයෙක් මැයි. ඕ පරුෂවාක් යමෙකු සඳහා පැවැත්තීද ඔහුගේ අල්පගුණත්වයෙන් අල්පසාවද්‍යය, මහාගුණත්වයෙන් මහාසාවද්‍යය

ඒ පරුෂවචනයට අංග තුනක් වෙති. ආක්‍රොශ කළයුතු අත්‍යයාය, කිපි සිතය, ආක්‍රොශ කිරීමය, යන මොහුයි.

අනර්ථවිංශොපනය කරන්නාවූ කායවාක් ප්‍රයෝගයෙන් උපදවනලද අකුශල වෙනතා නොමෝ 'සම්ඵප්පලාප' නම්. හෝ ආසෙවන මන්දන්වයෙන් අල්පසාවද්‍යය, ආසෙවන මහත් තත්වයෙන් මහාසාවද්‍යය. ඊට අංග දෙකක් වෙති, භාරත යුද්ධසිතාහරණාදි නිරර්ථක කථාවක් පෙරටු කොට ඇතිබවද එබඳු කථාකරනබවද යන මොහුයි.

අභිධ්‍යා ව්‍යාපාද මිථ්‍යාදෘෂ්ටි

අභිමුඛකොට සිතානු යි 'අභිජ්ඣා' නම්. පරභාණ්ඩයන්ට අභිමුඛව එහි නැමුනු සිත් ඇති බැවින් පවතී යන අර්ථයි. ඕ අභිධ්‍යානොමෝ මෙය මට වන්නේ නම් ඉතා යෙහෙකැ, යි මෙසේ පරභාණ්ඩයන් අභිමුඛකොට සිතීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තිය. අදින්නාදානය මෙන් අල්පසාවද්‍යද මහාසාවද්‍යද වෙයි. ඒ අභිධ්‍යාවට අංග දෙකක් වෙති, පරභාණ්ඩයෙක් බවද, තමහට පිරිනැමීමද යන මොහුයි පරභාණ්ඩ වස්තූකවූ ලොභය උපත් කල්හිදු මේ භාණ්ඩය මට වන්නේ නම් ඉතා යෙහෙකැ යි යම්තාක් තමහට නොපිරිනමාද ඒ තාක් කර්මපථ හෙදයෙක් නොවෙයි. හිත සුවය නසානු, යි 'ව්‍යාපාද' නම් වේ. හෝ ව්‍යාපාදතෙම අනුන් නැසීම පිණිස සිත දූෂ්‍යවීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය. පරුෂවචනය මෙන් අල්පසාවද්‍ය මහාසාවද්‍යද වෙයි.

ඒ ව්‍යාපාදයට අංග දෙකකි. පරසත්වයෙක් බවද ඔහුගේ විනාශය සිතීමද කියායි, පරසත්වයෙකු වස්තූකොට ඇති ක්‍රොධය උපත් කල්හිදු මේතෙම සිදෙන්නේ නම් නැසෙන්නේ නම් ඉතා යෙහෙකැ යි යම්තාක් ඔහුගේ විනාශය නොසිතාද ඒතාක් කර්මපථහෙදය නොවෙයි, තත්වූ 'පරිද්දෙන් ගැනීමක්' නැති බැවින් වරදවා දකිනුයි 'මිච්ඡාදිට්ඨි' නමු. ඕනොමෝ' තත්ථි දින්නං' යනාදි නයින් විපරිත දර්ශනය ලක්ෂණකොට ඇත්තිය සම්ඵප්පලාපය මෙන් අල්පසාවද්‍යද මහාසාවද්‍යද වෙයි. තවද අතියතවූ (මිථ්‍යාදෘෂ්ටි නොමෝ) අත්ථිසාවද්‍යය නියතවූවා මහාසාවද්‍යය.

ඒ මිථ්‍යාදෘෂ්ටියට අංග දෙකකි. වස්තුව පිළිබඳ ගත් ආකාරයාගේ විපරිත බවද යම් පරිද්දෙකින් එය ග්‍රහණය කෙරේ නම් එපරිද්දෙන් ඒ වස්තුවගේ වැටහීමද යන මොහුයි

දශඅකුශල කර්මපථ විභාගය

තවද මේ දශඅකුශල කර්මපථයන්ගේ ධර්ම වශයෙන්ද කොට්ඨාස වශයෙන්ද ආරම්භ වශයෙන්ද වෙදනා වශයෙන්ද මූලවශයෙන්ද, යි පස් ආකාරයකින් විනිශ්චය දතයුතු ඒ විනිශ්චයෙහි 'ධර්මවශයෙන්' යනු මේ විස්තරයයි- මේ දශ අකුශලයන් අතුරෙහි පිළිවෙළින් සතක් වෙතනා ධර්මයෝම වෙති, අභිධ්‍යාදි තුන වෙතනා සම්ප්‍රයුක්තයෝයි. 'කොට්ඨාස වශයෙන්' යනු පිළිවෙළින් සතක්ද මිථ්‍යාදෘෂ්ටියද, යි මේ අට කර්මපථයෝම වෙති. මූලයෝ නොවෙති. අභිධ්‍යාව්‍යාපාදයෝ කර්මපථයෝද මූලයෝද වෙති.

ඒ එසේමයි- අභිධ්‍යානොමෝ (අකුශලයන්ගේ) මුල් බවට පැමිණ ලොභසංඛ්‍යාතවූ අකුශලමූලය වෙයි. ව්‍යාපාදය තෙම දොස නම්වූ අකුශලමූලය වෙයි. 'ආරම්භ වශයෙන්' යනු ප්‍රාණසාතය ජීවිතෙන්ද්‍රියාරම්භ වශයෙන් සංස්කාරාරම්භ වෙයි. අදත්තාදානය සත්චාරම්භ වෙයි හෝ සංස්කාරාරම්භ වෙයි. මිථ්‍යාවාරය ස්ප්‍රෂ්ටව්‍ය වශයෙන් සංස්කාරාරම්භ වෙයි. සත්චාරම්භයයිද ඇතැම් ආවායථී කෙනෙක් කියති. මෘෂාවාදය සත්චාරම්භ වෙයි හෝ සංස්කාරාරම්භ වෙයි. පෛශුන්‍ය වචනයද එසේයි. පරුෂවචනය සත්චාරම්භ වෙයි. සම්ප්‍රලාපය දෘෂ්ටග්‍රහමුත විඥාන වශයෙන් සත්චාරම්භ වෙයි හෝ සංස්කාරාරම්භ වෙයි. අභිධ්‍යාවද එසේයි. ව්‍යාපාදය සත්චාරම්භ වෙයි. මිථ්‍යාවාරය භූතවශයෙන් සංස්කාරාරම්භ වෙයි. 'වේදනා වශයෙන්' යනු ප්‍රාණසාතය තෙමේ දූඛවේදනා වෙයි.

ඒ එසේමයි- කිසිසේත් රජවරු සොරෙකු දැක සිනහසෙමිනුදු 'යවු ඔහු නසවු, යයි කියන්ද එතකුදුවුවත් ඔවුන්ගේ සන්නිෂ්ඨාපකවෙතනා දූඛසම්ප්‍රයුක්තවූවාම වෙයි. අදත්තාදානය ත්‍රිවේදනය. මිථ්‍යාවාරය සුඛොපෙක්ෂා වශයෙන් විවේදනය සන්නිෂ්ඨාපකවිත්තයෙහිම උපෙක්ෂා වේදනා වෙයි.

මුසාවාදය ත්‍රිවේදනය. පිසුණුවාවයද එසේයි. පරුෂ වාවය දූඛවේදනය සම්ඵප්පලාපය ත්‍රිවේදනය. අභිධ්‍යාව සුඛ මධ්‍යස්ථ විසින් විවේදනය, මිථ්‍යාදෘෂ්ටියද එසේයි. ව්‍යාපාදය දූඛවේදනය, 'මූලවශයෙන්' යනු ප්‍රාණසාතයතෙම ද්වේෂ මොහ විසින් දෙමුලක් ඇත්තේ වෙයි. අදත්තාදානය ද්වේෂ මොහ විසින් හෝ ලොහ මොහ විසින් හෝ විමුලක වෙයි, මිථ්‍යාවාරය ලොහ මොහ විසින් විමුලකය, මෘෂාවාදය ද්වේෂ මොහ විසින් හෝ ලොහ මොහ විසින් හෝ ද්විමුලකය. පෛශුන්‍ය වචනයත් සම්ඵප්පලාපයත් එසේයි. පරුෂවචනය ද්වේෂ මොහ විසින් විමුලකය. අභිධ්‍යා මොහ වශයෙන් එක් මුලක් ඇත්තී වෙයි. ව්‍යාපාදයත් එසේයි. මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය ලොහ මොහ විසින් දෙමුලක් ඇත්තිය, යි.

'ලොහො අකුසලමූලං' යනාදියෙහි ලොහ කෙරේනුයි (ගිජුවේ,නුයි) ලොහ නම්. නොසතුටුවේ නුයි 'දොස' නම්. මුළාවේ නු යි 'මොහ' නම්. ඔවුනතුරෙහි ලොහය සාවද්‍ය දූඛ විපාකාර්ථයෙන් තෙමේත් අකුසල වෙයි මේ ප්‍රාණාතිපාතාදි අකුසලයන් අතුරෙන් කිසිවෙකුට සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රභාවාර්ථයෙන්ද කිසිවෙකුට උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යාර්ථයෙන්ද මුල්වේනු යි 'අකුසලමූල' නම්. මේ කියන ලදී- 'රත්තො ඛො ආවුසො රාගෙන අභිභුතො පරියාදිණ්ණචිත්තො පාණම්පි හත්ති' යනාදියයි. දොස මොහයන්ගේ අකුසල මූලභාවයෙහිද මෙම නයයි.

'පාණාතිපාතා වෙරමණී කුසලං' යනාදියෙහි පාණාතිපාතාදීහු කී අර්ථ ඇත්තාහුමය. (අකුසල) වෛරය හරිනු, යි 'වෙරමණී' යනු වේ. වෛරය දුරුකෙරෙයි යන අර්ථයි. නොහොත් කාරණවූ මෙය කරණකොටගෙන පුද්ගලතෙමේ වෛරය කෙරෙන් වෙන්වේ නු, යි (විරමණියයි කියයුත්තෙහි) 'වි' කාරයට 'වේ' කාරය කොටද වෙරමණී යනු වේ. මෝ පළමුකොට දක්වනලදී. මෙහි ව්‍යඤ්ජන විසින් වර්ණනය.

ත්‍රිවිධ විරතිය

අනතුරුව අර්ථ විසින් (වර්ණනා කරනු ලැබේ) 'වෙරමණී' යනු කුසලචිත්ත සම්ප්‍රයුක්තවූ විරතියයි. ඕනොමෝ ප්‍රාණසාතයෙන් වෙන්වන්නහුගේ යාතස්මිං සමයෙ

පාණාතිපාතා ආරති විරති' යි මෙසේ වදාරනලද කුසල්සිත හා යෙදුනු විරතියයි. ඕනොමෝ හෙද වශයෙන් ත්‍රිවිධ වන්නීය. 'සම්පත්තවිරති, සමාදානවිරති, සමුච්ඡේදවිරති' යයි කියායි. ඔවුනතුරෙහි සමාදන් නොවූ ශික්ෂාපද ඇති තමාගේ ජාතිය වයස බහුශ්‍රැතබව ආදිය ප්‍රත්‍යවේක්ෂාකොට අපට මෙබන්දක් කරන්නට අයුතුය, යි පැමිණි වස්තුව ව්‍යතික්‍රමය නොකරන්න වුන්ට උපදනාවූ විරති සම්පත්ත විරතිය, යි දත යුතු. හෙළදිව වක්කන උපාසකයාට මෙනි.

වක්කන උපාසකයා

ඒ වක්කන උපාසකයාගේ මවට (ඔහු) තරුණකාලයෙහිම රොගයක් උපන්නේ ල. වෙදා විසින්ද අමු සාමස් වටිය, යි කියන ලදී එහෙයින් වක්කනයාගේ සහොදරතෙමේ යා දරුව කෙතෙහි ඇවිදුව, යි වක්කනයා යැවී. හෙතෙම එහි ගියේය. එකල්හිම එක් සාවෙක් ළා ගොයම් කනු පිණිස ආයේ වෙයි. සාවා වක්කනයා දැක වෙගයෙන් දුවන්නේ වැලකින් බැඳුනේ "කිරි කිරි" යයි ශබ්ද කෙළේය. වක්කන ඒ ශබ්දයෙන් ගොස් ඔහු අල්වාගෙන මවට බෙහෙත් කෙරෙමි, යි සිතීය. නැවත මෙසේ සිතී, යම්බඳුවූ මම මවගේ ජීවිතය කරුණුකොට අනෙකෙකු දිවියෙන් තොර කරන්නෙමිද මේ දිවි තොරකිරීම මට පුදුසු නොවේය, යි. ඉක්බිති ඒ සාවා "යව, වෙනෙහි සාවුන් සමග තණ දිය වළඳ' යි මුදා හැරියේය. සහෝදරයා විසින්ද 'කිම දරුව, සාවෙකු ලද්දේදැ'යි විචාරන ලද්දේ එපුවත් කීය. ඉක්බිති ඕනට සහෝදර තෙමේ පරිභව කෙළේය. හෙතෙම මව සම්පයට ගොස් "මම යම් කලෙක පටන් (මේ මිනිස්බව) උපන්නෙමිද (එතැන් සිට) දැන දැන සතෙකු (රුවාරු) දිවියෙන් තොරකරවූයෙමි නොදනිමි" යි සස් බැණ අධිෂ්ඨාන කෙළේය. එකෙණෙහිම ඔහුගේ මවුනොමෝ අරොගවූවා විය.

සමාදන්වූ ශික්ෂාපද ඇති ශික්ෂාපද සමාදාන කාලයෙහිද එයින් මත්තෙහිද තමාගේ ජීවිතය පවා පූජාකොට වස්තු ව්‍යතික්‍රමය නොකරන්නවුන්ට උපදනිවූ විරති සමාදානවිරති නමැයි දතයුතු. උතුරුවඩමන්වැසි උපාසකයාට මෙනි.

උතුරු වඩමන්වැසි උපාසකයා

හෙතෙම වනාහි අම්බරිය විහාරවැසි පිංගලබුද්ධරක්ඛිත තෙරුන්ගේ සම්පයෙහි ශික්ෂාපදයන් ගෙන කෙතක් යායි. එකල ඔහුගේ ගවයෙක් නටුයේය. හෙතෙම ඒ ගවයා සොයමින් උතුරු වඩමින් පව්වට නැංගේය එහිදී ඔහු පිඹුරෙක් අල්වාගත්තේය. හෙතෙම මේ මුවහත්වූ කැත්තෙන් මොහුගේ හිස සිදිමි, යි සිතී නැවත මෙසේ සිතුවේය. "යම්බදුව මම භාවනීයවූ ගුරුවූ තෙරුන් සම්පයෙහි ශික්ෂා පද ගෙන බිඳින්නෙමි නම් මේ ශික්ෂා බිඳීම නොසුදුසුය" යි. මෙසේ තෙවන වර දක්වා සිතා 'දිව්හරිමි ශික්ෂාපදය නොහරිමි' යි අතෙක තුබූ කියුණුවූ කැත්ත වනයෙහි දැමීමේය. එකෙකෙණෙහිම පිඹුරුතෙමේ ඔහු මුදාහැර ගියේයයි

ආයාසී මාර්ග සම්ප්‍රයුක්තවූ විරති වනාහි සමුව්භේද විරතිය, යි දහයුතු යම් විරතියක්හුගේ උත්පත්තියෙහි පටන් ප්‍රාණවධ කරන්නෙමු යි ආයාසී පුද්ගලයන්ට සිතකුත් නොඋපදීද, ඕ මෝ විරති වනාහි කොශලයයෙන් පැවති බැවින් 'කුශල' යයි කියනලදී. කුත්සිත කර්මය සලනය කරන හෙයින් හෝ (කුසලය, යි කියනලදී.) "කුස" යයි. ලත් ව්‍යවහාර ඇති දුශ්ශීලබව සිදිනු සිදු කුසල නම්.

කුශල විභාගය

'කත මඤ්ච ආවුසො, කුසලං?' යන මේ ප්‍රශ්නයට අනුරූප නොවන හෙයින් 'කුසලා' යි නොකියන ලදී, අකුශලයන්ගේ යම්සේද එසේ මේ කුශල කර්මපථයන්ගේද ධර්ම හෙයින් කොට්ඨාස හෙයින් ආරම්භණ හෙයින් වෙදනා හෙයින් මූල හෙයින්දැ, යි පස් ආකාරයකින් විනිශ්චය දහයුතු

ඒ විනිශ්චයෙහි 'ධර්ම වශයෙන්, යනු මේ කුශලයන් අතුරෙහිද පිළිවෙළින් සතක් වෙතනා වූවාහුද විරහිවූවාහුද වටිත්. අන්තයෙහිවූ තුන වෙතනා සම්ප්‍රයුක්ත වූවාහුම වෙති. 'කොට්ඨාස වශයෙන්, යනු පිළිවෙළින් සතක් කර්ම පථයෝමයි. මූලයෝ නොවෙති. අන්තයෙහිවූ තුන කර්ම පථයෝද මූලයෝද වෙති. අනභිධ්‍යා නොමෝ (කුශලයන්ගේ) මූලබවට පැමිණ අලොභසංඛ්‍යාත කුශලමූලය වෙයි. අව්‍යාපාදය අදොස නම් කුශලමූලය වෙයි. සමාස්තයාමය අමොහ නම් කුශලමූලය වෙයි.

‘ආරම්භණ වශයෙන්, යනු ප්‍රාණඝාතාදීන්ගේ ආරම්භණයෝම මොවුන්ට ආරම්භණ වෙති, ව්‍යති ක්‍රමණය කළයුතු බැවින්ම ‘වෙරමණි’ නම් වේ. තිවන් අරමුණු කොට ඇති ආයඨිමාර්ගය යම්සේ කෙලෙසුන් දුරු කෙරේද එසේ ජීවිතෙන්ද්‍රියාදිය අරමුණුකොට ඇත්තාවූද මේ කර්මපථයෝ ප්‍රාණවධාදීවූ දුශ්ශීලයන් දුරුකෙරෙත්යයි දතයුත්තාහුය. ‘වෙදනා වශයෙන්, යනු සියල්ලෝම සුඛ වෙදනා හෝ මධ්‍යස්ථ වෙදනා හෝ වෙති. ඒ එසේමය- කුශලයට පැමිණ දුඃඛවෙදනා නම් නැති.

‘මූල වශයෙන්, යනු පිළිවෙළින් සතක් ඥානසම්ප්‍රයුක්තවූ චිත්තයෙන් වෙන්වන්නහුට අලෝභ අද්වේස අමෝහ වශයෙන් ත්‍රිමූල වෙති. ඥානවිප්‍රයුක්තවූ චිත්තයෙන් වෙන්වන්නහුට ද්විමූල වෙති. අනභිධ්‍යා ඥාන සම්ප්‍රයුක්තවූ චිත්තයෙන් වෙන් වන්නහුට ද්විමූල ඥාන විප්‍රයුක්තවූ චිත්තයෙන් ඒකමූලද වෙයි. අලෝභය වනාහි තෙමේම තමනටමූල නොවෙයි, අව්‍යාපාදයෙහිද මෙම නයයි. සම්‍යග්දෘෂ්ටි අලෝභ අද්වේෂ විසින් ද්විමූලම වේය, යි.

‘අලෝභො කුසල මූලං’ යනාදියෙහි ලෝභය නොවේ. නුයි. ‘අලෝභ’ නම්. ලෝභ ප්‍රතිපක්ෂවූ ධර්මයට මේ නමකි. අදෝස අමෝහයන්හිදු මෙම නයයි ඔවුන් අතුරෙහි අලෝභය තෙමේත් කුශලය. මේ ප්‍රාණ ඝාතයෙන් වෙන්වීම් ආදීවූ කුශලයන් අතුරෙන් කිසිවෙකුට සම්ප්‍රයුක්තප්‍රභාවකාර්ථයෙන්ද කිසිවෙකුට උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයාර්ථයෙන්ද මූලනු, යි. ‘කුසල මූල’ නම් වෙයි. අදෝස අමෝහයන්ගේද කුශලයන්ට මුල් බැවිනි මේ නයම, යි. මෙවිට ඒ සියලුම සංක්ෂේප විසින්ද විස්තර විසින්ද දෙසූ අර්ථය නිගමනය කරන්නාහු ‘යතො ඛො ආවුසො’ යනාදීවූ අර්ථභාවාරය වදාළහ. ඒ වාරයෙහි ‘එවං අකුසලං පජානාති’ යනු මෙසේ දැක්වූ පරිදි දශඅකුසල කර්මපථයන්ගේ වශයෙන් අකුශලය දැනගනී. ‘එවං අකුසල මූලං’ යනාදියෙහි මේ ක්‍රමයමයි.

මෙතෙකින් එක් ක්‍රමයකින් චතුස්සත්‍යකර්මස්ථානිකයාගේ අර්භන්වය තෙක් නියතීතය වදාරන ලද්දේ වෙයි. කෙසේද? මෙහි වනාහි අභිධ්‍යාව තබා දශඅකුශල කර්මපථයෝ ද දුඃඛසත්‍ය වෙයි. අභිධ්‍යාවද ලෝභසංඛ්‍යාත අකුශල මූලය දැයි මේ ධර්මයෝ දෙදෙන නිෂ්පයථීය වශයෙන් සමුදය සත්‍යයැයි.

පයඞ්ගය වශයෙන් වනාහි සියලුම කර්මපථයෝ දූඛසත්‍යය වෙයි. සියලු කුශලාකුශල මූලයෝ සමුදයසත්‍යය වෙයි දෙදෙනාගේ නොපැවැත්ම නිරෝධසත්‍යය වෙයි. දැක හාත්පසින් දැනගන්නාවූ සමුදය දුරුකරන්නාවූ නිරෝධය දැනගන්නාවූ ආයඞ්මාර්ගය තෙමේ මාර්ගසත්‍යය, යි මෙසේ සත්‍යයෝ දෙදෙනෙක් ස්වරූපයෙන් කියන ලද්දාහුය. දෙදෙනෙක් අවෘත්තභාර වශයෙන් දනුන්නාහුය.

'සො සබ්බසො රාගානුසයං පහාය' - හෙතෙම මෙසේ අකුශලාදිය දැනගන්නේ සර්වාකාරයෙන් රාගානුසය දුරු කොට
'පටිසානුසයං පටිච්චනොදෙත්වා' - ප්‍රතිසානුසයද සර්වාකාරයෙන්ම බැහැරකොටයයි' කියන ලද්දේ වෙයි, මෙතෙකින් අනාගාමිමාර්ගය වදාරනලදී. අස්මිති දිට්ඨිමානානුසයං සමුහතිත්වා' පස් කඳ අතුරෙන් කිසි ධර්මයක් ඉතිරි නොකොට 'මම වෙමි' යන මේ සමූහ ග්‍රහණාකාරයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ දෘෂ්ටිමානානුසය සමුද්ඝාතනය කොට එහි 'දිට්ඨි මානානුසයං' යනු දෘෂ්ටිය වැනිවූ මානානුසයයයි කියනලද වෙයි. යම්හෙයකින් මේ මානානුසය තෙම 'මම වෙමි' යි පැවති බැවින් දෘෂ්ටිය සමාන වේද එහෙයින් මෙසේ කියන ලදී. මේ අස්මිමානය විස්තර වශයෙන් දැනගනු කැමැත්තහු විසින් 'බන්ධිය, වර්ගයෙහි 'බෙමක' සූත්‍රය බැලිය යුතුයි.

'අවිවජං පහාය' - වෘත්තමලවූ අවිද්‍යාව දුරුකොට.

'විජ්ජං උප්පාදෙත්වා' - ඒ අවිද්‍යාව සමුද්ඝාතනය කරන්නිවූ අර්හත් මාර්ගවිද්‍යාව උපදවා මෙතෙකින් අර්හත් මාර්ගය වදාරණලද 'දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති' - මේ අත්බැවිහිම වෘත්තදූඛයාගේ පිරිසිඳීම කරන්නේ වෙයි.

'එත්තාවතාපි බො ආවුසො'යි දෙශනාව නියඞ්ගතය කෙරෙහි. මේ කර්මපථදෙශනාවෙහි කියනලද මනසිකාර ප්‍රතිවෙධ වශයෙන්මයි. කියනලද වෙයි. සෙස්ස කී නයමැයි. මෙසේ අනාගාමි අර්හත්මාර්ගද්වයෙන් දෙශනාව නිමවූ සේකැයි.

(කර්මපථවාර වර්ණනා නිමි.)

ආහාර වර්ණනා

'සාධාවුසො ති ඛො -පෙ- ආගතො ඉමං සද්ධම්මං' යනු මෙසේ ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන්ගේ කුශලාකුශල මුඛයෙන් සිව්සස්දෙසුම් අසා ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන්ගේ ඒ භාෂිතය 'සාධාවුසො' යන මේ වචනයෙන් ඒ හික්ෂුහු අභිමුඛව පිළිගෙන මේ වචනයාගේම සමුට්ඨාපකචිත්තයෙන් අනුමෝදන්ව වචනයෙන් පිළිගෙන සිතින්ද ප්‍රියකොටසයි කියන ලද වෙයි. දැන් යම් හෙයකින් තෙරණුවෝ නොයෙක් ආකාරයෙන් සිව්සස් දෙසුම් දෙසන්ට ප්‍රතිබල වේද, වදාළේ මැනු- 'සාරිපුත්තො භික්ඛවෙ, පහොති චත්තාරි අරියසච්චානි විත්ථාරෙන ආචික්ඛිතුං දෙසෙතුං' යි' නොහොත් යම් හෙයකින් මත්තෙහිද දෙශනා කරනු කැමතිව 'එත්තාවතාපි ඛො' යි කිහුද, එහෙයින් අතිකුදු ක්‍රමයකින් සත්‍යදෙශනාව අසනු කැමතිවූ ඒ හික්ෂුහු ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන් මත්තෙහි ප්‍රශ්න විචාළාහුය. එහෙයින් තමන්වහන්සේම විචාරා විසඳු ප්‍රශ්නයෙන් මත්තෙහි 'සියා ඛො පනාවුසො අඤ්ඤාපි පරියායො' අතිකුදු කරුණක් වන්නේදැ? යි මේ ක්‍රමයෙන් අන්‍යවූ අතිරෙකවූ ප්‍රශ්නයක් විචාළාහුය, නොහොත් පළමු ප්‍රශ්නයට මතුභාගයෙහි විචාළාහුය, යි කියනලද වෙයි. ඉක්බිති ඔවුන්ට ප්‍රකාශ කරන්නාවූ තෙරණුවෝ 'සියා ආවුසො' යනාදිය වදාළහ. එහි මෝ අනුත්තාන පදවර්ණනායි- 'ආහාරං' - ප්‍රත්‍යය යම් හෙයකින් ප්‍රත්‍යයතෙමේ තමාගේ ඵලය ඵලවාද එහෙයින් ආහාරයයි කියනු ලැබේ.

'භූතානං වා සත්තානං' යනාදියෙහි 'භූතා' - හටගත්තාහු උපන්නාහු

'සම්භවෙසීනං' - යමෙක්තුමු සම්භවය ජාතිය නිෂ්පන්නිය සොයන්ද ගවෙෂණය කෙරෙත්ද (ඔවුන්ගේ,) එහි සිව් යොනීන් අතුරෙන් අණ්ඩජලාඛුජසත්වයෝ අණ්ඩකොෂයද වස්තිකොෂයද යම්තාක් නොබිඳිත්ද එතාක් සම්භවෙසී නම් වෙති. අණ්ඩකොෂයද වස්තිකොෂයද බිඳ පිටතට නික්මුනාහු භූතයෝ නම් වෙති. ස්වෙදජ ඖද්භජසත්වයෝද ප්‍රථම චිත්තක්ෂණයෙහි සම්භවෙසී නම් වෙති. දෙවෙනි චිත්තක්ෂණයෙහි පටන් භූතයෝ නම් වෙති. යමෙක් හෝ යම් ඉරියව්වකින් උපදිත්ද යම්තාක් ඒ ඉරියව්වෙන් අන් ඉරියව්වකට

නොපැමිණෙන්නේද, ඒ තාත් සම්භවෙයි නම් වෙති. එයින් මත්තෙහි භූතයෝ නම් වෙති' නොහොත් 'භූතා' යනු හටගන්නාවූ උපන්නාවූ යමෙක්තුමු හටටන්නාහුම වෙත්'ද නැවත නොහටගන්නාහුය, යි සංඛ්‍යාවට යෙත්ද, ඒ ක්ෂිණාශ්‍රවයන්ට මේ නමෙකි. සම්භවය එෂණය කෙරෙන්නු, යි සම්භවෙයි නම් වෙති. ප්‍රභිණ නොකළ හවසංයෝජන ඇති බැවින් මත්තෙහින් සම්භවය සොයන්නාවූ ශෛක්ෂපෘථජ්ජනයන්ට මේ නමෙකි. මෙසේ සර්වප්‍රකාරයෙන්ම මේ දෙපදයෙන් සියලු සත්වයන් ඇතුළත්කොට ගනී. මෙහි 'වා' ශබ්දයද සම්පිණ්ඩනාර්ථයි. එහෙයින් භූතයන්ගේද සම්භවෙසින්ගේදැ යි මේ අර්ථය දැක්වුණු.

'ධීතියා' - ස්ථිතිය පිණිස.

'අනුග්‍රහය' - අනුග්‍රහය පිණිස උපකාරය පිණිස මේ ද වචනහෙදයම වෙයි. අර්ථය වූකලී දෙපදයන්ගේ ම එකෙක් මය. නොහොත් ධීතියා ඒ ඒ සත්වයාහට උපන් ධර්මයන්ගේ අනුව බැඳීම වශයෙන් නොසිදීම පිණිස.

'අනුග්‍රහය' - නූපන් ධර්මයන්ගේ ඉපදීම පිණිස, මේ දෙකම භූතයන්ගේද පැවැත්ම හා අනුග්‍රහය පිණිසද සම්භවෙසින්ගේද පැවැත්ම හා අනුග්‍රහය පිණිසදැ යි මෙසේ දෙතැන්හි දැක්වුණාහුය.

කබලිංකාරාභාරය

'කබලිංකාරො ආහාරො' යනු කවල කොට ගිලියයුතු ආහාරය, ඔදනකුල්මාෂාදිය වස්තුකොට ඇති ඔජාවට මේ නමකි.

'ඔදාරිකො වා සුඛුමො වා' - වස්තූන්ගේ ඔදාරික භාවයෙන් ඔදාරිකවූ වස්තූන්ගේ සුක්ෂමභාවයෙන් සුඛුමවූ, එතකුදු වත් ස්වභාවයෙන් සියුම් රූපයට ඇතුළත් බැවින් කවලකාර ආහාරය තෙමේ සියුම්ම වෙයි. එබැවින් 'ඕජා නොමෝ'ද (ඔදනකුල්පාෂාදිවූ) ඒ වස්තූන්ගේ ඔදාරිකබවද සුක්ෂමබවද පිළිවෙළින් ගෙන දැක්වුණි.

ඒ එසේමය - කිඹුලුන්ගේ ආහාරය සඳහා මොනරුන් ගේ ආහාරය සියුම් වෙයි. කිඹුල්ලු කැටගල් ගිලින් ල, ඒ ගල්ද ඔවුන්ගේ කුසට පැමිණියාහු දියවී යෙන් ල, මොනරු සර්ප ගෝනුසු ආදිවූ ප්‍රාණීන් කන් ල. තවද මොනරුන්ගේ ආහාරය

සඳහා තරසුන්ගේ ආහාරය සියුම් වෙයි ඔවුහු තුන් හවුරුදු හැර දමනලද අං හා ඇටද කත් ල, ඒ අං හා ඇටද ඔවුන්ගේ කෙළවලින් තෙමුනු ඇසිල්ලෙහිම කඳල මෙන් මොලොක් වෙන් ල. තරසුන්ගේද ආහාරය සඳහා ඇතුන්ගේ ආහාරය සියුම් වෙයි. ඔවුහු වනාහි නොයෙක් රුක්අතු කති. ඇතුන්ගේ ආහාරයට වඩා ගවය, ගෝණ, මුව, ආදීන්ගේ ආහාරය සියුම් වෙයි. ඔවුහු නිසරුවු නොයෙක් රුක්වල කොළ ආදිය කති, ඔවුන්ගේ ආහාරයටද වඩා ගවයන්ගේ ආහාරය සියුම් වෙයි. ඒ ගවයෝ අමුඩුද වියලනාඩුද තණ කති ඔවුන්ගේ ආහාරයට වඩා සාවුන්ගේ ආහාරය සියුම් වෙයි. සාවුන්ගේ ආහාරයට වඩා පක්ෂීන්ගේ ආහාරය සියුම් වෙයි. පක්ෂීන්ගේ ආහාරයට වඩා පසල්වැසියන් ආහාරය සියුම් වෙයි. පසල්වැසියන්ගේ ආහාරයට වඩා ගම්මුදලින්ගේ ආහාරය සියුම් වෙයි. ගම්මුදලින්ගේ ආහාරයට වඩා රාජරාජ මහඇමතියන්ගේ ආහාරය සියුම් වෙයි. ඔවුන්ගේද ආහාරයට වඩා සක්විතිරජුගේ ආහාරය සියුම් වෙයි. සක්විතිරජුගේ ආහාරයට වඩා බ්‍රහ්මාට්‍රයෝගියන්ගේ ආහාරය සියුම් වෙයි. ඔවුන්ගේත් ආහාරයට වඩා චාතුර්මහාරාජ්කයන්ගේ ආහාරය සියුම් වෙයි මෙසේ පරිනිමිත්තවසවර්තින්ගේ ආහාරය දක්වා විස්තර කටයුතුයි. ඔවුන්ගේ ආහාරය වනාහි සියුම් යයි කියාම නිෂ්ඨාවට පැමිණියේය. මෙහිද ඔහුදාරිකවස්තුවෙහි ඔජා මදවෙයි, දුර්වලවෙයි, සියුම් වස්තුවෙහි බලවත් වෙයි.

ඒ සැබව- එක් පයක් පුරාලන්නාඩුද කැඳ පානය කළේ මොහොතකින්ම බඩසා ඇත්තේ වෙයි. යම් කිසිවක්ම කනු කැමැත්තේ වෙයි. ගිතෙල් වනාහි පතක් පමන ද බී දවසක් නොවළඳනු කැමැත්තේ වෙයි. ඔවුනතුරෙහි වස්තුව පරිශ්‍රමය දුරු කෙරෙයි, පාලනය කරන්ට නොහැකි වෙයි. ඕජා තොමෝ පාලනය කෙරෙයි, විඩා දුරුකරන්ට නොහැකි වෙයි. දෙදෙනම එක්ව ගෙන විඩාවත් දුරුකෙරෙති. පාලනයත් කෙරෙත්යයි.

එස්සාදී ආහාර

‘එස්සො දුතියො’- ‘වක්ඛුසම්ඵස්සා’දිවු සවැදැරුම්වූම ස්පර්ශය තෙමේ මේ සතර ආහාරයන් අතුරෙන් දෙවැනිවූ ආහාරයයි දතයුතු. යම් හෙයකින් මේ (දුතියො යන සංඛ්‍යා

නියමය) දෙගනා ක්‍රමයම වේද එහෙයින් මෙතම් කරුණකින් දෙවැනින් තෙවැනින් විය, යි මේ (නියමය) මෙහි නොසෙවිය යුතුයි.

‘මනෝසංකල්පෙනා’ යි- වෙනනාම කියනු ලැබේ.

‘විඤ්ඤාණං යි’- යම්කිසි සිතක් කියනු ලැබේ. මෙහිලා (වොදක) කියයි- ඉදින් ප්‍රත්‍යයාර්ථය තෙමේ ආහාරාර්ථ වී, නම් වැලි කුමක් හෙයින් සත්වයන්ට අන්‍යවූත් ප්‍රත්‍යයන් විද්‍යමාන කල්හි මේ සතරම කියන ලද්දාහුදැ? යි. (පරිහාර) කියනු ලැබේ. අධ්‍යාත්මික සත්ත්වයන්ට විශේෂ ප්‍රත්‍යයවන බැවිනි. ඒ එසේමය. කබලිංකාරාහාරය බුද්ධිනාම සත්වයන්ගේ රූපකයට කබලිංකාරාහාරයද නාමකයෙහි වෙදනාවට ස්පර්ශයද විඤානයට වෙනනාවද නාමරූප දෙකට විඤානයද විශේෂ ප්‍රත්‍යය වෙයි. වදාළේ මැ, නු- ‘සෙය්‍යාථාපි හික්ඛවෙ, අයං කායො ආහාරට්ඨිතිකො ආහාරං පටිච්ච තිට්ඨති අනාහාරො නො තිට්ඨති තථා එස්සපච්චයා වෙදනා සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං,’ යි.

මෙහි කවර ආහාරයක් කුමක් ඵලවාද යත්? කබලිංකාරාහාරය තෙමේ ඔප්ප්මකරූපයන් ඵලවයි. එස්සාහාරය තෙමේ ත්‍රිවිධ වෙදනාව ඵලවයි. මනෝසංකල්පෙනාහාරය තෙමේ තුන්භවය ඵලවයි. විඤ්ඤාණාහාරය තෙමේ ප්‍රතිසන්ධි නාමරූපයද ඵලවා ය යි. කෙසේද? පළමුකොට කබලිංකාරාහාරයතෙම මුඛයෙහි තැබූ කෙණෙහිම රූප අටක් උපදවයි. දතින් සුණුකරනලදුව ආහාර කොට ගනුලබන්නාවූ එකෙකි. බත්හුල අට අට රූපයන් උපදවාමැ, යි. මෙසේ ඔප්ප්මක රූපයන් ඵලවයි. ස්පර්ශාහාරය වනාහි සුවවිදියයුතුවූ පහස උපදනේ සුවවෙදනාව ඵලවයි, දූඛවෙදනියවූ (පහස) දූඛ වෙදනාවද උපෙක්ෂා වෙදනියවූ (පහස) උපෙක්ෂාවෙදනාවදැ, යි මෙසේ සර්වප්‍රකාරයෙන්ම ස්පර්ශාහාරය තෙමේ ත්‍රිවිධ වෙදනාවන් ඵලවයි, මනස්සංකල්පෙනාහාරයෙහි කාමභවයට පැමිණෙන්නාවූ කර්මය කාමභවය ඵලවයි. රූපාරූපභවයන්ට පැමිණෙන්නාවූ කර්මයෝ ඒ ඒ භවය ඵලවයි. මෙසේ සර්වප්‍රකාරයෙන්ම මනස්සංකල්පෙනාහාරය භවත්‍රය ඵලවයි.

විශ්වානාභාරය වනාහි පිළිසිඳ කෙණෙහි එය හා සම්ප්‍රසක්තවූ යම් ස්කන්ධත්‍රයක් වෙත්ද ක්‍රියාත්තනි වශයෙන් යම් තිස් රුකෙනෙකුත් උපදිත්ද සහජාතාදීප්‍රත්‍යයෙන් ඔවුන් ඵලවායයි කියනු ලැබේ. මෙසේ විශ්වානාභාරය ප්‍රතිසන්ධි නාමරූපය ඵලවා, යයි. මෙහිද මනස්සඤ්චේතනා තොමෝ තුන් භවය ඵලවා, යයි. ආශ්‍රව සහිතවූ කුශලාකුශල චේතනා තොමෝම කියන ලද, 'විශ්වානස ප්‍රතිසන්ධිනාමරූපය ඵලවා' යයි ප්‍රතිසන්ධිවිශ්වානසම කියනලද, අවිශේෂයෙන් තත්සම්ප්‍රසක්තවූ තත්සමුක්ථානවූ ධර්මයන් ඵලවන හෙයින්ද මොවුහු ආභාරයෝයයි දත යුත්තාහුය.

මේ සතර ආභාරයන් අතුරෙන් කවලීකාරාභාරය උපස්ථම්භනය කෙරෙමින් ආභාරකෘත්‍යය සිද්ධකරයි, ස්පර්ශය තෙමේ ස්පර්ශ කෙරෙමින්ම (ආභාරකෘත්‍ය සිද්ධකරයි,) මනස් සඤ්චේතනා ආයුහනය කරන්නීම (අහරකිස කෙරෙයි,) විශ්වානස තෙම විජානනය කරමින්ම (අහරකිස කෙරෙයි,) කෙසේද? යම් හෙයකින් කවලීකාරාභාරය තෙමේ උපස්ථම්භනය කරමින්ම කය පිහිටුවීමෙන් සත්වයන්ගේ පැවැත්ම පිණිස වේද.

ඒ එසේමය- කර්මයෙන් උපදවනලද්දාවූද මේ කය කවල කරඅහරින් උපස්ථම්භිත වූයේ දසවසක් හෝ විසිවසක් හෝ හෝ ආයුප්‍රමාණය තෙක් සිටීද, කුමක් මෙන්ද යත්? මව විසින් උපදවනලද්දාවූද දරුතෙමේ ධාත්‍රිය විසින් කිරි ආදිය පොවා පොෂණය කරනු ලබන්නේ යම්සේ බොහෝ කලක් සිටීද, තවද- ආධාරයකින් උපස්ථම්භිතවූ ගෙයක් යම්සේ (බොහෝ කලක් පවතීද,) මේ වදාරණ ලද්දේත් වෙයි.

"මහරජ, ගෙයක් වැටෙන කල්හි අනිත් දැවයකින් යම්සේ උපස්ථම්භ කෙරෙත්ද අනිත් දැවයකින් උපස්ථම්භිත වූයේ මෙසේ ඒ ගෙය නොවැටේද එසේම මහරජ, මේ කය ආභාරයෙන් පවත්නේ ආභාරය නිසා සිටී. මෙසේ කවලකර අහර උපස්ථම්භනය කෙරෙමින් අහරකිස සිද්ධකෙරෙයි මෙසේ (අහරකිස) සිද්ධකරන්නාවූම කවලීකාරාභාරය තෙමේ ආභාරසමුට්ඨාන රූපයටද උපාදිණ්ණරූපයටද යන රූප සන්නති දෙදෙනාහට ප්‍රත්‍යය වෙයි. කර්මජරූපයන්ට

අනුපාලකවද ආහාර සමුට්ඨාන රූපයන්ට ජනක විද ප්‍රත්‍යය වේයයි. ස්පර්ශාහාරය වනාහි සුඛාදියට කරුණු වූ අරමුණ ස්පර්ශකරමින්ම සුඛාදිවේදනා පැවැත්වීමෙන් සත්වයන්ගේ පැවැත්ම පිණිස වෙයි. මනස්සඤ්චේතනාහාරය කුශලා කුශල කර්මයන්ගේ වශයෙන් ආයුහනය කරමින්ම භවමූලය නිපදවන හෙයින් සත්වයන්ගේ පැවැත්ම පිණිස වෙයි. විඥානාහාරය විඥානය කරමින්ම නාමරූපයන්ගේ පැවැත්වීමෙන් සත්වයන්ගේ පැවැත්ම පිණිස වෙයි.

මෙසේ උපස්ථම්භනාදි විසින් ආහාර කෘත්‍යය සිද්ධ කරන්නාවූ ඒ සතර ආහාරයන්හි භයසතරක් දැක්ක යුත්තාහුය. ඔහු කවරහුද? කවලීකාරාහාරයෙහි නිකාන්ති නම් වූ තෘෂ්ණාව භය වෙයි. ස්පර්ශාහාරයෙහි එලඹීමම (අරමුණ හා එක්වීම ය යි සේයි,) භය වෙයි. මනස්සඤ්චේතනාහාරයෙහි ආයුහනයම (හෙවත් කුශලාකුසල කර්මයන්ගේ රැස්කිරීම) භය වෙයි. විඥානාහාරයෙහි අභිනිපාතයම (හෙවත් ඒ ඒ භවයෙහි ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් පහළවීම) භය වේය, යි.

කරුණු කිම යත්? යම් හෙයකින් කවලීකාරාහාරයෙහි තෘෂ්ණාව කොට ගිතාදීන්ට පෙරටුවූ සත්වයෝ ආහාර පිණිස මුද්‍රාගණනාදි වූ කර්මයන් කරන්නාහු අනල්ප වූ දුකට පැමිණෙත්ද, තවද ඇතැම් කෙනෙක් මේ සස්තෙහි පැවිදිවිද වෙදකම් ආදිකොට ඇති අනෙසනසෙන් ආහාර සොයන්නාහු ඉහාත්මයෙහිම ගැරහියයුත්තාහු වෙත්ද, පරලෙව්හිද 'තස්ස සංසාරිපි ආදිත්තා සම්පජ්ජලිතා' යනාදිවූ ලක්ෂණ සංයුත්තයෙහි කී නියෙන් ශ්‍රමණ ප්‍රේතයෝ වෙත්ද, එහෙයින් මේ කාරණයෙන් කවලීකාරාහාරයෙහි නිකාන්තියම භයයයි දතයුතු.

පහසට පැමිණෙන්නාවූද ස්පර්ශය ආස්වාදනය කරන්නාහු අත්‍යයන් විසින් රක්ෂිතගොපිතවූ භායඝාතීවූ භාණ්ඩයන්හි අපරාධ කෙරෙහි බඩු හිමියෝ ඔවුන් බඩු සහිතව ගෙන කඩකඩකොට හෝ සිද කසළ ගොඩ දමති, රජුට හෝ පවාදෙති ඉක්බිති ඔවුන්ට රජතෙම විවිධ කම්කටුලු කරවයි. ඔවුන් විසින් ශරීරයාගේ හෙදයෙන් දුගතිය කැමති විය යුත්තිය. මෙසේ ස්පර්ශය ආස්වාදනයකිරීම මුල්කොට ඇති දෘෂ්ටාන්තවීමකවූද සාම්පරායිකවූද සියලු භය ආයෝම වෙයි. මේ කරුණෙන් පහස්

අහරෙති උපගමනයම භයයයි දතයුතු කුශලාකූල කර්මයන්ගේ රැස්කිරීමෙන්ම ඒ කර්මායුහනය මුල්කොට ඇති භවතුයෙහි සියලු භය ආයේම වෙයි. මේ කරුණෙන් මනස්සඤ්චෙනනාභාරයෙහි ආයුහනයම භයයයි දතයුතු ප්‍රතිසන්ධිවිඥානයත් යම් යම් තැනෙකිහි පැමිණෙද ඒ ඒ තැනිහි ප්‍රතිසන්ධි නාමරූපය ගෙනම උපදී. ඒ නාමරූපය උපන් කල්හිද සියලු භය උපන්නාහුම වෙති. (යම් හෙයකින් භය) ඒ නාමරූපය මුල්කොට ඇතිබවක් වේද එහෙයිනි. මේ කරුණෙන් විඥානාභාරයෙහි අනිනිපාතයම භයයයි දතයුතු. මෙසේ භය සහිතවූ මේ ආභාරයන් අතුරෙන් කවලිකාරාභාරයෙහි තෘෂ්ණා ක්ෂයකිරීම පිණිස සමාස සම්බුද්ධයන් වහන්සේ සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ ද්වෙ ජයම්පතිකා' යනාදි නයින් පුත්‍රමාංගොපමාව දේශනා කළසේක. ස්පර්ශාභාරයෙහි තෘෂ්ණා ක්ෂයකිරීම පිණිස 'සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ ගාවී නිව්චම්මා' යනාදි නයින් නිශ්චර්ම ධෙනුපමාව දේශනාකළසේක.

'මනස්සඤ්චෙනනාභාරයෙහි තෘෂ්ණා ක්ෂයකිරීම පිණිස 'සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ අංගාරකාසු' යනාදි නයින් අංගාර කාසුපමාව දේශනා කළසේක විඥානාභාරයෙහි තෘෂ්ණා ක්ෂය කිරීම පිණිස 'සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ වොරං අගුචාරිං' යනාදි නයින් සත්තිසතාහතොපමාව දේශනාකළසේක. එහි මෝ තොමෝ භූතාර්ථ කොට සංක්ෂෙපයෙන් අර්ථයොජනායි.

පුත්තමංසුපමා

අඹුසැමි දෙදෙනෙක් පුතෙකු ගෙන මදවූ පාථෙය්‍යයෙක් යුක්තව සියක් යොදුන් කතර මඟට පිළිපන්නාහු ල, පනස් යොදුනක් ගොස් ඔවුන්ගේ පාථෙය්‍යය නිමාවී ගියේය. ඔවුහු සා පවසින් පෙළුනාහු තනුසෙවෙනෙකිහි හුන්හ. ඉක්බිති පුරුෂතෙම භාය්‍යාවට මෙසේ කීය- 'සොදුර, මෙයින් භාත්පස පනස් යොදුනක් ගමක් හෝ නියම්ගමක් හෝ නැත. එහෙයින් පුරුෂයෙකු විසින් කළයුතු කෘෂිගොරක්ෂදීවූ බොහෝවූත් යම් ඒ කර්මයක් වේද මෙයට එය මා විසින් කරනු නොහැක. එව, මා මරා අඩමසක් කා අඩක් පාථෙය්‍ය කොට පුතු සමඟ කතර එතරකරව'යි. ඕතොමෝත් මෙසේ කිව, 'හිමියනි, ස්ත්‍රියක විසින් කළයුතු බොහෝවූත් යම් ඒ හු කැටීම් අූ කර්මයක් ඇතත්

මෙවිට මා විසින් එය කරනු නොහැක. එනු මැන, මා මරා අඩමසක් කා අඩක් පාටෙය් කොට පුතු සමග කතර එතර කරව, යි. ඉක්බිති හෙතෙම ඇට කියයි. සොදුර, ගැනියෙකුගේ මරණයෙන් දෙදෙනෙකුගේ මරණය පැනෙයි. යම් හෙයකින් පුදුරු කුමර මවගෙන් වෙන්ව ජීවත්වන්නට නොහැක්කේද එහෙයිනි. ඉදින් වනාහි අපි ජීවත්වමෝ නම් නැවත දරුවෙකු ලබන්නෙමු. එකැතින් මෙවිට පුතු මරා මස් ගෙන කතර එතර කරමු, යි. ඉක්බිති මවුනොමෝ පුත්‍රයාට 'දරුව, පියා වෙන යව' යි කීව, හෙතෙම ගියේය ඉක්බිති ඕහට පියතෙමේ මා විසින් පුතු පොෂණය කරන්නෙමැ, යි සිසැම් ගෙරැකිම් ඇ විසින් මද නොවූ දුක්විදිනලද පුතු මරන්ට නොහැකි වෙමි, නිම නි පුතු මරව, යි කියා 'දරුව, මව් වෙන යව' යි කිය. හෙතෙම ගියේය. ඉක්බිති ඕහට මවුනොමෝත් පුතෙකු පතන්නාවූ මා විසින් ගොවෘත කුක්කුරුවෘත දෙවතායාවනාදි විසින්ද පළමුකොට පමණ කළ නොහැකි දුක් විදින ලද කුසින් උසුලන්නිය විසින් කියනු කිම? මම පුතු මරන්ට අසමර්ථ වෙමි, යි කියා 'දරුව, පියා වෙනම යව' යි කීව. මෙසේ හෙතෙම දෙදෙනා අතර යන්නේම මළේය. ඔවුහු මළ ඔහු දැක වැළප සූත්‍රයෙහි කී ආකාරයෙන් මස් ගෙන කමින් ගියාහුය. ඔවුන්ට ඒ පුත්‍රමාංශාහාරය නව කරුණකින් පිළිකුල් බැවින් ක්‍රීඩා පිණිස නොම වෙයි. මද වැඩිම පිණිස නොවෙයි, මණ්ඩනය පිණිස නොවෙයි, විභූෂණය පිණිස නොවෙයි, හුදෙක් කතර එතරකිරීම පිණිසම වෙයි. කවර නව කරුණකින් පිළිකුල් වේද යත්? ස්වභාවික මාංශයක් බැවින්, ඤාතිමාංශය බැවින්, පුත්‍රමාංශය බැවින්, ප්‍රියපුත්‍රමාංශය බැවින්, තරුණ මාංශය බැවින්, අමුමස බැවින්, ගවරස රහිත බැවින්, ලුණු රහිත බැවින්, දුම් නොගන්වන ලද බැවින්, යි කියායි. එහෙයින් යම් මහණෙක් කවලිකාරාහාරය මෙසේ පුත්‍රමාංශය සමානකොට දකිද, හෙතෙම එහි නිකාන්තිය දුරු කෙරෙයි. මේ වනාහි පුත්‍රමාංශොපමාවෙහි අර්ථ යොජනායි.

නිව්වම්මගාවූපමා

නිශ්චර්මධොනුපමාවෙහි වනාහි ඕ දෙන්නොමෝ ග්‍රීවයෙහි පටන් කුර දක්වා පළමුකොට සම් උපුටා හරිනලද්දී යම් යම් තැනැත්තා ඇසුරුකොට සිටීද, පණුවන් විසින් කනු ලබන්නී

යම්සේ දුකටම භාජන වේද, එසේ ස්පර්ශයද යම් යම් වස්තුවක් හෝ අරමුණක් හෝ ඇසුරුකොට සිටීද, ඒ ඒ වසන්තාරම්මණයෙන් හටගන්නාවූ වෙදනා දුඃඛයට ආධාර වූයේම වෙයි. එසේ හෙයින් යම් මහණෙක් පහස් අතර මෙසේ සම් උපුල දෙනක හා සමානකොට දකීද, ඒ මහණ එහි නිකාන්තිය දුරුකෙරෙයි. මෝතොමෝ නිව්චම්මගාවූ පමාවෙහි අර්ථ යොජනායි.

අංගාරකාසුපමාව

අංගාරකාසුපමාවෙහි වනාහි ඔ අගුරු වළ යම්සේද මහත්වූ පරිදාහාර්ථයෙන් තුන් භවයෝ එසේයි. නොයෙක් අත්වලින් ගෙන එහි ඇදහෙලන්නාවූ පුරුෂයෝ දෙදෙන යම්සේද භවයන්හි ආකර්ෂණය කරන අර්ථයෙන් මනස්සඤ්චෙනනා එසේයි. එසේහෙයින් යම් මහණෙක් මනස්සඤ්චෙනනාහාරය මෙසේ අගුරු වළකට ඇදහෙලන්නාවූ පුරුෂයන් සමානකොට දකීද හෙතෙම එහි නිකාන්තිය දුරු කෙරෙයි. අංගාරකාසුපමාවෙහි අර්ථ යොජනා මෙසේයි.

සත්තිසතාහතුපමාව

සත්තිසතාහතුපමාවෙහි වනාහි ඒ පුරුෂතෙමේ පෙරවරු කාලයෙහි යම් සැත්සියයකින් පෙළනු ලැබේද, ඒ සැත්සියය ඔහුගේ සිරුරෙහි වණමුව සියයක් කොට අතර නොසිට විනිවිද පරභාගයෙහිම එයි. අනිත් සැත්දෙසියයද එසේමයි. මෙසේ හුනු අවකාශයෙහි නොහි ගියාවූ සැත්වලින් ඔහුගේ සියලු සිරුර කුදුමහන් සිදුරු වුවක්ම වෙයි. ඔහුගේ එක් වුණමුඛයෙකින්ද උපන් දුඃඛයාගේ පමණෙක් නැති. තුන්වණමුව සියයෙහි කවර කථාද? ඒ උපමාවෙහි සැත් හෙනකාලය මෙන් පිළිසඳද, වණමුව ඉපදීම මෙන් පස්කඳ ඉපදීමද, වුණමුඛයන්හි දුඃඛවෙදනා ඉපදීම මෙන් උපන් ස්කන්ධයන්හි වෘත්තමූලක නානාවිධ දුඃඛයන්ගේ ඉපදීමද දතයුතු.

අනිත් ක්‍රමයක් කියනු ලැබේ- සොරකම් කළ පුරුෂයා මෙන් ප්‍රතිසන්ධිවිඥානයද, ඔහුගේ සැත්වලින් හැනීමෙන් උපන් වුණමුඛයන් මෙන් විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපයද, වුණමුඛයන් නිසා ඒ පුරුෂයාට කැකුළුදක් ඉපදීම මෙන් නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් විඥානයාගේ දෙතිස් කම්කටුලු අටානුරොගාදි වීසින්

නන්වැදැරුම්වූ දුක් ඉපදීමද දතයුතු. එහෙයින් යම් මහණෙක් විඥානාභාරය සැත්පියය හැනීමක් සමාන කොට දැකීම හෙතෙම එහි නිකාන්තිය දුරුකෙරෙයි. මෝ තොමෝ සත්තිසත්තපමාවෙහි අර්ථ යොජනායි.

හෙතෙම මෙසේ මේ ආභාරයන්හි නිකාන්තිය ක්ෂය කරන්නේ සතර ආභාරයන්ම පිරිසිදු දැනගනී. ඒ සතර ආභාරයන් පිරිසිදු දත්තල්හි සියලු දතයුතු වස්තුව පිරිසිදු දන්නා ලද්දේම වෙයි. මේ වදාරන ලදමයි. භාග්‍යවතුන් විසින් 'මහණෙනි, කවලිකාරාභාරය (ත්‍රිවිධපරිඥාවෙන්) පිරිසිදු දත්තල්හි පස්කම් ගුණයෙන් උපන් රාගය පිරිසිදු දන්නා ලද්දේ වෙයි. පඤ්චකාමගුණික රාගය පිරිසිදු දත් කල්හි යම් සංයොජනයකින් සංයුක්තවූ ආයඨී ශ්‍රාවකතෙම නැවත මේ ලොකයට ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් පැමිණෙන්නේද ඒ සංයොජනය නැති.' 'මහණෙනි, ස්පර්ශාභාරය පිරිසිදු දත් කල්හි ත්‍රිවිධවේදනා පිරිසිදු දන්නාහු වෙති. ත්‍රිවිධ වේදනාවන් පරිඥාත කල්හි ආයඨීශ්‍රාවකයා විසින් මත්තෙහි කටයුතු කිසිවක් නැතැයි' කියමි. 'මහණෙනි, මනස්සඤ්චෙනනාභාරය පරිඥාත කල්හි ත්‍රිවිධ තෘෂ්ණා පරිඥාත වූවාහු වෙති ත්‍රිවිධ තෘෂ්ණා පරිඥාත කල්හි ආයඨීශ්‍රාවකයා විසින් මත්තෙහි කටයුතු කිසිවක් නැතැයි' කියමි. මහණෙනි, විඥානාභාරය පරිඥාත කල්හි නාමරූපය පරිඥාතවූයේ වෙයි. නාමරූපය පරිඥාත කල්හි ආයඨී ශ්‍රාවකයා විසින් මත්තෙහි කටයුතු කිසිවක් නැතැයි' කියමි.

තණ්හා සමුදයා ආහාර සමුදයෝ යනු පූර්වභවයෙහි තෘෂ්ණාවන්ගේ සමුදය හෙතුකොටගෙන පිළිසිදු දතවන්නාවූ ආභාරයන්ගේ සමුදය (වෙයි.) ඉපදීම වෙයි, යන අර්ථයි. කෙසේද යත්? පිළිසිදු කෙණෙහිම ක්‍රියත්තති විසින් උපන් සමතිස් රූපයන් ඇතුළත හටගන්නාවූ ඕජාවක් ඇති, මෝ තොමෝ තෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යයෙන් උපන්නාවූ උපාදිණ්ණක කබලිංකාරාභාරයයි. ප්‍රතිසන්ධි චිත්තය හා සම්ප්‍රසුක්තවූ ස්පර්ශ වෙනනා තොමෝ වනාහි තොමෝද චිත්තයද විඥානයද යන මොවුහු තෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යයෙන් උපන්නාවූ උපාදිණ්ණක එස්ස මනෝ සඤ්චෙනනා විඤ්ඤාණාභාරයෝ වෙත්යයි. මෙසේ පළමුකොට පූර්ව තෘෂ්ණා සමුදය හෙතුකොටගෙන

ප්‍රතිසන්ධියට හිතවූ ආහාරයන්ගේ සමුදය දතයුතු. යම් හෙයකින් වනාහි මෙහි උපාදිණ්ණකවූද අනුපාදිණ්ණකවූද ආහාරයෝ මිශ්‍රකොට වදාරන ලද්දාහුද එහෙයින් අනුපාදිණ්ණකයන්ගේද මෙසේ තෘෂ්ණා සමුදයෙන් ආහාර සමුදය දත යුතු. අෂ්ටලොක සහගත චිත්තයන් විසින් උපදවනලද රූපයන්හි ඕජාව ඇති මෝ ඕජාතොමෝ සහජාත තෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යයෙන් උපන්නාවූ අනුපාදිණ්ණක කබලිංකාරාහාරයයි. ලොභ සහගත චිත්තයන් හා සම්ප්‍රසුක්තවූ එස්ස චේතනා තොමෝ වනාහි තොමෝද චිත්තයද විඤ්ඤානයද යන මොවුහු තෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යයෙන් උපන්නාවූ අනුපාදිණ්ණක එස්ස මනො සඤ්ඤාචේතනා විඤ්ඤාණාහාරයෝ චේත්ස යි.

තණ්හා නිරොධා ආහාර නිරොධො යනු උපාදිණ්ණක වූද ආහාරයන්ට ප්‍රත්‍යයවූ මේ තෘෂ්ණාවගේ නිරොධයෙන් ආහාරයන්ගේ නිරොධය පැනෙයි. සෙස්ස කී ආකාරයමයි. මේ වනාහි (මතු කියනු ලබන්නේ) විශෙෂයයි- මෙහි චතුස්සත්‍යයෝම ස්වරූපයෙන්ම කියන ලද්දාහුය. මෙහි යම්සේද එසේ මෙයින් මත්තෙහිද සියලු වාරයන්හි (කියන ලද්දාහු) යයි. එහෙයින් සියලු තැන්හි නොමුළා වන්නහු විසින් සත්‍යයෝ උද්ධරණය කළයුත්තාහුය. තවද සියලු වාරයන්හි එත්තා වතාපි බො ආවුසො! යන මේ දෙශනා නියඹාතනය ඒ ඒ වාරයන්හි දෙසූ ධර්මයන්ගේ වශයෙන් යෙදිය යුතුයි. ඒ නියඹාතනයාගේ පළමු කොට මෙහි මෝ යොජනායි- එත්තාවතාපි යනු මේ ආහාර දෙශනාවෙහි වදාළ මනස්කාර ප්‍රතිවේධ වශයෙන්දයයි කියනලද වෙයි. සියලු තැන්හිම මේ ක්‍රමය වේයයි.

(ආහාර වර්ණනා නිමි)

සත්‍ය වර්ණනා

දැන් සාධාවුසො, යි පළමු ආකාරයෙන්ම තෙරුන්ගේ භාෂිතය පිළිගෙන අනුමෝදන්ව ඒ හික්ෂුහු මත්තෙහි ප්‍රශ්න විචාළාහුය. තෙරුණුවෝ ඔවුන්ට අත් ක්‍රමයකිනුදු ප්‍රකාශ කළහ. මෙයින් මතු සියලු වාරයන්හිම මේ ක්‍රමයයි එහෙයින් මෙයින් මතුයෙහි මෙබඳු වචනයක් ආමර්ෂණය නොකොට යම් යම්

ක්‍රමයකින් ප්‍රකාශ කෙරේද ඒ ඒ ක්‍රමයාගේම අරුත් වර්ණනා කරන්නෙහි, මේ වාරයාගේ වනාහි සංක්ෂේප දෙශනා වෙහි 'දුක්ඛඤ්ච පජානාති' යන මෙහි 'දුක්ඛං' - දුඃඛ සත්‍යය විස්තර දෙශනාවෙහි වනාහි යමක් කියයුතු වන්නේද ඒ සියල්ල විශුද්ධි මාර්ගයෙහි සත්‍ය නිර්දේශයෙහි කියන ලද්දේම වේයයි.

(සත්‍යවාර වර්ණනා නිමි.)

ජරා මරණ වර්ණනා

මෙයින් මන්නෙහි ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාද වශයෙන් දෙශනා නොමෝ වෙයි. එහි පළමුකොට ජරා මරණ වාරයෙහි 'තෙසං තෙසං' යන මෙය සංක්ෂේපයෙන් නොයෙක් සත්වයන්ගේ සාධාරණ නිර්දේශය, යි දතයුතු දෙවදත්තයාගේ යම් දිරිමක් වේද සොමදත්තයාගේ දිරිමක් වේදැ, යි මෙසේ වනාහි දවසකුත් කියන්නහුට සත්වයෝ කෙළවර වීමට නොමයෙන්. මේ දෙපදයෙන් වනාහි කිසි සත්වයෙක් ඇතුළත් කොට නො ගන්නා ලද්දේ නොවෙයි, එහෙයින් මේ සංක්ෂේපයෙන් නොයෙක් සත්වයන්ගේ සාධාරණ නිර්දේශය, යි කියන ලදී.

'තම්හි තම්හි' යන මෙය ගති ජාති වශයෙන් නොයෙක් සත්ව නිකායයන්ගේ සාධාරණ නිර්දේශය, යි.

'සත්ත නිකායෙ' - යනු සාධාරණ නිර්දේශයෙන් දක්වන ලද්දහුගේ ස්වරූපයෙන් දැක්වීමයි.

ජරාජීරණතා' යනාදියෙහි වනාහි 'ජරා' යනු ස්වභාව නිර්දේශය, යි 'ජීරණතා' යනු ආකාර නිර්දේශය, යි. 'ඛණ්ඩිච්චං' යනාදීහු කල්යාමෙහිදී කෘත්‍ය නිර්දේශයෝයි. පසුව කී පදදෙක ප්‍රකෘති නිර්දේශයෝයි. ඒ එසේමය - මෝ ජරා නොමෝ 'ජරා' යන මේ පදයෙන් ස්වභාව වශයෙන් දක්වන ලද්දය. එහෙයින් මේ 'ජරා' යන පදය ඒ ජරාවගේ ස්වභාව නිර්දේශය, යි. 'ජීරණතා' යන මේ පදයෙන් ආකාරවශයෙන් (ජරා නොමෝ) දක්වන ලද්දය, එහෙයින් මේ පදය ඒ ජරාවගේ ආකාර නිර්දේශය, යි.

'ඛණ්ඩිච්චං' යන මේ පදයෙන් කල් ඇවෑමෙහි දත් නිය - පොත්තන්ගේ කැඩුනු බව කරන කිසි විසින් (ජරා නොමෝ) දක්වන ලද්දය.)

‘පලාවිචං,’ යනමේ පදයෙන් කෙශ රොමයන්ගේ පැසුනු බව කරන කිය විසින් (ජරා දක්වන ලද.)

‘වලිත්තවතා’ යන මේ පදයෙන් මස් වියලවා සිවියෙහිද රැළි නැගීම් කරන කිය විසින් (ජරා නොමෝ) දක්වන ලදය. එහෙයින් මේ ‘බණ්ඩිචං’ යනාදි පදතුන කල් ඉක්මිමෙහි ඒ ජරාවගේ කෘත්‍ය නිර්දේශයෝයි ඒ පද තුනෙන් මේ විකාරයන් දැක්වීම් වශයෙන් ප්‍රකටවූ ප්‍රකට ජරානොමෝ දක්වන ලද. තවද ජලයාගේ හෝ වාතයාගේ හෝ වත්තියගේ හෝ තණ රුක් ආදීන්ගේ හාත්පසින් සිද්ධි ගිය බැවින් හෝ දා ගිය බැවින් හෝ ගිය මග යම්සේම ප්‍රකටවූයේ වේද, ඒ ගිය මග ඒ උදකාදිත්‍රම නොද වෙන්ද, එසේම ජරාව විසින් දත් ආදීන්හි කැඩුනු බැව් ඇ විසින් ගිය මග ප්‍රකටවූයේ ඇස දල්වාත් අරමුණු වශයෙන් ගන්නා ලැබෙයි. කැඩුනු බැව් ආදිහු ජරානොමෝ නොද වෙති. ඒ එසේමය- ජරා නොමෝ වක්ෂුර් විඥානයෙන් දතයුතු වුවක් නොවෙයි.

‘ආ යුනො සංභානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො’ යන මේ පදයන්ගෙන් වනාහි කල් ඉකුත්වීමෙහිම අභිවාක්තවූ (අතිශයින් ප්‍රකටවූ) ආයුෂ පිරිහීම් වක්ෂුරාදි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ පිරිපැයීම් නම්වූ ප්‍රකෘති වශයෙන් ජරා නොමෝ දක්වන ලදය. එහෙයින් මේ පසුව කී දෙපදය ඒ ජරාවගේ ප්‍රකෘති නිර්දේශයෝයයි, දත යුත්තාහුය. ඒ ජරා නිර්දේශයෙහි යම් හෙයකින් ජරාවට පැමිණියහුගේ ආශය (ජීවිතෙන්ද්‍රියය) පිරිහේද එහෙයින් ජරානොමෝ ‘ආයුනො සංභානි’ (ආයුහුගේ පිරිහීම) යයි එලොපචාර වශයෙන් වදාරණ ලද්දීය.

තවද යම් හෙයකින් තරුණ කාලයෙහි වෙසෙසින් පහන්වූ (එහෙයින්ම) සියුම්වූද තමහට විෂයවූ අරමුණ සුවසේම ගැනීමට සමර්ථවූ වක්ෂුරාදි ඉන්ද්‍රියයෝ ජරාවට පැමිණියහුගේ මිහි කිරීමට ගියාහු කැළඹුණාහු නො පැහැදුණාහු (එහෙයින්ම) ඖදාරිකවූත් තමහට විෂයවූ අරමුණ ගන්ට අසමර්ථවූවාහු වෙන්ද එහෙයින් ‘ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො’ (ඉදුරන්ගේ මිහිකිරීම) යයිද එලොපචාර වශයෙන්ම වදාරන ලද්දීය.

ද්විවිධ ජරා

මෙසේ දක්වනලද සියලුම ඕ ජරානොමෝ වනාහි ප්‍රකට ජරාය ප්‍රතිච්ඡන්ත ජරාය' යි ද්විවිධ වෙයි. ඔවුනතුරෙහි දන්තාදීන්හි බණ්ඩ භාවාදිය දක්නා ලබන හෙයින් රූප ධර්මයන්හි මෝනොමෝ ප්‍රකට ජරා නමු. එතකුදු වුවත් අරූප ධර්මයන්හි ජරා එබඳුවූ විකාරයක්නුගේ නොදැක්ම හෙයින් ප්‍රතිච්ඡන්ත ජරා නමු. නැවත අවිච් ජරාය සච්චි ජරාය, යි මෙසේත් ද්විවිධ වෙයි. ඒ ද්වෙවිධායෙහි මිණි කනා රිදී පබළු සඳ හිරු ආදීන්ගේ මෙන්ද මන්ද දශකාදි අවස්ථාවන්හි ප්‍රාණීන්ගේ මෙන්ද මල් පල පල ආදි අවස්ථාවන්හි අප්‍රාණීන්ගේ මෙන්ද අතරතුර වර්ණ විශේෂාදීන්ගේ නොදන හැකි බව හෙයින් ඕ ජරා අවිච් ජරා නමු. නිරන්තර ජරාය' යන අර්ථයි ඒ මිණිකනා ඇ වස්තූන් කෙරෙන් අන්‍යවූ යථොක්ත දන්තාදීන්හි අතරතුර වර්ණ විශේෂාදීන්ගේ සුවසේ දන හැකි බව හෙයින් ඕ ජරා නොමෝ සච්චිජරා නමැයි දයයුතුම වෙයි

මෙයින් මතුයෙහි 'තෙසං තෙසං' යනාදිය කී ආකාරයෙන්ම දතයුතු. 'චුති වචනතා' යනාදියෙහි වනාහි 'චුති' යනු ව්‍යුත්ථිම් වශයෙන් කියනු ලැබේ එක ස්කන්ධ වස්තුස්කන්ධ පඤ්චස්කන්ධයන්ට මේ (ව්‍යුති යනු) සාමාන්‍ය වචනයෙකි. 'වචනතා' යන භාවප්‍රත්‍යය යුක්ත වචනයෙන් ලක්ෂණ දැක්වීමයි 'භෙදෝ' යන වචනයෙන් ව්‍යුති ස්කන්ධයන්ගේ භංගය පිළිබඳ පැවැත්ම දැක්වීමයි.

'අන්තර්ධානං' යනු බුන් සටයාගේ මෙන් හින්න වූ ව්‍යුති සංඛ්‍යාත ස්කන්ධයන්ගේ යම්කිසි පරිද්දෙකින් නොපැවැත්ම දැක්වීමයි.

'මච්චුමරණං' - යනු මෘත්‍යු නම්වූ මරණය, ඒ වචනයෙන් සමුච්ඡේද මරණාදිය වළකයි. 'කාල' නම් අන්තකය. ඔහුගේ ක්‍රියාව 'කාල කිරියා' නම්. මේ වචනයෙන් ලොක සම්මුති වශයෙන් මරණය දක්වයි. මෙවිට පරමාර්ථය දක්වන්ට 'බන්ධානං භෙදෝ' යනාදිය වදාළහ.

ඒ එසේමයි- පරමාර්ථ වශයෙන් ස්කන්ධයෝ තුමුම බිඳෙති, කිසි සත්වයෙක් නම් නොමැරෙයි. ස්කන්ධයන් බිඳෙන කල්හි සත්වයා මැරෙයි කියාද බිඳුනු කල්හි මළේය, යි කියාද ව්‍යවහාරය

වෙයි. මේ දෙපදයන් අතුරෙහි චතුරොකාර පඤ්චවොකාර භවයන්ගේ වශයෙන් ස්කන්ධයන්ගේ බිඳීම දතයුතු එකවොකාරභවයාගේ වශයෙන් කලෙවරයාගේ නික්මෙපය (ශරීරය බහාතැබීම) දතයුතු, නොහොත් චතුරොකාරභවයාගේ වශයෙන් ස්කන්ධයන්ගේ බිඳීමද, ශෛෂ්ඨවයාගේ වශයෙන් කලෙවරයාගේ නික්මෙපයද දතයුතුයි. කුමක් හෙයින්ද යත්, එකපඤ්චවොකාර භවද්වයෙහිම රූප කාය නම්වූ කලෙවරයාගේ සම්භවය හෙයින්. නොහොත් යම් හෙයකින් චාතුර්මහාරාජ්කාදීන්හි ස්කන්ධයෝ බිඳෙත්ම වෙන්ද, කිසිවක් බහා නොලත්ද එහෙයින් ඔවුන්ගේ වශයෙන් ස්කන්ධයන්ගේ හෙදය දතයුතු. මනුෂ්‍යාදීන් කෙරෙහි කලෙවරයාගේ නික්මෙපය දතයුතු. මෙහිදු කලෙවරයාගේ බහා තැබීම කෙරෙහි මරණය තෙමේ 'කලෙබරස්ස නික්බෙපො,' යි කියනලදැ, යි මෙසේ අර්ථය දතයුතු. 'ඉති අයඤ්ච ජරා ඉදඤ්ච මරණං ඉදං වුච්චාතවුසො' යන මේ දෙකම එක් තැන් කොට 'ජරා මරණ' යයි කියනු ලැබේ. සෙස්ස කී ක්‍රමයම වේයයි.

(ජරා මරණ වර්ණනා නිමි.)

ජාති වර්ණනා

ජාතිවාරයෙහි ජාති සඤ්ජාති. යනාදි තැන්හි ඉපදීම් අර්ථයෙන් 'ජාති' නමු. ඕ ජාතිතොමෝ නොපිරිපුන් ආයතන ඇත්තවුන්ගේ වශයෙන් කියනලදී. මොනවට ඉපදීම් අර්ථයෙන් සඤ්ජාති' නම්. ඕ තොමෝ පිරිපුන් අවයව ඇත්තවුන්ගේ වශයෙන් කියනලදී. මවුකුසට පිටිසිම් අර්ථයෙන් 'ඔක්කන්ති' නම්. ඕතොමෝ අණ්ඩජ ජරායුජ යොනින් ගේ වශයෙන් කියන ලදී. ඔවුහු වනාහි අණ්ඩකොෂයෙහිද, වස්තිකොෂයෙහිද පිළිසිදගන්නාහු පිටිසෙන්නවුන් මෙන් පිළිසිද ගනිත්. ප්‍රකටවූ ඉපදීමය යන අර්ථයෙන් 'අභිනිබ්බන්ති' නම් ඕතොමෝ සංස්වෙදජ ඖෂපාතික වශයෙන් වදාරන ලදී. ඔවුහු වනාහි ප්‍රකටවූවාහුම වී උපදිති. මෝ පළමුකොට දක්වනලද්දී ව්‍යවහාර දෙශනායි. මෙවිට පරමාර්ථ දෙශනා තොමෝම වෙයි.

පරමාර්ථ වශයෙන් ස්කන්ධයෝම පහළ වෙති. සත්වයෙක් පහළ නොවෙයි. ඒ පරමාර්ථ දෙශනාවෙහි 'බන්ධානං' යනු එකවොකාර භවයෙහි එක් රූපස්කන්ධයාගේ ගැනීමද චතුර්වොකාර භවයෙහි (වේදනාදිවූ) චතුස්කන්ධයන්ගේ ගැනීමද පඤ්චවොකාර භවයෙහි පඤ්චස්කන්ධයන්ගේම ගැනීමද දකුණු.

'පාතුභාවො' - ඉපදීම.

'ආයතන නානං' යන මේ පදයෙහි ඒ ඒ භවයෙහි උපදනාවූ ආයතනයන්ගේ වශයෙන් සංග්‍රහය දකුණු.

'පටිලාභො' - සන්තතියෙහි (පිළිවෙළ නොසිඳ පැවැත්මෙහි) පහළවීම, ඒ එසේමයි - පහළවන්නාවූම ඒ ආයතනයෝ ප්‍රතිලබ්ධිවූවාහු නම් වෙති.

'අයං වූච්චතාවුසො ජාති යන' මේ පදයෙන් ව්‍යවහාර විසින්ද පරමාර්ථ විසින්ද දෙසූ ජාතියගේ නිගමනය කෙරෙති.

'භවසමුදයා' යන මෙහි වනාහි ජාතියට ප්‍රත්‍යයවූ කර්ම භවය දකුණු, සෙස්ස කී නයමයි.

(ජාති වර්ණනා නිමි)

භව වර්ණනා

භවචාරයෙහි 'කාමභවො' යනු කර්මභවයද උපප්‍රාප්ති භවයද, ඒ විවිධ භවයන් අතුරෙහි 'කාමභව' නම්, කාමභවයට පැමිණෙන්නාවූ කර්මය මයි. ඒ එසේමයි - ඒ කර්මභවය උපප්‍රාප්තිභවයට කරුණු බැවින් 'සුඛො බුද්ධානං උප්පදො දුක්ඛෙ පාපස්ස උච්චයො' යනාදීහු මෙන් ඵලව්‍යවහාරයෙන් භවය, යයි කියනලද 'උපපත්තිභව' නම්. ඒ කර්මය විසින් උපදවනලද උපාදිණ්ණස්කන්ධ පඤ්චකයයි, සැබව - ඒ උපාදිණ්ණස්කන්ධපඤ්චකය ඒ (එකවොකාරාදි) භවයෙහිවේ යයි කොට භවය, යි කියනලද මෙසේ සර්වප්‍රකාරයෙන් ම මේ (කාමභවූපගවූ) කර්මයද (උපාදිණ්ණ ස්කන්ධපඤ්චකය, යි කියන ලද) උපප්‍රාප්තියද මේ දෙකම මේ භවනිර්දේශයෙහි කාමභවය, යි කියන ලද, රූපාරූපභවයන්හිද මේ ක්‍රමයයි. 'උපාදාන සමුදයා' යන මෙහි වනාහි උපාදානය කුශල කර්ම

හවයට උපනිශ්‍රය වශයෙන්ම ප්‍රත්‍යය වෙයි. අකුශල කර්ම හවයට උපනිශ්‍රය වශයෙන්ද සහජාතීන්ගේ වශයෙන්ද ප්‍රත්‍යය වෙයි- සියලුම උපප්‍රාප්තිහවයට වනාහි උපනිශ්‍රය වශයෙන්ම ප්‍රත්‍යය වෙයි. සෙස්ස කී ක්‍රමයමයි.

උපාදාන වර්ණනා

උපාදාන වාරයෙහි 'කාමුපාදානං' යනාදී තැන්හි මේ කරණකොටගෙන වස්තු නම් වූ කාමය දැඩිකොට ගනිත්. තෙමේ හෝ වස්තුකාමය දැඩිකොට ගනිනු, යි 'කාමුපාදාන' නම. කාමවූයේත් හේ, ය උපාදානවූයේත් හේනු, යි හෝ කාමුපාදාන නම් වේ.

'උපාදානං' යි දැඩිකොට ගැනීම කියනු ලැබේ. ඒ එසේ මය. මෙහි 'උප' ශබ්දයතෙමේ 'දාසාර්ථය' උපායාස' 'උපක්කුට්ඨ' යනාදියෙහි මෙනි. (කාමුපාදාන යන) මේ වචනය පඤ්චකාමගුණික රාගයට නමකි. මේ කියන ලද්දේ මෙහි සංක්ෂෙපයයි. මෙය විස්තර වශයෙන් වනාහි 'තත්ථ කතමං කාමුපාදානං, යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො' යි. වදාළ ආකාරයෙන්ම දතයුතු. එසේම දෘෂ්ටි වූවාත් ඕ තොමෝය. උපාදාන වූවාත් ඕතොමෝනු, යි දිට්ඨුපාදාන නම්. නොහොත් දෘෂ්ටිය දැඩිකොට ගනී. හෝ මේ කරණකොට ගෙන දෘෂ්ටිය දැඩිකොට ගනින්නු, යි 'දිට්ඨුපාදාන නම්, සැබව පළම ගත් මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය පසුවගත් දෘෂ්ටි තොමෝ දැඩිකොට ගනී, තවද (සත්ථවයෝ) පසුව ගත් දෘෂ්ටිය පළමු දෘෂ්ටිය කරණ කොටගෙන දැඩිව ගනිත්, වදාළේමය. 'සස්සතො අත්තා ව ලොකො ව ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤං, යනාදිය මේ (දිට්ඨුපාදාන යන වචනය) ශීලව්‍රතොපාදාන ආත්මවාදොපාදානයන් තොරකොට ඇති-සියලු දෘෂ්ටිසහගතයහට නමකි, මේ මෙහි සංක්ෂෙපය, යි. විස්තර වශයෙන් වනාහි මේ පදය 'තත්ථ කතමං දිට්ඨුපාදානං? තත්ථී දින්නං, යි වදාළ ආකාරයෙන්ම දතයුතු. එසේම මේ කරණකොටගෙන (සත්ථවයෝ) ශීලව්‍රතය දැඩිකොට ගනිත්, තෙමේ හෝ ඒ මිථ්‍යා දර්ශනය දැඩිකොට ගනිනුයි නොහොත් ශීලව්‍රතයේත් හේය, උපාදාන වූයේත් හේනු, යි 'ශීලබ්බතුපාදාන' නම්. ගොශීල ගොවුතාදීහුම මෙසේ ශුද්ධිය වේය, යි

අභිනිවේශය කරන්නනුට තුමුම උපාදායෝ නම් වෙති. මේ මෙහි සංක්ෂේපය, යි විස්තර වශයෙන් වනාහි මෙය 'තත්ථ කතමං සීලබ්බතුපාදානං? ඉතො බහිද්ධා සමණ භුත්මාණානං සීලෙන සුද්ධි'යි වදාළ ක්‍රමයෙන්ම දතයුතු. එපරිද්දෙන් මේ කරණකොටගෙන සත්වයෝ කියන්නු, යි වාද නම්. මේ කරණකොටගෙන දැඩිකොට ගනින්නුයි 'උපාදාන' නම්. කුමක් කියන්නේ? දැඩිකොට හෝ ගනින්නේ යත් ආත්ම යයි. ආත්මයාගේ වාදය (ප්‍රකාශයට කරුණු වූවක්) දැඩිකොට ගැනීම අත්තවාදපාදාන' නම්. ආත්මය යන වචන මාත්‍රයම හෝ මේ කරණකොට ගෙන ආත්මයයි දැඩිකොට ගනිනුයි ආත්මවාදොපාදාන නම්. මේ (අත්තවාදපාදාන, යනු) විංශති වස්තුවකවූ ස්වකාය දෘෂ්ටියට නමකි. මේ මෙහි (දක්වන ලද්දේ) සංක්ෂේපයයි විස්තර වශයෙන් වනාහි මේ ආත්මවාදොපාදානය 'තත්ථ කතමං අත්තවාදපාදානං? ඉධ අස්සුතවා පුට්ඨජ්ජනො අරියානං අදස්සාවි' යි වදාළ ක්‍රමයෙන්ම දත යුතුයි.

'තණ්හා සමුදයා' යන මෙහි තෘෂ්ණා තොමෝ කාමො පාදානයට උපනිශ්‍රය වශයෙන් හෝ අනන්තර- සමනන්තර- නත්ථි- විගත- ආසෙවන වශයෙන් හෝ ප්‍රත්‍යය වෙයි. සෙසු උපාදානයන්ට වනාහි සහජාතාදී වශයෙන්ද ප්‍රත්‍යය වෙයි, සෙස්ස කී නයමයි.

තෘෂ්ණා වර්ණනා

තණ්හා වාරයෙහි 'රූප තණ්හා -පෙ- ධම්ම තණ්හා' යන වක්ෂ්‍රද්වාරාදීන්හි ජවන්විටියෙහි පැවති තෘෂ්ණාවට සිටු පිත්ය, බමුණු පිත්ය, යන මේ ආදියෙහි පියා කෙරෙන් ආ නාමය මෙන් පියා වැනිවූ අරමුණ කෙරෙන් ආ නමකි, මෙහිදු රූපය අරමුණුකොට ඇති තෘෂ්ණා රූපයෙහි තෘෂ්ණා වනු, යි 'රූපතණ්හා' නමු. ඕ රූප තෘෂ්ණා තොමෝ කාමරාග භාවයෙන් රූපාරම්මණය ආස්වාදනය කරමින් පවත්නි කාම තණ්හා නමු. ශාශ්වත දෘෂ්ටි සහගතවූ රාග භාවයෙන් රූපය නිත්‍යය ධ්‍රැවය ශාශ්වතය, යි මෙසේ ආස්වාදනය කරමින් පවත්නි 'භවතණ්හා' නමු. උච්ඡේද දෘෂ්ටි සහගතවූ රාගභාවයෙන් රූපාරම්මාණය සිද්ධෙයි නැසෙයි පරලොව නොවන්නේය, යි මෙසේ ආස්වාදනය

කරමින් පවත්නි 'විභව තණහා' නමැයි, මෙසේ ත්‍රිවිධ වෙයි. රූපතාණ්ණා තොමෝ යම්සේද ශබ්ද තාණ්ණාදීහුද එසේ වෙති. මෙසෙයින් මොවුහු අටළොස් තාණ්ණාවන්ගේ විවර්තයෝ වෙති. ඔහු අටළොස්දෙන අධ්‍යාත්ම රූපාදියෙහි අටළොසෙක, වාහ්‍ය රූපාදියෙහි අටළොසෙකැයි සතිසක් වෙති. මෙසේ (මේ ක්‍රමයෙන්) අතිතවූවාහු (ක්ෂණත්‍රයට පැමිණියාහු) සතිසෙක අනාගතවූවාහු (ක්ෂණත්‍රයට නොපැමිණියාහු) සතිසෙක. ප්‍රත්‍යත්පන්න වූවාහු (ක්ෂණත්‍රයෙහි පවත්නාහු) සතිසෙක, යි එක්සිය අටක් වෙති නොහොත්- 'අප්ඤ්ඤානිකස්සුපාදාය අස්මිති සති ඉත්ථිස්මිති හොති යන මේ ආදිවූ ආධ්‍යාත්මික රූපාදිය ඇසුරු කළාහු අටළොසෙක.

'ඛාහිරස්සුපාදාය ඉමිනා අස්මිති සති ඉමිනා ඉත්ථස්මිති හොති යි වාහ්‍ය රූපාදිය ඇසුරු කළාහු අටළොසෙක, යි සති සක් වෙති මෙනයින් අතීතයෝ සතිසෙක අනාගතයෝ සතිසෙක ප්‍රත්‍යත්පන්නයෝ සතිසෙක යි මෙසේක් එක්සිය අටක් තාණ්ණා විවර්තයෝ වෙති නැවත සංග්‍රහ කරන ලබන කල්හි අරූපාදි රම්මණයන්හි සයක්ම තාණ්ණා කායයෝද තුනක්ම කාම තාණ්ණාදීහුද වෙන් යයි මෙසේ-

නිර්දෙශාර්ථයෙහිවූ තණ්හා ශබ්දයෙන් නිර්දෙශ විස්තර වශයෙන්ද විස්තර වූවහුගෙන් නැවත සංග්‍රහ වශයෙන්ද නුවණැත්තහු විසින් තණ්හාව දතයුත්තිය.

'වෙදනා සමුදය, යන මෙහි වනාහි වෙදනා, යි විපාකවෙදනාව අදහස් කරන ලද්දීය,' ඕනෙතොමෝ සදොර් තාණ්ණාවට ප්‍රත්‍යය කෙසේ වෙද යත් ආස්වාද කළයුතු බැවිනි. සැබව සුබ වෙදනාවෙහි ආස්වාදනය හෙතෙකොට ගෙන සත්වයෝ ඒ වෙදනාවට මමත්වය කරන්නාහු වෙදනාවෙහි තාණ්ණාව උපදවා සුබ වෙදනා රාගයෙන් රක්තයෝව එක්සුර්ද්වාරයෙහි ඉෂ්ටවූම රූපයක් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති. නැවත ලද්දාහු එය ආස්වාදනය කෙරෙති. සුව අරමුණු දෙන්නාහු සිත්කරු ආදීන්ටද සත්කාර කෙරෙති, එපරිද්දෙන් ශ්‍රෝත්‍රවාරාදියෙහි ඉෂ්ටවූම ශබ්දාදීන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති. ලද්දාහුද ඒ ශබ්දාදීන් ආස්වාදනය කෙරෙති. ආලම්බන දායකවූ විණාවාදකය සුවදකරුය අරක්ඇමිය පෙහෙරුය විවිධ ශිල්ප

සන්දර්ශකය යනාදීන්ටද සත්කාර කෙරෙති. කුමක් මෙන්ද යත්, පුත්‍ර ස්තේහයෙන් පුත්‍රට මමත්වය කරන්නාහු කිරී මවටද යම්සේ සත්කාර කෙරෙත්ද, සැපවූ ගිතෙල් කිරී ආදියම ඇට පොවත්ද, වළඳවත්ද, එමෙන් සෙස්ස කී නයමයි.

දෙවන වර්ණනා

වෙදනා වාරයෙහි 'වෙදනාකායා'- වෙදනා සමූහයෝ 'චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා -පෙ- මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා' යන මේ නාමය 'චක්ඛුසම්ඵස්සජාවෙදනා අත්ථි කුසලා අත්ථි අකුසලා අත්ථි අව්‍යාකතා' යි මෙසේ විභංගයෙහි ආ බැවින් චක්ඛුර්ද්වාරාදියෙහි පැවති කුශලාකුශලාව්‍යාකෘත වෙදනාවන්ට ශාරීපුත්‍රය, මන්තණීපුත්‍රය, යන මේ ආදි නාමයන්හි මවුකෙරෙත් ආ නාමය මෙන් මාතෘසමානවූ වස්තුවකෙරෙත් ආ නාමයකි. මෙහි වචනාර්ථය වනාහි චක්ඛුසංස්පර්ශ හෙතුවෙන් උපන් වෙදනා චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා නමු සියලු තැන්හි මේ ක්‍රමයයි. මෝ පළමුකොට දක්වන ලද්දී සර්ව සංග්‍රාහිකා කථාය. විපාක වශයෙන් චක්ඛුර්ද්වාරයෙහි චක්ඛු විඥානයෝ දෙදෙනය මනොධාතුහු දෙදෙනය මනොවිඥාන ධාතුහු තිදෙන යන මොවුන් හා සම්ප්‍රසුක්ත වශයෙන් (චක්ඛුසම්ඵස්ස හෙතුවෙන් උපන්) වෙදනා නොමෝ දතයුතු. ශ්‍රොත්‍රද්වාරාදියෙහිද මේ ක්‍රමයයි මනොද්වාරයෙහි මනො විඥාන ධාතුසම්ප්‍රසුක්තවූ වෙදනාමයි

'ඵස්සසමුදයා' යන මෙහි වනාහි පඤ්චද්වාරයෙහි සහජාත චක්ඛුසම්ඵස්සාදීන්ගේ සමුදයහෙතුවකොටගෙන පඤ්චවස්තුක වෙදනාවන්ගේ සමුදය වෙයි. අවශෙෂයන්ට චක්ඛුසම්ඵස්සාදීහු උපනිශ්‍රයාදී වශයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙති. මනොද්වාරයෙහි තදාලම්බන වෙදනාවන්ගේද ආද්වාරිකවූ ප්‍රතිසන්ධිභවාංග වූති වෙදනාවන්ගේද සහජාතවූ මනොසම්ඵස්ස සමුදය හෙතුවකොටගෙන පහළවීම වේය යි දතයුතු. සෙස්ස කී නයමයි.

ස්පර්ශ වර්ණනා

ඵස්සවාරයෙහි 'චක්ඛුසම්ඵස්සො' ඇසෙහි ස්පර්ශය සියලු තැන්හි මේ ක්‍රමයයි. චක්ඛුසම්ඵස්සො- කායසම්ඵස්සො' යි මෙතෙක් වචනයෙන්ද කුශල විපාක අකුශල විපාකවූ පඤ්ච වස්තුකවූ ස්පර්ශයෝ දසදෙන දොවන ලද්දාහු වෙති.

‘මනොසම්ඵස්සෝ’ යන මේ වචනයෙන් සෙසු දෙවිසි ලොකිකවිපාකයන් හා එකොත්පාදාදි භාවයෙන් සම්ප්‍රසක්ත වූ ස්පර්ශයෝ වදාරන ලදහුය.

‘සලායතන සමුදයා’ යනු එක්සුරායතනාදිවූ ඡඩායතනයන්ගේ හටගැනීම හේතුකොටගෙන මේ සවැදැරුම්වූම ස්පර්ශයාගේ හටගැනීම වේය, යි දතයුතු. සෙස්ස කී ආකාර ඇත්තේම වේය යි.

ඡඩායතන වර්ණනා

සලායතන වාරයෙහි ‘එක්ඛායතනං’ යනාදි පදයන්හි යමක් කියයුතුද ඒ සියල්ල විශුද්ධිමාර්ගයෙහි ස්කන්ධනිර්දේශයෙහි ආ ආයතන නිර්දේශයෙහිද කී ආකාරමයි. ‘නාමරූප සමුදයා’ යන මෙහි වනාහි යම් නාමයකුත් යම් රූපයකුත් යම් නාමරූපයකුත් ඒ ආයතනයම ප්‍රත්‍යයවේද, ඒ නාමරූපයාගේ වශයෙන් විශුද්ධිමාර්ගයෙහි ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද නිර්දේශයෙහි කී ක්‍රමයෙන් නාමරූපයන්ගේ හටගැනීමෙන් ඡඩායතනයන්ගේ හටගැනීම දතයුතු. සෙස්ස උක්තප්‍රකාරම වේය, යි.

නාමරූප වර්ණනා

නාමරූප වාරයෙහි නැමීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේ නාම නම් බිඳීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේ රූප නම් ඒ නාමරූපයාගේ විත්ථාරවාරයෙහි වනාහි වේදනා යනු වේදනාස්කන්ධ යයි. ‘සඤ්ඤා’ යනු සංඥාස්කන්ධයයි. චෙතනාය ස්පර්ශය මනස්කාරය යන මොහු ‘සංඛාරක්ඛන්ධ’ යයි දතයුතු.

තවද එකාන්තයෙන් සංස්කාරසකන්ධසංගෘහිතවූ ධර්මයෝ වෙති. එතකුදුවත් මොහු තිදෙන සර්වදුර්වලවූ විත්තයන්හි පවා (යම් හෙයකින්) වෙන්ද එහෙයින් මේ වූන්ගේම වශයෙන් මෙහි සංස්කාරස්කන්ධය දක්වනලද, ‘චත්තාරි මහා භූතානි’ යන මෙහි ‘චත්තාරි’ යනු ගණන පරිච්ඡේදයයි. ‘මහා භූතානි’ යනු පෘථි ව්‍යප්තෙජෝවායී යන මොහුයි, යම් කරුණෙකින් වනාහි ඔවුහු මහාභූතයෝය, යි කියනු ලැබෙත්ද මෙහි අන්‍යවූ යම් විනිශ්චයනයකුත් වේද ඒ සියල්ල විශුද්ධි මාර්ගයෙහි රූපස්කන්ධ නිර්දේශයෙහි කියන ලද්දේය.

‘චතුන්නං ච මහා භූතානං උපාදාය’ යන මෙහි වනාහි චතුන්නං යනු උපයොගා (කර්මා) ඊටයෙහි ස්වාමිවචනයි. සතර

මහාභූතයන්, යි කියන ලද වෙයි. 'උපාදාය' යන උපාදානය කොට ගෙන යන අර්ථය ඇතැම් ආවායඝිකෙනෙක් නිශ්‍රය කොට, යිද (අරුත් බෙණෙනි) 'වත්තමානං' යන මේද මෙහි පාඨශෙෂයි, නොහොත් මේ සමුහාර්ථයෙහි ස්වාමිවචනයි. එහෙයින් සතරමහාභූතයන්ගේ සමුහයගෙන හෙවත් ඇසුරු කොට පවත්නාවූ රූපය, යි මේ අර්ථය දතයුතුයි. මෙසේ සියලු තැන්හිම පාරිච්ඡාදිවූ යම් සතර මහාභූත කෙනෙකුත් වෙන්ද සතරමහාභූතයන් නිසා පවත්නාවූ යම් චක්ෂුරායතනාදි හෙදයෙන් අභිධර්මයෙහි පෙලෙහිම වදාළ තෙවිසිවැදැරුම් රූපයකුත් වේද, ඒ සියල්ලම රූපය, යි දතයුතු. 'විඤ්ඤාණ සමුදයා' යන මෙහි වනාහි යම් විඥානයක් නම් නාමයකටද යම් රූපයකටද යම් නාමරූපයකටද ප්‍රත්‍යය වේ නම් ඒ ප්‍රතිසන්ධි විඥානයාගේ වශයෙන් විශුද්ධිමාර්ගයෙහි ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාද නිර්දේශයෙහි කී ආකාරයෙන්ම විඥානයාගේ හටගැනීමෙන් නාමරූපයාගේ හටගැනීම දතයුතු. සෙස්ස කී තයමයි.

විඥාන වර්ණනා

විඤ්ඤාණවාරයෙහි 'චක්ඛුවිඤ්ඤාණං' යනු ඇසෙහි විඥානය හෙවත් ඇස හේතුකොටගෙන හටගත් විඥානය නු, යි චක්ඛුවිඤ්ඤාණ නම්. සොතසානජ්විහාකාය විඤ්ඤාණයෝද මෙසේයි අන්‍යවූ (මනොවිඥානය) වනාහි සිතම විඥානය වූයේ නු, යි 'මනො විඤ්ඤාණ' නම්. දෙපස් විඥානයන් තොර කොට ඇති ත්‍රේහුමක විපාක චිත්තයට මේ මනොවිඤ්ඤාණ යනු නමකි. 'සංඛාරසමුදයා' යන මෙහි වනාහි යම් සංස්කාරයෙක් තෙම යම් විඥානයකට ප්‍රත්‍යය වේද ඒ සංස්කාරයාගේ වශයෙන් විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කී ආකාරයෙන්ම සංස්කාරයන්ගේ හටගැනීමෙන් විඥානයාගේ හටගැනීම දතයුතුයි. සෙස්ස කී ආකාරයම, යි.

සංස්කාර වර්ණනා

සංඛාරවාරයෙහි සකස්කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ 'සංඛාර' නම්. මේ සංස්කාරයාගේ විස්තාර වාරයෙහි වනාහි 'කායසංඛාරො' යනු කයින් පවත්වනලද සංස්කාරය යි කාය ද්වාරයෙහි මද වශයෙන් පැවති කාමාවචර කුශලයන් වශයෙන්

අටදෙනෙකුටද අකුශලයන් වශයෙන් දොළොස්කට දැයි, විසිආකාරවූ කායසංස්කරණවන්ට මේ නමකි. චචි සංඛාරො යනු වාග්ද්වාරයෙහි වාග්හෙද වශයෙන් පැවති විසි වැදෑරුම්වූම වාක්සංස්කරණවන්ට මේ නමකි. 'චිත්ත සංඛාරො' යනු සිතින් පැවති සංස්කාරය, යි. කායවාග්ද්වාරයන්හි මඳ පැවැත්ම නොකොට රහසෙහි හිඳ සිතන්නහුට පැවති ලෝකික කුශලාකුශලවශයෙන් එකුන්හිස් මනෝසංස්කරණවන්ට මේ නමකි. 'අවිජ්ජාසමුදයා' යන මෙහි චිත්තාහි කුශලයන්ට උපනිශ්‍රය වශයෙන්ද අකුශලයන්ට සහජාතාදී වශයෙන්ද අවිද්‍යා නොමෝ ප්‍රත්‍යය වන්නිය, යි දතයුත්තිය. සෙස්ස කී ආකාරයමයි.

අවිද්‍යා වර්ණනා

අවිජ්ජාවාරයෙහි දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං - දුඛසත්‍යවිෂයෙහි නොදැනීම මෙය මොහයට නමකි. 'සමුදයෙ අඤ්ඤාණං' යනාදී තැන්හිද මේ ක්‍රමය, යි ඔවුනතුරෙහි කරුණු සතරකින් දුඛසත්‍යයෙහි නොදැනීම දතයුතුයි, ඇතුළත්වීම් වශයෙන්ද වස්තු වශයෙන්ද අ මුණු වශයෙන්ද පිළිසෙවීම් වශයෙන්දැ යි කියායි. ඒ එසේමය - ඒ දුඛයෙහි නොදැනීම දුඛ සත්‍යපයභාවයෙන් බැවින් දුඛසත්‍යයෙහි ඇතුළත්වේ. දුඛ සත්‍යයද ඊට නිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයභාවයෙන් වස්තු වෙයි. ආරම්භණ ප්‍රත්‍යය භාවයෙන් අරමුණු වෙයි. දුඛසත්‍යයම එය ප්‍රතිවිජාදනය කෙරෙයි. ඒ දුඛයාගේ අවිපරිතවූ ලක්ෂණ ප්‍රතිවේදය වැළකීම් වශයෙන්ද ඒ දුඛයෙහි ඥානයාගේ පැවැත්ම නොදීම වශයෙන්ද වේ. සමුදය සත්‍යයෙහි නොදැන්ම කරුණු තුනකින් දතයුතුයි. වස්තු වශයෙන්ද අරමුණු වශයෙන්ද පිළිසෙවීම් වශයෙන්දැ යි කියායි. නිරොධ සත්‍යයෙහිද ප්‍රතිපදාවෙහි (-මාර්ගසත්‍යයෙහි) ද නොදැනීම ප්‍රතිවිජාදන වශයෙන් එක් කරුණකින්ම දතයුතුයි. ඒ එසේමැයි - නිරොධ ප්‍රතිපදාවන්ගේ ප්‍රතිවිජාදනයම නොදැන්ම වෙයි. ඒ නිරොධ ප්‍රතිපදාවන්ගේ අවිපරිතවූ ලක්ෂණ ප්‍රතිවේදය වැළකීම වශයෙන්ද ඒ නිරොධ ප්‍රතිපදාවන්හි ඥාන ප්‍රවෘත්තිය නොදීම වශයෙන්ද වෙයි. ඒ අඤ්ඤාණය (නොදැන්ම) එහි ඇතුළත් වූයේ නොවෙයි. ඒ සත්‍යද්වයෙහි අපයභාවයෙන් බැවින්, ඒ නොදැන්මට ඒ සත්‍යද්වය වස්තු වූයේ නොවෙයි. සහජාත නොවූ බැවින්, අරමුණු වූයේ නොවෙයි. ඒ සත්‍යද්වය අරහයා

නොපවත්නා හෙයින්. සැබව- පශ්චිමවූ නිරෝධ ප්‍රතිපදා සත්‍යද්වය ගම්හිර බැවින් දක්නට දුෂ්කර වෙයි. එහි (සත්‍ය ප්‍රතිවිෂාදනය කරන හෙයින්) අන්ධවූ නොදැන්ම නොපවතී. සූර්වවූ (දු බසමුදය) සත්‍යද්වය වනාහි ප්‍රත්‍යනිකාර්ථයෙන් ස්වභාවලක්ෂණය තමා දැකීමට දුෂ්කර බැවින් ගම්හිරවේ. එහි විපය්‍යාසග්‍රාහවශයෙන් (නොදැන්ම) පවතී. තවද 'දුක්ඛේ' යි මෙතෙකින් සංග්‍රහ වශයෙන්ද වස්තු වශයෙන්ද ආරම්භණ වශයෙන්ද කෘත්‍ය වශයෙන්ද අවිද්‍යානොමෝ දක්වන ලදී. 'දුක්ඛසමුදයේ' යි මෙතෙකින් වස්තුවශයෙන්ද ආරම්භණ වශයෙන්ද කෘත්‍යවශයෙන්ද (අවිද්‍යානොමෝ දක්වන ලදී.) 'දුක්ඛනිරෝධ දුක්ඛනිරෝධගාමිනියා පටිපදාය' යි මෙතෙකින් කෘත්‍යවශයෙන් (අවිද්‍යානොමෝ දක්වන ලදී.) අවිශේෂයෙන් වනාහි 'අඤ්ඤාණං' යන මේ වචනයෙන් ස්වභාව වශයෙන් (අවිද්‍යා නොමෝ) දක්වන ලද්දිය යි දතයුත්තිය. 'ආසව සමුදයා' යන මෙහි වනාහි කාමාශ්‍රව භවාශ්‍රවයෝ සහජාතාදීන්ගේ වශයෙන් අවිද්‍යාවට ප්‍රත්‍යය වෙති. අවිද්‍යාශ්‍රවය උපනිශ්‍රය වශයෙන්ම (ප්‍රත්‍යය වෙයි.) තවද මෙහි පළමු උපන් අවිද්‍යා නාමෝ අවිද්‍යාශ්‍රවය, යි දතයුත්තිය. ඕනොමෝ පසුව පසුව උපන් අවිද්‍යාවට උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය වෙයි. සෙස්ස කියන ලද ක්‍රමයමයි.

ආශ්‍රව වර්ණනා

ආසව වාරයෙහි 'අවිජ්ජා සමුදයා' යන මෙහි අවිද්‍යා නොමෝ කාමාශ්‍රව භවාශ්‍රවයන්ට සහජාතාදීන්ගේ වශයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙයි. අවිද්‍යාශ්‍රවයට උපනිශ්‍රය වශයෙන්ම (ප්‍රත්‍යය වෙයි) තවද මෙහි පසුව පසුව උපන් අවිද්‍යා නොමෝ අවිද්‍යා ශ්‍රවයයි දතයුත්තිය. පළමු උපන්නි අවිද්‍යාවයි. ඕනොමෝ පසුව පසුව උපන් අවිද්‍යාශ්‍රවයට උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය වෙයි. සෙස්ස කී නයමයි. මේ ආශ්‍රව වාරයතෙම ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදයෙහි ප්‍රධානවූ යම් මෝ අවිද්‍යාවක් වන්නීද ඒ අවිද්‍යාවගේද ප්‍රත්‍යය දැක්වීම් වශයෙන් වදාරන ලද්දේය. මෙසේ වදාරනලද මේ වාරය හෙතුකොටගෙන සංසාරයාගේ නොදත හැකි අග්‍රය ඇති බැව් සාධිතවූවා වෙයි. කෙසේද යත්? ආශ්‍රව සමුදයෙන්ම අවිද්‍යාසමුදය වෙයි. අවිද්‍යාසමුදය හේතු කොටගෙනම

ආශ්‍රවසමුදය වෙයි. මෙසේ ආශ්‍රවයෝ අවිද්‍යාවටද අවිද්‍යානොමෝක් ආශ්‍රවයන්ටද ප්‍රත්‍යය වේය, යි කොට අවිද්‍යාවගේ පූර්වකොටිය නොපැනෙයි. ඒ පූර්වකොටිය (කෙළවර) නොපැනෙන බව හෙයින් සංසාරයාගේ අවිදිනවූ අග්‍රය ඇති බව සිද්ධවූවා වේය, යි.

මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි මේ සියල්ලම කර්මපථවාරය ආහාර වාරය දුඛවාරය ජරාමරණ- ජාති- භව- උපාදාන- තෘෂ්ණා- වෙදනා- ස්පර්ශ- ෂඩායතන- නාමරූප- විඥාන- සංස්කාර- අවිද්‍යා- ආශ්‍රව වාරය, යි සොළොස් වාරයක් වදාරන ලද්දාහුය. ඔවුනතුරෙහි එකෙකි වාරයාගේ සංක්ෂේප විස්තර වශයෙන් දෙපරිද්දෙකින් සිටි බැවින් දෙකිස් තැනක් වෙති. මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි මේ දෙකිස් තැනහි සිව්සස් වදාරන ලද්දාහුය. මොවුන්ගේම විස්තර වශයෙන් වදාළ සොළොස් තැනහි අර්භත්වය වදාරන ලදී. තෙරුන්වහන්සේගේ බුද්ධියෙන් දෙකිස් තැනහිම සිව්සස්ද සිව්මගද වදාරන ලදහ. මෙසේ හෙයින් සියලුම පඤ්චමහානිකායෙහි ඇතුළත්වූ බුදු වදන්හි යම් සූත්‍රයෙකින් දෙකිස්වරක් වතුස්සත්‍යයන් දෙකිස් වරක් අර්භත්වයන් වදාරන ලදද මේ සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රය හැර එබඳු සූත්‍රයක් නැතැ' යි

'ඉදමවොවායස්මා සාරිපුත්තො' යනු දෙකිසක් වතුස්සත්‍ය පයඝායයන්ගෙන්ද දෙකිසක් අර්භත්ව පයඝායයන්ගෙන් දැ, යි සුසැට කරුණකින් සරසා ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයෝ මේ සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රය වදාළහ. සතුටු සිත් ඇති ඒ භික්ෂූහු ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන්ගේ භාෂිතය අනුමෝදන් වූවාහුය, මොනොවට පිළිගත්තාහුය, යි.

(සම්මාදිට්ඨි සූත්‍ර වර්ණනා නිමි)

10. සතිපට්ඨාන සූත්‍ර වර්ණනා

එවංමීමෙ සුතං, යි සතිපට්ඨාන සූත්‍රයයි. එහි 'කුරුසු වීරහති' යනු 'කුරු' නම් දනව් වැසි රාජ කුමාරයෝ ඔවුන්ට නිවාසවූ එක් ජනපදයකුදු රැඹී ගබ්ද වශයෙන් 'කුරු' යයි කියනු ලැබේ.

කුරු ජනපදය

ඒ කුරු දනව්වෙහි යන අර්ථයි. අර්ථකථාවාරීහු වනාහි මෙසේ කීහු- මන්ධාතු රජුගේ කාලයෙහි (පූර්වවිදෙහාදි) තුන් දිවයිනහි මනුෂ්‍යයෝ දඹදිව නම් බුදුපසේබුදු මහසව් සක්විති ආදිවූ උතුම් පුරුෂයනට උත්පත්ති භූමිවූ උතුම් දිවයිනෙක ඉතා සිත් කලය, යි අසා සක් රුවන පෙරටුකොට සිව්දිව්හි පිළිවෙළින් හැසිරෙන්නාවූ මන්ධාතු සක්විතිරජු සමග පැමිණියාහුය. ඉක්බිති රජතෙමේ පරිණායකරත්නය විචාළේය.

'මිනිස් ලොවට වඩා ඉතා රමණීතූතක් ඇත්දෝහෝ' යි. 'දෙවයිනි, කුමක් හෙයින් මෙසේ කියනුද? කිම සඳ හිරු දෙදෙනාගේ ආනුභාවය නොදක්නනුද? මොවුනගේ වාසස්ථානය මීට වඩා ඉතා රමණීවූයේ නොවේද? යි' රජුරුවෝ සක්රුවන පෙරටු කොට එහි ගියහ. සතරවරම් මහරජ දරුවෝ මන්ධාතු මහ රජ තෙමේ ආයේය, යි අසාම (හෙතෙම) මහත් සෘද්ධි ඇති මහත් ආනුභාව ඇති රජෙක යුද්ධයෙන් පිටු දක්නට නොහැක්කමිහ, යි සිය රජය පාවාදුන්න. හෙතෙම ඒ රජය ගෙන නැවතත් විචාළේය. 'මේ ස්ථානයට වඩා අතිශයින් රමණී තූතක් ඇත්දෝහෝ' යි. ඉක්බිති ඔහුට තව්තිසා භවන රමණී බැව් කීවාහුය. 'දෙවයිනි, තව්තිසා භවන අතිශයින් සිත්කලු වෙයි. එහි සක්දෙව් රජහට මේ සතර වරම් රජ දරුවෝ පිරිවර වූවාහු දොරටු පල් තැන්නි සිටිති. සක්දෙව් රජතෙමේ මහත් සෘද්ධිඇත්තේ මහානුභාව ඇත්තේ වෙයි. මේ ඔහුගේ උපහොග ස්ථානයෝ වෙති. යොදුන් දහසක් උස්වූ චෛජ්ජයන්ත නම් පහයෙක් වෙයි. පන්සියක් යොදුන් උස්වූ සුධර්මා දිව්‍ය සභාවක් වෙයි. එකසිය පනස් යොදුන්වූ චෛජ්ජයන්ත නම් රථයෙක් වෙයි. එබඳුවූම ඵෙරාවණ නම් ඇතෙක් වෙයි. කප්රුක් දහස් ගණනින් සැදුම්ලද නන්දන වනයද චිත්‍ර ලතා වනයද ඵාරුසක වනයද මිශ්‍රක වනයද වෙයි. සියක් යොදුන් උස්වූ පාරිච්ඡන්තක නම් කොවිදාර වෘක්ෂය වෙයි. ඒ පරසතුයට යම් පාණ්ඩුකම්ල ශෛලයක්හු ගේ මෘදුබව හෙතෙකොටගෙන හිඳගන්නාවූ ශක්‍රයාගේ අධිකය ඇතුළත පිටිසේද එබඳුවූ සැට යොදුන් දික්වූ පනස් යොදුන් පුළුල්වූ පසළොස් යොදුන් උස්වූ බඳුවද මල් පැහැති පඬු ඇඹුල්සලය

වේය, යි ඒ අයා රජ තෙමේ එහි යනු කැමැත්තේ සක්ඛවනට පැන් වැඩිය. ඒ සක්ඛවන සිව්වරග සෙනඟ සමග අහසට පැන නැංග ඉක්බිති දෙදෙව් ලොව මැදින් සක්ඛවන බැස පරිණායකරත්නය ප්‍රමුඛකොට ඇති සිව්වරග සෙනඟ සමග පොළොවෙහි පිහිටියේය. රජපුරුවෝ එකිවම තවුනිසා හවනට ගියහ. ශක්‍ර තෙමේ මන්ධාතු රජ ආයේ යයි අසාම ඔහුට පෙරගමන් කොට 'මහරජ, ඔබට ස්වාගතය, මහරජ, ඔබගේ සන්නකය. මහරජ, අනුශාසනා කළ මැන වැ' යි කියා නළුවන් සමග රජය දෙභාගයක් කොට එක් භාගයක් දුන්නේය. තව්නිසා හවනයෙහි පිහිටි ඇසිල්ලක් ඇත්තාවූම රජුගේ මිනිස් බව පහව ගියේය. දිව්‍ය භාවය පහළවිය. ශක්‍රයා සමග පඩුඇඹුල් සලයෙහි හුන්නාවූ ඔහුගේ ඇසිපිය හෙලිම් පමණකින් නානාත්වය පැනේ ල. ඒ නානාත්වය නො සලකන්නාවූ දෙවියෝ ශක්‍රයාගේද ඔහුගේද නානාත්වයෙහි මුළුවෙති. හෙතෙම ඒ තව්නිසා හවනයෙහි දිව සැපත් වළඳමින් යම්තාක් සතිස් ශක්‍ර කෙනෙක් ඉපිද වුන වුවාහුද එතෙක් කල් රජය කරවා පඤ්ච කාමයෙන් නොතිත්වූයේම එයින් ගිලිහි සිය උයන්හි වැටුනේ අවි සුළඟින් පහළ කය ඇත්තේ කලුරිය කෙළේය.

තවද සක් රුවන පොළොවෙහි පිහිටි කල්හි පරිණායක රත්නය රන් පටෙක මන්ධාතු රජුගේ වහන්සඟල අන්දවා මේ මන්ධාතු රජුගේ රජය, යයි රාජ්‍ය අනුශාසනා කෙළේය. ඒ තුන් දිවයිනෙන් පැමිණි මනුෂ්‍යයෝද නැවත යන්ට නොහැක්කාහු පුත් රුවන කරා එළඹ 'දෙවයිනි, අපි රජුගේ ආනුභාවයෙන් ආමිහ, දැන් යන්ට නොහැක්කමිහ, අපට වාසයට තැනක් දුන මැනව, යි යාඥා කළහ. හෙතෙම ඔවුනට එකෙකි ජනපදයක් දුන්නේය. ඒ ජනපදයන් අතුරෙහි පූර්ව විදෙහයෙන් පැමිණි මිනිසුන් විසූපෙදෙස ඒ පළමු නමින්ම 'විදෙහරට' යයි නම් ලද අපරගොයානයෙන් පැමිණි, මිනිසුන් විසූ පෙදෙස 'අපරත්ත ජනපදය' යි නම් ලද. උතුරුකුරු දිවයිනෙන් පැමිණි මිනිසුන් විසූ පෙදෙස 'කුරුරට' යයි නම් ලැබී බොහෝවූ ගම් නියංගම් ආදිය ගෙන බහු වචනයෙන් ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ.' එයින් කියන ලදී- 'කුරුසු විහරති' යි,

කම්මාස්සධම්ම

'කම්මාස්සධම්මං නාම කරුනං නිගමො' - කම්මාස්සධම්මං යන මෙහි කිසිවෙක් 'ධ' කාරයට 'ද' කාර වශයෙන් අරුත් වනනි, කල්මාෂ තෙමේ මෙහි දමනය කරන ලද නු, යි කම්මාස්සදම්ම නම්. 'කම්මාසො' යි කල්මාෂවූ පය ඇති පොරිසාද තෙමේ කියනු ලැබේ. ඔහුගේ පය කණුවකින් විදිනැන වුණය රූහණය වන්නේ විත්තුදාරුසදාශව යම් හෙයකින් රූහණය වීද, එහෙයින් කල්මාෂපාද යයි ප්‍රසිද්ධවිය. ඒ කල්මාෂපාදද ඒ අවකාසයෙහි දමනය කරනලද පොරිසාද භාවයෙන් වළකනලද, කවරෙකු විසින්ද යත්, මහසත්තු විසින් දමනය කරනලද. කවර ජාතකයෙක්හිදීද යත්, 'සුතසොම' ජාතකයෙහි යයි ඇතැම් ආවායංකෙනෙක් කියති. මේ (මහ වෙහෙර වැසි) තෙරහු වනාහි 'ජයද්දිස' ජාතකයෙහිය, යි කියති. (ජයද්දිස ජාතකයෙහිය යනු) සැබව ඒ ජයද්දිස කාලයෙහි මහසත්තු විසින් කල්මාෂපාද තෙමේ දමනය කරනලද්දේය, වදාළේමය.

"යම් කලෙක පඤ්චාලදෙශාධිපතිවූ ජයද්දිස මහරජාණන්ට මම අනුජවූ, (අලිතසත්තු නම්වූ) පුත්‍රයා වීම්ද (එකල්හි) මාගේ ප්‍රාණය පරිත්‍යාගකොට පියාණන් (මරණයෙන්) මිදවීම්, නැවත කල්මාෂපාද නම්වූ පොරිසාදයාද (දමනයකොට) පැහැදවීම්"

කිසිවෙක් වනාහි 'ධ' කාරයෙන්ම අර්ථ වර්ණනා කෙරෙති. කරුරට වැසියන්ගේ කරුචුතධර්මය එතැන්හි යම්හෙයකින් කල්මාෂවීද, එහෙයින් ඒ ස්ථානය 'මෙහි ධර්මය කල්මාෂවූයේ නු යි 'කම්මාස්ස ධම්මං' යි කියනු ලැබේ. එහි නිවිෂ්ටවූ නියම්ගමටද මේ නාමයම වෙයි. (කම්මාස්සධම්මෙ කරුනං නිගමෙ'යි) භූමිවචනයෙන් කුමක් හෙයින් නොකියන ලදද යත්, විසීමට අවකාස නොවන හෙයිනි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේට ඒ නියම්ගම විසීමට අවකාසවූ කිසි විහාරයක් නොවීය. එතකුළුවත් නියම්ගමින් ඉවත්ව උදකසම්පන්නවූ එක්තරා රමණී බිම්පෙදෙසක මහත්වූ වනලැහැබක් විය. ඒ වනලැහැබෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ නියම්ගම ගොදුරුගම් කොට විසූයේක. එහෙයින් මෙසේ මෙහි අරුත් දනුයුතු. කරු

දනව්වෙහි කල්මාෂධර්ම නම් කුරුවාසීන්ගේ නියමිතම (යම් තැනෙකිහිද) එය ගොදුරු ගම් කොට වාසය කරන සේකැයි.

කුරුවාසියන්ගේ ඥාන බලය

‘එකායනො අයං භික්ඛවෙ, මග්ගො’ යි කුමක් හෙයින් භාග්‍යවත්හු මේ සූත්‍රය වදාළසේක්ද යත්? කුරුවාසීන්ගේ ගැඹුරු දෙසුම් පිළිගැනීමෙහි සමර්ථ බව හෙයිනි. කුරුරට වැසි භික්ෂුභික්ෂුණිහුද උපාසක උපාසිකාවෝද සෘතු ප්‍රත්‍යයාදියෙන් සම්පූර්ණ බැවින් ඒ රට පිළිබඳවූ සැපවූ සෘතුප්‍රත්‍යය සෙවනය කිරීමෙන් නිතොර නිරොගවූ සිරුරු ඇත්තාහුද නිරොගවූ සිත් ඇත්තාහුද වෙති. ඔවුහු චිත්තශරීරයන්ගේ කල්‍යාණවයෙන් අනුගන්නාලද නැණබල ඇත්තාහු ගැඹුරු කථා පිළිගැනීමට සමර්ථ වෙති. ඒ කරුණෙන් භාග්‍යවත්හු ඔවුන්ගේ මේ ගැඹුරු දෙසුම් පිළිගැනීමෙහි සමර්ථබව දක්නා සේක. එක්විසි තැනෙකිහි කමටහන් රහත් බැවිහි පිහිටුවා මේ ගැඹුරු අරුත් ඇති සතිපට්ඨාන සූත්‍රය වදාළසේක. ඒ එසේමය- යම්සේ පුරුෂයෙක් තෙම රන්පැහැක් ලැබ එහි විවිධ පූෂ්පයන් බහාලන්නේද රන්කරඬුවක් හෝ ලැබ සත්රුවන් බහාලන්නේද එපරිද්දෙන් භාග්‍යවත්හු කුරුරට වැසි පිරිස ලැබ ගැඹුරුවූ දෙශනාව දෙසුසේකැ, යි. එහෙයින්ම මෙහිදී අත්‍යවූද ගම්හිරාර්ථ ඇති දීර්ඝනිකායෙහි මහානිදාන සූත්‍රය මහාසතිපට්ඨාන සූත්‍රය මේ මධ්‍යමනිකායෙහි සාරොපම සූත්‍රය රුක්ඛුපම සූත්‍රය රට්ඨපාල සූත්‍රය මාගන්දිය සූත්‍රය ආනෙඤ්ජසප්පාය සූත්‍රය යන අත්‍යවූද සූත්‍රයන් දෙසු සේක.

තවද ඒ ජනපදයෙහි සිව්පරිසම පියවින්ම සතිපට්ඨාන භාවනානුයෝගයෙහි යෙදුනාහු වෙසෙති. යටත් පිරිසෙයින් දස්කම්කරු පිරිවර ජනයෝද සිව්ටන් ප්‍රතිසංයුක්තවූම කථාවක් කියති. පැත්තොට නුල්කට්ඨ නැත ආදියෙහිද නිරර්ථකකථා නම් නොපවතී. ඉදින් කිසි ස්ත්‍රියක් ‘මෑණියනි, තෙපි කවර සිව්ටන් භාවනාවක් මෙතෙහි කෙරෙහිදැ, යි විචාරන ලද්දී ‘කිසිවක් නැත, යි’ කියා නම් ඇට ගරහති. ‘තීගේ ජීවිතය නින්දාවේවා ජීවත්වන්නිවූද තී මළ එකක් සමානය’ යි. ඉක්බිති ඇට දැන් යලිත් මෙසේ නොකරව, යි අවවාදකොට එක්තරා

සතිපට්ඨානයක් උගන්වති. යම් ස්ත්‍රියක් වනාහි 'මම අසවල් නම් සතිපට්ඨානය මෙනෙහි කෙරෙමි' යි කියා නම් ඇට 'සාදු සාදු' යි සාදුකාර දී තිගේ ජීවිතය සොඳුරු ජීවිතයෙක, තී නම් මිනිස්බවට පැමිණියා වෙයි. තී පිණිස සමාක්සම්බුද්ධයෝ උපන්නාහුය, යිද මේ ආදී වචනයන්ගෙන් පසසති. තවද මේ ජනපදයෙහිද මිනිස් ජාති ඇත්තාහුම ස්මෘතිප්‍රස්ථාන මනස්කාරයෙහි යෙදුනාහු නොවෙති. ඔවුන් ඇසුරුකොට වාසය කරන්නා වූ තිරිසන්ගතයෝ පවා (සිව්වන් මෙනෙහි කෙරෙති,) ඒ තිරිසන් ගතයන්ගේ සිව්වන් මෙනෙහි කිරීමෙහි මේ වස්තුවකි.

සිව්වන් මෙනෙහි කළ සුවපොතකයා

එක් නළු සමූහයක් සුවපොතකයෙකු ගෙන හික්මවමින් හැසිරේ ල, ඒ නළු සමූහය තෙම මෙහෙණි අසපුවක් ඇසුරු කොට වැස යන කාලයෙහි සුවපොතකයා සිහිනොකොට ගියේය. සාමණේරිහු ඒ සුවපොතකයා ගෙන පොෂණය කළාහුය. ඕනට බුද්ධරක්ඛිතය, යි නමක්ද කළාහුය. එක් දිනක් අභිමුඛයෙහි හුන්නාවූ ඒ සුවපොතකයා දැක මහා ස්ථවිරී නොමෝ බුද්ධරක්ඛිත' යි කිව, ආයඝාවෙනි, කීමැයි, තාගේ කිසියම් භාවනා මෙනෙහි කිරීමක් ඇත්දැ? යි 'ආයඝාවෙනි, නැතැ' යි. ඇවත, පැවිද්දන් සමීපයෙහි වසන්නහු විසින් නම් විසුළ ඇත්බැව් ඇත්තෙක් වන්ට නොවටී. කිසියම් මෙනෙහි, කිරීමක් කැමතිවිය යුත්තේය. තෙපි වනාහි අනිකක් නො හැකිවන්නෙහි 'අට්ඨි, අට්ඨි' යි හැදෑරීම කරව, යි. හෙතෙම ස්ථවිරීන්ගේ අවවාදයෙහි සිට 'අට්ඨි, අට්ඨි' යි හදාරමින් වෙසෙයි. එක් දිනක් උදෑසනම තොරන් අග හිඳ ළහිරු රැස් තප්පනාවූ ඒ සුවපොතකයා එක් ලිහිණියෙක් නියමැදුරෙන් අල්වා ගත්තේය, හෙතෙම 'කි කි' යි ශබ්ද කෙළේය. සාමණේරිහු (ඔහුගේ ශබ්දය) අසා ආයඝාවෙනි, බුද්ධරක්ඛිත තෙමේ ලිහිණියෙකු විසින් ගන්නා ලද්දේය. ඔහු මුදන්තෙමුයි' ගල් ආදිය ගෙන ලුහුබැඳ මිදවූවාහුය. ගෙනවුත් අභිමුඛයෙහි තබනලද ඔහුට ස්ථවිර නොමෝ මෙසේ කිව. 'බුද්ධ රක්ඛිතය, ලිහිණියා විසින් ගත් කාලයෙහි කුමක් සිතුවෙහි දැයි' 'ආයඝාවෙනි, අනිකක් නොසිතීමි ඇට රැසක්ම ඇට රැසක් ගෙනයයි කවර තැනෙක්හි නමුත් විසිරෙන්නේය, යි. ආයඝාවෙනි, මෙසේ අට්ඨිපුඤ්ජ සංඥාවම සිතුවෙමි යි.' සාදු

සාධු බුද්ධ රක්ඛිතය, අනාගතයෙහි භව ක්ෂය කිරීම පිණිස තට ප්‍රත්‍යය වන්නේය යි. මෙසේ ඒ කුරු ජනපදයෙහි තිරියන්ගතයෝ පවා සිටින මෙනෙහි කිරීමෙහි යෙදුනාහුය. එහෙයින් භාග්‍යවත්තු ඔවුන්ගේ සතිපට්ඨාන වෘද්ධියම දන්නාසේක් මේ සූත්‍රය වදාළහ. එහි 'එකායනෝ' යනු එකමාර්ගය යන අර්ථයි. මාර්ගයට වනාහි-

'මග්ගො පන්ථො පථො පජ්ජො අඤ්ජසං වට්ඨමායනං

නාථා උත්තරසෙතුව කුල්ලො ව හිසි සංකමො' යි බොහෝ නාමයෝ වෙති. හේ මේ මාර්ගය මෙහි 'අයන' නාමයෙන් වදාරන ලද, එහෙයින් 'එකායනෝ' අයං හික්ඛවෙ, මග්ගො' යන මෙහි 'මහණෙනි, මේ මාර්ගය තෙම එකමාර්ගය වෙයි. ද්විධාපට්ඨයේ නොවේය, යි මෙසේ අර්ථ දතයුතු. නොහොත් 'එකෙන අයිතඛිබො' (එකක්හු විසින් පිළිපැදිය යුත්තේය) එහෙයින් 'එකායන' නම්.

'එකෙන' ගණයා හා සසග හැර වස්තුකාම ක්ලෙශකාමයන් කෙරෙන් කයින් හා සිතින්) වෙන්වූවහු විසින් ප්‍රකර්ෂ විවෙක ඇත්තහු විසින්,

'අයිතඛිබො' - මේ තෙමේ පිළිපැදිය යුත්තේනුයි හෝ මේ කරුණකොටගෙන පිළිපැදිය යුත්තේනු, යි 'අයන' නම්. සසරින් නික්ම නිවනට පැමිණෙයි යන අර්ථයි.

'එකස්ස අයනෝ' (ශ්‍රේෂ්ඨවූ භාග්‍යවත්තුගේ මාර්ගය) 'එකායන' නම්. එකස්ස ශ්‍රේෂ්ඨවූවහුගේ, භාග්‍යවත්තු සියලු සත්වයන් අතුරෙන් ශ්‍රේෂ්ඨවූවාහුද වෙති. එහෙයින් භාග්‍යවත්තුගේයයි කියනලද වෙයි. තවද එකෙක් ඇති- (එකායන නම්වූ) ඒ මගින් අන්‍යයෝද නිවනට යෙති. එසේ ඇති කල්හිද ඒ අයනය භාග්‍යවත්තුගේම, ය. ඒ භාග්‍යවතුන් විසින් උපදවන ලද බැවිනි. වදාළේමය. 'සොහි බ්‍රාහ්මණ භගවා අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා' යන ආදිය නොහොත් 'අයනීති අයනො, (යේනු, යි අයන නම) යයි පවතී යන අර්ථයි. 'එකස්මිං අයනො (එකෙක්හිවූ අයනය) 'එකායන, නම්. මේ ශාසනයෙහිම පවතී අන්‍ය ශාසනයෙකිනි නැතැ, යි කියන ලද වෙයි. වදාළේමයි. 'ඉමස්මිං බො සුභද්ද ධම්මවිනයෙ අරියො අට්ඨංගිකො ම මග්ගො උපලබ්භති' යි. යම්හෙයකින් මේ

තෙමේ දෙගනා හෙදයම වේද එහෙයින් අර්ථය එකෙක් වෙයි. අනෙකෙකුදු ඇති- එකං අයතීති' හුදු නිවනට පැමිණෙයි මේ කරුණෙන්) 'එකායන' නම්, පූර්වභාගයෙහි නානා මුඛයෙන් භාවනා නය පැවැත්තේ නමුත් අපරභාගයෙහි හුදු නිවනටම පැමිණෙයි, යි කියන ලද්දේ වෙයි කියේමය. සහම්පති බ්‍රහ්ම තෙම-

"(සත්වයන් කෙරෙහි) හිතයෙන් අනුකම්පා කරන සුලු වූ ජාතික්ෂයාන්තදර්ශී වූ (තථාගතයන් වහන්සේ) එකායන සංඛ්‍යාතවූ, මග්ගං යම් මාර්ගයක් දැනගත් සේක්ද, මේ මාර්ගය කරණකොට ගෙන පූර්වයෙහි වූ (යම් ආයතී කෙනෙක් වූවාහුද ඔවුහු (කාමාදි) චතුරෝසය, තරණය කළාහුය (අනාගතයෙහි) යම් ආයතී කෙනෙකුත් වන්නාහුද ඔවුහුද) (මේ මාර්ගයෙන් චතුරෝසය) තරණය කරන්නාහුය, (වර්තමානයෙහි ආයතීයෝද චතුරෝසය) තරණය කෙරෙත්."

එකායන මාර්ගය පිළිබඳ විරුද්ධ මත

නිරාකරණය

කිසි ආචාර්ය කෙනෙක් වනාහි 'න පාරං දිගුණං යන්නි' යන ගාථා නයින් යම්හෙයකින් එක්වරක් නිවනට පැමිණෙද එහෙයින් එකායනයයි කියති, ඒ කීම නොයෙදයි, (ඒ) සැබව. මේ අර්ථයට 'සකිං අයනො' යන මේ ව්‍යඤ්ජනයෙන් වියයුතුයි එක් අයනයක් ඇත්තේ එක් ගතිය පැවතීම ඇත්තී මෝහයට ය, යි මෙසේ අරුත් යොදා ඉදින් කියනු ලබන්නේ නම් ('එකායනොයන') ව්‍යඤ්ජනය යෙදෙන්නේය, එතකුදු වුවත් අර්ථය දෙපරිද්දෙන්ම නොයෙදෙයි, කුමක් හෙයින්ද යත්, මේ සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහි පූර්වභාග මාර්ගය තමා අදහස් කළ බැවිනි. ඒ එසේමය- කායාදි වූ සිව් අරමුණෙහි පැවති පූර්වභාග සතිපට්ඨාන මාර්ගය මෙහි අදහස් කරන ලද්දේය, ලොකොත්තර අදහස් නොකරන ලදී. හෙද නොඑක්වරම පැමිණෙයි. ඒ ඒ (පූර්වභාග මාර්ගයාගේ) නොඑක් අයනයද වෙයි.

එකායන මාර්ගය පිළිබඳ ධර්ම සාකච්ඡා

පූර්වයෙහිද මේ පදයෙහි (අර්ථය පිළිබඳව) මහතෙරවරුන්ගේ ධර්මසාකච්ඡා පහළවූයේමය. ත්‍රිපිටක මුල්ලනාග ස්ථවිරයෝ පූර්වභාග සතිපට්ඨාන මාර්ගය, යි කීහ.

උන්වහන්සේගේ ආවායඝීවූ ත්‍රිපික චුල්ල සුමිම ස්ථවිරයෝ වනාහි මිශ්‍රක මාර්ග යයි කිහ. ස්වාමීනි පූර්වභාගය, යි 'ඇවැත්නි, මිශ්‍රක මාර්ගය, යි ආවායඝීයන් නැවත නැවත කියන කල්හි ප්‍රතිබාහණය නොකොට ශිෂ්‍යවූ චුල්ලනාග ස්ථවිරයෝ නිශ්ශබ්ද වූහ. ප්‍රශ්නය විනිශ්චය නොකොටම නැඟී ගියහ. ආවායඝී ස්ථවිරයන් වහන්සේ නහන කොටුවට යන්නාහු මා විසින් මිශ්‍රක මාර්ගය, යි කියනලද චුල්ලනාගයෝ පූර්වභාග මාර්ගය, යි ගෙන 'ව්‍යවහාර කෙරෙති, මෙහි විනිශ්චය කවරේදෝ හෝ, යි සූත්‍රාන්තය මුල පටන් (අර්ථ) පරිවර්තනය කරමින් යො හි කොටි හික්බවෙ, ඉමෙ වත්තාරො සතිපට්ඨානෙ එවං භාවෙය්‍ය සත්ත වස්සානි' යන මේ ස්ථානයෙහි අර්ථ සැලකුන.

ලොකොත්තර මාර්ගය ඉපිද සත් වසක් සිටින්නෙක් නම් නැති.' මා විසින් කියන ලද මිශ්‍රක මාර්ගය නොලැබෙයි, චුල්ලනාගයන් දක්නා ලද පූර්වභාග මාර්ගයම ලැබෙයි යි දැන අටවක් පොහොයෙහි ධර්මග්‍රවණය සොෂාකළ කල්හි ගියහ. පෞරාණික ස්ථවිරවරයෝ ධර්මග්‍රවණය ප්‍රියකරන්නාහු වෙත් ල. (කාලසොෂා) ශබ්දය අසාම මම පළමුකොට යෙමි මම පළමුකොට යෙමි යි එක්වරින්ම රැස්වෙත් ල. එදවස්ද චුල්ලනාග තෙරුන්ට දෙශනාවාරය විය. එහෙයින් ධර්මාසනයෙහි හිඳ විජ්නිපත ගෙන පූර්වගාථාව වදාළ කල්හි අසුන් පිටිපස සිටියාවූ තෙරුන්ට 'රහසිගතව හිඳ කියන්නෙමි, යි මෙබඳු සිතක් නොවිය, යමි හෙයකින් පුරාණ තෙරුන් වහන්සේ දොස් පහළ නොකරන්නාහු වෙත්ද, තමාගේ රූවියම ඉක්ෂුභාරයක් මෙන් ඔසවාගෙන නොහැසිරෙත්ද, කාරණයම ගනිත්ද, අකාරණය හරිත්ද එහෙයින් චුල්ලසුමිම ස්ථවිරයන් වහන්සේ ඇවැත්නි, චුල්ලනාගය, යි කිහ. හෙතෙම ආවායඝීයන්ගේ ශබ්දය මෙනැයි ධර්මදෙශනාව තබා කිම? වහන්සැයි කිය, ඇවැත්නි, චුල්ලනාගය, මා කියනලද මිශ්‍රක මාර්ගය තෙමේ නොලැබෙයි තොප කී පූර්වභාග සතිපට්ඨාන මාර්ගයම ලැබෙයි යි, චුල්ලනාග ස්ථවිරයෝ සිතුහ. අපගේ ආවායඝීයෝ සර්වපයඝීභිතිරවූහ. භ්‍රොපිටකයහ, බහුග්‍රැන යහ, මෙබඳුවූ නම් හික්ෂුවක් හටද මේ ප්‍රශ්නය ඇලළියෙයි, අනාගතයෙහි (ඇතිවන) මාගේ භ්‍රාතෘහු මේ ප්‍රශ්නයෙහි ව්‍යාකූල වන්නාහුය. සූත්‍රයක් ගෙන මේ ප්‍රශ්නය

නිශ්චල කරන්නෙමි, යි ප්‍රතිසම්භිදා මාර්ගයෙන් (නිදර්ශනයක් ගෙන දක්වා) පූර්වභාග සතිපට්ඨාන මාර්ගය එකායන මාර්ගය, යි කියනු ලැබේ.

“(ජංගමාර්ගාදීවූ හෝ ද්වාෂ්ටි දෘෂ්ටිගතවූ යම් හෝ යම් මාර්ග කෙනෙක් වෙත්ද ඒ සියලු) මාර්ගයන් අතුරෙන් මිථ්‍යාදෘෂ්ටි ආදි අටදෙනාගේ ප්‍රභාණය කරමින් නිවන් අරමුණු කොට සිටියහොත් දූෂිතපරිජානනාදී කෘත්‍යය (සිද්ධ කරන්නාවූ) අශ්ටාංගික ආයථිමාර්ගය තෙම, උතුම්වෙයි. සත්‍යයන් අතුරෙන් සතරපදයෝ ශ්‍රේෂ්ඨ වෙති. සියලු ධර්මයන් අතුරෙන් විරාගය උතුම්වෙයි. දෙපා ඇත්තවූන් අතුරෙන් (පඤ්ච වක්ෂුසින්) වක්ෂුර්මත්වූ තථාගත තෙම ශ්‍රේෂ්ඨ වෙයි”

“දර්ශනයාගේ විශුද්ධිය පිණිස, මේ තෙමේම මාර්ගය වෙයි අනිත් මාර්ගයෙක් නැති. තෙපි මේ මාර්ගයම පිළිපදිවූ, මේ අශ්ටාංගික මාර්ගය, මාරයා මුළාකරන්නේය. තෙපි, මේ අශ්ටාංගික මාර්ගයටම පිළිපන්නාහු සියලුම වෘත්තදූෂකයාගේ අන්තය හෙවත් කෙළවර කරන්නහුය.”

මෙසේ පාලිධර්මසංඛ්‍යාත සූත්‍රයන් ගෙනහැර තැබූහ.

‘මග්ගො’ යනු කුමන අර්ථයකින් ‘මග්ග’ නම් වීද? නිවනට පැමිණෙන අටින්ද නිවන් කැමතියන් විසින්ම ගිය යුතු අටින්ද ‘මග්ග’ නම්.

‘සත්තානං විසුද්ධියා’ යනු රාගාදි මලයන්ගෙන්ද අභිධ්‍යා විෂම ලොභාදීවූ උපක්ලේශයන්ගෙන්ද උපක්ලිෂ්ටවූ සිත් ඇති සත්වයන්ගේ විශුද්ධිය පිණිස, ඒ එසේමයි- මේ අශ්ටාංගික මාර්ගයෙන්ම මෙයින් කල්ප ලක්ෂයක් අධිකකොට ඇති සාරාසංඛ්‍යෙයක්හුගේ මතුයෙහි එකම කල්පයක පහළවූ තණ්හාකර, මෙධාකර, සරණාකර, දීපංකර නම්වූ බුදුවරුන් ආදිකොට ශාක්‍යමුනීන්ද්‍රයන් අවසන්කොට ඇති නොඑක් සමයක් සම්බුද්ධයෝද නොඑක් සියගණන් ප්‍රත්‍යක්‍ය සම්බුද්ධයෝද ගණන්මග ඉක්මසිටි ආයථිශ්‍රාවකයෝද යන මේ සත්වයෝ සියලු චිත්තමලයන් ප්‍රවාහය කොට පරම විශුද්ධියට පැමිණියාහුය. රූපමලයාගේ වශයෙන් වනාහි අපිරිසුදු බව පිරිසුදුබව යන දෙදෙනාගේ පැනවීමෙක්ම නැති. ඒ එසේමයි.

"රජස් ආදීන් විසින් කිලිටුවූ, රූපය හෙතෙකොට ගෙන සත්වයෝ කිලිටු වෙති. රූපය රජාදීන්ගේ අපගමයෙන් ශුද්ධවූ කල්හි විශුද්ධියට පැමිණෙත්යයි මහර්මිවූ තථාගතයන් විසින් ප්‍රකාශ නොකරන ලද."

"රාගාදී ක්ලේශමලයන් විසින් කිලිටුවූ සිත හෙතෙකොටගෙන සත්වයෝ කිලිටු වෙති සිත රාගාදීන්ගේ ප්‍රභාණයෙන් පිරිසුදුවූ කල්හි විශුද්ධියට පැමිණෙත්ය යි මහර්මිවූ තථාගතයන් විසින් වදාරන ලදී"

'ඒ චිත්තයාගේ විශුද්ධිභාවයද මේ සතිපට්ඨාන මාර්ගයෙන් වෙයි.' එහෙයින් වදාළහ- 'සත්තානං විසුද්ධියා' යි. 'සොක පරිද්දවානං සමතික්කමාය' යනු ශොකයාගේද පරිදෙවයාගේද ඉක්මවීම පිණිස ප්‍රභාණය පිණිස යන අර්ථයි. ඒ එසේමය- මේ සතරසතිපට්ඨාන නම්වූ මාර්ගය තෙම වඩන ලද්දේ සත්තති මහාමාත්‍යාදීන්ට මෙන් ශොකයාගේ ඉක්මවීම පිණිසද, පටාචාරාදීන්ට මෙන් පරිදෙවයාගේ ඉක්මවීම පිණිසද පවතී. එහෙයින් වදාළහ- 'සොකපරිද්දවානං සමතික්කමාය' යි. තවද මෙහි කියයුතු විශෙෂයෙක් ඇති, සත්තති මහාමාත්‍ය තෙමේ-

"තට පූර්වජන්මයෙහි අතීත සංස්කාරයන් නිසා යම් ක්ලෙශ ධර්ම සමූහයක් වේද, එය නොපැවැත්ම කිරීමෙන් විශොධනය කරව, අනාගත භවයෙහි අනාගත සංස්කාරයන් නිසා උපදනා රාගාදී කිසි ධර්මයක් නහමක් වේවා, වර්තමාන භවයෙහි (මධ්‍යයෙහි) ඉදින් ප්‍රත්‍යුත්පන්න රූපාදි ධර්මයන් නොගන්නෙහි නම්, (එකල්හි) ක්ලේශොපශමයෙන් සන්සිඳුනේ හැසිරෙන්නෙහි"

'මරහු විසින් මඬනාලද සත්වයාහට ප්‍රතිෂ්ඨා පිණිස පුත්‍රයෝ නොපවත්නාහුය. පිය තෙමේද ප්‍රතිෂ්ඨාපිණිස නොපවතී. සෙසු ඤාති සුභාදයෝද ප්‍රතිෂ්ඨා පිණිස නොවෙත්, නෑයන් කෙරෙහි, (කිසි උපායකිනුදු මරණයෙන් නොවළකා ලියහැකි හෙයින්) පිහිට වියයුතු බවක් නැති."

මේ ගාථාව අසා සිව්පිළිඹියා සමග රහත් බවට පැමිණියේය. පටාචාරා නොමෝ-

මේ ගාථාව ආසා සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියා. යම් හෙයකින් වනාහි කාය වේදනා චිත්තධර්ම නම්වූ අනුපස්සනා ධර්මයන්

අතුරෙන් කිසි ධර්මයක් ආමර්ෂණය නොකොට භාවනාවක් නැද්ද, එහෙයින් ඔවුහුද මේ මාර්ගයෙන්ම ශොකපරිදෙවයන් ඉක්මවූවාහුය, යි දතයුත්තාහුය. 'දුක්ඛදොමනස්සා නං අත්ථංගමාය' යනු කායික දූෂයාගේද වෛතසික දොර්මනස්සාගේද යන මොවුන් දෙදෙනාගේ අස්තංගමය පිණිස නිරුද්ධ කිරීම පිණිස යන අර්ථයි. ඒ එසේමය- මේ මාර්ගය තෙමේ භාවනා වශයෙන් වඩනා ලද්දේ තිස්ස ස්ථවිරාදීන්ට මෙන් කයෙහි උපදනා දුකද ශක්‍යාදීන්ට මෙන් සිත්හි උපදනා දොම්නසද අතුරුදහන් කිරීම පිණිස පවතී. එහි මෝ තොමෝ අර්ථ දැක්වීම වෙයි-

තිස්ස තෙර

සැවැත්නුවර තිස්ස නම් කෙළෙඹි පුත්‍රයෙක් සතළිස් කෙළක් හිරණය හැරදමා පැවිදිව මිනිසුන්ගේ හැසිරීම් රහිත වනයෙහි වෙසෙයි. ඔහුගේ කනිටුබැයා බිරිඳ යවු, ඔහු ජීවිතයෙන් තොර කරවුය, යි පත්සියයක් සොරුන්යැවී. ඒ සොරු ගොස් තෙරුන් පිරිවරා හුන්නාහුය. ස්ථවිරතෙමේ "උපාසකවරුනි, කුමක් හෙයින් ආවහුදැ" යි කිය. 'තොප ජීවිතයෙන් තොරකරන්නෙමු,' යි කියා ආමිහ, යි. 'උපාසකවරුනි, ඇපයක් ගෙන අද එක රැයක් මට දිවි දෙවුය,' යි. 'මහණ, මෙතැන්හි තට කවරෙක් ඇප වන්නේදැ?' යි. තෙරුන්වහන්සේ මහත්වූ ගලක් ගෙන දෙකලවේ ඇට බිඳ, 'උපාසකවරුනි, ඇපය වට්ටදැ?' යි කීහ. ඔවුහු එතැනින් නික්ම සක්මන් හිස ගිනිදල්වා වැදහොත්තාහු. වෙදනාව විෂ්කම්භණය කොට ශීලය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නාවූ තෙරුන් වහන්සේට පරිශුද්ධවූ ශීලය නිසා ප්‍රීතිප්‍රමෝදය උපත. ඉක්බිති අනුක්‍රමයෙන් විදර්ශනා වඩන්නේ තුන්යම් රෑ මහණ දම් කොට අරුණ නඟින කල්හි රහත්බවට පැමිණියේ මේ උදන් ඇති.

"මම දෙපය බිඳ, (එක් රැයක් මා හරනට) ගිවිස්සෙමි. ('වො' යනු පද පූරණයෙහි නිපාතයි) මම රාග සහිතවූ මරණය. පිළිකුල් කෙරෙමි, ජුගුප්සා කෙරෙමි."

"මම මෙසේ සිතා, යථාස්වභාව වශයෙන් හෙවත් අවිපරීතව, අනිත්‍යාදි වශයෙන් විදර්ශනා කෙළෙමි. අරුණොත්ගමය පැමිණි කල්හි රහත්බවට පැමිණියෙමි."

නිසක් හික්ෂුහු

අන්‍යවූද හික්ෂුහු තිස්නමක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයෙහි කමටහන් ගෙන අරණ්‍ය විහාරයෙක්හි වස් ඵළඹ, "ඇවැත්නි, තුන්යම් රැ මහණදමම කළයුතුයි. එකිනෙකා සමීපයට නොපැමිණිය යුතුය, යි කියා වාසය කළාහුය. එක් ව්‍යාඝ්‍රයෙක් අවුත් මහණදම් කොට අලුයම් කාලයෙහි නින්දට බැසගන්නාවූ ඔවුන් අතුරෙන් එකෙකි හික්ෂුව ගෙනයයි. කිසිවෙක් මා ව්‍යාඝ්‍රයෙක් ගත්තේය, යි ශබ්දයකුදු නොනික්ම විය. මෙසේ හික්ෂුන් පසළොස්දෙනෙක් කෑ කල්හි පොහෝ දිනයෙහි 'ඇවැත්නි, සෙස්සෝ කොහිදැ?' යි විචාරා පසුව (ව්‍යාඝ්‍රයා ගත් බව) දැන, දැන ගන්නා ලද්දහු විසින් ගන්නා ලද්දේමිසි කිය යුතුය, යි කියා වාසය කළාහුය.

ඉක්බිති එක්තරා තරුණ හික්ෂුවක් ව්‍යාඝ්‍රතෙමෙ පළමු පරිද්දෙන්ම ගත්තේය. ඒ හික්ෂුතෙම 'ස්වාමීනි, ව්‍යාඝ්‍ර තෙමේය,' යි කිය. හික්ෂුහු සැරයටිද ගිනිහුල්ද ගෙන මුදන්නෙමු, යි ලුහුබැන්දාහුය. ව්‍යාඝ්‍රතෙම හික්ෂුන් නොයා හැකි මඟ ඇති බුන් ඉවුරු ඇති තැනකට නැඟි ඒ හික්ෂුව පාදාංගුෂ්ටය පටන් කන්ට පටන් ගත්තේය. සෙසු හික්ෂුහුද 'සත්පුරුෂය, මෙවිට අප විසින් කළයුත්තක් නැත. හික්ෂුන් ගේ විශේෂය නම් මෙබඳු තැනහි දක්නා ලැබේය,' යි කීවාහුය. ඒ මහණ ව්‍යාඝ්‍රමුඛයෙහි හොත්තේම ඒ වෙදනාව යටපත් කොට විදර්ශනා වඩන්නේ ගොප්මස දක්වා කෑ කල්හි සෝවාන්ව, දණ දක්වා කෑ කල්හි සකෘදාගාමීව, නැබ දක්වා කෑ කල්හි අනාගාමීව, හෘදය රූපය නොකෑකල්හිම සිව් පිළිසිඹියා සමග රහත්බවට පැමිණ මේ ජීතිවාක්‍යය පහළ කෙළේය-

"සිල්වත්වූයෙමි, චුතයෙන් සම්පූර්ණ වූයෙමි, කර්ම ස්වකෘතප්‍රඥාවෙන් නුවණැත්තෙමි, මනාකොට සමාධියෙහි පිහිටුවනලද සිත් ඇත්තෙමි, මොහොතක් පමණ කල් ප්‍රමාදයට පැමිණ (සිටියාවූ මම) ව්‍යාඝ්‍රයෙකු විසින් මඩනාලද සිත් ඇත්තෙමි, නියපඳුරෙහි ලා ගෙන පර්වතයෙහි පමුණුවන ලද්දෙමි වෙමි."

"ව්‍යාඝ්‍රතෙම කැමති පරිද්දෙන් මා භක්ෂණය කෙරේවා, (කාවා.) වෙනතා රහිතවූ, මේ කය, (මෙරමා විසින්) කැයුත්තේ"

වෙයි. ප්‍රතිලබ්ධිවූ, කර්මස්ථානය ඇති කල්හි මරණය සොඳුරු වන්නේය."

පිතමල්ල තෙර

අන්‍යවූද පිතමල්ල නම්වූ ස්ථවිර කෙනෙක් ගිහිකල තුන් රජයෙක්හි කෙහෙලි ගෙන තාමුපර්ණී දිවයිනට පැමිණ රජු දැක රජු විසින් කළ අනුග්‍රහ ඇත්තේ එක් දිනක් කිලඤ්ජ කාසන ශාලාද්වාරයෙන් යන්නේ 'රූපං භික්ඛවෙ, න තුමිහාකං තං පජ්ජං තං වො පහිනං දීසරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති' යි නතුමිහාක වර්ගය අසා මෙසේ සිතී. 'රූපය තමාගේ නොමවේ ල, වේදනාව තමාගේ නොවේ ල' යි. හෙතෙම එයම අංකුසය කොට නික්ම මහ වෙහෙරට ගොස් පැවිදි ඉල්වා පැවිදිවූයේ උපසපන්වූයේ උභයමාතිකා පුහුණුකොට භික්ෂූන් තිස් නමක් ගෙන 'ගවරවාලිය අංගණ' නම් ස්ථානයට ගොස් මහණ දම් කෙළේය. පා නොවහන කල්හි දෙදණින් සක්මන් කෙරෙයි. එක් මුව වැද්දෙක් රාත්‍රියෙහි එසේ සක්මන් කරන ඒ තෙරුන් මුවෙකැයි හඟිමින් පහළේය. අධ්‍යාපිත (තෙරුන් සිරුර) විනිවිද ගියා. හෙතෙම ඒ සැත බැහැර කරවා පහර මුඛයෙන් තණුවැටින් පුරවා ගලතල මතුයෙක්හි තමා හිඳවා ඔවස් කරවාගෙන විවසුන් වඩා සිව්පිළිසිඹියා සමග රහත් බවට පැමිණ කැරිම් ශබ්දයෙන් පැමිණි (භික්ෂූන්ට (අර්හත්වය) ප්‍රකාශ කොට මේ ප්‍රීති වාක්‍යය පහළ කෙළේය.

"මහණෙනි, මේ (භූතොපාදාය හෙදයෙන් අටවිසි වැදැරුම්වූ) රූපස්කන්ධය, තොපගේ නොවේ. ඒ රූපය හැරපියවූ යි, සියලු ලොකයෙහි අග්‍රවාදීවූ සර්වඥ ශ්‍රේෂ්ඨයන් විසින්. වදාරන ලදී."

"සියලු සංස්කාරයෝ එකාන්තයෙන් අනිත්‍යයහ. ඉපදීම හා විනාශය ස්වභාව කොට ඇත්තාහුය ඉපිද නිරුද්ධ වෙති. ඒ සංස්කාර ධර්මයන්ගේ සංසිදීමවූ අසංස්කෘත නිර්වාණ ධර්මයම සැපවූයේය."

ඉක්බිති උන්වහන්සේට භික්ෂූහු මෙසේ කීවාහුය, ස්වාමීනි, ඉදින් සමයක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ අරොගවූ සේක් නම් ඒකාන්තයෙන් මුහුදු මතුයෙන් අතදිගුකොට ඔබගේ හිස

පිරිමදින්නාහුය' යි. මෙසේ වනාහි මේ එකායන මාර්ගයය තෙම තිෂ්‍යස්ථවිරාදින්ට මෙන් දුක් නැසීම පිණිස පවත්නේය.

සක්දෙවරජ

ශක්‍රදෙවෙන්දු තෙමේ වනාහි තමහට පහළවූ පස්වැදෑරුම් පෙර නිමිති දැක මරණ හයින් නැති ගන්නා ලද්දේ හටගත් දොම්නස් ඇත්තේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයට එළඹ ප්‍රශ්නයක් විචාළේය. හෙතෙම උපෙක්ෂා ප්‍රශ්න විසර්ජනා වසානයෙහි අසුදහසක් දෙවතාවන් සමග සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියේය. ඔවුන්ගේ ඕ උත්පත්ති නොමෝද නැවත ප්‍රකෘති වූවාම විය.

සුබ්‍රහ්ම දෙවිපින්

සුබ්‍රහ්ම නම් දිව්‍ය පුත්‍ර තෙමේද අප්සරාවන් දහසක් පිරිවරන ලද්දේ සගසැපත් අනුභව කෙරෙයි. එහි (නදුනුයන්හි) පන්සියයක් අප්සරාවෝ (පරසතු) රුකින් මල් තෙලන්නාහුම ඉන් සැව නිරයෙහි උපන්නාහුය. ඒ දෙවි පුත් තෙම කුමක් හෙයින් මොවුහු කල් යවත් දැ යි විමසන්නේ ඔවුන් නිරයෙහි උපන් බැව් දැක, 'මාගේ ආයු කෙතෙක්දෝහෝ' යි පරීක්ෂා කරන්නේ තමාගේද ආයු ගෙවීම දැන ඒ නිරයෙහිම උපදින බැව් දැක බියපත් වූයේ අතිශයින්ම හටගත් දොම්නස් ඇතිව 'මාගේ මේ දොම්නස ශාස්තෘන් වහන්සේ දුරු කරන සේක. අතිකෙක් නොකෙරේය,' යි සෙසු පන්සියයක් අප්සරාවන් ගෙන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයට එළඹ ප්‍රශ්නයක් විචාළේය.-

"නූපත් දුක් නිමිතිකොටද නැවත හටගත් දුක් නිමිතිකොටද (මාගේ) මේ සිත නිරතුරු හයට පැමිණියේය. මේ සිත නිරතුරු උද්වෙගයට පැමිණියේය. ඉදින් නැති නොගැනීමක් ඇත්නම් එය මා විසින්, විචාරන ලද්දාවූ (ඔබ) වදාළමැනව."

ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඕහට මේ වදාළහ.

'බොධ්‍යංග භාවනාවද, තපොගුණයද, හැර සුවයක් නැති, ඉන්ද්‍රිය සංවරය හැර, සුවයක් නැති නිර්වාණය හැර සත්වයන්ට සුවයක් නොදකිමි"

ඒ දෙවිපුත් තෙමේ දෙසුන් කෙළවර පන්සියයක් අප්සරාවන් සමග සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටා ඒ දිව්‍යසමීපත්තිය ස්ථිරකොට

දෙවිලොවටම ගියේය, යි. මෙසේ මේ එකායන මාර්ගය තෙම වඩනලද්දේ ශක්‍රාදිත්ත මෙන් දොම්නස අතුරුදහන් වීම පිණිස පවතිය, යි දතයුතු.

“ඤායස්ස අධිගමාය” යනු ‘ඤාය’ යි. ආයථිජ්ඣාංගික මාර්ගය කියනු ලැබේ. ඒ අජ්ඣාංගික මාර්ගයාගේ අවබෝධය පිණිස පැමිණීම පිණිසය, යි කියනලද වෙයි. ඒ එසේමය-සුචරිතාගයෙහි මේ ලෝකික සතිපට්ඨාන මාර්ගය වඩන ලද්දේ ලොකොත්තර මාර්ගයාගේ අවබෝධය පිණිස පවතී. එයින් වදාළහ. ‘ඤායස්ස අධිගමාය’ යි.

‘නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය’ යනු තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත වානයෙන් වෙන්වූ බැවින් ‘නිර්වාණ’ යයි ලද නම් ඇති අමාත්‍යාගේ සාක්ෂාත් කිරීම පිණිස තමා විසින් පසක් කිරීම පිණිස ය, යි කියනලද වේ. ඒ සැබව- මේ මාර්ගය තෙමේ වඩන ලද්දේ නිවන් පසක් කිරීම සිද්ධකරයි. එයින් වදාළහ- ‘නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය’ යි.

එහි කිසියෙක් ‘සත්තානං විසුද්ධියා, යි’ වදාළ කල්හි ශෝකය ඉක්මවීමාදිය අර්ථවශයෙන් සිද්ධවූවාහුම වෙන්ද එතකුළුවන් ශාසන යුක්තියෙහි දක්ෂවූවන් තබා අන්‍යයන්ට ප්‍රකට නොවෙති. යම් හෙයකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පළමු කොට ජනයා ශාසන යුක්තියෙහි දක්ෂකොට පසුව දහම් නොදෙසන සේකද ඒ ඒ සූත්‍රයෙන් ඒ ඒ අර්ථය හඟවන සේකද, එහෙයින් මේ සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහි යම් යම් අර්ථයක් එකායන මාර්ගය සිද්ධකෙරේද ඒ ඒ අර්ථය ප්‍රකටකොට දක්වනසේක. ‘සොක පරිද්දවානං සමතික්කමාය’ යනාදිය වදාළහ.

නොහොත් එකායන මාර්ගයෙන් සත්වයන්ගේ යම් විශුද්ධියක් යම් හෙයකින් පවතීද, ඒ විශුද්ධි ශෝක පරිදෙවයන්ගේ ඉක්මවීමෙන් වේද, ශෝකපරිදෙවයන්ගේ ඉක්මවීම දුක් දොම්නසුන්ගේ නිරුද්ධි කිරීමෙන් වේද, දුක් දොම්නසුන්ගේ නිරුද්ධිකිරීම ආයථි අජ්ඣාංගික මාර්ගයාගේ අවබෝධයෙන් වේද, අජ්ඣාංගික මාර්ගයාගේ අවබෝධය නිර්වාණයාගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් වේද, එහෙයින් මේ ක්‍රමයද දක්වනසේක ‘සත්තානං’ විසුද්ධියායි වදාරා මේ එකායන මාර්ගයාගේ ‘සොක පරිද්දවානං සමතික්කමාය’ යනාදිය වදාළහ.

එකායන මාර්ගය

තවද මේ එකායන මාර්ගයාගේ ගුණ කීමකි. ඒ එසේමයි- යම්සේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමී ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣිමකල්‍යාණං පරියොසාන කල්‍යාණං සාත්ථං සබ්බඤ්ජනං කෙවලපරිපූණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙස්සාමී යදිදං ඡ ඡක්කානි'යි. 'ඡ ඡක්ක' දෙශනාවෙහි අටපදයකින් ගුණය වදාළසේක්ද, තවද යම්සේ 'අරියවංස' දෙශනාවෙහි 'වත්තාරො මෙ භික්ඛවෙ අරියවංසා අග්ගඤ්ඤා රත්තඤ්ඤා වං සඤ්ඤා පොරාණා අසංකිණ්ණා අසංකිණ්ණපුබ්බා න සංකියන්ති න සංකියිස්සන්ති අප්පතිකුට්ඨා සමණෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි විඤ්ඤාහි' යි නව පදයකින් ගුණය වදාළසේක්ද, කුමක් හෙයින්ද යත්, ඒ භික්ෂූන්ගේ උත්සාහය ඉපදීම පිණිසය. සැබව, ගුණකථනය අසා ඒ භික්ෂූහු මේ මාර්ගය තෙම ලය තැවීමවූ ශෝකයද, වචනයෙන් වැළපීමවූ පරිදෙවයද, කය ඇසුරුකළ අමධුරවූ දුකද, සිත ඇසුරුකළ අමධුරවූ දොම්නසද, යන සතර උච්චුරු දුරු කෙරේ ල. විශුද්ධියද ආයථිඅෂ්ටාංගික මාර්ගයද නිර්වාණයද යන තුන්විශෙෂයන් එලවා ල යි. හටගත් උත්සාහ ඇත්තාහු මේ ධර්මදෙශනාව ඉගෙනගත යුතුය. පුත්‍රණුකළ යුතුය, දැරිය යුතුය, වනපොත් කළයුතුය. මේ මාර්ගයත් වැඩිය යුතුය යි සිතන්නාහුද, එහෙයින් ඒ භික්ෂූන්ට උත්සාහය උපදවන පිණිස ගුණ වදාළසේක. කම්බලවාණිජාදිහු කම්බලාදීන්ගේ ගුණ කථනය මෙහි.

ඒ එසේමයි- යම්සේ ලක්ෂයක් අගනා පඬුපලස් වෙළඳෙකු විසින් පලස් ගනිවූය, යි උද්ඝෝෂණය කළ කල්හිද මනුෂ්‍යයෝ අසවල් පලසැ, යි පළමුකොට නොදැන ගනිත්ද යම් හෙයකින් දුගඳවූ රථපහස් ඇති කෙශකම්බල ව්‍යාලකම්බලාදීහුද කම්බලය, යි ම කියනු ලැබෙත්ද එහෙයිනි. එතකුදු වුවත් යම් විටෙක ඒ වෙළඳා විසින් ගන්ධාරදෙශයෙහි උපද වන ලද රත්පලසය සියුම්ය. උජ්වලය, සුවපහස් ඇත්තේය, යි උද්ඝෝෂණය කරන ලද්දේ වේද, එවිට යමෙක් පොහොසත් වෙත්ද, ඔවුහු ගනිත්, යමෙක් නොපොහොසත්ද ඔවුහුත් දකිනු කැමැත්තාහු වෙත්ද, එපරිද්දෙන්ම 'එකායනො අයං භික්ඛවෙ මග්ගො' යි වදාළ කල්හිද අසවල්මග යි පළමුකොට ප්‍රකට නොවෙයි. යම්

හෙයකින් නොයෙක් ආකාරවූ අනෙයඝානික මාර්ගයෝද මාර්ගයයි කියාම කියනු ලැබෙත්ද එහෙයිනි.

‘සත්තානං විසුද්ධියා’ යනාදිය වදාළ කල්හි වනාහි මේ ඵකායන මාර්ගය සිව් උවදුරු දුරු කෙරේ ල, තුන් විශෙෂයන් එලවා ල, යි හටගත් උත්සාහ ඇත්තාහු මේ දෙගනාව ඉගෙන ගතයුතු පුහුණු කළයුතු දැරිය යුතු වනපොත් කළයුතු කොට මේ මාර්ගයත් වැඩියයුතු කොට සිතන්නාහුය, යි ගුණ වදාරන සේක් ‘සත්තානං විසුද්ධියා.’ යනාදිය වදාළහ. ලක්ෂයක් අගනා පාණ්ඩුකම්බල වෙළඳාගේ උපමාව යම්සේද එසේ රක්ත ජාම්බොනද ස්වර්ණ- උදක ප්‍රසාදක මාණික්‍ය රත්න- විශුද්ධ මුක්තා මාණික්‍ය රත්න- රෝමකප්‍රවාලාදීවූ වෙළඳුන්ගේ උපමාද මෙහිලා දැක්විය යුත්තාහුය.

‘යදිදං’ යනු නිපාතය. ‘යෙ ඉමෙ, (යම් මේ) යන මෙය ඒ නිපාතයාගේ අර්ථයි.

‘චත්තාරො’ යනු ගණන් පිරිසිදීමය. ඒ පදයෙන් එයින් යට (උභතව, යි සේ) නැති එයින් මතුයෙහි නැතැ, යි සතිපට්ඨානයන්ගේ පිරිසිදීම දක්වති.

සතිපට්ඨාන

සතිපට්ඨානා යනු සතිපට්ඨාන තුනකි-ස්මෘති ගොචරයද තුන් පරිද්දෙකින් පිළිපත් ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි ශාස්තෘහුගේ ප්‍රතිඝානනය ඉක්මනු බවද ස්මෘතියදැ, යි කියායි. ඒ එසේමයි. ‘චතුත්තං භික්ඛවෙ සතිපට්ඨානානං සමුදයඤ්ච අත්ථංගමඤ්ච දෙසිස්සාමී තං සුනාථ -පෙ- කො ච භික්ඛවෙ, කායස්ස සමුදයො ආහාරසමුදයා කාය සමුදයො’ යනාදි තැන්හි ස්මෘති ගොචරය සතිපට්ඨානය, යි කියනු ලැබේ. ‘කායො උපට්ඨානං නො සති සති සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච යනාදි තැන්හිද, එසේ මයි. එහි අර්ථය නම් මේ ගොචරයෙහි පිහිටානු, යි ‘පට්ඨාන’ නම්. කවරක් පිහිටාද යත්, සිතිය, යි. සිතියගේ පිහිටීම ‘සතිපට්ඨාන’ නම් නොහොත් ප්‍රධානවූ සිටීමනු, යි පට්ඨාන නම්. ස්මෘතියගේ ප්‍රස්ථානය සතිපට්ඨාන’ නම්. ‘හත්ථිට්ඨාන අස්සට්ඨාන’ ආදිය මෙනි.

‘තයො සතිපට්ඨානා යදරියො සෙවති යදරියො සෙව-
මානො සත්ථා ගණමනුසාසිතුමරහති’ යන මෙහි තුන්
පරිද්දෙකින් පිළිපත් ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි ශාස්තෘහුගේ
ප්‍රතිභානුනය ඉක්මනු බව ‘සතිපට්ඨාන’ යයි කියන ලදී. ඒ
වචනයාගේ අර්ථ නම්, පිහිටුවිය යුතු බැවින් ‘පට්ඨාන’ නම්.
‘පැවැත්වියයුතු බැවින්’ යන අර්ථයි. කුමකින් පැවැත්විය යුතු
බැවින්ද යත්, ස්මෘතියෙනි. ස්මෘතියෙන් යුක්තව පැවැත්ම
‘සතිපට්ඨාන’ නමැයි.

චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා බහුලීකතා සත්ත
බොජ්ඣංගෙන පරිපූරෙන්ති’ යනාදී තැන්හි වනාහි ස්මෘතියම
‘සතිපට්ඨාන’ යයි කියනු ලැබේ. ඒ වචනයාගේ අර්ථය නම්
පිහිටා නු යි ‘පට්ඨාන’ නම්. එළඹ සිටි අවස්කන්දනයකොට
ප්‍රස්කන්දනය කොට පවතී යන අර්ථයි. ස්මෘතියම ‘සතිපට්ඨාන’
නම්. නොහොත් සිහිකිරීම් අර්ථයෙන් ‘සති’ නමු. එළඹ සිටිම්
අර්ථයෙන් ‘පට්ඨාන’ නම්. එහෙයින් සතිවූවාත් හෝ ය ධ්‍රැව්‍යාන
වූවාත් හෝ ම නු, යි. ‘සතිපට්ඨාන’ නම් මේ (පසුව කී ස්මෘති
නම් (සතිපට්ඨානයම) මෙහි අදහස් කරන ලදී. ඉදින් මෙසේ
(ස්මෘතියම සතිපට්ඨාන) විනම් කුමක් හෙයින් ‘සතිපට්ඨානා’
යි බහු වචන වීද යත්, ස්මෘති බොහෝ බැවිනි

(ස්මෘති බහුත්වය) සැබව. ඒ ස්මෘතීහු ආලම්බන හෙදයෙන්
බොහෝ වෙති එකල්හි ‘මග්ගො’ යි කුමක් හෙයින් එකවචනවීද
යත්, මාර්ගාර්ථයෙන් එකක් බැවිනි. සැබව- මේ සතර ස්මෘතීහුම
මාර්ගාර්ථයෙන් එකත්වයට යෙති, මේ වදාරන ලදමයි.

‘මග්ගොති කෙනට්ඨෙත මග්ගො නිබ්බාන ගමනට්ඨෙත
නිබ්බානත්ථිකෙති මග්ගනීයට්ඨෙත ච’ යයි. තවද මේ
සතිපට්ඨානයෝ සතරදෙනම අපරභාගයෙහි කායාදි
ආලම්බනයන්හි කෘත්‍යය සිද්ධකරමින් නිර්වාණය කරා
පැමිණෙත්ද මූල පටන්ම නිර්වාණාර්ථීන් විසින් මාර්ගණය
(සෙවීම)ත් කරනු ලැබෙත්ද එහෙයින් සතරම එක්මාර්ගයකැ,
යි කියනු ලැබෙත්, මෙසේත් ඇති කල්හි වචනානුසන්ධියෙන්
අනුසන්ධි සහිතවූම දෙශනාව වෙයි. ‘මාරසෙනප්ප මද්දනං
වො භික්ඛවෙ මග්ගං දෙසිස්සාමී තං සුණාම -පෙ- කතමො ච

හික්කවෙ, මාරසෙනප්පාමද්දනො මග්ගො යදිදං සත්ත බොජ්ඣංගා' යනාදියෙහි මෙනි. 'මාර සෙනප්පමද්දනො, යිද 'සත්ත' බොජ්ඣංගා, යිද යමිසේ අර්ථ වශයෙන් එකක් වූයේ ව්‍යඤ්ජනයම නොයෙක් ආකාර වේද, එසේ 'එකායනමග්ගො' යිද එත්තාරො සතිපට්ඨානා' යිද අර්ථ වශයෙන් එකෙක ව්‍යඤ්ජනයම නොයෙක් ආකාර වෙයි. එහෙයින් මාර්ගාර්ථයෙන් එකක් බැවින් එක වචනය ආලම්බන හෙදයෙන් ස්මෘතිබහුත්වයෙන් බහු වචනය දතයුතු.

සතිපට්ඨාන අනුනාදි කථා

කුමක් හෙයින් වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් නො අඩු නොවැඩිවූ සතිපට්ඨානයෝ සතරක්ම වදාරන ලද්දාහුද යත්, චෛතෙයයන්ට හිත බැවිනි, සැබව. තණ්හා වරිත දෘෂ්ටි වරිත සමථයානික විදර්ශනායානිකවූ මන්ද තික්ෂණ විසින් දෙපරිද්දෙකින් දෙපරිද්දෙකින් පවත්නාවූ චෛතෙයයන් අතුරෙන් මන්දවූ තණ්හා වරිතයාහට ඔදාරිකවූ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය විශුද්ධි මාර්ග වෙයි. තික්ෂණවූ තණ්හා වරිතයාහට සියුම්වූ වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය (විශුද්ධි මාර්ගය වෙයි.) දෘෂ්ටි වරිතයා පිළිබඳවූද මද නුවණැත්තනුට ඉතා ප්‍රභේදයට නොපැමිණි චිත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානය (විශුද්ධි මාර්ගය වෙයි.) තියුණු නුවණැත්තනුට ඉතා ප්‍රභේදයට පැමිණි ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානය (විශුද්ධි මාර්ගය වෙයි.)

සමථයානිකයා පිළිබඳවූද මන්ද ප්‍රාඥයාහට නිදුකින් අවබෝධ කළ යුතු නිමිති ඇති පළමුවන සතිපට්ඨානය විශුද්ධි මාර්ගය වෙයි. තික්ෂණ ප්‍රාඥයාහට මහත්වූ අරමුණෙහි නො පිහිටන හෙයින් දෙවෙනි සතිපට්ඨානය (විශුද්ධි මාර්ගය වෙයි.) විපස්සනායානිකවූද මන්දප්‍රාඥයාහට ඉතා ප්‍රභේදයට නොපැමිණි අරමුණු ඇති තුන්වෙනි සතිපට්ඨානය (විශුද්ධි මාර්ගය වෙයි.) තික්ෂණ ප්‍රාඥයාහට ඉතා ප්‍රභේදයට පැමිණි අරමුණු ඇති සතරවෙනි සතිපට්ඨානය (විශුද්ධි මාර්ගය වෙයි.) එහෙයින් නොඅඩු නොවැඩිවූ (සතිපට්ඨානයෝ) සතරක්ම වදාරන ලද්දාහුය, යි.

ශුභසුඛනිත්‍යාත්මභාව විපයභාසයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස හෝ (සතිපට්ඨාන සතරක්ම වදාරන ලදහ.) ඒ එසේමය- කය අශුභය. ඒ කයෙහිදු සත්වයෝ ශුභය, යි පෙරලා ගැනීමෙන් විපයභාසයට පැමිණියාහුය. ඔවුන්ට එහි අශුභභාවය දැක්වීමෙන් ඒ (ශුභයයි ගත්) විපයභාසයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස පළමුවන සතිපට්ඨානය වදාරන ලදී.

'සුඛය නිත්‍යය ආත්මය, යි ගත්තාවුද වෙදනාදීන් අතුරෙහි වෙදනා දුක්ය චිත්තය අනිත්‍යය, ධර්මයෝ අනාත්මයෝය ඒ වෙදනාදියෙහිදු සත්වයෝ සුඛ නිත්‍යාත්ම වශයෙන් පෙරලා ගැනීමෙන් විපයභාසයට පැමිණියාහුය. ඔවුන්ට එහි දුඛාදිභාවය දැක්වීමෙන් ඒ විපයභාසයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස සෙසු තුන වදාරනලද්දාහුය, යි මෙසේ ශුභසුඛ නිත්‍යාත්මභාව විපයභාසයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස හෝ නොඅඩු නොවැඩිවූ සතිපට්ඨාන සතරක්ම වදාරණ ලද්දාහුය, යි දතයුතු. තවද හුදෙක් විපයභාසයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිසම නොවෙයි, චතුර්විධවූ ඔස යොග ආශ්‍රව ග්‍රන්ථ උපාදාන අගති යන මොවුන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිසද සතර වැදැරුම් ආභාරයන්ගේ පිරිසිදු දැනීම පිණිසද සතරක්ම වදාරන ලද්දාහුය, යි දතයුතු. මේ වනාහි ප්‍රකරණ ක්‍රමයයි.

අර්ථකථාවෙහි වනාහි හැසිරීම් වශයෙන්ද එක් තැනෙක රැස්වීම්වශයෙන්ද එකක් මැවූ සතිපට්ඨානය අරමුණුවශයෙන් සතරක්විය, යි මෙතෙක්ම කියන ලදී. ඒ එසේමයි- දොරටු සතරක් ඇති නගරයෙහි පැදුම්දිගින් පැමිණෙන මනුෂ්‍යයෝ පැදුම් දෙස උපදින බඩු ගෙන පැදුම්දොරින් යම්සේ නුවරටම පිවිසෙත්ද, දකුණුදිගින්- පැළදිගින්- උතුරුදිගින් පැමිණෙන මනුෂ්‍යයෝ උතුරුදෙස උපදින බඩු ගෙන උතුරු දොරටුවෙන් නුවරටම පිවිසෙත්ද, මේ කාරණය මෙබඳු උපමා සම්පත් ඇත්තේයයි දතයුතු. ඒ එසේමයි නිර්වාණය නගරයක් මෙනි. අශ්ටාංගිකවූ ලෝකොත්තර මාර්ගය මතක්වූ නුවර දොර මෙනි. කායාදීහු ප්‍රාචීන දිශාදීන් මෙනි. පැදුම්දිගින් පැමිණෙන මනුෂ්‍යයෝ පැදුම්දෙස උපදනා බඩු ගෙන පැදුම් දොරටුවෙන් යම්සේ නුවරටම පිවිසෙත්ද එසේ කායානුපස්සනා ද්වාරයෙන් පැමිණෙන්නාවූ තුදුස් ප්‍රකාරයකින් කායානුපස්සනා

සතිපට්ඨානය භාවනාකොට කායානුපස්සනා භාවනානුභාවයෙන් උපන්නාවූ ආයාමාර්ගයෙන් එකම නිර්වාණයට වදනානුය. දකුණුදිගින් පැමිණෙන්නාහු දකුණු දෙස උපදනා භාණ්ඩ ගෙන දකුණු දොරින් නුවරටම වදින්නද, එපරිද්දෙන් වෙදනානුපස්සනා ද්වාරයෙන් පැමිණෙන්නාහු නවප්‍රකාරයකින් වෙදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය භාවනාකොට වෙදනානුපස්සනා භාවනානුභාවයෙන් උපන්නාවූ ආයාමාර්ගයෙන් හුදු නිවනටම වදනානුය පැළදිගින් එන්නාහු පැළදෙස උපදනා බඩු ගෙන පැළදොරින් යම්සේ නුවරටම පිවිසෙන්නද, එපරිද්දෙන් විත්තානුපස්සනාද්වාරයෙන් පැමිණෙන්නාහු සොළොස් ප්‍රකාරයකින් විත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානය භාවනාකොට විත්තානුපස්සනා භාවනානුභාවයෙන් උපන්නාවූ ආයාමාර්ගයෙන් හුදු නිර්වාණ පුරයටම වදනානුය, උතුරුදිගින් පැමිණෙන්නාවූ මනුෂ්‍යයෝ උතුරුදෙස උපදනා බඩු ගෙන උතුරුදොරින් යම්සේ නුවරටම පිවිසෙන්නද, එපරිද්දෙන් ධම්මානුපස්සනාද්වාරයෙන් පැමිණෙන චෛතෙයජනයෝ පඤ්චප්‍රකාරයකින් ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානය භාවනාකොට ධම්මානුපස්සනාභාවනානු භාවයෙන් උපන්නාවූ ආයාමාර්ගයෙන් හුදු නිර්වාණයටම වදනානුය, යි මෙසේ හැසිරීම් වශයෙන්ද එක් තැනෙක රැස්වීම් වශයෙන්ද එකෙක්මවූ සතිපට්ඨානය අරමුණු වශයෙන් සතරක්ම කොට වදාරන ලද්දානුය, යි දතයුතු.

‘කතමෙ චත්තාරො’ යනු කට්ඨකමයනා පෘච්ඡායි.

‘ඉධ’- මේ ශාසනයෙනි

‘භික්ඛවෙ’ යන මේ දහම් පිළිගන්නා පුද්ගලයන් ආමන්ත්‍රණය කිරීමයි. ‘භික්ඛු’ යන මේ පදය ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනය කරන්නාවූ පුද්ගලයා දැක්වීමයි. අන්‍යවූද දිව්‍ය මනුෂ්‍යයෝ ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනය කෙරේමය. එතකුදු වුවත් ශ්‍රේෂ්ඨ බැවින්ද ප්‍රතිපත්තිය හෙතෙකොටගෙන භික්ෂු භාවය දක්නා හෙයින්ද ‘භික්ඛු’ යි වදාළහ. ඒ දෙකරුණ සැබව-භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අනුශාසනය පිළිගන්නවුන් අතුරෙන් භික්ෂුහු ශ්‍රේෂ්ඨ වෙති. සර්වප්‍රකාරවූ අනුශාසනාවට භාජනවූ බැවිනි. එහෙයින් ශ්‍රේෂ්ඨ බැවින් ‘භික්ඛු’ යයි වදාළහ. තවද ඒ

ශ්‍රේෂ්ඨවූ භික්ෂුව ගත් කල්හි සෙසු (දිව්‍ය මනුෂ්‍යයෝ) ගන්නාලද්දාහුම වෙති. රජුගේ ගම්නාදියෙහි රජු ගැනීමෙන් සෙසු පිරිස ගත් මෙති. යමෙක් මේ (සතිට්ඨාන) පිළිවෙතෙහි පිළිපදිද හෙතෙම භික්ෂු නම් වේය, යි ප්‍රතිපත්තිය හෙතුකොටගෙන භික්ෂුභාවය දක්නා හෙයින්ද භික්ෂුයි වදාළහ. ඒ එසේමය- (පිළිවෙතෙහි) පිළිපත් තැනැත්තෝ දෙවියෙක් හෝ මිනිසෙක් හෝ වේවා, භික්ෂු, යි ගිණිමට යේමය. වදාළේ මැ නු.

"වස්ත්‍රාභරණයෙන් ප්‍රතිමණ්ඩිතවූ පුද්ගලද, ඉදින් කායාදියෙන් සමයෙහි යෙදී පවතීද, රාගාදීන්ගේ සංසිදීමෙන් ශාන්තද, ඉන්ද්‍රිය දමනයෙන් දැමුනේද, සතරමඟ නියමයෙන් නියතවූයේද ශ්‍රේෂ්ඨවයථාවෙන් බ්‍රහ්මචාරී වූයේද, සියලු සත්වයන් කෙරෙහි කායදණ්ඩාදී දඬුවම් බහාතබා වෙසේද, ඒ මෙබඳුවූ පුද්ගලතෙම බාහිතවූ පව් ඇති බැවින් බ්‍රාහ්මණය, සිද, හෙතෙම සංසිදුවන ලද පව් ඇති බැවින් ශ්‍රමණය, සිද, හෙතෙම හින්තවූ ක්ලෙශයන් ඇති බැවින් භික්ෂුය, යිද කියයුතු වේ."

කාය ගබ්දය

'කායෙ' - රූපකයෙහි. (රූපසමූහයෙහිය, යනුයි) ඒ එසේමය- මෙහි රූපකය අංගප්‍රත්‍යංගයන්ගේද කෙශාදිවූ ධර්මයන්ගේද සමූහාර්ථයෙන් 'හත්ථිකාය රථකාය' ආදිය මෙන් 'කාය' යයි අදහස් කරන ලදී. තවද සමූහාර්ථයෙන් යම්සේ (කාය නම්) විද එපරිද්දෙන් කුත්සිතවූ (කෙශාදීන්ගේ) උත්පත්ති ප්‍රදෙශය යන අර්ථයෙන් 'කාය' නම් වේ. ඒ එසේමයි- කුත්සිතවූ අතිශයින් පිළිකුල්වූ කෙශාදීන්ට හේ ආයස්ථාන, නු යිද, 'කාය' නම් වේ.

'ආය' නිම්, උත්පත්ති දෙශය, යි එහි මේ වචනාර්ථයි. එයින් උපදිත්ත, යි ආය නම්. කවුරුහු උපදිත්ද යත්, කුත් සිතවූ කෙශාදීහුය. එහෙයින් කුත්සිතවූ කෙශාදීන්ගේ උත්පත්ති දෙශය නු, යි 'කාය' නම් වේ.

'කායානුපස්සි' - කය අනුව බලනසුලු වූයේ නොහොත් කය අනුව බලමින්, 'කායෙ' යිද වදාරා යලින් 'කායානුපස්සි' යයි දෙවෙනි කායග්‍රහණය අසම්මිශ්‍ර වශයෙන් ධාතුච්ඡායස්ථාන (සන්තති ආදී චතුර්විධ) සනවිනිර්භොගාදී දර්ශනය පිණිස කරන ලදැ, යි දතයුතු.

ඒ දෙවෙනි කාය, ශබ්ද ග්‍රහණයෙන් වෙදනා අනුව බලනසුලු වූයේ හෝ චිත්තධර්මයන් අනුව බලනසුලුවූයේ හෝ නොවෙයි. තවද කය අනුව බලනසුලු වූයේමයයි කායසංඛ්‍යාතවූ වස්තුවෙහි කය අනුව බලන ආකාරයම දැකවීමෙන් අසම්මිශ්‍රවශයෙන් ව්‍යවස්ථානය දක්වන ලද්දේ වෙයි. එසේම කයෙහි අංගප්‍රත්‍යංගයන්ගෙන් තොරවූ එක් ධර්මයක් අනුව බලනසුලුවූයේ නොවෙයි. කෙශලොමාදියෙන් තොරවූ ස්ත්‍රී පුරුෂයන් අනුව බලන සුලු වූයේ නො ද වෙයි.

තවද මෙහි කෙශලොමාදිවූ භූතොපාදාය සමූහ නම්වූ යම් ශරීරයක් වේද ඒ ශරීරයෙහිද භූතොපාදාය රූපයන් ගෙන් තොරවූ එක් ධර්මයක් අනුව බලනසුලු වූයේ නොවෙයි. තවද කෙසේ බලනසුලු වූයේද යත්, රථාවයව පිළිවෙළින් බලන්නෙකු මෙන් අඟපසඟ සමූහය පිළිවෙළින් බලනසුලු වූයේ. නගරයක අවයව පිළිවෙළින් බලන්නෙකු මෙන් කෙශලොමාදි සමූහයක් පිළිවෙළින් බලනසුලු වූයේ, කෙසෙල් කඳක පත්වැට වෙන්කරන්නෙකු මෙන්ද හිස්වූ මීට විදහන්නෙකු මෙන්ද භූතොපාදාන රූපසමූහය පිළිවෙළින් බලනසුලු වූයේම වෙයි, යි නානාප්‍රකාරයෙන් සමූහ වශයෙන්ම කාය නම්වූ වස්තුහුගේ දර්ශනයෙන් ඝනචිතිර්භෝගය (සන්නතාදීන්ගේ වෙන්කිරීම) දක්වන ලද්දේ වෙයි මේ ශරීරයෙහි යථොක්ත සමූහයෙන් වෙන්වූ කයක් හෝ ස්ත්‍රියෙක් හෝ පුරුෂයෙක් හෝ අන් කිසි ධර්මයක් හෝ නොම දක්නා ලැබේ. යථොක්ත ධර්ම සමූහය පමණෙක්හිම වනාහි ඒ ඒ පරිද්දෙන් සත්වයෝ වරදවා ගැනීම කෙරෙහි. එයින් කීහු, පුරාණාවායභීයෝ-

(ස්ත්‍රීපුරුෂාදි වශයෙන්) යමක් දකීද, අශූභාදි වශයෙන් නොදක්නාලද වෙයි, යමක් (ස්ත්‍රීපුරුෂාදි වශයෙන්) දක්නා ලදද එය (අශූභාදි වශයෙන්) නොදකී. (කෙශලොමාදි ධර්ම සමූහයෙහි මූළ්ඨවූ) බාලතෙම, (අශූභාදි වශයෙන්) නොදක්නේ, සංයෝජනයන් විසින් බඳනා ලැබේ. (වෘත්තයෙහි) බඳිනු ලබන්නේ වෘත්ත ද්‍රුඩයෙන් නොමිඳෙයි."

අනිකකුලු ඇති- 'ඝනචිතිර්භෝගාදි දස්සනත්ථං' යි කියන ලද 'ආදි' ශබ්දයෙන් මෙහි මේ මතු දක්වන අර්ථයද දහයුතු. මේ තෙම වනාහි තෙල ශරීරයෙහි කය අනුව බලමින්ම

(වෙසෙයි.) අන්‍යධර්මයන් අනුව බලනසුලු වූයේ නොවේය, යි කියායි. (මේ අර්ථයෙන්) කුමක් කියන ලද්දේ වේද යත්? ජලය නොවූම මිරිඟුයෙහි යම්සේ ජලය යන සංඥා ඇතිව බලන්නාහු වෙත්ද, එපරිද්දෙන් අනිත්‍යදූඛානාත්ම අගුහවූම මේ කයෙහි නිත්‍යසුඛ ආත්මගුහභාවය අනුව බලනසුලු වූයේ නොවෙයි, නැවත කුමක් අනුව බලනසුලු වූයේද යත්?

කය අනුව බලනසුලු වූයේ අනිත්‍ය දූඛ අනාත්ම අගුහාකාරවූ (කෙශාදි) සමූහයන් අනුව බලනසුලු වූයේමයයි කියන ලද්දේ වෙයි. නොහොත් මත්තෙහි 'ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු අරඤ්ඤ ගතො වා -පෙ- සො සතොව අස්සසති' යනාදි නයින් අශ්වාස ප්‍රශ්වාස ආදිකොට ඇති සුණුවූ අස්ථිකාය අවසන්කොට ඇති යම් මේ කයක් වදාරන ලද්දේද, 'මේ ශාසනයෙහි ඇතැම් යොගාවචරයෙක්' (මේ කයෙහි) පෘථිවිධාතු සමූහය අනිත්‍යවශයෙන් නැවත නැවත බලයි. අඛිධාතු සමූහය, තෙජොධාතු සමූහය, වායොධාතු සමූහය, කෙශ සමූහය, රොම සමූහය, සිව්සමූහය, වර්ම සමූහය, මාංශ සමූහය, රුධිර සමූහය, නහර සමූහය, ඇට සමූහය, ඇටමිදුලු සමූහය, අනිත්‍ය වශයෙන් නැවත නැවත බලයි, යි ප්‍රතිසම්භිදා මාර්ගයෙහි යම් කයකුත් වදාරන ලද්දේද, ඒ සමූහය මේ කයෙහිම ලා නැවත නැවත බලන හෙයින් 'කයෙහි පෘථිවිධාත්වාදිසමූහය නැවත නැවත බලනසුලු වූයේය, යි මෙසේත් අර්ථය දතයුතු. නොහොත් කයෙහි මමය කියා හෝ මාගේය කියා හෝ මෙසේ ගතයුතුවූ කිසි ධර්මයක්හුගේ නොදක්නා බව හෙයින් යලි කෙශලොමාදිවූ ඒ ඒ නානාවිධ ධර්මසමූහයම නැවත නැවත බලන හෙයින් කයෙහි කෙශාදි ධර්මසමූහ නම්වූ කය අනුව බලනසුලු වූයේය, යි මෙසේ අර්ථය දතයුතු.

තවද 'ඉස්මිං කායෙ අනිච්චතො අනුපස්සති නො නිච්චතො' යනාදින් අනුක්‍රමයෙන් ප්‍රතිසම්භිදා මාර්ගයෙහි ආ ක්‍රම ඇති සියලුම අනිත්‍ය ලක්ෂණාදිවූ ආකාර සමූහ නම්වූ කායයාගේ නැවත නැවත බලන හෙයින්ද කයෙහි අනිත්‍ය ලක්ෂණාදි ආකාර සමූහ නම්වූ කය නැවත නැවත බලන සුලුවූය, යි මෙසේත් අර්ථ දතයුතු ඒ එසේමයි-

කයෙහි කායානුපස්සනා ප්‍රතිපදාවට පිළිපත් මේ මහණ මේ කය අනිත්‍යානුදර්ශනාදීවූ සත්වදැරුම් අනුපස්සනාවන්ගේ වශයෙන් අනිත්‍යවශයෙන් නැවත නැවත බලයි, නිත්‍ය වශයෙන් නොබලයි, දුක්වශයෙන් නැවත නැවත බලයි. සුවවශයෙන් නොබලයි, අනාත්ම වශයෙන් නැවත නැවත බලයි, ආත්ම වශයෙන් නොබලයි. කලකිරෙයි, සතුටුවූයේ නොවෙයි. නොඇලුනේ වෙයි. නොරඳයි නිරුද්ධ කරයි, නොඋපදවයි. දුරුකෙරෙයි, ග්‍රහණය නොකෙරෙයි. ඒ මහණ තෙම ඒ කය අනිත්‍ය වශයෙන් නැවත නැවත බලන්නේ නිත්‍යය යන සංඥාව දුරු කෙරෙයි. දුක් වශයෙන් බලන්නේ සුඛසංඥාව දුරුකෙරෙයි අනාත්ම වශයෙන් බලන්නේ ආත්ම සංඥාව දුරුකෙරෙයි. කළකිරීමට පැමිණෙන්නේ තණ්හාව දුරුකෙරෙයි, නොඇලීමට පැමිණෙන්නේ රාගය දුරුකෙරෙයි නිරුද්ධ කරන්නේ සමුදය දුරුකෙරෙයි. පටිනිසස්පනස (දුරුකිරීම) කරන්නේ ආදාහය දුරුකෙරෙයි, යි දතයුතු.

‘විහරති’- වාසය කෙරෙයි.

‘ආතාපී’- හවනුයෙහි කෙලෙසුන් තවානු, යි ‘ආතාප’ නම්. මේ (ආතාප යනු) වියඊයට නමකි. (වියඊ නම්වූ) ආතාපය ඕනට ඇත්නු, යි ‘ආතාපී’ නම් වේ.

‘සම්පජානෝ’- සම්ප්‍රජන්‍ය නම්වූ ඥානයෙන් යුක්තවූයේ.

‘සතිමා’- කාය පරිග්‍රාහිකවූ සිහියෙන් යුක්තවූයේ. මේ යොගාවචර චනාහි යම්භෙයකින් සිහියෙන් අරමුණු පිළිගෙන නුවණින් නැවත නැවත බලාද, සැබව- ස්මෘති විරහිතයනට අනුපස්සනාවක් නම් නැති. එහෙයින්ම වදාළහ. “සතිඤ්ච බවාහං හික්ඛවෙ, සබ්බන්තිකං වදාමි. එහෙයින් මෙහි “කායෙ කායානුපස්සී විහරති” යි මෙතෙක් වචනයන්ගෙන් “කායානුපස්සනා සතිපට්ඨාන කර්මස්ථානය” වදාරන ලද්දේ වෙයි. ඉක්බිති යම් භෙයකින් වියඊ රහිතවූවහුගේ ඇතුළත හැකවීම (ඒ යොගාවචරනට) අන්තරායකර වේද, සම්ප්‍රජන්‍ය සංඛ්‍යාත නුවණ රහිතවූයේ උපාය ගැනීමෙහි හා අනුපාය දුරුකිරීමෙහින් මුළාවේද, මුළාසිහි ඇත්තේ උපාය නොහැරීමෙහි හා අනුපාය නොගැන්මෙහින් අසමර්ථ වේද, එයින් ඕනට ඒ කර්මස්ථානය සම්පාදනය නොවේද, එහෙයින් යම් ධර්ම

කෙනෙකුන්ගේ ආනුභාවයෙන් ඒ කර්මස්ථානය සම්පාදනය වේද, ඒ ධර්මයන් දැක්වීම පිණිස ආකාපි සම්පජානෝ සතිමා' යන මෙය වදාරනලදැයි දනුයුතු.

මෙසේ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානයද ඒ සතිපට්ඨානයාගේ සම්ප්‍රයෝගාංගද දක්වා මෙවිට ප්‍රභාණාංග දක්වන්ට 'විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං' යි වදාරනලදී. එහි විනෙය්‍ය- තදංග විනයෙන් හෝ විෂ්කම්භන විනයෙන් හෝ දුරුකොට. ලොකෙ- ඒ කයෙහිම. ඒ එසේමය- මෙහි රූප කය ලුප්ඡන පලුප්ඡන (නැසෙන වෙසෙසින් නැසෙන) අර්ථයෙන් 'ලොක' යයි අදහස් කරන ලදී.

තවද යම් හෙයකින් ඒ යොගාවචරයාගේ කය පමණෙක් හිම අභිධ්‍යා දොර්මනස්සය ප්‍රතිණ නොවේද, වෙදනායෙහින් ප්‍රතිණවන්නේම වේද, එහෙයින් "පඤ්චපි උපාදානස්සන්ධා ලොකො" "තත්ථ කතමො ලොකො? ස්වෙව කායො ලොකො" යයි යමකුත් වදාළෝද, මේ මෙහි අර්ථයයි. "තස්මිං ලොකෙ අභිජ්ඣා දොමනස්සං විනෙය්‍ය" යි මෙසේ සම්බන්ධය දනුයුතු. යම් හෙයකින් වනාහි මෙහි "අභිධ්‍යාව ගැනීමෙන් කාමච්ඡන්දයත් දොම්නස ගැනීමෙන් ව්‍යාපාදයත් සංග්‍රහයට යේද, එහෙයින් නිවරණයන්ට ඇතුළත්වූ බලවත් ධර්මයන් දෙදෙනාගේ දැක්වීමෙන් නිවරණ ප්‍රභාණය වදාරණ ලද්දේවේය, යි දනුයුතුයි. විශෙෂයෙන් මෙහි අභිධ්‍යාව සංසිද්ධිමෙන් කාය සම්පත්ති මූලකවූ අනුරෝධ (නම් කාම) යාගේද, ව්‍යාපාද සංඛ්‍යාත නොසතුටු බව සංසිද්ධිමෙන් කායවිපත්ති මූලකවූ, ප්‍රතිසයාගේද නැවත අභිධ්‍යාව (කාමච්ඡන්ද නම් ලොභය) සංසිද්ධිමෙන් ශරීරයෙහි ඇල්මද, දොම්නස (ව්‍යාපාද නම් නොසතුටු බව) සංසිද්ධිමෙන් කාය භාවනාවෙහි නොඇල්මද, අභිධ්‍යාව සංසිද්ධිමෙන් කයෙහි අවිද්‍යමානවූ ශුභසුඛභාවාදීන්ගේ ප්‍රක්ෂෙපයාගේද, දොම්නස සංසිද්ධිමෙන් කයෙහි විද්‍යමානවූ අශුභ අසුඛ භාවාදීන්ගේ අපනයනයාගේද ප්‍රභාණය වදාරනලදී. එයින් යොගාවචරයාගේ යොගානුභාවයද යොගයෙහි සමර්ථ බවද දක්වන ලද්දී වෙයි.

යම් හෙයකින් මේ යොගාවචර අනුරෝධ විරෝධ (කාම ප්‍රතිස) යන් කෙරෙන් විශෙෂයෙන් මිදුනේ අරකිරති (කාය

භාවනාවෙහි නොඇල්ම හා කයෙහි ඇල්ම) ඉවසන්නේ අභූතවූ (ශුභාදීන්ගේ) ප්‍රක්ෂෙපය භූතවූ (අශුභාදීන්ගේ) අපනයනය යන මෙයින් විරහිතවූයේත් වේද මේ තෙමේ යොගානුභාවනාවමයි. තවද මේ යොගාවචර අනුරෝධ විරෝධයන්ගෙන් වෙසෙසින් මිදුනේ අරතිරති ඉවසන්නේ අභූතවූ ශුභාදිය නොබහාලන්නේ භූතවූ අශුභාදියත් බැහැර නොකරන්නේ යොගයෙහි සමර්ථ වූයේ වේය, යි.

අනික් ක්‍රමයක් කියනු ලැබේ- කායෙ කායානුපස්සි යන මෙහි අනුපස්සනාවෙන් කර්මස්ථානය වදාරන ලදී.

විහරති යන මෙහි වදාළ විහරණයෙන් කර්මස්ථානිකයගේ කාය පරිහරණය වදාරන ලදී.

ආතාපි යනාදියෙහි ආතාපා (-වියථි)යෙන් සමයක් ප්‍රධානයද, ස්මෘති සම්ප්‍රජන්‍යයෙන් සර්වත්‍ර කර්මස්ථානය හෝ කර්මස්ථාන පරිහරණයෙහි උපායද නොහොත් ස්මෘතියෙන් කායානුපස්සනා වශයෙන් ලබන ලද සමථ (-සමාධි) ය ද සම්ප්‍රජන්‍යයෙන් විදර්ශනාවද, අභිධ්‍යාදෙවර්මනසයන්ගේ සංසිද්ධිවීමෙන් භාවනා ඵලයද වදාරන ලදැ, යි දතයුතු.

විහංගයෙහි වනාහි- අනුපස්සි යනු එහි අනුපස්සනා තොමෝ කවරිද? යම් අනිත්‍යාදී ප්‍රකාරයෙන් ධර්මයන් දැන ගන්නාවූ ප්‍රඥාවක් ප්‍රකර්ෂයෙන් දන්නා බවක් පෙ- සමයක් දෘෂ්ටියක් වේද මෝ තොමෝ අනුපස්සනායයි කියනු ලැබේ. මේ අනුපස්සනාවෙන් (යම් හෙයකින්) යුක්තවූයේ මොනොවට යුක්තවූයේ පැමිණියේ මොනොවට පැමිණියේ උත්පන්න වූයේ සමාද්ධිවූයේ සමන්විතවූයේ වේද එහෙයින්- 'අනුපස්සි' යයි කියනු ලැබේ.

විහරති යනු වැටෙයි පවති පාලනය කෙරෙයි යැපෙයි යාපනය කෙරෙයි, හැසිරෙයි, විහරණය කෙරෙයි එහෙයින් 'විහරති' යයි කියනු ලැබේ.

ආතාපි යනු එහි ආතප්පය කවරේද යත්? යම් වෛතසිකවූ වියථාරම්භයක් -පෙ- සමයග් ව්‍යායාමයක් වේද මෙය 'ආතප්ප' යයි කියනු ලැබේ, මේ ආතප්පයෙන් (යම්හෙයකින්) යුක්තවූයේ -පෙ- සමන්විතවූයේ වේද එහෙයින් 'ආතාපි' යයි කියනු ලැබේ.

සම්පජානෝ යනු එහි 'සම්පජ්ඣා' නම් කවරේද? යම් (අනිත්‍යාදි ප්‍රකාරයෙන් දන්නාවූ) ප්‍රඥාවක් දන්නා බවක් -පෙ- සමගදායකයක් වේද මෙය 'සම්පජ්ඣා' යයි කියනු ලැබේ. මේ සම්පජ්ඣායෙන් (යම්හෙයකින්) යුක්තවූයේ -පෙ- සමන්විතවූයේ වේද එහෙයින් 'සම්පජානෝ' යයි කියනු ලැබේ.

'සතිමා' යනු එහි කවරේද? යම් සිහි කිරීමක් නැවත නැවත සිහිකිරීමක් -පෙ- සමාසයක් සමාසයක් වේද, මෝ නොමෝ 'සති' යයි කියනු ලැබේ. (යම් හෙයකින්) මේ සතියෙන් යුක්තවූයේ -පෙ- සමන්විතවූයේ වේද, එහෙයින් 'සතිමා' යි කියනු ලැබේ.

'විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣා දොමනස්සං' යනු එහි ලෝකය කවරේද? හේ කයම ලොක නම්. පස්කදම ලොක නම. මේ තෙමේ ලොක' යයි කියනු ලැබේ. එහි අභිජ්ඣා කවරේද? යම් රාගයක් බලවත් රාගයක් අනුනයක් අනුරෝධ (-කාම) යක් තෘෂ්ණාවක් තන්දිරාගයක් චිත්තයාගේ බලවත් ඇලීමක් වේද, මෝ නොමෝ 'අභිජ්ඣා' නමු.

එහි 'දොමනස්ස' නම් කවරේද? යම්, චෛතසිකවූ නො සැපයක් චෛතසිකවූ දුකක් විත්ත සංස්පර්ශයෙන් හටගත් නොසැපයක් දුකක් වෙදනාවක් වේද මේ 'දොමනස්ස' යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ මෝ අභිධ්‍යා නොමෝද මේ දොමනසද මේ (කාය නම්වූ හෝ පඤ්චස්කන්ධ නම්වූ) ලොකයෙහි (යම් හෙයකින්) විනිතවූවාහු ප්‍රතිවිනිතවූවාහු ශාන්තවූවාහු සංසිදුවන ලද්දාහු වෙසෙසින් සංසිදුවන ලද්දාහු නසන ලද්දාහු වෙසෙසින් නසන. ලද්දාහු බැහැරකළාහු වෙසෙසින් බැහැර කළ හු වියලන ලද්දාහු වෙසෙසින් වියලන ලද්දාහු විගතාත්ත කළාහු වෙත්ද, එහෙයින් 'විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣා දොමනස්සං' යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ පදයන්ගේ අර්ථය වදාරන ලද්දේය. ඒ විභංගයෙහි දැක්වූ අර්ථය සමග මේ අර්ථ කථා ක්‍රමය යම්සේ සැසඳේද එපරිද්දෙන් දතයුතුයි.

(පළමුකොට කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානොද්දෙශයාගේ අර්ථ වර්ණනාව දක්වන ලද්දීය.)

දැන් වෙදනාසු- විත්තෙ- ධම්මෙසු ධම්මානු පස්සි විහරති -පෙ- විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣා දොමනස්සං යන මෙහි 'වෙදනාසු වෙදනානුපස්සි' යනාදියෙහි වෙදනාදි ශබ්දයන්ගේ

නැවත කීමෙහි ප්‍රයෝජනය කායානුපස්සනාවෙහි කී ආකාරයෙන්ම දතයුතු. වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී ධම්මේසු ධම්මානුපස්සී යන මෙහි වෙදනා යනු ත්‍රිවිධ වෙදනාය. ඔවුහුද ලොකික වූවාහුම වෙති. චිත්තයද ලොකිකය. ධර්මයෝත් එසේමය. ඒ වෙදනාදීන්ගේ විභාගය නිර්දේශ වාරයෙහි පලටවන්නේය. හුදෙක් මෙහි වෙදනා යම්සේ නැවතනැවත නුවණින් බැලියයුත්තාහුද එපරිද්දෙන් නැවත නැවත බලන්නේ වෙදනාසු වෙදනානුපස්සීයයි දත යුතු. චිත්ත ධර්මයන්හිදු මේ ක්‍රමයයි. තවද කෙසේ වෙදනා අනුදර්ශනය කටයුත්තාහුද යත්? පළමු කොට සැප වෙදනාව (දුකට වස්තු බැවින්) දුක් වශයෙන්ද, දුක් වෙදනාව (පීඩාජනනාදි හෙතෙයෙන්) ශල්‍යවශයෙන්ද, උපෙක්ෂා වෙදනාව (අස්වාමි භාවාදි හෙතෙයෙන්) අනාත්ම වශයෙන්ද නැවත නැවත බැලිය යුතුයි. වාදලේමය.

‘යමෙක් තෙම සැප වෙදනාව දුක් වශයෙන්. නුවණැසින් දුටුයේද දුඃඛ වෙදනාව පීඩා උපදවන හෙයින්ද අවිර පුරුෂයන් විසින් බැහැර කිරීම දුෂ්කර හෙයින්ද ශරීරයට පිවිසි හුලක් සෙයින් දුටුයේද සැපදුක් දෙකින් සංසිදුනු පියවි ඇති බැවින් අතිශයින් ශාන්තවූ නොදුක් නොසැපවූ ඒ මධ්‍යස්ථ වෙදනාව ඉපිද නැසීමාදි හෙතෙවෙන් අනිත්‍ය වශයෙන් දුටුවේද, එකාන්තයෙන් හෙතු වශයෙන් සමාග් දර්ශන ඇති ඒ ක්ෂිණාශ්‍රව මහණ තෙම ක්ලේශ ව්‍යාපසමයෙන් සන්සිදුනේ, හැසිරෙන්නේය.

තවද මේ සියලුම වෙදනාවෝ දුක්ඛ, යිද නැවත නැවත නුවණින් බැලිය යුත්තාහුය. මේ වදාරනලදමයි-යම්කිසි අරමුණු රසවිදිම් ලක්ෂණවූ වෙදනා සමූහයක් වේද, ඒ සියලු ධර්මජාතය දුක, යයි කියමි, යි. නැවතත් සැප වෙදනාව දුක් වශයෙන් නුවණින් නැවත නැවත බැලිය යුත්තිය. වදාළේ මය- ‘සැප වෙදනා තොමෝ ප්‍රවෘත්තියෙහි සුවඵලවන්නිය, විපරිනාමයෙහි- පෙරලීමෙහි දුක්වන්නිය’ යි, සියල්ල විස්තර කළ යුතුයි. නැවතත් අනිත්‍යාදීවූ සප්ත අනුපස්සනාවන්ගේ වශයෙන්ද නැවත නැවත බැලිය යුතුයි. සෙසස නිර්දේශවාරයෙහිම ප්‍රකට වන්නේය.

චිත්තධර්මයන් අතුරෙහිදු පළමුකොට චිත්තය ආරම්භණාධිපති සහජාත භූමිකර්ම විපාක ක්‍රියාදීවූ නානාත්වභෙදයන්යන්ගේද අනිත්‍යාදීවූ අනුපස්සනාවන්ගේද නිර්දේශවාරයෙහි ආ සරාගාදි භෙදයන්ගේද වශයෙන් නැවත නැවත බැලිය යුතුයි. ධර්මයෝ ස්වලක්ෂණ සාමාන්‍ය ලක්ෂණයන්ගේද ශුන්‍යතධර්මයාගේද අනිත්‍යාදීසජ්තවිධ අනුපස්සනාවන්ගේද නිර්දේශවාරයෙහි ආ ශාන්තාශාන්තාදිභෙදයන්ගේද වශයෙන් නුවණින් නැවත නැවත බැලිය යුත්තාහුය. සෙස්ස කී නයමයි.

තවද මෙහි යම් යොගාවචරයක්හුගේ කාය නම් ලෝකයෙහි අභිධ්‍යාදොර්මනසායුය ඉදින් ප්‍රතිණවූයේ නම් ඔහුගේ වෙදනාදී නම් ලෝකයන්හිද ඒ අභිධ්‍යාදොර්මනසාය ප්‍රතිණ වූයේම වෙයි. එතකුදුවත් නානාපුද්ගලයන්ගේ වශයෙන් ද නානාවිත්තක්ෂණික සතිපට්ඨාන භාවනා වශයෙන්ද සියලු තැන්හි වදාරන ලද නොහොත් යම් හෙයකින් (කායාදි) එක් තැනෙකහි ප්‍රතිණවූයේ (වෙදනාදි) සෙසු තැන්හිදු ප්‍රතිණ වූයේ වේද, එහෙයින්ම ඔහුගේ ඒ එක් තැනෙකහි ප්‍රභාණය දැක්වීම පිණිසද මෙසේ වදාරනලදැ යි දතයුතු.

(උද්දේශවාර කථා නිමි.)

නිර්දේශවාර කථා

දැන් දක්ෂවූ කුලුපොතු තෙම මහත්වූ හුණගසක් ලැබ සනකලාල් සියුම්කලාල් කරඬු පෙට්ටි ආදි උපකරණයන් කරනු කැමැත්තේ සතරට පලා එයින් එකෙකි හුණකඩක් ගෙන පලා ඒ ඒ උපකරණය යම්සේ නම් කරන්නේද, එපරිද්දෙන්ම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සතිපට්ඨාන දෙශනාවෙන් සත්වයන්ගේ අනෙකප්‍රකාර විශේෂාධිගමය නොඑක් ගුණ විශේෂයන්ට පැමිණීම) කරනු කැමැත්තාහු එකම සමාසක් ස්මෘතිය 'චත්තාරො සතිපට්ඨානා කතමෙ චත්තාරො ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සි' යනාදි නයින් අරමුණු වශයෙන් සතර පරිද්දෙකින් වෙන්කොට එයින් එකෙකි සතිපට්ඨානය ගෙන විභාග කරනසේක් 'කප්ඤ්ච භික්ඛවෙ' යනාදි නයින් නිර්දේශ වාරය වදාරන්ට පටන්ගත්සේක.

ඒ නිර්දේශ වාරයෙහි 'කට්ඨකථ' යනාදිය විස්තර කරනු කැමති බැවින් (විවාළ) පාවිච්ඡාය. මේ වනාහි මෙහි සංක්ෂේපපාර්ථයයි. "මහණෙනි, කවර ප්‍රකාරයකින් මහණනෙම කයෙහි කය අනුව බලමින් වාසය කෙරේද?" යි. සියලු පාවිච්ඡා වාරයන්හි මේ ක්‍රමයයි.

'ඉධ භික්ඛවො, භික්ඛු' - "මහණෙනි, මේ ශාසනයෙහි මහණනෙම, යම් හෙයකින් මෙහි මේ 'ඉධ' ශබ්දය සර්ව ප්‍රකාරයෙන් කායානුපස්සනා නිපදවන්නාවූ පුද්ගලයාහට සන්නිශ්‍රයවූ (බුද්ධ) ශාසනය දක්වන්නේද අන්‍ය ශාසනයක්හුගේ එබඳු බව වළකන්නේද වෙයි. මේ වදාළේ මැනු - 'ඉධෙව භික්ඛවො, සමණො -පෙ- සුඤ්ඤාපරප්පවාදා සමණෙහි අඤ්ඤායී' එහෙයින් කියන ලදී - 'මේ ශාසනයෙහි මහණ තෙමේය' යි.

සෙනාසන පරිග්‍රහය

'අරඤ්ඤගතොවා -පෙ- සුඤ්ඤාගාරගතො වා' යන මේ ඒ යෝගිහට සිව්වන් භාවනාවට අනුරූපවූ සෙනාසන පරිග්‍රහය දැක්වීමයි.

යම් හෙයකින් මේ භික්ෂුහුගේ බොහෝ කලක් රූපාදි අරමුණෙහි විසුරුණු සිත කමටහන් වීරියට බැසගනුවට නොකැමති වේද, කුළුගොතෙකු යෙදූ රියක්මෙන් නොමගටම දිවේද, එහෙයින් ගොපලතෙම කුළුදෙනගේ සියලු කිරි බී වැඩුනු කුළුවස්සා දමනු කැමැත්තේ දෙනු කෙරෙන් පහ කොට එක් පසෙක මහත්වූ ටැඹක් හිඳුවා එහි යම්සේ යොතකින් බඳින්නේද, එකල ඒ වසු තෙම ඔබ්බොබ සැලී පලායන්ට අපොහොසත් වන්නේ ඒ ටැඹ කරාම එළඹ යම්සේ හිඳිනේ හෝ හෝනේ හෝ වේද, එපරිද්දෙන්ම මේ මහණ විසිනුදු බොහෝ කලක් රූපාරම්මණාදීන් නිසා උපදනාවූ ආස්වාද නම් රසපානයෙන් වැඩුනු නොදැමුනු සිත දමනු කැමැත්තහු රූපාදි ආරම්මණයෙන් පහකොට අරණ්‍යයකට හෝ වෘක්ෂමූලයකට හෝ ශුන්‍යාගාරයකට හෝ ප්‍රවේශකොට එහි සිව්වන් අරමුණු නමැති ටැඹෙහි සිති නැමති යොතින් බැන්දයුතු. මෙසේ ඒ යෝගීහුගේ ඒ සිත ඔබ්බොබ සැලීද (පැවිද්දෙන්) පෙර (හෝ අනාදිමත් සංසාරයෙහි) පුරුදු කළ අරමුණ නොලබන්නේ සිහියොත බිඳ

පලායන්නට නො පොහොසත් වූයේ ඒ සිව්වන් අරමුණෙහිම එළඹ තිදිනේද හෝතේද වෙයි. එයින් කීහු, පුරාණාචාර්යයෝ-

‘මේ ලොකයෙහි, මනුෂ්‍ය (ගොපලු) තෙම, දමනය කටුවිටු වස්සා ටැඹෙහි, යම්සේ බඳනේද එපරිද්දෙන් (යොගාවචර මහණතෙම,) තමාගේ සිත සිහියෙන් කමටහන් අරමුණෙහි ස්ථිරකොට බඳනේය.’

මෙසේ ඒ යොගීහට තවද සෙනස්ත භාවනාවට අනුරූප වූයේ වෙයි. එයින් කියන ලදී-. මේ (අරඤ්ඤගතො යනාදිය) ඒ යොගීහට සතිපට්ඨාන භාවනාවට අනුරූපවූ සෙනාසන පරිග්‍රහය දැක්වීම, යයි

තවද යම් හෙයකින් කායානුපස්සනාවෙහි මස්තකය වැනිවූ සියලු බුදුවරයන්ගේද (සමහර) පසේබුදු බුදුසව්වන්ගේද විශෙෂාධිගමයට හා ඉහාත්ම සැප විහරණයට කරුණු වූ මේ අනාපන්සි කමටහන ස්ත්‍රී පුරුෂ හස්තයන්වාදීන්ගේ ශබ්දයෙන් ආකූලවූ ග්‍රාමාන්තය නොහැර සම්පාදනය කරනු වට පහසු නොවේ. (කුමක් හෙයින්ද) ධ්‍යානය තමා ශබ්ද කණ්ටක හෙයින්, යම් හෙයකින් නොගම්වූ වෙනෙහි යොගාවචර විසින් මේ කර්මස්ථානය පරිග්‍රහකොට ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානය උපදවා ඒ ධ්‍යානයම පාදක කොට සංස්කාරයන් සම්මර්ශනයකොට අග්‍ර එලයවූ අර්හත්වයට පැමිණෙනුවට පහසු වේද, එහෙයින් ඒ යොගීහට යොග්‍යවූ සෙනස්ත දක්වන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ‘අරඤ්ඤගතොවා’ යනාදිය වදාළහ.

ඒ එසේමයි - භාග්‍යවත්තු ‘(යොගීනට නිසි නිවාසස්ථානොපදෙශක හෙයින්) වාස්තු විද්‍යාචාර්ය්‍යකෙනෙකුන් වැන්නහ. හේ වාස්තු විද්‍යාචාර්ය්‍ය නුවරට නිසි බිමක් දැක මොනොවට පරීක්ෂාකොට මෙහි නුවරක් ඉදිකළ මැනව, යි යම්සේ උපදෙශ කෙරේද, සුවසේම නුවර නඟා නිම් කල්හි රාජකූලයෙන් මහත්වූ සත්කාරත් ලබාද, එපරිද්දෙන්ම යොගාවචරහට අනුරූපවූ සෙනස්ත පරීක්ෂාකොට මෙතැන්හි කමටහන්හි යෙදිය යුතුය, යි උපදෙශ කෙරෙහි. අනතුරුව එහි කමටහන්හි යෙදෙන යොගීහු විසින් අනුක්‍රමයෙන් අර්හත්වය ලැබූ කල්හි එකාන්තයෙන් භාග්‍යවත්තු සමයක් සම්බුද්ධයන් යි. මහත්වූ සත්කාර ලබන සේක.

අනිකකුදු ඇත- මේ මහණ දිවියෙකු වැන්නැ, යි කියනු ලැබේ. සැබව මහත්වූ දිවි රඳෙක් තෙම වනයෙහි තෘණ ගහනයක් හෝ වනගහනයක් හෝ පර්වත ගහනයක් හෝ ඇසුරු කොට සැඟවී හිඳ වනමී ගෝණ හූරු ආදීවූ මෘගයන් යම්සේ ගනිද එසේම මේ යොගාවචර ආරණ්‍යාදියෙහි කමටහන්හි යෙදෙන්නේ පිළිවෙළින් සතර මාර්ගයන්ද ගනී. එයින් කීනු පැරණියෝ-

‘දිවිතෙම සැඟවී සිට මෘගයන්, යම්සේ නම් ග්‍රහණය කෙරේද, එපරිද්දෙන්ම මේ සර්වඥ පුත්‍රතෙම (සමාධි වශයෙන්) යුක්ත යොග ඇතියේ, විදර්ශක වූයේ ආරණ්‍ය සෙනාසනයට ප්‍රවිෂ්ටව, උත්තමවූ ශ්‍රාමාණ්‍ය ඵලය ග්‍රහණය කෙරෙයි.’

ඒ කාරණයෙන් ඒ යොගාවචර මහණහට භාවනොත්සාහජවයට යොග්‍ය භූමිවූ වනසෙනස්න දක්වන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ‘අරඤ්ඤගතො වා’ යනාදිය වදාළ සේක. මෙයින් මත්තෙහි මේ ආනාපාන පරිවයෙහි පළමු කොට කිය යුතුවූ යමක් වන්නේද එය විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලද්දේමය.

“දීඝං වා අස්සසන්නො දීඝං අස්සසාමීති පජානාති -පෙ-පස්සම්භයං කායසංඛාරං පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති” යි මෙසේ වදාරනලද මේ ආස්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ වශයෙන් හික්මෙන්නාවූ ඔහුට වනාහි ආස්වාසප්‍රශ්වාස නිමිත්තෙහි සතර ධ්‍යානයෝ උපදිත්. තෙතෙම ධ්‍යානයෙන් නැඟීසිට ආස්වාස ප්‍රශ්වාසයන් හෝ ධ්‍යානාංගයන් හෝ පරිග්‍රහණය කෙරෙයි. ඔවුන් දෙදෙනා අතුරෙහි ආස්වාසප්‍රශ්වාස කාර්මිකතෙම ආස්වාසප්‍රශ්වාසයෝ කුමක් ඇසුරු කළාහුද? හඳවන ඇසුරු කළාහුය. හඳවන නම් කරජකයය. කරජකය නම් සතර මහාභූතයන් හා උපාදායරූපයදැයි මෙසේ රූපය පරිග්‍රහණය කෙරෙයි. අනතුරුව ඒ ආස්වාසප්‍රශ්වාසාරම්මණයෙහි එස්ස පඤ්චමක ධර්මයන් නාමයයි (නාමය පරිග්‍රහණය කෙරෙයි.) මෙසේ නාමරූප පරිග්‍රහණයකොට ඒ නාමරූපයගේ ප්‍රත්‍යය සොයන්නේ අවිද්‍යාදීවූ ප්‍රතිත්‍යයමුත්පාදය දැක ඒ නාම රූපය ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ධර්මමාත්‍රයෙක්මය. අන්‍යවූ සත්වයෙක් හෝ පුද්ගලයෙක් හෝ නැතැ, යි තරණය කළ සැක ඇත්තේ ප්‍රත්‍යය සහිත නාමරූපයෙහි (අනිත්‍යාදි) ත්‍රිලක්ෂණයට නගා විදර්ශනා

වඩන්නේ (මාර්ගඵල) පිළිවෙළින් රහත්බවට පැමිණෙයි. මේ එක් භික්ෂුකෙනෙකුගේ රහත්බව තෙක් නිර්වාණ මාර්ගයයි.

ධ්‍යාන කාර්මිකතෙමේද මේ ධ්‍යානාංගයෝ කුමක් ඇසුරු කළාහුද? හදවත ඇසුරු කළාහුය. හදවත නම්, කර්ෂකායය, ධ්‍යානාංගයෝ නාමයය. කර්ෂකය රූපයයැ, යි නාම රූපය නිශ්චය කොට ඒ නාමරූපයාගේ ප්‍රත්‍යය සොයන්නේ අවිද්‍යාදිවූ ප්‍රත්‍යයාකරය දැක මේ නාමය හා රූපය ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ධර්මමාත්‍රයෙක් මය, අන්‍යවූ සත්වයෙක් හෝ පුද්ගලයෙක් හෝ නැතැ, යි වෙසෙසින් දුරුකළ (සොළොස් වැදෑරුම්) සැක ඇත්තේ ප්‍රත්‍යය සහිතවූ නාමරූපයෙහි ත්‍රිලක්ෂණයට නඟා. විදර්ශනා වඩන්නේ අනුක්‍රමයෙන් අර්හත්වයට පැමිණෙයි. මේ එක් භික්ෂුකෙනෙකුගේ අර්හත්වය තෙක් නිර්වාණ මාර්ගයයි.

‘ඉති අප්ඤ්ඤානං වා’- මෙසේ තමාගේ හෝ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසකයෙහි කායානුපස්සනා භාවනාව සිත්හි කරමින් (කය අනුව බලමින්) වාසය කරන්නේය.

‘බහිද්ධා වා’- අන්‍යයාගේ හෝ ආශ්වාසප්‍රශ්වාසකයෙහි.

‘අප්ඤ්ඤානබහිද්ධා වා’- කලෙක තමාගේද කලෙක අනුන්ගේද ආශ්වාසප්‍රශ්වාසකයෙහි. මේ පදයෙන් ඒ යොගාවචරයාගේ ප්‍රගුණ කර්මස්ථානය නොතබා ඔබ්බෙන් හැසිරෙන කාලය වදාරන ලද, එතකුළුවත් එක් කලෙක මේ දෙකම නොලබති.

‘සමුදය ධම්මානුපස්සී වා’- කඹුරාගේ හස්ත්‍රාවද කඹුරු සමෙහි තළයද ඒ පිණිසවූ වෑයමද නිසා යම්සේ වාතය ඔබ්බෙන් හැසිරේද, එසේ භික්ෂුහුගේ කර්ෂකයද නාසාප්‍රටයද සිතද නිසා ආශ්වාසප්‍රශ්වාසකාය ඔබ්බෙන් හැසිරෙයි, කායාදි ධර්මයෝ ‘සමුදය’ නම්. ඒ ධර්මයන් බලන්නේ ‘සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති’ යි කියනු ලැබේ.

‘වයධම්මානුපස්සී වා’- කඹුරුසම ඉවත ලූ කල කඹුරු සමෙහි තළය බිඳුනුකල ඒ පිණිසවූ ව්‍යායාමයද නැති කල්හි ඒ වාතය යම්සේ නොපවතීද, එසේම කය බුන් කල නැතැ සිදුර නැසුනු කල සිත නිරුද්ධවූ කල ආශ්වාසප්‍රශ්වාසකාය නම් (යම් හෙයකින්) නොපවතීද, එහෙයින් කායාදීන්ගේ

නිරොධයෙන් ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ නිරොධය වෙයි. මෙසේ බලන්නේ 'වයධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති' යි කියනු ලැබේ.

'සමුදය වය ධම්මානුපස්සි' - කලෙක උත්පත්තියද කලෙක විනාශයද නැවත නැවත බලන්නේ.

'අත්ථි කායොති වා පනස්ස' - (ආශ්වාසප්‍රශ්වාස) කය නම් ඇතැ, යි ද සත්වයෙක් නැති, පුද්ගලයෙක් නැති, ස්ත්‍රියක් නැති, පුරුෂයෙක් නැති, ආත්මයක් නැති, ආත්මනීය නොවේ. මම නොවෙමි, මාගේ නොවේ, කිසිවෙක් නොවේ, කිසිවෙකුගේත් නොවේ, යයි මෙසේ ඒ මහණහට සිතිය එළඹ සිටියා වෙයි.

'යාවදෙව' යන මේ පදය ප්‍රයොජන පරිච්ඡේදයාගේ ව්‍යවස්ථාපනය වෙයි. මේ කියනලද වෙයි. ඕ යම් සිතියක් එළඹසිටියා වේද ඕ තොමෝ අනිකක් පිණිස නොවේ. නැවත කුමක් පිණිසද යත්? 'යාවදෙව ඤානමත්තාය' - ඔබ්බොබ මතුමත්තෙහි ඥානප්‍රමාණය පිණිසද ස්මෘති ප්‍රමාණය පිණිසද වෙයි. ස්මෘතිසම්ප්‍රජන්‍යයනගේ වැඩිම පිණිසය යන අර්ථයි.

'අනිස්සිතො ව විහරති' - තෘෂ්ණානිශ්‍රය දෘෂ්ටිනිශ්‍රයන්ගේ වශයෙන් අනිශ්‍රිත වූයේද වාසය කෙරෙයි.

'න ව කිඤ්ච ලොකෙ උපාදියති' - ලෝකයෙහි කිසි රූපයක් හෝ -පෙ- විඥානයක් හෝ මේතෙම මාගේ ආත්මය හෝ ආත්මය පිළිබඳ හෝ යයි නොගනී.

'එවම්පි' - මතු අර්ථය සඳහා සම්පිණ්ඩනාර්ථයෙහි 'පි' කාරයයි. තවද මේ පදයෙන් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ආනාපාන පර්වදෙශනාව නිමවා දැක්වූසේක. ඒ ආනාපාන පර්වයෙහි ආශ්වාසප්‍රශ්වාස පරිග්‍රහක ස්මෘති දූඛසත්‍යය. ඒ ස්මෘතිය උපදවන්නිවූ පූර්ව තණ්හා සමුදයසත්‍යය. ඒ (ස්මෘති තණ්හා) දෙදෙනාගේ නොපැවැත්ම නිරොධසත්‍යය, දුක දැනගන්නාවූ සමුදය දුරුකරන්නාවූ නිරොධය අරමුණු කරන්නාවූ ආයතී මාර්ගය තෙම මාර්ගසත්‍යය, මෙසේ චතුස්සත්‍ය වශයෙන් උත්සාහකොට නිවනට පැමිණේ, යයි. මේ ආශ්වාසප්‍රශ්වාස වශයෙන් (භාවනාවෙහි) යෙදුනු එක් මහණක්හට රහත්බව තෙක් නිර්වාණද්වාරය වේය, යි.

(ආනාපානපර්වය නිමි.)

මෙසේ ආශ්වාසප්‍රශ්වාස වශයෙන් කායානුපස්සනාව විභාග කොට මෙවිට ඊයඹාපථ වශයෙන් විභාග කරනව 'පුන ව පරං' යනාදිය වදාළහ. එහි ශ්වානශ්‍රැගාලාදීහුද යන්නාහු එකාන්තයෙන් (අපි) යමුය, යි දනිති. එකකුළුවක් මේ (ඊයඹාපථ දෙශනාව) මෙබඳුවූ දැනීමක් සඳහා නොවදාරන ලදී, ඒ එසේමය- මෙබඳුවූ දැනීම සත්වදෘෂ්ටිය නොපියයි. ආත්ම සංඥාව නොනසයි. කර්මස්ථානය හෝ සතිපට්ඨානභාවනාව හෝ නොවෙයි. මේ හික්ෂුවගේ දැනීම වනාහි සත්වදෘෂ්ටිය පියයි. ආත්ම සංඥාව නසයි කර්මස්ථානය හා සතිපට්ඨාන භාවනාවද වෙයි. මේ (ගමන) වනාහි කවරෙක් යේද? කවරෙකුගේ ගමනක්ද? කුමන කරුණකින් යේදැයි මෙබඳු දැනීම සඳහා වදාරන ලදී. සිටිමි ආදියෙහිද මේ නයයි. එහි කවරෙක් යේද? යන මෙහි කිසි සත්වයෙක් හෝ පුද්ගලයෙක් හෝ නොයෙයි. කවරෙකුගේ ගමනක්ද? යන මෙහි කිසි සත්වයෙකුගේ හෝ පුද්ගලයෙකුගේ හෝ ගමනක් නොවෙයි. කුමන කරුණකින් යේද? යන මෙහි චිත්ත ක්‍රියා වායොධාතූහුගේ පැතිරීමෙන් යෙයි. එහෙයින් මේ මහණ මෙසේ දැන ගනී- 'යන්නෙමි' යි සිතක් උපදීද ඒ සිත වායොධාතුව උපදවයි. වායොධාතුව ගමනාකාරය හඟවන කාය විඥප්තිය උපදවයි. චිත්තක්‍රියා වායොධාතූහුගේ පැතිරීමෙන් සකල ශරීරයාගේ ඉදිරියට එලවීම 'ගමන' යයි කියනු ලැබේ. සිටිමි ආදියෙහිද මෙම නයයි. එහිද විස්තරය කියනු ලැබේ- සිටිමි, යි සිතක් උපදී, ඒ සිත වායොධාතුව උපදවයි. වායොධාතුව කායවිඥප්තිය උපදවයි. චිත්තක්‍රියා වායොධාතූහුගේ පැතිරීම හේතුකොටගෙන සියලු ශරීරයාගේ කෙළවර පටන් ඔසවනලද බව සිටීම, යයි කියනු ලැබේ. හිදිමි, යි සිතක් උපදීද ඒ සිත වායොධාතුව උපදවයි. වායො ධාතුව කාය විඥප්තිය උපදවයි. චිත්ත ක්‍රියා වායො ධාතූහුගේ පැතිරීමෙන් හෙට්ඨිම (යට) ශරීරයාගේ හැකිළීම හා උපරිම ශරීරයාගේ ඔසවනලද බව හිදීම, ය කියනු ලැබේ. හෝමි, යි සිතක් උපදීද, ඒ සිත ක්‍රියා වායොධාතුව උපදවයි, ඒ වායොධාතුව විඥප්තිය උපදවයි, චිත්ත ක්‍රියා වායොධාතූහුගේ පැතිරීමෙන් සකල ශරීරයාගේ සරසට දිගුකිරීම සයනය, යි කියනු ලැබේයයි කියයි. මෙසේ දැන ගන්නාවූ ඕනට මෙබඳු

සිතක් වෙයි- “සත්වතෙම යෙයි, සත්ව තෙම සිටි” යයි කියනු ලැබේ, කිසි සත්වයෙක් යන්නේ හෝ සිටියේ හෝ නැති. අනිකෙක් ඇති- ගැල යයි, ගැල සිටිය, යි යම්සේ කියනු ලැබේද යන්නාවූ හෝ සිටින්නාවූ හෝ, කිසි ගැලක් නම් නැත්තේද, එතකුළු වුවත් ගොනුන් සතර දෙනෙකු යොදා දක්ෂවූ සාරවියෙකු පදවන කල්හි ගැල යෙයි, ගැල සිටි, යයි ව්‍යවහාර මාත්‍රයක් වේද, එපරිද්දෙන්ම අප්‍රවනාර්ථයෙන් කය ගැලක් මෙනි, චිත්තජ වාතයෝ ගොනුන් මෙනි, සිත රියැදුරා මෙනි. යෙමි යි, සිටිමි යි, සිත උපන් කල්හි වායොධාතුව කායවිඤ්ඡිතිය උපදවමින් උපදී. චිත්තක්‍රියා වායොධාතුවගේ පැතිරීම හේතුකොටගෙන ගම්නාදිය පවතිත්. එහෙයින් “සත්වතෙම යෙයි, සත්වතෙම සිටි. මම යමි, මම සිටිමි” යි ව්‍යවහාර මාත්‍රයෙක් වේය යි.

එයින් කිහි-

“පවන වෙගයෙන් නැව්ද, දුනුදිය වෙගයෙන් හියද යම්සේ යේද, එපරිද්දෙන් වාතයෙන් පහළාවූ මේ කය යයි.”

“යොදනලද මේ ශරීරය නමැති යන්ත්‍රයද, යන්ත්‍ර සූත්‍රයාගේ වශයෙන් (යන්ත්‍රය) මෙන් චිත්තසූත්‍රයාගේ වශයෙන් යෙයි, සිටි, හිඳි.”

“මේ ලොකයෙහි යම් සත්වයෙක් හෙතු ප්‍රත්‍යයන් හැර, තමාගේ ආනුභාවයෙන් සිටින්නේ හෝ නොහොත් යන්නේ හෝ වේද ඒ සත්වතෙම කිනම් වේද? (එබඳු කිසි සත්වයෙක් නැත යන අර්ථයි.)

එහෙයින් මෙසේ හෙතු ප්‍රත්‍යයන්ගේ වශයෙන්ම පැවති ගම්නාදිය සලකන්නාවූ මේ යොගාවචර තෙම “යන්නේ හෝ යන්නෙමි” යි තොරකොට දැනගනී. සිටියේ හෝ -පෙ- හුන්නේ හෝ -පෙ- හෝනේ හෝ හෝනේ වෙමි, යි දැනගනී යයි දතයුතු. “යථා යථා වා පනස්ස කායො පණ්ණිනො හොති තථා තථා නං පජානාති” යන මේ වචනය සර්වසංග්‍රාහික වචනයකි. මේ (අර්ථය) කියනලද වෙයි- යම් යම් ආකාරයකින් හෝ ඔහුගේ කය සිටියේ වේද (ගම්නාදි) ඒ ඒ ආකාරයෙන් ඒ (ඉරියව්ව) දැනගනී. ගම්නාකාරයෙන් සිටියේ යන්නේය, යි දැනගනී. ස්ථාන- නිෂ්ඨා- ශයනාකාරයෙන් සිටියේ ශයනය කරන්නෙමිවෙමි, යි දැනගනියයි “ඉති අප්ප්කධන්තං වා” මෙසේ

තමාගේ හෝ සතර ඉරියව් පරිග්‍රහණයෙන් ඊයඹාපට්ඨකායයෙහි කායානුපස්සනා භාවනාවෙහි යෙදුනේ වාසය කෙරෙයි.

‘බහිද්ධාවා’- අත්‍යයාගේ හෝ සතර ඉරියව් පරිග්‍රහණයෙන්.

‘අජ්ඣාතන්තබහිද්ධා වා’- කලෙක තමාගේද කලෙක අත්‍යයාගේද සතර ඉරියව් පරිග්‍රහණයෙන් කයෙහි කය අනුව බලමින් වාසය කෙරෙයි. සමුදය ධම්මානුපස්සී යනාදියෙහි වනාහි අවිද්‍යාවගේ හටගැනීමෙන් රූපයන්ගේ හටගැනීම වෙයි, යනාදි නයින් පස්ආකාරයෙන් රූපස්කන්ධයාගේ ඉපදීමද නැසීමද එලවා දැක්විය යුත්තේය. ඒ සදහාම මෙහි “සමුදය ධම්මානුපස්සී” යනාදිය වදාරන ලදී. “අත්ථිකායොති වා පනස්ස” යනාදිය කී අයුරුමයි. මෙහිදු සිව්ඉරියව් පිළිගන්නිවූ සිහිතොමෝ දුඛසත්‍යය. ඒ සිහිය උපදවන්නිවූ පූර්වතෘෂ්ණා තොමෝ සමුදයසත්‍යය. ඒ දෙවැදෑරුම් ස්මෘතීන් ගේ නොපැවැත්ම නිරොධසත්‍යය. දුක දැනගන්නාවූ සමුදය දුරුකරන්නාවූ නිරොධය අරමුණුකරන්නාවූ ආයඨිමාර්ගය මාර්ග සත්‍යය. මෙසේ චතුස්සත්‍ය වශයෙන් උත්සාහකොට නිවනට පැමිණේය, යි මේ සතර ඊයඹාපට් පරිග්‍රාහකවූ එක් හික්ෂුවක්හුගේ අර්භත්වය තෙක් නියඹාණද්වාරය වේයයි.

(ඊයඹාපට් පර්වය නිමි.)

මෙසේ ඊයඹාපට් වශයෙන් කායානුපස්සනාව විභාග කොට දැන් චතුසම්ප්‍රජන්‍ය වශයෙන් විභාග කරන්නට ‘පුනවපරං’ යනාදිය වදාළහ.

‘අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ’ යන මෙහි වනාහි ගමන ‘අභික්කන්ත’ යයි කියනු ලැබේ. නැවැත්ම ‘පටික්කන්ත’ යයි කියනු ලැබේ. ඒ දෙකම සතර ඊයඹාපට්‍යන්හි ලැබෙයි. පළමුකොට ගමනෙහි ඉදිරියට කය අභිමුඛකොට එලවන්නේ ‘අභික්කමති’, (-ඉදිරියට යෙයි) නම් වේ පෙරලා නවත්තේ ‘පටික්කමති’ (ආපසු එයි) නම්වේ. සිටීමෙහිද සිටියේම කය අභිමුඛයට නමන්නේ අභික්කමනය කෙරෙයි නම් වේ පිටිපසට නමන්නේ පටික්කමනය කෙරෙයි නම් වේ. හිඳීමෙහි හුන්නේම ආසනයාගේ පූර්ව අවයවයට අභිමුඛව නික්මෙන්නේ අභික්කමනය කෙරෙයි නම් වේ. පසු අවයව පෙදෙසට ප්‍රතිමුඛව

හැසිරෙන්නේ පටික්කමනය කෙරෙයි නම් වේ. නිෂද්‍යාවෙහිද මෙම නයයි.

'සම්පජානකාරී හොති' - සමයක් ප්‍රඥාවෙන් යුක්තව සියලු කෘත්‍යය කරනසුලු වූයේ නොහොත් සමයක් ප්‍රඥාවෙන් යුක්තවුවහු විසින්ම කරනසුලු වූයේ වෙයි. ඒ එසේමයි- ඉදිරියට යාම් ආදියෙහි හෙතෙම නුවණින් දැන කෙරේමය. කිසිතැනෙක්හිදු සම්ප්‍රජන්‍ය විරහිත වූයේ නොවෙයි.

චතුර්විධ සම්ප්‍රජන්‍යය

එහි සාර්ථක සම්ප්‍රජන්‍යය, සත්ප්‍රාය සම්ප්‍රජන්‍යය, ගොවර සම්ප්‍රජන්‍යය. අසම්මොහ සම්ප්‍රජන්‍යය, යි සම්ප්‍රජන්‍යය චතුර්විධ වේ. ඒ චතුර්විධ සම්ප්‍රජන්‍යයන් අතුරෙහි අභිමුඛයට ගමනෙහි සිත උපන් කල්හි චිත්තයාගේ වශයෙන්ම නොගොස් කිමෙක හෝ මෙහි ගමන හෙතුවෙන් මට වැඩක් ඇද්ද? නැත්ද? යි අර්ථානර්ථ විමසා අර්ථ පරිග්‍රහණය සාර්ථක සම්ප්‍රජන්‍යය නම්. අර්ථ නම්, චෛත්‍ය දර්ශන බොධි දර්ශන සංඝ දර්ශන ස්ථවිර දර්ශන අශූභ දර්ශනාදී වශයෙන් ධර්ම හෙයින් වැඩිමයි. යම් හෙයකින් චෛත්‍යයක් දැකම බුදුන් අරමුණු කොට උපදනාවූද -පෙ- සංඝ දර්ශනයෙන් සංඝයා අරමුණු කොට උපදනාවූද ප්‍රීතිය උපදවා ඒ ප්‍රීතියම ක්ෂය වශයෙන් මෙතෙහිකරන්නේ රහත්බවට පැමිණේද, තෙරුන් දැක ඔවුන්ගේ අවවාදයෙහි පිහිටාද අශූභයක් දැක ඒ අශූභාරම්මණයෙහි ප්‍රථමධ්‍යානය උපදවාද ඒ ධ්‍යානයම ක්ෂය වශයෙන් මෙතෙහි කරන්නේ රහත්බවට පැමිණේද, එහෙයින් මේ චෛත්‍යාදීන්ගේ දර්ශනය වැඩසහිත වෙයි. තවද ආමිෂයාගේ වශයෙන් වැඩි මද අර්ථමය. ඒ ආමිෂය ඇසුරු කොට බ්‍රහ්මවය්‍යාවට අනුග්‍රහ පිණිස පිළිපත් බැවින්, යි කිසිවෙක් කියති. ඒ ගමනෙහි වනාහි පහසු නොපහසු සලකා පහසුව සියලු ආකාරයෙන් ගැනීම සාත්ප්‍රාය සම්ප්‍රජන්‍ය නම්. ඒ කෙසේද යත්, චෛත්‍ය දර්ශනය නිරවශෙෂයෙන් සාර්ථකය. එතකුළුවත් චෛත්‍යයට මහත් පූජා කරන කල්හි දස දොළොස් යොදුනක් අතුරු පිරිස ඉදින් රැස් වන්නී නම් ස්වකීය සම්පත්තියට සුදුසු පරිදි ස්ත්‍රීහුද පුරුෂයෝද අබරණ ලා සැරසුනාහු සිත්තම් රූ මෙන් හැසිරෙති, ඒ පිරිස් අතුරෙහිද ඒ මහණහට ඉෂ්ටවූ අරමුණෙහි ලොභයත් අනිෂ්ටවූ අරමුණෙහි

කොපයන් නොසමච බැලීමෙන් මොහයන් උපදී නම්, කාය සංසර්ගාපත්තියට පැමිණෙන්නම් ජීවිත බ්‍රහ්මවයභාවන්ට හෝ අනතුරු වේනම්, මෙබඳු ඒ වෛතාස්ථානය නොසැප වෙයි. උක්තප්‍රකාරවූ අනතුරු නැති කල්හි, සැප වෙයි සංසදර්ශනයද සාර්ථය, එසේද වුවත් ඇතුලුගම මිනිසුන් මහ මඬු තනවා තුන්යම් රැ ධර්මශ්‍රවණය කරවනකල (පළමු) කී ආකාරයෙන්ම ජනසන්නිපාතය හා අනතුරුද වේනම්, මෙබඳු ඒ ස්ථානය නොසැප වෙයි. අනතුරු නැති කල්හි සැපවෙයි. මහපිරිස් පිරිවැරු තෙරුන්ගේ දර්ශනයෙහිද මෙම නයයි. අශ්‍රහ දර්ශනයද සාර්ථය. තදර්ථදීපනය පිණිස මේ කථාවස්තුවකුදු වේ.

අශ්‍රහ දර්ශන වස්තුව

එක් තරුණ භික්ෂුකෙනෙක් හෙරණ පැවිද්දෙකු ගෙන දැහැට්ටිඬු පිණිස ගියේ ල. සාමණේරතෙම මඟින් ඉවත්ව ඉදිරියට යන්නේ අශ්‍රහනිමිත්තක් දැක පළමුවන දැහැන් උපදවා ඒ ධ්‍යානයම පාදකකොට සංස්කාරයන් මෙනෙහිකරන්නේ තුන්ඵලයන් පසක් කොට මතුමඟ පිණිස කමටහන් ගෙන සිටියේය. තරුණ භික්ෂුතෙම ඔහු නොදක්නේ "සාමණේරය, යි හඬගෑය. හෙතෙම මා පැවිදිවූ දින පටන් භික්ෂුවක් සමග දෙවරෙක කථාවෙක් නම් නොකළවිටිය, එහෙයින් අන් දවසෙක මතු විශේෂය (රහත්මඟ) උපදවන්නෙමි' යි සිතා, කීම? 'වහන්ස' යි පිළිවදන් දින, නැවත එව' යි කියන ලද්දේ එක් බසින්ම අවුත් 'ස්වාමීනි, පළමුකොට මේ මඟින් ගොස් මා සිටි පෙදෙසෙහි මොහොතක් පෙරදිගට අභිමුඛව සිට බැලුව මැනවැ' යි කීය. ඒ තරුණ භික්ෂුත්වහන්සේ එසේ කොට ඒ හෙරණුන්දැ පැමිණි විශේෂයටම (තුන්වන ඵලයට යයි සේයි.) පැමිණියහ' යි. මෙසේ එක් අශ්‍රහය දෙදෙනාහටම වැඩ පිණිස විය. අතිකෙක් ඇති-මෙසේ සාර්ථවූද මේ අශ්‍රහය පුරුෂයාහට ස්ත්‍රීන් අශ්‍රහය නොසැප වෙයි. ස්ත්‍රීටද පුරුෂ අශ්‍රහය නොසැප වෙයි. සභාගවූයේම සැප වේය යි මෙසේ සත්ප්‍රාය පරිග්‍රහණය සත්ප්‍රායසම්ප්‍රජන්‍ය නම්. නැවත මෙසේ නොඅඩුකොට ගත් සාර්ථසත්ප්‍රාය ඇත්තහුගේ අට තිස් කමටහන් අතුරෙන් තමාගේ සිතට රුවිවූ කර්මස්ථාන නම් ගොවරයක් ඉගෙන භික්ෂාචාරගොවරයෙහි ඒ (කර්මස්ථාන ගොවරය) ගෙනම යාම ගොවරසම්ප්‍රජන්‍ය නම්.

ඒ ගොවර සම්ප්‍රජනාය ප්‍රකට කිරීම පිණිස මේ වතුස්කය දතයුතු-

හරණ පව්වාහරණ වතුස්කය

මේ ශාසනයෙහි එක් මහණෙක් (කර්මස්ථානය) ගෙනයයි. පෙරලා නොගෙනෙයි. එකෙක් නොගෙනෙයි. නැවත ගෙන එයි. එකෙක් වනාහි නොම ගෙනෙයි. පෙරලාත් නොගෙනෙයි. එකෙක් ගෙන යන්නේත් පෙරලා ගෙන එන්නේත් වෙයි.

ඒ මහණුන් සතරදෙනා අතුරෙහි යම් මහණෙක් දහවල් සක්මනින් හා හිඳීමෙන් නිවරණ ධර්මයන් කෙරෙන් සිත පිරිසුදුකොට එපරිද්දෙන් රැ පෙරයම (සිත) පිරිසුදුකොට මැදියම ශයනය කොට පසුයම්හිද හිඳීම් සක්මනින් කල්යවා උදෑසනම සැමලු බෝමලුවත් කොට බෝරුක දිය ඉස පියයුතු පරිභොග කළයුතු (පැන්) එලවා තබා ආවායඹ උපාධ්‍යාය වත් ආදිවූ සියලු කළුවත් සමාදන්ව හැසිරේද, හෙතෙම සිරුරු පිරියම් කොට සෙනස්තට පිවිස දෙතුන් පලඟක් තෙද ගන්වමින් කමටහන්හි යෙදී පිඩුසිඟන වේලායෙහි නැගිට කර්මස්ථාන ශීර්ෂයෙන්ම පාසිවුරු ගෙන සෙනසුනෙන් නික්ම කර්මස්ථානය මෙනෙහි කරමින් සැමලුවට ගොස් ඉදින් බුද්ධානුස්මාති කර්මස්ථානය වීනම් එය නොහැරම සැමලුවට පිවිසෙයි. ඉදින් අන්‍ය කර්මස්ථානයක් වීනම් හින (සැමලුවට නගින පඩිය යිසේ) මුල සිට අතින් ගත් භාණ්ඩයක් මෙන් ඒ කර්මස්ථානය තබා බුද්ධාරම්මණ ප්‍රීතිය උපදවා ගෙන සැමලුවට නැගී ඉදින් මහත්වූ සෑයක්වී නම් තුන්වරක් පැදකුණු කොට සතර තැනෙක්හි සිට වැන්දියුතු. කුඩා සෑයක් වී නම් එසේම (තුන්වරක්) පැදකුණුකොට අටතැනෙක්හි සිට වැන්ද යුතු. සෑය වැද බෝමලුව පැමිණියහු විසින්ද භාග්‍යවත් බුදුන් හමුයෙහි මෙන් පහත් පැවතුම් ඇති ආකාරය දක්වා බෝ වැන්ද යුත්තේය. හෙතෙම මෙසේ චෛත්‍යයද බොධියද වැද පිළිසම් (තැන්පත්) කළ තැනකට ගොස් පිළිසම් කළ භාණ්ඩයක් අතින් ගන්නෙකු මෙන් බහා තැබූ කර්මස්ථානය ගෙන ගම් සම්පයෙහි කර්මස්ථාන ශීර්ෂයෙන්ම සිව්වර පෙරව ගමට පිඩුපිණිස පිවිසෙයි.

ඉක්බිති මනුෂ්‍යයෝ ඒ හික්ෂුව දැක අපගේ ආයතියන් වහන්සේ වැඩියාහ, යි පෙර ගමන් කොට පාත්‍රයගෙන ආසන ශාලාවෙහි හෝ ගෙයි හෝ වඩා හිඳවා කැඳ පිළිගන්වා යම්තාක් බත් නිමායේද ඒතාක් පා සොබා තෙල් ගල්වා අභිමුඛයෙහි හිඳ ප්‍රශ්න හෝ විචාරනී, බණ අසනු කැමැත්තාහු හෝ වෙති. ඉදින් (මනුෂ්‍යයෝ) කථා නොකරවත් නම් ජනයාට සංග්‍රහ පිණිස ධර්මකථාව නම් කළ යුත්තීමය යි. අර්ථකථාවායතීයෝ බෙණෙති. යම් හෙයකින් කර්මස්ථානයෙන් තොරවූ ධර්මකථාවක් නම් නැතද, එහෙයින් කර්මස්ථාන ශීර්ෂයෙන්ම බණ කියා කර්මස්ථාන ශීර්ෂයෙන්ම ආහාර වළඳා අනුමොදනාව කොට තවතනු ලබන්නාවූද මිනිසුන් විසින් අනුගත වූයේම ගමන් නික්ම එහි ඒ මිනිසුන් තවතා මඟට පිළිපදී.

ඉක්බිති පෙරාතුව නික්ම බිහිගමිහි කළ බත් කිස අති හෙරණුන් හා තරුණ හික්ෂුහු ඔහු දැක පෙරගමන් කොට ඔහුගේ පාසිවුරු ගනිත්. පෞරාණික හික්ෂුහු වනාහි අපගේ උපාද්ධායෝය, ආවායතීයෝය, යි මුහුණ නොබලා වත් කෙරෙති. පැමිණි පිරිසෙයින්ම කෙරෙති. ඒ සාමණෙර තරුණ හික්ෂුහු ඔහු මෙසේ විචාරත්- "ස්වාමීනි, මේ මිනිස්සු නුඹ වහන්සේට කිම මව් පක්ෂයෙන් සම්බන්ධවූවාහු වෙතද, පිය පක්ෂයෙන් සම්බන්ධ වූවාහුදැ යි. කුමක් දැක විචාරවූදැ,? යි නුඹ වහන්සේ කෙරෙහි මේ මිනිසුන්ගේ පෙම්බුහුමන් දැක විචාරමෝය, යි. "ඇවැත්නි, යමක් මව්පියන් විසිනුදු දුෂ්කරද එය මේ මිනිස්සු අපට කෙරෙති. අපගේ පාසිවුරුද මොවුන් සතුමය. මොවුන්ගේ ආනුභාවයෙන් භය අවස්ථාවෙහි භයක් නොමදනිමු, ක්ෂුධා අවස්ථාවෙහි ක්ෂුධාවක් නොදනිමු. අපට උපකාරීවූ මෙබඳු මිනිස්සු නම් නැතැ, යි ඔවුන්ගේ ගුණ කියමින් යයි. මේ මහණ (කර්මස්ථානය) ගෙනයන්නේ පෙරලා නොගෙනේය, යි කියනු ලැබේ.

උදෑසනම උක්තප්‍රකාර වත් පිළිවෙත් කරන්නාවූ යමෙකුගේ වනාහි කර්මපතෙජය (ජයිරාග්නිය) දැල්වේද, අනුපා දින්නකය හැරදමා උපාදින්නකය ගනීද, ශරීරයෙන් සෝදිය ගලන්ද, කර්මස්ථානය විටීයට නොගනීද, හෙතෙම උදෑසනම පාසිවුරු ගෙන වෙගයෙන්ම චෛත්‍ය වැඳ ගව සමූහයා නික්මෙන

වෙලායෙහිම ගමට කැඳ සිඟීම පිණිස පිවිස කැඳක් ලැබ ආසන ශාලාවට ගොස් පානය කරයි. ඉක්බිති දෙනුන් වරක් ගිලිපමණින්ම ඔහුගේ කර්මජ තෙජොධාතුව උපාදින්නකකය හැරදමා අනුපාදින්නකකය ගනී දියකළ සියයකින් නෑ එකෙක් මෙන් තෙජොධාතුවර්දානය නිවීමට පැමිණ කර්මස්ථාන ශීර්ෂයෙන් කැඳ වළඳා පයද මුවද සොධා ඇතුලුබත කමටහන් මෙනෙහි කොට සෙසු තැනෙකිහි පිඩු පිණිස හැසිර කර්මස්ථාන ශීර්ෂයෙන්ම ආහාර වළඳා එතැන් පටන් පිළිවෙළින් වැටහෙන්නාවූ කර්මස්ථානය ගෙනම එයි. මේ මහණ (කර්මස්ථානය) නොගෙන යයි. පෙරලා ගෙන ඒය, යි කියනු ලැබේ. මෙබඳු හික්ෂුහු කැඳ වළඳා විදර්ශනා වඩා බුදුසස්නෙහි රහත්බවට පැමිණියාහු නම් සංඛ්‍යාපථය ඉක්ම සිටියාහුය. සිංහල ද්විපයෙහිම ඒ ඒ ගම්වල ආසන ශාලාවෙහි යම් තැනෙකිහි කැඳ වළඳා රහත්බවට පැමිණි හික්ෂුහු නැද්ද එබඳුවූ ආසනයක් නැත්තේය, යි.

යම් මහණෙක් වනාහි ප්‍රමාදව හැසිරෙනසුලු වූයේ වේද බහා තබනලද වියර් ඇත්තේ සියලු වත් බිඳ පඤ්චවිධ චිත්ත විනිබද්ධයන් විසින් බඳනාලද සිත් ඇතිව වාසය කරන්නේ කර්මස්ථානයක් නම් ඇතැයි කියාත් හැඟීමක් නොකොට ගමට පිඩුපිණිස පිවිස අනනුලොම්වූ ගිහිසංසර්ගයෙන් සංසර්ග වූයේ (පිඩු පිණිස) හැසිරද වළඳාද හිස්වූයේ නික්මේද, මේ මහණ (කර්මස්ථානය) නොම ගෙනයන්නේ පෙරලා නො ගෙනෙන්නේත් වේය, යි කියනු ලැබේ.

ගතපච්චාගතික වත

යම් මේ මහණෙක් වනාහි (කර්මස්ථානය) ගෙනයන්නේත් පෙරලා ගෙනඑන්නේ වේය, යි කියන ලද්දේද හෙතෙම ගත පච්චාගතික වුත වශයෙන්ද දත යුතු. ඒ එසේමැයි- තමහට වැඩ කැමති කුල පුත්‍රයෝ ශාසනයෙහි පැවිදිව දසදෙනද විසි දෙනද පනස් දෙනද සියක් දෙනද එක්ව වසන්නාහු කතිකාවතක් කොට වෙසෙති, 'ඇවැත්නි, තෙපි පිඩිතව නො පැවිදිවූවහුද භයින් පිඩිතව නො පැවිදිවූවහුද ජීවත් විය නො හැකිව නො පැවිදිවූවහුද, තවද දුකින් මිදෙනු කැමතිව පැවිදි වූවහුද එහෙයින් ගමනෙහි උපන් ක්ලේශය ගමනෙහිම නිග්‍රහ කරවූ, සිටීමෙහි-

හිදීමෙහි- ශයනයෙහි උපන් ක්ලේශය ශයනයෙහිදීම 'නිග්‍රහ කරවු' යයි ඔවුහු මෙසේ කතිකාවන් කොට පිටු සිඟීමට යන්නාහු අඩඉස්බක් ඉස්බක් අඩගව්වක් අතරක පාෂාණයෝ වෙන් නම් ඒ පාෂාණසංඥාවෙන් කර්මස්ථාන මෙනෙහි කරමින්ම යෙති.

ඉදින් කිසිවෙකුට ගමනෙහිදී ක්ලේශයෙක් උපදී නම් එහිදීම ඒ ක්ලේශයට නිග්‍රහ කෙරෙයි. එසේ නො හැකිවන්නේ සිටී. එකල්හි ඔහුගේ පිටිපසින් එන තැනැත්තෙද සිටී. ඒ (උපන් කෙලෙස් ඇති) හික්ෂු තෙම මේ (පිටි පසින් සිටි) හික්ෂු තෙම තට උපන් විතර්කය දැනී. තට මෙබඳු විතර්කයෙක් ඉපදවීම සුදුසු නො වේය, යි තමහට වොදනා කොට විදසුන් වඩා එහිදීම ආයඪී භූමියට බසී. එසේ නො හැකිවන්නේ හිදගනී. එකල්හි ඔහුගේ පිටිපසින් එන තැනැත්තෙද හිදගනී යයි. ඒ (පළමුකි) ක්‍රමයම වේ- ආයඪීභූමියට බැසගත්ට අසමර්ථවූයේද ඒ ක්ලේශය යටපත් කොට කර්මස්ථානය මෙනෙහි කරමින්මයයි කර්මස්ථානයෙන් වෙන්වූ සිතින් යුක්තව පිය නො නගයි, ඉදින් එසවිනම් පෙරලා නැවතී පළමු සිටි පෙදෙසටම එයි.

ආලින්දක වැසි මහා ඵ්‍රස්සදෙව තෙර

ආලින්දක වැසි මහා ඵ්‍රස්සදෙව තෙරුන් වහන්සේ මෙනි. උන් වහන්සේ වනාහි එකුන්විසි වසක් ගතපව්වාගතික වත පුරමින්ම විසූහ. මනුෂ්‍යයෝද අතරමග සාන්නාහුද වපුරන්නාහුද (සසා) මඩනාහුද (අන්‍යත්) කර්මාන්ත කරන්නාහුද එසේ යන්නාවූ තෙරුන් දැක මේ තෙරුන් වහන්සේ නැවත නැවත නැවතී යෙති, කිමෙක්දෝ හෝ මංළාවූවාහුද නෙහොත් කිසිවක් නැතිවූවාහු දැ, යි කථා කෙරෙති. උන්වහන්සේ ඒ කථාව නොගෙන කර්මස්ථානයෙහි යෙදුන සිතින්ම මහණදම් කරමින් විසි වසක් ඇතුළත රහත් බවට පැමිණියහ. රහත් බවට පැමිණී දවස්හිම උන්වහන්සේට සක්මන් කෙළවර අරක් ගත් දෙවතා තොමෝ ඇඟිලිවලින් පහන් දල්වා සිටියා සතර වරම් මහ රජහුද ශක්‍රදෙවෙන්ද්‍ර තෙමේද සහම්පතී බ්‍රහ්මතෙමේද උපස්ථානයට පැමිණියාහුය. ඒ ආලෝකයද වනවාසී මහාතිස්ස නම් තෙරුන් වහන්සේ දැක දෙවන දවස් ඒ තෙරුන් විවාළහ. 'රාත්‍රි භාගයෙහි ආයුෂ්මතුන් සම්පයෙහි ආලෝකයක් විය, ඒ

ආලෝකය කීමෙක්දැ?' යි තෙරුන් වහන්සේ (කථාව) වික්ෂේප කරමින් ආලෝකයක් නම් පහන් ආලෝකයද මැණික් ආලෝකයද වෙ, යයි මේ ආදිය කීහ. ඉක්බිති නුඹවහන්සේ ප්‍රතිවිෂාදනය කරනුය, යි නිබඳ වචාරන ලද්දානු එසේය, යි ප්‍රතිඥා කොට දැන්වූහ.

කථවැල්මඩු වැසි මහා නාග තෙර

අතිකුළු කථාවස්තුවක් වේ- කථවැල් මඩුවැසි මහානාග තෙරුන් වහන්සේ මෙනි. ඒ තෙරුන් වහන්සේද ගතපච්චාගතික වන පුරන්තානු පළමුකොටම භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ මහා ප්‍රධානය පුදන්නෙමි, යි සත් වසක් සිටීම හා සක්මනම අධිෂ්ඨාන කළානු දු. නැවත සොළොස් වසක් ගතපච්චාගතික වන පුරා රහත් බවට පැමිණියහ. උන්වහන්සේ කමටහන්හි යෙදුන සිතින්ම පය නගන්නානු කර්මාස්ථානයෙන් වෙන්වූ නැඟු කල්හි පෙරලා නවත්තානු ගම් සමීපයට ගොස් ගවයෙක් දෝ පැවිද්දෙක් දෝ, යි සැක කළයුතු පෙදෙස්හි සිට සිවුරු පොරවා කස්කරකයෙන් (ගත්) දියෙන් පාත්‍රය සොධා ජලයෙන් ගණ්ඩුෂ (-මුඛය පිරීම) කෙරෙයි. කරුණු කීමයත්, මට භික්ෂුව දෙන්ට හෝ වදින්ට හෝ ආ මිනිසුන්ට 'දිගාවවු' යයි වදන් පමණකිනිදු කර්මස්ථාන වික්ෂේපයක් නොවේව, යි කියායි' 'ස්වාමීනි, අද කිනම් තිටිය දැයි? දවස හෝ භික්ෂූන්ගේ සංඛ්‍යාව හෝ ප්‍රශ්නයක් හෝ විචාරන ලද්දේ වනාහි ජලය ගිල කියයි ඉදින් දවස් ආදිය විචාරන්නානු නොවෙන් නම් (ගමින්) නික්මෙන වෙලායෙහි ගම්දොර කාරාදමා යෙයි.

ගලඹතොට පනසක් භික්ෂූහු

ගලඹතොට විහාරයෙහි වස් ඵලඹියාවූ පනසක් භික්ෂූන් මෙනි- ඒ භික්ෂූහු වනාහි ඇසළ පුණු පොහෝ දවස් කතිකාවතක් කළානුය- අර්හත්වයට නොපැමිණ අනන් මනන් නො බෙතෙන්නෙමු' යි. දවස් ආදිය විවාළකල්හි පළමුකි නියෙන්ම පිළිපැද්දානුය. එගමිහි මිනිස්සු කාරා දැමීම දැක අද එකෙක් අය අද දෙදෙනෙකු, යි දැන ගන්නානුය නැවත මෙසේ සිතූහ. 'කීමෙක්දෝ හෝ මේ භික්ෂූහු අප සමගම කථා නොකෙරෙත්ද නොහොත් ඔවුනොවුනුත් නො බෙණෙත් දැයි. ඉදින් අනන්

මනන් නො බෙණෙත් නම් එකාන්තයෙන් හටගත් විවාද ඇත්තෝ වන්නාහුය. එවු, ඒ හික්ෂුන් ඔවුනොවුන් කමාවන්නෙමු, යි සියල්ලෝ විහාරයට ගොස් පනසක් හික්ෂුන් අතුරෙන් හික්ෂුන් දෙදෙනෙක් එක් තැනෙකිනි නොදුටුහ. නැවත ඒ මිනිසුන් අතුරෙහි යම් නුවණැස් ඇති පුරුෂයෙක් විද හෙතෙම මෙසේ කීය- "පින්වත්ති" කලහ කරුවන් (වසන) ස්ථානයක් මෙබඳු නොවෙයි. සෑ මලු බෝමලු මොනොවට හමදනා ලද, මුසුන් මොනවට තබන ලදහ. පැන් පරිභොග ජලය එලවා තබනලදැ, යි ඔවුහු එයින්ම නැවැත්නාහුය. ඒ හික්ෂුහුද ඇතුලු තුන්මස්හිම රහත්බවට පැමිණ මහාපවාරණයෙන් විශුද්ධි පවාරණය පැවරූහ.

මෙසේ කථවැල්මඬු වැසි මහානාග තෙරුන් මෙන්ද ගලඹතොට විහාරයෙහි වස් එළඹී හික්ෂුන් මෙන්ද කමටහන්හි යෙදුනු සිත්තීම පිය නගමින් ගම සමීපයට පැමිණ උදකගණ්ඩුශයකොට විටීසලකා යම් විටීයෙකිනි රාසොඩුන් හාඬුර්තාදීහු හෝ කලහකරුවෝ හෝ සැඩ ඇත් අස් ආදීහු හෝ නැත්නම් ඒ විටීයට පිළිපදිද, එහිද පිඬු පිණිස හැසිරෙන්නේ ඉතා ශිසුවුවෙක් මෙන් වේගයෙන් නොයේද, යම් හෙයකින් ජවන පිණ්ඩපාතික ධුතාංග නම්වූ කිසිවක් නැත්ද එහෙයිනි. වැලිදු විෂමභූමි භාගයකට පැමිණි දිය පිරු ගැලක් මෙන් නිශ්චල යේද, ගෙපිළිවෙළින් පිටිසියේද දෙනු කැමති බව හෝ නොදෙනු කැමති බව හෝ සලකාගන්ට ඊට සුදුසු කාලයක් ඉක්මවමින් හික්ෂාව ගෙන ඇතුල් ගම හෝ බිහිගම හෝ විහාරයටම හෝ අවුත් යම් යම් පහසු වූ සුදුසු වූ අවකාසයෙකිනි හිද කර්මස්ථානය මෙනෙහි කරමින් ආහාරයෙහි ප්‍රතික්කුල සංඥාව එලවා අක්ඛබ්බඤ්ජන වණාලෙපන පුත්තමංස යන මේ උපමාවන්ගේ වශයෙන් ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කරමින් අටඟකින් යුත් ආහාරය වළඳයි. (එය) නොම ක්‍රීඩා පිණිස වේ, මද වැඩිම පිණිස නොවේ. සැරසීම පිණිස නොවේ, අඩුතැන් පිරිම පිණිස නොවේ. වළඳා අවසන් වූයේද දිය කිස කොට මොහොතක් බත් විඩාව සන්සිදුවා පෙරබත යම්සේ නම් එසේ පසුබතද පෙරයම යම්සේ නම් එපරිද්දෙන් පසුයමද කර්මස්ථානයම මෙනෙහි කෙරේද මේ මහණතෙම (කර්මස්ථානය) ගෙනයන්නේත් පෙරලා හෙන එන්නේත් වේයයි කියනු ලැබේ.

මේ හරණ පව්වාහරණ නම්වූ ගතපව්වාගතික වත පුරන කැනැත්තේ වනාහි ඉදින් උපනිශ්‍රය සම්පන්නවූයේ වී නම් පළමු වයසෙහිම රහත්ඛවට පැමිණෙයි. ඉදින් පළමු වයසෙහි නොපැමිණේ නම් පසුව මධ්‍යම වයසෙහි පැමිණෙයි. ඉදින් මධ්‍යම වයසෙහි නොපැමිණියේ නම් පසුව මරණ සමයෙහි පැමිණෙයි. ඉදින් මරණ සමයෙහි (රහත්ඛවට) නො පැමිණේ නම් ඊට පසුව දිව්‍ය පුත්‍රයෙක්ව රහත්ඛවට පැමිණෙයි. ඉදින් දිව්‍ය පුත්‍රයෙක් වී නොපැමිණේ නම් බුදු කෙනෙක් නූපත් කල්හි (මිනිස්ලොව) උපන්නේ ප්‍රත්‍යාක බොධිය පසක් කෙරෙයි. ඉදින් ප්‍රත්‍යාකබොධිය නොපසක් කෙරේ නම් අනතුරුව බුදු කෙනෙකුගේ සම්මුඛිභාවයෙහි දාරුවිරිය නම් බාහිය තෙරුන් වහන්සේ යම්සේද එමෙන් 'බිප්පාහිඤ්ඤ' හෝ වෙයි. සැරියුත් තෙරුන් මෙන් 'මහාප්‍රාඥා' හෝ වෙයි. මහාමුගලන් තෙරුන් මෙන් 'මහත්සාද්ධි ඇත්තේ' හෝ වෙයි. මහකසුප් තෙරුන් මෙන් 'ධුතවාදී' හෝ වෙයි. අනුරුද්ධ තෙරුන් මෙන් 'දිව්‍ය ඇත්තේ' හෝ වෙයි. උපාළි තෙරුන් මෙන් 'විනයධර' හෝ වෙයි. මන්තාණි පුත්‍ර පුණ්ණ තෙරුන්මෙන් 'ධර්මකට්ඨක' හෝ වෙයි. රෙවත තෙරුන් මෙන් 'ආරණ්‍යක' හෝ වෙයි. අනදතෙරුන් මෙන් 'බහුශ්‍රැත' හෝ වෙයි. බුද්ධපුත්‍ර රහල් තෙරුන් මෙන් 'ශික්ෂාකාමී' හෝ වෙයි. මෙසේ මේ චතුෂ්කය අතුරෙන් යම් මේ මහණෙක් (කර්මස්ථානය) ගෙනයන්නේත් පෙරලා ගෙන එන්නේත් වේද ඕනට ගොවර සම්ප්‍රජන්‍යය ශිබ්‍යාප්‍රාප්තවූයේ වෙයි.

නැවත ඉදිරියට යාම් ආදියෙහි නොමුළාවීම අසම්මොහ සම්ප්‍රජන්‍යය නම්. ඒ අසම්මොහ සම්ප්‍රජන්‍යය මෙසේ දත යුතු- "මේ ශාසනයෙහි මහණතෙම ඉදිරියට යන්නේ හෝ පෙරලා එන්නේ හෝ යම්සේ බාල පුහුදුන් තෙමේ ඉදිරියට යාම් ආදියෙහි ආත්මය ඉදිරියට යෙයි, ආත්මය විසින් ඉදිරියට යාම නිපදවන ලදැයි කියා හෝ 'මම ඉදිරියට යමි. මා විසින් ඉදිරියට යාම නිපදවන ලදැ' යි කියා හෝ වෙසෙසින් මුළාවේද, එපරිද්දෙන් නොමුළාවන්නේ ඉදිරියට යමි, යි සිතක් උපත් කල්හි ඒ සිත සමගම (ගමනාකාරය දක්වන) චිත්තසමුට්ඨාන වායොධාතුව කායවිඤ්ඤානිය උපදවමින් පහළවෙයි.

මෙසේ විත්තක්‍රියා වායොධාතුහුගේ පැතිරීම් වශයෙන් මේ කාය නම්වූ ඇටසැකිල්ල අභිමුඛයට යයි, මෙසේ අභිමුඛයට යන්නාවූ ඒ අස්ථිසංඝාතයාගේ එකෙකි පියවරක් නැඟී මෙහිදී පෘථිවිධාතු අබ්ධාතු යන ධාතු දෙදෙන මඳ වූවාහු දුබල වෙති. ඉතිරි ධාතු දෙදෙන අධිකවූවාහු බලවත් වෙති, (පය පෙරටුවට ගෙනයාමවූ) අතිහරණය (කණුකටු සර්පාදීන් අතුරෙන් කිසිවක් දැක ඔබ්බෙනාබ පය හැසිරවීමවූ) විනිහරණය යන දෙක්හිද එසේමැයි. (පය පහත්කිරීමවූ) වොස්සජ් ජනයෙහි තෙජොධාතු වායොධාතුහු මඳවූවාහු දුබල වෙති, ඉතිරි ධාතුහු දෙදෙන අධික වූවාහු බලවත් වෙති. (පය පොළොන්නෙලෙහි තැබීමවූ) සන්නික්ෂෙපණය (නැවත පය නගන කලින් පොළොව හා පාදයාගේ ගැටීමවූ) සන්නිරුම්භණය යන දෙක්හිද එසේමැයි. එහිදී පාදොඬරණයෙහි පැවති රූපාරූපධර්මයෝ අතිහරණයට නොපැමිණෙත්. එසේම අතිහරණයෙහි පැවති (රූපාරූප ධර්මයෝ) විනිහරණයටද, විනිහරණයෙහි පැවැත්තාහු වොස්සජ්ජනයටද වොස්සජ්ජනයෙහි පැවැත්තාහු සන්නික්ෂෙපණයටද, සන්නික්ෂෙපණයෙහි පැවැත්තාහු සන්නිරුම්භනයටද නොපැමිණෙති.

ඒ ඒ (පය නැඟීම් ආදී) කාලයෙහිම පුරුක් පුරුක් සන්ධි සන්ධි කොටස් කොටස් වී රත්වූ කබලෙක දැමූ තල මෙන් 'තටතට' යි. ශබ්ද කෙරෙමින් බිඳියෙන්. එහි කිනම් එකෙක් අභිමුඛයට යේද, නොහොත් කිනම් එකෙකුගේ අභිමුඛයට යාමක්ද, පරමාර්ථ වශයෙන් වනාහි ඒ ඒ කොටසෙහිම රූපය සමග ධාතුන්ගේම ගමන ධාතුන්ගේ සිටීම ධාතුන්ගේ හිඳීම ධාතුන්ගේ නිඳීම වෙයි.

"අන්‍යවූ සිතක් උපදී. අන්‍යවූ සිතක් නැසෙයි. නිරන්තරව ගගදිය පහරක් මෙන් එක්ව බැඳුනේ පවතී."

මේ දැක්වූ පරිදි ඉදිරියට යාම් ආදියෙහි නොමුළාවීම අසම්මොහ සම්ප්‍රජන්‍යය නම් වෙයි, යි.

(අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ සම්පජානකාරී හොති
යන පදයාගේ අර්ථය නිමි.)

ආලෝකිතෙ විලෝකිතෙ යන මෙහි වනාහි ආලෝකිත නම්, අභිමුඛයෙහි බැලීමය. විලෝකිත නම්, අනුදික් බැලීමය. අන්‍යවූද යට උඩ පිටිපස බැලීම් වශයෙන් 'ඔලෝකිත උල්ලෝකිත පලෝකිත' නම් වූවාහුද වෙති. ඒ ශබ්දයෝ මෙහි නොගන්නා ලදහ. එහෙත් සාරූප්‍ය වශයෙන් (ආලෝකිත විලෝකිත යන) මේ දෙකම ගන්නා ලදහ, නොහොත් මේ (ආලෝකිත විලෝකිතයන්ගේ) ද්වාරයෙන් ඒ (ඔලෝකිතාදි) සියල්ලද ගන්නා ලද්දාහුම වෙති, යි. මෙහි අභිමුඛය බලන්නෙමි, යි සිතක් උපන් කල්හි චිත්තයාගේ වශයෙන්ම නොබලා අර්ථ විමසා ගැනීම සාර්ථකසම්ප්‍රජන්‍යය නම් වේ. ඒ සාර්ථකසම්ප්‍රජන්‍යය ආයුෂ්මත් නන්දයන් කාය සාක්ෂිකොට දතයුතු.

මේ වදාරනලද මැයි භාග්‍යවතුන් විසින්- "මහණෙනි, ඉදින් නන්දයා විසින් පෙරදිග බැලිය යුතු නම් සියලු සිතින් ආවර්ජනාකොට නන්දතෙම පෙරදිග බලයි. මෙපරිද්දෙන් පෙරදිග බලන්නාවූ මාගේ (සිත) අභිධ්‍යාද්‍යෝර්මනස්ස නම් ලාමක අකුශල ධර්මයෝ අනුව නොඑන්නාහුය, යි කියායි. මෙසේ හෝ ඒ පෙරදිග බැලීමෙහි නුවණින් දැන කරන්නේ වෙයි. මහණෙනි, නන්දයා විසින් පැළුම්දිග -පෙ- උතුරුදිග-දකුණුදිග- උඩ- යට- අනුදිග බැලිය යුතු නම් සියලු සිතින් ආවර්ජනාකොට නන්දතෙමේ අනුදිග බලයි මෙපරිද්දෙන් අනුදිග බලන්නාවූ මාගේ සිත -පෙ-නුවණින් දැන කරන්නේ වේ" ය යි.

තවද මේ අලෝකිත විලෝකිතයෙහිද පෙර කියනලද චෛත්‍ය දර්ශනාදීන්ගේ වශයෙන්ම සාර්ථක බවද සන්ප්‍රාය බවද දතයුත්තිය. යම් හෙයකින් කර්මස්ථානයාගේ අත්නොහැරීමම ගොවර සම්ප්‍රජන්‍යය වේද එහෙයින් ස්කන්ධ ධතු ආයතන කර්මස්ථානිකයන් විසින් තම තමන්ගේ කර්මස්ථාන වශයෙන්ම හෝ කෘත්ස්නාදි කර්ම ස්ථානිකයන් විසින් කර්මස්ථාන ශීර්ෂයෙන්ම හෝ අලෝකන විලෝකනය කළ යුතුයි. අභ්‍යන්තරයෙහි අභිමුඛය බලන්නාවූ හෝ අනුදිග බලන්නාවූ ආත්මයක් නම් නැති, එහෙත් අභිමුඛය බලන්නෙමි, යි සිතක් උපදනා කල්හි ඒ සිත සමගම චිත්තසමුට්ඨාන වායොධාතුව කාය විඥප්තිය දනවමින් පහළ වෙයි. මෙසේ චිත්තක්‍රියා

වාසොධානුහුගේ පැතිරීම් වශයෙන්ම යටි ඇස්පිය පහතට බසි, උඩු ඇස්පිය උඩට නැගෙයි, යන්නයකින් විවෘත කරන්නාවූ කිසිවෙක් නම් නැති, ඉක්බිති වක්ෂුර්විඥානය දර්ශන කෘත්‍යය සිද්ධකරමින් උපදී, යයි මෙපරිද්දෙන් මනාකොට දැනගැනීම වනාහි මෙහි අසම්මුඛ සම්ප්‍රජන්‍යය නම් වේ. තවද "මූලපරිඥා ආගන්තුක භාවකාලික" භාවයන්ගේ වශයෙන්ද මෙහි අසම්මුඛ සම්ප්‍රජන්‍යය දතයුතුයි. පළමුකොට මූලපරිඥා වශයෙන්-

"භවාංග චිත්තය හා (පඤ්චද්වාරයෙහි උපදනා) ආවර්ජන චිත්තයද, දර්ශනයද, සම්ප්‍රත්‍යයෂණ චිත්තයද, සන්නිර්ණ චිත්තයද, ව්‍යවස්ථාපන චිත්තයද, සත්වැනිවූ ජවනයද පිළිවෙළින් වෙයි.

(මෙසේ දැක්වූ) ඒ චිත්තවිච්ඡේදි භවාංගචිත්තය උපප්‍රාප්ති භාවයට අංගකෘත්‍යය සිද්ධකරමින් පවතී. ඒ භවාංග චිත්තය ආවර්ජනයකොට (භවාංගය සිද යයි සේයි) ක්‍රියා මනෝධාතුව ආවර්ජනකෘත්‍යය සිද්ධකරමින් පවතී. ඒ ක්‍රියා මනෝධාතූහුගේ නිරුද්ධවීමෙන් වක්ෂුර්විඥානය දර්ශන කෘත්‍යය සිද්ධකරමින් පවතී. ඒ වක්ෂුර්විඥානයාගේ නිරුද්ධ වීමෙන් විපාක මනෝධාතූ සම්ප්‍රත්‍යයෂණ (පිළිගැනීම්) කෘත්‍යය සාදමින් පවතී ඒ විපාක මනෝධාතූහුගේ නිරුද්ධ වීමෙන් විපාක මනෝ විඥානධාතූ මනාකොට සැලකීම් කෘත්‍යය සාධමින් පවතී. ඒ විපාක මනෝවිඥාන ධාතූහුගේ නිරුද්ධවීමෙන් ක්‍රියා මනෝ විඥාන ධාතුව නියම කිරීම් කෘත්‍යය සිද්ධකරමින් පවතී. ඒ ක්‍රියා මනෝවිඥාන ධාතූහුගේ නිරුද්ධ වීමෙන් සත්වරක් ජවනයක් දිවෙයි. ඒ භවාංග ජවනදීන් අතුරෙන් එක් චිත්තයෙක්හිද ප්‍රථම ජවනයෙහිද මෝ ස්ත්‍රිය මේ පුරුෂය, යි ඇලීම් දූෂ්‍යවීම් මූළාවිම් වශයෙන් ආලෝකන විලෝකනයක් නොවෙයි. දෙවෙනි ජවනයෙහිද -පෙ- සත්වෙනි ජවනයෙහිද මේ ද්විතියාදී ජවනයන්හි වනාහි යුද්ධ මණ්ඩලයෙහි යොධයන් උඩ යට වශයෙන් බිඳී වැටුනුකල්හි මෙන් මෝ ස්ත්‍රිය මේ පුරුෂය, යි රාගාදි වශයෙන් ආලෝකන විලෝකනය වෙයි. මෙසේ මෙහි පළමුකොට මූලපරිඥා වශයෙන් අසම්මොහ සම්ප්‍රජන්‍යයද දතයුතු.

නැවත වක්ෂුර්වාරයෙහි රූපයක් හමුබවට පැමිණි කල්හි භවාංග චලනයෙන් මත්තෙහි ස්වකීය කෘත්‍යය නිපදවීම්

වගයෙන් ආවර්ජනාදිය ඉපිද නිරුද්ධවූ කල්හි අවසානයෙහි ජවන් උපදී. ඒ ජවන් සිත පළමු උපන් ආවර්ජනාදීන්ට ගෘහයක් වැනිවූ චක්ෂුර්ද්වාරයෙහි ආගන්තුක පුරුෂයෙක් වැනි වෙයි. අනෙකෙකුගේ ගෙයි කිසිවක් ඉල්වාගත්ට පිවිසියාවූ ඒ ආගන්තුක පුරුෂයා විසින් ගෙහිමියන්ද නොබැණුනු කල්හි අණකිරීම යම්සේ අයුතු වේද, එපරිද්දෙන් ආවර්ජනාදීන්ට ගෙයක් වැනිවූ චක්ෂුර්ද්වාරයෙහි ආවර්ජනාදි චිත්තයනුදු රාගයෙන් නොඇලෙන කල්හිද (ද්වේෂයෙන්) දූෂ්‍ය නොවන කල්හිද (මොහයෙන්) මුළානොවන කල්හිද ඇලීම දූෂ්‍යවීම මුළාවීම අයුතුය, යි මෙසේ ආගන්තුකභාව වගයෙන් අසම්මොහ සම්ප්‍රජන්‍යය දතයුතු.

තැවන චක්ෂුර්ද්වාරයෙහි ව්‍යවස්ථාපනය අවසන්කොට ඇති යම් ඒ සිත් කෙනෙක් උපදිත්ද ඒ චිත්තයෝ සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් සමග ඒ ඒ තැන්හිම බිඳෙත්. ඔවුනොවුන් නොදකිත්. එහෙයින් ඉතිරියෝ තාවකාලික වෙත්. එහි එක් ගෙයක සියලු මිනිසුන් මළ කල්හි අවශෙෂවූ එකෙණෙහි මැරෙනසුලු වූ එකෙකුට නෘත්‍යගීතාදියෙහි ඇලීම නම් යම්සේ නොයෙදෙන්නිද, එපරිද්දෙන්ම එක් ද්වාරයෙක්හි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් සහිතවූ ආවර්ජනාදිය ඒ ඒ තැන්හිම නැසුන කල්හි අවශෙෂවූ එකෙණෙහිම නැසෙනසුලුවූ ජවනයටද ඇලීම් දූෂ්‍යවීම් මුළාවීම් වගයෙන් අභිරතියක් නම් නො යෙදෙන්නිය, යි මෙසේ තාවකාලික භාව වගයෙන් අසම්මොහ සම්ප්‍රජන්‍යය දතයුතු.

තවද ස්කන්ධායතන ධාතු ප්‍රත්‍යය යන මොවුන් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කිරීම් වගයෙන්ද මේ අසම්මොහ සම්ප්‍රජන්‍යය දත යුතුයි. මෙහි වනාහි ඇස හා රූපයද රූපස්කන්ධයයි දර්ශනය විඥානස්කන්ධයයි. ඒ විඥානය හා සම්ප්‍රයුක්තවූ වෙදනා වෙදනාස්කන්ධයයි. සංඥා සංඥාස්කන්ධයයි. ස්පර්ශාදිහු සංස්කාරස්කන්ධයයි. මෙසේ මේ පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ සමවායයෙහි ආලෝකන විලෝකනය පැනෙයි. එහි හුදු කවරෙක් ආලෝකනය කෙරේද, කවරෙක් විලෝකනය කෙරේද, එසේම ඇස චක්ෂුරායතනය, රූපය රූපායතනය දර්ශනය මනායතනය. වෙදනාදිහුද සම්ප්‍රයුක්ත

ධර්මයෝද ධර්මායතනය. මෙසේ මේ සතර ආයතනයන්ගේ එක්වීම ඇතිකළේ ආලෝකන විලෝකනය පැනෙයි. එහි හුදු කවරෙක් ආලෝකනය කෙරේද, කවරෙක් විලෝකනය කෙරේද, එපරිද්දෙන් ඇස වක්ෂුර්ධාතුවය. රූපය රූපධාතුවය. දර්ශනය වක්ෂුර් විඥාන ධාතුවිය. ඒ වක්ෂුර්විඥානය හා එක්ව යෙදුනාවූ වෙදනාදි ධර්මයෝ ධර්ධාතුවය, මෙසේ මේ සතර ධාතූන්ගේ සමවෘය ඇති කළේ ආලෝකන විලෝකනය පැනෙයි. එහි හුදු කවරෙක් ආලෝකනය කෙරේද, කවරෙක් විලෝකනය කෙරේද, එපරිද්දෙන් ඇස නිග්‍රය ප්‍රත්‍යය වෙයි. රූපය ආරම්භණ ප්‍රත්‍යයයි. ආවර්ජනය අනන්තර සමනන්තර උපනිග්‍රය නාස්තිවිගත ප්‍රත්‍යයයි. ආලෝකය උපනිග්‍රය ප්‍රත්‍යයයි. වෙදනාදිහු සහජාත ප්‍රත්‍යය වෙති. මෙසේ මේ ප්‍රත්‍යයන්ගේ සමවෘයයෙහි ආලෝකන විලෝකනය පැනෙයි. එහි හුදු කවරෙක් ආලෝකනය කෙරේද කවරෙක් විලෝකනය කෙරේදැ, යි මෙසේ මෙහි ස්කන්ධ ආයතන ධාතු ප්‍රත්‍යයන් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කිරීම් වශයෙන්ද අසම්මොහ සම්ප්‍රජන්‍යය දන යුතුයි.

‘සම්මිඤ්ජනෙ පසාරිතෙ’- පර්වයන්ගේ හැකිලීමෙහි හා දිගුකිරීමෙහි එහි විත්තවශයෙන්ම හැකිලීම හා දිගුකිරීම නොකොට හස්තපාදයන්ගේ හැකිලීම් දිගුකිරීම් ප්‍රත්‍යයෙන් අර්නාර්ථ සලකා අර්ථපරිග්‍රහණය සාර්ථක සම්ප්‍රජන්‍යය නම්. එහි හස්තපාදයන් ඉතා බොහෝ වෙලාවක් හකුළුවාම හෝ දිගුකොටම හෝ සිටියහුට කෙණෙහි කෙණෙහි වෙදනා උපදිත්. සිත එකඟවෙක් නොලබයි. කර්මස්ථානය හාත්පසින් පහවෙයි (ධ්‍යානාදි) විශේෂයක් නොලබයි.

කලෙක (හස්තපාදයන්) හකුළුවන්නහුට කලෙක දිගු කරන්නහුට වනාහි ඒ වෙදනා නූපදිත්. සිත එකඟවෙයි. කර්මස්ථානය වැඩිමට යෙයි. විශේෂයට පැමිණේය, යි මෙසේ අර්ථානර්ථ පරිග්‍රහණය දන යුතු.

අර්ථයක් ඇති කළේ දු සැප නොසැප බව සලකා සත්ප්‍රාය පරිග්‍රහණය සත්ප්‍රායසම්ප්‍රජන්‍යය නම් එහි මේ ක්‍රමයයි- මහසෑමලුවෙහි වනාහි තරුණ හික්ෂුහු (ධර්මය) හදාරති. ඔවුන්ගේ පීටිපස (හුන්) තරුණ හික්ෂුහු ධර්මය අසති. ඔවුන් අතුරෙහි එක් තරුණ හික්ෂුවක් අත දිගුකරන්නේ (මෙහෙණක්

හා) කායසංසර්ගයට පැමිණ එකරුණෙන්ම (හෙතෙම) ගිහිවිය. අනිත් භික්ෂුවක් පය දිගුකරන්නේ ගින්නට දිගුකෙළේය, ඇටය දක්වා (ඔහුගේ) පය දැය. අනිකෙක් තුඹයකට (පය) දිගුකෙළේය. හෙතෙම සර්පයෙකු විසින් ධහන ලද්දේ විය. අනිකෙක් සිවුරු කිළියෙහි දඬුයෙක පහළේය, ඔහු මිණිනයෙක් ඩැසි එහෙයින් මෙබඳුවූ අසත්ප්‍රාය ස්ථානයෙහි දිගුකොට සත්ප්‍රාය ස්ථානයෙහි නො දිගුකළ යුතුයි. මේ මෙහි සත්ප්‍රාය සම්ප්‍රජන්‍යයයි.

මහතෙර වත

ගොවර සම්ප්‍රජන්‍යය වනාහි මහ තෙරුන්ගේ වස්තුවෙන් දැක්විය යුතුය. මහ තෙරණුවෝ දිවාස්ථානයෙහි හුන්නාහු අතවැසියන් සමග කථා කරමින් වහා අත හකුළවා නැවත තුබූ තැන්හි තබා සෙමින් හැකිලූහුල අතවැසියෝ උන්වහන්සේ විවාළෝ- ස්වාමීනි, කුමක් හෙයින් වහා අත හකුළවා නැවත තුබූ තැන්හි තබා සෙමින් හැකිලූ හුදැ?'යි. 'ඇවැත්නි, මම යම් දිනක පටන් කර්මස්ථානය මෙතෙහි කරන්ට ආරම්භ කෙළෙමිද (එතැන් පටන්) මා විසින් කර්මස්ථානය මුදා අත නො හැකිලූ විරූය. දැන් වූකලී තොප සමග කථා කරන මා විසින් කර්මස්ථානය මුදා හකුළුවන ලදී, එහෙයින් නැවත තුබූ තැන්හි තබා හැකිලීම්, යි. 'සාධු ස්වාමීනි, භික්ෂුවක් විසින් නම් මෙබන්දෙකු විය යුතුය, යි (පැසසුහ.) මෙසේ මෙහිද කර්මස්ථානය නොහැරීමම ගොවර සම්ප්‍රජන්‍යය, යි දතයුතු.

අභ්‍යන්තරයෙහි හකුළුවන්නාහු හෝ දිගු කරන්නාහු හෝ කිසි ආත්මයක් නම් නැති, එතකුදුවත් (පෙර) කී විරු චිත්තක්‍රියා වායෝ ධාතුහුගේ පැතිරීමෙන් නූල ඇදීම් වශයෙන් දාරුයන්ත්‍ර (රූප) යාගේ අත් පා ලාළනයක් මෙන් හැකිලීම හා දිගු කිරීම වේය, යි දැනගැනීම වනාහි මෙහි අසම්මුඛ සම්ප්‍රජන්‍යය, යි දතයුතු.

'සංඝාටිපත්ත විවරධාරණ' යන මෙහි සඟළ සිවුරු හැදීම් පෙරවිම් විසින්ද පාත්‍රය ආහාර පිළිගැනීමාදි විසින්ද පරිභෝගය ධාරණ නම්, පිළිවෙළින් ඒ සඟළ සිවුරු දැරීමෙහි හැදගෙනද පොරවාගෙනද හැසිරෙන්නහුගේ ආමිෂ ලාභයද 'සිත්තස්ස පටිඝාතාය' යනාදි නයින් භාග්‍යවතුන් විසින් වදාළ විරුම අර්ථයද අර්ථ නම්, ඒ අර්ථයාගේ වශයෙන් සාර්ථ සම්ප්‍රජන්‍යය

දතයුතු. නැවත උණුසුම් පියවිවූවනුටද දුබලයාටද සියුම් සිවුරු සැපවෙයි. සිහිල්බිහිලියනට සනඳු පටය සැපවෙයි. විපරිතවූයේ නොසැපවෙයි. යම් කිසිවෙකුට දිරුසිවුර නොසැපවූයේමවේද, අග්ගළ (අණ්ඩ) ආදිය දැමීමෙහිම ඔහුට ඒ සිවුර පලිබෝධකර වෙයි. පටදුහුල් ආදි හෙද ඇති ලොහකටයුතු විවරය එසේම පලිබෝධකරවෙයි. ඒ එසේමැයි එබඳු සිවුර වනයෙහි එකලාව වසන්නහුට නිවාසාන්තරාය කරද ජීවිතාන්තරායකරදවෙයි. නිෂ්පයඝ්ඛාය වශයෙන් වනාහි යම් සිවුරක් නිමිත්ත කර්මාදි මිථ්‍යාජීව වශයෙන් උපන්නේද යම් සිවුරකුත් සෙවුනාවූ ඕනට අකුශල ධර්මයෝ වැඩෙත්ද කුශල ධර්මයෝ පිරිහෙත්ද ඒ සිවුර නො සැපවෙයි. විපරිත වූයේ සැපවෙයි. ඒ විවරයාගේ වශයෙන් මෙහි සත්ප්‍රාය සම්ප්‍රජන්‍යයද කර්මස්ථානය නො හැරීම් වශයෙන් ගොවර සම්ප්‍රජන්‍යයද දතයුතුයි. අභ්‍යන්තරයෙහි සිවුරු පොරවන්නාවූ කිසි ආත්මයෙක් නම් නැති, (පළමු) කී අයුරු චිත්ත ක්‍රියා වායොධාතූහුගේ පැතිරීම් වශයෙන්ම වනාහි සිවුරුපෙරවීම වෙයි. එහි විවරයත් ආවේතනය, කයත් අවේතනය, මා විසින් කය පොරවන ලද, යි සිවුර නොදනී, කයත් මම සිවුර විසින් පොරෝනා ලද වෙමි, යි නොදනී. ධාතුහුම ධතු සමූහයක් පිළි සොයති. පට කඩකින් පොතලු රුවක් වැසීමෙහි මෙනි. එහෙයින් සොඳුරු සිවුරක් ලැබ සොම්නසක් නොමකට යුතුයි. සොඳුරු නොවූ සිවුරක් ලබා දොම්නස් නොකට යුතුයි-

යම්සේ නාග වල්මික චෛත්‍ය වෘක්ෂාදියෙහි කිසිවෙක් මල්ගද දුම්වත් ආදියෙන් සත්කාර කෙරෙත්ද, කිසිවෙක් මළවූ මඩ ඩු අවි පහර ආදියෙන් අසත්කාර කෙරෙත්ද, එයින් වල්මික වෘක්ෂාදිහු සොම්නසක් හෝ දොම්නසක් හෝ නො කෙරෙත්ද, එපරිද්දෙන්ම සොඳුරු සිවුරක් ලැබ සොම්නස් නොකළ යුතුයි. සොඳුරු නොවූ සිවුරක් ලැබ දොම්නස් නොකළ යුතුයයි, මෙසේ පැවති ප්‍රත්‍යක්ෂකිරීම් වශයෙන් මෙහි අසම්මුඛ සම්ප්‍රජන්‍යය දතයුතු.

පාත්‍රපරිභෝගයෙහිද පාත්‍රය වහාම නොගෙන මේ පාත්‍රය ගෙන පිඩු පිණිස හැසිරෙමින් හික්ෂාව ලබන්නෙමි, යි මෙසේ පාත්‍රය ගැනීම් ප්‍රත්‍යයෙන් ලැබිය යුතු ප්‍රයෝජනයාගේ වශයෙන්

සාර්ථසම්ප්‍රජන්‍යය කෘත දුර්වලගරීර ඇත්තනුට වනාහි බර පාත්‍රය නො සැපවෙයි. යම් කිසිවෙකුට සතර පස් ගැටයකින් පහළ පාත්‍රයක් වේද (එය) සේදිය නොහැක්කේද නො සැපවූයේද වෙයි. සැබව නො සේදූ පාත්‍රය නොවටී ඒ පාත්‍රය සොයන්නාවූම ඕනට පළිබෝධ වෙයි. මණිවර්ණ පාත්‍රය වනාහි ලොහ කටයුතු වූයේ විවරයෙහි කී නියෙන්ම නොසැප වෙයි. නැවත නිමිත්ත කර්මාදි වශයෙන් ලත් (යම් පාත්‍රයක් වේද) යමක් සෙවුනාහට අකුශල ධර්මයෝ හාත්පසින් වැඩෙත්ද කුශල ධර්මයෝ පිරිහෙත්ද, මේ පාත්‍රය එකාන්තයෙන් නො සැපවූයේම වෙයි. විපරිතවූයේ සැපවෙයි ඒ පාත්‍රයාගේ වශයෙන් මෙහි සන්ප්‍රාය සම්ප්‍රජන්‍යයද කර්මස්ථානය නොහැරීම වශයෙන් ගොවර සම්ප්‍රජන්‍යයද දතයුතු. අභ්‍යන්තරයෙහි පාත්‍රය ගන්නාවූ කිසි ආත්මයක් නම් නැති. එතකුදුවත් උක්ත ප්‍රකාරවූ චිත්ත ක්‍රියා වායෝ ධාතුහුගේ පැතිරීම් වශයෙන්ම පාත්‍රය ගැනීම නම් වෙයි. එහි පාත්‍රයද සිත් නැතියෙක, අන්ද සිත් නැතියෝය. පාත්‍රය තෙමේ මම හස්තයන් විසින් ගන්නා ලද වෙමි, යි නොදනී. අන්ද පාත්‍රය අප විසින් ගන්නා ලදැයි නොදනිත්. අඬුවකින් ගිනිවත් පයක් ගැනීම මෙන් ධාතුහුම ධාතු සමූහයක් ගනිත්යයි. මෙසේ පැවති ප්‍රත්‍යක්ෂයකිරීම් වශයෙන් මෙහි අසම්මුඛ සම්ප්‍රජන්‍යය දත යුතුයි. තවද යම්සේ සුන් අත් පා ඇති වණ මුවවලින් වැගිරෙන ලේ සැරව පණුකැළ ඇති නිලමැස්සන් විසින් අවට ගැවසීගත් අනාථ ශාලාවෙක සිටි අනාථ මිනිසුන් දැක දයාබිහිලි මිනිස්සු ඔවුනට වණ වසන කඩ හා කබල් ආදියෙන් බෙහෙකුත් එලවත්ද, ඒ දීමෙහිදී රෙදිකඩද කිසිවෙකුට සියුම්වූවාහු කිසිවෙකුට සනවූවාහු පැමිණෙත්. බෙහෙත් කබල්ද කිසිවෙකුට මනා සටහන් ඇත්තාහු කිසිවෙකුට නොමනා සටහන් ඇත්තාහු පැමිණෙත්. ඔවුහු එහි සොම්නස් ඇත්තාහු හෝ දොම්නස් ඇත්තාහු හෝ නොවෙත්ද, යම් හෙයකින් වණවැසීමට පමණවූම රෙදිකඩින්ද බෙහෙත් පිළිගැනීමට පමණවූම කබලින්ද ඔවුන්ට ප්‍රයෝජන වේද, එහෙයිනි. එපරිද්දෙන්ම යම් මහණෙක් වණවසන කඩක් මෙන් සිවුරද බෙහෙත් කබලක් මෙන් පාත්‍රයද කබලෙහි බෙහෙත් මෙන් පාත්‍රයෙහි ලත් හික්ෂාවද සලකන්නේ වේද මේ මහණ සගළ

පාසි වුරු පරිභොගයෙහි අසම්මුඛසම්ප්‍රජන්‍යයෙන් උත්තමසම්පානකාරී වූයේ වනැයි දතයුතු.

‘අසිතා’ දිපදයන්හි ‘අසිතෙ’- පිණ්ඩපාත භෝජනයෙහි ‘පිතෙ’- කැඳ ආදිය කෑමෙහි.

‘බාසිතෙ’- පිටි කැවුම් ආදිය කෑමෙහි.

‘සාසිතෙ’- මීපැණි ආදිය රස විඳගැනීමෙහි, එහි ‘නෙව දවාය’ යනාදි නයින් වදාළ අටවැදැරුම්වූම අර්ථය අර්ථ නම්. ඒ අර්ථයාගේ වශයෙන් සාර්ථකසම්ප්‍රජන්‍යය දතයුතු. නැවත රුකේ ප්‍රණීත තික්ත මධුරාදීන් අතුරෙහි යම් භෝජනයකින් යමෙකුට නොසුව වේද ඒ භෝජනය ඕනට අසත්ප්‍රාය වෙයි. නැවත නිමිත්තකර්මාදිවශයෙන් ලැබූ යම් භෝජනයක් වේද, යම් භෝජනයකුත් වළඳන්නාවූ ඒ මහණහට අකුශල ධර්මයෝ වැඩෙත්ද කුශලධර්මයෝ පිරිහෙත්ද ඒ භෝජන එකාන්තයෙන් අසත්ප්‍රායම වෙයි. විපරීතවූයේ සත්ප්‍රාය වෙයි. ඒ සත්ප්‍රාය භෝජනයාගේ වශයෙන් මෙහි සත්ප්‍රාය සම්ප්‍රජන්‍යයද, කර්මස්ථානය දුරු නොකිරීම් වශයෙන්ම ගොවරසම්ප්‍රජන්‍යයද දතයුතු. අභ්‍යන්තරයෙහි වළඳන්නාවූ කිසි ආත්මයෙක් නම් නැති- එහෙත් උක්තප්‍රකාර චිත්තක්‍රියා වායෝ ධාතුහුගේ පැතිරීමෙන්ම පාත්‍රය පිළිගැනීම නම් වෙයි. චිත්ත ක්‍රියා වායෝධාතුහුගේ පැතිරීමෙන්ම අත පාත්‍රයෙහි බහාලීම නම් වෙයි. චිත්තක්‍රියා වායෝධාතුහුගේ පැතිරීමෙන්ම පිඬු කිරීමද පිඬුනැඟීමද මුවවිවරවීමද වෙයි. කිසිවෙක් හනු ඇට් කෙසිමුදුවකින් විවර නොකෙරෙයි. යන්ත්‍රයකින් විවර නොකෙරෙයි, චිත්තක්‍රියා වායෝධාතුහුගේ පැතිරීමෙන්ම ආලෝපය මුඛයෙහි තැබීමද උඩ දත් මොහොල්කිස සිද්ධකිරීමද යට දත් උදුබල (වනපිළිබඳවූ) කිස සිද්ධකිරීමද දිව අත්කිස සිද්ධ කිරීමද වෙයි.

මෙසේ ඒ ආලෝපය එහි දිවගෙහි තුනී කෙළඳ දිවමුල බොල්කෙළඳ වැකෙයි. යට දත් නමැති වනෙහි ලාදිව නමැති අතින් පෙරලන ලද කෙළ නමැති දියෙන් තෙමනලද උඩ දත් නමැති මොහොලින් සුණුකරනද ඒ ආලෝපය කෙණෙස්සකින් හෝ හැන්දකින් හෝ ඇතුළත ප්‍රවේශ කරන්නාවූ කිසිවෙක් නම් නැති. වායෝධාතුව හෙතුකොටගෙනම පිවිසෙයි. පිවිසි

පිවිසි ආලෝපය පිදුරු ඇතිරියක් කොට දරන්නාවූ කිසිවෙක් නම් නැති, වායොධාතු වශයෙන්ම සිටි සිටි සිටි ආලෝපය උදුනක් කොට ගිනි දල්වා පිසන්නාවූ කිසිවෙක් නම් නැති. තෙජොධාතුව විසින්ම පිසනු ලැබෙයි. පැසුණු පැසුණු ආලෝපය දණ්ඩකින් හෝ යටකින් හෝ බැහැර කරන්නාවූ කිසිවෙක් නම් නැති. වායොධාතු තොමෝම බැහැර කරයි. මෙසේ වායොධාතු පෙරටුවට ගෙන යන්නිද සරසට ගෙනයන්නිද දරන්නිද පෙරලන්නිද සුණුකරන්නිද වියලන්නිද බැහැරකරන්නිද වෙයි. පෘථුවිධාතු දරන්නිද පෙරලන්නිද සුණුකරන්නිද වියලන්නිද වෙයි. අඛිධාතු තෙක් කරන්නිද තෙත්බව රක්නිද වෙයි. තෙජොධාතු ඇතුළත පිවිසි පිවිසි ආහාරය පැසවන්නිය. ආකාශධාතුව මාර්ගය වෙයි. විඥාන ධාතුව ඒ ඒ තැන්හි මනාකොට යෙදීමට පැමිණ පාලනය කරන්නිය, යි. මෙසේ පැවති ප්‍රත්‍යක්ෂකිරීම වශයෙන් මෙහි අසම්මුඛ සම්ප්‍රජන්‍යය දතයුතුය.

තවද ගමන හෙයින්, පිරියෙසුම් හෙයින්, පරිභෝග හෙයින්, (පිත්තාදි) ආසය හෙයින්, නිධාන (පිහිටිතැන්) හෙයින්, නොපැසුනු හෙයින්, පැසුනු හෙයින්, ඵලහෙයින්, වැගිරීම් හෙයින්, වැකිම් හෙයින්, යි මෙසේ දසවැදෑරුම් පිළිකුල්බැව් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාකිරීම් වශයෙන්ද මෙහි අසම්මොහ සම්ප්‍රජන්‍යය දතයුතුය. මෙහි විස්තරකථා වනාහි විශුද්ධි මාර්ගයෙහි ආහාර ප්‍රතික්කුල සංඥා නිර්දේශයෙන් ගත යුත්තිය.

‘උච්චාරපස්සාවකම්මෙ’- මළද මූත්‍රද පහකිරීමෙනි. එහි පැමිණි කල්හි මළමූ නොකරන්නහුගේ සියලුසිරුරින් ඩහදිය ගලත්, ඇස් බැමත්, සිත එකඟ නොවෙයි. අත්‍යවූද රෝගයෝ උපදිති. (පැමිණි කල්හි මළමූ) කරන්නහුට වනාහි ඒ සියල්ල නොවේය, යි මේ මෙහි අර්ථයි. ඒ අර්ථයාගේ වශයෙන්ම සාර්ථසම්ප්‍රජන්‍යය දතයුතු. නැවත අස්ථානයෙහි මළමූ කරන්නහුට ඇවැත් වෙයි. අයසස් වැඩෙයි. දිවි අනතුරුවෙයි. සුදුසු තැන්හි කරන්නහුට ඒ සියල්ල නොවේය, යි මේ මෙහි සත්ප්‍රායයි. ඒ සැපයාගේ වශයෙන් සත්ප්‍රාය සම්ප්‍රජන්‍යයද කර්මස්ථානය නොහැරීම් වශයෙන්ම ගොවරසම්ප්‍රජන්‍යයද දතයුතු. අභ්‍යන්තරයෙහි මළමූකිස කරන්නාවූ කිසි ආත්මයක්

නම් නැති. එතකුළුවත් විත්ත ක්‍රියාවායොධාතුහුගේ පැතිරීමෙන්ම මළමු කිරීම වෙයි. ගඩ පොල පැසුනුකල ගඩ බිඳීමෙන් ලේසැරව නොකැමති පරිද්දෙන් යම්සේ නික්මේද, තවද ඉතා බරවූ දිය බඳුනෙන් ජලය නොකැමති පරිද්දෙන් යම්සේ නික්මේද, එපරිද්දෙන් පක් වාසය මුත්‍රවස්තීන්හි රැස්වූ උච්චාර ප්‍රාසාවයෝ වාතවෙගයෙන් මොනවට පෙළුන ලද්දාහු නොකැමති පරිද්දෙන්ද නික්මෙති. මෙසේ නික්මෙන්නාවූ ඒ මේ මළමු වනාහි භික්ෂුහුගේ ආත්මිය වූයේ නොම වෙයි. අනිකෙකුගේද නොවෙයි. ඒ හුදෙක් සිරුරින් වැගිරෙන්නේම වෙයි. කුමක් මෙන්ද යත්? දිය කොතලයකින් පැරණි දිය බැහැර කරන්නාහුගේ ඒ දිය යම්සේ ආත්මිය, නොමවේද, අනිකෙකුගේත් නොවේද, හුදෙක් පිළිදැගිම් පමණක්ම වේද, මෙසේ පැවති ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම් වශයෙන් මෙහි අසම්මුඛසම්ප්‍රජන්‍ය දතයුතු.

ගතාදි ශබ්දයන් අතුරෙහි 'ගතෙ' - ගමනෙහි 'ධීතො' සිටීමෙහි 'නිසින්තෙ' හිඳීමෙහි 'සුන්තෙ' ශයනයෙහි 'ජාග-රිතෙ' නිදි දුරු කිරීමෙහි 'භාසිතෙ' - කථා කිරීමෙහි 'තුණ්හි භාවෙ' නො බිණීමෙහි. 'ගච්ඡන්තො වා ගච්ඡාමිති පජානාති ධීතො වා ධීතොමිතිති පජානාති නිසින්තා වා නිසින්තො පජානාති සයානො වා සයානොමිතිති පජානාති' යි මෙතැන්හි දීර්ඝ ඊයභීපථයෝ වදාරන ලදහු. 'අභික්ඛන්තෙ පටික්ඛන්තෙ ආලොකිතෙ විලොකිතෙ සම්මිඤ්ජිතෙ පසාරිතෙ' යි මෙහි මධ්‍යම ඊයභීපථයෝ වදාරන ලදහු. 'ගතෙ ධීතෙ නිසින්තෙ සුන්තෙ' යි මෙහි වනාහි කුඩාවූ සුණුවූ ඊයභීපථයෝ වදාරන ලදහු. එහෙයින් මේ (තුන්) තැන්හිදී කී නියෙන්ම නුවණින් දැන කරන බව දතයුතු.

ත්‍රිපිටක මහාසීව ස්ථවිරයෝ වහා මෙසේ කිහු 'යමෙක් බොහෝ වේලාවක් ගමන් කොට හෝ සක්මන් කොට හෝ පසු කාලයෙහි සිටියේ මෙසේ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කෙරේද, සක්මන් කරන කාලයෙහි පැවති රූපාරූප ධර්මයෝ මෙහිම නිරුද්ධ වූහ, යි මේ තෙම ගමනෙහි නුවණින් දැන ඉරියව් පවත්වන සුළුවූයේ නම් වෙයි. යමෙක් තෙම හැදෑරීම හෝ කරන්නේ ප්‍රශ්න හෝ විසඳන්නේ කර්මස්ථානයක් හෝ මෙතෙහි කරන්නේ බොහෝ වේලාවක් සිට පසුව හිඳගත්තේ මෙසේ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කෙරේද,

සිටි කාලයෙහි පැවති රූපාරූප ධර්මයෝ මෙහිම නිරුද්ධ වූහ, යි මේ තෙම සිටීමෙහි සම්පජාන කාරීනම් වෙයි. යමෙක් හැදෑරීම් ආදිය කිරීම වශයෙන්ම බොහෝ වේලාවක් හිඳ පසුව හොත්තේ මෙසේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කෙරේද, හුන් කාලයෙහි පැවති රූපාරූප ධර්මයෝ මෙහිම නිරුද්ධ වූවාහුය, යි මේ තෙම හිඳීමෙහි සම්ප්‍රජානකාරී නම් වෙයි යමෙක් වනාහි හොත්තේ පාඩම්කරමින් හෝ කමටහන් මෙනෙහි කරමින් හෝ නින්දට බැස පසුව නැගිට මෙසේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කෙරේද හෝනා කල්හි පැවති රූපාරූප ධර්මයෝ මේ ශාසනයෙහිම නිරුද්ධවූවාහුය, යි මේ තෙම නින්දෙහිද නිදි දුරු කිරීමෙහිද සම්පජානකාරී නම් වෙයි.

ඒ එසේමය- ක්‍රියාමය චිත්තයන්ගේ නො පැවැත්ම නින්ද නම්. පැවැත්ම නිදි දුරු කිරීම නමැයි, තවද යමෙක් කථා කරමින් මේ ශබ්දය නම් තොල්ද, දත්ද, නිසා දිවද, තල්ලද නිසා චිත්තයාගේ ඊට අනුරූප ප්‍රයෝගයනිසා හටගනී ය, යි සිහි ඇත්තේ නුවණැත්තේ බෙණෙද, යළිදු වර කලක් හැදෑරීම හෝ කොට බණ හෝ කියා කර්මස්ථානය හෝ පිරිබහා ප්‍රශ්න විසඳා පසු කාලයෙහි තුෂ්ණිමිභාවයේ මෙසේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කෙරේද 'බෙණෙන කල උපන් රූපාරූප ධර්මයෝ මෙහිම නිරුද්ධවූහ' යි මේ තෙම බිණීමෙහි සම්පජානකාරී නම්. යමෙක් නොබැණ බොහෝ වේලාවක් ධර්මය හෝ කර්මස්ථානයක් හෝ මෙනෙහි කොට පසුව මෙසේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කෙරේද- 'නොබැණ සිටි කාලයෙහි පැවති රූපාරූප ධර්මයෝ මෙහිම නිරුද්ධ වූහ, උපාදාරූපයන්ගේ පැවැත්ම ඇති කල්හි බෙණෙයි නම් වේ. නැති කල්හි නොබෙණෙයි නම් වේය, යි. මේ තෙම තුෂ්ණිමිභාවයෙහි 'සම්පජානකාරී නමැයි. ඒ මේ මහාසිව තෙරුන් විසින් කියන ලද අසම්මොහ ධූරය මේ සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහි අදහස් කරන ලදී. සාමඤ්ඤ ඵල සූත්‍රයෙහි වනාහි සියලුම සිව් වැදෑරුම් සම්ප්‍රජන්‍යය ලැබෙයි. එහෙයින් වෙසෙසින් මෙහි අසම්මුඛ සම්ප්‍රජන්‍යයාගේ වශයෙන්ම සම්ප්‍රජානකාරීබව දතයුතු.

තවද 'සම්පජානකාරී සම්පජානකාරී' යන සියලු පදයන්හි ස්මෘති සම්ප්‍රසුක්තවූම සම්ප්‍රජන්‍යයාගේ වශයෙන අර්ථය දත

යුතුයි. විභංග ප්‍රකරණයෙහි වනාහි- 'සතො සම්ප්‍රජානො අභික්ඛමති සතො සම්පජානො පටික්කමති' යි. මෙසේ මේ පදයෝ විභංග කළාහුමය. දැන් 'අප්පිකධන්තං වා' මෙසේ සතර සම්ප්‍රජන්‍ය පරිග්‍රහණයෙන් තමාගේ කයෙහි හෝ කලෙක තමාගේ හෝ කලෙක අන්‍යයාගේ හෝ කයෙහි කය අනුව බලමින් වෙසෙයි. මෙහිද 'සමුදය ධම්මානුපස්සි' යනාදියෙහි රූපස්කන්ධයාගේම සමුදයද ව්‍යයද ඵලවා දැක්විය යුතුයි. සෙස්ස කී පරිදිමැයි. මෙහි සතරසම්ප්‍රජන්‍ය පරිග්‍රාහික වූ ස්මෘති දූඛසත්‍යය ඒ සිහිය උපදවන්නිවූ පුරිම තණ්හා සමුදය සත්‍යය ඒ ස්මෘති තණ්හා දෙදෙනාගේ නො පැවැත්ම නිරෝධ සත්‍යය උක්තප්‍රකාරවූ ආයථි මාර්ගය මාර්ගසත්‍යය. මෙසේ සිව්සස් විසින් උත්සාහ කොට නිවනට පැමිණෙය්, යි මේ එක් චතුසම්ප්‍රජන්‍ය පරිග්‍රාහකයෙකුගේ වශයෙන් අර්භත්වය තෙක් නියර්‍යාණද්වාරය, යි.

(ධාතුස්සම්ප්‍රජන්‍ය පර්වය නිමි.)

මෙසේ චතුස්සම්ප්‍රජන්‍ය වශයෙන් කායානුපස්සනාව විභංග කොට දැන් ප්‍රතික්කුල මනස්කාර වශයෙන් විභංග කරන්නට පුනච පරං යනාදි වශයෙන් වදාළහ. එහි 'ඉමමෙව කායං යනාදියෙහි යමක් කියයුතු වන්නේද ඒ සියල්ල සියලු ආකාරයෙන් විස්තර හෙයින් විශුද්ධි මාර්ගයෙහි කායගතාසති කර්මස්ථානයෙහි කියන ලදී.

'උභතො මුඛා' යටද උඩදැ, යි (දෙපස) මුඛ දෙකකින් යුක්තවූ.

'නා නා විභතස්ස' නා නාවිධවූ. මේ වනාහි මෙහි ඔපමය සංසන්දනයයි- උඩට මුව ඇති මල්ලක් මෙන් වාතූර්මහා භෞතිකවූ කයද එහි මිශ්‍රකොට බහාලන ලද විවිධ ධාන්‍ය මෙන් කෙශාදීවූ දෙතිස් ආකාරයෝද, ඇස් ඇති පුරුෂයෙකු මෙන් යොගාවචර තෙමේද, ඒ මල්ල මුදා විමසන්නාවූ ඒ පුරුෂයාහට විවිධ ධාන්‍ය ප්‍රකටවූ කාලය මෙන් යෝගීහට ද්වන්තිංසාකාරය විවිධත්වයෙන් ප්‍රකටවූ ආකාරය දත යුතුයි.

'ඉතිඅප්පිකධන්තං වා මෙසේ කෙශාදීන්ගේ පරිග්‍රහණයෙන් තමාගේ කයෙහි හෝ අනිකෙකුගේ කයෙහි හෝ කලෙක

තමාගේ හෝ කලෙක අනිකෙකුගේ හෝ කයෙහි කය අනුව බලමින් වෙසෙයි. මෙයින් මතු කී නය මැයි. හුදෙක් මෙහි ද්වත්විංශදාකාර පරිග්‍රාහික ස්මෘති දූෂිතත්වය, යි. මෙසේ යෝජනාකොට නියමිත මුඛය දතයුතු. සෙස්ස පූර්වයට සමානමැයි.

(ප්‍රතික්කුල මනස්කාර පර්වය නිමි.)

මෙසේ පිළිකුල් බැව් මෙනෙහි කිරීම් වශයෙන් කායානුපස්සනාව විභාගකොට මෙවිට ධාතු මනස්කාර වශයෙන් මෙනෙහි කරන්නට 'පුනච පරං යනාදිය වදාළහ. එහි මෝ තොමෝ ඔහුපමසංසන්දනය සමග අර්ථවර්ණනායි- කිසියම් ගවයන් තසන්නෙක් හෝ ඔහුගේම බන් වැටුපින් පොෂණයවන අතවැසියෙක් හෝ ගවයෙකු තසා විනිවිද සතරදිගට ගියාවූ මහාමාර්ගයන්ගේ මධ්‍යස්ථාන නම්වූ සතරමං සන්ධියෙක කොටස් කොටස් කොට යම්සේ හුන්නේ වේද, එපරිද්දෙන් මහණතෙම සතර ඊයමීපථයන් අතුරෙන් යම්කිසි ආකාරයකින් සිටිනෙයින් සිටිවනින් සිටියාවූ නැවත සිටිපරිදි සිටිනෙයින් පිහිටිවනින් පිහිටියාවූ කය 'මේ ශරීරයෙහි පෘථිවිධාතු ඇත, අඛිධාතු ඇත, තෙජෝධාතු ඇත, වායෝධාතු ඇතැ යි මෙසේ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කෙරෙයි. කුමක් කී නිසා වේද යත්,

ගවයෙකු පොෂණය කරන්නාවූද, වධස්ථානයට ගෙන යන්නාවූද, ගෙන ගොස් එහි බැඳ තබන්නාවූද, නැසූ මළ සිරුර දක්නාවූද, ගොසාතකයාහට යම්තාක් ඒ ගවයා පලා කොටස් කොටස් වශයෙන් නොබෙදාද, ඒතාක් ගවයෙක යන සංඥාව යම්සේ අතුරුදහන් නොවේද, එතකුළු වුවත් බෙදා හුන්නහුට ගවසංඥාව අතුරුදහන්වේද මාංශසංඥාව පවතීද, මම ගවයෙකු විකුණමි, මොවුහු ගවයා ගෙනයත්ය, යි ඕහට මෙබඳු සිතක් නොවේද, නැවත කිමෙක්ද? 'මම මස් විකුණමි, මොවුහු මස් ගෙන යෙතියයි' කියාම ඕහට සිත වේද, එපරිද්දෙන්ම පෙර බාල පෘථිවිජන කාලයෙහි ගිහිවූත් පැවිදිවූත් මේ මහණහටද මේ කයම සිටිවනින් පිහිටිවනින් සනවිනිර්භොගය කොට ධාතු වශයෙන් යම්තාක් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා නොකෙරේද ඒතාක් සත්වයෙකැ යි හෝ පුද්ගලයෙකැ, යි හෝ සංඥාව

නොඅතුරුදහන් වෙයි. ධාතු වශයෙන් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරන්නාවූ ඕනෑම වනාහි සත්වසංඥාව අතුරුදහන් වෙයි. ධාතුවශයෙන්ම සිත පිහිටයි. එයින් වදාළහ. භාග්‍යවත්තූ- "ඉමමෙව කායං යථාධිතං යථාපණිහිතං ධාතුසො පච්චවෙක්ඛති අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පඨවිධාතු ආපොධාතු තෙජොධාතු වායොධාතු සෙය්‍යථාපි? භික්ඛවෙ, දක්ඛො ගොසාතකො වා -පෙ-වායොධාතු" යි ඒ එසේමයි. යොගී තෙමේ ගොසාතකයා මෙනි සත්වසංඥාව ගවසංඥාව මෙනි. සතර ථියඤ්ඤාපථය සතරමංසන්ධිය මෙනි ධාතුවශයෙන් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාකිරීම කොටස් වශයෙන් බෙදා හුන් බව මෙනැයි. මේ මෙහි පාලි වර්ණනායි. කර්මස්ථාන කථාව වනාහි විශුද්ධි මාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලද්දිය.

'ඉති අප්ප්ඤ්ඤානං වා'- මෙසේ චතුර්ධාතු පරිග්‍රහණයෙන් තමාගේ කයෙහි හෝ අනිකෙකුගේ කයෙහි හෝ කලෙක තමාගේ හෝ කලෙක අනුන්ගේ හෝ කයෙහි කය අනුව බලමින් වෙසෙයි. මෙයින් මතුයෙහි කී නයමැයි. හුදෙක් මෙහි චතුර්ධාතුපරිග්‍රාහික ස්මෘති දූඛසත්‍යයැයි මෙසේ යොජනාකොට නිවන් පැමිණෙන ද්වාරය දැනුතු. සෙස්ස පළමු මෙනැයි.

(ධාතුමනස්කාර පර්වය නිමි.)

මෙසේ ධාතුමනස්කාර වශයෙන් කායානුපස්සනාව විභාග කොට දැන් නවසීවථිකා පර්වයන් ගෙන විභාගකරන්ට 'පුන ච පරං' යනාදිය වදාළහ.

එහි සෙය්‍යථාපි පස්සෙය්‍ය- යම්සේ දක්නේද?

'සරිරං'- මළ සිරුර.

'සීවථිකාය ඡඩ්ඪිතං'- සොහොනෙහි දමනලද, එක් දිනක් (ඉක්මුනේ) මළාවූ ඕනෑම නූ, යි. 'එකාහමනං' යනු වේ. දෙදිනක් (ඉක්මුනේ) මළාවූ ඕනෑම නූ, යි. 'ද්විහමනං' යි වේ. තෙදිනක් (ඉක්මුනේ) මළාවූ ඕනෑම නූ, යි තිහමනං' යි වේ. වාතයෙන් පිරුණු කහුරුසමක් මෙන් ජීවිතක්ෂයෙන් මතුයෙහි ක්‍රමක්‍රමයෙන් නැංගාවූ සුනත්වයෙන් ඉදිමිගිය බැවින් 'උඬුමාන' නම් වේ. උඬුමානයම 'උඬුමානක' නම් වේ. නොහොත් පිළිකුල්

බැවින් කුත්සිතවූ උඩුමාතය නු, යි 'උඩුමාතක' නම්. (සුදු රත් ආදියෙන්) මිශ්‍රවූ වර්ණ ඇත්තේ විනිලය, යි කියනු ලැබේ. විනිලයම 'විනිලක' නම් පිළිකුල් බැවින් හෝ කුත්සිතවූ විනිලය නු, යි 'විනිලක' නම්. මස් උස්ව ගිය තැනහි රක්තවර්ණවූ පුයා පිරුනු තැනහි ශ්වෙත වර්ණවූ බොහෝසෙයින්ම නිලවර්ණවූ නිල්තැනහි නිල්සඵවක් පෙරවියක්නු වැනි මළසිරුරට මේ නමකි. බිඳුනු තැනින් හෝ නව වුණමුඛයන්ගෙන් හෝ වැහෙන්නාවූ පුයා ඇත්තේ විපුබ්බ නම්. විපුබ්බයම 'විපුබ්බක' නම්. නොහොත් පිළිකුල් බැවින් කුත්සිතවූ විපුබ්බය නු, යි 'විපුබ්බක' නම්. හටගත් පුයා ඇත්තේ ඵබ්ද (විපුබ්බක) භාවයට ගියේ නු, යි 'විපුබ්බක ජාත' නම් වේ.

'සො ඉමමෙව කායං'- ඒ මහණ මේ තමාගේ කය ඒ මළසිරුර සමග නුවණින් සමාන කෙරෙයි. ඵලවයි. කෙසේද යත්. මේ කයද මෙබ්ද (උඩුමාතාදි) ස්වභාව ඇත්තේය, මෙබ්ද ස්වභාවයට පැමිණෙනසුලුය මෙබ්ද ස්වභාවය නොඉක්ම සිටියේය, යි කියයි.

මේ කියන ලද වෙයි- ආයුධය තෙජොධාතුවය විඥානය යන මේ ධර්මයන් තිදෙනාගේ අස්තිත්වයෙන් මේ කය සිටීම් ගමන්කිරීම් ආදිය ඉවසන්නේ වෙයි. නැවත මොවුන්ගේ වෙන්වීමෙන් මේ (මාගේ) කයද 'ඵවං ධම්මො'- මෙසේ කුණු වන ස්වභාව ඇත්තේමය.

'ඵවං භාවි'- මෙපරිද්දෙන්ම උඩුමාතාදි හෙද ඇත්තේ වන්නේය.

'ඵවං අනතීතො'- මෙපරිද්දෙන් උඩුමාතාදි භාවය නොඉක්මවන ලද්දේය.

'ඉති අප්ඤ්ඤානං වං'- මෙසේ උඩුමාතකාදි පරිග්‍රහණයෙන් තමාගේ කයෙහි හෝ අනිකෙකුගේ කයෙහි හෝ කලෙක තමාගේ හෝ කලෙක අනිකෙකුගේ හෝ කයෙහි කය අනුව බලමින් වෙසෙයි.

'ඛප්පමානං'- උදරාදි තැනහි හිඳ උදර මාංශය ඔෂ්ඨ මාංශය ඇස්ගුළු ආදිය ගලව ගලවා කනු ලබන්නාවූ.

'සමංස ලොහිතං'- සෙසු ඉතිරි මස් ලේ සහිතවූ.

‘නිම්මං සලොහිතමක්ඛිත්තං’ - මස් ක්ෂයව ගිය කල්හිද ලේ නොවියලෙයි. ඒ සඳහා වදාරන ලදී- ලොහිතමක් ඛිත්තං’යි.

‘අඤ්ඤෙන’ - අන්‍යදිශාභාගයෙක.

‘භත්ථට්ඨිකං’ යනු සුසැටක් හෙද ඇති වෙනවෙනම විසුරුනාවූ අත් ඇටද, පාඇට ආදියෙහිද මෙම නයයි.

‘තෙරොවස්සිකානි’ - වසක් ඉක්මුනාවූ.

‘පුතීනි’ - අබවස්හි සිටි අව් වැසි සුළං වැදීමෙන් වසක් ඉක්මුනාහුම් කුණුවුවාහු වෙති. පොළෝතුලට පැමිණියාහු වනාහි බොහෝ කලක් පවතිත්.

‘චුණ්ණකජාතානි’ - සුණු සුණුව විසුරුනාහු. සියලු තැන්හි ‘සො ඉම මෙව’ යනු කී පරිද්දෙන් ‘ඛජ්ජමානං’ යනාදි පදයන්ගේ වශයෙන් යොජනා කළ යුත්තිය.

‘ඉති අජ්ඣාතං වා’ - මෙසේ (කා කාදීන් විසින්) කනු ලබන්නාවූ ශරීරාදිය පරිග්‍රහණය කිරීමෙන්. සුණුව ශරීරය තෙක් තමාගේ කයෙහි හෝ අනිකෙකුගේ කයෙහි හෝ කලෙක තමාගේ හෝ කලෙක අනිකෙකුගේ හෝ ශරීරයෙහි කායානුදර්ශිව වෙසෙයි. නැවත මෙතැන්හි සිට නව සිව්විකා එක්කොට දැක්විය යුත්තාහුය- මේ එහි සමොධාන ක්‍රමයයි, ‘එකාහමනං වා’ යනාදි නයින් වදාළ සියල්ලම එක් ශිව්විකායෙක, ‘කා කෙහි වා ඛජ්ජමානං’ යනාදිය එකෙක. ‘අට්ඨිසංඛලිකං සමං සලොහිතං තහාරුසම්ඛන්ධං’ යනු එකෙක, ‘නිම්මං සලොහිතමක්ඛිත්තං තහාරුසම්ඛන්ධං’ යනු එකෙක. ‘අපගතමං සලොහිතං තහාරුසම්ඛන්ධං’ යනු එකෙක. ‘අට්ඨිකානි අපගතසම්ඛන්ධානි’ යනාදිය එකෙක, ‘අට්ඨිකානි සෙතානි සංඛවණ්ණපනිභානි’ යනු එකෙක. ‘අට්ඨිකානි පුඤ්ජකිතානි තෙරොවස්සිකානි’ යනු එකෙක. ‘අට්ඨිකානි පුතීනි-චුණ්ණකජාතානි’ යනු එකෙක. ‘එවං බො භික්ඛවෙ,’ යන මෙය නවසිව්විකය දක්වා කායානුපස්සනා දෙශනාව නිමවමින් වදාළසේක. එහි නවශිව්විකපරිග්‍රාහිකවූ ස්මෘති දූඛසත්‍යය, ඒ ස්මෘතිය උපදවන්නිවූ පූර්ව තෘෂ්ණා සමුදය සත්‍යය. ඒ (ස්මෘති තණ්හා) දෙදෙනාගේ නොපැවැත්ම නිරොධසත්‍යය. දුක දැනගන්නාවූ සමුදය දුරුකරන්නාවූ නිවන් අරමුණු කරන්නාවූ ආයතී මාර්ගය තෙම මාර්ගසත්‍යය. මෙසේ

චතුස්සත්‍ය වශයෙන් උත්සාහ කොට නිවනට පැණෙය, යි. මේ නවශිවටීක පරිග්‍රාහකවූ, භික්ෂූන්ගේ රහත්බව තෙක් නිර්වාණද්වාරය වේය, යි.

(සිවටීකා පර්වය නිමි.)

මෙතෙකින් ආනාපාන පර්වය ඊයතීපට් පර්වය චතුස්සම්ප්‍රප්‍රත්‍ය පර්වය ප්‍රතික්කුල මනස්කාර පර්වය ධාතුමනස්කාර පර්වය, නවශිවටීකා පර්වයයි තුදුස් පුරුකක් ඇති කායානුපස්සනාව නිමවන ලද්දී වෙයි. ඒ තුදුස්පර්වයන් අතුරෙහි ආනාපාන පර්වය ප්‍රතික්කුල මනස්කාර පර්වය යන මේ දෙකම අර්පණා කර්මස්ථායෝයි. ශිවටීකයන් වනාහි ආදී නවානුපස්සනා වශයෙන් වදාළ බැවින් සෙසු දොළසම උපචාර කර්මස්ථානයෝ මයි.

(කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය නිමි.)

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තුදුස් ආකාරයකින් කායානුපස්සනා සතිපට්ඨාන වදාරා මෙවිට නව ආකාරයකින් වෙදනානුපස්සනාව වදාරනු පිණිස 'කට්ඨද්ව භික්ඛවෙ' යනාදිය වදාළහ. එහි 'සුඛංවෙදනං' යනු කායිකවූ හෝ චෛතසිකවූ හෝ සැප වෙදනාව විදින්නේ 'මම සැපවෙදනාවක් විදිමි,' යි දැනගනී යන අර්ථයි. ඒ දැනීමෙහි එකාන්තයෙන් උඩුකුරුව හෝනාවූ ළදරුවෝ පවා කිරි පිම් ආදි කාලයෙහි සැප විදින්නාහු 'අපි සැපයක්ද විදිමු,' යි දැන ගනිත්. එතකුදු වුවත් මේ (යොගාවචරයාගේ) දැනීම එබඳුවූ දැනීමක් සඳහා නොවදාරන ලදී.

ඒ එසේමැයි- ඒ (ළදරුවන්ගේ දැනීම) බඳුවූ දැනීම සත්වදෘෂ්ටිය නොහරි, සත්වයෙක යන සංඥාව නූගුලු වයි, කර්ම ස්ථානයක් හෝ සතිපට්ඨාන භාවනාව හෝ නොවෙයි. මේ භික්ෂූහුගේ දැනගැනීම වනාහි සත්වදෘෂ්ටිය දුරුකරයි. සත්ව සංඥාව ගලවා පියයි. කර්මස්ථානය හා සතිපට්ඨාන භාවනාවද වෙයි. මෙය වනාහි කවරෙක් විදිද, කවරෙකුගේ විදීමෙක්ද කුමන කරුණකින්වූ වෙදනාවෙක්දැ? යි මෙසේ නුවණින් දැන විදීම සඳහා වදාරන ලදී. ඒ ප්‍රශ්න කර්මයෙහි

කවරෙක් විදිද? යනු කිසි සත්වයෙක් හෝ පුද්ගලයෙක් හෝ නොවිදිසි. කවරෙකුගේ විදිමෙක්ද, යනු කිසි සත්වයෙකුගේ හෝ පුද්ගලයෙකුගේ හෝ විදිමක් නොවේ. කවර කරුණකින්වූ වෙදනාවෙක්ද, යනු වසන්තාරම්මණයෙන් වෙදනා වන්නිය. මේ යොගාවචරතෙම කුමක් හෙයින් මෙසේ දැනගනීද යත්, ඒ ඒ සුඛාදි වස්තුව අරමුණු කොට වෙදනාම විදි. ඒ වෙදනා ප්‍රවෘත්තිය ගෙන 'මම විදිමි' යි ව්‍යවහාරමාත්‍රයක් වේය, යි. මෙසේ වස්තුව අරමුණු කොට වෙදනා විදිය, යි සලකන්නාවූ මේ තෙම සැපවෙදනාව විදිමි' යි දැනගනිය' යි දතයුතු. සිතුවල් පව්වෙහි එක්තරා තෙරකෙනෙක් මෙනි.

සිතුවල්පව්වැසි තෙරණුවෝ

තෙරුන්වහන්සේ වනාහි (රොගී) කාලයෙහි බලවත් වෙදනාවෙන් තතනමින් ඔබ්බෙනොබ පෙරලෙති. උන්වහන්සේට එක් තරුණ භික්ෂුවක් මෙසේ කිය.- 'ස්වාමීනි, ඔබගේ කවර තැනක් රුජා කෙරේදැ' යි. "ඇවැත්නි, වෙනම රුජා කරන තැනක් නම් නැති. (කාය නම්) වස්තුව අරමුණුකොට වෙදනා විදිය, යි. "ස්වාමීනි, මෙසේ දන්නාකල පටන් ඉවසන්ට වටිනුදැ'යි? 'ඇවැත්නි, ඉවසමි' යි කිය. 'ස්වාමීනි ඉවසීම උතුමැ' යි. තෙරුන් වහන්සේ ඉවසූහ. වාතය ළය දක්වා පැලීය. ඇඳෙහි අතුනු රැස්වූහ. තෙරුන්වහන්සේ 'ඇවැත්නි, මෙතෙක් ඉවසීම 'වටිදැයි' තරුණ භික්ෂුවට දැක්වූහ. තරුණ තෙමේ තුෂ්ණිමිභූත විය. තෙරුන් වහන්සේ වියඞ් සමත්වය යොදා සිව්පිළිසිඹියා සමග රහත් බවට පැමිණ සමසීසිව පිරිනිව් සේක.

සුඛවෙදනාව යම්සේද එපරිද්දෙන් දුඃඛ වෙදනාව -පෙ-තෙණේකුමඞ් නිශ්ශ්‍රිතවූ උපෙක්ෂා වෙදනාවක් විදින්නේ තෙණේකුමඞ් නිශ්ශ්‍රිත උපෙක්ෂා වෙදනාවක් විදිමි, යි දැනගනී. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රූප කර්මස්ථානය වදාරා අරූප කර්මස්ථානය වදාරන සේක් වෙදනා වශයෙන් වදාළ සේක.

ද්විවිධ කර්මස්ථානය

ඒ එසේමයි- කර්මස්ථානය දෙවැදෑරුම් වෙයි. රූප කර්මස්ථාන අරූප කර්මස්ථානය, යි කියායි. මේ දෙයාකාර කර්මස්ථානයම රූප පරිග්‍රහය අරූප පරිග්‍රහය, යිද කියනු ලැබේ. ඒ ද්විවිධ කර්මස්ථානයන් අතුරෙන් භාග්‍යවතුන්

වහන්සේ රූප කර්මස්ථානය වදාරන සේක් සංක්ෂේප මනස්කාර වශයෙන් හෝ විස්තාර මනස්කාර වශයෙන් හෝ චතුර්ධාතු ව්‍යවස්ථානය වදාරන සේක. ඒ දෙකම විශුද්ධිමාර්ගයෙහි සර්වාකාරයෙන් දක්වන ලද්දේමය.

අරූප කර්මස්ථානය

අනතුරුව අරූප කර්මස්ථානය වදාරන සේක් බොහෝ සෙයින් වෙදනා වශයෙන් වදාරති. ඒ විස්තර කරනු ලැබේ- අරූප කර්මස්ථානයෙහි අභිනිවේශය (පිහිටීම) තුන් ආකාර වේ. ස්පර්ශ වශයෙන්, වෙදනා වශයෙන්, චිත්ත වශයෙනැයි කියායි. කෙසේද යත්, ඇතැම් යොගාවචරයෙකුට වනාහි සංක්ෂේපයෙන් හෝ විස්තරයෙන් හෝ රූප කර්මස්ථානය පරිග්‍රහණය කළ කල්හි රූපාරම්මණයෙහි චිත්ත චෛතසිකයන්ගේ ප්‍රථමා භිනිපාතය ඇති කල්හි ඒ අරමුණ ස්පර්ශ කරමින් උපදනාවූ ස්පර්ශය ප්‍රකට වෙයි. කිසිවෙකුට ඒ අරමුණ විඳිමින් උපදනාවූ වේදනා ප්‍රකට වෙයි. ඇතැම් කෙනෙකුට ඒ අරමුණ පරිග්‍රහණය කොට දැනගනිමින් උපදනාවූ විඥානය ප්‍රකට වෙයි. ඔවුන් තිදෙනා අතුරෙහි යමෙකුට ස්පර්ශය ප්‍රකටවේද හෙතෙමේද 'හුදෙක් ස්පර්ශයම නො උපදී, ඒ ස්පර්ශය සමග ඒ අරමුණම විඳිමින් වෙදනාවද උපදී. හැඳින ගනිමින් සංඥාවද, සිතමින් චේතනාවද දැන ගනිමින් විඥානද උපදීය' යි. ස්පර්ශ පඤ්චමක ධර්මයන්ම පරිග්‍රහණය කෙරෙයි. යමෙකුට වෙදනාව ප්‍රකටවේද හෙතෙමේත් හුදෙක් වෙදනාවම නූපදී. ඒ වෙදනාව සමග (අරමුණ) ස්පර්ශ කරමින් ස්පර්ශයද උපදී. හැඳින ගනිමින් සංඥාවද, සිතමින් වෙදනාවද, දැන ගනිමින් විඥානද උපදී' යයි ස්පර්ශ පඤ්චම ධර්මයන්ම පරිග්‍රහණය කෙරෙයි යමෙකුට විඥානය ප්‍රකටවේද හෙතෙමේත් 'හුදෙක් විඥානයම නූපදී, ඒ විඥානය සමග ඒ අරමුණම ස්පර්ශ කරමින් ස්පර්ශයද උපදී, (අරමුණ රසය) අනුභව කරමින් වෙදනාවද, හැඳින ගනිමින් සංඥාවද, සිතමින් චේතනාවද උපදී, යයි ස්පර්ශ පඤ්චමක ධර්මයන්වි පරිග්‍රහණ කෙරෙයි. හෙතෙම මේ ස්පර්ශ පඤ්චමක ධර්මයෝ කුමක් ඇසුරු කළාහුදැ? යි විමසන්නේ හදවත ඇසුරු කළාහුය, යි දැනගනී වස්තුව නම් කරජකය, යමක් සඳහා මේ 'ඉදඤ්ථ පන මේ විඤ්ඤානං එත්ථ සිතං එත්ථ පටිබද්ධං' යි වදාරන ලදද

එහෙයින් ඒ කර්මය අර්ථ හෙයින් සතර මහාභූතයන් හා උපාදාය රූපයෝද වෙති. මෙපරිද්දෙන් මෙහි වස්තු රූපයය එස්ස පඤ්චමක ධර්මයෝ නාමය, යි නාම රූප මාත්‍රයක්ම දකී තවද මෙහි රූපය රූප ස්කන්ධය නාමය සතර අරුපී ස්කන්ධයෝයයි පඤ්චස්කන්ධ මතුවෙයි. ඒ එසේමය, නාමරූපයෙන් තොරවූ පඤ්චස්කන්ධයෝ හෝ පඤ්චස්කන්ධයෙන් තොරවූ නාම රූපයෙක් හෝ නැති. හෙතෙම මේ පඤ්චස්කන්ධයෝ කුමක් හෙතෙකොට හට ගත්තාහුදැ? යි පරීක්ෂා කරන්නේ අවිද්‍යාදිය හෙතෙකොට හට ගත්තාහුය, යි දකී. ඉක්බිති මේ (නාම රූපකය) ප්‍රත්‍යය හා ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ධර්මයද වෙයි. අනිත් සත්වයෙක් හෝ පුද්ගලයෙක් හෝ නැති ශුද්ධවූ සංස්කාර රාශිමාත්‍රයෙක්මය, යි සප්‍රත්‍යය නාමරූපයාගේ වශයෙන් තිලකුණු නඟා විවසුන් පිළිවෙළින් අනිත්‍යය, දුඃඛය, අනාත්මයයි සම්මර්ශනය කරමින් හැසිරෙයි. හෙතෙම අද අදය, යි ප්‍රතිවේධය කැමති වෙමින් එබඳුවූ දිනයෙක සෘතු පහසුව හෝ පුද්ගල පහසුව හෝ භෞජන පහසුව හෝ ධර්මශ්‍රවණ පහසුව හෝ ලැබ එක් පළඟක හුන්නේ විදර්ශනාව මස්තකප්‍රාප්තකොට රහත් ඵලයෙහි පිහිටයි මෙසේ මේ තිදෙනාගේම රහත්ඵලය තෙක් කර්මස්ථානය කියන ලද්දේ වෙයි.

මෙහි වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අරූප කර්මස්ථානය වදාරන සේක් වෙදනා වශයෙන් වදාළහ. යම් හෙයකින් ස්පර්ශ වශයෙන් හෝ විඤාන වශයෙන් හෝ වදාරනු ලබන්නේ ප්‍රකට නොවේද අන්ධකාරයක් මෙන් වැටහේද වෙදනා වශයෙන්ම ප්‍රකට වේද, කුමක් හෙයින්ද යත්? වෙදනාවන්ගේ උත්පත්තිය ප්‍රකට බැවින් සැබව සැප දුක් වෙදනාවන්ගේ උත්පත්තිය ප්‍රකටය. යම් විටෙක සැප වෙදනාවක් උපදීද (එකල්හි) සියලු ශරීරය අළලමින් මඩිමින් පැතිරෙමින් වගුරුවමින් සියක් වර සේදූ ගිතෙලක් කවන කලක් මෙන් සියක් වර පැසූ තෙලක් ගල්වන කලක් මෙන් දිය කළ දහසකින් පරිදාහය නිවන කලක් මෙන් අහෝ සැපය, අහෝ සැපයයි, යි වචන නික්මවමින්ම, උපදී. යම් කලෙක දුක් වෙදනාවක් උපදීද (එකල්හි) සියලු ශරීරය අළලමින් මඩිමින් පැතිරෙමින් වගුරුවමින් රත් කළ සි වැළක්

ප්‍රවේශ කරන කලක් මෙන් ද්‍රවවූ තඹ ලොහය ඉසි කලක් මෙන් වියලිණ. වන දෙවරක් ඇති වනයෙක් දරගිනි හුල්මිටියක් දමන කලක් මෙන් 'අහෝ දුකය, අහෝ දුකය, යි' විලාප කියවමින්ම උපදී. මෙපරිද්දෙන්ම සැපදුක් වේදනාවන්ගේ ඉපදීම ප්‍රකාශ වෙයි. එතකුළු වුවත් උපෙක්ෂා වේදනාව දුකසේ දැක්විය යුත්තිය. අන්ධකාරය, අප්‍රකාශය, ඕ නොමෝ සැපදුක් දෙදෙනාගේ පහවීමෙහි සැපදුක් දෙකට ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන් මධ්‍යස්ථාකාර වූවා නො දුක් නොසැපවූ (උපෙක්ෂා) වේදනාවය, යි නය වශයෙන් ගන්නනුට ප්‍රකට වෙයි කුමක් මෙන්ද යත්, පිටිගලක් අතරට නැඟී පලාගිය මුවාගේ පිය අනුව යන්නාවූ මුව වැදි තෙම පිටිගලට මෙපිටද එපිටද පියවර දැක මැද නො දක්නේ නමුදු මෙතැනින් (ගලට) නැංගේය, මෙතැනින් බැස්සේය, මැද ගල්පිට මේ පෙදෙසින් ගියේ වන්නේය, යි, යම්මේය යන වශයෙන් දැනගනිද, එපරිද්දෙන් නැඟී තැනිති පිය මෙන් සැප වේදනාවගේ උත්පත්තිය ප්‍රකට වෙයි. බටතැනිති පිය මෙන් දුක් වේදනාවගේ උත්පත්තිය ප්‍රකට වෙයි. මෙතැනින් නැඟී මෙතැනින් බැස මැද මෙසේ ගියේවනැ, යි නය වශයෙන් ගැනීම මෙන් සැප දුක් දෙදෙනාගේ පහව යාමෙහි සැප දුක් දෙකට ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන් මධ්‍යස්ථාකාර වූවා උපෙක්ෂා වේදනාවය, යි නය වශයෙන් ගන්නනුට ප්‍රකට වෙයි, මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පළමුකොට රූපකර්ම ස්ථානය වදාරා පසුව අරූපකර්මස්ථානය වේදනා වශයෙන් විනිවර්තනය කොට දැක්වූසේක.

තවද හුදෙක් මේ සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහිම මෙසේ නොදැක්වූහ. චූල තණ්හා සංඛය සූත්‍රයෙහිය, මහාතණ්හා සංඛය සූත්‍රයෙහිය, චූලවේදල්ල සූත්‍රයෙහිය, මහාවේදල්ල සූත්‍රයෙහිය, රට්ඨපාල සූත්‍රයෙහිය, මාගන්දිසූත්‍රයෙහිය, ධාතු විභංග සූත්‍රයෙහිය, ආනඤ්ජසප්පාය සූත්‍රයෙහිය, දීර්ඝ නිකායෙහි මහානිදාන සූත්‍රයෙහිය, සක්කපඤ්ඡ සූත්‍රයෙහිය, මහාසතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහිය, සංයුක්තනිකායෙහි චූලනිදාන සූත්‍රයෙහිය, රුක්ඛුපම සූත්‍රයෙහිය, පරිවිමංසන සූත්‍රයෙහිය, සියලු වේදනා සංයුක්තයෙහිය, යි මෙසේ නොයෙක් සූත්‍රයන්හි පළමුකොට රූප කර්මස්ථානය වදාරා පසුව අරූප කර්මස්ථානය

වෙදනා වශයෙන් විනිවර්තනය කොට දැක්වූසේක. ඒ සූත්‍රයන්හි යම්සේද එපරිද්දෙන් මේ සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහිද පළමුකොට රූපකර්මස්ථානය වදාරා පසුව අරූප කර්මස්ථානය වෙදනා වශයෙන් විනිවර්තනය කොට දැක්වූහ.

එහි 'සුඛංවෙදනං' යනාදි තැන්හි මේ අනිකුළු පජානන ප්‍රකාරයකි- 'සුඛං වෙදනං වෙදියාමිති පජානාති'-සැප වෙදනාව (උපන්) කෙණෙහි දුක් වෙදනාවක් නැති හෙයින් සැප වෙදනාව විඳින්නේ 'සැපවෙදනාව විඳිමි' යි දැනගනී. එහෙයින් පෙර උපන්විරූ යම් දුක් වෙදනාවක් වූද, ඒ දුක් වෙදනාව දැන් නැතිහෙයින්ද මේ සැපයද මෙයින් පළමු නොවූ හෙයින් වෙදනාව නම් අනිත්‍යය අස්ථිරය, නැසෙන ස්වභාවය ඇත්තිය, යි මෙසේ එහි නුවණින් දැනගන්නේ වෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මේ වදාරණ ලද්දේද වෙයි.

'අග්ගිවෙස්සනය, යම් කලෙක සැප වෙදනාව විඳිද එකල්හි දුක් වෙදනාව නොම විඳි. උපෙක්ෂාවෙදනාව නොවිඳි එකල්හි සැපවෙදනාවම විඳි, ගිනිවෙස්න, යම් කලෙක දුක් වෙදනාව - පෙ- උපෙක්ෂාවෙදනාව විඳිද එකල්හි සැපවෙදනාව නොම විඳි, දුක්වෙදනාව නොවිඳි එකල්හි උපෙක්ෂා වෙදනාවම විඳි. ගිනිවෙස්න, සැප වෙදනාවද අනිත්‍යය, ප්‍රත්‍යයන් විසින් කරන ලදය, වස්ත්වාලම්භනය නිසා උපන. කෙමෙන් කියවන සුළුය, පිරිහෙනසුළුය, නොනැවතී වෙන්වනසුළුය, නිරුද්ධවනසුළුය, දුක් වෙදනාවද -පෙ- ගිනි වෙස්න, උපෙක්ෂා වෙදනාවද, අනිත්‍යය -පෙ- නිරුද්ධවන සුළුය, ගිනිවෙස්න, මෙසේ දක්නාවූ ශ්‍රැතවත් ආයථිශ්‍රාවක තෙමේ සැප වෙදනාවෙහිද කලකිරෙයි, දුක්වෙදනාවෙහිද -පෙ- උපෙක්ෂා වෙදනාවෙහිද කලකිරෙයි කලකිරුනේ නොඇලෙයි, නොඇලීමෙන් කෙලෙසුන් කෙරෙන් සිත මිඳෙයි, සිත මිඳුනුකල්හි මිඳුනේය, යි ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා ඥානය වෙයි. ජාතිය ක්ෂයවූවාය, මාර්ගගුණ්ණවයභාව වැස නිමවනලද සිව් සස්ති සිව්මඟින් කළයුතු වූ සොළොස්වැදෑරුම් කිස නිමවනලදී- ෂොඩෂවිධ කෘත්‍යය පිණිස හෝ කෙලෙසුන් ක්ෂයකිරීම පිණිස නැවත මාර්ගභාවනා කෘත්‍යයක් මට නැතැයි දැන ගනී යයි.

‘සාමිසං වා සුඛං’- යනාදී තැනැති ‘සාමිසමුඛ’ නම් පඤ්චකාම ගුණාමිෂ්ණිත්වය සචරුරුමී ගෘහග්‍රීත සොමිනස් වෙදනාවෝයි. ‘නිරාමිසසුඛ’ නම්, සචරුරුමී නෛෂ්කර්මය නිශ්ශ්‍රිතව සොමිනස් වෙදනාවෝයි. ‘සාමිසදුක්ඛ’ වෙදනා නම්, සචරුරුමී ගෘහග්‍රීතව දොමිනස් වෙදනාවෝයි. නිරාමිෂ දුක්ඛ වෙදනා නම් සචරුරුමී නෛෂ්කර්මයනිශ්ශ්‍රිතව දොමිනස් වෙදනාවෝයි. ‘සාමිසඅදුක්ඛමසුඛ’ වෙදනා නම්, සචරුරුමී ගෘහග්‍රීතව උපෙක්ෂා වෙදනාවෝයි. ‘නිරාමිසඅදුක්ඛමසුඛ’ වෙදනා නම්, සචරුරුමී නෛෂ්කර්මයනිශ්ශ්‍රිතව උපෙක්ෂා වෙදනාවෝයි ඒ වෙදනාවන්ගේ විභාගය උපරිපණ්ණාසකයෙහි පාලියෙහි ආයෝමය.

‘ඉති අප්පකාමිකං වා’- මෙසේ සැපවෙදනාදිය පිරිසිඳ ගැනීමෙන් තමාගේ වෙදනාවන්හි හෝ අනිකෙකුගේ වෙදනාවන්හි හෝ කලෙක තමාගේ හෝ කලෙක අනිකෙකුගේ හෝ වෙදනාවන්හි වෙදනා අනුව බලමින් වෙසෙයි.

‘සමුදය ධම්මානුපස්සී වා’ යන මෙහි වනාහි ‘අවිජ්ජා සමුදයා වෙදනා සමුදයො’ යනාදීවූ පස් ආකාරයෙන් වෙදනාවන්ගේ ඉපදීමද විනාශයද දක්නේ වෙදනාවන්හි උත්පත්ති ස්වභාව වශයෙන් දක්නේ හෝ වෙසෙයි, වෙදනාවන්හි විනාශ ස්වභාව වශයෙන් දක්නේ හෝ වෙසෙයි. වෙදනාවන්හි කලෙක උත්පත්ති ස්වභාව අනුව බලමින් කලෙක විනාශ ස්වභාව අනුව බලමින් හෝ වාසය කෙරේ, යයි දතයුතු. මෙයින් මත්තෙහි කායානුපස්සනාවෙහි කී නයමැයි. හුදෙක් මෙහි වෙදනාවන් පිරිසිඳ දැනගන්නාවූ සිහිය දුඛසත්‍යය, යි මෙසේ යෙදීම කොට වෙදනා පරිග්‍රාහක භික්ෂුහුගේ (නිවන් අරමුණුකොට වෘත්තයෙන්) නික්මයන ද්වාරය දතයුතු- සෙස්ස ඒ පළමු කියන ලද්දට සමානමැ යි.

(වෙදනානුපස්සනාව නිමි)

මෙසේ නව ප්‍රකාරයකින් වෙදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වදාරා දැන් ෂොධිෂ ප්‍රකාරයකින් චිත්තානුපස්සනාව වදාරනු පිණිස කථාපඤ්ච භික්ඛවො, යනාදිය වදාළහ.

එහි සරාගං- අට වැදෑරුම් ලොභ සහගතවූ.

චිත්තරාගං- ලෝකික කුශලාචාරාකෘතවූ. මේ චිත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වනාහි යම් හෙයකින් ධර්ම සම්මර්ශනය වේද, ධර්ම සමොධානය නොවේද එහෙයින් මේහි එක් පදයෙක්හිදු ලොකොත්තර චිත්තය නොලැබෙයි. සෙසු අකුශල චිත්තයෝ සතර දෙන පූර්ව පදය නොම හඳුනා නොකෙරෙත්. පශ්චිම පදයද හඳුනා නො කෙරෙත්.

සදොසං- දෙවැදෑරුම් දොම්නස් සහගතවූ.

චිත්තදොසං- ලෝකික කුශලාචාරාකෘතවූ. සෙසු අකුශල චිත්තයෝ දසදෙන පූර්ව පදය නොම හඳුනා කෙරෙති, පශ්චිම පදයද හඳුනා නොකෙරෙත්.

සමොහං- විවිකිච්ඡා සහගතවූද උද්ධච්ච සහගතවූද, යි දෙවැදෑරුම්වූ. මොහය වනාහි යම් හෙයකින් සියලු අකුශලයන්හි උපද්ද එහෙයින් සෙසු අකුශලයෝද මෙහි වටිත්මය. ඒ එසේමයි. මේ දුකයෙහිම ද්වාදශ අකුශල චිත්තයෝ ඇතුළත් කොට ගන්නා ලද්දාහුයයි

චිත්තමොහං- ලෝකික කුශලාචාරාකෘතවූ.

සංඛිත්තං- ථීනමිද්ධයට බැසගත්තාවූ. මේ සිත වනාහි හැකුළුනාවූ සිත නම්.

වික්ඛිත්තං- උද්ධච්ච සහගතවූ මේ සිත වනාහි විසුරුනු සිත නම්.

මහග්ගතං- රූපා රූපාවචරවූ

අමහග්ගතං- කාමාවචරවූ.

සඋත්තරං- කාමාවචරවූ.

අනුත්තරං- රූපාරූපාවචරවූ එහිදු සඋත්තරය, චිත්තය රූපාවචරය, 'අනුත්තර, චිත්තය අරූපාවචරමයි.

සමාහිතං- යමෙකුට අර්පණා සමාධිය හෝ උපචාර සමාධිය හෝ ඇත්තේද (ඔහුගේ සමාධි සහිතවූ සිත.

අසමාහිත- උභය සමාධි විරහිතවූ.

විමුත්තං- තදංග විෂ්කම්භණ විමුක්තීන් ගෙන් මිදුනාවූ.

අවිමුත්තං- උභය විමුක්තියෙන් විරහිතවූ සමුච්ඡේද පටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණ විමුක්තීන්ට වනාහි මේ චිත්තානුපස්සවෙහි අවකාසයෙක්ම නැති.

ඉති අප්ඤ්ඤානං වා- මෙසේ සරාගාදි චිත්තය පිරිසිදු ගැනීමෙන් යම් යම් ඇසිල්ලෙක යම් යම් සිතක් පවතීද ඒ ඒ සිත සලකමින් තමාගේ සිතෙහි හෝ අනිකෙකුගේ සිතෙහි හෝ කලෙක තමාගේ හෝ කලෙක අනිකෙකුගේ හෝ චිත්තානුදර්ශීව වෙසෙයි.

‘සමුදය ධම්මානුපස්සී’ මෙහි වනාහි ‘අවිජ්ජා සමුදයා විඤ්ඤාණ සමුදයෝ’ යි. මෙසේ පස්පස් ආකාරයෙන් විඥානයාගේ සමුදයද ව්‍යයද ඵලවා දැක්විය යුතුයි. මෙයින් මත්තෙහි කියනමැ’ යි. හුදෙක් මෙහි චිත්ත පරිග්‍රාහිකා ස්මෘතිතොමෝ දුඃඛසත්‍යය, යි මෙසේ යෙදීම කොට චිත්තපරිග්‍රාහක භික්ෂුහුගේ රහත් ඵලය තෙක් නිර්වාණද්වාරය දතයුතු. සෙස්ස ඒ පළමු කියන ලද්දට සමානමයි.

(චිත්තානුපස්සනාව නිමි)

මෙසේ සොළොස් ආකාරයකින් චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානය වදාරා මෙවිට පස් ආකාරයකින් ධම්මානුපස්සනාව දෙශනා කරනු පිණිස ‘කතඤ්ච භික්ඛවෙ, යනාදිය වදාළහ. නැවත භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් කායානුපස්සනාවෙහි ශුද්ධ රූප පරිග්‍රහය වදාරන ලද්දේය. වෙදනානුපස්සනා චිත්තානුපස්සනාවන්හි ශුද්ධ අරූප පරිග්‍රහය වදාරන ලදී, දැන් රූපාරූප මිශ්‍රක පරිග්‍රහය වදාරනු පිණිස ‘කථඤ්ච භික්ඛවෙ, යනාදිය වදාළහ. නොහොත් කායනුපස්සනාවෙහි රූපස්කන්ධ පරිග්‍රහය වදාරන ලදී. වෙදනානුපස්සනාවෙහි වෙදනාස්කන්ධ පරිග්‍රහයම වදාරන ලද, චිත්තානුපස්සනාවෙහි විඥානස්කන්ධ පරිග්‍රහයම වදාරන ලදී, දැන් සංඥාස්කන්ධ සංස්කාරස්කන්ධයන්ගේ පරිග්‍රහයද වදාරනු පිණිස ‘කථඤ්ච භික්ඛවෙ’ යනාදිය වදාළහ.

එහි සන්තං- සතනයෙන් සිත්හි හැසිරීම් වශයෙන් විද්‍යමාන වූ.

අසන්තං- සිත්හි නො හැසිරීම් වශයෙන් හෝ ප්‍රතිණවූ බැවින් හෝ අවිද්‍යමානවූ.

යථාව- යම් කරුණකින් කාමච්ඡන්දයාගේ ඉපදීම වේද.

තඤ්ච පජානාති- ඒ කරුණද දැනගනී. මේ ක්‍රමයෙන් සියලු පදයන්හි අර්ථ දැක්වුණු ඒ නිවණයන් අතුරෙහි ශුභ නිමිත්තෙහි අයෝනිසො මනසිකාරය හෙතුකොටගෙන කාමච්ඡන්දයාගේ ඉපදීම වෙයි.

ශුභ නිමිත්ත නම් ශුභයද ශුභනිමිත්තය ශුභාරම්මණයද ශුභ නිමිත්තය.

අයෝනිසොමනසිකාරය නම් අනුපායමනස්කාරය උත්ප්ථ මනස්කාරය (කුසල් දහම් පැවැත්මට මගනොවූ මෙතෙහි කිරීම) අනිත්‍යයෙහි නිත්‍යය, සිදු දුකෙහි සැපයයි, ද අනාත්මයෙහි ආත්මය, සිදු අශුභයෙහි ශුභය, සිදු මෙතෙහි කිරීමයි. ඒ නුනුවණින් මෙතෙහි කිරීම ඒ ශුභාරම්මණයෙහි බහුලව පවත්වන්නහුට කාමච්ඡන්දය උපදී එයින් වදාළහ. භාග්‍යවත්තු- 'මහණෙනි, ඉෂ්ටාරම්මණය ඇති. එහි

අයෝනිසොමනස්කාරයාගේ යම් බහුල කිරීමක් වේද මේ ආහාරය තෙම නූපත් කාමච්ඡන්දයාගේ ඉපදීම පිණිසද උපත් කාමච්ඡන්දයාගේ බහුල බව පිණිසද විපුල බව පිණිසද පවතී'†

තැවත අශුභ නිමිත්තෙහි නුවණින් මෙතෙහි කිරීම හෙතුකොට ගෙන (කාමච්ඡන්දයාගේ) ප්‍රභාණය වෙයි. අශුභ නිමිත්ත නම් අශුභයද අශුභාරම්මණයද වේ. යෝනිසොමනසිකාර නම් උපාය මනස්කාරය පථමනස්කාරය අනිත්‍යයෙහි අනිත්‍යය, සිදු දුකෙහි දුකයයිද අනාත්මයෙහි අනාත්මය, සිදු අශුභයෙහි අශුභය, සිදු මෙතෙහි කිරීමයි ඒ යෝනිසොමනස්කාරය ඒ අශුභාරම්මණයෙහි බහුල කොට පවත්වන්නහුට කාමච්ඡන්දය ප්‍රතිණ වෙයි. එයින් 'වදාළහ භාග්‍යවත්තු'- 'අත්ථි භික්ඛවෙ, අසුභ නිමිතිත්තං තත්ථ යෝනිසො මනාසිකාර බහුලිකාරො අයමාහාරො අනුප්පත්තස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස අනුප්පාදාය උප්පස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස පහානාය' යි. තවද ධර්මයෝ සදෙනෙක් කාමච්ඡන්දයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස පවතිත්, අශුභාරම්මණය ඉගෙනීමය අශුභ භාවනාවෙහි යෙදීමය ඡඩින්ද්‍රියයන්හි වැසූ දොර ඇති බවය,

† මත්තෙහි මෙබඳු තැන්හි මේ ලෙසම අර්ථ සැලකිය යුතුයි

භොජනයෙහි පමණ දන්නා බවය. කළයාණ මිත්‍රයන් ඇති බවය, සත්ප්‍රාය කථාවය යන මොහුයි.

ඒ එසේමයි- දස වැදෑරුම් අගූහ නිමිත්ත ඉගෙන ගන්නනහුටද කාමච්ඡන්දය ප්‍රතිණවෙයි. භාවනා කරන්නහුටද ඉන්ද්‍රියයන්හි වැසූ චක්ෂුරාදිවූ සදොර ඇත්තහුටද සතර පස් පිඩකට අවකාස ඇති කල්හි පැන් බී යැපෙන සුලු බැවින් භොජනයෙහි පමණ දන්නහුටද (කාමච්ඡන්දය ප්‍රතිණවෙයි.) එයින් මේ වදාරන ලදී-

“සතර පස් ආලෝපයක් නොවළඳා, පැන් පානය කරන්නේ නම්, නිවනට මෙහෙයන ලද සිත් ඇති, (භාවනානුයෝගී) භික්ෂුහුගේ සැප විහරණය පිණිස, ප්‍රමාණ වෙයි’

අසුභ කම්මික තිස්ස තෙරුන් වැනිවූ අගූහ භාවනාවෙහි ඇලුනු කළයාණ මිත්‍රයන් සෙවුනාහටද කාමච්ඡන්දය, ප්‍රතිණ වෙයි. හිඳිම් සිටිම් ආදියෙහි දශ අගූහ නිශ්ශිතවූ සැප කථාවෙන්ද ප්‍රතිණ වෙයි එයින් කියන ලදී- ‘ධර්මයෝ සදෙනෙක් කාමච්ඡන්දයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස පවතීන්” යයි. මේ ධර්මයන් සදෙන හෙතුකොට ගෙන රහත් මගින් ප්‍රතිණවූ කාමච්ඡන්දයාගේ මත්තෙහි මත්තෙහි නො ඉපදීම වේය, යි දැනගනී.

තැවත ප්‍රතිස නිමිත්තෙහි නුනුවණින් මෙණෙහි කිරීම හෙතුකොටගෙන ව්‍යාපාදයාගේ ඉපදීම වෙයි. එහි ප්‍රතිසයද ප්‍රතිස නිමිත්තය. ප්‍රතිසාරම්මණය ප්‍රතිස නිමිත්තයය. අයොනිසො මනසිකාරය සියලු තැන්හි සමාන ලක්ෂණ ඇත්තේමය ඒ අයොනිසො මනස්කාරය ඒ ප්‍රතිස නිමිත්තෙහි බහුල වශයෙන් පවත්නහුට ව්‍යාපාදය උපදී, එයින් වදාළහ- ‘අත්ථි භික්ඛවෙ, පටිස නිමිත්තං තත්ථ අයොනිසොමනසිකාර බහුලිකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස උප්පදාය උප්පන්නස්ස වා ව්‍යාපාදස්ස භියෙය්‍යාභාවාය වෙපුල්ලාය” යි.

මෙෙත්‍රී විත්ත විමුක්තිය නුවණින් මෙනෙහි කිරීමෙන් ඒ ව්‍යාපාදයාගේ ප්‍රතිණවීම වෙයි. එහි ‘මෙත්තා’ යි. කී කල්හි අර්පණා සමාධියද උපචාර සමාධියද වටී. ‘වෙතො විමුක්ති’ යි අර්පණ සමාධියමයි. යොනිසොමනසිකාරය කී ලක්ෂණ

ඇත්තේමය. ඒ යෝනිසොමනසිකාරය ඒ මෙමත්‍රී චිත්ත සමාධියෙහි බහුල වශයෙන් පවත්නුට ව්‍යාපාදය ප්‍රතිණ්වෙයි. එයින් වදාළහ.- 'අත්ථි භික්ඛවෙ, මෙත්තා වෙනො විමුත්ති තත්ථ යෝනිසො මනසිකාර බහුලිකාරො අයමාහාරො අනුප්පත්තස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස අනුප්පාදාය උප්පත්තස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස පහානාය' යි. තවද ධර්මයෝ සදෙනෙක් ව්‍යාපාදයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස පවතිත්. මෙමත්‍රී නිමිත්ත ඉගෙනීමය මෙමත්‍රී භාවනාවෙහි නැවත නැවත යෙදීමය කර්මය ස්වකීය කොට ඇති බව මෙනෙහි කිරීමය නුවණින් විමසීම බහුල කොට ඇති බවය කළ්‍යාණ මිත්‍රයන් ඇති බවය සත්ප්‍රාය කථාවය යන මොහුයි.

ඒ එසේමය- (ආත්මය ආත්මප්‍රිය මධ්‍යස්ථ චෛරිත්ගේ වශයෙන්) ඔදිස්සකථරණය (සීමාසම්භෙදය කිරීමෙන්) අනොදිස්සකථරණය (එක් දිශාවෙක යනාදි වශයෙන්) දිසාථරණය යන මොවුන් අතුරෙන් එකක්හුගේ වශයෙන් මෙමත්‍රීය උපද වන්නුටද ව්‍යාපාදය ප්‍රතිණ්ව වෙයි. ඔධිසොථරණ අනොදිසා ථරණයන්ගේ වශයෙන් මෙමත්‍රීධ්‍යානය වඩන්නුටද, තෙපි මොහුට කිපියේ කුමක් කරන්නෙහිද? කිම ඔහුගේ ශීලාදි ගුණයන් නසන්නට පොහොසත් වන්නෙහිද? තෙපි තමාගේ කර්මයෙන් අවුත් කර්මයෙන්ම පරලොච යන්නෙහි නොද? අනුත් කිපීම නම් සිලු රහිත අඟුරු රත් අයසලාක අසුචි ආදිය ගෙන අනිකෙකුට ගසනු කැමති බව වැනි වෙයි. මේ තෙමේත් තට..කිපියේ කුමක් කරන්නේද? කිම තාගේ ශීලාදි ගුණයන් නසන්නට පොහොසත් වන්නේද? මේ තෙම තමාගේ කර්මයෙන්ම පරලොච යන්නේය. නොපිළි ගත් පඬුරක් මෙන්ද උඩු සුළගට දැමූ ධූලි මිටක් මෙන්ද මේ ක්‍රොධය මොහුගේම මුදුනෙහි වැටෙන්නේය, යි මෙසේ තමාගේද අනුත්ගේද කර්මය ස්වකීය කොට ඇති බව නුවණින් සලකන්නුටද දෙදෙනාගේ කර්ම ස්වකීය බව ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කොට නුවණින් විමසීමෙහි පිහිටියනුටද අස්සගුත්ත තෙරුන් වැනි මෙමත්‍රී භාවනාවෙහි ඇලුනු කළ්‍යාණ මිත්‍රයන් සේවනය කරන්නනුටද ව්‍යාපාදය ප්‍රතිණ්ව වෙයි. සිටිම් හිදීම් ආදියෙහි මෙමත්‍රී නිශ්ශ්‍රිත සත්ප්‍රාය කථාවෙන් ප්‍රතිණ්වෙයි, 'ධර්මයෝ සදෙනෙක් ව්‍යාපාදයාගේ

ප්‍රභාණය පිණිස පවතින, ය' යි එහෙයින් කියන ලදී. මේ ධර්මයන් සදෙනා හෙතුකොටගෙන ප්‍රතිණවු ව්‍යාපාදය අනාගාමී මාර්ගයෙන් මත්තෙහි නො ඉපදීම වේය, යි දැනගනී.

අරති ආදියෙහි අයෝනිසොමනස්කාරයෙන් ථීනමිද්ධයාගේ ඉපදීම වෙයි. 'අරති' නම් උකටලී බවයි. 'තන්දි' නම් නාමකායයාගේ අලස බවයි. 'විජම්භිකා' නම් ශරීරයාගේ නැවත නැවත කම්පාවන බවයි. 'භත්ත සම්මද' නම් භක්තමුර්ජාව භක්ත පරිදාහයයි. 'වෙනසොලීනත්ත නම්, චිත්තයාගේ හැකුළුනු ආකාරයයි මේ අරති ආදියෙහි අයෝනිසොමනස්කාරය බහුල වශයෙන් පවත්නුට ථීනමිද්ධය උපදී. එයින් වදාළහ- 'අත්ථි භික්ඛවෙ, අරති තන්දි විජම්භිකා භත්තසම්මදො -පෙ- ථීනමිද්ධස්ස භියොහාචාය වෙපුල්ලාය' යි.

ආරම්භධාතු ආදියෙහි යෝනිසොමනස්කාරයෙන් ඒ ථීනමිද්ධයාගේ ප්‍රභාණය වෙයි. ආරම්භධාතු නම් ප්‍රථමාරම්භ වියඕයයි, 'නික්කමධාතු' නම් කුසිතභාවයෙන් නික්මුණු බැවින් ඊට වඩා ඉතා බලවත් වියඕයයි. 'පරක්කමධාතු' නම් මතු මතු විශෙෂයට පැමිණෙන හෙයින් ඒ නික්කම ධාතුවටද වඩා ඉතා බලවත් වියඕයයි. මේ ත්‍රිභෙදවූ වියඕයෙහි යෝනි සොමනස්කාරය බහුල වශයෙන් පවත්නුට ථීනමිද්ධය ප්‍රතිණ වෙයි. එයින් වදාළහ- 'අත්ථි භික්ඛවෙ, ආරම්භධාතු නික්කම ධාතු -පෙ- ථීනමිද්ධස්ස පහානාය' යි. තවද ධර්මයෝ සදෙනෙක් ථීනමිද්ධයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස පවතින. අධික භොජනයෙහි නිමිති ගැනීමය, ඉරියව් පෙරලීමය, ආලෝක සංඥාව මෙනෙහිකිරීමය, අභ්‍යවකාසයෙහි විසීමය, කළ්‍යාණමිත්‍රයන් සෙවනය කරන බවය, සත්ප්‍රාය කථාවය, යන මොහුයි. ඒ එසේමැයි- (බොහෝකොට කා නැගිසිටිය නොහී අත දෙව, යි කියන) ආහාරභත්ථකය, (වළඳා නැගිසිටිය නොහී එහිම පෙරලෙන) තත්‍රවට්ඨකය, (වළඳා ඉතා මහත්වූ කුස ඇති බැවින් නැගිසිටියද පිළි හැඳගත නොහෙන) අලංසාටකය, (කවුඩන් විසින් ස්පර්ශකළ හැකිසේ මුවදොර දක්වා බුද්ධි) කාකමාසකය, (වළඳා මුඛයෙහි නොදැරිය හැකිව එහිම වමනය කරන) භුත්තවමිතකය යන (මොවුන්ගේ වශයෙන්) බොජුන් වළඳා

රාත්‍රියස්ථාන දිවාස්ථානයෙහි හිඳිමින් මහණදම් කරන්නහුට ථීනමිද්ධය මහඇතෙකු මෙන්ම මඩිමින් පැමිණෙයි.

එතකුදුවුවත් සතර පස් පිඩකට ඔවස් තබා පැන් බී යැපෙනසුදුව මහණහට ඒ ථීනමිද්ධය නොවේයයි මෙසේ අධික භෝජනයෙහි නිමිතිගන්නහුටද ථීනමිද්ධය ප්‍රතිණ වෙයි. යම් ඉරියව්වෙකින් (සිටියහුට) ථීනමිද්ධය බැසගනී නම් එයින් අනාවූ ඉරියව්වකට පෙරළෙන්නහුටද, රාත්‍රියෙහි සදඵලිය පහන්ඵලිය පන්දම්ඵලිය හා දවල් ඉරඵලිය මෙනෙහි කරන්නහුටද, අබවස්හි වසන්නහුටද මහකසුප් තෙරුන් වැනි ප්‍රතිණකළ ථීනමිද්ධය ඇති කළාණ මිත්‍රයන් සෙවුනාහටද ථීනමිද්ධය ප්‍රතිණවෙයි. සිටිම් හිඳිම් ආදියෙහි ධුතාංග නිශ්‍රිතවූ සැප කථාවෙන්ද ප්‍රතිණ වෙයි. එයින් කියනලදී- 'ධර්මයෝ සදෙනෙක් ථීනමිද්ධයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස පවතිත්' යයි. මේ ධර්මයන් සදෙන හෙතුකොටගෙන ප්‍රතිණවූ ථීනමිද්ධයාගේ රහත්මගින් මත්තෙහි නොඉපදීම වේය යි දැනගනී.

චිත්තයාගේ අවුපසමයෙහි අයෝනිසොමනසිකාරය හෙතුකොටගෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චයාගේ ඉපදීම වෙයි. අවුපසමනම්, නොසන්සුන් ආකාරයයි. මේ අවුපසමය අර්ථ හෙයින් උද්ධච්චකුක්කුච්චයමැයි. ඒ අවුපසමයෙහි අයෝනි සොමනස්කාරය බහුල වශයෙන් පවත්නහුට උද්ධච්චකුක්කුච්චය උපදී. එහෙයින් වදාළහ- 'අත්ථි භික්ඛවෙ චෙතසො අවුපසමො -පෙ- භියොහාවයාය වෙපුල්ලාය' ඕ නැවත සමාධි නම්වූ චිත්තයාගේ සන්සිඳීමෙහි යෝනිසො මනස්කාරය හෙතුකොටගෙන ඒ උද්ධච්චකුක්කුච්චයාගේ ප්‍රභාණය වෙයි. එයින් වදාළහ- 'අත්ථි භික්ඛවෙ, චෙතසො වුපසමො -පෙ- උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානාය' යි.

තවද ධර්මයෝ සදෙනෙක් උද්ධච්චකුක්කුච්චයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස පවතිත්- බහුග්‍රැත බවය, පිළිවිස්නා බවය, විනයෙහි ප්‍රගුණ බවය, වැඩිහිටියන් සෙවුනා බවය, කළාණ මිත්‍රයන් ඇති බවය, සත්ප්‍රාය කථාවය යන මොහුයි. ඒ එසේමැයි- බහුග්‍රැතභාවයෙන්ද එක් නිකායක් හෝ දෙකිකායක් හෝ තුන් නිකායක් හෝ සතර නිකායක් හෝ නිකාය පසම හෝ පෙල වශයෙන් අටුවා වශයෙන්ද ඉගෙනගන්නහුටද

උද්ධව්වකුක්කුච්චවය ප්‍රහීණ වෙයි. කැප නොකැප දෙය පිළිවිසීම බහුලකොට ඇත්තනුටද, විනය ප්‍රකෘතියෙහි පුරුදු කළ වශිභාවයෙන් ප්‍රගුණ වූවනුටද, වෘද්ධවූ මහඵ තෙරුන් කරා එළඹෙන්නනුටද, උපාළි තෙරුන් වැනි විනයධරවූ කළ්‍යාණමිත්‍රයන් සෙවුනාහටද උද්ධව්වකුක්කුච්චවය ප්‍රහීණ වෙයි. හිඳිම් සිටිම් ආදියෙහි කැප නොකැප දෙය ඇසුරු කොට පවත්නා සත්ප්‍රාය කථාවෙහිනුදු ප්‍රහීණ වෙයි. එහෙයින් කියන ලදී- ධර්මයෝ සදෙනෙක් උද්ධව්වකුක්කුච්චයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස පවතිත් යි. මේ ධර්මයන් සදෙනා හෙතුකොටගෙන ප්‍රහීණවූ උද්ධව්වකුක්කුච්චයෙහි උද්ධව්වයාගේ රහත් මගින්ද කුක්කුච්චයාගේ අනාගාමී මාර්ගයෙන්ද මත්තෙහි නොඉපදීම වේය, යි දැනගනී.

විවිකිච්ඡාවට කරුණුවූ ධර්මයන්හි නුනුවණින් මෙනෙහි කිරීමෙන් විවිකිච්ඡාවගේ ඉපදීම වෙයි. "විවිකිත්සාවට කරුණුවූ ධර්මයෝ නම්? නැවත නැවත සැකකිරීමට කරුණු බැවින් විවිකිත්සාව මැයි. ඒ විවිකිත්සාවෙහි අයෝනිසො මනස්කාරය බහුල වශයෙන් පවත්නනුට විවිකිච්ඡාව උපදී. එයින් වදාළහ- 'අත්ථි භික්ඛවෙ, විවිකිච්ඡා ධානියා ධම්මා -පෙ- විවිකිච්ඡායා භියෙසාභාවාය වෙපුල්ලාය' යි. කුශලාදි ධර්මයන්හි නුනුවණින් මෙනෙහි කිරීමෙන් වනාහි ඒ විවිකිච්ඡාවගේ ප්‍රභාණය වෙයි. එයින් වදාළහ- "අත්ථි භික්ඛවෙ, කුසලාකුසලධම්මා -පෙ- විවිකිච්ඡාය පහානාය" යි. තවද ධර්මයෝ සදෙනෙක් විවිකිච්ඡාවගේ ප්‍රභාණය පිණිස පවතිත්- බහුශ්‍රැත බවය, පිළිවිස්සනා බවය, විනයෙහි ප්‍රගුණ බවය, අධිමොක්ෂ බහුල බවය, කළ්‍යාණ මිත්‍රයන් ඇති බවය, සත්ප්‍රාස කථාවය යන මොහුයි. ඒ එසේමැයි බහුශ්‍රැතභාවයෙන්ද එක් නිකායක් හෝ -පෙ- නිකාය පසම හෝ පෙලවශයෙන්ද අවුච්චාවශයෙන්ද ඉගෙන ගන්නනුටද විවිකිත්සාව ප්‍රහීණ වෙයි. රත්නත්‍රය අරබයා පිළිවිසිම් බහුලකොට ඇත්තනුටද, විනයෙහි පුරුදු කළ වශි බැව් ඇත්තනුටද, රත්නත්‍රයෙහි ඔකප්පනිය ශ්‍රද්ධා නම්වූ අධිමොක්ෂ බහුලකොට ඇත්තනුටද, ශ්‍රද්ධාධිමුක්තවූ චක්කලී තෙරුන් වැනි කළ්‍යාණ මිත්‍රයන් සෙවුනාහටද විවිකිත්සාව ප්‍රහීණ වෙයි හිඳිම් සිටිම් ආදියෙහි රත්නත්‍රයාගේ ගුණ නිශ්ශ්‍රිත

සත්ප්‍රාය කථාවෙන්ද ප්‍රතිණ වෙයි. එහෙයින් කියන ලදී. "ධර්මයෝ සදෙනෙක් විචිකිත්සාවගේ ප්‍රභාණය පිණිස පවතින" යයි. මේ ධර්මයන් සදෙන හෙතුකොටගෙන ප්‍රතිණවූ විචිකිත්සාවගේ සෝවාන් මගින් මත්තෙහි නොඉපදීම වේය, යි දැනගනී.

'ඉති අප්ඤ්ඤානං වා' - මෙසේ පඤ්චනීවරණ පරිග්‍රහණයෙන් තමාගේ පඤ්චනීවරණ ධර්මයන්හි 'හෝ අනිකෙකුගේ නිවරණ ධර්මයන්හි හෝ කලෙක තමාගේ හෝ කලෙක අනිකෙකුගේ හෝ නිවරණ ධර්මයන්හි ධර්මානුදර්ශිව වෙසෙයි. මෙහි උත්පත්ති විනාශ දෙක වනාහි ශුභනිමිත්ත අශුභනිමිත්තාදියෙහි අයෝනිසොමනස්කාර යෝනිසොමනස්කාරයන්ගේ වශයෙන් පඤ්චනීවරණයන්හි කියනලද්දානුම දැක්විය යුත්තානුය මෙයින් මත්තෙහි කී නය මැයි. හුදෙක් මෙහි නිවරණයන් පිරිසිදු දැනගන්නාවූ සිහිය දූෂිතය, යි. මෙසේ යෙදීම කොට නිවරණපරිග්‍රහක හික්ෂුහුගේ නිර්වාණ ද්වාරය දතයුතුයි. සෙස්ස එබඳුමැයි.

(නිවරණ පර්වය නිමි.)

මෙසේ පඤ්චනීවරණයන්ගේ වශයෙන් ධම්මානුපස්සනාව විභාගකොට වදාරා පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ වශයෙන් විභාග කරනු පිණිස "පුත ව පරං" යනාදිය වදාළහ.

'පඤ්චසුපාදානක්ඛන්ධෙසු' - උපාදානයාගේ ස්කන්ධයෝ උපාදානස්කන්ධ නම් වෙති. උපාදානයට ප්‍රත්‍යවූ ධර්මපුඤ්ජයෝය. ධර්මරාශිත්‍රය යන අර්ථයි. මේ මෙහි සංක්ෂෙපය, යි. ස්කන්ධ කථා නොමෝ විස්තර වශයෙන් විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලද්දිය.

'ඉති රූපං' - මේ රූපය. මෙතෙක් රූපය මෙයින් මත්තෙහි රූපයක් නැතැ, යි ස්වභාව වශයෙන් රූපය දැන ගනී. වෙදනාදියෙහිද මෙම නය යි. මෙහි මේ සංක්ෂෙපයයි. විස්තර වශයෙන් වනාහි රූපාදීහු විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලද්දානුය.

'ඉති රූපස්ස සමුදයො' - මෙසේ අවිද්‍යා සමුදයාදීන්ගේ වශයෙන් පස් ආකාරයකින් රූපයාගේ සමුදය වෙයි.

‘ඉති රූපස්ස අත්ථංගමො’- මෙසේ අවිද්‍යා නිරොධාදීන්ගේ වශයෙන් පස් ආකාරයකින් රූපයාගේ අස්තංගමය වෙයි. වෙදනාදියෙහිදු මෙම නය යි. මේ මෙහි සංක්ෂෙපයයි. විස්තරය වනාහි විශුද්ධිමාර්ගයෙහි උදයව්‍යය ඥාන කථාවෙහි කියන ලද්දේය.

‘ඉති අප්පකධත්තං වා’- මෙසේ පඤ්චස්කන්ධ පරිග්‍රහණයෙන් තමාගේ ස්කන්ධධර්මයන්හි හෝ අනිකෙකුගේ ස්කන්ධ ධර්මයන්හි හෝ කලෙක තමාගේ හෝ කලෙක අනුන්ගේ හෝ ස්කන්ධ ධර්මයන්හි ධර්මානුදර්ශීව වාසය කරයි. මේ පඤ්චස්කන්ධයෙහි සමුදව්‍යය වනාහි “අවිජ්ජාසමුදයා රූප සමුදයො” යනාදී වූ පඤ්චස්කන්ධයන්හි කියනලද පනස් ලක්ෂණයන්ගේ වශයෙන් දැක්විය යුත්තානුය. මෙයින් මත්තෙහි කී නය මැයි. හුදෙක් මෙහි ස්කන්ධයන්ගේ පිරිසිදු දැනගන්නාවූ ස්මෘති නොමෝ දූෂිතත්වය, යි මෙසේ යොජනා කොට ස්කන්ධපරිග්‍රහක භික්ෂුහුගේ නිර්වාණ ද්වාරය දතයුතු සෙස්ස එබඳු මැ යි.

(ස්කන්ධ පර්වය නිමි.)

මෙසේ පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ වශයෙන් ධම්මානුපස්සනාව විභාගකොට වදාරා දැන් ආයතනයන්ගේ වශයෙන් විභාග කරනු පිණිස ‘පුන ච පරං’ යනාදිය වදාළහ. එහි ‘ඡස්ස අප්පකධත්තිකබාහිරෙස්ස ආයතනෙස්ස’ වක්ෂුූ ශ්‍රෝත ස්‍රාණ ජීවිතා කාය මනස් යන අධ්‍යාත්මික ෂඩායතනයන්හිද රූපය ශබ්දය ගන්ධය රසය ස්පර්ශය ධර්මය යන මේ බාහිර ෂඩායතනයන් හිද, ‘වක්ඛුඤ්ච පජානාති’- වක්ෂුප්‍රසාදය අවිපරිතවූ ස්වකීය ස්වභාව ලක්ෂණ වශයෙන් දැනගනී.

‘රූප ච පජානාති’- බාහිරවූ චතුසමුට්ඨාන රූපයන්ද අවිපරිතවූ තමාගේ ස්වභාව ලක්ෂණ වශයෙන් දැනගනී.

‘යඤ්ච තදුභයං පටිච්ච උප්පජ්ජති සංයොජනං’- ඇස හා රූපයන්ද යන මේ දෙක නිසා කාමරාග සංයොජනය ප්‍රතිසං- මාන- දෘෂ්ටි- විචිකිත්සා- ශීලව්‍රත පරාමර්ශ- භවරාග- ඊෂ්ඨා- මාත්සයථි- අවිද්‍යා සංයොජනය යන දශවිධවූ යම්

සංයෝජනයකුත් උපදීද ඒ දගවිධ සංයෝජනයද අවිපරිතවූ ස්වකීය ස්වභාව ලක්ෂණ වශයෙන් දැනගනී.

මේ දගසංයෝජනය කෙසේ උපදීද යත්, පිළිවෙළින් කියනු ලැබේ- වක්ෂුර් ද්වාරයෙහි හමුවට පැමිණියාවූ ඉෂ්ටාරම්මණය කාමස්වාද වශයෙන් ආස්වාදනය කරන්නනුට සතුවූ වන්නනුට කාමරාග සංයෝජනය උපදී. අනිෂ්ටාරම්මණයෙහි කීපෙන්නනුට ප්‍රතිස සංයෝජනය උපදී. මා තබා අන් කවරෙක් තෙල අරමුණ නුවණින් සලකන්ට සමර්ථවූයේ ඇත්දැයි, සිතන්නනුට මාත සංයෝජනය උපදී. මෙපරිද්දෙන් රූපාරම්මණය නිත්‍යය ස්ථිරය, යි ගන්නනුට දෘෂ්ටිසංයෝජනය උපදී මෙපරිද්දෙන් රූපාරම්මණය සත්වයෙක් දෝ හෝ සත්වයාගේ දෝ හෝ, යි සැක උපදවන්නනුට විචිකිත්සා සංයෝජනය උපදී. සම්පත්ති භවයෙහි අපට එකාන්තයෙන් මේ රූපාරම්මණය සුලභවූයේ වනැ, යි භවය ප්‍රාර්ථනා කරන්නනුට භවරාග සංයෝජනය උපදී. මත්තෙහිදු මෙබඳුවූ රූපාරම්මණයක් ශීලවුත සමාදන්ව ලබන්ට හැක්කැයි ශීලවුත සමාදන් වන්නනුට ශීලවුත පරාමර්ශ සංයෝජනය උපදී, තවද රූපා රූපාරම්මණය අන්‍යයෝ නො ලබන්නාහු නම් ඉතා යෙහෙකැ' යි ඊෂ්ඨා කරන්නනුට ඊෂ්ඨා සංයෝජනය උපදී. තමා ලත් රූපාරම්මණය අනිකෙකුට (ලැබීම) මසුරු කරන්නනුට මාත්සරී සංයෝජනය උපදී. (කාමරාගාදි) සියල්ලන් සමග සහජාතවූ අඥානයාගේ වශයෙන් අවිද්‍යා සංයෝජනය උපදී.

“යථා ච අනුප්පස්ස- යම් කරුණකින් අසමුදාවාර වශයෙන් නූපන් ඒ දස වැදැරුම්වූම සංයෝජනයාගේ ඉපදීම වේද ඒ කරුණක් දැනගනී.

යථා ච උප්පන්නස්ස- ප්‍රතිණ නොවූ කරුණෙන් සමුදාවාර වශයෙන් හෝ උපන්නාවූ ඒ දගවිධවූම සංයෝජනයාගේ යම් කරුණකින් ප්‍රභාණය වේද ඒ කාරණයත් දැනගනී.

යථා ච පතිනස්ස- තදංග විස්කම්භණ ප්‍රභාණයන්ගේ වශයෙන් ප්‍රතිණවූද ඒ දසවිධ සංයෝජනයාගේ යම් කරුණකින් මත්තෙහි නො ඉපදීම වේද ඒ කරුණක් දැන ගනී. කවර කරුණකින් වනාහි ඒ දස සංයෝජනයාගේ මත්තෙහි නො ඉපදීම වේද යත්, පළමු කොට දෘෂ්ටි විචිකිච්ඡා ශීලවුත පරාමර්ශ

ඊෂ්ඨා මාත්සයඨි හෙදවු පඤ්චවිධ සංයොජනයාගේ සෝවාන් මගින් මත්තෙහි නොඉපදීම වෙයි. ඔදාරිකවූ කාමරාග ප්‍රතිසංයොජන ද්වයාගේ සක්කාදාගාමී මගින් (මත්තෙහි නොඉපදීම වෙයි.) අණු සහගතවූ (ඒ සංයොජනද්වයාගේ) අනාගාමී මගින් (මත්තෙහි නොඉපදීම වෙයි.) මාන භව රාග අවිද්‍යා සංයොජනත්‍රයාගේ රහත් මගින් මත්තෙහි නොඉපදීම වෙයි. 'සොතඤ්ච පජානාති සද්දෙව,' යනාදියෙහිද මෙම නයයි.

තවද මෙහි ආයතන කථා තොමෝ විස්තර වශයෙන් විශුද්ධි මාර්ගයෙහි ආයතන නිර්දේශයෙහි කී නියෙන්ම දත් යුක්තිය.

ඉති අජ්ඣන්තං වා- මෙපරිද්දෙන් ආධ්‍යාත්මිකායතන පරිග්‍රහණයෙන් තමාගේ ආයතන ධර්මයන්හි හෝ බාහිරායතන පරිග්‍රහණයෙන් අනිකේකුගේ ආයතන ධර්මයන්හි හෝ කලෙක තමාගේ හෝ කලෙක අනුන්ගේ හෝ ආයතන ධර්මයන්හි ධර්මානුදර්ශිව වාසය කෙරෙයි. මෙහි සමුදයව්‍යය දෙක වනාහි අවිජ්ජා සමුදයා චක්ඛු සමුදයෝ' යි රූපායතනයන්ගේ රූපස්කන්ධයෙහිද අරූපායතනයන් අතුරෙන් මනායතනයාගේ විඥානස්කන්ධයෙහිද ධර්මායතනයාගේ සෙසු ස්කන්ධයන්හිද සමුදයව්‍යය කී නයින් දැක්විය යුත්තානුය, ලොකොත්තර ධර්මයෝ නො ගතයුත්තානුය. මෙයින් මත්තෙහි කී නයමයි. හුදෙක් මෙහි ආයතනයන් පිරිසිදු දැන ගන්නිවූ ස්මෘති තොමෝ දූෂිත සත්‍යය, යි මෙසේ යොජනා කොට ආයතනපරිග්‍රාහක භික්ෂුහුගේ නිවන් මඟට පැමිණෙන ද්වාරය දතයුතු, සෙස්ස එබඳුමයි.

(ආයතන පර්වවය නිමි.)

ස්මෘති සම්බොධාංගය

මෙසේ ෂඩ්විධ ආධ්‍යාත්මික බාහිරායතනයන්ගේ වශයෙන් ධම්මානුපස්සනාව විභාග කොට වදාරා දැන් බොධාංගයන්ගේ වශයෙන් විභාග කරනු පිණිස 'පුනච්ඡරං' යනාදිය වදාළහ.

එහි 'බොජ්ඣංගෙසු'- සත්‍යාවබොධය කරනු සත්වයාගේ අංගවූ (ධර්මයන්හි)

සත්තං- ප්‍රතිලාභ වශයෙන් විද්‍යමානවූ.

සති සම්බෝධස්ථාන- ස්මෘති නම්වූ සම්බෝධස්ථානය යම් හෙයකින් (මේ සම්බෝධස්ථාන යන) මෙහි ආරබ්ධ විදර්ශකයා පටන් යොගාවචර තෙම මොනවට අවබෝධ කෙරේද එහෙයින් (ඒ යොගාවචර) 'සම්බෝධි නම්වේ. නොහොත් ඒ යොගාවචර තෙම ස්මෘති ආදී කොට ඇති යම් සප්ත ධර්ම සාමග්‍රියක් හෙතුකොටගෙන අවබෝධ කෙරේද ක්ලේශ තිද්‍රාවෙන් නැගී සිටීද නොහොත් සත්‍යයන් ප්‍රතිවේධ කෙරේද ඒ ධර්ම සාමග්‍රි තොමෝ 'සම්බෝධි' නම් වේ. (යොගාවචර නම්වූ) ඒ සම්බෝධිහුගේ හෝ (ධර්ම සාමග්‍රි නම්වූ) ඒ සම්බෝධියගේ අංගනු, යි 'සම්බෝධස්ථාන', නම්වේ. එයින් කී 'සතිසංඛ්‍යාතං සම්බෝධස්ථානං' යි සෙසු සම්බෝධාංගයන්හිදු මේ ක්‍රමයම වචනාර්ථය දැක්වුණු.

අසන්නං- අප්‍රතිලාභ වශයෙන් අවිද්‍යමානවූ, 'යථා ච අනුප්පන්නස්ස' යනාදියෙහි වනාහි පළමු කොට සති සම්බෝධාංගයාගේ

(මහණෙනි, ස්මෘති සම්බෝධාංගයට කරුණුවූ ධර්මයෝ ඇති, ඒ ධර්මයන් කෙරෙහි යොනිසොමනස්කාරයාගේ යම් බහුල කිරීමක් වේද මේ ආහාරය තෙමේ නූපන් ස්මෘති සම්බෝධාංගයාගේ ඉපදීම පිණිසද උපන් ස්මෘති සම්බෝධාංගයාගේ බහුල බව පිණිස, විපුල බව පිණිස, වැඩිම පිණිස, සම්පූර්ණවීම පිණිසද පවතී.) මෙපරිද්දෙන් ඉපදීම වෙයි. එහි ස්මෘතියම සතිසම්බෝධාංගයට කරුණුවූ ධර්ම වෙති. යොනිසොමනස්කාරය කී ලක්ෂණ ඇත්තේමය.- ඒ යොනිසොමනස්කාරය ඒ ස්මෘතියෙහි බහුලව පවත්නාට ස්මෘති සම්බෝධාංගය උපදී. තවද ධර්මයෝ සතර දෙනෙක් ස්මෘති සම්බෝධාංගයාගේ ඉපදීම පිණිස පවතිත්. ස්මෘති සම්ප්‍රජන්‍යය, මුළු සිහි ඇති පුද්ගලයන් දුරු කරන බවය, එළඹ සිටි සිහි ඇති පුද්ගලයන් සෙවුනා බවය, ඒ එළඹ සිටි සිහි ඇති පුද්ගලයන් කෙරෙහි නැමුණු බවය යන මොහුයි. ඒ එසේමය- 'අභිනික්කන්තා' දිවු සත් තැන්හි සාර්ථකාදී සම්ප්‍රජන්‍යයන්ගේ වශයෙන්ද බත් සඟවා තැබූ කවුඩෙකු වැනි මුළුසිහි ඇති පුද්ගලයන් දුරුකිරීමෙන්ද තිස්සදත්ත ස්ථවිර අභය ස්ථවිරාදීන් වැනිවූ එළඹසිටි සිහි ඇති පුද්ගලයන් සෙවනය කිරීමෙන්ද

හිඳිම් සිටිම් ආදියෙහි සිහි ඉපදවීම පිණිස නැමුණු අවනතවූ අභිමුඛවූ සිත් ඇති බැවින්ද ස්මෘති සම්බොධාංගය උපදී. මෙසේ සතර කරුණින් උපන් ස්මෘති සම්බොධාංගයාගේ වනාහි රහත් මගින් වැඩීමෙන් සම්පූර්ණවීම වේය, යි දැනගනී.

ධර්මවිවය සම්බොධාංගය

නැවත ධර්මවිවය සම්බොධාංගයාගේ 'අත්ථි භික්ඛවෙ කුසලාකුසල ධම්මා' -පෙ- භාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිසුරියාං සංවත්තති' යි මෙපරිද්දෙන් ඉපදීම වෙයි. තවද ධර්මයෝ සත්දෙනෙක් ධර්මවිවය සම්බොධාංගයාගේ ඉපදීම පිණිස පවතිත්. පරිපූර්ණකතා (හාත්පසින් බැස පිළිවිස්නා බවය), ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා (ඉඳුරන්ගේ සමබව පිළියෙළ කිරීමය), දුෂ්ප්‍රාඥ පුද්ගලයන් දුරුකිරීමය, ප්‍රඥාවත් පුද්ගලයන් සෙවුනා බවය, ගම්භිරඥානවරිය පව්වටෙක්ඛනා (ගැඹුරු නුවණැත්තන් විසින් අවබෝධ කටයුතු ස්කන්ධාදීවූ හෝ ශුන්‍යතා ප්‍රතිසංයුක්තවූ හෝ සූත්‍රාන්තයන් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන බවය). තදධිමුක්තා (ප්‍රඥාවෙහි නිමිතප්‍රවණාභිමුඛවූ බවය) යන මොහුයි. ඒ සජ්ඣ ධර්මයන් අතුරෙහි 'පරිපූර්ණකතා' යනු ස්කන්ධධාතු ආයතන ඉන්ද්‍රිය බල බොධාංග මාර්ගාංග ධ්‍යානාංග සමථවිදර්ශනාවන්ගේ අර්ථනිශ්චිත පිළිවිසිම් බහුලකොට ඇති බවයි.

වත්ථුච්චිසද්ධකිරියා යනු ආධ්‍යාත්මික බාහ්‍ය වස්තූන්ගේ නිර්මල බව කිරීමයි. යම් හෙයකින් යම් විටෙක ඔහුගේ කෙස් නිය ලොම් ඉතා දික්වෙත්ද, ශරීරය හෝ උත්සන්නවූ දොෂ ඇත්තේත් ඩහමළ වැකුනේත් වේද, එකල්හි අධ්‍යාත්මික වස්තුව අවිශදවූයේ අපිරිසුදුවූයේ වේ. යම්විටෙක වනාහි සිවුරු දිරුයේ කිලිටුවූයේ දුගඳ වූයේ වේද, සෙනස්න හෝ කසළවූයේ වේද, එකල්හි බාහිර වස්තුව අවිශදවූයේ අපිරිසුදු වූයේ වේද, එහෙයින් කෙශාදිය සිඳීමෙන්ද උෞර්ධව විරෙවන අධො විරෙවනාදියෙන් ශරීරයාගේ සැහැල්ලු බව කිරීමෙන්ද ඇඟඉළීමෙන් හා නෑමෙන්ද ආධ්‍යාත්මික වස්තුව නිර්මල කළයුතුයි. මැයිම් සේදීම් රැදීම් පිරිබඩකිරීම් ආදියෙන් වාහ්‍යවස්තුව නිර්මල කළයුතුයි ඒ එසේමැයි- මේ අවිශදවූ අධ්‍යාත්මික බාහිරවස්තුවෙහි චිත්ත චෛතසිකයන් උපන් කල්හි ඥානයන් අපිරිසුදු වෙයි, අපිරිසුදුවූ

පහන්වැටී තෙල් නිසා උපන් පහන්සිඵ්වෙහි ආලෝකය මෙනි නැවත විශදවූ අධ්‍යාත්මික බාහිර වස්තුවෙහි චිත්ත වෛතසිකයන් උපන් කල්හි ඥානයන් විශද වෙයි. පිරිසුදු පහන්වැටී තෙල් නිසා උපන් පහන්සිඵ්වෙහි ආලෝකය මෙනි. එහෙයින් කියනලදී- 'වස්තු විශද ක්‍රියාව ධර්මවිචය සම්බොධ්‍යංගයාගේ ඉපදීම පිණිස පවතිය, යි.

"ඉන්ද්‍රිය සමන්ත පටිපාදනා" නම් ශ්‍රද්ධාදීවූ ඉදුරන්ගේ සම බව කිරීමයි. ඒ එසේමයි- මේ යොගාවචරහට යම් හෙයකින් ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රිය බලවත් වේද ඉතරෙන්ද්‍රියයෝ හීන වෙත්ද, එහෙයින් විශේෂීන්ද්‍රියය ප්‍රග්‍රහකෘත්‍යයද, ස්මෘතින්ද්‍රියය උපස්ථාන කෘත්‍යයද, සමාධිත්ද්‍රියය අවික්ෂේප කෘත්‍යයද, ප්‍රඥෙන්ද්‍රියය දර්ශනකෘත්‍යයද කරන්ට නොහැකි වෙයි. ඒහෙයින් ඒ ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රියය ධර්මස්වභාවය ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කිරීමෙන් හෝ යම් පරිද්දෙකින් මෙනෙහි කරන්නහුට බලවත්වූයේ නම් එපරිද්දෙන් නොමෙනෙහි කිරීමෙන් හෝ ගෙවා දැමිය යුතුයි, මේ කරුණෙහිලා 'චක්කලේ' තෙරුන්ගේ වස්තුවද නිදර්ශන වෙයි.

නැවත යම් හෙයකින් විශේෂීන්ද්‍රියය බලවත්වී නම් එකල්හි ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රියය අධිමොක්ෂය කෘත්‍යය කරන්ට නොම පොහොසත් වෙයි. ඉතරෙන්ද්‍රියයෝ ඉතර කෘත්‍යහෙදය කරන්ට නොපොහොසත් වෙති. එහෙයින් ඒ විශේෂීන්ද්‍රියයද ඔහු විසින් ශ්‍රද්ධාදිය වැඩීමෙන් ගෙවිය යුතුයි. එහිදු 'සොණ' තෙරුන්ගේ වස්තුව දැක්විය යුතුයි. මෙපරිද්දෙන් සෙස්සෙහිදු එක් ඉන්ද්‍රියක්හුගේ බලවත් බව ඇති කල්හි සෙසු ඉන්ද්‍රියයන් ගේ ස්වකීය කෘත්‍යයන්හි අසමර්ථ බව දනගුත්තිය. තවද විශේෂ වශයෙන් මෙහි ශ්‍රද්ධාප්‍රඥාවන්ගේද සමත්වය පසසින්. යම් කරුණකින් බලවත් ශ්‍රද්ධා ඇති මද නුවණැත්තෝ නොදැන පැහැදුනේ වේද, අවස්තුවෙහි පහදීද, බලවත් ප්‍රඥා ඇති මදවූ ශ්‍රද්ධා ඇත්තේ කෙරාටික පක්ෂය සෙවුනේ වේද, බෙහෙදින් උපන් රොගයක් මෙන් පිළියම් නො කළහැක්කේ වෙයි. චිත්තොත්පාද මාත්‍රයකින්ම කුසල් වෙයි, යි අනිධාවනය කොට දානාදී කුසල් නොකරන්නේ නිරයෙහි උපදී. (ශ්‍රද්ධා ප්‍රඥා යන) දෙදෙනාගේ සමත්ථයෙන් වස්තුවෙහිම පහදීද, නැවත බලවත් සමාධි ඇති මදවූ වියභිය සමාධිය තමා කොසිදුපක්ෂය බැවින්

කෞසිද්‍යය මැඩපවත්වාද, බලවත් වියහී ඇති මදවූ සමාධිය වියහීය තමා ඖද්ධත්‍ය පක්ෂ බැවින් ඖද්ධත්‍යය මැඩපවත්වාද, (එහෙයින් අර්පණාවට නොපැමිණෙයි යන අදහසයි.) එතකුළුවත් සමාධිය වියහීය සමග යොදන ලද්දේ කුසිත බැවිහි වැටෙන්ට නොලබයි. වියහීය සමාධිය සමග යොදන ලද්දේ උද්ධත බැවිහි වැටෙන්ට නොලබයි. එහෙයින් ඒ (ශ්‍රද්ධා- ප්‍රඥා ද්වයද සමාධි වියහී ද්වයද යන) දෙක සමානවූ කෘත්‍යය ඇති කළ යුතුයි. යම් හෙයකින් දෙදෙනාගේ සම බැවින් අර්පණාව වේද, එහෙයිනි. තවද ශමථ කර්මස්ථානිකයාහට බලවත්වූද ශ්‍රද්ධාව වටී. මෙසේ අදහන්නේ ඇතුළත්ව අදහන්නේ අර්පණාවට පැමිණෙන්නේය. සමාධි-ප්‍රඥා දෙක අතුරෙන් වනාහි ශමථ කර්මස්ථානිකයාහට එකාග්‍රතා තොමෝ බලවත්වූවා වටී. යම් හෙයකින් මෙසේ ඇති කල්හි හෙතෙම අර්පණාවට පැමිණේද එහෙයිනි.

විදර්ශනා කර්මස්ථානිකයාහට ප්‍රඥා තොමෝ බලවත්වූවා වටී. යම් හෙයකින් මෙසේ ඇති කල්හි හෙතෙම ලක්ෂණ ප්‍රතිවේධයට පැමිණේද එහෙයිනි. අනිකෙක් ඇති-සමාධි ප්‍රඥා දෙදෙනාගේ සම බැවින්ද අර්පණා වන්නිමැයි එතකුළු වුවත් සියලු තැන්හි ස්මෘතිය බලවත්වූවා වටී. ස්මෘති තොමෝ සිත ඖද්ධත්‍යපක්ෂයෙහිවූ ශ්‍රද්ධාවියහී ප්‍රඥාවන්ගේ වශයෙන් ඖද්ධත්‍යයෙහි හිමෙන්ද කෞසිද්‍යපක්ෂයෙහිවූ සමාධිය හෙතුකොටගෙන කෞසිද්‍යයෙහි හිමෙන්ද යම් හෙයකින් රකීද, එහෙයින් ඔ ස්මෘති තොමෝ සියලු ව්‍යඤ්ජනයන්හි 'ලුණු හා තෙල්' සෙයින්ද සියලු රාජ කෘත්‍යයන්හි සාර්වකාර්මික අමාත්‍යයා සෙයින්ද හැමතැන්හි කැමතිවිය යුත්තිය. එයින් කීහ- (අටුවාහි) 'ස්මෘතිතොමෝ වනාහි භාග්‍යවතුන් විසින් හැමතැනම කැමතිවිය යුත්තිය, යි වදාරනලදු, කරුණු කිමයත්, යම් හෙයකින් සිත සිහිය පිළිසරණ කොට ඇත්තේද සිහි ආරක්ෂාව වැටහිමිකොටම ඇත්තීද, සිහියෙන් වෙන්ව චිත්තයාගේ ප්‍රග්‍රහ නිග්‍රහ දෙක නොවේද, එහෙයින්ද, 'දුෂ්ප්‍රඥා පුද්ගල පරිවර්ජනය' නම් ස්කන්ධාදි ධර්ම හෙදයෙහි නොබැස ගත් නුවණ ඇති දුර්මෙධ පුද්ගලයන් දුරින් දුරු කිරීමයි. 'ප්‍රඥාවන් පුද්ගල සෙවනය' නම් සමපණස්ලක්ෂණයකින් පිරිසිදින ලද

උදයව්‍යය ප්‍රඥාවෙන් සමන්විත පුද්ගලයන් සෙවනය කිරීමයි. 'ගම්භිරඤ්ඤාවරිය පච්චවෙක්ඛනා' නම් ගම්භිරවූ ස්කන්ධාදි ධර්මයන්හි ප්‍රවෘත්තවූ ගම්භිර ප්‍රඥාවගේ ප්‍රභේදයන් ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කිරීමයි. 'තදධිමුක්තතා' නම් හිදිම් සිටිම් ආදියෙහි ධර්මවිවයසම්බෝධාංගය ඉපදීම පිණිස නැමුනු අවනතවූ නැමුරුවූ සිත් ඇති බවයි. මෙසේ උපන්නාවූ ධර්මවිවය සම්බෝධාංගයාගේ වනාහි රහත් මගින් වැඩීමෙන් සම්පූර්ණවීම වේය, යි දැනගනී.

වීයඝී සම්බෝධාංගය

වීයඝී සම්බෝධාංගයාගේ 'අත්ථිහික්ඛවෙ, ආරම්භධාතු නික්කමධාතු පරක්කමධාතු -පෙ- වෙසුල්ලයා භාවනාය පාරිපූරියා සංචත්තතියි.' මෙසේ ඉපදීම වෙයි. තවද එකොළොස් ධර්මකෙනෙක් වීයඝීසම්බෝධාංගයාගේ ඉපදීම පිණිස පවතිත්-අපාය භය ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කරණ බවය, අනුසස් දක්නාසුලු බවය, ගමන මාර්ගය ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂාකරන බවය, පිණ්ඩපාතයට ප්‍රතිපූජාකරන බවය, දායාදමහත්වය ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කරන බවය, ශාස්තෘහුගේ මහත්වය ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කරන බවය, ජාතිමහත්වය ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂාකරන බවය, සබ්බමචාරීන්ගේ මහත්වය ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කරන බවය, කුසිත පුද්ගලයන් දුරුකරන බවය, ආරම්භවීයඝී ඇති පුද්ගලයන් සෙවනය කරන බවය, තදධිමුක්ත බවය, යන මොහුයි.

ඒ එකොළොස් ධර්මයන් අතුරෙහි පඤ්චවිනිබන්ධන කම්කටුලු පටන් නිරයෙහි මහදුක් විදින කාලයෙහිද නිරිසන් යෝනියෙහි දැල් කරක් කෙමින් ආදියෙන් නශාගත් කාලයෙහිද නැවත කෙවිටි කටු ආදි පහරින් පෙළන ලද්දහුගේ ගැල් ඉසිලීම් ආදි කාලයෙහිද ප්‍රෙතවිෂයෙහි නොයෙක් හවුරුදු දහස්ගණන්ද එක් බුද්ධාන්තරයක්ද ක්ෂාපිපාසායෙන් පීඩිතවූ කාලයෙහිද කාලකඤ්ජකආසුරයෝනියෙහි සැටරියන් අසූරියන් පමණවූ ඇට සම් පමණක්ම ඇති අත්බැවින් අවි සුළං ආදියෙන් දුක් අනුභවකරන කල්හිද වීයඝීසම්බෝධාංගවේය, යි මෙසේ අපායභය ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කරන්නහුටද වීයඝී සම්බෝධාංගය උපදී.

කුසිතයක්හු විසින් නවලොවුතුරු දහම් ලබන්ට නො හැක්කාහුය. ආරබ්ධවියසීක්හු විසින්ම (ලබන්ට) හැක්කාහුය. මේ තෙම වියසීයාගේ අනුසස්ස, යි මෙසේ අනුසස් දක්නා සුල්ලහුටද උපදී. තා විසින් සියලු බුදු පසේබුදු මහ සච්චන් විසින් ගියමග යායුතුය. හෙද කුසිතවුවහු විසින් යන්තට නොහැක්කැ, යි මෙසේ යායුතු මග ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කරන්නහුටද උපදී. 'යමෙක් තුමු තා පිණ්ඩපාතාදියෙන් උච්චන් කෙරෙත්ද, මේ මනුෂ්‍යයෝ තාගේ නොම නෑයෝ වෙති. දස් කම්කරුවෝ නොවෙති. තා නිසා ජීවත්වන්නම්හ, යි තට ප්‍රණීතවූ පිණ්ඩපාතාදිය නොද දෙති. නැවත තමන්ගේ සත්කාරයන්ගේ මහත්ඵල බව ප්‍රාර්ථනා කරමින් දෙති. ශාතෘන්වහන්සේ විසිනුදු මේ තෙම මේ ප්‍රත්‍යයන් වළඳා ශරීරය දැඩි කිරීමෙහි යෙදුනේ සුවසේ වාසය කරන්නේ ය, යි මෙසේ දක්නහු විසින් තට ප්‍රත්‍යය නොඅනුදන්නා ලද්දාහුය. තවද කුමක් පිණිසද යත්, මේ තෙම මේ ප්‍රත්‍යය වළඳමින් මහණදම් කොට සසර දුකින් මිදෙන්නේය, යි තට ප්‍රත්‍යය අනුදන්නා ලද්දාහුය. දැන් ඒ තෙපි කුසිතව වාසය කරමින් පිණ්ඩපාතයට අපවායනය නොකරන්නෙහිය, පටන් ගත් වියසීආත්තහුගේම පිණ්ඩපාතයට අපවායනය (පිදීම) නම් වේය, යි මෙසේ පිණ්ඩපාතාපවායනය ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කරන්නහුටද (වියසීසම්බොධාංගය) උපදී. 'මහාමිත්ත' තෙරුන්ට මෙනි.

මහාමිත්ත තෙර වත

තෙරුන්වහන්සේ වනාහි 'කස්සක' නම් ලෙනෙහි වාසය කරනසේක. උන්වහන්සේගේ ගොදුරුගමිහිද එක් මහා උපාසිකාවක් තෙරුන් පුතෙකු මෙන් කොට පොෂණය කරයි. ඕතොමෝ එක් දිනක් වලට යන්නී දුවණියට මෙසේ කීව- "දරුව, අසවල් නම් තැන පරණ සහල්ය, අසවල් තැන කිරිය, අසවල් තැන ගිතෙල්ය, අසවල් තැන පැණිය, නොපගේ සොහොයුරුවූ ආයසීම්හු තෙරුන්වහන්සේ (ගෙට) වැඩි කල්හි බත් පිස කිරි ගිතෙල් මී සකුරු සමග දෙව, නුඹත් අනුභව කරන්නෙහි- මම ඊයේ පැසූ සිහිල් බත් කැඳ සමග වැළඳීමි, යි. 'මෑණියනි, දවල් කුමක් වළඳන්නෙහිදැ?' යි. 'දරුව, පලාකොළ බහා සුන්සහලින් ඇඹුල් කැඳක් පිස තබව' යි. තෙරුන්වහන්සේ

සිවුරු පොරවා පාත්‍රය (ථව්‍යාවෙන්) බැහැර කරන්නාහුම ඒ ශබ්දය (දිව කනිත්) අසා තමන් වහන්සේට අවවාද කළහ. 'මහා උපාසිකා තොමෝ කැඳ සමග සිහිල් බත් වැළඳු ල. දවල්ද සුන්සහලින් පැසූ කොළ ඇඹුල්කැඳ වළඳන්නිය. එතකුදුවුවත් තා පිණිස පරණ සහල් ආදිය කියන්නිය. එහෙත් තා නිසා ඕතොමෝ කෙතක් හෝ වත්තක් හෝ බතක් හෝ වතක් හෝ නොම කැමති වන්නිය. තවද ත්‍රිවිධසම්පත් ප්‍රාර්ථනා කරමින් ඉදින්නිය. තෙපි තෙල උපාසිකාවට ඒ සම්පත් දෙන්න හැකිවන්නෙහි? නො හැකිවන්නෙහිදැ?' යි. එකෙක් ඇති- 'මේ පිණ්ඩපාතය රාග සහිතවූ ද්වේෂ සහිතවූ මොහ සහිතවූ තා විසින් ගන්නට නො පිළිවනැ' යි පාත්‍රය ථව්‍යාවෙහි ලා (සිවුරෙහි) ගණ්ඨිය මුදා නැවතී 'කස්සක' නම් ලෙනටම ගොස් පාත්‍රය ඇඳ යටද විවරය විවර වංශයෙහිද තබා. 'රහත් ඵලයට නොපැමිණ නො නික්මෙන්නන්හම' යි වියඝිය අධිෂ්ඨාන කොට හුන්න. දික් කලක් නො පමාව වාසය කළ මහණ විදසුන් වඩා පෙර බත්හිම රහත් ඵලයට පැමින පිපෙන පියුමක් මෙන් මහා ක්ෂිණාශ්‍රවවූයේ (නිදුකින්නම මා විසින් වාත්ත දූෂය ඉක්මවන ලදැ, යි ප්‍රත්‍යාවේෂය වශයෙන් උපන් ප්‍රමොදයෙන්) සිනා පහළ කරමින්ම නික්මුණහ. ලෙන්දොර රුකෙහි අධිපතිව වෙසෙන දෙවතා තොමෝ-

'නිදුකාණෙනි, යම් බඳුවූ නුඹවහන්සේගේ (කාමාදි සියලු) ආශ්‍රවයෝ (යම් හෙයකින්) ක්ෂයවූවාහුද, (එහෙයින්) දක්ෂිණාවට සුදුසුවූවහු පුරුෂ ශ්‍රේෂ්ඨය, නුඹවහන්සේට නමස්කාරය වේවා, පුරුෂොත්තමය, නමස්කාර වේවා."

ප්‍රීති වාක්‍යය පහළ කොට ස්වාමීනි, පිඩු පිණිස පිවිසියාවූ නුඹවහන්සේ වැනිවූ රහතුන්ට හික්ෂාව දී මැහැලි ස්ත්‍රීහු දුකින් මිදෙන්නාහුය, යි කීව. තෙරුන් වහන්සේ නැගී සිට දොර හැර කාලය බලන්නාහු උදෑසනම යයි දැන පා සිවුරු ගෙන ගමට පිවිසියහ. ඒ දැරි තොමෝද බත් සපයා දැන් මාගේ බැයාණෝ එන්නාහුය. දැන් මාගේ බැයාණෝ එන්නාහුය, යි දොර බලමින් හුන්නා. ඕතොමෝ තෙරුන් ගෙදොරට පැමිණි කල්හි පාත්‍රය ගෙන ගිතෙල් සකුරු යෙදූ ක්ෂීර පිණ්ඩපාතය පුරවා අත තැබුවා තෙරුන් වහන්සේ 'සුව වේවා' යි අනුමෙවෙනි කොට නික්ම

ගියහ. ඔ තොමෝත් උන්වහන්සේ බලමින් සිටියා එකල්හි තෙරුන් වහන්සේගේ අතිශයින් පිරිසුදු ඡව්වර්ණය විය. ඉදුරෝ වෙසෙසින් පහන් වූහ මුඛය බන්ධනයෙන් මිදුනු පැසුනු තල් ගෙඩියක් සෙයින් අතිශයින් බැබළුණි. මහා උපාසිකා තොමෝ වලින් අවුත් 'කිම දරුව, තොප බැයාණෝ ආවාහුදැ?' යි විචාළාය. ඔ තොමෝ ඒ සියලු පුවත් දැන්වී උපාසිකා තොමෝ අද මාගේ පුත්‍රයාගේ පැවිදි කිස මුදුන් පැමිණියේවනැ යි දැන 'දරුව, තී බැයාණෝ බුදු සසුන්හි සිත් අලවා වෙසෙති. උකටලි නොවෙති' යි කීව.

යම් මේ සප්තාය්‍යී ධනයෝ නම් වෙන්ද මේ ශාස්තෘන් වහන්සේගේ දායාද බව මහත්වේමැයි. එය කුසිතවූවහු විසින් ගන්නට නො පිළිවන. ඒ එසේමයි. විප්‍රතිපත්තවූ පුත්‍රයෙකු මවු පිය දෙදෙන 'මේ තෙම අපගේ අපුත්‍රයෙකැ' යි යම්සේ පරිබාහිර කෙරෙත්ද, හෙතෙම ඔවුන්ගේ ඇවෑමෙන් දායාද බව නොලබාද, එපරිද්දෙන් කුසිත තෙමේද මේ ආය්‍යී ධන දායාදය නොලබයි. පටන්ගත් විය්‍යී ඇත්තේම ලබා ය, යි. මෙසේ දායාද භාවයාගේ මහත්වය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නහුටද විය්‍යී සම්බෝධාංගය උපදී. තාගේ ශාස්තෘන් වහන්සේ (ශීලාදි ගුණයෙන්) මහත් වූවාහුමැයි- යම් හෙයකින් තොප ශාස්තෘන් වහන්සේගේ මව් කුස පිළිසිද ගන්නා කාලයෙහිද අභිනිෂ්ක්‍රමණයෙහිද සමයක් සම්බෝධියෙහිද ධර්ම චක්‍රප්‍රවර්තනය යමකප්‍රාතිභාය්‍යීය දෙවාචරොහණය ආයු සංස්කාර වොස්සජනය යන කාලයන්හිද පරිනිර්වාණ කාලයෙහිද දශසහශ්‍රී ලෝක ධාතුව කම්පා විය. මෙබඳුවූ ශාස්තෘහුගේ ශාසනයෙහි පැවිදිව නා විසින් කුසිතයක්හු වන්නට සුදුසුදැ? යි මෙසේ ශාස්තෘන් වහන්සේගේ මහත්වය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නහුටද උපදී. ජාතියෙන්ද තෙපි දැන් ලාමක ජාති ඇත්තේ නොවෙහි, අසම්භින්නවූ මහාසම්මත ප්‍රවේනියෙන් පැමිණි ඉක්ෂවාක රාජවංශයෙහි උපන්නේ වෙහි. ශුද්ධොදන මහ රජුටද මහාමායා දේවියටද නප්තෘයෙහි, රාහුල හදුයන්ගේ කණිටුවූයෙහි, නා විසින් නම් මෙබඳුවූ ජනපුත්‍රයෙක්ව සිට කුසිතයක්ව වාසය කරන්නට නො සුදුසුය, යි මෙපරිද්දෙන් ජාති මහත්වය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නහුටද උපදී. සැරියුත් මුගලන්

දෙදෙනා වහන්සේ හා අසූ මහා ශ්‍රාවකයෝද වියාය හෙතුකොටගෙනම ලොකොත්තර ධර්මය ප්‍රතිවේධ කළාහුය. තෙපි තෙල සබ්බත්මචාරීන්ගේ මග පිළිපදනෙහි? නො පිළිපදනෙහිදැ? යි මෙසේ සබ්බත්මචාරී මහත්වය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නනුටද උපදී. කුස පුරවා සිටි පිඹුරෙකු වැනිවූ දුරු කළ කායික චෛතසික වියා ඇති කුසිත පුද්ගලයන් දුරුකරන්නනුටද පටන්ගන්නාලද වියා ඇති නිවනට මෙහෙයූ සිත් ඇති පුද්ගලයන් සෙවුනාහටද, හිඳිම් සිටිම් ආදියෙහි වියාය ඉපදවීම පිණිස නිමිතප්‍රවණාහිමුඛ කළ සිත් ඇත්තනුටද (වියා සම්බොධාංගය) උපදී. මෙසේ උපන්නාවූ ඒ වියාසම්බොධාංගයාගේ වනාහි අර්හත්මාර්ගයෙන් වැඩිමෙන් සම්පූර්ණවීම වේය, යි දැනගනී.

ප්‍රීති සම්බොධාංගය

ප්‍රීති සම්බොධාංගයාගේ- 'අත්ථි භික්ඛවෙ, පීති සම්බොධාංගට්ඨානියා ධම්මා -පෙ- වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තති' යි මෙසේ ඉපදීම වෙයි. එහි ප්‍රීතියම ප්‍රීති සම්බොධාංගස්ථානිය ධර්ම නම්. ඒ ප්‍රීතිය උපදවන්නාවූ මනස්කාරය තෙම යෝනිසොමනස්කාර නම්. වැලිදු එකොළොස් ධර්ම කෙනෙක් ප්‍රීතිසම්බොධාංගයාගේ ඉපදීම පිණිස පවත්නාහුය, බුද්ධානුස්මෘතිය, ධර්ම- සංඝ- ශීල- ත්‍යාග- දෙවනානුස්මෘතිය රුක්ෂ පුද්ගලයන් දුරු කරන බවය, ස්නිග්ධ පුද්ගලයන් සෙවනය කරන බවය, ප්‍රසාදනීය සූත්‍රාන්තයන් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන බවය, තදධිමුක්ත බවය, යන මොහුයි.

ඒ එසේමැයි- බුද්ධගුණයන් මෙනෙහි කරන්නනුටද උපචාර සමාධිය තෙක් (ප්‍රීතිසමුත්ථාන රූපයන් විසින්) සියලු ශරීරය පැතිරෙමින් ප්‍රීතිසම්බොධාංගය උපදී. ධර්ම සංඝ ගුණයන් සිහිකරන්නනුටද- දීර්ඝකාලයක් නොකඩ කොට රක්තා ලද චතුපාරිශුද්ධිශීලය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නනුටද- දශ ශීලය පඤ්චශීලය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නාවූ ගෘහස්ථයාටද- දුර්භික්ෂභයාදියෙහි සබ්බත්මචාරීන්ට ප්‍රණීත භොජනයදී මෙබඳුවූ දානයක් නම් දුනිමිහ, යි ත්‍යාගය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නනුටද- එබඳුවූ දුර්භික්ෂාදී කාලයෙහි සිල්වත්තට දුන් දානය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නාවූ ගෘහස්ථයාහටද- යම්බඳුවූ (ශ්‍රද්ධා) ගුණයන්ගෙන්

සුක්තවුවාහු දිව්‍යභාවයට ගියාහුද එබඳුවූ ගුණයන් තමා කෙරෙහි ඇති බව ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නහුටද- සමච්ඡිත් යටපත් කළ කෙලෙසුන් සැට වසකුදු සැත්තැවසකුදු සමදාවාරයට නොපැමිණෙත්ය, යි ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නහුටද- වෛත්‍යදර්ශන බොධිදර්ශන ස්ථවිර දර්ශනයෙහි නොසකස් ක්‍රියාවෙන් හැගවූ රථබැව් ඇති බුද්ධාදී වස්තුත්‍රයෙහි ප්‍රසාද නමැති ස්නෙහයක් නැති බැවින් කොටලු වාගේ පිටෙහි රජස් වැනිවූ රථ පුද්ගලයන් දුරුකරන්නහුටද- බුද්ධාදීන් කෙරෙහි පැහැදීම බහුල කොට ඇති මොලොක් සිත් ඇති සිනිඳු පුද්ගලයන් සෙවනය කරන්නහුටද- රත්නත්‍රයගුණ ප්‍රකාශකවූ ප්‍රසාද ඵලවන සූත්‍රාන්තයන් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නහුටද- හිදිම් සිරිම් ආදියෙහි ප්‍රීති උපදවන පිණිස නිමිතප්‍රචණාබ්මවූ සිත් ඇත්තහුටද උපදී. මෙසේ උපන්නාවූද ඒ ප්‍රීතිසම්බොධ්‍යංගයාගේ රහත් මගින් වැඩිමෙන් පිරීම වේය, යි දැනගනී.

ප්‍රග්‍රබ්ධි සම්බොධ්‍යංගය

ප්‍රග්‍රබ්ධිසම්බොධ්‍යංගයාගේ 'අත්ථි භික්ඛවෙ, කායපස්සද්ධි චිත්තපස්සද්ධි -පෙ- වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිසුරියා සංවත්තති' යි මෙසේ උපදීම වෙයි. තවද ධර්මයෝ සත් දෙනෙක් ප්‍රග්‍රබ්ධිසම්බොධ්‍යංගයාගේ ඉපදීම පිණිස පවත්නාහුය. ප්‍රණීත භෝජන සෙවනය කරන බවය, සෘතුසුඛසෙවනය කරන බවය, ඊයඹාපථ සුඛය සෙවනය කරන බවය, මධ්‍යස්ථ වූ ප්‍රයෝග ඇති බවය, (ප්‍රයෝගසමත්ථාදිය නැති බැවින්) දරථ සහිත ශරීරය ඇති පුද්ගලයන් දුරුකරන බවය, සන්සිඳුනු කය ඇති පුද්ගලයන් සෙවනය කරන බවය, ඒ ප්‍රග්‍රබ්ධි සම්බොධ්‍යංගයෙහි නිමිතප්‍රචණ බවය යන මොහුයි.

ඒ එසේමැයි- පිණිසිනිඳු සැප බොජුන් බුදින්නහුටද ශිතොෂ්ණසෘතූන්හිද සිරිම් ආදිවූ ඉරියව් වලද සැපවූ සෘතුවත් ඉරියව්වත් සෙවුනාහටද ප්‍රග්‍රබ්ධිය උපදී යමෙක් වනාහි මහාපුරුෂ ස්වභාව ඇත්තේ සියලු සෘතූර්යභාෂාපථයන් ඉවසන්නේම වේද ඔහු සඳහා මෙය නොකියන ලදී. යමෙකුට සභාග විෂභාග බව ඇත්තේද විෂභාග සෘතූර්යභාෂාපථයන් දුරුකොට සභාග සෘතූර්යභාෂාපථයන් සෙවුනාවූ ඕනටම උපදී. තමාගේද කර්මය ස්වකීය කොට ඇති බව මෙනෙහි කිරීම

මධ්‍යස්ථප්‍රයෝගය, යි කියනු ලැබේ. මේ මධ්‍යස්ථ ප්‍රයෝගයෙන් (ප්‍රග්‍රහිධිය) උපදී. යමෙක් ගල් දඩු ආදියෙන් අනුන් වෙහෙසමින්ම හැසිරේද මෙබඳු දරවස හිතවූ කය ඇති පුද්ගලයා දුරුකරන්නනුටද, සංයතවූ අත් පා ඇති (එහෙයින්ම) සන්සිඳුනු කය ඇති පුද්ගලයා සෙවුනාහටද හිඳීම් සිටීම් ආදියෙහි ප්‍රග්‍රහිධිය ඉපදවීම පිණිස නැමුණාවූ අවනතවූ අභිමුඛවූ සිත් ඇත්තනුටද උපදී. මෙපරිද්දෙන් උපන්නාවූද ඒ ප්‍රග්‍රහිධිසම්බොධ්‍යංගයාගේ අර්භත්මාර්ගයෙන් වැඩීමෙන් සම්පූර්ණවීම වේය, යි දැනගනී.

සමාධි සම්බොධ්‍යංගය

සමාධි සම්බොධ්‍යංගයාගේ 'අත්ථි භික්ඛවෙ, සමථ නිමිත්තං අබ්බාග්ග නිමිත්තං -පෙ- පාරිසුරියා සංචත්තති' යි මෙසේ ඉපදීම වෙයි. එහි සමථයම 'සමථනිමිත්ත' නම්. නැවත අවික්ෂෙපාර්ථයෙන් 'අබ්බාග්ගනිමිත්ත' නමැයි. තවද එකොළොස් ධර්ම කෙනෙක් සමාධි සම්බොධ්‍යංගයාගේ ඉපදීම පිණිස පවත්නාහුය- වස්තු විශදක්‍රියාව ඇති බවය, ඉන්ද්‍රියයන්ගේ සමත්වය ප්‍රතිපාදනය කරනබවය, ධ්‍යානොත්පත්ති නිමිත්ත ඉගෙනීමෙහි දක්ෂබවය. සුදුසු කාලයෙහි සිත දැඩිකොට ගන්නා බවය, සුදුසු කාලයෙහි සිත නිගන්නා බවය, සුදුසු කාලයෙහි සතුටකරන බවය, සුදුසු කාලයෙහි මධ්‍යස්ථ වන බවය, සමාධි රහිතවූ පුද්ගලයන් දුරු කරන බවය, සමාධිගත සිත් ඇති පුද්ගලයන් සෙවනය කරන බවය, ධ්‍යාන විමොක්ෂයන් ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කරන බවය, තදධිමුක්ත බවය යන මොහු වෙති.

ඒ එකාදශ ධර්මයන් අතුරෙහි වස්තුවිශද ක්‍රියාත්වයද ඉන්ද්‍රිය සමත්ව ප්‍රතිපාදනත්වයද කී නියෙන්ම දනැහැ. නිමිත්ත කුලත්වය නම්, කෘත්ස්න නිමිත්ත ඉගෙනීමෙහි දක්ෂ බවයි. සුදුසු කාලයෙහි සිත දැඩි කොට ගන්නා බව නම්, යම්කලෙක ඉතා ලිහිල්වූ වියඪී ඇති බැව් ආදියෙන් හැකුලුනාවූ සිත වේද එසමයෙහි ධර්ම විවය වියඪී ප්‍රීති සම්බොධ්‍යංගයන්ගේ ඉපදවීමෙන් ඒ සිත දැඩිකොට ගැනීමයි. සුදුසු කාලයෙහි සිත නිගන්නා බව නම්, යම් කලෙක අභිශයින් ආරබ්ධ වියඪී ඇති බැව් ආදියෙන් විසුරුනාවූ සිතවේද එසමයෙහි ප්‍රග්‍රහිධි සමාධි උපෙක්ෂා සම්බොධ්‍යංගයන්ගේ ඉපදවීමෙන් ඒ සිත නිග්‍රහ

කිරීමයි. සුදුසු කාලයෙහි සතුටු කරන බව නම්, යම් කලෙක සිත ප්‍රඥාප්‍රයෝගය මද බැවින් හෝ උපසම්ප්‍රවය අධිගමය නොකිරීමෙන් හෝ ආස්වාද රහිත වේද එසමයෙහි අෂ්ට විධවූ සංවේග වස්තු ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීමෙන් සංවේගයට පමුණුවයි.

අෂ්ට සංවේග වස්තු නම්, ජාති ජරා ව්‍යාධි මරණ යන සතරය. පස් වැනිවූ අපාය දුකය, අතීතයෙහි වෘත්තමූලකවූ දුකය, අනාගතයෙහි වෘත්ත මූලකවූ දුකය, වර්තමානයෙහි ආහාර සෙවීම මුල්කොට ඇති දුකය, යන මොහු වෙති. රත්නත්‍රය ගුණ මෙනෙහි කිරීමෙන්ද ප්‍රසාදය උපදවයි මෝ තොමෝ සුදුසු කාලයෙහි පහදවන බවය, යි කියනු ලැබේ. සුදුසු කාලයෙහි මධ්‍යස්ථවන බව නම්, යම් කලෙක මනා පිළිවෙතට පැමිණ නොහැකුලු නොවිසුරුනු නිරස්වාද නොවූ අරමුණෙහි සමවපැවති සමප්‍රවීර්ෂයට පිළිපත් සිතවේද, එකල්හි ඔහුට ප්‍රග්‍රහ නිග්‍රහ සම්ප්‍රහර්ෂණයන්හි උත්සාහයකට නොපැමිණෙයි. අසුන් සමව පැවති කල්හි රියැදුරු මෙනි. මෝ තොමෝ සුදුසු කාලයෙහි මධ්‍යස්ථ වන බවයයි කියනු ලැබේ. සමාධි රහිත පුද්ගලයන් දුරු කරන බව නම්, උපචාර සමාධියට හෝ අර්පණසමාධියට හෝ නොපැමිණි විසුරුනු සිත් ඇති පුද්ගලයන් දුරින් දුරු කිරීමයි. සමාහිත පුද්ගලයන් සෙවනය කරන බව නම්) උපචාර සමාධියෙන් හෝ අර්පණ සමාධියෙන් හෝ එකගවූ සිත් ඇති පුද්ගලයන්ගේ සෙවනය භජනය පයථිපාසනයයි. තදධිමුක්තා නම්, හිදිම් සිටිම් ආදියෙහි සමාධිය ඉපදවීම පිණිසම නිමිතප්‍රවණාහිමුවූ සිත් ඇති බවයි. මෙසේ පිළිපදනුට වනාහි මේ ප්‍රග්‍රහිධිසම්බෝධාංගය උපදී, මෙපරිද්දෙන් උපන් මේ සම්බෝධාංගයාගේ රහත් මගින් වැඩීමෙන් පිරිම වේයයි දැනගනී.

උපේක්ෂා සම්බෝධාංගය

උපේක්ෂා සම්බෝධාංගයාගේ- 'අත්ථි භික්ඛවො, උපේක්ඛා සම්බෝජ්ඣංගට්ඨානියා ධම්මා -පෙ- වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපුරියා සංවත්තති' යි මෙසේ ඉපදීම වෙයි. එහි උපේක්ෂා තොමෝම උපේක්ෂා සම්බෝධාංගස්ථානිය ධර්ම නම් වෙති. තවද ධර්මයෝ පස්දෙනෙක් උපේක්ෂා සම්බෝධාංගයාගේ ඉපදීම පිණිස පවත්නාහුය- සත්වමධ්‍යස්ථතාවය, සංස්කාර

මධ්‍යස්ථතාවය, සත්වසංස්කාරයන් මමන්වය කරන පුද්ගලයන් දුරු කරන බවය, තදධිමුක්තභාවය, යන මොහුයි.

ඒ පඤ්ච ධර්මයන් අතුරෙහි දෙපරිද්දෙකින් සත්වයන් කෙරෙහි මධස්ථ බව උපදවයි. තෙපි තමාගේ කර්මයෙන් අවුත් තමාගේම කර්මයෙන් යන්නෙහි. මේ තෙමේත් තමාගේ කර්මයෙන් අවුත් තමාගේම කර්මයෙන් යන්නේය. තෙපි කවරෙකුට මමන්වය කෙරෙහිදැ? යි මෙසේ කර්මය ස්වකීය කොට ඇති බව ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීමෙන්ද පරමාර්ථ වශයෙන් සත්වයෙක්ම නැති. ඒ තෙපි කවරෙකුට මමන්වය කෙරෙහිදැ? යි මෙසේ නිස්සත්ව බව ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීමෙන්ද දෙපරිද්දෙකින් සංස්කාරයන්ගේ මධ්‍යස්ථ බව උපදවයි. මේ විචාරය පිළිවෙළින් වර්ණ විකාරයට හා ජීර්ණ භාවයටද පැමිණ පාපිස්නා කඩක්ව සැරයටි කොණින් ඉවතට දැමිය යුතු වන්නේය. ඉදින් ඒ සිවුරට හිමියෙක් වන්නේ නම් මෙපරිද්දෙන් එය විනාශවනට නොදෙන්නේය, යි මෙසේ අස්වාමික භාවය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීමෙන්ද, මෙය කල් නොපවත්නේය. තාවකාලිකය යි මෙසේ තාවකාලිකබව ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීමෙන්ද, නැවත විවරයෙහි යම්සේද එපරිද්දෙන් පාත්‍රාදියෙහිද යෙදිය යුත්තාහුය. සත්ව සංස්කාරයන් කෙරෙහි මමන්වය කරන පුද්ගලයන් දුරු කරන බවය යන මෙහි යම් පුද්ගලයෙක් ගිහිවූයේ තමාගේ පුත්‍රධිත්‍රාදීන් හෝ පැවිදිවූයේ තමාගේ අත්තෙවාසික සමාන උපාධ්‍යයාදීන් හෝ මමන්වය කෙරේද. සියතින්ම ඔවුන්ගේ හිසකේ කැපීම් සිවුරු මැසීම් සිවුරු සේදීම් රදන් කිරීම් පාත්‍රා පිසීම් ආදිය කෙරේද, මොහොතකුත් නොදක්නේ අසවල් සාමණේරයා කොහිය? අසවල් තරුණ භික්ෂුව කොහිය? යි භ්‍රාන්තවූ මුවෙකු මෙන් ඔබ්බොබත් බලාද, අනිකෙකු විසින් හිසකේ කැපීම් ආදියක් සඳහා මොහොතක් අසවලා එවනු මැනව යි යාඥා කරන්නේත් 'අපිදු ඔහුලවා තම කටයුත්තක් නො කරවමු, තෙපි ඔහු ගෙන විඩාකරන්නාහුය, යි නොදේද, මේ තෙම සත්වකෙලායන පුද්ගලයා නම් වෙයි. යමෙක් වනාහි සිවුරු පාත්‍රා තලුනැටි සැරයටි ආදිය මමන්වය කෙරේද, අනිකෙකුගේ අතින් පරාමර්ශනය කරන්නේ නොදේද, තාවකාලිකව ඉල්වන ලද්දේ අපිත් මෙය මමන්වය කරමින් පරිභෝග නොකරමු. කීම, තොපට

දෙන්නෙමුදු? යි කියාද මේ තෙම සංස්කාරකෙලායන නම් වේ. යමෙක් වනාහි ඒ දෙවන්හිම මධ්‍යස්ථවූයේ උදාසීනවූයේ වේද මේ තෙම සත්ව සංස්කාර මධ්‍යස්ථ පුද්ගලයා නම් වේ.

මෙසේ මේ උපෙක්ෂා සම්බෝධාංගය මෙබඳුවූ සත්වසංස්කාර කෙලායන පුද්ගලයන් දුරින් දුරු කරන්නහුටද සත්ව සංස්කාර මධ්‍යස්ථ පුද්ගලයන් සෙවනය කරන්නහුටද හිඳිම් සිටිම් ආදියෙහි එය ඉපදවීම පිණිස නිමිතප්‍රවණාභිමුඛවූ සිත් ඇත්තහුටද උපදී මෙසේ උපන්නාවූ ඒ උපෙක්ෂා සම්බෝධාංගයාගේ අර්හත්මාර්ගයෙන් වැඩිමෙන් සම්පූර්ණවීම වේය යි දැනගනී.

‘ඉති අජ්ඣන්තං වා’- මෙසේ තමාගේ සම්බෝධාංගයන් හෝ අනුන්ගේ හෝ පිරිසිදු ගෙන කලෙක තමාගේ හෝ කලෙක අනිකෙකුගේ හෝ සම්බෝධාංගයන් පිරිසිදු ගෙන බෝධාංග ධර්මයන්හි ධර්මානුදර්ශීව වාසය කෙරෙයි. මෙහි සමුදයව්‍යයයෝ වනාහි බෝධාංගයන්ගේ ඉපදීම් නිරුද්ධවීම් වශයෙන් දතයුත්තාහුය. මෙයින් මත්තෙහි කී නයමැ, යි. හුදෙක් මෙහි බෝධාංග පරිග්‍රාහක ස්මෘති දූඛසත්‍යය, යි මෙසේ යෙදීම කොට බෝධාංගපරිග්‍රාහක භික්ෂූහුගේ නිර්වාණ ද්වාරය දතයුතු. සෙස්ස එබඳුම වේ.

(බෝධාංග පර්වය නිමි)

මෙසේ සම්බෝධාංගයන්ගේ වශයෙන් ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානය විභාගකොට මෙවිට වතුස්සත්‍යයන්ගේ වශයෙන් විභාග කරනු පිණිස ‘පුත ව පරං’ යනාදිය වදාළසේක. එහි ‘ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාති’- යනු තෘෂ්ණාව තබා භ්‍රෙහුමක ධර්මයන් මේ දුකය, යි යථාස්වභාව වශයෙන් දැනගනී. නැවත ඒ දුඛයාගේ මවු වූ උපදවන්තිවූ පූර්ව තෘෂ්ණාව මේ දුඛසමුදය, යිද, ඒ දුඛ දුඛ සමුදය යන දෙදෙනාගේ නොපැවැත්මවූ නිර්වාණය මේ දුඛ නිරෝධ ය, යිද දුක පිරිසිදු දැනගන්නාවූ සමුදය දුරුකරන්නාවූ නිරෝධය පසක් කරන්නාවූ ආයථිමාර්ගය මෝ දුඛනිරෝධ ගාමිනී ප්‍රතිපදාවය, යිද යථාස්වභාව වශයෙන් දැනගනී යන අර්ථයි

අවශේෂවූ ආයතීයත්‍යකථා විශුද්ධිමාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලද්දීමය.

‘ඉති අප්පිකම්මං වා’- යනු මෙසේ තමාගේ චතුස්සත්‍යයන් හෝ පරිග්‍රහණය කොට අනිකේකුගේ හෝ කලෙක තමාගේ හෝ කලෙක අනිකේකුගේ හෝ චතුරායතී සත්‍යයන් පරිග්‍රහණය කොට ආයතීයත්‍ය ධර්මයන්හි ධර්මානුදර්ශීව වාසය කරයි. මේ සත්‍ය වර්ණාවෙහි සමුදයව්‍යයයෝ වනාහි චතුස්සත්‍යයන්ගේ අවිපරීත ස්වභාවයෙන් උත්පත්ති නිවෘත්ති වශයෙන් දතයුත්තාහුය. මෙයින් මත්තෙහි (පළමු) කී ක්‍රමයමැයි. හුදෙක් මෙහි චතුස්සත්‍යය පිරිසිදු දැනගන්නාවූ ස්මෘති තොමෝ දූෂිතත්‍යය, යි මෙසේ යොජනාව කොට සත්‍යපරිග්‍රාහක හික්ෂුහුගේ නිර්වාණය අරමුණු කොට සංසාර වෘත්තයෙන් නික්මයන ද්වාරය, යි දතයුතු. සෙස්ස එබඳු මැයි.

(චතුස්සත්‍ය පර්වය නිමි.)

මෙතෙකින් ආනාපාන ස්මෘතිය සතර ඊයතීපථය චතුස් සම්ප්‍රජන්‍යය ද්විත්‍රිංශදාකාරය චතුර්ධාතුව්‍යවස්ථානය නවශිවථිකයෝය. වේදනානුදර්ශනය විත්තානුදර්ශනය නිවරණ පරිග්‍රහය ස්කන්ධපරිග්‍රහය බොධ්‍යංග පරිග්‍රහය සත්‍යපරිග්‍රහය යයි එක්විසි කර්මස්ථාන කෙනෙක් වදාරන ලද්දාහුමය. ඒ කර්මස්ථානයන් අතුරෙහි අනාපාන ස්මෘතිය ද්විත්‍රිංශදාකාරය නවශිවථිකයෝය යන එකොළොස් අර්පණා කර්මස්ථානයෝ වෙති.

දීඝභාණක මහාසීව ස්ථවිරයන් වහන්සේ වනාහි නව ශිවථිකයෝ ආදීනවානුපස්සනා වශයෙන් වදාරන ලද්දාහුය, යි කීහ. එහෙයින් උත්වහන්සේගේ මතයෙහි අර්පණා කර්ම ස්ථානයෝ දෙදෙනෙක්ම වෙති. සෙස්සෝ උපචාර කර්මස්ථානයෝයි. තවද මේ සියලු කර්මස්ථානයන්හි කිම අභිනිවේශය උපදීද, නොඋපදීද යත්, නූපදනේ නොවෙයි. ඊයතීපථ සම්ප්‍රජන්‍ය නිවරණ බොධ්‍යංග කර්මස්ථානයන්හි යම් හෙයකින් අභිනිවේශය නොඋපදීද සෙසු කර්මස්ථානයන්හි උපදීද, එහෙයිනි.

ත්‍රිපිටකය

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව - I

ආචාර්ය ඩී. පී. ද සොයිසා
සිංහලයට පරිවර්තනය කළ
සම්පූර්ණ ත්‍රිපිටකය පොත් පෙළ

1. දීඝ නිකාය 1
2. දීඝ නිකාය 2
3. දීඝ නිකාය 3
4. මජ්ඣිම නිකාය 1
5. මජ්ඣිම නිකාය 2
6. මජ්ඣිම නිකාය 3
7. මජ්ඣිම නිකාය 4
8. මජ්ඣිම නිකාය 5
9. සංයුත්ත නිකාය 1
10. සංයුත්ත නිකාය 2
11. සංයුත්ත නිකාය 3
12. සංයුත්ත නිකාය 4
13. සංයුත්ත නිකාය 5
14. සංයුත්ත නිකාය 6
15. සංයුත්ත නිකාය 7
16. අභිඥානපර නිකාය 1
17. අභිඥානපර නිකාය 2
18. අභිඥානපර නිකාය 3
19. අභිඥානපර නිකාය 4

20. චූළදුක නිකාය 1
21. චූළදුක නිකාය 2
22. චූළදුක නිකාය 3
23. චූළදුක නිකාය 4
24. චූළදුක නිකාය 5
25. චූළදුක නිකාය 6
26. චූළදුක නිකාය 7
27. චිතය පිටකය 1
28. චිතය පිටකය 2
29. චිතය පිටකය 3
30. චිතය පිටකය 4
31. අභිධර්ම පිටකය 1
32. අභිධර්ම පිටකය 2
33. අභිධර්ම පිටකය 3
34. අභිධර්ම පිටකය 4
35. අභිධර්ම පිටකය 5
36. අභිධර්ම පිටකය 6
37. අභිධර්ම පිටකය 7
38. අභිධර්ම පිටකය 8
- අටුවා නොත්
39. විභුධි මාර්ගය 1
40. විභුධි මාර්ගය 2
41. දීඝ නිකාය අටුවාව 1
42. දීඝ නිකාය අටුවාව 2
43. දීඝ නිකාය අටුවාව 3
44. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 1
45. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 2
46. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 3
47. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 4
48. සංයුත්ත නිකාය අටුවාව 1

425/-

සී/ස ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම

රාජ්‍ය සම්මාන ලත් පොත් ප්‍රකාශකයෝ
661, 665, 675, පී. ද ඇස්. භූගරත්න මාවත, කොළඹ 10.
දුරකථන: (011) 2685369, 2686925 ෆැක්ස්: 2674187
www.godage.com godagecm@slit.lk

ISBN 978-955-30-3651-3

9 789553 036513